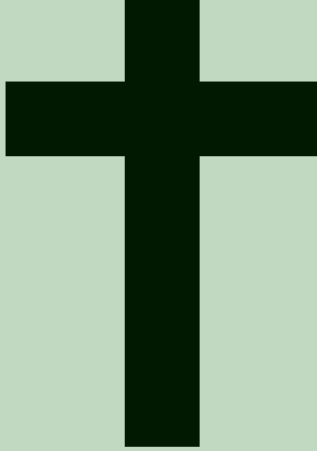


Yesus Aqa Anjam Bole

2000



The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2000 edition

**Yesus Aqa Anjam Bole 2000**  
**The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,**  
**2000 edition**  
**Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2000**

Copyright © 2000 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2001-01-01

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020  
6bd977a8-0139-583b-a367-c04faf6223cc

## Contents

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| Matyu . . . . .         | 1   |
| Mak . . . . .           | 66  |
| Luk . . . . .           | 105 |
| Jon . . . . .           | 171 |
| Aposel . . . . .        | 216 |
| Rom . . . . .           | 280 |
| 1 Korin . . . . .       | 310 |
| 2 Korin . . . . .       | 337 |
| Galesia . . . . .       | 355 |
| Efesus . . . . .        | 365 |
| Filipai . . . . .       | 375 |
| Kolosi . . . . .        | 382 |
| 1 Tesalonaika . . . . . | 389 |
| 2 Tesalonaika . . . . . | 395 |
| 1 Timoti . . . . .      | 399 |
| 2 Timoti . . . . .      | 408 |
| Taitus . . . . .        | 414 |
| Filemon . . . . .       | 418 |
| Hibru . . . . .         | 420 |
| Jems . . . . .          | 443 |
| 1 Pita . . . . .        | 451 |
| 2 Pita . . . . .        | 459 |
| 1 Jon . . . . .         | 464 |
| 2 Jon . . . . .         | 471 |
| 3 Jon . . . . .         | 472 |
| Jut . . . . .           | 474 |
| Uli Anjam . . . . .     | 477 |

## MATYU

*Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil*

<sup>1</sup> Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa leñ na ñambabej. Devit a Abraham aqa leñ na ñambabej.

<sup>2</sup> Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanği ti nanngo abu. <sup>3</sup> Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. <sup>4</sup> Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. <sup>5</sup> Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. <sup>6</sup> Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñauñ soqnej. <sup>7</sup> Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. <sup>8</sup> Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. <sup>9</sup> Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesekia aqa abu. <sup>10</sup> Hesekia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. <sup>11</sup> Josaia a Jehoiakin aqa was nanği ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanği na Israel nanği tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

<sup>12</sup> Babilon qureq di nanği tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu. <sup>13</sup> Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. <sup>14</sup> Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. <sup>15</sup> Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. <sup>16</sup> Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanği a qa mareqñub, a Kristus.

<sup>17</sup> Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq Israel nanği Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanği Babilon qureq di soqneb dena bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

*Yesus Kristus a ñambabej*

<sup>18</sup> Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñerenjosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumanøj. <sup>19</sup> Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanjo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.” <sup>20</sup> Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq ainaqa ñeibilqei na unej. Unnaqa lan angro na minjej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanjo. <sup>21</sup> Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanği elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

<sup>22</sup> Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>23</sup> “Ninği quiy. Bunuqna dungeñge bei a tamo ombla ñerenjosaisosimqa a gumanjosim angro mel oqas. Amqa nanği aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

<sup>24</sup> Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minjej qaji di dauryosiqa Maria ej. <sup>25</sup> Bati deqa a Maria ombla njerenjosaiqneb. Gilsil gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

## 2

### *Bongar sisiyo qaji tamo nanqi Yesus unqajqa beb*

<sup>1</sup> Yesus a Betlehem qureq di ñambabey. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a ñambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanqi sen oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanqi endegsib nenemnjroqneb, <sup>2</sup> “Juda nanqo mandor koba ñambabey qaji a qabi unu? Iga sen oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.” <sup>3</sup> Onaqa Mandor Herot a nanqo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneq qaji nanqi dego are koba qaloqneq. <sup>4</sup> Deqa Herot a Israel nanqo atra tamo kokba ti nanqo dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil metnjrnaqa nanqi bosib koroonabqa a na nanqi endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia ñambabqas?” <sup>5</sup> Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di ñambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nenngrenyej, <sup>6</sup> ‘O Betlehem tamo ungasari, nunqo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanqi na nunqo qure bunyqasai. Di kiyaaqa? Nunqo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nanqi taqatnjrqas.’ ”

<sup>7</sup> Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanqi lumu na metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?” <sup>8</sup> Onaqa nanqi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ninqi Betlehem aisib angro deqa geregere ñamoiy. Ñamosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

<sup>9</sup> Onaqa nanqi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib ñam atsibqa bongar nami sen oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq angro soqnej qaji tal di tinji sonaq uneb. <sup>10</sup> Unsib nanqi tulan areboleboleinjrej.

<sup>11</sup> Onaqa nanqi tal miligiq gilsib angro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa angro aqa areq di singa pulutosib a qa loueb. Osib nanqo qasan ingi ingi qudei ti gol ti gorenj ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenjosib angro atraiyeb. Ingi ingi di nanqi nami silali kokba na awaiyelenjeb. <sup>12</sup> Ariya nanqi tal uratosib olo puluqa laqnabqa Qotei a ñeioobilqei na minjrej, “Ninqi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nanqi gam bei dauryosib nanqo segi qure utruq aiyeb.

### *Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb*

<sup>13</sup> Nanqi ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq gilsiq ñeioobilqei na minjej, “Herot a bosim angro Yesus qalsim moiyoqajqa ñamqas. Deqa ni tigelosim angro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqneq bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.” <sup>14</sup> Onaqa Josep a qolo tigelosiqa angro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb. <sup>15</sup> Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa

damu brantej. A endegsi marej, “Ijo angro mel a Isip sawaq di soqnimqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

*Qaja tamo nanği na angro mel nanği ñumelenjeb*

<sup>16</sup> Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanği qa tariñonaq ugeiyonaq qalieej, nanği a gisanjeb. Deqa a minjin ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qariñjrnaqa aisib Betlehem qureq di angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil ñumelenjosib moyotnjreb. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil moyotnjreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej. <sup>17</sup> Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>18</sup> “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa angro kalil nanği ñumnab moreñeb deqa akameqnaqa tamo unğasari nanği aqa are latetqa yeqnab a nanço anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaya? Aqa angro kalil nanği moreñekriteb deqa.”

*Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq beb*

<sup>19</sup> Bati Herot a moınaqa Tamo Koba aqa lañ angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosıqa ñeıobilqei na minjej, <sup>20</sup> “Ni tigelosim angro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsım olo Israel sawaq gile. Tamo nanği Yesus qalsib moyotqa maroqneb qaji nanği moreñekriteb deqa ni olo gile.” <sup>21</sup> Onaqa Josep a tigelosıqa Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq gilej. <sup>22</sup> Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osıq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusıqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep ñeıobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.” <sup>23</sup> Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiqa Galili sawaq gilej. Gılsıq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanği nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanği endegsib maroqneb, “Nanği a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

### 3

*Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej*

<sup>1</sup> Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia nanço wadau sawaq di brantej. Brantosıq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosıq endegsi minjroqnej, <sup>2</sup> “Qotei lañ qureq di unu qaji a nunço Mandor Koba sosim niñgi taqatñgwajqa bati jojomqo. Deqa niñgi are buliyiy.” <sup>3</sup> Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosımqa a tulan lelenoqnsım tamo unğasari nanği endegsım minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Gam tingitetiy.’ ”

<sup>4</sup> Jon a wadau sawaq di sosıqa a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyo qaji di jugoqnsıqa alalag na sinğilatosıq laqnej. A inği uyo saiqoji deqa a sis ti bisım qaç ti uyoqnej. <sup>5</sup> Bati deqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği ti Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanği ti tigelosib Jon aqa areq boqneb. <sup>6</sup> Boqnsibqa nanço une kalil babteqnab Jon na Jordan yaq di yansnjroqnej.

<sup>7</sup> Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanği Jon na yansnjrqa marsibqa aqa areq beqnabqa unjrısqıqa nanği endegsi minjroqnej, “Niñgi kumbra uge yo qaji tamo. Niñgi amal uge bul. Niñgi yai na mernğwoqa mondoñ Qotei aqa minjin nunçoq aiyaim deqa ulaosib

ijog bonub? <sup>8</sup> Ningi are bulyosib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, 'Bole, ningi are bulyonub.' Osiy ningi yansngwai. <sup>9</sup> Ningi endegsib are qalaib, 'Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole.' Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. <sup>10</sup> Qotei na tapor qalat ojsiqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosaeqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim nhamyuwoq di breinjrqas.

<sup>11</sup> "Ningi are bulyqajqa deqa e ya na ningi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kanqalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti nhamyuwo na ti ningi yansngwas. <sup>12</sup> A bem sum ñoqoryosim damu elenosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim nhamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab."

### *Jon na Yesus yansej*

<sup>13</sup> Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiqa walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej. <sup>14</sup> Gilnaqa Jon na saidyosiq minnej, "Ni e yansbqam di kere. Kiyaqa e ni yansmqam marsim ijoq bonum?" <sup>15</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, "Unqum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom." Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqa a yansej.

<sup>16</sup> Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiqa tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej. <sup>17</sup> Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, "Endi ijo anqro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan areboleboleibeqnu."

## 4

### *Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej*

<sup>1</sup> Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di ura-tonaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. <sup>2</sup> Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqa ingi uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej. <sup>3</sup> Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, "Ni Qotei aqa Niriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye." <sup>4</sup> Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Tamo nanqi ingi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanqi nambile sqab.'"

<sup>5</sup> Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, <sup>6</sup> "Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Qotei na aqa lan anqro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.' Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Lan anqro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.'" <sup>7</sup> Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, "Qotei aqa anjam bei dego

nenğrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila laña tenemtqa osim a gisanıyaim.’ ”

<sup>8</sup> Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osıqa mana goge kobaq oqsıq dia Yesus tigeltosıqa sawa sawa kalil mandor kokba nanđi na taqatejunub qaji nanđo singila ti ñoro ti di Yesus osoryosıqa minjeđ, <sup>9</sup> “Ni ijo ulatamuq endi sinđa pulutosim e qa louımqa sawa sawa kalil di nanđo singila ti ñoro ti ni emqai.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na minjeđ, “Satan, ni ulanđ. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenıyeb unu, ‘İno Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsımqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

<sup>11</sup> Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosıq ulanđej. Onaqa Qotei aqa lanđ anđro nanđi bosib Yesus singilatoqneđ.

*Yesus a olo Galili sawaq gilej*

<sup>12</sup> Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusıqa olo tigelosıq Galili sawaq gilej. <sup>13</sup> Gılsıq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosıqa Kaperneam qureq gılsıq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. <sup>14</sup> Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, <sup>15</sup> “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aısiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanđi beleşosib Galili di unub. <sup>16</sup> Deqa tamo unğasari ambruq di unub qaji nanđi pulonđ kobaquja unqab. Tamo unğasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanđi pulonđ dena suwantnırqas.”

*Yesus na tamo qolqe nanđi metnırnaq a dauryeb*

<sup>17</sup> Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsıqa tamo unğasari nanđi endegsi minjroqnej, “Qotei lanđ qureq di unu qaji a nunđo Mandor Koba sosim ninđi taqatıñğawajqa bati jojomqo. Deqa ninđi are bulıyiy.”

<sup>18</sup> Osıqa a Galili ya agu qalaq aısiq alile dia walweloqnsıqa ñam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanđi aiyel qe o qaji tamo soqneđ deqa nanđi kakanđ waiyeqneđ unjrsıqa minjrej, <sup>19</sup> “Ninđi e daurbıy. Ninđi qe o qaji tamo unub deqa ninđi qe eqnub. Dego kere e wau enđitqa ninđi olo tamo oqnqab.” <sup>20</sup> Yesus a nanđi degsi minjırnaqa nanđi nanđo kakanđ uratosib Yesus dauryeb.

<sup>21</sup> Onaqa Yesus a olo walwelosıq aısiqa Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo nanđi aiyel qobunđ milligıq di nanđo abu ti kakanđ branđo qandimeqneđ unjrsıqa metnırrej. <sup>22</sup> Metnırnaqa nanđo abu Sebedi a qobunđ milligıq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

*Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsıqa ma tamo nanđi boletnırroqnej*

<sup>23</sup> Yesus a dena walwelosıqa Galili sawa keretoqnsıqa Juda nanđo Qotei tal milligıq gıloqnsıqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanđi taqatnırsim nanđo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osıqa tamo ma utru segi segi kalil nanđi boletnırroqnej. <sup>24</sup> Yeçnaqa tamo unğasari kalil Siria sawaq di soqneđ qaji nanđi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneđ. Tamo jejamu jaqatınırro qaji nanđi ti tamo mondor uge uge na ojeleño qaji nanđi ti tamo nanarioqnsib mangaloqneđ qaji nanđi ti tamo jejamu lainjro qaji nanđi ti kalil joqsib beqneđ Yesus na boletnırroqnej.



<sup>25</sup> Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanqi ti Dekapolis sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Judia sawa nanqi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanqi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

## 5

### *Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi angro nanqi aqa areq beb.

<sup>2</sup> Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegi minjrej, <sup>3</sup> “Tamo ungasari qudei nanqi poinjrco, nanqi Qotei aqa nmgalaq di sougetejunub. Tamo ungasari nanqi di areboleboleinjreme. Qotei lan qureq di unu qaji a nanngo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas.

<sup>4</sup> “Tamo ungasari akam ti unub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei na nanngo are olo boletetnjrqas.

<sup>5</sup> “Tamo ungasari lawo na sosib nanngo segi nam aguq ateqnub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanqi enjrqas.

<sup>6</sup> “Tamo ungasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Nanqi tulan kere na sqab. Iga ingi ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

<sup>7</sup> “Tamo ungasari duleqnub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanqi qa duloqnqas.

<sup>8</sup> “Tamo ungasari nanngo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Nanqi Qotei aqa ulatamu unqab.

<sup>9</sup> “Tamo ungasari jeu turyeqnub qaji nanqi dego areboleboleinjreme. Qotei a nanqi qa marqas, ‘Nanqi ijo segi angro bole.’

<sup>10</sup> “Tamo ungasari qudei nanqi kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nanqi na nanqi gulbe enjreqnub. Tamo ungasari nanqi di dego areboleboleinjreme. Qotei lan qureq di unu qaji a nanngo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas.

<sup>11</sup> “Ningi ijo nam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ningi misilingoqnsib ugeugeinggoqnsib nungo jejamu lanqa gisanjoqnqab. Di ungun. Ningi areboleboleingeme. <sup>12</sup> Od, nunngo are tulan boleingim soqniy. Nunngo awai bole agi lan goge di unu. Nami jeu tamo nanqi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi dego degsib ugeugeinjroqneb.”

### *Ningi bar ti pulon ti bul soqniy*

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqam tamo qudei nanqi bosib singa na sosqab.

<sup>14</sup> “Ningi mandamq endi pulon bul soqniy. Ningi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai. <sup>15</sup> Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanqi warum gegerere unqab. <sup>16</sup> Dego kere ningi pulon bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniqna tamo ungasari nanqi na nunngo kumbra di unoqnsib nunngo Abu lan qureq di unu qaji aqa nam soqtoqnqab.”

### *Yesus a dal anjam qa marej*

<sup>17</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa mandabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Niŋgi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai. <sup>18</sup> E bole mernjgawai. Lanj ti mandam ti koboosaisoqnimqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas. <sup>19</sup> Deqa niŋgi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo unjasari nanji dego titnjroqnim nanji uge qa marqab tamo di aqa ñam tulanj aguq aigas. Deqa Qotei lanj qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo unjasari nanji dego dauryqa minjroqnas tamo di aqa ñam tulanj kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. <sup>20</sup> E niŋgi endegsi mernjgawai. Niŋgi kumbra tulanj bolequja yoqniy. Yoqniq nunjo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi ti nanjo kumbra bole bunyoqneme. Bunyoqasai di Qotei lanj qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim niŋgi taqatnjgwasai.

*Yesus a njirij kumbra qa anjam palontej*

<sup>21</sup> “Niŋgi dal anjam endegsib queb, ‘Niŋgi tamo bei moiyoitaib. Niŋgi tamo bei moiyoqab di niŋgi une ti sqab.’ Dal anjam di nunjo moma nanji nami minjreb. <sup>22</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy niŋgi endegsi mernjgawai. Tamo bei na aqa was njirintqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulanj nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim njamyuwoq waiyqas di kere.

<sup>23-24</sup> “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa njirij ti soqnimqa ni deqa are qalsim atraiyo inji inji mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

<sup>25</sup> “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnimqa niŋgi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di niŋgi segi aiyel na anjam urur gereiyuqajatiy. Yosib anjam moiyoitaib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya niŋgi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanjo banq di atqas. Yimqa nanji na ni osib tonto talq di waimqab. <sup>26</sup> Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanji na ni uratmib oqedqam.

*Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej*

<sup>27</sup> “Niŋgi dal anjam endegsib queb, ‘Niŋgi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.’ <sup>28</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy niŋgi endegsi mernjgawai. Tamo bei a unja bei lanja kokoqyosiqas are prugyqo di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

<sup>29</sup> “Ino njamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa njamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino njamdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni njamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai. <sup>30</sup> Ino banj wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa banj di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino banj

qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ban aiyel ti soqnmqa Qotei na ni namyuwoq waimqas di keresai.

*Yesus a unq uratqajqa kumbra qa anjam palontej*

<sup>31</sup> “Nami nanqi dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aqa unq uratqa osimqa pepa bei nengrenyosim yosim di a uratqas.’ <sup>32</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy ninqi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa naur laja uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa naur kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaqqa? Unq di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

*Ninqi anjam bei marqa osibqa inqi bei na singilataib*

<sup>33</sup> “Ninqi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nunqo moma nanqi nami minjreb. <sup>34</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy ninqi endegsi merngwai. Ninqi anjam bei singilataib. Ninqi anjam bei marqa osibqa inqi bei na singilataib. Lan qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ninqi lan qure aqa nam na anjam bei singilataib. <sup>35</sup> Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ninqi mandam aqa nam na anjam bei singilataib. Jerusalem aqa nam na anjam bei singilataib. <sup>36</sup> Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banqa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim. <sup>37</sup> Ninqi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ninqi anjam bei totoryosib marqab di ninqi Satan aqa areqalo dauryqab.

*Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim*

<sup>38</sup> “Ninqi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa namdamu ugetetqas di ninqi kamba aqa namdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ninqi kamba aqa qalagei ugetetiy.’ <sup>39</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy ninqi endegsi merngwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem. <sup>40</sup> Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. <sup>41</sup> Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, ‘Ni ijo inqi inqi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa inqi inqi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. <sup>42</sup> Tamo bei na ino inqi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inqi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inqi di ye. A saidyaim.

*Ninqi na jeu tamo nanqi geregereinjqroqniy*

<sup>43</sup> “Ninqi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nanqi qalaqalainjqroqne. Osim ino jeu tamo nanqi qoreinjqroqne.’ <sup>44</sup> Ariya e dal anjam di bunyosiy ninqi endegsi merngwai. Ninqi nunqo jeu tamo nanqi dego qalaqalainjqroqniy. Tamo qudei na ninqi ugeugeingibqa ninqi olo nanqi qa Qotei pailyoqniy. <sup>45</sup> Ninqi kumbra degyqab di ninqi nunqo Abu lan qureq di unu qaji aqa angro bole sqab. Ninqi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanqi turtnjqroqnsiq kumbra bole bole enjqroqnu. Agi a na aqa sen qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanqoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanqoq aiyeqnu. <sup>46</sup> Tamo unqsari ninqi qalaqalainjqroqnu qaji nanqi segi ninqi kamba qalaqalainjqroqnuqab

di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra deqa Qotei a ningi awai bole enjwasai. Takis o qaji tamo nanji dego kumbra degyeqnub. <sup>47</sup> Ningi nungo was nanji segi gereinjroqngab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra dena ningi na tamo qudei bunjnrqasai. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji dego nanjo segi was nanji gereinjreqnub. <sup>48</sup> Nungo Abu lan qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ningi dego nungo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

## 6

### *Ningi laja baban na kumbra bole yaim*

<sup>1</sup> “Tamo qudei nanji endegsib are qaleqnub, ‘E laja baban na kumbra bole yoqnit tamo nanji e nuboqnsib ijo ñam soqtetboqngab.’ Ariya ningi degyaib. Ningi degyqab di nungo Abu lan qureq di unu qaji a ningi awai bole enjwasai.

<sup>2</sup> “Ningi gisan tamo nanjo kumbra dauryaib. Gisan tamo nanjo kumbra agiende. Nanji na tamo ingi ingi saiqoji nanji aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qarinjreqnab nanji qa namooqnsib gul anjameqnub. Gul anjameqnab tamo ungasari nanji na gisan tamo nanji di unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjreqnub. Gisan tamo nanji di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernjwai. Qotei a tamo nanji di awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnub di kere. <sup>3</sup> Deqa ni degyaim. Ni tamo ingi ingi saiqoji nanji aqaryainjrqa osimqa ban qonan a uli na aqaryainjrimqa ban wo a qalieqasai. <sup>4</sup> Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo ingi ingi saiqoji nanji aqaryainjrimqa tamo ungasari kalil nanji qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqngas.”

### *Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej*

<sup>5</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi Qotei pailyqa osibqa gisan tamo nanji pailyeqnub degsib pailyaib. Gisan tamo nanji Qotei pailyqa oqnsib tamo ungasari kalil nanjo ñamdamuq di tigeleqnab unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjreqnub. Tamo nanji di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernjwai. Qotei a nanji awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnub di kere. <sup>6</sup> Deqa ni degsi pailyaaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siran qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailymqa tamo kalil nanji ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqngas.

<sup>7</sup> “Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji laja laja pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisan. Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib. <sup>8</sup> Ningi nanjo kumbra di dauryaib. Ningi ingi bei qa truquosib nungo Abu pailyosaisoqnbqa a nami qalieqo.

<sup>9</sup> “Deqa ningi endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni lan qureq di unum. Ino ñam tulan getento.

<sup>10</sup> Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnome.

Lan qureq di nanngi ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqngom.

<sup>11</sup> O Abu, gago inngi uyo bati gaigai keretgoqnime.

<sup>12</sup> Tamo nanngi iga qa une ateqnub qaji nanngo une kalil iga na kobotetnjre-qnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

<sup>13</sup> Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.

Yim Satan na iga ugetgwasai.'

<sup>14</sup> "O ijo angro, ninngi degsib Qotei pailyoqniy. Ninngi quiy. Ninngi tamo bei qa anjam soqnimqa ninngi na aqa une kobotiy. Yimqa nunngo Abu lan qureq di unu qaji a na kamba nunngo une kalil kobotetngwas. <sup>15</sup> Ninngi aqa une kobotetqasai di nunngo Abu a dego nunngo une kobotetngwasai."

*Yesus a qurienq qa anjam palontej*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Ninngi qurienqqa marsibqa gisanj tamo nanngi qurienqeqnub ninngi degsib qurienqai. Gisanj tamo nanngi qurienqoqsibqa ulatamu ugeinjreanu. Tamo ungasari kalil nanngi na unjrsib nango nam soqtetnjrqajqa deqa nanngi kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Tamo nanngi di Qotei na awai bole enjrqasai. Nanngo awai agi tamo ungasari nanngi na nanngo nam soqtetnjreanub di kere. <sup>17</sup> Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienqqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banqa pranjoqnsim ino jejamu gereiyiqnsim laqne. <sup>18</sup> Yimqa tamo ungasari kalil nanngi ni numoqsib ni qurienq ti unum di nanngi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqngas. Deqa a segi na ino nam soqtetmosim awai bole emoqngas."

*Ninngi mandam qa inngi inngi koroiyaib*

<sup>19</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Ninngi mandam qa inngi inngi koroiyaib. Di sisimbinj na ugetqab. Baisuwi ojqas. Bajinj tamo nanngi tal paratosib oqab. <sup>20</sup> Deqa ninngi lan qure qa inngi inngi koroiyiy. Di sisimbinj na ugetqasai. Baisuwi ojqasai. Bajinj tamo nanngi tal paratosib oqasai dego. <sup>21</sup> Sawa qabia ino nroo bole unu dia ino are miligi dego sinjilatim sqas."

*Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul*

<sup>22</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanjesqas. <sup>23</sup> Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulonj ino are miligi di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas."

*Ni tamo kokba aiyel nanngi wauetnjrqqa keresai*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanngi wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalayosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninngi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanngi wauetnjrqqa keresai."

*Ninngi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib*

<sup>25</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Ninngi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, 'Iga inngi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?' Ninngi degsib maraib. Ninngi inngi uyo na segi nambile oqasai. Ninngi gara jugoqngab dena segi nunngo jejamu bole sqasai. <sup>26</sup> Ninngi qebari nanngi unjriy. Nanngi inngi yagosaieqnub. Inngi otorosib talq di atosaeqnub. Ariya nunngo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanngi inngi anainjreanu. Ninngi qalie,

qebari nanği qununj saiqoji. Niği tamo qununj ti. Niği na qebari nanği tulan bunjrejunub. <sup>27</sup> Niği mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Niği are koba qalqab dena niği nunço segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

<sup>28</sup> “Deqa niği kiyaqqa gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnub? Niği nam so unjriy. Nanço wala kiyersib branteqnub di niği qaliesai. Nanği segi wauosaiqnub. Nanço segi wala gereiyosaiqnub. <sup>29</sup> Deqa e niği endegsi merıǵwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya nam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. <sup>30</sup> Mañ lanaj a bini oqwas nebe tamo nanği na giñgenyosib namyuwoq waiyqab. Mañ lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niği kiyaqqa Qotei qa nunço areqalo siñilatqa yonub keresaiıñgwo? Niği mañ lanaj sai. Niği tamo qununj ti. Deqa niği endegsi poiñgem, Qotei a niği dego gara ençoqnqas. <sup>31</sup> Niği areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘İga iği ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niği degsib maraib. <sup>32</sup> Tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nanği iği iği deqa are koba qaleqnub. Ariya niği deqa are koba qalaib. Nunço Abu lan qureq di unu qaji a qalie, niği lanja sqa keresai. Niği iği iği deqaji oqnsib sqab. <sup>33</sup> Deqa niği kumbra qujai endi yoqniy. Niği Qotei na taqatıñgosim nunço Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti siñilaoqniy. Niği degyqab di Qotei na kamba iği uyo ti gara ti dego ençoqnqas. <sup>34</sup> Deqa nebe kumbra kiye nunçoq di brantqas niği deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanço segi segi. Deqa niği are koba qalaib.”

## 7

### *Niği na tamo qudei nanği peginjraib*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Niği na tamo qudei nanği peginjraib. Niği peginjraqasai di Qotei a kamba dego niği pegiñwasai. <sup>2</sup> Ariya niği na tamo nanği peginjraqab kere dego Qotei a kamba niği pegiñwas. Niği na tamo nanço jejamuq di une qametnjraqab kere dego Qotei a kamba nunço jejamuq di une qametıñwas. <sup>3</sup> Kiyaqqa ni ino was aqa namdamuq di nam ñeği kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai? <sup>4</sup> Kiyaqqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqniñqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñeği kiñala ononum di osiy taqal waiyetmqai?’ <sup>5</sup> Ni gisanj tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñeği kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

<sup>6</sup> “Niği ñoro bole bole oqnsib bauñ nanği enjroqnaib. Enjraqab di nanği ñoro di taqal waiyosib bosib niği uñıñwab. Niği kolilei bole bole oqnsib bel nanği enjroqnaib. Enjraqab di nanği kolilei di mandamq di waiyosib nanço siñga na soselenqab.”

### *Niği Qotei pailyqab di a na niği aqaryaiñwas*

<sup>7</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Niği iği bei qa Qotei pailyqab di a na enğwas. Niği iği bei oqa marsibqa namqab di itqab. Niği siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetıñwas. <sup>8</sup> Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanği iği eqnub. Tamo kalil iği qa nameqnub qaji nanği

iteqñub. Tamo kalil siranme kindokindoneqñub qaji nanği Qotei na siran waqtetñreqñu.

<sup>9</sup> “Tamo bei aqa anğro a mamym inği qa minjimqa a inği yqas. A meniñ yqasai. <sup>10</sup> A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai. <sup>11</sup> Deqa niñği quiy. Niñği tamo bolesai. Ariya niñği nunğo anğro nanği inği bole bole enjreqñub. Niñği nanği saidñjrosaietqñub. Nunğo kumbra dena niñği endegsi poiñgem, nunğo Abu lañ qureq di unu qaji a dego niñği saidñgosaieqñu. Niñği pailyqab di a na inği bole bole niñği enğoqñqas. A na niñği saidñgwasai bole sai.

<sup>12</sup> “Kumbra bole bole tamo nanği na niñği enğwajqa arearetñgeqñu qaji di niñği na olo nanği enjroqñiy. Niñği degyqab di niñği Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanğo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

*Niñği siranme kiñala miligiq giliy*

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Niñği siranme kiñala miligiq giliy. Niñği siranme kobaquja miligiq gilqab di niñği padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanği gam di dauryeqñub. <sup>14</sup> Niñği siranme kiñala miligiq gilqab di niñği gam kiñala dauryosib ñambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqñub.”

*Niñği gisan anjam maro tamo nanği qa ñam atoqñiy*

<sup>15</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Niñği geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na bosib gisanosib mernğwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanği di kaja bul lawo na boqñsib niñği walawalaingqñsib anjam merngeqñub. Ariya nanğo are miligiq di nanği tamo uge. Nanği baun juwan kaja nanği ñumeqñub dego bul. <sup>16</sup> Niñği nanğo kumbra di geregere tenemtosib poiñğwas, nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Niñği are qaliy. Tamo nanği sil luwit mariñq dena wain gei osib uyeqñub e? Sai. Mañ luwit mariñq dena qura gei osib uyeqñub e? Sai. <sup>17</sup> Niñği qalie, ñam bole nanği gei bole ateqñub. Ñam uge nanği gei uge ateqñub. <sup>18</sup> Ñam bole nanği gei uge atosaietqñub. Ñam uge nanği gei bole atosaietqñub. <sup>19</sup> Ñam kalil gei bole atosaietqñub qaji di tamo nanği na qomelenoqñsib ñamyuwoq di breinjreqñub. <sup>20</sup> Dego kere niñği gisan tamo nanğo kumbra geregere tenemtosib poiñğwas, nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

<sup>21</sup> “Niñği endegsib are qalaib. Tamo unğasari nanği ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanği taqatñjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo unğasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqñub qaji nanği segi Qotei na taqatñjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Qotei ağı lañ qureq di unu. <sup>22</sup> Mondorñ diño bati bamqa tamo unğasari gargekoba nanği ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqñem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqñsimqa mañwa gargekoba yoqñem.’ Nanği e degsib merbqab. <sup>23</sup> Merbibqa e kamba minjrqai, ‘Niñği tal qabe? E niñği qaliesai. Deqa niñği jaraiyiy. Niñği kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

*Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas. <sup>25</sup> Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. <sup>26</sup> Ariya tamo

a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. <sup>27</sup> Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiq ya meli dosiq tal di qamsiq rengintosiq putonaq aisiq tulan niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

<sup>28</sup> Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi queb. Qusib nanqi prugueteb. <sup>29</sup> Di kiyaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanjo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

## 8

### *Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej*

<sup>1</sup> Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib aiye. <sup>2</sup> Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” <sup>3</sup> Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di ojsiq minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu bole. <sup>4</sup> Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanqi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanqi ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’”

### *Yesus na qaja tamo gate aqa kanjal tamo boletej*

<sup>5</sup> Onaqa Yesus a walweloq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiq pailyosiq minjej, <sup>6</sup> “O Tamo Koba, ijo kanjal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiysiq jejamu tulan jaqatinjqoqa talq di njejunu.” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na minjej, “E gilsiy boletqai.” <sup>8</sup> Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minjej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas. <sup>9</sup> E dego tamo kokba qudei nango sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanqi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulan pruguetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanqi minjrej, “E bole merngwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

<sup>11</sup> “Deqa e ninqi endegsi merngwai. Tamo ungasari gargekoba nanqi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanqi koba na awoosib inji uyoqnqab. Yimqa Qotei lan qureq di unu qaji a nango Mandor Koba sosim nanqi taqatnjqas. <sup>12</sup> Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjq osiq metnjrej qaji nanqi a qa nango areqalo singilatosa deqa a nango Mandor Koba sosim nanqi taqatnjqasai. A na nanqi osim qalaq di breinjrimqa nanqi sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatinj qa qalagei anjam atoqnas.”

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minjej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanjal tamo a boleosi unu.”



Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanjal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

*Yesus na Pita aqa mimibe boletej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyon-aqa jejamu kanjanyonaq bijalq di neiesonaq unej. <sup>15</sup> Unsiqa aqa ban ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kanjan di koboonaqa a tigelosiqa ingi goiyetej.

*Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej*

<sup>16</sup> Senj aiqa laqnaqa tamo ungasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanngo was nanngi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqnaqqa Yesus a anjam segi minjreqlaqa mondor uge nanngi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanngi dego osi beqnaq Yesus na boletnjroqnej. <sup>17</sup> A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

*Tamo qudei nanngi Yesus dauryqajqa minjeb*

<sup>18</sup> Bati deqa Yesus a nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanngi aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa angro nanngi minjrej, “Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.” <sup>19</sup> Degsi minjrsiqa nanngi joqsiq koba na gilqa laqnaqqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.” <sup>20</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Bauñ juwan nanngi tal ti. Agi sub miligiq di nereneqnub. Qebari nanngi simi ti. Deqa nanngi simiq di nereneqnub. Ariya e Tamo Angro neiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” <sup>21</sup> Onaqa Yesus aqa angro bei na minnej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” <sup>22</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Unqum. Tamo moiyo qaji nanngi segi na tamo moiyo qaji nanngi subq atelenoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

*Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb*

<sup>23</sup> Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa angro nanngi a dauryosib koba na qobun gogetosib gileb. <sup>24</sup> Nanngi gileqnaqqa Yesus a qobun miligiq di neisiq qambumtej. Onaqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej. <sup>25</sup> Deqa Yesus aqa angro nanngi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.” <sup>26</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqa minjrej, “Ninngi e qa nungo areqalo sinqilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ninngi kiyaaq ulaonub?” Degsi minjrsiqa jagwa ti ya ti njirinjrnnaqa nanngi laeb. <sup>27</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrroqa aqa anjam qusib laonub?”

*Yesus a tamo aiyel nanngo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej*

<sup>28</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanngo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanngi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanngi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanngi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanngi gam dena walwelqa keresai. <sup>29</sup> Nanngi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, “O Qotei aqa Njiri, ni iga kiyergwajqa

bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laña ambleq di iga jaqatin egwa bonum e?”<sup>30</sup> Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanği suwaroqneb.<sup>31</sup> Deqa mondor uge nanği siñgila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nango jejamuq gilelenqom.”

<sup>32</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Niñgi jaraiyosibqa bel nango jejamuq gilelenqoy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanği na tamo aiyel di uratnjrsib bel nango jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneqeb.

<sup>33</sup> Onaqa bel taqatoqneq qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanği qa ti saocnsib laqneq.<sup>34</sup> Onaqa qure deqaji kalil nanği qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

## 9

*Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa anqro nanği ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb. <sup>2</sup> Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nango areqalo unej di nango areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo anqro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

<sup>3</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nango areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

<sup>4</sup> Nanği degsib are qaleq nabqa Yesus a nango areqalo di qalieosiq minjrej, “Niñgi kiyaaq areqalo uge di onub?” <sup>5</sup> Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit niñgi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? <sup>6</sup> Ariya e segi Tamo Anqro. E mandamq endi siñgila ti unum deqa e na tamo nango une kobotetnrqa kere. Niñgi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanği degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” <sup>7</sup> Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa talq gilej. <sup>8</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneq. Di kiyaaq? Qotei na siñgila kobaquja Yesus yej deqa.

*Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”*

<sup>9</sup> Onaqa Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

<sup>10</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa anqro nanği ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inği uyoqneq. Nanği segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanği dego bosib awoosib Yesus aqa anqro nanği ti inği uyoqneq. <sup>11</sup> Onaqa Farisi qudei nanği bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na inği uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa anqro nanği nenemnjreb, “Nunqo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na awoosib inği uyeq nub?”

<sup>12</sup> Onaqa Yesus a Farisi nango anjam di qusiq minjrej, “Tamo ma saiqoji nanği yu qanjra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanği segi yu qanjra tamo aqaq gileq nub.” <sup>13</sup> Qotei aqa anjam bei nami nengreñyeb

qaji di ningi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, 'Ningi e laña atraibeqñub. E nungo kumbra deqa arearetbosaieqñu. Ariya ningi tamo nanği qa duloqñsib kumbra bole bole enjroqñab di e tulañ arearetbqas.'” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

*Yesus a qurien qa anjam marej*

<sup>14</sup> Bati bei Jon aqa anğro nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanği ti ingi uratoqñsim qurieneqñum. Kiyaca ino anğro nanği qurienjoñsaieqñub?”

<sup>15</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uña bañ ojqa bati qa aqa was nanği ti soqñibqa nanği are gulbeinjrqas e? Sai. Bunuqna nanğo was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienjoqñsib sqab.

<sup>16</sup> “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. <sup>17</sup> Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kañrañosiq siñgilaj deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanği ombla bole sqab.”

*Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej*

<sup>18</sup> Yesus na Jon aqa anğro nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq siñga pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo anğro sebiñ a endego moiqo. Deqa ni bosim ino bañ aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas.” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa anğro nanği dego nanği aiyel daurnjrsib gileb.

<sup>20</sup> Nanği gileqñabqa uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyoqñsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. <sup>21</sup> A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi bañ na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. <sup>22</sup> Ojnaqa Yesus a bulosiq uña di unsiqa minjej, “O ijo anğro, ni are lawo soqñime. Ni ino areqalo e qa siñgilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyoqnej qaji di koboej.

<sup>23</sup> Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiq a ñam atej di tamo unğasari nanği yumba anjamqñsib akam murqumyeqñab unjrej. <sup>24</sup> Unjrsiq minjrej, “Ningi sasaloiy. Anğro sebiñ di a moiyoñsai. A laña ñeisiq qalbumtejunu.” Degsi minjrnaqa nanği Yesus kikiyeb. <sup>25</sup> Osib nanği sasalosib tal uratonabqa Yesus a anğro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq anğro aqa bañ ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej. <sup>26</sup> Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unğasari nanği Yesus aqa mañwa deqa saosqñsib laqñeb.

*Yesus a tamo qudei nanği boletnjrej*

<sup>27</sup> Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği gam na Yesus dauryosib giloqñeb. Nanği giloqñsib lelenjoqñsib Yesus minjoqñeb, “O Devit aqa Njiri, ni iga qa are

ugeimeme.”<sup>28</sup> Degsib Yesus minjeq nabqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanqi aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninqi boletngwa kere ninqi degsib are qalonub e?” Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.”<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi e qa nungo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ninqi boletngwai.” Osiaqa aqa ban waiyosiq nanjo namdamu ojej.<sup>30</sup> Ojnaqa nanjo namdamu poinjrnaqa nanqi sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nunjo namdamu boleqo deqa ninqi tamo qudei nanqi ubtosib minjraib.”<sup>31</sup> Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanqi aiyel boletnjrej deqa nanqi gilsib mare mare laq nab sawa deqaji tamo ungasari kalil nanqi quekriteb.

<sup>32</sup> Nanqi aiyel gileq nabqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb.<sup>33</sup> Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiaqa anjam maroqnej. Onaqa tamo ungasari kalil nanqi manwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem.”<sup>34</sup> Onaqa Farisi nanqi maroqneb, “Mondor uge nanjo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanqi winjreqnu.”

#### *Yesus a tamo ungasari nanqi qa dulej*

<sup>35</sup> Yesus a dena walwelosiaqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantonsiaqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiaqa Qotei aqa anjam palontonsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontonsiq Juda nanqi minjroqnej. Osiaqa tamo ma utru segi segi so qaji nanqi boletnjroqnej.<sup>36</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nanqi qa duloqnej. Di kiyaaqa? Nanqi tulan sougetesoqneb deqa. Nanqi kaja bul mandor saiqoji.<sup>37</sup> Deqa Yesus na aqa angro nanqi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai.<sup>38</sup> Deqa ninqi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanqi qarinjrimqa nanqi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelej qab.”

## 10

#### *Yesus aqa angro 12 nanjo ñam*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanqi singila enjrej. Nanqi na tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo ungasari nanjo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanqi singila enjrej.

<sup>2</sup> Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanqi aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo.<sup>3</sup> Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanqi takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa njiri Jems nanqi Tadius wo.<sup>4</sup> Bei Saimon agi Rom nanqi winjrqaqqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiaqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

#### *Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej*

<sup>5</sup> Osiaqa Yesus na aqa angro 12 nanqi di qarinjrqqa osiaqa minjrej, “Ninqi qure qureq giloqniy. Ninqi sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaib. Samaria nanjo qureq dego giloqnaib.<sup>6</sup> Ninqi Israel nanjo segiq giloqniy. Israel

nanggi sougetejunub. Nanggi kaja bul mandor saiqoji. <sup>7</sup> Deqa ninggi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lan qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwajqa bati jojomqo.’ <sup>8</sup> O ijo angro, ninggi na Israel nanggi degsib minjroqnsibqa nanngo ma tamo nanggi boletnjroqniy. Tamo moreñoqnsibqa olo tigeltnjroqniy. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanggi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanggi dego tamo ungasari nanngo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ninggi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ninggi dego tamo nanggi lanja gereinjroqniy. Nanggi awai bei yainjraib.

<sup>9</sup> “Ninggi menin silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib. <sup>10</sup> Ninggi walwelosib nunngo qaquj aib. Gara jugo aiye ayel aib. Singa tatal aiye ayel aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ninggi Qotei aqa wau tamo unub deqa ninggi qure qureq giloqnsibqa nanggi na ninggi ninggi deqaji ninggi engoqnqab.

<sup>11</sup> “Ninggi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy. <sup>12</sup> Ninggi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanggi endegsib minjroqniy, ‘Ninggi lawo na soqniy.’ <sup>13</sup> Degsib minjroqnsibqa nanggi ninggi joqnsib gereingibqa nunngo lawo anjam di nanngoq di uratib soqnem. Ariya nanggi ninggi gereingosaiabqa nunngo lawo anjam di olo puluosim nunngoq bem. <sup>14</sup> Tamo bei a ninggi gereingwa uratimqa kiyo nunngo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ninggi qure di uratqa oqnsib nunngo singa tumbum butuyoqniy. <sup>15</sup> E bole merngwai. Mondorj Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanggi tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanggi Qotei na mondorj degsim padaltnjrqasai. A nanggi gulbe kiñala enjrqas.”

### *Gulbe bei bei brantoqnqab*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi quiy. Ninggi kaja du du bul unub deqa e na ninggi qarinqitqa gilsib bauj juwan nanngo ambleq di wauoqnqab. Deqa ninggi amal nanngo kumbra dauryiy. Agi amal nanggi gaigai nam atoqnsib laqnuq. Ninggi binon nanngo kumbra dego dauryiy. Agi binon nanggi kumbra bole segi yeqnuq. Nanggi kumbra uge yosaieqnuq. <sup>17</sup> Deqa ninggi tamo nanggi qa geregere nam atoqniy. Nanggi bosib ninggi ojelenosib anjam pegiyo talq di ninggi tigeltngoqnqab. Osib nanngo Qotei tal miligiq di ninggi kumbaingoqnqab. <sup>18</sup> Osib ninggi olo joqoqnsib Rom nanngo gate ti nanngo mandor ti nanngo ulatamuq di ninggi tigeltngoqnqab. Yimqa ninggi ijo anjam bole palontoqnsib nanggi minjroqnqab. Osib sawa bei bei qaji nanggi dego ijo anjam minjroqnqab. <sup>19</sup> Nanggi na ninggi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnsibqa ninggi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ninggi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ninggi kamba anjam minjrqab. <sup>20</sup> Ninggi segi na anjam minjrqasai. Nunngo Abu aqa Mondor na nunngo medabu singilatetngim ninggi anjam marqab.

<sup>21</sup> “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanngo segi was nanggi ojoqnsib jeu tamo nanngo banq di atoqnsibqa nanggi na nanggi ñumoqnsib moreñoqnqab. Tamo qudei na nanngo segi angro nanggi dego degsib ojoqnqab. Angro qudei na nanngo segi ai abu nanggi ojoqnsib jeu tamo nanngo banq di atoqnsibqa nanggi na nanggi ñumoqnsib moreñoqnqab. <sup>22</sup> Ninggi ijo nam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanggi ninggi qa tulan ugeoqnsib jeutngoqnqab. Ariya ninggi ijo nam singila na ojsib gilsib dinjo

bati itqab di Qotei na ningi elenqas. <sup>23</sup> Ningi qure bei beiq di brantoqnbqa tamo ungasari nanqi na ningi ugeugeingqnbqa ningi nanqo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole mernjwai. Ningi Israel nanqo qure kalil keretosaisoqnbqa e Tamo Angro olo bqai.

<sup>24</sup> “Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanqal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. <sup>25</sup> Skul angro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanqal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanqi na e merbeqnu, ‘Ni Satan.’ Degsib nam merbeqnu. Ningi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanqi na ningi dego nam tulan ugedamu merngoqnbqab.”

### *Ningi Qotei segi ulaiyiy*

<sup>26</sup> Osiga Yesus a olo marej, “Ningi jeu tamo nanqi di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanqi qusib poinjrqa. <sup>27</sup> Deqa anjam e ambruq di merngeqnum qaji di ningi olo suwanq di maroqniy. Anjam ningi lumu na queqnu qaji di ningi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy. <sup>28</sup> Ningi jeu tamo nanqi ulainjraib. Nanqi nunqo qunun moyotqa keresai. Nanqi nunqo jejamu segi moyotqa kere. Deqa ningi nanqi ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanqo qunun ti jejamu ti turtnjrsim namywoq di breinjrqab kere.

<sup>29</sup> “Ningi qalie. Tamo nanqi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyo-saieqnu. Silali kiñala na awaiyeqnu. 10 toea dego. Ariya nunqo Abu a na qebari sinjir nanqi geregere taqatnjreanu. A na marimqa bei a ulonosis mandamq aiga keresai. <sup>30</sup> Dego kere Qotei a nunqo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateanu. <sup>31</sup> Deqa ningi ulaib. Ningi qebari kalil nanqi tulan bunjrejunub.”

### *Ningi Yesus aqa nam marqajqa ulaaib*

<sup>32</sup> Osiga Yesus a olo marej, “Ningi mandam tamo nanqo ulatamuq di ijo nam boleq atsib marqab di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunqo nam boleq atsiy marqai. <sup>33</sup> Ariya ningi mandam tamo nanqo ulatamuq di ijo nam marqajqa asgingwas di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunqo nam marqajqa asgibqas.”

### *Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqnm*

<sup>34</sup> Osiga Yesus a olo marej, “Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanqi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyoy? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanqi pupoinjritqa nanqi jeu jeu sqajqa deqa bem. <sup>35</sup> Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nanqi na nanqo segi abu nanqi jeutnjroqnbqab. Angro sebin nanqi na nanqo segi ai nanqi jeutnjroqnbqab. Ain yala nanqi na nanqo segi ain qeli nanqi jeutnjroqnbqab. <sup>36</sup> Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nanqi jeu jeu sqab.

<sup>37</sup> “Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanqi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angro mel nanqi ti aqa angro sebin nanqi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. <sup>38</sup> Tamo bei na aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. <sup>39</sup> Tamo bei a aqa segi nambile

taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

*Tamo bei na Yesus aqa angro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas*

<sup>40</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ninigi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego oqas. <sup>41</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa. <sup>42</sup> Tamo bei a ijo angro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa angro.’ A degsi are qalsimqa ijo angro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yayyqa keresai.”

## 11

*Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nanngi anjam bei Yesus nenemyeb*

<sup>1</sup> Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

<sup>2</sup> Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laq nab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nanngi qarinjnrmaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, <sup>3</sup> “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

<sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninigi aisib anjam ninigi queqnu b qaji deqa ti kumbra ninigi uneqnu b qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. <sup>5</sup> Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnu b. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnu b. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getennjro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnu b. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqnu b. <sup>6</sup> Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnu b qaji nanngi tulan areboleboleinjreqnu.’”

<sup>7</sup> Onaqa Jon aqa angro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ninigi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninigi tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. <sup>8</sup> Deqa ninigi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninigi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnu b qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub. <sup>9</sup> Deqa ninigi kiyaaqa wadau sawaq gileb? Ninigi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninigi deqa unqa gileb. Deqa e ninigi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjnrejunu. <sup>10</sup> Agi nami e mandamq aiyosaisamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni

que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. <sup>11</sup> Deqa e bole merngwai. Jon yansjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanqi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanjo Mandor Koba unu deqa nanqi olo Jon tulan bunjejunub.

<sup>12-13</sup> “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti maroqneb dena bosiq bosiq Jon yansjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanqi Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqñub. Qotei agi lan qureq di unu. <sup>14</sup> Ningi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam merngeqnum. Ningi ijo anjam di quqwa are soqñimqa quiy. <sup>15</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di gegerere quem.

<sup>16</sup> “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanjo kumbra qa endegsi marqai. Nanqi angro du du bul qure ambleq di alañoqnsib angro qudei na qudei minjreqñub, <sup>17</sup> ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.’ ” <sup>18</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiqqa inqi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanqi a qa maroqneb, ‘A mondor uge ti unu.’ ” <sup>19</sup> Ariya e Tamo Angro bosimqa inqi ti wain ti uyeqñamqa tamo nanqi e nubogñsib mareqñub, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na walweleqñub.’ ” Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanqi aqa wau kalil unoqñsib dena nanqi bole qalieeqñub, aqa powo tulan kobaquja.”

*Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanqi njirinjtnej*

<sup>20</sup> Qure qudei Yesus a dia manwa gargekoba yoqnej qaji nanqi are bulyosai deqa a nanqi qa njirinej. <sup>21</sup> Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Manwa e nungoq di yoqñem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanjoq di brantej qamu nanqi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu. <sup>22</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqa batiamqa a na ningi tulan padaltnjougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanqi deqsim padaltnjrqsai. A nanqi gulbe kiñala enjrqsas. <sup>23</sup> O Kaperneam tamo ungasari, ningi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaga? Manwa e nungoq di yoqñem qaji di Sodom qure nanjoq di brantej qamu nanqi bini unub qamu. Nanqi padalosai qamu. <sup>24</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqa batiamqa a na ningi tulan padaltnjougetqas. Qotei na Sodom qure nanqi deqsim padaltnjrqsai. A nanqi gulbe kiñala enjrqsas.”

*Yesus na ningi aqaryainjimqa ningi aqaratqab*

<sup>25</sup> Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaga? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanqi qa ulitoqñsimqa tamo nanqi angro du du bul unub qaji nanqi segi qa babteqñam nanqi poinjreqnu. <sup>26</sup> Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” <sup>27</sup> Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inqi ingi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu



qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanngi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqa. Yim nanngi dego ijo Abu qa qalieqab.

<sup>28</sup> “Ninngi gulbe qoboiyoqnsib waukobaeqñub qaji ninngi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ninngi aqaratqab. <sup>29</sup> E ijo segi ñam aguq atoqñsim tamo nanngi lawo kumbra enjreqnum. Deqa ninngi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqñiy. Yim ninngi aqaratqab. <sup>30</sup> Ninngi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninngi engeqñum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

## 12

### *Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba*

<sup>1</sup> Yori bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa angoro nanngi mamnjrnaqa bem sum gei elenqñsib uye uye giloqñeb. <sup>2</sup> Nanngi degsib gileqñabqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angoro nanngi gago dal anjam groteqñub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” <sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninngi buk miligiq di sisiyosai kiyo? <sup>4</sup> Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqqa aqa wau tamo nanngi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. <sup>5</sup> Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanngi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqñub. Nanngo kumbra dena nanngi dal anjam groteqñub. Ariya nanngi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninngi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo? <sup>6</sup> Ariya e ninngi endegsi mernḡwai. Bini tamo bei atra tal tulañ bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu. <sup>7</sup> Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ninngi e laña atraiqebqñub. E nunngo kumbra deqa arearetbosaieqñu. Ninngi tamo nanngi qa duloqñsib kumbra bole bole enjroqñqab di e tulañ arearetbqas.’ O Farisi, ninngi Qotei aqa anjam di sisiyosib poinḡo qamu ninngi tamo une saiqoji nanngi gulbe enjrosai qamu. <sup>8</sup> E Tamo Angoro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

### *Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej*

<sup>9</sup> Onaqa Yesus a dena walwelosiqa qure beiq di brantosiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq gilej. <sup>10</sup> Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa jejamuq di anjam laña qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” <sup>11</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonḡosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ninngi qalie. <sup>12</sup> Ariya tamo nanngi kaja sai. Nanngi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.” <sup>13</sup> Yesus a nanngi degsi minjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. Aqa ban bei ombla na kerekereeb. <sup>14</sup> Onaqa Farisi nanngi Qotei talq dena oqedosib nanngi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqñeb.

### *Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole*

<sup>15</sup> Farisi nanġi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiqa qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo unġasari gargekoba nanġi a dauryeqnab a nanġo ma tamo kalil nanġi boletnjroqnej. <sup>16</sup> Osiqa a na nanġi saidnjroqnej, “Ninġi ijo ñam ubtosib maraib.” <sup>17</sup> Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, <sup>18</sup> “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulañ qalaqalaiyeqnum. E a qa areboleboleibeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanġi endegsim minjroqnas, ‘Ninġi kumbra bole dauryiy.’” <sup>19</sup> A ñirin anjam maroqnasai. A lelenkobaoqnasai. Gamq di tamo unġasari nanġi aqa kakro quoqnasai. <sup>20</sup> Silai aqa banġa geñqa laqnimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa puloñ kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei sinġilatqas. <sup>21</sup> Yimqa sawa bei bei qaji nanġi a qa nanġo areqalo sinġilatosib a na nanġi aqaryainjrqaqqa deqa tariñoqnsib sqab.”

*Tamo qudei nanġi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa sinġila na waueqnu”*

<sup>22</sup> Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq ñam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa ñamdamu boleosiqa a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. <sup>23</sup> Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa manwa di unsibqa tulañ prugugetosib maroqneb, “Tamo di a Devit aqa Njiri kiyo?” <sup>24</sup> Onaqa Farisi nanġi nanġo anjam di qusibqa maroqneb, “Sai. Mondor uge nanġo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Sinġila dena a na mondor uge nanġi winjreqnu.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanġi sawa qujaiq di unub qaji nanġi segi poaiyelosib qotqab di nanġi koba na geregere sqa keresai. Nanġi niñaqosib koboqab. Tamo nanġi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanġi segi poaiyelosib qotqab di nanġi dego koba na geregere sqa keresai. <sup>26</sup> Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanġi winjrqaq di nanġi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanġi olo taqatnjrqaq? Di keresai. <sup>27</sup> Ninġi mareqnu, ‘Yesus a Belsebul aqa sinġila na mondor uge nanġi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa sinġila na mondor uge nanġi winjrqaq di yai aqa sinġila na nunġo angro nanġi mondor uge winjrqaq? Deqa nanġi segi na mernġwab, ninġi anjam groteqnu. <sup>28</sup> Ariya e Qotei aqa Mondor aqa sinġila na mondor uge nanġi winjrqaq di ninġi endegsi poinġwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ninġi degsi poinġwas.

<sup>29</sup> “Tamo bei a kiyersim tamo sinġila koba bei aqa tal gogetosim aqa inġi inġi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa inġi inġi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inġi inġi bajinqa keresai.

<sup>30</sup> “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

<sup>31</sup> “Deqa e ninġi endegsi mernġwai. Tamo unġasari nanġo une kalil Qotei na kobotetnjrqaq. Nanġo misilin anjam mareqnuq qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqaq. Ariya nanġi Qotei aqa Mondor misilinjqab une di Qotei na kobotetnjrqaq. <sup>32</sup> E Tamo Angro. Tamo a e misilinjqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinjqas une di Qotei na

kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondon dego Qotei na kobotqasai.”

*Nam uge nanji gei uge ateqnub*

<sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanji gei bole ateqnub. Nam uge nanji gei uge ateqnub. Deqa tamo nanji nam aqa gei unsibqa dena poinjrqa, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ <sup>34</sup> Ningi amal uge bul. Ningi tamo uge. Deqa ningi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nanjo areqalo kalil nanjo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu. <sup>35</sup> Tamo bole nanjo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanji kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanjo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanji kumbra uge yeqnub.

<sup>36</sup> “Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanji peginjra batiamqa nanjo anjam kalil nanji laja laja mareqnu qaji di Qotei na nanjo jejamuq di qametnjrqa. <sup>37</sup> Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’”

*Tamo qudei nanji Yesus aqa manwa unqajqa minjeb*

<sup>38</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanji na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa manwa bei baltim iga unqom.”

<sup>39</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra tulan ugedamu. Nanji Qotei areiyosaieqnu. Nanji gaigai ijo manwa laja unqajqa metbeqnu. Deqa e na ijo manwa bei nanji osornjrqaasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa manwa segi osornjritqa nanji unqab. <sup>40</sup> Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Angro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai. <sup>41</sup> Mondon Qotei na tamo ungasari nanji peginjra batiamqa Ninive tamo nanji tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra uge baltetnjrqa. Nanji degyqab. Di kiyaqqa? Ninive tamo nanji nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu. <sup>42</sup> Mondon Qotei na tamo ungasari nanji peginjra batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra uge baltetnjrqa. A degyqas. Di kiyaqqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaqaja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu.”

*Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas*

<sup>43</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kangranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas, <sup>44-45</sup> ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di laja unu degsim unqas. Tal di nami manj solsisib inji inji kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanji joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas. Dego kere tamo ungasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji nanji degsib sougetesqab.”

*Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanji tal qabe?”*

<sup>46</sup> Yesus na tamo ungasari gargekoba nanġi anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanġi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanġi na anjam bei minjqajqa deqa oqeġ di tigelesoqneb. <sup>47</sup> Onaqa tamo bei na Yesus minjeġ, “Ni que. Ino was nanġi ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeġ di tigelejunub.” <sup>48</sup> Onaqa Yesus na kamba minjeġ, “Ijo ai ijo was nanġi tal qabe?” <sup>49</sup> Degsi minjsiqa aqa bar na aqa segi anġro nanġi osoryosiqa minjeġ, “Ni une. Ijo ai ijo was nanġi agide. <sup>50</sup> Tamo a ijo Abu lan qureġ di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

## 13

### *Yesus a saga yago qa yawo anjam mareġ*

<sup>1</sup> Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej. <sup>2</sup> Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanġi bosib aqa areġ di ko-roonabqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo ungasari kalil nanġi alile di tigelesoqneb. <sup>3</sup> Tigelesonabqa a na yawo anjam gargekoba nanġi minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niġi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa inġi wauq di saga yago breiyelenej. <sup>4</sup> Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanġi bosib uyekriteb. <sup>5</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniġ ti. Gogeġ di mandam kiġala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. <sup>6</sup> Nanġo jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsic kanġanonaqa nanġi laosib moreġeb. <sup>7</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleġ di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsic kabutnrnaq geitosai. <sup>8</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuġ di aiyeb. Di aisib oqboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleneb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. <sup>9</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

### *Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanġi yawo anjam minjroqnej?*

<sup>10</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa yawo anjam di qusibqa nanġi aqa areġ bosib nenemyeb, “Ni kiyaaqa tamo ungasari nanġi yawo anjam minjreqnum?” <sup>11</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lan qureġ di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnrjsim nanġo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo anġro niġi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanaj nanġi yawo anjam aqa utru osornjrqsai. <sup>12</sup> Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiġala aqaġ di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. <sup>13</sup> Tamo ungasari nanġi di ġam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqnub. Nanġi dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqnub. Osib poinjrosieqnu. Deqa e na nanġi yawo anjam segi minjreqnum. <sup>14</sup> Nanġo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami mareġ qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi mareġ, ‘Niġi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinġwasai. Niġi ġam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinġwasai. <sup>15</sup> Tamo ungasari di nanġo are miligi getenjrejunu. Nanġo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanġi ġam brunejunub. Deqa nanġo ġamdamu na ijo kumbra unqasai. Nanġo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqsai. Nanġi are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanġi boletnrqsai.’ Qotei a nami degsi mareġ.

16 “O ijo angoro, ningi nungo njamdamu na ijo kumbra uneqnuub. Nungo dabkala na ijo anjam queqnuub. Deqa ningi tulan areboleboleingem. 17 E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti tamo bole bole nanngi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnuub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanngi unosaiocneeb. Anjam ningi bini queqnuub qaji di dego nanngi qucwajqa are koba soqnej. Ariya nanngi quosaiocneeb.”

*Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej*

18 Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbatqa ningi quui. 19 Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanngi qusibqa ariya nanngi geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanngo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas. 20 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab. 21 Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranyo qaji tamo qudei na bosib nanngi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanngo areqalo Yesus qa singilateqnuub qaji di nanngi olo ulontqab. 22 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanngi olo mandam qa inji ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjqnqas. Yimqa kumbra dena nanngi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanngo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaiocnuub dego kere. 23 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanngo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanngo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

*Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam*

24 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanngi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqqa aqa inji wauq di bem sum yagelennej dego kere. 25 Bem sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanngi nerenjesonabqa jenu tamo bei a bosiqqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej. 26 Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej. 27 Deqa kanjal tamo nanngi na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaqqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

28 “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jenu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.’ 29 Onaqa minjrej, ‘Ningi pilagin otoraib. Ningi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge. 30 Deqa ningi uratib soqneeb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei nanngi endegsi minjrqai, “Ningi pilagin otorosib ruwoelenosib namyuwoq di koitij. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenij.” ’”

*Sis yago qa yawo anjam*

<sup>31</sup> Osıqı Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanğı taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. <sup>32</sup> Sis yago nanğı tulan kiñılala kas yago bul. İnğı inğı qudei nanğo yago kokba yala. Sis yago nanğı tulan kiñılala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagımqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujas. Osim nam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanğı bosib aqa daniq di simi atelenqab.”

*Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam*

<sup>33</sup> Osıqı Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanğı taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñıala osıqı bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

*Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej*

<sup>34</sup> Yesus a na tamo unğasari nanğı yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. <sup>35</sup> A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “E yawo anjam tamo unğasari nanğı minjroqnai. Tulan nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosisq agi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqnai.”

*Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru*

<sup>36</sup> Osıqı Yesus na tamo unğasari nanğı uratnjrsıqı tal gogetosiq di sonaqa aqa anğro nanğı aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru gegerere plaltosim merge.”

<sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Anğro. <sup>38</sup> Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo unğasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanğı. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo unğasari nanğı. <sup>39</sup> Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geitelenjo bati di diño bati. Wau tamo bem sum otoreleneb qaji di lan anğro nanğı. <sup>40</sup> Deqa ninğı quiy. Wau tamo nanğı bosib pilagin otorosib namyuwoq di koiteleneb dego kere lan anğro nanğı diño bati qa kumbra degyqab. <sup>41</sup> Bati deqa e Tamo Anğro na ijo lan anğro nanğı qarınjritqa aisib inğı uge uge kalil tamo nanğı uneq breinjreqnub qaji nanğı ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nanğı ti pilagin bul breinjrib namyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nanğo Mandor Koba sqasai. Osim nanğı taqatnjrqasai dego. <sup>42</sup> Nanğı namyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nanğo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas. <sup>43</sup> Bati deqa tamo unğasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanğo Abu Qotei na nanğı taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Deqa nanğı sen bul tulan suwanşeqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

*Silali ulitqajqa yawo anjam*

<sup>44</sup> Osıqı Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanğı taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nam monğum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nam monğum

uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nam monqum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a nam monqum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

*Kolilei qa yawo anjam*

<sup>45</sup> Osiaqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nangi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qarinyo tamo bei a kolilei qa namoqnej dego kere. <sup>46</sup> A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

*Kakan waiyqa yawo anjam*

<sup>47</sup> Osiaqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nangi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nangi yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi elenqeb dego kere. <sup>48</sup> Kakan maqonaqa tamo nangi na titosib bosib ululq di goqe atsib awoosib qe bole bole gumbaqa di jigelenqeb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb. <sup>49-50</sup> Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nangi bosib tamo bole bole nangi elenqab. Osib tamo uge uge nangi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nangi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

<sup>51</sup> Osiaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil mernqonum qaji endi ninqi utru poinqwo e?” Onaqa nangi na minqeb, “Od.” <sup>52</sup> Onaqa Yesus na olo minqrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nangi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nangi poinqreanu. Poinqreanu qaji nangi tal aqa abu bul sqab. Deqa nangi nanqo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenqnsib oqe q atoqnqab.”

*Yesus aqa qure utru nangi aqa anjam quetosai*

<sup>53</sup> Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej. <sup>54</sup> Osiaqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiq tamo unqasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjqonej. Minjqreanaqa tamo unqasari nangi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiaqa anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babtelenqnu? <sup>55</sup> Aqa abu a lanqa tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanqo was. <sup>56</sup> Aqa jaja kalil nangi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babtelenqnu?” <sup>57</sup> Nangi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minqrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjqonqas di nangi aqa anjam quetqa asginjqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjqonqas di nangi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.” <sup>58</sup> Yesus na tamo unqasari nangi degsi minqrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nangi a qa nanqo areqalo singilatosa deqa.

## 14

*Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”*

<sup>1</sup> Bati deqa tamo unqasari nangi Yesus qa saosib laqnaqba Mandor Herot a quej. <sup>2</sup> Qusiqqa aqa wau tamo nangi minqrej, “Tamo di a Jon

yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa babtelenqnu.”

<sup>3-4</sup> Herot a nami aqa was Filip aqa n̄aun Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uña em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjñ oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarinjñrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. <sup>5</sup> Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqas.” Ariya tamo ungasari kalil nanği maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanği degsib maroqneb deqa Herot a nanği ulainjrñsiq Jon qalqa uratej.

<sup>6</sup> Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa n̄ambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanği metnjrñnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inji uyeqñabqa Herot aqa n̄aun aqa anğro sebiñ a warum miligiq bosiq nanği lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej. <sup>7</sup> Deqa a na anğro sebiñ di minjej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minjej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.” <sup>8</sup> Onaqa anğro sebiñ aqa ai na minjej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa anğro sebiñ na Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

<sup>9</sup> Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanço ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqa anğro sebiñ di minjej, “Di kere.” <sup>10</sup> Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej. <sup>11</sup> Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq anğro sebiñ di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej. <sup>12</sup> Onaqa bunuqna Jon aqa anğro nanği deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalñaq moiyej.”

*Yesus a tamo 5,000 nanği inji anainjrej*

<sup>13</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa anğro nanği ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nanği deqa qusibqa nanço segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus n̄amqajqa gileb. <sup>14</sup> Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq n̄am atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanği nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrñsiqa a nanği qa are ugeiyej. Deqa a nanço areq aisiqa nanço ma tamo kalil boletnjroqnej.

<sup>15</sup> Onaqa señ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Señ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib di inji awaiyosib uyqab.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nanği kiyaca qure qureq gilqab? Ninği segi na inji anainjriy.” <sup>17</sup> Degsi minjñrnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga inji sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.” <sup>18</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

<sup>19</sup> Onaqa nanği bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nanği minjrej, “Ninği kalil n̄inç di awoelenoiy.” Onaqa nanği kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gingenyosiq aqa anğro nanği enjñnaqa nanği na osi giloqñsibqa tamo ungasari nanği jeisib enjreñnab uyoqneb. <sup>20</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inji oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di



jignab maqelenej. <sup>21</sup> Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanği sisiyeb 5,000. Ariya unğasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai.

*Yesus a ya banğaq na walwelej*

<sup>22</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo unğasari nanği minjritqa nanço qure qureq jaraiyoqniq e bğai.”

<sup>23</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği namoosib qobun na gileqnaqqa Yesus na tamo unğasari nanği minjrnaq jaraiyeqnaqqa a segi Qotei pailyyqa marsiq manaq oqej. Oqsıq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. <sup>24</sup> Onaqa aqa anğro nanği qobun na gileqnaqqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosıqa ya korkortosıqa nanği pulutnjrej. <sup>25</sup> Nobqolo ambru Yesus a aqa anğro nançoq bosıqa ya banğaq na walwelosıqa nanği daurnjrsiq gilej. <sup>26</sup> Onaqa nanği nam ateb di Yesus a ya banğaq na walwelosıq nanço areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanği tulan ulaugetosib lelenkobaeb.

<sup>27</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nunço are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

<sup>28</sup> Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banğaq na walwelosiy ino areq bğai.” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosıqa ya banğaq na walwelosı gilsiq Yesus jojomyej. <sup>30</sup> Yesus jojomyosıqa nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaiqe.”

<sup>31</sup> Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kıyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.” <sup>32</sup> Degsi minjsıqa nanği aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej. <sup>33</sup> Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanği Yesus aqa manwa di unsıbqa nanği aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Niri.”

*Tamo unğasari nanği Yesus aqa gara mutu ojeqnaq nanço ma kobooqnej*

<sup>34</sup> Yesus aqa anğro nanği koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tıryeb. <sup>35</sup> Tıryonabqa qure deqaji nanği na Yesus unsıbqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarınjonab qure qure kalil jojom di soqneb nanği quoqnsib nanço ma tamo nanği joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenjoqneb. <sup>36</sup> Belenjoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanği ino gara mutu segi ojıbqa nanço ma kobooqnaq.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo unğasari kalil ma ti soqneb qaji nanği aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanço ma kobooqnej.

## 15

*Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanço kumbra qa ti marej*

<sup>1</sup> Onaqa bati deqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanği Jerusalem dena bosıbqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, <sup>2</sup> “Ino anğro nanği kıyaqa gago moma nanço kumbra gotranjyeqnuq? Agi nanği inği uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laqa uyeqnuq.”

<sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği kıyaqa Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsıbqa olo nunço segi moma nanço kumbra dauryeqnuq? <sup>4</sup> Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanço sorgomq di geregere sosımqa nanço anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanği misilinjrımqa a qalib moyem.’ Qotei a nami degsi marej. <sup>5</sup> Ariya ninği mareqnuq, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inği qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo inği inği ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyyqa

giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’ <sup>6</sup> A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanqi aqaryainjraiq.’ Ningi degsib marqab. Nungo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nungo segi moma nanjo kumbra dauryeqnub.

<sup>7</sup> “Ningi gisanj tamo. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegi marej, <sup>8</sup> “Tamo nanqi di nanjo medabu na ijo ñam soqteqnub. Ariya nanjo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. <sup>9</sup> Nanqi lanja baban na e qa loueqnub. Osib mandam tamo nanjo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’ ’ ”

*Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?*

<sup>10</sup> Yesus a Farisi nanqi anjam degsi minjrsiqa olo tamo ungasari kalil nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi ijo anjam endi geregere qusib poingem. <sup>11</sup> Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

<sup>12</sup> Yesus na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanqi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

<sup>13</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lanj qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas. <sup>14</sup> Deqa ningi Farisi nanqi uratnjrib soqneb. Nanqi tamo ñam qandimo bul unub deqa nanqi na tamo bei gam osoryqa keresai. Ningi qalie, tamo ñam qandimo bei na tamo ñam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanqi tamo deqaji bul.”

<sup>15</sup> Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.”

<sup>16</sup> Onaqa Yesus na kamba aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? <sup>17</sup> Tamo nanqi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnub. Ningi di poingosai kiyo? <sup>18</sup> Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. <sup>19</sup> Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unja qa laoqa, was aqa ñaun anjamyoqa, bajinjoqa, was aqa jejamu lanja gisanjoqa, was yomuiyoqa. <sup>20</sup> Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim lanja ingi uyqas dena a jiga yqasai.”

*Kenan qaji unja a Yesus qa aqa areqalo sinjilatej*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanjo sawaq gilej. <sup>22</sup> Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unja bei a sawa dena brantosiq Yesus aqa areq bosiq sinjila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebin a tulanj ugeugeiyosiq jaqatinj koba yeqnu.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus a unja di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unja di a sinjila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas.”

<sup>24</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanqi sougetejunub. Nanqi kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinjbonaq nanjo segiq bem.” <sup>25</sup> Onaqa unja

di a Yesus aqa areq di sinğa pulutosıqqa pailyosıq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “İga anğro du du nanğo inği yainjrsm olo bauñ nanği anainjrğom di kumbra bolesai.” <sup>27</sup> Onaqa uña dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeqñabqa inği ñenği ululorjeqnaqa bauñ nanği dego uyeqñub.” <sup>28</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa minjej, “O uña, ni e qa ino areqalo tulañ sinğilatunum. Osim ağı ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino anğro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa anğro di uratonaga a boleej.

*Yesus a tamo uñgasari gargekoba nanği boletnjroqnej*

<sup>29</sup> Onaqa Yesus a sawa di uratosıqqa walweloısq Galili ya aguq di bran-tej. Brantosıq dena manaq oqsıq dia awesoqnej. <sup>30</sup> Awesonaqa tamo uñgasari tulañ gargekoba nanği na tamo sinğa qandamnıro qaji ti tamo ñam qandimnıro qaji ti tamo jejamu lainıro qaji ti tamo meñ sinğilainıro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanği ti joqsib boqñsib Yesus aqa areq di atoqñeb. Ateqñabqa a na nanği kalil boletnjroqnej. <sup>31</sup> Deqa tamo meñ sinğilainıro qaji nanği olo anjam bole maroqñeb. Tamo jejamu lainıro qaji nanğon jejamu olo sinğilaoqnej. Tamo sinğa qandamnıro qaji nanği olo tigelosib walweloqñeb. Tamo ñam qandimnıro qaji nanği olo ñam poinjreqnaqa sawa unoqñeb. Deqa tamo uñgasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unoqñsib tulañ prugoqñsib İsrail nanğon Qotei aqa ñam soqtoqñeb.

*Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej*

<sup>32</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo uñgasari nanği bati qalub e koba na soqñeb nanği inği saiqojı. Deqa e nanği qa are ugeibqo. E nanği mam ti suweinjrıtqa gamq di nanği mam na lao uge.” <sup>33</sup> Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga inği qabe na osimğa tamo uñgasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñılala quja quja dego unu.”

<sup>35</sup> Onaqa Yesus na tamo uñgasari nanği minjrej, “Ninği kalil mandamq di awoelenjoiy.” <sup>36</sup> Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osıqqa Qotei pailyej. Pailyosıqqa bem ti qe ti ginğenyosıqqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqñsibqa tamo uñgasari nanği anainjreqñab uyoqñeb. <sup>37</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjeb. <sup>38</sup> Tamo kalil inği uyeqñab qaji nanği sisiyeb 4,000. Ariya uñgasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai. <sup>39</sup> Onaqa Yesus na tamo uñgasari kalil nanği suweinjrnaqa nanğon qure qureq gileqñabqa a qobun gogetosıqqa Magadan sawaq gilej.

## 16

*Farisi nanği Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb*

<sup>1</sup> Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa gisanjosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom.” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa ninği mareqñub, ‘Señ lentqo. Lanjbi usrinqo. Deqa sawa

boleqas.’<sup>3</sup> Nebeeqnaqa ningi mareqnu, ‘Lañbi tuluqo. Sen lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, ningi lañ unoqnsib geregere pegiyeqnu. Ariya Qotei aqa manwa bini branteqnu qaji di ningi kiyaaq utru poiñgosaieqnu?<sup>4</sup> Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanğo kumbra tulañ ugedamu. Nanği Qotei areiyosaieqnu. Nanği gaigai Qotei aqa manwa lañ unqajqa metbeqnu. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanği osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanği unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nanği degsi minjrsiqa uratnrjsiq gilej.

*Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam*

<sup>5</sup> Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa koba na olo qobun gogetosi-bqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa anğro nanği bem oqajqa are walñrej. <sup>6</sup> Onaqa Yesus a nanği endegsi minñrej, “Ningi geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanğo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Sadyusi nanğo bem dego tiyekritosim tulañ kobaqujaqas.” <sup>7</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqne, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” <sup>8</sup> Onaqa Yesus a nanğo anjam di qalieosiqa minñrej, “Nunğo areqalo e qa singilatqa yonub tulañ keresaiñgwo. Ningi kiyaaq bem osai deqa mareqnu? <sup>9</sup> Ningi e qa poiñgosai unu kiyo? E nami bem 5 giñgenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnrnaqa ningi iñgi oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walñgwo kiyo? <sup>10</sup> E bati bei bem 7 dego giñgenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnrnaqa ningi iñgi oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walñgwo kiyo? <sup>11</sup> O ijo anğro, e ningi bem tiyeqnu qaji sum qa mernğonum di e ningi yawo anjam mernğonum. E ningi bem bole qa mernğosai. Ningi kiyaaq deqa poiñgosai? Ningi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanğo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Ningi deqa geregere ñam atsib soqniy.”

<sup>12</sup> Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrnaqa nanği qusib poinñrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanğo gisañ anjam bem bul tulañ kobaqas deqa iga mergwo.”

*Pita a Yesus qa poiyoñnaqa aqa ñam ubtej*

<sup>13</sup> Onaqa bati bei Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanğo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa anğro nanği endegsi nenemñrej, “Tamo unğasari nanği e Tamo Anğro e qa kiyersib mareqnu?” <sup>14</sup> Onaqa nanği na minñej, “Tamo qudei nanği mareqnu, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanği mareqnu, ni Elaija. Qudei nanği mareqnu, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneq deqaji bei kiyo?” <sup>15</sup> Onaqa Yesus a nanği olo nenemñrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqnu?”

<sup>16</sup> Onaqa Saimon Pita na minñej, “Ni Kristus. Ni Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Niri.”

<sup>17</sup> Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minñej, “O Saimon, Jona aqa ñiri, ni tulañ areboleboleimeme. Di kiyaaq? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lañ qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. <sup>18</sup> Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unğasari kalil nanği koroinjrqi. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanği ugetnrqa

keresai. <sup>19</sup> O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.” <sup>20</sup> Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E Kristus. Ningi ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>21</sup> Bati deqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti e jaqatin koba ebsib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

<sup>22</sup> Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq niringtosiq minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa niringtosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanqo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

<sup>24</sup> Osiaq Yesus na aqa angro kalil nanqi endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ñamburbas qoboiosim e daurbem. <sup>25</sup> Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. <sup>26</sup> Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai. <sup>27</sup> E Tamo Angro. Mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanqo rian na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nango kumbra qa peginjrsiy awai keretosiy enjrqai. <sup>28</sup> E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi morenosaisoqnbq e Tamo Angro bqai. Bosiy nanqi taqatnjrsiy nanqo Mandor Koba soqnit nanqi e nubqab.”

## 17

*Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanqi unobeiteb*

<sup>1</sup> Osiaq bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanqi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb.

<sup>2</sup> Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanqi unobeiteb. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej. Aqa gara dego tulan pulonosiq gatekritej.

<sup>3-4</sup> Onaqa Moses Elaija wo nanqi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnaqqa Yesus aqa angro nanqi na nanqi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanqi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

<sup>5</sup> Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwanosiq aisiqa nanqi kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanqi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ninqi aqa anjam quetoqniy.”

<sup>6</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi anjam di qusibqa tulan ulaugeteb. Osib singa pulutosib mandamq di ñam quosib ñereñeb. <sup>7</sup> Onaqa Yesus a nanqo areq gilsiq nanqo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, “Ninqi tigeliy. Ninqi

ulaaib.”<sup>8</sup> Degsi minjrnaqa nanği tigelosib ñam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

<sup>9</sup> Nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyognsibqa Yesus a singila na minjrej, “Mañwa ninği mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anğro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ninği na ubtosib minjroqñqab.”

<sup>10</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanği mareqñub, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaq degsib mareqñub?”

<sup>11</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nanğo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unğasari kalil nanğo areqalo gereiyetñrsim soqñimqa bunuqna Kristus a bqas.”<sup>12</sup> Ariya e ninği endegsi mernğwai. Elaija ağı bej. Bonaqa tamo nanği a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanği a yqajqa are soqnej qaji ağı yeb. E Tamo Anğro dego degsib jaqatin ebqab.”<sup>13</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

*Yesus a anğro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro qalub nanği di joqsiqa koba na aisib tamo unğasari tulañ gargekoba mana utruq di tariñesonab itñjreb. Onaqa tamo bei a bosiqqa Yesus aqa areq di sinğa pulutosiqa minjej,<sup>15</sup> “O Tamo Koba, ni ijo anğro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanario-qnsiqa dena aqa jejamu tulañ ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsiqa ñamyuwoq o yaq aiyeqnu.”<sup>16</sup> Deqa e a osim ino anğro nanğoq osi bonumqa nanği na boletqa yonub keresaiñjrqo.”

<sup>17</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ninği tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunğo areqalo e qa singilatosaı bole sai. Nunğo kumbra tulañ uge. Bati gembub e ninği koba na sosiyqa nunğo gulbe di qoboiyoqñqai? Anğro mel di ijo areq osib boiy.”<sup>18</sup> Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di ñirintosiq minjej, “Ni anğro di uratosim ulañ.” Degsi minjnaqa mondor uge na anğro di uratosiq ulañej. Ulañonaqa bati qujai deqa anğro a boleej.

<sup>19</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonum keresaiğwo?”

<sup>20</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Utru ağıende. Ninği e qa nunğo areqalo singilatqa yonub ninği tulañ truquonub. E bole mernğwai. Nunğo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninği mana kobaquja endi minjibqa a nunğo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nunğo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ninği kumbra kalil yqa kereñğwas.”<sup>21</sup> Deqa ninği mondor uge deqaji winjrqa osibqa ninği mati inği uratosib quriñosib Qotei pailyoqñiy. Dena qujai ninği na mondor uge winjrib jaraıqab.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>22</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Anğro. Jeu tamo nanği na e ojsib tamo qudei nanğo banq di e atqab.”<sup>23</sup> Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanği are tulañ gulbekobainjrej.

*Yesus a atra tal takis waiyej*

<sup>24</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanqi Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunqo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?” <sup>25</sup> Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiq takis o tamo nanqo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanqi yai nanqoq dena takis eqnub? Nanqo segi angro nanqoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanqoq dena eqnub kiyo?” <sup>26</sup> Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nanqoq dena eqnub. Nanqo segi angro nanqoq dena osaieqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Anqro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere. <sup>27</sup> Unqum. Iga takis o tamo nanqo are ugetetnrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanqi enjre.”

## 18

*Ninqi anqro kiñilala bul soqniye*

<sup>1</sup> Bati deqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino anqro yai a iga kalil bunqosim ñam ti sqas?”

<sup>2</sup> Onaqa Yesus na anqro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanqo ambleq di tigeltosiq asornjrej. <sup>3</sup> Osornjrjsiq minjrej, “E bole mernqwai. Ninqi are bulyosib anqro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ninqi taqatngwasai. Osim a nunqo Mandor Koba sqasai dego. <sup>4</sup> Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim anqro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanqi bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

<sup>5</sup> “Tamo bei a e qa are qalsimqa anqro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

*Ninqi une torei uratiy*

<sup>6</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na anqro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

<sup>7</sup> “Bunuqna tamo qudei nanqi tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqngab qaji nanqi tulan padalougetqab. <sup>8</sup> Ino ban na kiyo ino singa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño kiyo singa geño kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo singa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas. <sup>9</sup> Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

10 “Deqa ningi angro kiñilala endeqaji nanqi qa ugeaib. E merngwai. Nanqo lan angro nanqi na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnum. 11 E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanqi elenjeqnum. E deqa mandamq aiyem.

*Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam*

12 “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanqi manaq di soqñibqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merngwai. A na kaja 99 nanqi uratnjrsim qujai alelqo qaji di namosim gilsim itqas. 13 E bole merngwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanqi qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulan areboleboleiyqas. 14 Dego kere nunqo Abu lan qureq di unu qaji a angro kiñalala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

*Ningi nunqo was aqa une olo gereiyeti*

15 Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum. 16 Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanqi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. 17 Ariya a nanqo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nanqi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanqo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanqi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

18 “E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

19 “E olo merngwai. Mandamq endi ijo angro aiyel ningi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjqas. 20 Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanqo ambleq di sqai.”

*Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam*

21 Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyo-tqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyo-tqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyo-tqasai. Degyqai kiyo?”

22 Onaqa Yesus na kamba minje, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyo-tqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqñim ni aqa une kalil di dego moiyo-toqne. A ni une 7 emoqñim une di moiyo-toqne. Olo une 7 emoqñim moiyo-toqne. Degsim giloqñem.

23 “Ningi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kanqal tamo qudei nami silali yayiey qaji di kamba olo yqajqa minjrej. 24 Aqa kanqal tamo bei 10 milion kina yayiey qaji di osib aqa ulatamuq di tigelteb. 25 Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiiyej. Deqa mandor a na minje, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino njan wo ino angro nanqi ti osiy tamo bei aqa banq di uratngitqa tamo dena silali ebimqa ningi a lanqawauetoqñqab. Ino ingi ingi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanqi enjritqa nanqi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yayibem



qaji di kobotqam.’ <sup>26</sup> Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’ <sup>27</sup> Onaqa mandor a kanğal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yaıyej qaji di laņa kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

<sup>28</sup> “Gilsıqa kanğal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq minjej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

<sup>29</sup> “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’ <sup>30</sup> Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsıqa tonto talq di waiyosiq minjej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

<sup>31</sup> “A degyonaqa kanğal tamo qudei a koba na wauo qaji nanğı unsıbqa are ugeınjrnaqa aisib nanğor mandor a deqa saiyosib minjeb. <sup>32</sup> Minjnab qusiqa kanğal tamo di metonaq bonaqa minjej, ‘Ni kanğal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum. <sup>33</sup> E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaqa ni olo gilsim kanğal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’ <sup>34</sup> Degsi minjsıqa a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanğor banq di atsiqa minjrej, ‘Ninğı a wau koba yıbqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaıbej qaji di kamba ebekritimqa ninğı a olo uratib gilqas.’

<sup>35</sup> “O ijo anğro, dego kere ninğı nunğor are miligiq na nunğor Kristen was nanğor une kobotetnrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunğor une kobotetnğwasai.”

## 19

### *Yesus a unğa uratqajqa anjam marej*

<sup>1</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya tağal beiq di soqnej. <sup>2</sup> A di sonaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanğı a dauryosib aqa areq di koroonabqa a na nanğor ma tamo kalil nanğı boletnjroqnej.

<sup>3</sup> Onaqa Farisi nanğı olo Yesus aqa areq bosıbqa a anjam bei grotimqa qusib nanğı a ojğajqa deqa gisanğosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa nğauñ aqa jejamuq di une kiñala bei soqnımqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”

<sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ninğı nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, ‘Tulan nami Qotei a mandam ti inğı inğı kalil ti gereiyosiqa bati deqa a tamo unğa wo dego gereınjrej. <sup>5</sup> Gereınjrısiqa marej, “Tamo bei na aqa ai abu nanğı uratnjrsımqa aqa nğauñ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ’ <sup>6</sup> Qotei aqa anjam di ağı nengrenq di unu. Deqa tamo unğa wo nanğı jejamu qujai sqab. Nanğı olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanğı aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq.”

<sup>7</sup> Onaqa Farisi nanğı na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi merğonum deqa Moses a kiyaqa dal anjam endegsi marej, ‘Tamo bei na aqa nğauñ uratqa osımqa pepa bei nengrenğosim yosim di a uratqas?’”

<sup>8</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunğor are getenğejunu deqa Moses a ninğı unğa uratqa merñej. Ariya tulan nami kumbra degsi sosai. <sup>9</sup> Ninğı

quiy. Tamo bei na aqa n̄aun laŋa uratosim olo uŋa bei oqas di a na aqa n̄aun kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaaqa? Uŋa di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

<sup>10</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanŋi na minjeb, “Tamo uŋa ti unub qaji nanŋi gulbe deqaji oqab deqa unŋum. Nanŋi uŋa aib. Nanŋi laŋa soqneb.”

<sup>11</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi anjam maronub di tamo kalil nanŋi dauryqa keresai. Tamo nanŋi Qotei na singila enjreqnu qaji nanŋi segi anjam di dauryqa kere. <sup>12</sup> Tamo qudei nanŋo jejamu bolesai. Nanŋi degsib ai miligiq na n̄ambabeb. Deqa nanŋi uŋa oqa keresai. Tamo qudei nanŋi tamo qudei na welum etnjreb deqa nanŋi anŋrotqa keresai. Deqa nanŋi dego uŋa oqa keresai. Nanŋi laŋa unub. Ariya tamo qudei nanŋo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa uŋa oqa urateqnu. Tamo nanŋi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanŋi dauryebe.”

*Anŋro du du nanŋi Yesus aqa areq beb*

<sup>13</sup> Onaqa tamo unŋasari qudei nanŋi nanŋo anŋro du du joqsib Yesus na aqa baŋ nanŋo gateq di atetnjrsim nanŋi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa anŋro nanŋi na saidnjrsib minjreb, “Nunŋo anŋro du du nanŋi joqsib endeq baib.” <sup>14</sup> Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anŋro nanŋi minjrej, “Anŋro du du nanŋi uratnjrib ijo areq beb. Nanŋi saidnjraib. Tamo unŋasari nanŋi anŋro du du bul sqab di Qotei laŋ qureq di unu qaji a nanŋo Mandor Koba sosim nanŋi taqatnjrqas.” <sup>15</sup> Osiqa Yesus na anŋro du du nanŋo gateq di aqa baŋ atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

*N̄oro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb*

<sup>16</sup> Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e n̄ambile gaigai sqai?”

<sup>17</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e kumbra bole qa nen-embonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni n̄ambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

<sup>18</sup> Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjej, “Ni tamo bei qalsim moiyoŋaim. Ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaim. Ni bajin̄aim. Ni tamo bei aqa jejamu laŋa gisan̄yaim. <sup>19</sup> Ni ino ai abu nanŋo sorgomq di geregere sosimqa nanŋo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanŋi degsim gereinjroqne.’ ”

<sup>20</sup> Onaqa anŋro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino inŋi inŋi kalil qarinyosim silali osim tamo inŋi inŋi saiqoji nanŋi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni laŋ qureq di awai bole itqam.” <sup>22</sup> Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulaŋ gulbeiyej. A inŋi inŋi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulaŋej.

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanŋi minjrej, “E bole mern̄gwai. Tamo unŋasari inŋi inŋi koba ti unub qaji nanŋi Qotei na taqatnjrsim nanŋo Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwjajqa tulaŋ baŋgi koba. <sup>24</sup> E niŋgi olo mern̄gwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa baŋgi koba. Dego

kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus aqa angoro nanngi anjam di qusibqa tulan prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenjamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”

<sup>26</sup> Onaqa Yesus a nanngi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

<sup>27</sup> Onaqa Pita na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

<sup>28</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondon Qotei a lan bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ningi tamo e daurbegnub qaji metngitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angoro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatnjroqnqab.

<sup>29</sup> Deqa tamo nanngi ijo nam qa are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angoro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo ingi bole tulan gargekoba nanngi enjrqa. Yimqa mondon nanngi nambile gaigai sqab.

<sup>30</sup> Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini nam ti unub qaji nanngi mondon nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanngi mondon nam ti sqab.”

## 20

### *Yesus a ingi wauqa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo aqa angoro nanngi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo amburu tigelosiqqa aisiq tamo qudei nanngi aqa ingi wauq di wauetqajqa itnjrej. <sup>2</sup> Itnjrsiqa minjrej, ‘Ningi ijo ingi wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali qurujo quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnnaqa nanngi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb. <sup>3</sup> Sen kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanngi lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, <sup>4</sup> ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ <sup>5</sup> Degsi minjrnnaqa nanngi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanngi dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnnaqa nanngi gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sen kelintonnaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnnaqa nanngi gilsib wauoqneb.

<sup>6</sup> “Sen bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanngi lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ningi kiyaaqa lanja tigelesonab sen bilaqtqo?’ <sup>7</sup> Onaqa nanngi na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ningi dego gilsib ijo ingi wauq di wauoiy.’

<sup>8</sup> “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjrej, ‘Ni gilsim wau tamo nanngi di metnjrim ino areq di koroabqa nanngo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanngi bilaq bosib wauonub qaji nanngo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanngi nobqolo amburu bosib wauosib bilaqtonub qaji nanngo awai bunuqna enjre.’

<sup>9</sup> Degsi minjnaq qusiqa tamo nanngi bilaq bosib waueb qaji nanngi namo

metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruño quja quja enjrej. <sup>10</sup> Onaqa tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanqi degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa nanqi dego silali quruño quja quja enjrej. <sup>11</sup> Onaqa nanqi degsib unsibqa nanqi na wau lanja njrintosib minjeb, <sup>12</sup> 'Tamo nanqi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanqi enjronum. Iga nobqolo ambru wau eqnam serj oqsiq gago jejamu tulan kanjan eqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'

<sup>13</sup> "Onaqa wau lanja a nanjo anjam di qusiqa bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruño qujai emqa mermonum. <sup>14</sup> Deqa ni ino silali quruño qujai osim aiye. E ni silali quruño qujai emonum dego kere tamo nanqi bunuqna bosib wauonub qaji nanqi silali quruño quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. <sup>15</sup> Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiq kere. E na tamo nanqi bunu bonub qaji nanqi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqi. Deqa ni kiyaaqa e qa are ugeimqo?"

<sup>16</sup> Yesu a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanqi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanqi mondon ñam ti sqab."

*Yesu a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"*

<sup>17</sup> Osiqa Yesu na aqa angro <sup>12</sup> nanqi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesu na nanqi segitnjrsiqa endegsi minjrej, <sup>18</sup> "Ninji quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanjo banq di e atqab. Yimqa nanqi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.' <sup>19</sup> Nanqi e degsib merbosib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanjo banq di e atqab. Yimqa nanqi na e misilinboqnsib bu toqon na kumbainboqnsib namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

*Jems Jon wo nanqi aiyel tamo kokba sqajqa mareb*

<sup>20</sup> Onaqa Sebedi aqa njri aiyel nango ai ombla na Yesu aqa areq bosibqa nanjo ai a sinqa pulutosiqa Yesu minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiy?" <sup>21</sup> Onaqa Yesu na kamba minjej, "Ni inji kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesu minjej, "Mondon ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo angro aiyel endi nanqi ino ban woq ino ban qonanq di awoqab."

<sup>22</sup> Onaqa Yesu na kamba nanqi aiyel endegsi minjrej, "Anjam ninji merbonub di aqa utru ninji geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Jaqatin e oqai di ninji aiyel dego oqa kere e?" Onaqa nanqi na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere." <sup>23</sup> Onaqa Yesu na olo nanqi aiyel minjrej, "Bole, jaqatin e oqai di ninji dego oqab. Ariya tamo yai nanqi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanqi ijo Abu na giltnjrej qaji nanqi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab."

<sup>24</sup> Yesu aqa angro <sup>10</sup> nango nandamuq di was aiyel nanqi na anjam di Yesu minjeb deqa qusib nanqi aiyel qa njrineb. <sup>25</sup> Onaqa Yesu na aqa angro <sup>10</sup> nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, "Ninji qalie,

mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği nanęo segi ñam soqtoqñsib tamo unęasari nanği nřin na taqatñreqñub. <sup>26</sup> Ariya kumbra di nunęoq di saię. Nunęo ambleq di anęro bei a ñam ti sqa marsimęa a mati nunęo wau tamo soqñem. Osim a ñam ti sęas. <sup>27</sup> Nunęo ambleq di anęro bei a tamo kobaęuja sqa marsimęa a mati nunęo kanęal tamo soqñem. Osimęa a olo tamo kobaęujaęas. <sup>28</sup> E Tamo Anęro. Niņęi ijo kumbra qaliewosib deęsib dauryoqñiy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unęasari nanği wauetñreqñum. E deęa bem. Tamo unęasari nanği e wauetbqajęa e deęa bosai. Bunuęna e ijo segi ñabile uratosiy tamo unęasari gargekoba nanği elenęai.”

*Yesus na tamo aiyel ñam qandimñjro qaji nanği boletñjrej*

<sup>29</sup> Osięa Yesus na aęa anęro nanği joęsięa koba na walwelosib aisib Jeriko qureę di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeęnabęa tamo unęasari tulaņ gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyoqñeb. <sup>30</sup> Aiyeęnabęa tamo aiyel ñam qandimñjro qaji nanği gam qalaę di awesosibęa anęam endegsib queb, “Yesus a beęnu.” Nanği deęsib qusibęa tulaņ leleņosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aęa Niri, ni aęo aiyel qa dulame.” <sup>31</sup> Onaęa tamo unęasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqñeb qaji nanği na nanği aiyel nřinñjrsib minjreb, “Niņęi leleņkobaib. Kirioiy.” Deęsib minjrnabęa nanği aiyel kiriosai. Nanği olo tulaņ leleņoqñsib Yesus minjoqñeb, “O Tamo Koba, Devit aęa Niri, ni aęo aiyel qa dulame.”

<sup>32</sup> Onaęa Yesus a tigelosięa nanği aiyel metñjrnaęa aęa areę bonabęa minjrej, “E niņęi aiyel kiyerņęwajęa deęa niņęi e qa leleņoqñab?” <sup>33</sup> Onaęa nanği aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aęo aiyel olo ñam poigim sawa unęajęa deęa iga ni qa leleņoqñam.” <sup>34</sup> Onaęa Yesus a nanği aiyel qa dulosięa aęa baņ waiyosię nanęo ñamdamu ojetñjrej. Ojetñjrnaęa nanği aiyel ñam poinjrnaęa sawa unsibęa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

## 21

*Yesus a donki aęa quraę di awoosię Jerusalem aiyel*

<sup>1</sup> Onaęa Yesus aęa anęro nanği koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureę di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruę di unu. Di brantosib Yesus na aęa anęro aiyel qariņñjrsięa minjrej, <sup>2</sup> “Niņęi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aęa du wo tontñjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titñjrsib joęsib boiy. <sup>3</sup> Niņęi sil palontoqñibęa tamo bei na nenemņęwas kiyo, ‘Niņęi kiyęaęa donki aiyel nanęo sil palonteqñub?’ Deęsi nenemņęimęa niņęi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deęa donki aęa du wo qa mergwo.’ Yimęa a na donki aęa du wo nanği qariņñjrim ijoę bęab.”

<sup>4</sup> Yesus a kumbra di yej deęa anęam bei Qotei aęa medabu o tamo bei nami marej qaji di aęa damu brantej. A endegsi marej, <sup>5</sup> “Niņęi na Saion qure nanği endegsib minjriy, ‘Niņęi uniy. Nunęo Mandor Koba a nunęoq beęnu. A lawo na beęnu. A areęalo minjiņ saięoji. Deęa a donki quraę di awoosię beęnu. Od, a donki aęa du quraę di awoosię beęnu.’”

<sup>6</sup> Onaęa Yesus aęa anęro aiyel nanği aisib anęam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. <sup>7</sup> Osib nanği donki aęa du wo Yesus aęa areę joęsib beb. Bosib nanęo segi gara jugo piętosib donki aiyel nanęo quraę di tunabęa Yesus a segi donki goęetosięa quraę di awoej. <sup>8</sup> Awoonaęa

donki aiyel nanġi walwelosib aiyeqnabqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi belenjosib nanġo segi gara jugo piqtelenjosib gamq di tuelenjoqneb. Tamo qudei nanġi nañuq dena ñam banġa ġinġenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenjoqneb. <sup>9</sup> Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo unġasari namooqneb qaji nanġi ti bunuoqneb qaji nanġi ti tulaġ lelenjoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulaġ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaġ gegerereimeqnu. Deqa iga Qotei laġ goge di unu qaji aqa ñam tulaġ soq-toqngom.” Tamo unġasari nanġi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

<sup>10</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo unġasari kalil nanġi a unsibqa tulaġ prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yaiyo?” <sup>11</sup> Degsib mareq nabqa tamo unġasari qudei Yesus dauryosib aiyuqneb qaji nanġi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medaba o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

*Yesus na tamo unġasari nanġi atra talq dena winjrej*

<sup>12</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ñam atej di tamo unġasari gargekoba nanġi inġi inġi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrseqa nanġi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanġi silali piloqneb. Qudei nanġi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanġo jar ti jaram ti bilbelyosiq nanġi dego winjrnaq jaraiyeb. <sup>13</sup> Nanġi kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya ninġi na olo tal endi ugetonubqa a bajinj tamo nanġo tal bulqo.”

<sup>14</sup> Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo ñam qandimnjro qaji ti tamo sinġa qandamnġro qaji ti nanġi aqa areq beq nabqa a na nanġi kalil boletnjroqnej. <sup>15</sup> Onaqa anġro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanġi Yesus aqa mañwa di unsibqa tulaġ lelenjoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulaġ areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanġi ti atra tamo kokba ti nanġi anġro du du nanġo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb. <sup>16</sup> Osib Yesus minjeb, “Anġro du du nanġi lelenjoqnsib anjam mareq nub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanġo anjam queqnum. Ariya anjam bei nenġrenj di unu qaji di ninġi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, anġro du du ti anġro mom ti nanġi ino ñam soqteq nub.’” <sup>17</sup> Yesus a nanġi degsi minjrseq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di ñeiej.

*Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”*

<sup>18</sup> Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiq Jerusalem aiyuqnsiq gamq di a mamyej. <sup>19</sup> Mamyonaca ñam atsiqa qura banġa ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banġa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

<sup>20</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa kumbra di unsibqa tulaġ prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiġo?”

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. Ninġi Qotei qa nunġo areqalo singilatosis nunġo areqalo aiyeltqasai di ninġi dego qura minjibqa a laosim moiqas. Qura segi sai. Ninġi mana kobaquja endi

dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Minjibqa a nungo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. <sup>22</sup>Deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatosib inji bei qa pailyqab di ningi inji di oqab.”

*Juda nanji na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”*

<sup>23</sup>Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palon-toqnej. Onaqa Israel nanjo gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?” <sup>24</sup>Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. <sup>25</sup>Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinqyonaq bosiqa tamo ungasari nanji yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinqej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ <sup>26</sup>Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinqej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanji mareqnu, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nangi ulainjronum.” <sup>27</sup>Nangi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinqej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

*Yesus a yawo anjam bei marej*

<sup>28</sup>Osiqa Yesus a olo Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji endegsi minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyeq soqne. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiqa minjej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.’ <sup>29</sup>Onaqa aqa njiri matu na minjej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiq bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauetej. <sup>30</sup>Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiqa minjej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.’ Onaqa aqa njiri yala na minjej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiq ariya a wauosai. A laqa talq di soqnej. <sup>31</sup>Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanji na kamba Yesus minjeb, “Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nangi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanji na ningi bunjosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanji elenjosim nanjo Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas. <sup>32</sup>Di kiyaca? Jon yansnjro qaji a nungoq bosiqa Qotei aqa kumbra bole ningi osorngonaca ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanji Jon aqa anjam geregere quete. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are buliyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego.”

*Wain wau qa yawo anjam*

<sup>33</sup>Yesus a Juda tamo kokba nanji degsi minjrsiq olo endegsi minjrej, “E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiq aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenjosiq jen qosej. Qoso koboonaqa meni qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej.

Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnrjsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. <sup>34</sup> Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo qudei nanji qarinjnrnaqa wau taqato tamo nanjoq aisib minjreb, 'Wau lanja a na iga qaringwo bonum. Deqa ninji wain gei egibqa iga na osi gilqom.' <sup>35</sup> Degsi minjrnabqa nanji na nanji ojelenosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meninj na qalnab moiyej. <sup>36</sup> Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa kanjal tamo gargekoba nanji qarinjnjroqnej. Qarinjnjreqnaqa aiyeqnaq nanji dego ñumoqneq.

<sup>37</sup> "Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'E ijo segi angro qujai qarinyit aiqas di nanji a qalqasai. Nanji aqa anjam quietqab.' Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. <sup>38</sup> Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanji a unsibqa segi segi qairisib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.' <sup>39</sup> Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej. <sup>40</sup> Deqa ninji kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanji di kiyernjrqas? Ninji na merbiy."

<sup>41</sup> Onaqa nanji na minjeb, "Wau lanja a bosimqa tamo uge nanji di tulan ugegeinjrsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnjrimqa nanji na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnaqab."

<sup>42</sup> Nanji degsib Yesus minjrnabqa a na olo minjrej, "Qotei aqa anjam bei unu. Ninji anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, 'Tal gereiyo qaji tamo nanji na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulan bolequja." '

<sup>43</sup> Deqa e ninji endegsi merngwai. Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ninji taqatngwajqa uratosim ninji taqal breingwas. Osim olo tamo ungasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanji elenosim nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas. Nanji gei bole atobuleqnaq deqa Qotei na nanji taqatnjrqas. <sup>44</sup> Tamo ungasari ululonjosib tal ai quraq aiqab qaji nanji di tal ai dena nanjo tanu ginjenyqas. Ariya tal ai di ulonosim tamo ungasari qudei nanjoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas."

<sup>45</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanji ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnjrej. <sup>46</sup> Nanji degsib qalieosib deqa nanji Yesus ojqa mareb. Ariya nanji tamo ungasari nanji ulainjrsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanji maroqneq, "Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

## 22

### *Yesus a maruro qa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanji yawo anjam bei endegsi minjrej, <sup>2</sup> "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa njiri unja ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere. <sup>3</sup> A maruro atsiqa aqa



kanjal tamo qudei qarinjrnnaqa nanqi gilsib tamo ungasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanqi metnjreb, 'Ningi boiy.' Onaqa nanqi bqa asginjrej. <sup>4</sup> Asginjrnnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanjal tamo qudei olo qarinjrsisqa minjrej, 'Ningi gilsib tamo ungasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanqi olo endegsib minjriy, "Ningi quiy. Mandor a ingi ingi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsisqa goiqo. Deqa ningi asgingaiq. Ningi bosib aqa maruro uniy." O kanjal tamo, ningi gilsib nanqi degsib minjriy.'

<sup>5</sup> "Onaqa nanqi gilsib tamo ungasari nanqi di minjreb, 'Ningi boiy.' Minjrnabqa nanqi kalil bqa asginjrej. Bei a ulanosisqa aqa ingi wauq gilej. Bei a ulanosisqa aqa silali wauq gilej. <sup>6</sup> Qudei na kanjal tamo nanqi di ojelenosib ugeugeinjrsib ñumnab moreneb. <sup>7</sup> Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nanqi qarinjrnnaqa gilsib tamo nanqi kanjal tamo ñumeb qaji nanqi kamba ñumekriteb. Osib nanjo tal ingi ingi kalil qatrentonab yuekriteb.

<sup>8</sup> "Onaqa mandor a olo aqa kanjal tamo qudei qarinjrsisqa minjrej, 'Ijo angro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo ungasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanqi bqa asginjrej. Nanqi tamo ungasari bolesai deqa nanqi ijo maruro unqa keresai. <sup>9</sup> Deqa ningi gilsib gamq di tamo ungasari lanja lanaj nanqi turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.' <sup>10</sup> Onaqa nanqi gilsib gamq di tamo ungasari gargekoba bole ti uge ti nanqi turosib metnjrnabqa nanqi kalil maruro unqajqa bosib koroonabqa tal tamo na maqej.

<sup>11</sup> "Onaqa mandor a na tamo ungasari nanqi di unjrqa marsisqa tal miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej, <sup>12</sup> 'O was, ni kiyaaqa maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.' Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqqa keresaiiyonaqa lanja kiriesoqnej. <sup>13</sup> Onaqa mandor a na aqa kanjal tamo nanqi minjrej, 'Ningi na tamo di sinja ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruc di soqnem. Sawa dia tamo nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnas.' "

<sup>14</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi quiy. Qotei a tamo tulan gargekoba nanqi metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu."

*"Iga Sisar takis yqom e?"*

<sup>15</sup> Onaqa Farisi nanqi gilsib nanqi anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneb. <sup>16</sup> Qairosib anjam kereonaq nanjo angro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarinjrnab Yesus aqa areq bosib minjeb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanqi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanqi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanqi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanqi minjreqnum. <sup>17</sup> Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

<sup>18</sup> Onaqa Yesus a nanjo areqalo uge di poiyoonaqa minjrej, "Ningi gisan tamo. Kiyaaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqnu? <sup>19</sup> Ningi menin silali bei osorbiiy." Degsi minjrnnaqa nanqi menin silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, <sup>20</sup> "Menin silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?" <sup>21</sup> Onaqa nanqi na

minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.”

<sup>22</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb. Osib nanği Yesus uratosib jaraiyeb.

*Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab*

<sup>23</sup> Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqñub, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, <sup>24</sup> “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymıqqa aqa ñauñ anğro saiçoji soqñimqqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej. <sup>25</sup> Deqa ni que. Was 7 nanği soqñeb. Nanço was matu a uña osıqqa moiyej. A anğro saiçoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di ej. <sup>26</sup> Osıqqa a dego moiyej. A anğro saiçoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osıqqa a dego moiyej. A anğro saiçoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiçoji. <sup>27</sup> Nanği kalil moreñonabqqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. <sup>28</sup> Deqa ni ıga merge. Mondonj subq na tıgelo batiamqqa tamo kalil nanği subq na tıgelabqqa uña di a yai aqa ñauñ tıñtın sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu nınği poınğosai. Qotei aqa sıngıla dego nınği poınğosai. Deqa nınği anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. <sup>30</sup> Mondonj tamo unğasari nanği subq na tıgelosıbqqa nanği unatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lan anğro bul lanı sqab.

<sup>31</sup> “Nınği quiy. Tamo nanği moısib olo subq na tıgelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosıq nınği merñej. Di nınği sısiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, <sup>32</sup> ‘E Abraham aqa Qotei. E Aısak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa ıga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanço Qotei.” <sup>33</sup> Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

*Dal anjam kiye a tulan bolequja?*

<sup>34</sup> Yesus a Sadyusi nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na kamba olo anjam bei minjqa keresaiınjrej. Onaqa Farisi nanği deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. <sup>35</sup> Nanço ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tıgelosıqqa Yesus gısanıyosıq nenemyej, <sup>36</sup> “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

<sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are milıgi ti ino qunuj ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’ <sup>38</sup> Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. <sup>39</sup> Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereıyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereınjroqñime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. <sup>40</sup> Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

*Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?*

<sup>41</sup> Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenem-njrej, <sup>42</sup> “Ninği Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa njiri?” Onaqa nanği na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa njiri.”

<sup>43</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu sinğilatetonaqa a endegsi marej,

<sup>44</sup> ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnmq a ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqnmq.” ’

<sup>45</sup> Ninği uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

<sup>46</sup> Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanği olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

## 23

### *Juda tamo kokba nanği kumbra uge uge yoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus na olo aqa anğro nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti endegsi minjrej, <sup>2</sup> “Dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninği merngeq nub. <sup>3</sup> Deqa anjam kalil nanği na merngeq nub qaji di ninği qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanği yeq nub qaji di ninği dauryaib. Nanği anjam maroqnsib ariya nanği segi anjam di dauryosaieq nub. <sup>4</sup> Nanği gulbe kokba tamo unğasari nanği enjreq nab qoboioqnsib unub. Ariya nanği olo tamo unğasari nanği gulbe di qoboiyetnjrosaieq nub. <sup>5</sup> Kumbra kalil nanği yeq nub qaji di tamo unğasari nanği unoqnsib nanço ñam soqtetnjrqajqa deqa yeq nub. Nanço kumbra bei agiende. Nanği Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanço lanjaq di gara ñenği na qoseq nub. Osib nanço gara jugo mutuq di gara burbur nengren ti wala bole bole tonteq nub. <sup>6</sup> Nanği goiyok kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanço awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu. <sup>7</sup> Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanço ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Tamo unğasari nanği na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqnmqajqa deqa ti nanği areboleboleinjreqnu.

<sup>8</sup> “O ijo anğro, tamo qudei na ninği ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib merngaib. Tamo qujai a segi nunço Qalie Tamo. Ninği kalil was. <sup>9</sup> Mandamq endi ninği na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nunço Abu. Agi a lan qureq di unu. <sup>10</sup> Tamo qudei na ninği endegsib merngaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nunço Gate Koba. Agi e Kristus. <sup>11</sup> Nunço ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunço wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas. <sup>12</sup> Tamo kalil nanço segi ñam soqtetq nub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nanço segi ñam aguq ateq nub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

### *Yesus a Juda tamo kokba nanço kumbra uge qa marej*

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninği gisan tamo. Deqa ninği tulan padalougetqab. Ninği anjam maro aiyelteq nub. Agi tamo unğasari nanği lan qureq oqwajqa gam itqa mareq nabqa

ningi na olo gam getentetnjreqnub. Ningi segi lan qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanqi dego lan qureq oqwajqa gam itqa yeqnab ningi na gam getentetnjreqnub. <sup>14</sup> O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi unja qobul nanqi gisanjroqnsibqa nanjo tal ti ingi ingi ti lanja yainjreqnub. Osib tamo ungasari nanqi na ningi nunqsib nunjo ñam soqtetngwajqa deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondoŋ Qotei na tamo nanqi peginjrqqa batiamqa a na ningi awai tulan uge engwas.

<sup>15</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurngwa maroqnsib singa na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqñub. Ariya tamo qujai di a ningi daurngwas di a na ningi bunjosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

<sup>16</sup> “Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanqi gam osornjrqqa keresai. Agi ningi mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi degsib mareqnub. <sup>17</sup> Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi tulan nanari. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole. <sup>18</sup> Ningi endegsib mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanjo ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi degsib mareqnub. <sup>19</sup> Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanqi tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanqi dego bole kalil. <sup>20</sup> Deqa ningi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanqi ti nanjo ñam na anjam singilatqas. <sup>21</sup> Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanjo ñam na anjam singilatqas. <sup>22</sup> Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanjo ñam na dego anjam singilatqas.

<sup>23</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asgingeqnu. Ningi tamo nanqi qa dulosaieqnub. Ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatosaieqnub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqñiy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib. <sup>24</sup> Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanqi gam osornjrqqa keresai. Agi ningi qui uyqa oqnsib añiñig kiñala quiq di sonaqa unoqnsib

taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningi unosaieqnub. Qoji uyeqnub.

<sup>25</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulanj padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi ya gambanj ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnub. Dego kere ningi babanj na tamo bole. Ariya nunjo are miligi bajinj kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu. <sup>26</sup> O Farisi ningi tamo nam qandimo bul unub. Deqa ningi endegyiy. Ningi mati ya gambanj ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

<sup>27</sup> “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulanj padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Nam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. <sup>28</sup> Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari nanji na ningi nunjoqnsib mareqnub, ningi tamo bole. Ariya nunjo are miligi gisanj kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

<sup>29</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulanj padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nanjo sub gereiyognsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nanjo sub walateqnub. <sup>30</sup> Ariya ningi olo endegsib mareqnub, ‘Iga nami soqnem qamu iga gago moma nanji ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nanji nnumosai qamu.’ Di gisanj koba. Ningi nunjo moma nanji ti areqalo qujai. <sup>31</sup> Ningi mareqnub, ‘Gago moma.’ Nunjo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqnub, ‘Tamo nanji na Qotei aqa medabu o tamo nanji nnumoqneb qaji nanjo angro agi iga.’ <sup>32</sup> Ningi degsib marobuleqnub. Deqa unqum. Nunjo moma nanjo kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqniy. <sup>33</sup> Ningi amal uge bul. Deqa mondonj Qotei a nunjo une qa mernjsim ningi njamyuwoq di breingwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

<sup>34</sup> “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanji ti Qotei aqa powo tamo nanji ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanji ti qarinjroqnit nunjoq boqncqab. Boqncqab ningi na nanji qudei nnumoqnsib moiyojnroqncqab. Osib nanji qudei namburbasq di gaintnjrqab. Osib nanji qudei ojelenosib nunjo Qotei tal miligiq di kumbainjroqncqab. Osib nanji qudei teteinjribqa nanji jaraiyosib qure bei beiq giloqncqab. <sup>35</sup> Ningi nanji degnjroqncqab bati deqa Qotei a nunjo moma nanjo une kalil osim nunjo jejamuq di atelenqas. Nunjo moma nanjo une agiende. Nanji na tamo ungasari kumbra bole bole yoqneb qaji nanji nnumoqneb. Nanjo une di agi nanji nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib bosib Berekia aqa niri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nunjo jejamuq di atelenqas. <sup>36</sup> E bole mernjwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji enjrqas.”

*Yesus a Jerusalem nanji qa dulej*

<sup>37</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanji nnumoqnsim moiyojnreqnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreqnu qaji nanji meninj na nnumeqnam morenejqub. Bati gargekoba e ino angro nanji tuwe du du bul koroinjqajqa yeqnam ningi saideqnub. <sup>38</sup> Deqa ningi quiy. Qotei

a nunjo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. <sup>39</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondonj e olo lanj qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulanj geregereiyeqnu.’”

## 24

### *Bunuqna jeu tamo nanji na atra tal niñaqyqab*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa angro nanji na aqa areq bosib atra tal osoryeb. <sup>2</sup> Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanji na bosib tulanj niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

### *Gulbe kobaquja bunuqna brantqas*

<sup>3</sup> Yesus na aqa angro nanji degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awesonaqa aqa angro nanji aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanji bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqnimqa ni olo lanj qureq na boqnim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoqo?’”

<sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ningi gisanjo uge. <sup>5</sup> Bunuqna gisanj tamo gargekoba nanji ijo ñam na boqnsib tamo ungasari nanji endegsib minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulanj gargekoba nanji gisanjroqnaqab. <sup>6</sup> Bunuqna sawa bei bei qaji nanji an na qotokobaoqnaqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. <sup>7</sup> Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanji tigeloqnsibqa mandor qudei nanji qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti inji saio bati dego brantelenqas. <sup>8</sup> Kumbra kalil di unja angtotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

<sup>9</sup> “Bati deqa nanji na ningi ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti enjoqnaqab. Osib ningi qudei lunqsib moiyoqngwab. Ningi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanji ningi qa tulanj ugeoqnsib jeutnjoqnaqab. <sup>10</sup> Bati deqa tamo ungasari gargekoba e qa nanjo areqalo singilato qaji nanji ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanjo segi was nanji ojelenoqnsib tamo uge nanjo banq di atoqnaqab. <sup>11</sup> Gisanj tamo tulanj gargekoba nanji boqnsib ijo segi tamo ungasari nanji endegsib minjroqnaqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanji gisanjroqnaqab. <sup>12</sup> Kumbra uge deqaji tulanj kobaoqnimqa tamo gargekoba nanji qalaqalaiyo kumbra uratoqnaqab. <sup>13</sup> Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas. <sup>14</sup> Ijo wau tamo nanji sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnaqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas.”

### *Inji tulanj ugedamu brantqas*

<sup>15</sup> Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Diño batiamqa inji tulanj ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ningi unqab. Inji ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo ungasari ijo anjam endi

sisiyeqnuv qaji nanği geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. <sup>16</sup> Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Ninği inği ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe. <sup>17</sup> Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib inği inği oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe. <sup>18</sup> Tamo unğasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib nanço gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>19</sup> Bati deqa unğa gumanğ ti unğa anğro mom ti jaraiyo banğioqnsib gulbe koba oqab. <sup>20</sup> Deqa ninği endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’ <sup>21</sup> Ninği degsib pailyoqniy. Di kiyaaq? Bati deqa tamo unğasari nanği gulbe tulanj kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanğa ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. <sup>22</sup> Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo unğasari nami giltjnrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

<sup>23</sup> “Bati deqa tamo qudei na mernğwab, ‘Ninği uniy. Kristus bço agiende’ o ‘Kristus bço agide.’ Degsib mernğibqa ninği nango anjam quetjnraib. <sup>24</sup> Tamo qudei nanği bosib gisanğosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manğa kokba babtoqnqab. Nanço manğa dena nanği na tamo unğasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo unğasari nami giltjnrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab.

<sup>25</sup> “Ninği quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernğonum. <sup>26</sup> Deqa tamo qudei na ninği endegsib mernğwab, ‘Ninği uniy. Kristus bço agi wadau sawaq di unu.’ Degsib mernğibqa ninği nanço anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ninği mernğwab, ‘Kristus bço agi talq di unu.’ Degsib mernğibqa ninği nanço anjam quetjnraib. <sup>27</sup> Ninği qalie, kola minjaleqnaqa lanğ kalil suwanğeqnu. Dego kere e Tamo Anğro lanğ qureq na boqnitqa tamo unğasari kalil nanği e nubqab.

<sup>28</sup> “Tamo nanço jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanği koroqab.”

### *Tamo Anğro a singila ti rianğ ti bqas*

<sup>29</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanço bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanğasai. Bongar nanği lanğ goge na ululoğosib mandamq aiyelenqab. Lanğ goge dia inği inği kalil renğinyelenqab. <sup>30</sup> Bati deqa e Tamo Anğro bçai. Ijo toqor a lanğ goge dia brantimqa tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği e qa akamugetqab. E singila ti rianğ ti lanğbiq na boqnit tamo unğasari kalil nanği e nubqab. <sup>31</sup> Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lanğ anğro nanği qarijnjritqa nanği sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo unğasari nami giltjnrej qaji nanği lanğ utru utruq na koroinjrqab.”

### *Ninği qura qa yawo anjam dena poingem*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninği mernğitqa dena poingwas. Qura banğa qalsim olo ñalguyoqnimqa ninği unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ <sup>33</sup> Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bçajqa bati jojomqo. A siranğmeq di tigelejunu.’ <sup>34</sup> E bole

mernḡwai. Tamo unḡasari bini bati endeqa unub qaji nanḡi kalil moreḡosaisoqḡnibqqa kumbra kalil endi brantelenḡas. <sup>35</sup> Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

*Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai*

<sup>36</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan anḡro nanḡi qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. <sup>37</sup> Noa aqa bati qa tamo unḡasari nanḡi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Anḡro bqajqa bati qa tamo unḡasari nanḡi kumbra degyoqḡnqab. <sup>38</sup> Agi Noa aqa bati qa mandam ya maḡosaisonaqa tamo unḡasari nanḡi inḡi ti ya ti uyoqḡnsib unḡa baḡ ojelenoqḡnsib sonabqqa Noa a qobuḡ miligiq gilej. <sup>39</sup> Mandam ya maḡosim nanḡi padaltnjrqas nanḡi deqa qaliesai. Nanḡi lanḡa nanari soqneb. Sonabqqa gulbe di nanḡoq di brantej. Dego kere e Tamo Anḡro bqajqa bati qa tamo unḡasari nanḡi nanari degsib sqab. <sup>40</sup> Tamo aiyel wau qujaiq di inḡi yagoqḡnibqqa Qotei na bei lanḡ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. <sup>41</sup> Unḡa aiyel tal qujaiq di saplanḡ gereiyogḡnibqqa Qotei na bei lanḡ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. <sup>42</sup> Deqa ninḡi geregere ḡam atiy. E nunḡo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ninḡi qaliesai. <sup>43</sup> Ninḡi are qaliy. Bati gembu bajinḡ tamo a bosim tal paratqas di tal lanḡa a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajinḡ tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. <sup>44</sup> Dego kere e Tamo Anḡro bqajqa bati ninḡi qaliesai. E bosiy ninḡi pruoḡḡḡgaim deqa ninḡi geregere ḡam atoqḡnsib e qa tariḡoqḡnsib soqniy.”

*Tamo yai a kanḡal tamo bole?*

<sup>45</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Kanḡal tamo yai a areqalo bole ti sosiqga igai wau bole yeqḡnu? Kanḡal tamo di tal lanḡa na endegsi minḡqas, ‘Ni na ijo kanḡal tamo kalil nanḡi geregere taqatḡnjroqḡnsimqa nanḡo inḡi uyqajqa batioqḡnimqa inḡi anainḡroqḡnsim soqne.’ <sup>46</sup> Degsi minḡsimqa sawa beiḡ gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanḡal tamo yej qaji di kalil keretosim soqḡnimqa a bosim unimqa kanḡal tamo di a tulanḡ areboleboleiyqas. <sup>47</sup> Deqa e bole mernḡwai. Kanḡal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanḡa na aqa inḡi inḡi kalil osim aqa baḡq di atim a na taqatetoqḡnqas. <sup>48</sup> Ariya kanḡal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ <sup>49</sup> Degsi are qalsimqa a na kanḡal tamo qudei a ombla wauo qaji nanḡi lanḡa lanḡa kumbainḡnjroqḡnqas. Osim wain uyo tamo qudei nanḡi joqsim koba na inḡi ti wain ti uyoqḡnsib nanarioqḡnqab. <sup>50</sup> Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqḡnimqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulanḡ pruguetqas. <sup>51</sup> Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisaḡ tamo nanḡo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanḡi tulanḡ akamkobaoqḡnsib pailoqḡnsib nanḡo jaqatinḡ qa qalagei anjam atoqḡnqas.”

## 25

*Dunḡenḡe 10 nanḡo yawo anjam*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lanḡ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unḡasari nanḡi taqatḡnjrsim nanḡo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunḡenḡe 10 nanḡo kumbra sigitejunu. E deqa ninḡi saingwai. Tamo bei a unḡa baḡ oje. A unḡa baḡ ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunḡenḡe 10 nanḡi a ombla gilqa marsib nanḡo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariḡoqḡneb. <sup>2</sup> Dunḡenḡe 5 nanḡi nanari. Dunḡenḡe 5 nanḡi powo



ti. <sup>3</sup> Dunġenge nanari nanġo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanġi lam ya bei o ti aiyosai. <sup>4</sup> Dunġenge powo ti nanġi nanġo lam osibqa lam ya jaliñaq di qamsib o ti aiyeb. <sup>5</sup> Ariya tamo a uña bañ ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunġenge 10 nanġi gamq di a qa tariñjosib sonabqa urnamnjrmaqa ñereñeb.

<sup>6</sup> “Ñereñesonabqa qolo jige tamo qudei nanġi maosib mareb, ‘Tamo uña bañ ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ninġi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ <sup>7</sup> Onaqa dunġenge 10 nanġi tigelosib nanġo lam gereiyeb. <sup>8</sup> Gereiyocnsibqa dunġenge nanari nanġi na dunġenge powo ti nanġi minjreb, ‘Ninġi lam ya kiñala egij. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’ <sup>9</sup> Onaqa dunġenge powo ti nanġi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ninġi qa ti keresai. Deqa ninġi olo sumsib nunġo segi lam ya awaiyyi.’ <sup>10</sup> Onaqa dunġenge nanari 5 nanġi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a uña bañ ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunġenge powo ti nanġi nami nanġo lam gereiyosib soqneb deqa nanġi na tamo di dauryosib uña bañ ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siran kabuteb.

<sup>11</sup> “Sokiñalayoñaq dunġenge nanari nanġi tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’ <sup>12</sup> Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole mernġwai. E ninġi qaliesai.’ ”

<sup>13</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere ninġi geregere ñam atsib soqniy. Di kiyaaq? Ijo bqajqa bati ninġi qaliesai deqa.”

### *Silali taqatqajqa yawo anjam*

<sup>14</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqat-njrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanġal tamo nanġi koroinjrsiqa nanġi na aqa silali taqatqaja minjrsiq nanġo bañq di uratetnjrej. <sup>15</sup> A na aqa kanġal tamo nanġo segi segi sinġila pegiyetnjrsiqa nanġi wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej. <sup>16</sup> Sonaqa kanġal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. <sup>17</sup> Kanġal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. <sup>18</sup> Ariya kanġal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

<sup>19</sup> “Bati olekoba yala kobonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kanġal tamo nanġi wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanġi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali enġem qaji dena ninġi waueb olo silali di osorbij.’ <sup>20</sup> Onaqa kanġal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’ <sup>21</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanġal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino bañq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

<sup>22</sup> “Onaqa kanġal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’ <sup>23</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni dego kanġal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa

e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatocnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

<sup>24</sup> "Onaqa kanqal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo njinj ani. Tamo qudei nanqi inji yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeq nab boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum. <sup>25</sup> Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.'

<sup>26</sup> "Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kanqal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanqi inji yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeq nab boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. <sup>27</sup> Deqa ni kiyaaq ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onun qamu.' <sup>28</sup> Degsi minjsiqqa aqa kanqal tamo qudei nanqi minjrej, 'Ninji 1,000 kina di yayosibqa kanqal tamo nami wauosiqqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy. <sup>29</sup> Ninji degyiy. Di kiyaaq? Tamo a wau geregere taqatocnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatocnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas. <sup>30</sup> Deqa ninji na kanqal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruc di soqnem. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnaqas.'

*Mondonj Tamo Anqro a bosim tamo unqasari kalil nanqi peginjrqas*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus a olo marej, "Mondonj e Tamo Anqro ñam kobaquja oqai. Osiy lanj anqro kalil nanqi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. <sup>32-33</sup> Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanqi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanqi peginjrqai. E na nanqi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanqi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanqi na kaja ti meme ti nanqi peginjreqnub dego kere. <sup>34</sup> Osiy tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi endegsi minjrqai, 'Ijo Abu a ninji qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunqo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa gam gereiyetngej. Deqa ninji ijoq babqa ijo Abu na ninji taqatngwas. <sup>35</sup> Di kiyaaq? E mambonaqa ninji na e inji anaibeb. E ya qarbonaqa ninji na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ninji na e osib nunqo talq di gereibeb. <sup>36</sup> E gara saiqoji sonamqa ninji na gara tigetbeb. E maibonaqa ninji na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ninji na bosib e gereibeb.'

<sup>37</sup> "E na tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inji anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem? <sup>38</sup> Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? <sup>39</sup> Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?'

<sup>40</sup> "Nanqi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole merngwai. Ninji na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanqi geregereinjroqneb di agi ninji e dego gereiboqneb.'

<sup>41</sup> “Ariya e na tamo ungasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi endegsi minjrqi, ‘Ningi tamo ungasari tulan ugedamu. Deqa ningi jaraiyiy. Jaraiyosib aisib namyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nanqi ti dia sqab. Qotei a nami namyuwo di nanqi gereiyetnjrej. <sup>42</sup> Deqa ningi namyuwo deq aiyyi. Di kiyaaqa? E mambonaqa ningi na e ingi anaibosai. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibosai. <sup>43</sup> E yaun tamo sonamqa ningi na e osib nungo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbosai. E maibonaqa ningi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibosai.’

<sup>44</sup> “E na tamo ungasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej? Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?’

<sup>45</sup> “Nanqi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqi, ‘E bole merngwai. Ningi na ijo was nam saiqoji unub qaji nanqi gereinjrosaiqneq di agi ningi e dego gereibosaiqneq.’ <sup>46</sup> E na nanqi degsi minjrsiyqa nanngo awai uge enjrsiy breinjrit namyuwoq aiqab. Dia nanqi bati gaigai jaqatin oqnsib sqab. Ariya tamo ungasari kumbra bole yeqnuq qaji nanqi nambile gaigai sqab.”

## 26

### *Juda tamo kokba nanqi Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneq*

<sup>1</sup> Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa angro nanqi endegsi minjrej, <sup>2</sup> “Ningi qalie, yori bati koba jojomoq. Bati aiye unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanqi na e Tamo Angro ojsib jeu tamo nanngo banq di atqab. Atibqa nanqi na e namburbasq di lubib moiqai.” Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

<sup>3</sup> Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nanngo gate nanqi ti gilsib atra tamo gate aqa nam Kaiafas aqa talq di koroeq. <sup>4</sup> Koroosib endegsib nenemoqneq, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?” <sup>5</sup> Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo ungasari nanqi iga nugsib njirinosis qoto tigelto uge.”

### *Unja bei a gorenj quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej*

<sup>6</sup> Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa nam Saimon aqa talq di soqnej. <sup>7</sup> Sosisiq ingi uyeqnaqa unja bei a gorenj quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsisqa osi bosisqa Yesus aqa gateq di bilentej. <sup>8</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi unja di aqa kumbra unsibqa njirinosis segi segi maroqneq, “Unja di a kiyaaqa gorenj di lana nanguiyqo? <sup>9</sup> A gorenj di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nanqi jeisi enjrqo qamu di kere.”

<sup>10</sup> Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosisqa minjrej, “Ningi kiyaaqa unja di gulbe yeqnuq? A kumbra bole ebqo. <sup>11</sup> Tamo ingi ingi saiqoji nanqi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. <sup>12</sup> E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsisqa ijo jejamuq di gorenj bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. <sup>13</sup> E bole merngwai.

Bunuqna ijo wau tamo nanqi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

*Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanqo banq di atqas*

<sup>14</sup> Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqqa atra tamo kokba nanqoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei. <sup>15</sup> A nanqoq gilsiqqa minjrej, “Ninigi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunqo banq di atqai?” Onaqa nanqi na meniñ silali 30 yeb. <sup>16</sup> Yonab a gilsiqqa a Yesus osim nanqo banq di atqajqa gam nqamoqnej.

*Yesus aqa angro nanqi ti yori bati aqa inqi uyej*

<sup>17</sup> Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inqi inqi gereiyetmonamqa ni inqi uyqam?” <sup>18</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninigi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo angro nanqi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa inqi uyqom.’ ” <sup>19</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib inqi inqi kalil gereiyelenjeb.

<sup>20-21</sup> Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inqi uyoqnsibqa Yesus na nanqi endegsi minjrej, “E bole mernqwai. Ningi ijo angro 12. Nunqo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanqo banq di atqas.” <sup>22</sup> Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbejnraqqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” <sup>23</sup> Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtetqnum qaji a na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. <sup>24</sup> Ninigi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nenqrenjeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai gamu di kere.” <sup>25</sup> Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

*Yesus na aqa angro nanqi bem ti wain ti anainjrej*

<sup>26</sup> Osiqqa Yesus aqa angro nanqi koba na inqi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqqa bem bei osiq ginjenyosiqqa aqa angro nanqi enjrsiqqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.” <sup>27</sup> Osiqqa wain osiqqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqqa aqa angro nanqi enjrsiqqa minjrej, “Ninigi kalil wain endi uyiy. <sup>28</sup> Endi ijo len. Tamo unqasari gargekoba nanqo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di sinqilatqas. <sup>29</sup> E ninigi mernqwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa ijo Abu a nunqo Mandor Koba soqnimqa e ninigi koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

<sup>30</sup> Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrsiqqa nanqi koba na louosib kobonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

*Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ninigi kalil e uratbosib jaraiqab”*

<sup>31</sup> Yesus aqa angro nanqi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa ninigi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunqo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenjeb, ‘E na

kaja nanġo mandor qalitqa kaja nanġi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenġrenjeb. <sup>32</sup> Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninġi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninġi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.” <sup>33</sup> Onaqa Pita na minjej, “Anġro kalil nanġi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnmqam ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” <sup>35</sup> Onaqa Pita a tulañ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, uñgum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anġro kalil nanġi anjam qujai di minjoqneb.

*Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej*

<sup>36</sup> Yesus aqa anġro nanġi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.” <sup>37</sup> Degsi minjrsiqa aqa anġro qalub agi Sebedi aqa ñiri aiyel nanġi Pita koba na joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiq pailyoqnsiqa a are tulañ gulbekobaiyej. <sup>38</sup> Osiqa aqa anġro qalub nanġi minjrej, “E are tulañ gulbekobaiqbqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninġi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.” <sup>39</sup> Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiq mandamq di ñam quosiqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnmqam ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uñgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

<sup>40</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiq aqa anġro nanġo areq aisiq ñam atej di nanġi are gulbe na ñerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Ninġi e ombla na ñam sokiñalayqa keresai e?” <sup>41</sup> Ninġi ñerenjaib. Ninġi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunġoq bqas di gulbe dena ninġi uneq wainġwasai. Bole, nunġo are miligiq di ninġi e daurbqajqa are unu. Ariya ninġi segi gulbe di oqajqa siñgila saiqojj.”

<sup>42</sup> Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, uñgum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.” <sup>43</sup> Degsi pailyosiq bosiq aqa anġro qalub nanġi urnamjnraqa ñerenesonab unjrej. <sup>44</sup> Unjrsiqa olo nanġi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

<sup>45</sup> Osiqa a olo aqa anġro nanġo areq aisiq minjrej, “Ninġi aqaratosib geregere ñerenjejunub e? Uñgum. Bati koboqo. Ninġi uniy. E Tamo Anġro osib une tamo nanġo banq di atqajqa bati bqo.” <sup>46</sup> Ninġi tigelab gilqom. Tamo e osim nanġo banq di atqajqa agi brantqo.”

*Judas a Yesus osiq jeu tamo nanġo banq di atej*

<sup>47</sup> Onaqa Yesus aqa anġro 12 nanġi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanġi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanġo gate nanġi ti atra tamo kokba ti nanġi na nanġi qarinjrnab Yesus ojqa beb. <sup>48</sup> Judas a nami nanġi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.” <sup>49</sup> Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej. <sup>50</sup> Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanġi di brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

<sup>51</sup> Onaqa Yesus aqa anġro bei na aqa sebru osiq a atramo gate aqa kanġal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiq dabkala segi

gentetej. <sup>52</sup> Onaqa Yesus na aqa angro di minnej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanği sebru na morenqab. <sup>53</sup> Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan angro 72,000 nanği qarinjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo? <sup>54</sup> Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nenğrenyeb, ‘Kristus a moiğas.’”

<sup>55</sup> Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanği di minjrej, “E leğ ojo tamo unum deqa kiyo ninği sebru ti torom ti eleğosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiğ di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninği yala bağ waiyosib e ojosai. <sup>56</sup> Ninği kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanği degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanği a uratosib jaraiyeb.

*Juda tamo kokba nanği Yesus aqa jejamuğ di une qametqa marsib koroeb*

<sup>57</sup> Onaqa tamo Yesus oğeb qaji nanği na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanği na Yesus osi gilsib nanço ulatamuğ di tigelteb. <sup>58</sup> Nanği Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meğ di brantej. Brantosiqa nanği Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanço ambleq di awesoqnej.

<sup>59</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti kalil koroesosibqa nanği gisağ anjam na Yesus aqa jejamuğ di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nanği Yesus qalib moiğajqa deqa. <sup>60</sup> Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. Deqa nanği tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisağ anjam Yesus aqa jejamuğ di qamelenjoqneb. Nanço ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisağyosib mareb, <sup>61</sup> “Tamo endi a endegsi marnağ iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi koğrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’”

<sup>62</sup> Onaqa atra tamo gate a nanço anjam di qusiqa a tigelosiqqa Yesus aqa areğ bosiq nenemyej, “Tamo nanği endi une gargekoba ino jejamuğ di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” <sup>63</sup> Onaqa Yesus a torei meğumej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe.”

<sup>64</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Anğro. Bunuqna e lan qureğ oqsıy Qotei siğgila koba ti unu qaji aqa bağ woğ di awesosiy olo lanbiq na boqñit ninği e nubqab.” <sup>65</sup> Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulağ minjin oqetonaqa aqa seğı gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a seğı babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ninği quonub. <sup>66</sup> Deqa ninği kiyersib marqab?” Onaqa nanği kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiğem.”

<sup>67-68</sup> Nanği kalil degsib marnabqa nanço ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus aqa ulatamuğ di miselyoqnsib bağ na qaloqneb. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ula ponyoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

*Pita a gisağjoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”*

<sup>69</sup> Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kanqal unqa bei na aqa areq bosiq minjej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa anqro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” <sup>70</sup> Onaqa Pita a tamo kalil nanqo njamdamuq di tulan saidosiq unqa di minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” <sup>71</sup> Degsi minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kanqal unqa bei na Pita unsiqa tamo nanqi Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa anqro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.” <sup>72</sup> Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.” <sup>73</sup> Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji nanqi Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa anqro bei.” <sup>74</sup> Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej. <sup>75</sup> Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa oqedosiqa tulan akamugetej.

## 27

### *Juda tamo kokba nanqi Yesus osib Pailat aqa banq di ateb*

<sup>1-2</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanqo gate nanqi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanqi Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanqo gate Pailat aqa banq di ateb.

### *Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej*

<sup>3-4</sup> Atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti Yesus qalib moiqaqqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa nanqo areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nunqo banq di atonum qaji a une saiqoji. Niñgi a lanqa qalsib moiyoqab. Deqa meniñ silali 30 niñgi na ebeb qaji endi olo oi.” Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.” <sup>5</sup> Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

<sup>6</sup> Onaqa atra tamo kokba nanqi mareb, “Silali endi tamo qalib moiqaqqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.” <sup>7</sup> Nanqi degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nanqi moreñoqñibqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb. <sup>8</sup> Mandam mutu di “Leñ Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub. <sup>9-10</sup> Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanqi Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

### *Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanqo Mandor Koba e?”*

<sup>11</sup> Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nene-myej, “Ni Juda nanqo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” <sup>12</sup> Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti Yesus aqa anjam di qusib minjiñ oqetnjrnaqa Yesus gisañyoqñsib

aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai. <sup>13</sup> Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nangi une gargekoba ino jejamuq di gameqñub. Di ni queqñum e?” <sup>14</sup> Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

*Pailat a marej, “Ningi Yesus a namburbasq di qamiy”*

<sup>15</sup> Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqñimqa Juda tamo ungasari nangi tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqñsim enjroqñqas. <sup>16</sup> Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A lej ojo tamo. <sup>17</sup> Deqa tamo ungasari kalil nangi Pailat aqa areq di koroonaqqa a na nenemñrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy engwai? E Barabas uratosiy engwai kiyo Yesus agi ningi Kristus qa mareqñub qaji a uratosiy engwai kiyo? Ningi na merbiy.” <sup>18</sup> Pailat a nangi degsi nenemñrej. Di kiyaaqa? A qaliecej, atra tamo kokba nangi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. <sup>19</sup> Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ñaun na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nengrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenyey, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ñeioqñbilqiosim Yesus unonum. Deqa e are tulan gulbekobaibqo.”

<sup>20</sup> Onaqa Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti nangi na tamo ungasari nanqo areqalo tigeltetñreb. Tamo ungasari nangi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanqo areqalo tigeltetñreb. <sup>21</sup> Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nangi nenemñrej, “E tamo yai uratosiy engwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ningi na merbiy.” Onaqa nangi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.” <sup>22</sup> Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ningi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ningi a qa mareqñub. ‘A Kristus.’” Onaqa nangi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim namburbasq di qame.” <sup>23</sup> Onaqa minjrej, “Kiyaaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nangi olo tulan murqumyoqñsib wainyoqñsib minjoqñeb, “Ni a namburbasq di qame.”

<sup>24</sup> Onaqa Pailat a nanqo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nangi ijo anjam quetbqasai. E nangi saidñjrñqai di nangi ñirinjosib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanqo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqqa ya dena aqa banq yansosiqqa minjrej, “Yesus a moiqas di nunqo une. Di ijo une sai.” <sup>25</sup> Onaqa tamo ungasari nangi na minjeb, “Di kere. Unqum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago angro nanqo une dego.” <sup>26</sup> Nangi Pailat degsib minjñabqa a nanqo anjam di dauryosiqqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nangi enjrej. Enjrsiqqa olo Yesus osiq qaja tamo nanqo banq di atsiqa minjrej, “Ningi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nangi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ningi Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

*Qaja tamo nangi Yesus misilinyoqneb*

<sup>27</sup> Pailat na qaja tamo nangi degsi minjrnaqa nangi Yesus osib Rom nanqo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nangi metñjrñab bosib tal dia koroeb. <sup>28</sup> Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nangi gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus



jigeteb. <sup>29</sup> Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa ban woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di singa pulutosib a gisan na binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye.” <sup>30</sup> Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb. <sup>31</sup> Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

*Nanji Yesus osib namburbasq di qameb*

<sup>32</sup> Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turossib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. <sup>33</sup> Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” <sup>34</sup> Di brantosib qaja tamo nanji na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. <sup>35</sup> Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na buñnrqas di a na gara oqas. Dagsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb. <sup>36</sup> Onaqa Yesus a namburbas goge di gainjesonaqa qaja tamo nanji namburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb. <sup>37</sup> Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb.

<sup>38</sup> Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. <sup>39</sup> Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanji aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainjoqnsib minjoqneb, <sup>40</sup> “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Niriamqa ni namburbas uratosim mandamq aiyey.” <sup>41-42</sup> Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti Juda gate nanji ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanjo Mandor Koba boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” <sup>43</sup> A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo singilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.” <sup>44</sup> Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanji dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

*Yesus a moiyej*

<sup>45</sup> Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej. <sup>46</sup> Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaya e qoreibonum?” <sup>47</sup> Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.” <sup>48</sup> Dagsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. <sup>49</sup> Onaqa tamo qudei nanji

mareb, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” <sup>50</sup> Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqq mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

<sup>51</sup> Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimin kobaquja dego dosiq mandam renjinjyonaqa menin kokba paraparaeleneb. <sup>52-53</sup> Bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari gargekoba nami morenej qaji nanjo sub waqelenonabqa nanji olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo ungasari nanji di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanji na unjreb. <sup>54</sup> Ariya qaja tamo nanji namburbas utruq di Yesus taqatesoqneq qaji nanjo gate ombla na mimin dosiq mandam renjinjyonaq menin kokba paraparaelenonab unsibqa nanji tulan ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

<sup>55-56</sup> Ungasari gargekoba nanji isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanjo ai. Ariya unja bei Sebedi aqa niri aiyele nanjo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanji dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneq. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanji joqsiqu koba na Jerusalem beleneb.

#### *Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej*

<sup>57-58</sup> Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqqa aqa qaja tamo qudei nanji minjrej, “Ninji Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.” <sup>59-60</sup> Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiqqa gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami menin miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa menin kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej. <sup>61</sup> Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneq.

#### *Qaja tamo nanji sub me taqatesoqneq*

<sup>62</sup> Juda nanjo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanji ti Pailat aqa talq gilsib minjreb, <sup>63</sup> “O Tamo Koba, Yesus a gisan tamo. Deqa a moiyoaisosiqqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem. <sup>64</sup> Deqa ni ino qaja tamo qudei qarinjrimqa nanji gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqneq bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa anjgro nanji gilsib aqa jejamu bajinosib gisanosib tamo ungasari nanji minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nanjo gisan anjam di tulan kobaosim Yesus aqa gisan anjam nami marej qaji di tulan bunyqas.” <sup>65</sup> Onaqa Pailat na minjrej, “Ninji nunjo segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nanji sub me geregere getentosib taqatesqab.” <sup>66</sup> Pailat a nanji degsi minjrnaqa nanji na qaja tamo qudei nanji joqsib gilsib minjreb, “Ninji na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib menin kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere singilatosib sub meq di saga waiyeb. Nanji degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjgro nanji bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanji poinjrqaq, Yesus aqa anjgro nanji aqa jejamu bajinonub.

## 28

### *Yesus a olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> Yori bati koboonāqa nebeonaq nobqolo amburu Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb. <sup>2</sup> Nanḡi gileqnaḡqa Tamo Koba aqa laḡ aḡgro bei a laḡ goge na aisīqa menīḡ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa menīḡ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiḡ kobaquja dej. <sup>3</sup> Laḡ aḡgro di aqa ulatamu kola bul tulaḡ minjalej. Aqa gara laḡbi bul tulaḡ qat. <sup>4</sup> Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nanḡi na laḡ aḡgro di unsibqa nanḡi tulaḡ ulaugetosib gindagindaḡosib mandamq di ululoḡosib tamo moreḡo bul tindaḡesoqneb.

<sup>5</sup> Onaqa laḡ aḡgro na uḡa aiyel di minjrej, “Niḡi ulaaib. E qalie, niḡi Yesus ḡamburbasq di qameḡ qaji a qa ḡameqḡub. <sup>6</sup> A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami niḡi endegsi mernḡej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa niḡi aiyel bosib sub miligi uniy. A ḡeioteb qaji lume agi unu. <sup>7</sup> Niḡi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa aḡgro nanḡi endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niḡi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Niḡi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ O uḡa aiyel, e niḡi anjam di mernḡwa bonum.”

<sup>8</sup> Onaqa uḡa aiyel di nanḡi tulaḡ ulaugeteb. Osib nanḡi olo areboleboleinjrej. Deqa nanḡi subq dena olo puluosib laḡ aḡgro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa aḡgro nanḡi minjrqajqa gurgur ti aiyeb. <sup>9</sup> Aiyeqnaḡqa gamq di Yesus a segi nanḡi aiyel turosiqa minjrej, “Nobqolo bole.” Degsi minjrnaqa nanḡi aiyel aqa areq bosibqa aqa siḡa ojsib a biḡiyeb. <sup>10</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niḡi ulaaib. Niḡi aisib ijo was nanḡi endegsib minjriy, ‘Niḡi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.’ ”

### *Qaja tamo naḡo gisaḡ anjam*

<sup>11</sup> Uḡa aiyel aiyeqnaḡqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanḡi tigelosib qure miligiḡ aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanḡi sainjreb. <sup>12</sup> Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanḡi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanḡi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, <sup>13</sup> “Niḡi na tamo unḡasari nanḡi anjam endegsib minjroqniy, ‘Iga sub taqatosim ḡereḡesonamqa Yesus aqa aḡgro nanḡi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajiḡosib jaraiyeb.’ <sup>14</sup> Yimqa Pailat a nunḡo anjam di qusim niḡi qa ḡiriḡamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a niḡi gulbe bei enḡwasai.” <sup>15</sup> Onaqa qaja tamo nanḡi silali di osib atra tamo kokba naḡo anjam dauryosib Yesus aqa aḡgro nanḡi na aqa jejamu subq dena bajiḡeb anjam di mare mare laqneb. Laqnaḡ Juda tamo unḡasari tulaḡ gargekoba nanḡi anjam di quelenḡosib nanḡi kamba saqneb agi bini saqḡnsib unub.

### *Yesus na aqa aḡgro nanḡi wau enjrej*

<sup>16</sup> Onaqa Yesus aqa aḡgro 11 nanḡi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanḡi deq oqwaḡqa minjrej qaji deq oqeb. <sup>17</sup> Oqsib dia Yesus itosib a biḡiyosib aqa ḡam soqteb. Ariya nanḡi qudei areqalo aiyelteb. <sup>18</sup> Onaqa Yesus a naḡo areq gilsīqa minjrej, “Ijo Abu na siḡila kalil ijo baḡq di atej deqa e mandam ti laḡ ti taqatejunum. <sup>19</sup> Deqa niḡi walwelosib sawa sawa kalil keretoḡnsibqa tamo unḡasari nanḡi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanḡi e daurbqajqa deqa. Niḡi ijo Abu aqa ḡam na ti e Qotei aqa Niri ijo segi ḡam na ti Mondor Bole aqa ḡam na ti nanḡi yansnjroqniy.

<sup>20</sup> O ijo angro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ningi walwelosib tamu ungasari nangi minjroqniy. Yim nangi anjam di dauryqajqa deqa. Ningi quiy. E bati gaigai ningi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim diño bati brantqas.”

## MAK

### *Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej*

<sup>1</sup> Qotei aqa Njiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

<sup>2</sup> Nami Qotei na aqa Njiri Yesus endegsi minnej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. <sup>3</sup> A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Aqa gam tingitetiy.” Qotei a nami aqa Njiri degsi minnej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenngrenyonaq soqnej.

<sup>4-5</sup> Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanqi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanqi endegsi minjroqnej, “Ninqi are bulyibqa Qotei na nungo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ninqi yansngwai.” Degsi minjre qnaqa nanqi na nanqi une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

<sup>6</sup> Jon a wadau sawaq di soqnej di a inqi inqi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa junqum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na sinqilatosiq laqnej. A inqi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. <sup>7</sup> A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo sinqila koba. Ijo sinqila aqa sinqila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. <sup>8</sup> E ya na ninqi yansngweqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa sinqila na ninqi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnej.

### *Jon na Yesus yansej*

<sup>9</sup> Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiq Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej. <sup>10</sup> Yansonaqa a yaq na tigelosiq tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awej. <sup>11</sup> Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalameqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

### *Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej*

<sup>12-13</sup> Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanqi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib Yesus sinqilatoqneb.

### *Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej*

<sup>14</sup> Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. <sup>15</sup> A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqi Mandor Koba sqajqa bati jojomoqo. Deqa ninqi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nungo areqaloq di sinqilatiy.”

### *Yesus na tamo qolqe nanqi metnjrnaq a dauryeb*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanqi qe o qaji tamo soqneb

deqa nanġi kakan waiyeq nab unjrej. <sup>17</sup> Unjr siqa minjrej, “Niġi aiyel e daurbij. Niġi qe o qaji tamo unub deqa niġi qe eqnub. Dego kere e wau enġitqa niġi olo tamo oqngab.” <sup>18</sup> Yesus a nanġi degsi minjrnaqa nanġi nanġo kakan uratosib Yesus dauryeb.

<sup>19</sup> Onaqa Yesus a olo walwelosiq gilokifalayosiq Sebedi aqa nġiri Jems aqa was Jon wo nanġi aiyel qobun miligiq di kakan branjo qandimeq nabqa unjr siqa metnjrej. <sup>20</sup> Metnjrnaqa nanġo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanġi uratnjrsib Yesus dauryeb.

*Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti walwelosib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanġo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>22</sup> Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanġo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanġo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

<sup>23</sup> Bati di tamo bei mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiq minnej, <sup>24</sup> “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.” <sup>25</sup> Onaqa Yesus na mondor uge di nġirintosi minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” <sup>26</sup> Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiq tulan lelenosiq a uratosiq ulanej. <sup>27</sup> Onaqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa manwa di unsibqa nanġi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanġi minjre qnaqa nanġi aqa anjam dauryosib jaraiyeq nub.” <sup>28</sup> Tamo unġasari nanġi degsib maroqneb. Osib nanġi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saoqsib laqneb.

*Yesus na Pita aqa mimibe boletej*

<sup>29</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanġo tal gogeteb. Jems Jon wo nanġi koba na tal gogeteb. <sup>30</sup> Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanġanyonaqa nġiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa anġro nanġi na Yesus minjeb, “Ni na uġa di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.” <sup>31</sup> Degsi minjr siqa uġa maiyej qaji aqa areq gilsiq baġ ojsiq tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanġan di koboonaca a tigelosiq nanġi inġi goiyetnjrej.

*Yesus a tamo unġasari gargekoba nanġi boletnjroqnej*

<sup>32</sup> Senj aiyeqnaqa qure deqaji tamo unġasari ma utru segi segi so qaji nanġi ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi ti nanġo was nanġi na joqoqsib Yesus aqa areq boqneb. <sup>33</sup> Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb. <sup>34</sup> Onaqa Yesus na tamo unġasari kalil ma ti soqneb qaji nanġi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge nanġi dego winjroqnej. Mondor uge nanġi di Yesus qa qalieeb deqa nanġi aqa ñam ubtqa mareq nab a na nanġi saidnjroqnej.

*Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej*

<sup>35</sup> Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanği alelnjrnsiqa wadau sawaq gilsiqä dia Qotei pailyoqnej. <sup>36-37</sup> Pailyeqnaqa aqa anğro nanği Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo ungasari kalil nanği ni qa nameqñub.” <sup>38</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği tigelabqä iga qure qureq giloqñsimqä dia Qotei aqa anjam palontoqñsim tamo ungasari nanği minjroqñqom. E wau di yqajqä deqa mandamq aiyem.” <sup>39</sup> Degsi minjrnsiqa walweloqñsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqñsiqa Juda nanğo Qotei tal miligiq giloqñsiqa Qotei aqa anjam palontoqñsiq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge nanği winjreqnaqa nanği na tamo ungasari nanğoq dena jaraiyoqñeb.

*Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji di boletej*

<sup>40</sup> Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji a Yesus aqa areq bosiqä aqa sinğaq di sinğa pulutosiqä pailyosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni e boletbqä are soqñimqä e boletbe.” <sup>41</sup> Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa ban waiyosiq ojej. Ojsiqä minjrej, “E ni boletmqä are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” <sup>42</sup> Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. <sup>43</sup> Onaqa Yesus a sinğila na minjrej, “Ni tigelosim gile. <sup>44</sup> Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanği minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqä inği inği Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqä tamo ungasari nanği ni numsiq marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” <sup>45</sup> Onaqa a gilsiqä ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqä gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanği a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaioqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği qure qure kalilq dena tigelosib aqa areq belenjoqñeb.

## 2

*Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanği endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu.” <sup>2</sup> Deqa tamo ungasari gargekoba nanği bosib siranmeq di jujunonabqä Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>3</sup> Onaqa tamo qolqe nanği na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqä qoboyosib Yesus aqa talq osi beb. <sup>4</sup> Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanği siranme junonab unjreb. Deqa nanği Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqä tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. <sup>5</sup> Onaqa Yesus a nanğo areqalo unej di nanğo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqä kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjrej, “O ijo anğro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

<sup>6</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqñeb qaji nanği Yesus aqa anjam di qusibqä nanğo areqalo na mareb, <sup>7</sup> “Yesus a kiyäqa anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanğo une kobotqä kere? Qotei a segi qujai.” <sup>8</sup> Nanği degsib are qaleqñabqä Yesus a nanğo areqalo di qalieosiqä minjrej, “Ninği kiyäqa areqalo di onub? <sup>9</sup> Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjitqä ninği qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo? <sup>10</sup> Ariya e segi Tamo Anğro. E

mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, <sup>11</sup> “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapers osim ino talq gile.” <sup>12</sup> Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa sapers osiqa tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

*Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”*

<sup>13</sup> Onaqa Yesus a alo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqa areq di koroonaqqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanji quoqneb. <sup>14</sup> Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa niri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

<sup>15</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji ti Livai aqa talq gilsib awoosib inji uyoqneb. Nanji segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanji dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nanji ti inji uyoqneb. <sup>16</sup> Onaqa Farisi qudei nanji bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na inji uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa angro nanji minjreb, “Yesus a kiyaaq une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na inji uyeqnaq?” <sup>17</sup> Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiyoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileqnaq. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiyoji.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

*Yesus a qurien qa anjam marej*

<sup>18</sup> Bati bei Jon aqa angro nanji ti Farisi nanji ti inji uratoqnsib qurienqneb. Deqa nanji Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro nanji inji uratoqnsib qurienqneb. Farisi nanjo angro nanji dego inji uratoqnsib qurienqneb. Ariya ino angro nanji kiyaaq qurienqsaieqnaq?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanji ti soqnaq nanji qurienqab e? Sai. <sup>20</sup> Bunuqna nanjo was a nanji uratnjrimqa bati deqa nanji qurienqnsib sqab.

<sup>21</sup> “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kinalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. <sup>22</sup> Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kangranosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

*Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba*

<sup>23</sup> Yori bati bei Yesus aqa angro nanji ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanji bem sum gei elenjoqnsib uye uye giloqneb. <sup>24</sup> Nanji degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanji bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanji kiyaaq kumbra degyeqnaq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”



<sup>25</sup> Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanği mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiq di sisiyosai kiyo?” <sup>26</sup> Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsıqa Qotei atraiyqajqa bem uysıqa aqa wau tamo nanği dego anainjrnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyo?”

<sup>27</sup> Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanği atosai. A tamo nanği qa are qalsiq yori bati atej. <sup>28</sup> E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

### 3

#### *Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej*

<sup>1</sup> Olo yori bati bei Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsıqa tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej. <sup>2</sup> Onaqa Farisi nanği Yesus koqyoqnebe. Nanği are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjgom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nanği Yesus koqyoqnebe. <sup>3</sup> Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim au.” <sup>4</sup> Degsi minjnaqa a tigelosıqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanği nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnımqa ıga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo ıga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ninği na merbiy.” Onaqa Farisi nanği kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanği mequmesoqnebe. <sup>5</sup> Nanngo are getenjnresoqnej deqa Yesus a nanği koqnjrej. Osiqa nanği qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. <sup>6</sup> Onaqa Farisi nanği Qotei talq dena oqedosıb Herot aqa wau tamo nanği ti koba na koroosıb nanği kiyersıb Yesus qalıb moiqaıjqqa deqa qairoqnebe.

#### *Tamo ungasari gargekoba nanği Yesus dauryoqnebe*

<sup>7-8</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği ti tigelosıb tamo ungasari kalil nanği uratnjrsıb alile aisıb di soqnebe. Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği endegsıb quebe, “Yesus a manjwa gargekoba yeleneqnu.” Degsıb qusıbqa Yesus dauryosıb alile aisıb aqaq di korooqnebe. Galili sawa nanği ti Judia sawa nanği ti Jerusalem qure nanği ti Idumia sawa nanği ti qure kalil Jordan ya taqal beıq di soqnebe qaji nanği ti Tair qure ti Saidon qure ti nanği kalil belejosıb Yesus aqaq di korooqnebe. <sup>9</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanği endegsı minjrej, “Qobun bei atıb soqnem. Tamo ungasari nanği bosıb e jujunbaıbe deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanği qobun bei atnab soqnej. Nanği degyebe. Di kiyayaq? <sup>10</sup> Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanği boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanği aqa areq boqnsıbqa nanngo ban aqa jejamuq di atqa maroqnsıb a jujunyoqnebe. <sup>11</sup> Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanği dego Yesus aqa areq boqnebe. Boqnsıbqa mondor uge nanği na Yesus unoqnsıb aqa sınga q di sınga pulutoqnsıb lelenoqnsıb minjoqnebe, “Ni Qotei aqa Niri.” <sup>12</sup> Degsıb minjeqnaqbqa a nanği sıngıla na saidnjroqnsıq minjroqnej, “Ninği ıjo nıam ubtosıb maraıb.”

#### *Yesus a tamo 12 nanği giltnjrej*

<sup>13</sup> Onaqa Yesus a dena walweloſiqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltjnritqa nanſi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnaqab.” A degsi are qalsiqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanſi metnjrnaqa aqa areq beb. <sup>14</sup> Bonabqa a na tamo 12 nanſi giltjnrej. Nanſi a ombla ſqajqa deqa ti a na nanſi qarinnjrimqa nanſi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanſi giltjnrej. <sup>15</sup> Nanſi na mondor uge uge tamo unſasari nanſo jejamuq dena winjrqaqqa deqa ti nanſi giltjnrej. <sup>16</sup> Tamo 12 giltjnrej qaji nanſo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. <sup>17</sup> Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nanſo ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.” <sup>18</sup> Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanſi winjrqaqqa maroqnej qaji. <sup>19</sup> Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus oſiqa jeu tamo nanſo banq di atej qaji.

*Tamo qudei nanſi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa ſingila na waueqnu”*

<sup>20</sup> Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo unſasari gargekoba nanſi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nanſi ti inſi uyqa bati ſaiinjrej. <sup>21</sup> Yesus aqa was nanſi aqa ai koba na degsi qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanſi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyo?”

<sup>22</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanſi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nanſo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. ſingila dena Yesus na mondor uge nanſi winjreqnu.” <sup>23</sup> Onaqa Yesus a nanſi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa ſegi mondor uge nanſi kiyersim winjrqaſ? Di keresai. <sup>24</sup> Tamo nanſi qure qujaiq di unub qaji nanſi ſegi poaiyelosib qotqab di nanſi koba na geregere ſqa keresai. <sup>25</sup> Tamo nanſi tal qujaiq di unub qaji nanſi ſegi poaiyelosib qotqab di nanſi dego koba na geregere ſqa keresai. <sup>26</sup> Dego kere Satan na aqa ſegi mondor uge nanſi jeutnjrsim winjrqaſ di aqa ſingila koboosim aqa wau ulonqas.

<sup>27</sup> “Tamo bei a tamo ſingila koba bei aqa tal gogetosim aqa inſi inſi kalil bajinqa keresai. A mati tamo ſingila di ſil na tontim ſoqnmqa di aqa inſi inſi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inſi inſi bajinqa keresai.

<sup>28</sup> “E bole mernſwai. Tamo unſasari nanſo une kalil Qotei na kobotetnjrqaſ. Tamo unſasari nanſi miſilin anjam mareqnuqneq une di dego Qotei na kobotetnjrqaſ. <sup>29</sup> Ariya tamo a Mondor Bole miſilinſyqaſ une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai ſqas.” <sup>30</sup> Yesus na dal anjam qalie tamo nanſi anjam degsi minjrej. Di kiyayaqa? Nanſi maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

*Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanſi tal qabe?”*

<sup>31</sup> Onaqa Yesus aqa was nanſi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanſi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ninſi a minjib endeq bem.” <sup>32</sup> Onaqa tamo unſasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nanſi na Yesus minjeb, “Ino was nanſi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.” <sup>33</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanſi tal qabe?” <sup>34</sup> Degsi minjrsiqa tamo unſasari aqa areq di awesoqneb qaji nanſi koqnrſiqa minjrej, “Ninſi ſegi ijo ai ijo was nanſi. <sup>35</sup> Ninſi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnaqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

## 4

### *Yesus a saga yago qa yawo anjam marej*

<sup>1-2</sup> Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanġi bosib aqaq di koroonaqqa a sasalosiqqa qobun bei gogetosiq di awoej. Awoosiqqa tamo ungasari kalil nanġi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej, <sup>3</sup> “Ninġi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa inġi wauq di saga yago breiyelenej. <sup>4</sup> Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanġi bosib uyekriteb. <sup>5</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniġ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqjateb. <sup>6</sup> Nanġo jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsiiq kanġanonaqa nanġi laosib morenej. <sup>7</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiiq kabutnjrnaq geitosai. <sup>8</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib ġei tulan gargekoba ateleneb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.” <sup>9</sup> Yesus na tamo ungasari nanġi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

### *Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanġi yawo anjam minjroqnej?*

<sup>10</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari nanġi uratnjrsiqqa a kiñala qalaq gilsiqqa a segi sonaqa aqa anġro 12 nanġi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nanġi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb. <sup>11</sup> Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo anġro ninġi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nanġi yawo anjam segi minjroqñai. <sup>12</sup> Deqa nanġi nam atoqñqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqsai. Nanġi dab atoqñqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqsai dego. Deqa nanġi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nanġo une kobotetnjrqsai.”

### *Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej*

<sup>13</sup> Osiiqa Yesus a olo aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ninġi poinġosai e? Dego di ninġi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poinġwas? <sup>14</sup> Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. <sup>15</sup> Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanġi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nanġo are miligiq di soqñimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nanġo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas. <sup>16</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqjatosib nanġo areq atqab. <sup>17</sup> Ariya anjam di nanġo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotrañyo qaji tamo qudei na bosib nanġi gulbe enjrsib ugeugeinjraqab. Yimqa nanġo areqalo Yesus qa sinġilateqñub qaji di nanġi olo ulontqab. <sup>18-19</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanġi olo mandam qa inġi inġi qa are koba qaloqñsib ñoro koba oqñqajqa are prugnjroqñqas. Yimqa

kumbra dena nanġi gisañjrsim Qotei aqa anjam nanġo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanġi gei bole atosaeqñub dego kere. <sup>20</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusib nanġo are miligiq di geregere ojsib siñgilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanġo are miligiq di saga bul tulañ kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

*Tamo bei a lam qatrentosim puloñamqa guwe na kabutqasai*

<sup>21</sup> Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim puloñamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas. <sup>22</sup> Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. <sup>23</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam niñgi queqñub qaji di geregere quoqñiy. Niñgi geregere quoqñqab kere dego Qotei a kamba powo enġoqñqas. Osim olo powo tulañ koba enġoqñqas. <sup>25</sup> Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo ya iyim a laña sqas.”

*Saga yago nanġi segi oqeleneqñub*

<sup>26</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatñjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqñu dego kere. <sup>27</sup> Tamo di a qolo ñeioqñsiqa nobqolo a olo tigeloqñsiqa walweleqñu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanġi segi kokitoqñsibqa oqeleneqñub. Saga yago nanġi kiyersib oqeleneqñub di tamo a qaliesai. <sup>28</sup> Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanġi kokitoqñsibqa bañgateqñub. Dena sotoqñsibqa geitoqñsibqa melieqñub. <sup>29</sup> Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na ġiñġenjosim oqas.”

*Sis yago qa yawo anjam*

<sup>30</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatñjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru niñgi geregere poiñgwajqa deqa yawo anjam bei endegsi mernġwai. <sup>31-32</sup> Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanġi tulañ kiñilala kas yago bul. Inġi inġi qudei nanġo yago kokba yala. Sis yago nanġi tulañ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulañ kobaqujaqas. Osim ñam qudei buñjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanġi bosib aqa waburq di awoelenqab.”

*Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej*

<sup>33</sup> Yesus na tamo unġasari nanġi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanġi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. <sup>34</sup> A anjam bei minjrosairoqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segi-toqñsiqa aqa segi anġro nanġi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

*Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb*

<sup>35</sup> Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Iga ġilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” <sup>36</sup> Degsi minjrsiqa nanġi koba na tamo unġasari kalil nanġi uratñjrsibqa qobuñ na ġileqñabqa tamo qudei nanġi dego nanġo qobuñ osib Yesus dauryosib ġiloqñeb. <sup>37</sup> Yesus aqa anġro nanġi ti qobuñ na ġileqñabqa jagwa tulañ koba tigelosiq ya

korkortosiqa qobuŋ qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqeŋ.  
<sup>38</sup> Yesus a nami qobuŋ bunuq di gate kulun atsiqa ŋeisiq qambumtej.  
 Deqa aqa anqro nanqi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib  
 minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyoy?”  
<sup>39</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqa jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninŋi  
 laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. <sup>40</sup> Onaqa Yesus na aqa  
 anqro nanqi endegsi minjrej, “Ninŋi kiyayaq ulaosib e qa yala poingosai?”  
<sup>41</sup> Onaqa aqa anqro nanqi olo tulan ulaugetosib segi segi maroqneŋ,  
 “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib  
 laonub?”

## 5

*Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa anqro nanqi ti qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq  
 di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb. <sup>2</sup> Tiryosib Yesus a qobuŋ uratosiq  
 mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus  
 aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. <sup>3</sup> A bati gaigai  
 tamo sub ato sawaq di ŋeioqnej. A tamo singila koba. Tamo bei na a ojqa  
 keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. <sup>4</sup> Bati gargekoba tamo qudei  
 nanqi aqa singa ti ban ti sil kokba na tonteqnabqa a olo kukoqyoqnej.  
 Tamo bei na a ojqa keresai bole sai. <sup>5</sup> A bati gaigai qolo ti qanam ti  
 tamo sub ato sawaq di tulan lelenoqnsiqa aqa segi jejamu menin na  
 pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

<sup>6-8</sup> Deqa a isaq na ŋam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa  
 singaq di singa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minnej, “O mondor  
 uge, ni tamo di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulan  
 lelenosiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa  
 Niri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ŋam na ni mermqai, ni e  
 jaqatin ebaim.” <sup>9</sup> Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ŋam  
 yai?” Degsi nenemyonaqa minnej, “Ijo ŋam Qoto Tamo Gargekoba. Iga  
 mondor tulan gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.” <sup>10</sup> Osiqa  
 singila na pailosiq Yesus minnej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

<sup>11</sup> Bati deqa bel tulan gargekoba nanqi mana goge dia suwaroqneŋ.  
<sup>12</sup> Deqa mondor uge nanqi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga  
 bel nanqo jejamuq gilelenqom.” <sup>13</sup> Mondor uge nanqi degsib Yesus  
 minjnabqa a na nanqi odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nanqo jejamuq  
 gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanqi gurgurosib botau dena prugelenosib  
 yaq aisib ya uysib moreneŋ. Bel moreneŋ qaji nanqi sisiyeb 2,000.

<sup>14</sup> Onaqa bel taqatoqneŋ qaji tamo nanqi kumbra di unsibqa jaraiyosib  
 qure miligiq aisib tamo unqasari kalil nanqi sainjroqnsib laqneŋ. Gamq  
 di dego sainjroqnsib laqneŋ. Onaqa tamo unqasari nanqi kumbra di  
 unqajqa beb. <sup>15</sup> Bosib Yesus aqa areq di koroosib ŋam ateb di tamo nami  
 mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonag  
 uneb. Unsib tulan ulaugeteb. Di kiyayaq? Mondor uge tulan gargekoba  
 nami tamo di aqa jejamuq di soqneŋ deqa. <sup>16</sup> Onaqa tamo nanqo  
 ŋamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanqi bel qa ti  
 mondor uge qa ti tamo unqasari nanqi sainjrnab queŋ. <sup>17</sup> Qusibqa Yesus  
 minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

<sup>18</sup> Onaqa Yesus a qobuŋ gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqag na Yesus  
 na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni

daurmqai.”<sup>19</sup> Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosisq kumbra tulan boledamu emqo deqa ino was nanji sainjre.”<sup>20</sup> Onaqa a pululosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulan boledamu yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo ungasari kalil nanji sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqlaqa nanji aqa anjam quoqnsib tulan prugoqneb.

*Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej*

<sup>21</sup> Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba bosib aqaq di koroqneb. <sup>22-23</sup> Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a walwelosiq Yesus unsiq aqa areq bosiq singa pulutosiq singila na pailiosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiñ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo boleosim ñambile sqas.”<sup>24</sup> Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji dego nanji aiyel daurnjrsib jujunosis giloqneb. <sup>25</sup> Gileqnaqqa nanjo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanji daurnjrsiq giloqnej. Unja di a nami bai na unej leñ aiyocnsiq degsi soqnej wasau 12 uratej. <sup>26</sup> Yu qangra tamo gargekoba nanji nami a boletqa yeqnab a jaqatinj kobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiq silali koba urateqnaqa nanji aqa jejamu gereieqnaqqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej. <sup>27-28</sup> Deqa a Yesus aqa ñam qusiq are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq aqa gara mutu oje. <sup>29</sup> Ojnaqa aqa leñ aiyocnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiq marej, “Bole, ijo ma saiqo.”<sup>30</sup> Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiq tamo ungasari tulan gargekoba soqneb qaji nanji unjrsiq nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojco?”<sup>31</sup> Degsi nenemnjrnaqa aqa angro nanji na minjeb, “Ni kiyaaq degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulan gargekoba nanji ni daurmosib jujunmejunub.”<sup>32</sup> Onaqa Yesus a unja gara mutu oje qaji di unqajqa ñam atoqnej. <sup>33</sup> Onaqa unja di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa ñam ateqnu.” A degsi qalieosiq tulan ulaugetosiq are tonjonyonaqa jinğa na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.”<sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosis ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

<sup>35</sup> Yesus a unja degsi minjeqnaqa tamo qudei nanji Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turossib nanji na Jairus minjeb, “Unğum. Ino angro a nami moiqo. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.”<sup>36</sup> Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiq Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.”<sup>37-39</sup> Degsi minjsiq tamo ungasari kalil nanji a dauryqa saidnjrsiq Jems aqa was Jon wo Pita ombila nanji segi joqsqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a ñam atej di tamo ungasari gargekoba nanji qatron koba yoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. Unjrsiq tal gogetosiq minjrej, “Ninji kiyaaq qatron koba yoqnsib akameqnu? Angro di a moiyojai. A laña ñeisiq qambumtejunu.”<sup>40</sup> Degsi minjrnaqa nanji Yesus kikiyeb. Nanji qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqo.” Degsib qalieosib deqa

Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanği kalil minjrej, “Ninği sasaloiy.” Degsi minjrnaqa nanği sasalonabqa Yesus a anğro moiyej qaji aqa ai abu osiqa aqa segi anğro qalub nanği dego joqsıqa anğro aqa warum miligiğ gilej. <sup>41</sup> Gilsiq anğro aqa ban titosiqa minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O anğro, ni tigel.” <sup>42</sup> Degsi minjrnaqa anğro di a olo nambile osiqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Anğro aqa wausau 12. Onaqa nanği kalil Yesus aqa mañwa di unsibqa tulan prugeb. <sup>43</sup> Onaqa Yesus a nanği sinğila na endegsi minjrej, “Ninği ijo mañwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiqa marej, “Ninği anğro endi inği anaiyiy.”

## 6

### *Yesus aqa qure utru nanği aqa anjam quetosai*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa anğro nanği joqsıqa aqa segi qure utruğ gilej. <sup>2</sup> Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nango Qotei tal miligiğ gilsıqa tamo unğasari gargekoba sonabqa tigelosıqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreçnaqa tamo unğasari nanği aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneç, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam sinğila endeqaji palontosiq mergeçnu? A kiyersiq mañwa endeqaji babteleneqnu?” <sup>3</sup> Iga qalie, a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nango was. Aqa jaja kalil nanği agi iga koba na endi unum.” Tamo unğasari nanği deqsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. <sup>4</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruğ gilsim anjam minjroqnaç di nanği aqa anjam quetqa asinjrnaç. Deqa a ñam saiçoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiçoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnaç di nanği aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soçtoqnaçab.” <sup>5</sup> Yesus a nanği degsi minjrnaqa aqa segi qure utruğ di mañwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanço gateq di aqa ban atnaqa nanço ma koboej. <sup>6</sup> Aqa segi qure utru nanği a qa nanço areqalo sinğilatosa deqa a are gulbeiyej.

### *Yesus na aqa anğro 12 nanği wau enjrej*

Onaqa Yesus a walwelosiqa qure bei beiq giloqnsıqa Qotei aqa anjam palontoqnej. <sup>7</sup> Osiqa bati bei a na aqa anğro 12 nanği metnrnaqa aqa areq bonabqa nanği tamo unğasari nanço jejamuq na mondor uge uge winjroqnaçajqa deqa sinğila enjrej. Osiqa minjrej, “Ninği aiye aiyel giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy. <sup>8</sup> Ninği inği inği osib gilaib. Inği uyo bei aib. Nunço qaquñ aib. Silali osib gilaib. Toqon segi osib walweliy. <sup>9</sup> Singa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiyel aib.” <sup>10</sup> Osiqa minjrej, “Ninği qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. <sup>11</sup> Tamo bei na ninği gereingwa uratimqa kiyonunço anjam quqwa asgiyimqa kiyoninği qure di uratqa oqnsib nunço sinğa tatal tumburum butuyoqniy. Yimqa nanği nunço kumbra di unsib poinjrnaç, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” <sup>12</sup> Yesus na aqa anğro 12 nanği degsi minjrnaqa qarinjrnaqa nanği qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo unğasari nanği endegsib minjroqneç, “Ninği are buliyiy.” <sup>13</sup> Osib mondor uge uge nanği winjroqnsibqa tamo unğasari nanço gateq di goren bilenteqnaç aqa nanço ma saioqnej.

*Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”*

14 Yesus aqa angro nanği aqa ñam mare mare laq nabqa Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba nanği dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa endeqaji babteleñeqnu.” 15 Onaqa tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei.” 16 Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

17-18 Herot a nami aqa was Filip aqa ñauñ Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uña em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qarinjnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. 19 Bati deqa Herot aqa ñauñ a Jon qa tulan jirin ugetej deqa a na Herot wainyosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moyem.” Yeqnaqa Herot na saidyoqnej. 20 Di kiyaya? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei aqa tamo tintin.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam quoqnej. Quoqnsiqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

21 Ariya bati bei Herot aqa ñauñ a Jon qalim moiqaqqa gam endegsi itej. Herot aqa ñambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanço gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanği ti metnjnaq bosib aqa talq di koroeb. 22 Koroosib ingi uyeq nabqa Herot aqa ñauñ aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanği lou tuetnjreñnaqa nanği a unsibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro sebin di minjej, “Ni ijo ingi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” 23 Osiqa aqa anjam di olo singilatosiqa minjej, “Ni ijo ñoro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

24 Onaqa angro sebin a gilsiq aqa ai nenemyej, “E ingi kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.” 25 Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiq Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.” 26 Onaqa Herot a Jon qalim moiqaqqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanço ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej. 27-28 Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq minjej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

29 Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanği deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

### *Yesus a tamo 5,000 nanği ingi anainjrej*

30 Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanği olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanği yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanği palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyosiq. 31 Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği gile be eq nab Yesus aqa angro nanği ti ingi uyqa bati sainjrej. Deqa a na nanği endegsi minjrej, “Ninği tigeliy. Iga tamo ungasari nanği uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.” 32 Degsi minjrsiqa aqa angro nanği joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.



<sup>33</sup> Nanġi qobun na gileqnaqqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus unsi-bqa aqa ulatamu poinjnaqa nanġo qure qureq na tigelosib singa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. <sup>34</sup> Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiqqa nam atej di tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi nami tiryqa sawaq di tariġesonab unjrej. Nanġi kaja bul mandor saiqoġi. Deqa Yesus a nanġi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. <sup>35</sup> Onaqa seġ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seġ aiqo. Qoloqas. <sup>36</sup> Deqa ni na tamo unġasari nanġi minjrimqa qure qureq gilsib dia inġi uysib njerinqab.” <sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi na inġi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanġi na kamba minjeb, “Iga kiyersim inġi anainjrġom? Iga 200 kina qabe na osimqa inġi awaiyosim nanġi anainjrġom?” <sup>38</sup> Onaqa Yesus na nenemnrej, “Ninġi inġi gembub unu? Ninġi gilsib uniy.” Onaqa nanġi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

<sup>39</sup> Onaqa Yesus na tamo unġasari kalil nanġi minjrej, “Ninġi qur segi segi yosibqa ħinġ di awoelenjoiy.” <sup>40</sup> Onaqa nanġi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanġi qur segi segi 100 awoelenjeb. Qudei nanġi qur segi segi 50 awoelenjeb. <sup>41</sup> Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laġ goge tarosiq Qotei pailiej. Pailjo kobonaqa bem ġinġenjosiqqa aqa anġro nanġi enjrsiqqa minjrej, “Bem endi jeisib tamo unġasari nanġi anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego ġinġenjosiqqa aqa anġro nanġi enjrsiqqa minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo unġasari nanġi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanġi bem ti qe ti osi ġiloqnsibqa tamo unġasari nanġi jeisib anainjreġnab uyoqneb. <sup>42</sup> Uynab kalil menetnjrej. <sup>43</sup> Onaqa inġi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anġro nanġi na koroiyosib ġumba kokba 12 di ġignab maqelenjeb. <sup>44</sup> Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanġi sisiyeb 5,000.

### *Yesus a ya baġaq na walwelej*

<sup>45</sup> Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Ninġi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo unġasari nanġi minjritqa nanġo qure qureq jaraiyoqni b e bġai.” <sup>46</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi namoosib qobun na gileqnaqqa Yesus na tamo unġasari nanġi minjrnaq jaraiyeqnaqqa a segi Qotei pailjqa marsiq manaq oqej. <sup>47-50</sup> Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa anġro nanġi qobun na gileqnaqqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanġi pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya baġaq na walweloosiqa aqa anġro nanġi daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanġi jojomnjrsiq buġnjrqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya baġaq na walweloosiq nangoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulaġ ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunġo are singilatij. Endi e beqnum. Ulaaib.” <sup>51-52</sup> Degsi minjrsiqqa qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa anġro nanġi tulaġ prugugeteb. Di kiyaqqa? Nanġi Yesus aqa maġwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanġi inġi anainjrej maġwa di dego aqa anġro nanġi unsib poinjrosai. Nanġo are getenjnresoqnej.

### *Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanġi boletnjroqnej*

<sup>53</sup> Ariya Yesus aqa anġro nanġi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. <sup>54-55</sup> Tiryonabqa qure deqaji nanġi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa gurgur ti qure

qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo ungasari nanngi minjroqneb. Minjreknab quoqnsib nanngo ma tamo nanngi sapersaq di atelenjoqnsib qoboioqnsib Yesus aqa areq osi beleneqneb a na nanngi boletnjroqnej. <sup>56</sup> A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego bran-teqnaqa tamo ungasari nanngi a unoqnsibqa tamo ma ti nanngi joqoqnsib nanngo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, nanngi ino gara mutu segi ojibqa nanngo ma saioqncas.” Onaqa Yesus a nanngi odnjreknaba ma tamo kalil nanngi aqa gara mutu ojoqneb. Ojeqneb nanngo ma kalil kobooqnej.

## 7

*Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanngo kumbra qa ti marej*

<sup>1</sup> Onaqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanngi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. <sup>2</sup> Koroosib ñam ateb di Yesus aqa angoro qudei nanngi ban yansosaisosib laña inngi uyeqneb unjreb. <sup>3</sup> Farisi nanngo kumbra agiende. Bati gaigai nanngi inngi uyqa oqnsib mati ban yanseqnub. Nanngi ban yansqasai di nanngi inngi uyqasai. Juda kalil nanngi kumbra degyeqnub. Di nanngo moma nanngo kumbra dauryeqnub. <sup>4</sup> Nanngi inngi qarinyo sawaq dena boqnsibqa inngi uyqa oqnsib mati nanngo jejamu geregere yanseqnub. Nanngi nanngo jejamu yansqasai di nanngi inngi uyqasai. Nanngi kumbra deqaji gargekoba yeqnub. Nanngo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenjoqnsib inngi uyeqneb. Kumbra di nanngo moma nanngoq dena elenjosib dauryeqnub. <sup>5</sup> Deqa bati di Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus nenemyeb, “Ino angoro nanngi kiyaga gago moma nanngo kumbra gotranjeqneb? Agi nanngi inngi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laña uyeqneb.” <sup>6</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninngi gisan tamo. Ninngi anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninngi qa anjam endegsi nenngrenyej, ‘Tamo nanngi di nanngo medabu na ijo ñam soqteqneb. Ariya nanngo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. <sup>7</sup> Nanngi laña baban na e qa loueqnub. Osib mandam tamo nanngo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqneb, ‘Anjam endi Qotei aqa anjam.’” <sup>8</sup> Aisaia a anjam degsi nenngrenyej. Aqa anjam di bole. Agi ninngi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanngo dal anjam dauryaqajqa tulanj singilaeqneb.”

<sup>9</sup> Yesus na Farisi nanngi anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Ninngi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeqnub. <sup>10</sup> Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanngi misilinjrimqa a qalib moiye.’” Moses a degsi marej. <sup>11</sup> Ariya ninngi mareqneb, ‘Tamo bei aqa ai kiyaga aqa abu kiyaga inngi qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo inngi inngi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’” <sup>12</sup> A degsi minjqas di ninngi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanngi aqaryainjraiq.’ Ninngi degsib marqab. <sup>13</sup> Nunngo kumbra dena ninngi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeqnub. Ninngi kumbra deqaji gargekoba yeqnub.”

*Inngi kiye na tamo a jiga yeqnu?*

<sup>14</sup> Yesus a Farisi nanngi anjam degsi minjrsiqa olo tamo ungasari kalil nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninngi kalil ijo anjam endi

geregere qusib poiŋgem. <sup>15</sup> Tamo bei a iŋgi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Iŋgi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. <sup>16</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

<sup>17</sup> Yesus na tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a naŋgi uratnjrsiqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa angro naŋgi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb. <sup>18-19</sup> Nenemyonabqa minjrej, “Niŋgi dego ijo yawo anjam di aqa utru poiŋgosai e? Niŋgi quiy. Tamo naŋgi iŋgi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Iŋgi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa iŋgi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a iŋgi uyo kalil jiga saiqoqi qa marej. <sup>20</sup> Osiqa aqa angro naŋgi olo minjrej, “Iŋgi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. <sup>21</sup> Di kiyaaq? Iŋgi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Iŋgi uge uge di agi ubtosiy mernɣwai. Areqalo uge uge, uŋa qa laoqa, bajinoqa, tamo qaloqa, <sup>22</sup> was aqa ŋaun anjamyoqa, was aqa ŋoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisaŋoqa, laŋa laŋa laoqa, was qa ugeoqa, was yomuyyoqa, aqa segi ŋam soqtoqa, nanari kumbra yoqa. <sup>23</sup> Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

*Fonisia qure qaji uŋa a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej*

<sup>24</sup> Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nango sawaq gilej. Tamo naŋgi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosisqa a uliesqa keresai. Tamo qudei naŋgi a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bɔo. A talq di unu.” <sup>25</sup> Degsib marnabqa uŋa bei a qusiq aqa angro sebiŋ a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiq aqa areq di siŋga pulutej. <sup>26</sup> Uŋa di a Grik qaji. A Juda uŋa sai. A Siria sawaq di ŋambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di siŋga pulutosiq a wainyoqnsiq minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo angro uratosim ulanqas.” <sup>27</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Iga angro du du naŋgi mati iŋgi anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga angro du du nango iŋgi yainjrsim olo baun naŋgi anainjrqom di kumbra bolesai.”

<sup>28</sup> Onaqa uŋa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du naŋgi iŋgi uyeq nabqa iŋgi ŋeŋgi ululoŋeqnaqa baun naŋgi dego uyeq nub.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O uŋa, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino angro uratosiq ulanqo.” <sup>30</sup> Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq ŋam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaga a bijalq di ŋeiesonaq unej.

*Tamo bei dabkala geteŋo meŋ siŋgilaej qaji di Yesus na boletej*

<sup>31</sup> Onaqa Yesus a Tair qure naŋgo sawa uratosiq Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej. <sup>32</sup> Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteŋo meŋ siŋgilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino baŋ aqa gateq di atimqa a boleqas.” <sup>33</sup> Onaqa Yesus a tamo di osiq tamo uŋgasari naŋgi uratnjrsiq a segi sosisqa aqa baŋ gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul osiq tamo di aqa meŋ tonyetej. <sup>34</sup> Osiqa laŋ tarosiq are tulaŋ gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.” <sup>35</sup> A degsi marnaqa

tamo di aqa dabkala waqej. Aqa men dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej. <sup>36</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi endegsi minjrej, “Ninqi kumbra unonub endi tamo qudei nanqi ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam di quetosai. Nanqi giloqnsibqa Yesus aqa manwa deqa mare mare laqneb. <sup>37</sup> Mare mare laqnaqba tamo gargekoba nanqi quoqnsib tulan prugoqnsib maroqneb, “Manwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala getenjnro qaji nanqi boletnjreqnaqa nanjo dabkala olo waqeqnaqa nanqi anjam queqnu. Tamo men singlarainjro qaji nanqi dego gereinjreqnaqa nanqi anjam bole mareqnu.”

## 8

*Yesus a tamo 4,000 nanqi ingi anainjrej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi olo aqa areq di korooqneb. Nanqi ingi saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, <sup>2</sup> “Tamo ungasari nanqi bati qalub e koba na soqneb nanqi ingi saiqoji. Deqa e nanqi qa are ugeibqo. <sup>3</sup> Nanqi qudei isaq na beb. Deqa e nanqi mam ti suweinritqa gamq di nanqi mam na lao uge.” <sup>4</sup> Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na ingi osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” <sup>5</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

<sup>6</sup> Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrej, “Ninqi kalil mandamq di awoelenoiy.” Degsi minjrnaqa nanqi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ginjenyosiqa aqa angro nanqi enjreqnaqa nanqi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi anainjreqnab uyoqneb. <sup>7</sup> Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa angro nanqi minjrej, “Qe endi dego tamo ungasari nanqi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi na qe di osib tamo ungasari nanqi jeisib anainjreqnab uyoqneb. <sup>8</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleneb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. <sup>9</sup> Tamo kalil ingi uyeq qaji nanqi sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi suweinjrnaqa nanjo qure qureq giloqneb. <sup>10</sup> Nanqi gileqnaqba Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

*Farisi nanqi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb*

<sup>11</sup> Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei aqa manwa bei babtini iga unqom.” <sup>12</sup> Degsib Yesus minjnabqa a nanqi qa are tulan gulbeyonaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninqi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaa e Qotei aqa manwa bei lanja babbiti ninqi unqajqa metbeqnu? Ninqi quiy. E Qotei aqa manwa bei ninqi osornwasai.” <sup>13</sup> Yesus a Farisi nanqi degsi minjrnsiqa nanqi uratnjrsiqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gileb.

*Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam*

<sup>14</sup> Bati deqa Yesus aqa angro nanqi bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun milligiq di soqnej. <sup>15</sup> Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninqi geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum

Farisi nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas.”<sup>16</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneq, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”<sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa nanjo anjam di qalieosiqa nenemnjrej, “Ninji kiyaaqa bem osai deqa mareqnuq? Kiyaaqa ninji e qa poingosai unu? Nunjo are getenjejunu kiyo?”<sup>18</sup> Ninji ijo singila unoqnsib unosaubuleqnuq. Ninji ijo anjam quoqnsib quosaubuleqnuq.<sup>19</sup> E nami bem 5 ginjenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninji inji oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa nanji na Yesus minjeb, “Gumba 12.”<sup>20</sup> Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego ginjenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninji inji oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.”<sup>21</sup> Onaqa minjrej, “Ninji kiyaaqa e qa poingosai unu?”

*Yesus a tamo nam qandimyej qaji boletej*

<sup>22</sup> Yesus na aqa angro nanji degsi minjrsiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiriyosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei nam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino ban aqa gateq di atimqa a olo boleosim nam poiyyaqas.”<sup>23</sup> Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsiqa qure polomq osi gilsiqqa aqa namdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa ban atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?”<sup>24</sup> Onaqa a nam atsiqa marej, “E tamo nanji unjronum nanji namtan bul anjileqnuq.”<sup>25</sup> Onaqa Yesus a olo tamo di aqa namdamuq di aqa ban atnaqa a nam atej namdamu bole suwanej. A sawa kalil geregere unej.<sup>26</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

*Pita a Yesus qa poiyoonaqa aqa nam ubtej*

<sup>27</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nanji endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanji e qa kiyersib mareqnuq?”<sup>28</sup> Onaqa nanji na minjeb, “Tamo qudei nanji mareqnuq, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanji mareqnuq, ni Elaija. Qudei nanji mareqnuq, ni Qotei aqa medabu o tamo nanji nami soqneq deqaji bei.”<sup>29</sup> Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninji segi e qa kiyersib mareqnuq?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Kristus.”<sup>30</sup> Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanji singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninji anjam di olo tamo qudei minjraib.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”<sup>32</sup> Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqqa njrintej.<sup>33</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanji koqnjrsiqa Pita njrintosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

<sup>34</sup> Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji ti aqa segi angro nanji ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi namburbas qoboiosim e daurbem.”<sup>35</sup> Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a

padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi n̄ambile uratqas di a olo n̄ambile bole oqas. <sup>36</sup> Tamo bei a mandam qa n̄oro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di n̄oro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. <sup>37</sup> Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a n̄ambile sqas? Di keresai. <sup>38</sup> E Tamo An̄gro. Tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄gi Qotei torei qoreiyocnsib une atoqnsib laq̄nub. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaipyqas di mondon e ijo Abu aqa rian̄ na ti aqa lan̄ an̄gro nan̄go rian̄ na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

## 9

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, “E bole mern̄gwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nan̄gi morenosaisoq̄nibqa Qotei a singila ti b̄qas. Bosim nan̄gi taqat̄njrsim nan̄go Mandor Koba soq̄nim nan̄gi unqab.”

*Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa an̄gro qalub nan̄gi unobeiteb*

<sup>2</sup> Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na Jon na nan̄gi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oq̄sib di soq̄neb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nan̄gi unobeiteb. <sup>3</sup> Aqa gara dego tulan̄ pulon̄osiq qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai. <sup>4-5</sup> Onaqa Moses Elaija wo nan̄gi brantosib Yesus koba na anjam maroq̄neb. Mareq̄nabqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi na nan̄gi aiyel un̄jrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nan̄gi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” <sup>6</sup> Yesus aqa an̄gro nan̄gi tulan̄ ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lan̄ja marej. <sup>7</sup> Onaqa lan̄bi aisiqa nan̄gi kabut̄njrnaqa lan̄bi milligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nan̄gi queb, “Endi ijo An̄gro qujai e na tulan̄ qalaqalaiyeq̄num qaji. Niñgi aqa anjam quetoq̄niy.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi bulosib n̄am ateb di Yesus a segi nan̄gi koba na sonab uneb. Nan̄gi tamo bei unosai.

<sup>9</sup> Onaqa nan̄gi Yesus ombla manaq dena olo aiyocnsibqa Yesus na minjrej, “Man̄wa niñgi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo An̄gro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa niñgi na ubtosib minjroq̄nqab.” <sup>10</sup> Onaqa nan̄gi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroq̄neb, “Yesus a kiyaaq̄ subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroq̄nsib Yesus aqa anjam di nan̄go areqaloq̄ di at̄nab soq̄nej.

<sup>11</sup> Osib nan̄gi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nan̄gi mareq̄nub, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna b̄qas.’ Anjam di kiyaaq̄ degsib mareq̄nub?” <sup>12</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nan̄go anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo un̄gasari kalil nan̄go areqalo gereiyet̄njrsim soq̄nim bunuqna Kristus a b̄qas. Ariya anjam kiye nen̄gren̄q di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nan̄gi na e Tamo An̄gro kumbra uge ebibqa e jaqatin̄ koba oq̄ai. <sup>13</sup> E niñgi olo mern̄gwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nan̄gi a yqajqa are soq̄nej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nen̄gren̄yeb unu.”

*Yesus a an̄gro mel aqa jejamun̄ na mondor uge wiyetej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus na aqa an̄gro qalub nan̄gi di joqsiqa koba na aisib mana utruq̄ di branteb. Brantosib n̄am ateb di Yesus aqa an̄gro qudei nan̄gi ti

dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteq nab unjreb. Tamo ungasari gargekoba nanji dego Yesus aqa angro nanji kainjnresonab unjreb. <sup>15</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus unsibqa tulan prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.” <sup>16</sup> Degsib minjnabqa Yesus na aqa angro nanji nenemnjrej, “Ninji nanji ti anjam kiye na qoteq nub?” <sup>17</sup> Onaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena tamo bei brantosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e ijo angro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenjejunu. <sup>18</sup> Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiq mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiq tindaqeqnu. Oqnsiq maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nanji minjronum, ‘Ninji mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanji na wiyqa yonub keresainjrqo.”

<sup>19</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiq marej, “Ninji tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosa bole sai. Bati gembub e ninji koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboiyoqnaqi? Angro mel di ijo areq osi boiy.” <sup>20</sup> Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiq angro di qunjmyonaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minjej, “A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu. <sup>22</sup> Mondor uge na a qalsim moiyoqqa oqnsiq bati gaigai a njamyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.”

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na minjej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.” <sup>24</sup> Onaqa tamo dena lelenosiq Yesus minjej, “E ni qa ijo areqalo singilatunum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.” <sup>25</sup> Onaqa tamo ungasari gargekoba nanji gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeq nabqa Yesus a nanji unjrsiq mondor uge di njrintosiq minjej, “Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getentunum. Ni aqa medabu dego getentunum. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.” <sup>26</sup> Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiq angro di singila na qunjmyosiq a uratosiq ulanej. Ulanonaqa angro di a moiyoqbulosiq njesonaqa tamo qudei nanji unsib mareb, “A moiqo.” <sup>27</sup> Onaqa Yesus na angro di aqa ban titonaqa a boleosiq tigelej.

<sup>28</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyqa mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninji na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>30</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo ungasari nanji a qa qalieaib deqa nanji uliosib giloqneb. <sup>31</sup> Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa angro nanji anjam endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanji na e ojsibqa tamo qudei nanjo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” <sup>32</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanji a olo nenemyqajqa ulaeb.

*Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?*

<sup>33</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa angro nanji endegsi

nenemnjurej, “Ninji gamq di anjam kiye na qotoq nab?”<sup>34</sup> Onaqa nanji mequmosib soqneb. Di kiyaaqa? Nanji gamq di Yesus aqa angro yai a nanji kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.<sup>35</sup> Onaqa Yesus a awosiq aqa angro 12 nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nanjo kanjal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.”<sup>36</sup> Yesus a nanji degsi minjrsiq a angro kiñala bei osiq a nanjo ambleq di tigeltosiq a olo soqonyosiq a nanji minjrej,<sup>37</sup> “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

*Tamo nanji iga jeutgosaieq nub di nanji iga koba na wau qujai*

<sup>38</sup> Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanji winjre qnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”<sup>39</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ninji a saidyaib. A ijo ñam na mañwa bei babtqas di a urur olo e misilinqba keresai.<sup>40</sup> Tamo nanji iga jeutgosaieq nub di nanji iga koba na wau qujai.<sup>41</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

*Ninji une torei uratiy*

<sup>42</sup> Osiq a Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere.<sup>43-44</sup> Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas.<sup>45-46</sup> Ino sinqa na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa sinqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni sinqa geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni sinqa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.<sup>47</sup> Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatm qas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.<sup>48</sup> Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Ñamyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanji morenqa keresai.”

<sup>49</sup> Osiq a Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanji jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo injiq di bar atoqnsib ñamyuwo na koiteq nub dego kere.

<sup>50</sup> “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ninji bar bul sosibqa nunjo was nanji koba na geregere lawo na laqniy.”

## 10

*Yesus a uja uratqajqa anjam marej*



<sup>1</sup> Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanqi bosib aqaq di koroonabqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

<sup>2</sup> Onaqa Farisi nanqi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanqi a ojqajqa deqa laja gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unja uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?” <sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?” <sup>4</sup> Onaqa nanqi na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa njanj uratqa osimqa pepa bei nenjrenjosim yosim di a uratqas.’” <sup>5</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are getenjejunu deqa Moses a dal anjam degsi nenjrenjosiq ningi engej.” <sup>6</sup> Ariya ningi quiy. “Tulan nami Qotei a mandam ti inji inji kalil ti gereiyosiqa a tamo unja wo dego gereinjrej.” <sup>7-8</sup> Deqa tamo bei na aqa ai abu nanqi uratnjrsimqa aqa njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nenjrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanqi jejamu qujai sqab. Nanqi olo jejamu aiyel sqasai. <sup>9</sup> Qotei na nanqi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq.”

<sup>10</sup> Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb. <sup>11</sup> Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa njanj uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyo. <sup>12</sup> Unja a dego aqa gumbulun uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulun kumbra ugeq waiyo.”

### *Angro du du nanqi Yesus aqa areq beb*

<sup>13</sup> Onaqa tamo ungasari qudei nanqi nanjo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanjo gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa angro nanqi na saidnjrsib minjreb, “Nunjo angro du du nanqi joqsib endeq baib.” <sup>14</sup> Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanqi njrintnjrsiqa minjrej, “Angro du du nanqi uratnjrib ijo areq beb. Nanqi saidnjraib. Tamo ungasari nanqi angro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas. <sup>15</sup> E bole merngwai. Tamo nanqi angro du du bul sqasai di Qotei na nanqi osim taqatnjrqasai. Deqa a nanjo Mandor Koba sqasai dego.” <sup>16</sup> Osiqa Yesus na angro du du nanqi di soqonnjrsiqa aqa ban nanjo gateq di atetnjrsiqa nanqi qa Qotei pailyej.

### *Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb*

<sup>17</sup> Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e njambile gaigai sqai?” <sup>18</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. <sup>19</sup> Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu laja gisanjaim. Ni was bei aqa inji inji laja gisanj na yayaim. Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne.’” <sup>20</sup> Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” <sup>21</sup> Onaqa Yesus a tamo di kogyosiqa qalaisyosiq minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanqi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni laj

qureq di awai bole itqam.”<sup>22</sup> Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbekobaiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji koqnjrnsiqa endegsi minjrej, “Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa banji koba.”<sup>24</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa anjam di qusibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ninji quiy. Tamo ungasari nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banji koba.”<sup>25</sup> Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banji koba.”<sup>26</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa anjam di qusibqa olo tulan prugugesosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanji Qotei na elenamqa nanji nambile gaigai sqa kere?”<sup>27</sup> Onaqa Yesus a nanji koqnjrnsiqa minjrej, “Tamo nanji segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

<sup>28</sup> Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum.”<sup>29-30</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo nanji e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanjo segi tal, nanjo was nanji, nanjo jaja nanji, nanjo ai abu nanji, nanjo angro nanji ti nanjo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanji enjrqas. Yimqa jeu tamo nanji dego bosib nanji gulbe enjroqnbab. Ariya mondon nanji nambile gaigai sqab.”<sup>31</sup> Deqa ninji quiy. Tamo gargekoba bini nam koba ti unub qaji nanji mondon nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanji mondon nam koba ti sqab.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanji joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiyocneb. Aiyocnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanji bunuqna dauryocnsibqa are ton-tonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryocneb qaji nanji dego ulaosib aiyocneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanji segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa nanji sainjroqnej.<sup>33-34</sup> A na nanji endegsi minjrej, “Ninji quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyocnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanji ti atra tamo kokba ti nanjo banq di e atqab. Yimqa nanji na ijo jejamu lanja gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanji e degsib gisanbosib e olo ojsib tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanjo banq di e atqab. Yimqa nanji na e misilinboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainboqnbab. Osib e namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

*Jems Jon wo nanji aiyel tamo kokba sqajqa mareb*

<sup>35</sup> Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanji Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”<sup>36</sup> Onaqa Yesus na nanji aiyel nenemnjrej, “E ninji kiyerngwajqa deqa ninji ijoq bonub?”<sup>37</sup> Onaqa nanji aiyel na Yesus minjeb, “Mondon ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

<sup>38</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanngi ya tuqtnjro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ningi aiyele dego oqa kere e?” <sup>39</sup> Onaqa nanngi na minjeb, “Od, aqa aiyele oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanngi aiyele minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab. <sup>40</sup> Ariya tamo yai nanngi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanngi Qotei na giltjnrej qaji nanngi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

<sup>41</sup> Yesus aqa angro 10 nanngo namdamuq di Jems Jon wo nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi aiyele qa njirineb. <sup>42</sup> Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnuq qaji nanngi nanngo segi nam soqtoqnsib tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjreqnuq. <sup>43</sup> Ariya kumbra di nungoq di saiq. Nungo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas. <sup>44</sup> Nungo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nungo kangal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. <sup>45</sup> E Tamo Angro. Ningi ijo kumbra qalieosib deqsis dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanngi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanngi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo ungasari garkekoba nanngi elerqai.”

### *Yesus na tamo nam qandimo boletej*

<sup>46</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeq nabqa tamo bei nam qandimyej qaji aqa nam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqqa tamo ungasari nanngi silali qa njilnjroqnej. Bartimeus a Timeus aqa njiri. <sup>47</sup> A gam qalaq di awesosiqqa anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.” <sup>48</sup> Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanngi na Bartimeus njirintosis minjeb, “Ni lelenkobaaaim. Kiri.” Degsis minjeq nabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.” <sup>49</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqqa tamo ungasari nanngi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nanngi na tamo nam qandimyej qaji di metosis minjeb, “Ni are singilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.” <sup>50</sup> Degsis minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiqqa Yesus aqa areq bej. <sup>51</sup> Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” <sup>52</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonom deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa tigelosiqqa Yesus dauryosiq aiyej.

## 11

*Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarınjrısiqa minjrej, <sup>2</sup> “Ninği aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiognej qaji. Ninği donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy. <sup>3</sup> Ninği sil palontoqnıbqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninği kiyaca donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemngımqa ninği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yımqa a na donki qarınym ijoq bqas.” <sup>4-5</sup> Yesus a nanği aiyel degsi minjrısiq qarınjrınaqa aisib gam jojomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanği na nanği aiyel nenemnıjreb, “Ninği kiyaca donki aqa sil palonteqnub?” <sup>6</sup> Onaqa nanği aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanği di minjrnab odnjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb. <sup>7</sup> Bosib nanço aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosıqa quraq di awoej. <sup>8</sup> Awoonaqa donki a walwelosı aıyeqnaqa tamo unğasari gargəkoba nanği belenjosib nanço segi gara jugo piqtelenjosib gamq di tuelenjoqneb. Tamo qudei nanği nañuq dena ñam banğa gıngenyosıbqa osi bosıb di dego gamq di tuelenjoqneb. <sup>9</sup> Onaqa Yesus a donki quraq di awoosıq walweleqnaqa tamo unğasari namooqneb qaji nanği ti bunuoqneb qaji nanği ti tulan lelenjoqnsıbqa maroqneb, “İga ni qa tulan areboleboleıgeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereımeqnu. <sup>10</sup> Ni gago moma Devit aqa wau osımqa ni kamba gago Mandor Koba sosım ıga taqatgwajqa bonum. Deqa ıga Qotei lan goge di unu qaji aqa ñam soqtotqnqm!” Tamo unğasari nanği degoqnsıb lelen ti Yesus dauryoqneb.

<sup>11</sup> Onaqa Yesus a walwelosı aısiq Jerusalem di brantosıqa atra tal koba milıgıq gılej. Gılsıq inği inği kalil atra tal milıgıq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bılaqtonaqa a olo atra tal koba uratosıq aqa segi angro 12 nanği joqsıqa koba na puluosıb Betani qureq gıleb.

*Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”*

<sup>12</sup> Nebeonaqa Yesus aqa angro nanği ti olo tıgelosıb Betani qure uratosıb aıyeb. Nanği aıyoqnsıbqa gamq di Yesus a mamyej. <sup>13</sup> Onaqa a isaq na ñam atsiqa qura banğa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gılej. Gılsıq unej qura gei bei saıqoji. Geıtqa bati sai deqa banğa segi sonab unej. <sup>14</sup> Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosım ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanği queb.

*Yesus na tamo unğasari nanği atra talq dena winjrej*

<sup>15</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanği ti walwelosı aisib Jerusalem di branteb. Brantosıb Yesus a atra tal koba milıgıq gılsıqa ñam atej di tamo unğasari gargəkoba nanği inği inği qarınjoqnsıbqa dena silalı eqnab unjrısiqa nanği winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanği silalı piloqneb. Qudei nanği bınoñ qarınjoqnsıb dena silalı oqneb. Deqa Yesus a nanço jar ti jaram ti bılbelyosıqa nanği dego winjrnaq jaraiyeb. <sup>16</sup> Osiqa tamo unğasari atra tal milıgıq di inği inği osi laqneb qaji nanği dego saidnjrısiqa winjrnaq jaraiyeb. <sup>17</sup> Nanği kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsıb nenğrenyeb unu, ‘İjo tal endi tamo unğasari kalil

nangō pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nangō tal bulqo.”

<sup>18</sup> Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nangi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam n̄amoqneb. Di kiyaaqa? Tamo un̄gasari kalil nangi Yesus aqa anjam quqwjaja tulaj arearetnjroqnej deqa. <sup>19</sup> Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa an̄gro nangi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

### *Qura a laosiq moiyej*

<sup>20</sup> Nebeonaqa Yesus aqa an̄gro nangi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyocnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej. <sup>21</sup> Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya n̄irin̄tem qaji agi laosiq moiqo.” <sup>22</sup> Onaqa Yesus na aqa an̄gro nangi endegsi minjrej, “Ningi Qotei qa nun̄go areqalo singilatiy. <sup>23</sup> E bole mern̄gwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. <sup>24</sup> Deqa ningi quiy. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Ingi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na en̄gwas. <sup>25</sup> Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnm̄qa ningi na aqa une kobotosib Qotei pailyiy. Yimqa nun̄go Abu laj qureq di unu qaji a kamba nun̄go une kalil kobotet̄ngwas. <sup>26</sup> Ariya ningi tamo di aqa une kobotet̄qasai di nun̄go Abu laj qureq di unu qaji a dego nun̄go une kobotet̄ngwasai.”

*Juda nangi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”*

<sup>27</sup> Osiqa Yesus a aqa an̄gro nangi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Juda gate nangi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, <sup>28</sup> “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinj̄mej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenem̄ngwai. Nenem̄ngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinj̄bonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy mern̄gwai. <sup>30</sup> Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinj̄yonaqa bosiqqa tamo un̄gasari nangi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

<sup>31</sup> Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinj̄yej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ <sup>32</sup> Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinj̄yej,’ degsi minjqom di dego keresai.” Nangi tamo un̄gasari nangi ulain̄rsib deqa degsib qaireb. Di kiyaaqa? Tamo un̄gasari nangi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” <sup>33</sup> Nangi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinj̄yej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinj̄bonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mern̄gwasai.”

## 12

*Wain wau qa yawo anjam*

<sup>1</sup> Yesus na Juda tamo kokba nanġi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yageleŋosiqa jeŋ qosej. Qoso koboonaqa meniŋ qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroioyosib paraparaioyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanġo baŋq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. <sup>2</sup> Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanġal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanġoq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqo bonum. Deqa ninġi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ <sup>3</sup> Degsi minjrnaqa nanġi na a ojsib qalougetosib wiyonab laŋa puluosiq gilej. <sup>4</sup> Gilnaqa wau lanja na olo kanġal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulaŋ ugeugeiyeb. <sup>5</sup> Onaqa wau lanja na olo kanġal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyozeb. Olo kanġal tamo gargekoba nanġi qarinqreŋnaqa aiyeq nab qudei ŋumougetoqneb. Qudei moiyo tnrjqneb. <sup>6</sup> Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘Ijo segi anġro qujai e na tulaŋ qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanġi a qalqasai. Nanġi aqa anjam quetqab.’ <sup>7</sup> Degsi are qalsiqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanġi a unsibqa segi segi qairoisib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa inġi inġi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’ <sup>8</sup> Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

<sup>9</sup> “Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanġi di kiyernjrqas? E ninġi mernġwai. A bosim nanġi ŋumsim moiyo tnrjqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanġo baŋq di uratetnjrimqa nanġi na kamba taqatesqab.

<sup>10</sup> “Qotei aqa anjam bei unu. Ninġi anjam di nami sisiosai kiyoy? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanġi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal siŋilatqajqa deqa tigeltej.

<sup>11</sup> Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum, “Tal ai di tulaŋ bolequja.” ’ ’ ”

<sup>12</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanġi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanġo jejamuq di une qametnjrej. Nanġi degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanġi tamo unġasari nanġi ulainjrsib deqa nanġi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

*“Iga Sisar takis yqom e?”*

<sup>13-14</sup> Juda tamo kokba nanġi jaraiyosib Farisi nanġi ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanġoq aisib minjreb, “Ninġi Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minjrsib nanġi qarinqrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unġasari nanġi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyo-saieqnum. Ni tamo ŋam ti nanġi anjam bei minjroqnsim olo tamo ŋam saiqoji nanġi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

<sup>15</sup> Onaqa Yesus a nanjo gisan anjam di poiyoŋaqa minjrej, “Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqñub? Meniñ silali bei osi boiy. Osbab e unqai.” <sup>16</sup> Degsi minjrnaqa nanji meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanji na minjeb, “Di Sisar aqa.” <sup>17</sup> Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inñi inñi a qa olo yiy. Qotei aqa inñi inñi a qa olo yiy.” Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugeteb.

*Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqab*

<sup>18</sup> Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanji Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanji mareqñub, “Tamo moreño qaji nanji olo subq na tigelqasai.” Deqa nanji bosib Yesus endegsib minjeb, <sup>19</sup> “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenngrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ angro saiñoji soqñimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nenngrenyej. <sup>20</sup> Deqa ni que. Was 7 nanji soqñeb. Nanjo was matu a uña osiqa moiyej. A angro saiñoji. <sup>21</sup> Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiñoji. Onaqa aqa was yala na olo uña di ej. Osqa a dego moiyej. A angro saiñoji. <sup>22</sup> Was 7 kalil nanji uña qujai di osib moreñeb. Nanji angro saiñoji. Nanji kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. <sup>23</sup> Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiama tamo kalil nanji subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tiñtiñ sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanji uña qujai di eb.”

<sup>24</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji di aqa damu ningi poingosai e? Qotei aqa siñgila dego ningi poingosai e? Od, ningi poingosai. Utru deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. <sup>25</sup> Mondon tamo ungasari nanji subq na tigelosibqa nanji unatqasai. Nanji tamotqasai. Nanji lañ angro bul laña sqab.

<sup>26</sup> “Ningi quiy. Tamo nanji moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiñq nenngrenyej. Di ningi sisiyosai kiyo? Ñam mariñ miligiñq di puloñeqnaqa Qotei a ñam puloñq di sosisqa Moses metosiñq endegsi minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ <sup>27</sup> Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanjo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanjo Qotei. Anjam di ningi tulañ grotonub!”

*Dal anjam kiye a tulañ bolequja?*

<sup>28</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nanji ti anjam na qoteqñab unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanji kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulañ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buñnjrejunu?” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulañ bolequja agi mermqai. ‘O Israel ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba. <sup>30</sup> Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulañ qalaqalayime. Qalaqalayiosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti ino siñgila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulañ bolequja. A na dal anjam kalil buñnjrejunu. <sup>31</sup> Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim geregereinjoqñime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiñoji.”

<sup>32</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji. <sup>33</sup> Iga a tulan qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanği degsim geregeinjqroqnoqom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga inği inği Qotei atraiyqom di laņa kiñala. Iga inği bei nıamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laņa kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

<sup>34</sup> Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyoņaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo unğasari nanği olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

### *Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?*

<sup>35</sup> Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo unğasari nanği anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kiyayaqa mareqnu, ‘Kristus a Devit aqa niri?’ <sup>36</sup> Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesonqınıqa e ino jeu tamo kalil nanği elenosi y ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqnoqam.” ’

<sup>37</sup> Niņgi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?”

### *Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yoqneb*

Tamo unğasari gargekoba nanği sosibqa Yesus aqa anjam quqıwajqa tulan arearetnjroqnej. <sup>38</sup> Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Niņgi dal anjam qalie tamo nanço kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanço ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqnu. <sup>39</sup> Nanği Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanço awo jaramq di awoqnoqajqa deqa areboleboleinjreqnu. <sup>40</sup> Nanği unğa qobul nanği gisanjqroqnsibqa nanço tal ti inği inği ti laņa yainjreqnu. Osib tamo unğasari nanği na unjrsib nanço ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnu. Deqa mondoņ Qotei na nanği awai tulan ugedamu enjrqas.”

### *Unğa qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej*

<sup>41</sup> Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa ñam atej di tamo unğasari nanği boqnsib silali ateqnab unjqroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanği boqnsib silali tulan kokba ateqneb. <sup>42</sup> Onaqa unğa qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosıqa meniņ silali kiñilala aiyel segi atej. <sup>43</sup> Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole mernğwai. Unğa qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunjrsıqa silali kobaquja atqo. <sup>44</sup> Ñoro tamo nanği silali koba ejunub. Nanği oto kiñala segi ateqnu. Ariya unğa qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniņ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”



## 13

### *Bunuqna jeu tamo nanġi na atra tal niñaqyqab*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa anġro bei na minnej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulaġ bolequja. Atra tal walato qaji meniġ di tulaġ boledamu!”  
<sup>2</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanġi na bosib tulaġ niñaqyosib aqa meniġ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniġ bei meniġ bei aqa quraq di sqasai. Meniġ kalil segi segiqab.”

### *Gulbe kobaquja bunuqna brantqas*

<sup>3</sup> Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanġi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,  
<sup>4</sup> “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanġi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

<sup>5</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niġgi geregere njam atoqniy. Tamo qudei na niġgi gisaġgo uge. <sup>6</sup> Bunuqna gisaġ tamo gargekoba nanġi ijo njam na bosib tamo unġasari nanġi minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi gisa gisaġnjroqnaqab.

<sup>7</sup> “Bunuqna sawa bei bei qaji nanġi aġ na qotokobaoqnaqab. Niġgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diġo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. <sup>8</sup> Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanġi tigeloqnsibqa mandor qudei nanġi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiġ kokba ti mam ti iġgi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di unja anġrotqa osiqa mati jaqatiġ kiñala eqnu dego kere.

<sup>9</sup> “Deqa niġgi geregere njam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqni-imqa Juda nanġi na bosib niġgi ojelenosib anjam pegiyo talq di niġgi tigeltġgoqnaqab. Osib nanġo Qotei tal miligiq di niġgi kumbaingoqnsib olo niġgi joqoqnsib Rom nanġo gate ti nanġo mandor ti nanġo ulatamuq di niġgi tigeltġgoqnaqab. Yimqa niġgi ijo anjam bole palontoqnsib nanġi minjroqnaqab. <sup>10</sup> Sawa sawa kalilq di dego niġgi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqribqa tamo unġasari nanġi quoqnaqab. Amqa diġo bati brantqas. <sup>11</sup> Nanġi na niġgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltġgoqnaqab niġgi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjrqom?’ Niġgi degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqnimqa niġgi kamba anjam minjroqnaqab. Niġgi segi na anjam minjrqasai. Mondor Bole na nunġo medabu siġgilatetġgim niġgi anjam marqab. <sup>12</sup> Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanġo segi was nanġi ojoqnsib qaja tamo nanġo banq di atoqribqa nanġi na nanġi njamqrib moreġoqnaqab. Tamo qudei na nanġo segi anġro nanġi dego degsib ojoqnaqab. Anġro qudei na nanġo segi ai abu nanġi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanġo banq di atoqribqa nanġi na nanġi njamqrib moreġoqnaqab. <sup>13</sup> Niġgi ijo njam ejunub deqa tamo kalil nanġi niġgi qa are tulaġ ugeinjroqnaqas. Ariya niġgi ijo njam siġgila na ojsib gilsib diġo bati itqab di Qotei na niġgi elenqas.”

### *Iġgi tulaġ ugedamu brantqas*

<sup>14</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Diġo batiamqa iġgi tulaġ ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim niġgi unqab.” E Mak.

Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnuv qaji nanqi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa angro nanqi olo endegsi minjrej, “Ninigi inqi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanqi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. <sup>15</sup> Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib inqi inqi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanqi jaraiyoqujatebe. <sup>16</sup> Tamo ungasari wauq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib nanqo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>17</sup> Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti nanqi jaraiyo banqioqnsib gulbe koba oqab. <sup>18</sup> Deqa ninqi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’ <sup>19</sup> Ninqi degsib pailyoqniy. Di kiyaaq? Bati deqa tamo ungasari nanqi gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. <sup>20</sup> Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanqi padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanqi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

<sup>21</sup> “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ninigi uniy. Kristus a bqa agiende’ o ‘Kristus a bqa agide.’ Degsib mernqibqa ninqi nanqo anjam quetjnraib. <sup>22</sup> Tamo qudei nanqi bosib gisaqosib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanqi maroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargakoba babtoqnqab. Nanqo manwa dena nanqi na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanqo areqalo dego niñaqyetnjraqaja wauoqnqab. <sup>23</sup> Deqa ninqi geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.”

*Tamo Angro a sinqila ti rian ti bqas*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanqo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. <sup>25</sup> Bongar nanqi lanj goge na ululoqnsib mandamq aiyelenqab. Lanj goge dia inqi inqi kalil renqinyelenqab. <sup>26</sup> Bati deqa e Tamo Angro sinqila ti rian koba ti lanjbiq na mandamq aiyonqit tamo ungasari nanqi tarosib e nubqab. <sup>27</sup> Yimqa bati deqa e na ijo lanj angro nanqi qarinqritqa nanqi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanqi lanj utru utruq na koroinjrqab.”

*Ninigi qura qa yawo anjam dena poingem*

<sup>28</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninqi mernqitqa dena geregere poingem. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnimqa ninqi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ <sup>29</sup> Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ninqi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ <sup>30</sup> E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantqas. <sup>31</sup> Lanj ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

*Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lanj angro nanqi qaliesai. E Qotei aqa Njiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

<sup>33</sup> “Ninigi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ninqi geregere nam atsib soqniy. <sup>34</sup> Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa

kanğal tamo nanğo banğ di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nanği wau segi segi enjrej. Aqa kanğal tamo bei minjej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim geregere ñam atoqne.’<sup>35</sup> Degsi minjej. Değo kere ninği geregere ñam atsib soqniy. Di kiyaaq? Tal lanja a olo bqajqa bati ninği qaliesai. A bilaq kiyoy, qolo kiyoy, tuwe anjamoqnimqa kiyoy, nobqolo kiyoy bqas.<sup>36</sup> A boqujatosim ninği ñerenesoqniyb nunğaim deqa ninği geregere ñam atsib soqniy.<sup>37</sup> E anjam mernğonum qaji endi tamo kalil nanği değo minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ninği geregere ñam atsib soqniy.’” Yesus na aqa anğro nanği değsi minjrej.

## 14

*Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqaqqa gam ñamoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa Juda nanğo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqaqqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?”<sup>2</sup> Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojğasai. Ojğom di tamo unğasari nanği iga nugsib ñirinjosib qoto tigelto uge.”

*Uña bei a gorenğ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej*

<sup>3</sup> Onaqa Yesus a Betani qureğ gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa ingi uyeqnaqa uña bei a gorenğ quleq ti tulanğ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinqaq jigsisqa osi bosisqa aqa medabu paratosisqa Yesus aqa gateq di bilentej.<sup>4</sup> Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nanği uña di aqa kumbra unsibqa ñirinjosib segi segi maroqneb, “Uña di a kiyaaq gorenğ di lanja ñanğuiyqo?”<sup>5</sup> A gorenğ di osiq tamo qudei enjrqo qamu meniñ silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiçoji nanği jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanği uña di ñirinğeb.<sup>6</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği kiyaaq uña di gulbe yeqnuq? A kumbra bole ebqo.”<sup>7</sup> Tamo ingi ingi saiçoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Deqa ninği na nanği aqaryainjrqqa are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.<sup>8</sup> E moiçai. Moiçitqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsisqa ijo jejamuq di gorenğ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo.<sup>9</sup> E bole mernğwai. Bunuqna ijo wau tamo nanği sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saocnqab.”

*Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanğo banğ di atqas*

<sup>10</sup> Onaqa Judas Iskariot a tigelosisqa atra tamo kokba nanğoq gilej. Judas a Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei. A nanğoq gilsisqa minjrej, “E Yesus osiy nunğo banğ di atqai.”<sup>11</sup> Degsi minjrnaga nanği qusib tulanğ areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banğ di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsisqa a Yesus osim nanğo banğ di atqajqa gam ñamoqneb.

*Yesus aqa anğro nanği ti yori bati aqa ingi uyeb*

<sup>12</sup> Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqaqqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanği endegsi minjrej, “Ninği kaja du du nanği ñumelenjosib siranmeq di lenğ liyibqa e na unsiy ninği uratnğwai. E ninği padaltnğwasai.” Qotei a nami Israel nanği değsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori

bati brantonaga Juda nanği mareb, “İga kaja du du nanği ñumelenjosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa anğro nanği na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. İga aisim tal qabia yori bati aqa inği inği gereiyetmonamqa ni inği uyqam?” <sup>13</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro aiyel qarinjrsiqa minjrej, “Ninği aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnm gamq di itosib dauryiy. <sup>14</sup> Ninği a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo anğro nanği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa warum a qabi unu?” ’ <sup>15</sup> Ninği degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ninği osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenjeb unu. Ninği aiyel aisib warum dia gago inği inği gereiyelenjoiy.” <sup>16</sup> Onaqa nanği aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inği inği kalil warum dia gereiyelenjeb.

<sup>17-18</sup> Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa anğro 12 nanği ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inği uyoqnsibqa Yesus a nanği endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Ninği ijo anğro 12. Nunğo ambleq dena anğro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanğo banq di atqas. Anğro di agi iga koba na inği uyeqnum.” <sup>19</sup> Degsi minjrnaq qusibqa are tulanğ gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyi maronum?” <sup>20</sup> Onaqa minjrej, “Anğro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanğo banq di atqas. A dego ijo anğro 12 ninği deqaji bei. <sup>21</sup> Ninği quiy. E Tamo Anğro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenğrenjeb. Deqa unğum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya anğro e osim tamo qudei nanğo banq di atqas qaji a tulanğ padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

*Yesus na aqa anğro nanği bem ti wain ti anainjrej*

<sup>22</sup> Osıqa Yesus aqa anğro nanği koba na inği uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiqğ inğenyosiqa nanği enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.” <sup>23</sup> Osıqa wain osıqa gambanğ di bilentosıqa Qotei pailyosiqa aqa anğro nanği enjrnaqa nanği kalil osib uyeb. <sup>24</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanğ endi ijo leğ. Tamo unğasari gargekoba nanğo une kobotetnrqajqa deqa ijo leğ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. <sup>25</sup> E bole mernğwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoğ diğo batiamqa Qotei a nunğo Mandor Koba soqnmıqa e olo wain bunuj uyqai.”

<sup>26</sup> Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrsiqa nanği koba na louosib koboonaga qure uratosib Oliv manağ oqeb.

*Yesus na aqa anğro nanği minjrej, “Ninği kalil e uratbosib jaraiqab”*

<sup>27</sup> Yesus aqa anğro nanği ti manağ oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ninği kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunğo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenjeb unu, ‘E na kaja nanğo mandor qalitqa kaja nanği segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenjeb. <sup>28</sup> Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninği qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninği bunuqna e daurbosib dia e itbqab.” <sup>29</sup> Onaqa Pita na minjej, “Anğro kalil nanği ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” <sup>30</sup> Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyelto-saisoqnmıqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ” <sup>31</sup> Onaqa Pita a tulanğ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marımqa, unğum,

e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanği anjam qujai di minjoqneb.

*Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej*

<sup>32</sup> Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ninği endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.” <sup>33</sup> Degsi minjrsiqa aqa angro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanği segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulan gulbekobaiyej. <sup>34</sup> Osiqa aqa angro qalub nanği di minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninği e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.” <sup>35-36</sup> Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqniqqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e burjbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uñgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

<sup>37</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nanço areq aisiq ñam atej di nanği are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e? <sup>38</sup> Ninği ñereñab. Ninği ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunçoq bqas di gulbe dena ninği uneq waiñwasai. Bole, nunço are miligiq di ninği e daurbqajqa are unu. Ariya ninği segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

<sup>39-40</sup> Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiqqa a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiqqa aqa angro qalub nanği urnamjrnaqa ñereñesonab unjrej. Unjrnaqa nanği Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

<sup>41</sup> Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiqqa aqa angro nanği itnjrsiq minjrej, “Ninği aqaratosib geregere ñereñejunub e? Uñgum. Bati kobogo. Ninği uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanço banq di atqajqa bati bqo. <sup>42</sup> Ninği tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanço banq di atqajqa agi brantqo.”

*Judas a Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej*

<sup>43</sup> Onaqa Yesus aqa angro 12 nanği deqaji bei agi Judas a na tamo gargakoba nanği sebru ti torom ti elenjonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanği na nanği qarinjrnab Yesus ojqa beb. <sup>44</sup> Judas a nami nanği ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

<sup>45</sup> Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej. <sup>46</sup> Kundoqyonaqa tamo nanği brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

<sup>47</sup> Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanjal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi gentetej. <sup>48</sup> Onaqa Yesus na tamo nanği di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ninği sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e? <sup>49</sup> E bati gaigai atra tal miligiq di ninği koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninği yala ban waiyosib e ojosai. Ninği kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa damu brantej.” <sup>50</sup> Yesus a nanği degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanği a uratosib jaraiyeb.

*Anġro wala bei a yosi ulanġej*

<sup>51</sup> Bati deġa anġro wala bei a nġeo gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaġa tamo nanġi na anġro di oġeb. <sup>52</sup> Oġnabġa a nġeo gara segi nanġo baġq di uratosiqa yosi ulanġej.

*Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb*

<sup>53</sup> Onaġa tamo nanġi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabġa tamo nanġi na Yesus osi gilsib nanġo ulatamuq di tigelteb. <sup>54</sup> Nanġi Yesus osi gileq nabġa Pita a kiġala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nanġi Yesus kiyeryib unqajqa deġa are qalsiq qaja tamo qudei nanġi tal meq di njam tunġuyosib awesonabġa bosiq nanġi koba na njam yoroqneb.

<sup>55</sup> Onaġa atra tamo kokba ti Juda gate nanġi ti kalil koroesosibġa nanġi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam nġamoqneb. Di kiyaqqa? Anjam dena nanġi Yesus qalib moiqajqa deġa. Anjam nġamonab nġamonab ugeinjrej. <sup>56</sup> Deġa nanġi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanġi anjam laġa laġa maroqneb. Nanġo anjam di quġaiosai. <sup>57</sup> Onaġa nanġo ambleq dena tamo qudei nanġi tigelosib Yesus aqa jejamu laġa gisanjosib mareb, <sup>58</sup> “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koġgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigteltqai.’” <sup>59</sup> Ariya nanġo anjam di deġo quġaiosai. Nanġi anjam laġa laġa maroqneb.

<sup>60</sup> Onaġa atra tamo gate a nanġo anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanġi endi une gargekoba ino jejamuq di qameq nub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” <sup>61</sup> Onaġa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deġa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Nġiri e? Ni e merbe.” <sup>62</sup> Onaġa Yesus na minnej, “Od. Aġi e segi. Ni que. E Tamo Anġro. Bunuqna e laġ qureq oqsij Qotei singila koba ti unu qaji aqa baġ woq di awesosiy olo lanġbiq na boqnit niġi e nubqab.” <sup>63</sup> Onaġa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulaġ minjiġ oqetonaġa aqa segi gara jugo bumbranjosiq marej, “Aqa une aġi a segi na babtqo iga quonum. Deġa iga kiyaqqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? <sup>64</sup> Aqa misiliġ anjam niġi quonub. Deġa niġi kiyersib marqab?” Onaġa nanġi kalil mareb, “A bole une ti. Deġa qalib moyem.”

<sup>65</sup> Nanġi kalil degsib marnabġa nanġo ambleq dena tamo qudei nanġi tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa nġamdamu gara na qosetosib baġ na qaloqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaġa qaja tamo qudei nanġi Yesus aqa areq boqnsib a ula poġnyoqneb.

*Pita a gisaġoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”*

<sup>66-67</sup> Ariya Pita a tal meq di awesosiq nġam yoreqnaġa atra tamo gate aqa kaġal uġa bei a bosiq Pita unsiqa koqyosiq minnej, “Ni deġo Yesus Nasaret qaji aqa anġro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” <sup>68</sup> Onaġa Pita a tulaġ saidosiq minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi

minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. <sup>69</sup> Sonaqa kangal unja dena olo Pita unsiqa tamo nanqi jom di tigelesoqneq qaji nanqi minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa anqro bei.” <sup>70</sup> Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneq qaji nanqi Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa anqro bei.” <sup>71</sup> Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanot Qotei na e lubem.” <sup>72</sup> A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjeq qaji, “Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoanaqa tulan akamugetej.

## 15

### *Juda tamo kokba nanqi Yesus osib Pailat aqa banq di ateb*

<sup>1</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneq. Anjam kereonaq nanqi Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanqo gate Pailat aqa banq di ateb. <sup>2</sup> Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanqo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjeq, “Od. Anjam ni maronum di kere.” <sup>3</sup> Onaqa atra tamo kokba nanqi Yesus aqa anjam di qusib minjin qetnjrnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneq. <sup>4</sup> Deqa Pailat na olo Yesus minjeq, “Nanqi une gargekoba ino jejamuq di qameleneqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?” <sup>5</sup> Onaqa Yesus a torej mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

### *Pailat a marej, “Ninqi Yesus a namburbasq di qamiy”*

<sup>6</sup> Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo ungasari nanqi tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqñqas. <sup>7</sup> Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom nanqi ti qotsib tamo qudei ñumnab moreñeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. <sup>8</sup> Waiyonab sonaga tamo ungasari kalil nanqi Pailat aqa areq gilsibqa a nango yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. <sup>9</sup> Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda nanqo Mandor Koba uratosiy enqwai e? Ningi na merbiy.” <sup>10</sup> Pailat a nanqi degsi nenemnjrej? Di kiyaga? A qalieej, atra tamo kokba nanqi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. <sup>11</sup> Onaqa atra tamo kokba nanqi na tamo ungasari kalil nanqo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanqi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanqo areqalo tigeltetnjreb. <sup>12</sup> Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninqi Barabas enqwjajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninqi a qa mareqñub, ‘A Juda nanqo Mandor Koba.’ ” <sup>13</sup> Onaqa nanqi kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.” <sup>14</sup> Onaqa minjrej, “Kiyaga Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanqi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneq, “Ni a namburbasq di qame.” <sup>15</sup> Onaqa Pailat a nanqo are latetnjrqa osiqa nango anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanqi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanqo banq di atsiqa minjrej, “Ninqi Yesus bu toqon na kumbainjiy.” Degsi minjrnaqa

nanği na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninği Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

*Qaja tamo nanği Yesus misilinyoqneb*

<sup>16-17</sup> Pailat na qaja tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Yesus ban ojsib Rom nanço tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanği metnrnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanço gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. <sup>18</sup> Osib gisan na Yesus binjiyoqñisib minjoqneb, “O Juda nanço Mandor Koba, kaiye!” <sup>19</sup> Degsib Yesus minjoqñisib bu toqon na aqa gateq di qaloqñisib miselyoqñisib aqa areq di singa pulutoqneb. <sup>20</sup> Nanği degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

*Nanği Yesus osib namburbasq di qameb*

<sup>21</sup> Nanği Yesus osi giloqñisibqa gamq di tamo bei walweloñiq Jerusalem ayeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanço abu.

<sup>22</sup> Nanği Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” <sup>23</sup> Di brantosib qaja tamo nanği na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. <sup>24</sup> Onaqa qaja tamo nanği na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na bunjrqa di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara eleneb.

<sup>25</sup> Sen bati 9 onaqa nobqolo nanği Yesus namburbasq di qameb. <sup>26</sup> Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenğrenyeb, “Tamo endi a Juda nanço Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanço Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenğrenyeb. <sup>27</sup> Bati deqa bajin tamo aysel dego namburbasq di gaintnrñisib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. <sup>28</sup> Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenğrenyeb, “Tamo unğasari nanği marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’”

<sup>29</sup> Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo unğasari nanği aqa ulatamuq dena walweloñisib gile beoqñisib a misilinyoqñisib gate gainjoqñisib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba koñgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem. <sup>30</sup> Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aye.”

<sup>31</sup> Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unğasari gargekoba nanği aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai.

<sup>32</sup> A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanço Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” Onaqa bajin tamo aysel Yesus ombla gaintnrñeb qaji nanği dego Yesus degsib misilinj anjam minjoqneb.

*Yesus a moiyej*



<sup>33</sup> Qanam jige senj bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq senj bati 3 onaq bilaqtej. <sup>34</sup> Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaaqa e qoreibonum?” <sup>35</sup> Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji nanqi aqa anjam di qusib mareb, “Ningi quiy. A Elaija meteqnu.” <sup>36</sup> Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenqi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqa marej, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ñamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” <sup>37</sup> Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiq aqa ñambile uratosiq moiyej.

<sup>38</sup> Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqneq qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. <sup>39</sup> Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanqo gate Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji a unsiqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

<sup>40</sup> Uñgasari qudei nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanqo ai. Uña bei Salome. <sup>41</sup> Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa uñgasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneq. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanqi qalub uñgasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem belenqeb.

### *Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej*

<sup>42</sup> Juda nanqo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyosib atnab soqnej. <sup>43</sup> Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanqo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulan boledamu. Deqa tamo uñgasari kalil nanqi a qa maroqneq, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariñoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiqqa aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” <sup>44</sup> Onaqa Pailat a tulan prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiqo e?” Osiqa qaja tamo nanqo gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiqo e?” <sup>45</sup> Onaqa minnej, “Od, a moiqo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.” <sup>46</sup> Onaqa Josep a gilsiqqa gara qat awaiyosiqqa Yesus aqa jejamu ñamburbasq dena osiqqa gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiqqa sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. <sup>47</sup> Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneq.

## 16

### *Yesus a olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> Onaqa yori bati koboonaaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanqi qalub ñam so aqa ya quleq tulan boledamu awaiyeb. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb. <sup>2-3</sup> Osib nobqolo ambru nanqi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneq, “Yai na meniñ kobaquja subq me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?” <sup>4</sup> Degsib maroqnsib gilsib ñam ateb di meniñ kobaquja waqosiq taqal di sonaq

uneh. Meniñ di tulañ kobaquja. <sup>5</sup> Onaqa nañgi sub miligiq aisib aňgro wala bei bañ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Aňgro wala di aqa gara tulañ qat.

<sup>6</sup> Onaqa aňgro wala na minjrej, “Niñgi ulaaib. E qalie, niñgi Nasaret tamo Yesus ñamburbasq di qameb qaji a qa ñameqñub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niñgi bosib sub miligi uniy. A ñeioteb qaji lume agi unu. <sup>7</sup> Niñgi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa aňgro qudei nañgi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niñgi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami niñgi endegsi merngej, “E niñgi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa niñgi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’”

<sup>8</sup> Onaqa nañgi qalub tulañ ulaugetosib are tonñonjrnaga sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyocñsibqa gamq di tamo ungasari nañgi turocñsib anjam bei minjrosaiocñeb. Nañgi laña aiyocñeb. Di kiyaaqa? Nañgi tulañ ulaugeteb deqa.

*Maria Makdala qure qaji a Yesus unej*

<sup>9</sup> Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nañgi aqaq dena winjretej qaji. <sup>10-11</sup> A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa aňgro qudei nami Yesus dauryosib laqñeb qaji nañgi are ugeinjrnaqa akameqñabqa itñrsiqa minjrej, “E Yesus unonum. A ñambile unu.” Onaqa nañgi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nañgi aqa anjam deqa poinjrosai.

*Yesus aqa aňgro aiyel nañgi gamq di Yesus uneh*

<sup>12</sup> Olo bati bei Yesus aqa aňgro aiyel nañgi nañu gam bei dauryosib gileqñabqa Yesus aqa jejamu bulyosiqa nañgoq di brantonaq uneh. <sup>13</sup> Unsibqa nañgi olo puluosib aisib Yesus aqa aňgro qudei nañgi minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nañgi dego qunab ugeinjrej. Nañgi anjam deqa poinjrosai.

*Yesus na aqa aňgro nañgi wau enjrej*

<sup>14</sup> Olo bati bei Yesus aqa aňgro 11 nañgi tal miligiq di awoosib inñgi uyeqñabqa Yesus a nañgoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nañgi sainjrnab qunab ugeinjrej. Nañgo are geteññresoqñej. Deqa Yesus a segi nañgoq di brantosiqa nañgi ñirintñjrej. <sup>15</sup> Osiqa minjrej, “Niñgi tigelosib sawa sawa kalil keretocñsib tamo ungasari kalil nañgi ijo anjam bole minjre minjre laqñiy. <sup>16</sup> Tamo ungasari nañgi e qa nañgo areqalo sinñilatosis yanso oqab di Qotei na nañgi elenqas. Ariya tamo ungasari nañgi e qa nañgo areqalo sinñilatqasai di Qotei na nañgi elenqasai. A na nañgo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. <sup>17</sup> Tamo ungasari e qa nañgo areqalo sinñilatqab qaji nañgi manwa gargekoba endeqaji babtoqñqab. Nañgi ijo ñam na mondor uge uge winjroqñqab. Qotei na nañgo meñ bulyetñjroqñimqa nañgi qure utru bei bei nañgo anjam bunuj maroqñqab. <sup>18</sup> Nañgi bañ waiyosib amal uge ojoqñqab. Nañgi ya isa koba qaja ti di uyoqñib dena moreñqasai. Nañgi ma tamo nañgo gateq di bañ atoqñib nañgi olo boleqñqab.”

*Yesus a lañ qureq oqej*

<sup>19</sup> Tamo Koba Yesus na aqa aňgro nañgi degsi minjrnaga Qotei a Yesus lañ qureq osi oqsiqa aqa bañ woq di awotej. <sup>20</sup> Onaqa aqa

aᅅgro naᅅgi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoᅅnsib Qotei aᅅa anjam palontoᅅneb. Palonteᅅnabᅅa Tamo Koba a naᅅgi koba na wauoᅅnsiᅅa maᅅwa gargekoba babtoᅅnsiᅅa dena naᅅgo anjam singilatoᅅnej.

## LUK

*Luk a anjam endi nenngrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej*

<sup>1-2</sup> O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanngi unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanngo anjam di tamo gargekoba nanngi quoqnsib nenngrenyoqneb. <sup>3</sup> Deqa e dego anjam di nenngrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nenngrenyosim agi inoq qarinyonum. <sup>4</sup> Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

*Sekaraia aqa njan Elisabet a gumanfej*

<sup>5</sup> Herot a Judia sawa nanngo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa nam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njan a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa nam Elisabet. <sup>6</sup> Sekaraia aqa njan wo nanngo kumbra tulan boledamu. Nanngi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanngi Tamo Koba aqa namgalaq di une saiqoji. <sup>7</sup> Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelieb.

<sup>8</sup> Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanngi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. <sup>9</sup> Nanngo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanngi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanngi menin alano bubuneb. Menin alanonabqa Sekaraia aqa menin na bunyej. Deqa nanngi Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej. <sup>10</sup> Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailiosib soqneb. <sup>11-12</sup> Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqa tulan ulaugetej. <sup>13</sup> Onaqa lan angro na minnej, "Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njan Elisabet a gumanosim angro mel oqas. Yim ni aqa nam Jon waiyqam. <sup>14</sup> Angro di a nambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego a unsibqa tulan areboleboleinjrqas. <sup>15</sup> Angro di a Tamo Koba aqa namgalaq di nam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnaqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnaqas. <sup>16</sup> Bunuqna a na Israel gargekoba nanngi are bulyetnjroqnim nanngi nanngo Tamo Koba Qotei areiyoqnaqab. <sup>17</sup> Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanngo angro nanngi ti jeu jeu soqnaqnaq a na nanngi are bulyetnjroqnim nanngi are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnaq qaji nanngi dego a na are bulyetnjroqnim nanngi kumbra bole bole dauryoqnaqab. Jon na degsim tamo ungasari nanngo areqalo gereiyetnjrim soqnaqnaq Tamo Koba a bqas."

<sup>18</sup> Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minnej, "E tulan qelionum. Ijo njan a dego qeligo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?"

<sup>19</sup> Onaqa lan angro na Sekaraia minnej, "Ijo nam Gebriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarinqoqa bosim anjam bole endi ni mermonum. <sup>20</sup> Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini

medabu getenmimq̄a sq̄am. Bunuq̄na anjam e ni mermonum q̄aji aq̄a damu kalil brantimq̄a ino medabu olo waqtosim anjam maroq̄nq̄am. Bati Qotei na giltq̄o q̄aji batiamq̄a ijo anjam aq̄a damu kalil brantim ni unq̄am.” Lan̄ anq̄ro na degsiq̄a Sekaraia minjej.

<sup>21</sup> Tamo unq̄asari nan̄gi Sekaraia a olo atra talq̄ dena oq̄edq̄ajq̄a deq̄a tariñoq̄neb. Osib maroq̄neb, “Sekaraia a kiyaq̄a atra tal miligiq̄ di sokobaiyq̄o?” <sup>22</sup> Onaq̄a Sekaraia a oq̄edosiq̄a nan̄gi anjam minj̄rqa yonaq̄ keresaiijey. Deq̄a nan̄gi mareb, “Qotei aq̄a mañwa bei atra tal miligiq̄ di brantq̄oq̄a Sekaraia a unq̄o. Deq̄a a anjam marq̄a keresai.” Sekaraia aq̄a medabu getenyej deq̄a a ban̄ na segi nan̄gi anjam minj̄roq̄nej. <sup>23</sup> Ariya bunuq̄na aq̄a atraiyo wauq̄a bati koboonaq̄a a olo puluosiq̄a aq̄a q̄ureq̄ oq̄ej. <sup>24</sup> Bati bei aq̄a ñaun̄ Elisabet a gumañej. Deq̄a a bai 5 aq̄a talq̄ di soq̄nej. A boleq̄ di walwelosaiioq̄nej. Osiq̄a marej, <sup>25</sup> “Bini Tamo Koba a kumbra tulan̄ boledamu e ebsiq̄a tamo unq̄asari nan̄go ñamgalaq̄ di ijo gulbe kobotetbq̄o.”

### *Lan̄ anq̄ro Gabriel a Maria aq̄aq̄ di brantej*

<sup>26</sup> Onaq̄a bai 5 di koboonaq̄a Qotei na aq̄a lan̄ anq̄ro Gabriel olo qarinyonaq̄a Galili sawa nan̄go q̄ure bei ñam Nasaret deq̄ aiyej. <sup>27</sup> Aisiq̄ dia dungenge bei aq̄a ñam Maria aq̄aq̄ di brantej. Tamo bei aq̄a ñam Josep a na Maria oq̄ajq̄a saga q̄ameb. Josep a Mandor Koba Devit aq̄a moma. <sup>28</sup> Gabriel a Maria aq̄aq̄ di brantosiq̄a minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan̄ boledamu emq̄o.” <sup>29</sup> Onaq̄a Maria a anjam di q̄usiqa tulan̄ prugugetej. Osiq̄a are q̄alej, “Lan̄ anq̄ro di aq̄a anjam e poibosai.” <sup>30</sup> Onaq̄a lan̄ anq̄ro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni q̄a are tulan̄ boledamuiyq̄o. <sup>31</sup> Deq̄a ni gumañosim anq̄ro mel oq̄am. Osim aq̄a ñam Yesus waiyq̄am. <sup>32</sup> A ñam tulan̄ kobaquja oq̄as. Nan̄gi a q̄a maroq̄nq̄ab, ‘A Qotei Goge Koba aq̄a Ñiri.’ Qotei na a giltimq̄a a Mandor Koba sq̄as. A na aq̄a moma Devit nami mandor koba soq̄nej q̄aji aq̄a wau osim a kamba Mandor Koba sq̄as. <sup>33</sup> Deq̄a a Jekop aq̄a moma kalil nan̄go Mandor Koba sosimq̄a nan̄gi bati gaigai taq̄atnjroq̄nq̄as. Aq̄a wau di koboq̄a keresai.”

<sup>34</sup> Onaq̄a Maria na lan̄ anq̄ro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantq̄as? E tamo osaiunum.”

<sup>35</sup> Onaq̄a lan̄ anq̄ro na minjej, “Mondor Bole a inoq̄ aisim Qotei Goge Koba aq̄a singila emimq̄a ni anq̄ro oq̄am. Deq̄a nan̄gi a q̄a maroq̄nq̄ab, ‘A Qotei aq̄a Ñiri.’ A Qotei aq̄a segi kumbra ti sq̄as.

<sup>36</sup> “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego anq̄ro mel oq̄as. A q̄eliosiq̄ gumañq̄o. Nan̄gi nami a q̄a maroq̄neb, ‘A anq̄ro oq̄a keresai.’ Ariya bini a gumañq̄o bai 6 gilq̄o. <sup>37</sup> Qotei a kumbra kalil yq̄a kere. Kumbra bei a yq̄a keresai di sosai.”

<sup>38</sup> Onaq̄a Maria na lan̄ anq̄ro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aq̄a kan̄gal un̄a. Anjam ni e merbonum q̄aji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaq̄a lan̄ anq̄ro a Maria uratosiq̄a gilej.

### *Maria a Elisabet unq̄ajq̄a gilej*

<sup>39</sup> Bati deq̄a Maria a tigelosiq̄a urur ti Sekaraia aq̄a q̄ureq̄ oq̄ej. Qure di yamban̄. A Judia sawaq̄ di unu. <sup>40</sup> Oq̄siq̄ Sekaraia aq̄a talq̄ di brantosiq̄a Elisabet itosiq̄ metej, “O gagai Elisabet, kaiye.” <sup>41-42</sup> Metonaq̄a Elisabet a Maria aq̄a anjam di q̄unaq̄a anq̄ro a Elisabet aq̄a meneq̄ di ann̄ilej. Onaq̄a Mondor Bole a Elisabet aq̄aq̄ aisiq̄ singila yonaq̄a a tulan̄ maosiq̄a

Maria minnej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanngi enjrosaiognej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. <sup>43</sup> O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum? <sup>44</sup> Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anjilqo. <sup>45</sup> Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria minnej.

*Maria a Qotei aqa ñam soqtej*

- <sup>46</sup> Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqqa marej,  
 “Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjiyeqnum.  
<sup>47</sup> E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenjej.  
<sup>48</sup> E aqa kanjal unja. E ñam saiqoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsisqa areibqo.  
 Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nanngi e qa endegsib maroqnqab, ‘Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.’  
<sup>49</sup> Qotei sinjila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.  
 Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.  
<sup>50</sup> Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanngi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanngi qa duloqnsim sqas.  
<sup>51</sup> Qotei a wau sinjila koba yeqnu.  
 Tamo ungasari nanngo segi ñam soqtqa are qaleqnuq qaji nanngi Qotei na olo winjretnaq jaraiyeqnuq.  
<sup>52</sup> A na mandor kokba nanngi kobotnjroqnsisqa tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnuq qaji nanngi olo ñam soqtetnjretnaq.  
<sup>53</sup> Tamo ungasari mam unub qaji nanngi Qotei na inji anainjretnaq nanngi kere na unub.  
 Ariya tamo ungasari inji koba ti unub qaji nanngi a na uratnjretnaq nanngi inji saiinjretnaq.  
<sup>54-55</sup> A na aqa wau tamo Israel nanngi aqaryainjretnaq.  
 A nami marej, ‘E Israel nanngi qa gaigai duloqnqai.’  
 A aqa anjam deqa are qaloqnsisqa agi bini Israel nanngi aqaryainjretnaq.  
 Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanngi minjrej.  
 Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanngi ti minjrej.”  
 Maria a medabu waqtosiqqa anjam degsi marej.  
<sup>56</sup> Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq gilej.

*Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej*

- <sup>57</sup> Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaq aqa angro mel ñambabej. <sup>58</sup> Nambabonaqa aqa qure qujai nanngi ti aqa len nanngi ti kalil endegsi poinjrej, “Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosisqa aqa miligi gereiyqoqa angro mel oqo.” Nanngi degsi poinjrej deqa nanngi Elisabet koba na areboleboleinjrej.  
<sup>59-60</sup> Bati 8 koboonaqa nanngi angro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnabqa aqa ai na saidnjrsisqa minjrej, “Iga aqa ñam Jon waiyqom.” <sup>61</sup> Onaqa nanngi na minjeb, “Ñam

di ino leŋ nanŋoq di sosai.”<sup>62</sup> Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, “Ni ino anŋro ñam yai waiyqam?”<sup>63</sup> Onaqa a ban na minjrej, “Pepa bei osbabqa e aqa ñam nengrenyit ningi unqab.” Pepa osi bonabqa endegsi nengrenyej, “Aqa ñam Jon waiyqom.” Degsi nengrenyonaqa nanŋi kalil tulaŋ prugeb.<sup>64</sup> Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa meŋ otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.<sup>65</sup> Bati deqa tamo unŋasari kalil qure dia soqneb qaji nanŋi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laq nabqa nanŋo anjam di tulaŋ kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanŋi quekriteb.<sup>66</sup> Tamo unŋasari anjam di queb qaji nanŋi kalil maroqneb, “Anŋro di a tamo kiyero sqas?” Nanŋi degsi maroqneb. Di kiyaaqa? Qotei aqa siŋgila anŋro di aqaq di sonaq uneb deqa.

### *Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej*

<sup>67</sup> Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq siŋgila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej,<sup>68</sup> “Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulaŋ soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo unŋasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai.<sup>69</sup> Aqa wau tamo Devit aqa leŋ na tamo siŋgila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas.<sup>70</sup> Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanŋi anjam palontoqneb.<sup>71</sup> Nanŋi anjam endegsib palontoqneb, ‘Qotei a gago jeu tamo nanŋo banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanŋo banq na dego iga elenqas.’ Nanŋi anjam degsib palontoqneb.<sup>72</sup> Qotei a gago moma utru nanŋi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami siŋgilatej qaji deqa are qalsiqa nanŋi aqaryainjrej.<sup>73</sup> Aqa anjam di a siŋgilatosiq gago moma utru Abraham minjej.<sup>74</sup> Deqa a na gago jeu tamo nanŋo banq dena iga elenqamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai.<sup>75</sup> Iga bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di aqa segi kumbra bole tintinj dauryoqnqom.<sup>76</sup> O ijo anŋro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo unŋasari nanŋi degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas.<sup>77-78</sup> Ni na Qotei aqa segi tamo unŋasari nanŋi anjam minjroqnmqa nanŋi quoqnsib endegsi poinjroqnqas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.’ Gago Qotei a laŋ goge na suwan qarinyim gagoq bqas.<sup>79</sup> Tamo unŋasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji nanŋi Qotei na suwantnjroqnqas. Osim a na iga gam osorgoqnmqa iga lawo kumbra dauryoqnqom.” Sekaraia a anjam degsi marej.

<sup>80</sup> Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na siŋgila yoqnej. A wadau sawaq di sosiqa a na Israel tamo unŋasari nanŋi Qotei aqa anjam minjrqaŋqa bati qa tariŋoqnej.

## 2

### *Maria a aqaratonaqa Yesus a ñambabej*

<sup>1</sup> Bati deqa Rom nanŋo mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo unŋasari nanŋo ñam sisiyqom.”<sup>2</sup> Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanŋi na ñam sisiyeb. Nanŋi nami ñam sisiyosaiqneb.<sup>3</sup> Deqa tamo unŋasari kalil nanŋi na nanŋo ñam atelenqajqa marsibqa nanŋo segi segi qure utruq gileleŋeb.<sup>4</sup> Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure

a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaqa? A Devit aqa len na ñambabej deqa. <sup>5</sup> Maria a Josep aqa ñauñ soqnej deqa nanği aiyel ombla na nanğo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumañ ti. <sup>6-7</sup> Nanği Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a anğro ej. Nereño tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa anğro matu mel ñambabonaqa gara na dalaosiq makau nanğo inği uyo tabirq di ñeiotej.

*Lan anğro nanği na kaja taqato tamo nanği*

*Qotei aqa anjam minjreb*

<sup>8</sup> Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanğo kaja ñin uyeqñabqa taqatnjresoqñeb. <sup>9</sup> Onaqa Tamo Koba aqa lan anğro bei aisıqa nanğo areq di tigelonaq uneb. Aqa rian na nanği suwantnjrnaqa nanği unsib tulañ ulaugeteb. <sup>10</sup> Onaqa lan anğro dena nanği minjrej, “Ninği ulaaib. E ninği anjam bole merñğwajqa bonum. Merñğitqa ninği qusib tulañ areboleboleinğwas. Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği dego tulañ areboleboleinjrğas. <sup>11</sup> Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di ñambabqo. A na qujai tamo unğasari nanği elenamqa nanği padalqasai. <sup>12</sup> Anğro mom di gara na dalaosib makau nanğo inği uyo tabirq di ñeiotonub unu. Ninği aisib unsib poinğwas.”

<sup>13</sup> Degsi minjreçnaqa lan anğro tulañ gargekoba nanği lan goge na bosib lan anğro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqñeb, <sup>14</sup> “Lan goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo unğasari nanği lawo na soqnebe. Qotei a nanği qa are tulañ boleiyeqnu.”

*Kaja taqato tamo nanği Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb*

<sup>15</sup> Lan anğro nanği olo puluosib lan qureq oqeqñabqa kaja taqato tamo nanği qairosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom.” <sup>16</sup> Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanğo anğro mom a makau nanğo inği uyo tabirq di ñeiotosib sonab unjreb. <sup>17</sup> Unjrsibqa anğro deqa anjam lan anğro na minjrej qaji di kalil ubtosib saoqñeb. <sup>18</sup> Saeqñab tamo unğasari kalil anjam di queb qaji nanği prugugetosib are koba qaloqñeb. <sup>19</sup> Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej. <sup>20</sup> Onaqa kaja taqato tamo nanği olo puluosib gileb. Anjam kalil lan anğro na minjrnac queb qaji deqa ti kumbra kalil nanği uneb qaji deqa ti nanği tulañ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqñeb.

*Nanği anğro aqa ñam Yesus waiyeb*

<sup>21</sup> Ariya Yesus a ñambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluñ waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lan anğro na Maria gumanoçsaisonaq minnej qaji.

*Simeon Ana wo nanği atra talq di Yesus uneb*

<sup>22</sup> Juda nanğo dal anjam bei agiende. Unja anğrotimqa bati 40 koboamqa nanği unja aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbuluñ wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb. <sup>23</sup> Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nenğreñyej, “Anğro matu mel ñambabamqa ninği Tamo Koba Qotei



aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.” <sup>24</sup> Nanqi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binon aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

<sup>25</sup> Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulan boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a singilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nanqo are boletetnrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tarinqnsiq soqnej. <sup>26</sup> Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiqasai. Ni moyosaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam.” <sup>27</sup> Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanqi dal anjam dauryosib nanqo anqro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb. <sup>28</sup> Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiqa Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

<sup>29</sup> “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiqai.

<sup>30</sup> Ni na ino segi tamo ungasari nanqi elenam nanqi padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

<sup>31</sup> Tamo ungasari kalil nanqo ñamdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

<sup>32</sup> Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nanqi suwantnjroqngas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nanqi dego suwantnjrimqa nanqo ñam kobaqas.”

<sup>33</sup> Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanqi qusib tulan prugeb. <sup>34</sup> Onaqa Simeon a nanqi aiyel qa Qotei pailyosiqa Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na anqro endi giltej deqa Israel gargekoba nanqi ulonjosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Anqro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nanqi na a jeutoqngab. <sup>35</sup> Deqa gargekoba nanqo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatin oqngam.”

<sup>36</sup> Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji unq bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa anqro. A Aser aqa moma. A tulan qeliej. A nami tamo osiqa gumbuluñ wo wausau 7 soqneb. <sup>37</sup> Aqa gumbuluñ moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqa ingi ti ya ti uratoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosaiqnej. <sup>38</sup> Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq anqro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tarinqneq qaji nanqi Yesus qa sainjroqnej.

*Maria Josep wo nanqi olo Nasaret qureq gileb*

<sup>39</sup> Maria Josep wo nanqi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanqi olo puluosib Galili sawaq gilsib nanqo segi qure utru Nasaret di soqneb. <sup>40</sup> Di sosibqa nanqo anqro kiñala Yesus a boleqnsiqa singilaqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyoqnej.

*Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej*

41 Yesus aqa ai abu nanği wausau gaigai Juda nanço yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyocneb. 42 Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanği daurnjrşiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyeb. 43 Aisib yori bati di unsib koboonaca tamo unğasari kalil nanği puluosib nanço segi segi qureq olo gileqnaqqa anğro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanği deqa qaliesai. 44 Nanği are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanği daurnjrşiqa nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanği walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanği na nanço segi kadoi nanği ti nanço segi len nanği ti Yesus qa nene nenemnjroqneb. 45 Onaqa ugeinjrnaqa nanği aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb. 46 Bati qalub nanği Yesus qa ñamoqneb. Namosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanço ambleq di awesosiqa nanço anjam quoqnsiqa anjam qudei nanği nenemnjroqnej. 47 Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanği kamba anjam bole bole minjreğnaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanği prugoqneb. 48 Onaqa aqa ai abu nanği a unsib pruguetosib aqa ai na minjej, “O ijo anğro, ni kiyaca aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.” 49 Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği kiyaca e qa ñamoqnaq? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninği di qaliesai kiyo?” 50 Onaqa aqa ai abu nanği aqa anjam di qusib poinjrosai.

51 Onaqa Yesus a tigelosiqqa aqa ai abu nanği daurnjrşiqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanço aiyel anjam geregere dauryoqnsiqa nanço sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. 52 Yesus a Nasaret qureq di sosisqa a tamo kobaqujaoqnsiqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyocnej. Tamo unğasari nanği dego Yesus qa are boleinjroqnej.

### 3

#### *Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej*

1-2 Bunuqna Sekaraia aqa ñiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanço mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanço gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisantias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanği aiyel atra tamo gate soqneb. 3 Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, “Ninği are buliybqa e na ninği yansngwai. Amqa Qotei a nunço une kalil kobotetngwas.” 4 Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo unğasari nanği endegsim minjroqnaq, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Gam tingitetiy. 5 Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil ginğenjrşib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy. 6 Yimqa tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Qotei na padalo sawaq dena elenjam unqab.’ ”

<sup>7</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq beq nabqa singila na endegi minjroqnej, “Ningi kumbra uge yo qaji tamo. Ningi amal uge bul. Ningi yai na merngwoqa mondon Qotei aqa minjin nungoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?” <sup>8</sup> Ningi are buliyi. Osib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ningi are bulyonub.’ Osiy ningi yansngwai. Ningi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole.’ Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa menin kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. <sup>9</sup> Qotei na tapor qalat ojsiqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosaieq nub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim namyuwoq di breinjrqas.”

<sup>10</sup> Jon a tamo ungasari nanji anjam degsi minjrnaqa nanji na kamba nenemyeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?” <sup>11</sup> Onaqa Jon na minjrej, “Ni gara aiyel soqnmqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni ingi uyo soqnmqa qudei osim tamo ingi saiqoji di anaiye.” <sup>12</sup> Onaqa takis o qaji tamo qudei nanji Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?” <sup>13</sup> Onaqa Jon na minjrej, “Nungo gate kokba nanji takis silali gembub ningi oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei lanja goge ataib.” <sup>14</sup> Onaqa qaja tamo qudei nanji Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Ningi tamo nanji ugeugeinjraib. Osib nanjo silali bajinoqnaib. Ningi tamo qudei gisan na nanjo jejamuq di une qametnjraib. Ningi endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’”

<sup>15</sup> Bati di tamo ungasari nanji Kristus bqajqa tarinoqnsib soqneb. Deqa nanji Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?” <sup>16</sup> Onaqa Jon a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kanqalyqajqa e tamo bolesai. E ya na lanja yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti namyuwo na ti ningi yansngwas. <sup>17</sup> A bem sum fioqoryosim damu elenosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim namyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

<sup>18</sup> Jon na tamo ungasari nanjo are qametnjrqas osiq deqa anjam gargekoba nanji minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nanji minjroqnej.

### *Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej*

<sup>19</sup> Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa njirintej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa nanj Herodias yayosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na njirintej. <sup>20</sup> Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

<sup>21</sup> Ariya tamo ungasari kalil nanji yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiq bati deqa a tarosiq lan goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lan waqej. <sup>22</sup> Lan waqonaqa Mondor Bole a binon bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lan goge na Qotei aqa anjam bei endegi brantej, “Ni ijo segi angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

*Yesus aqa moma nanjo ñam kalil*

<sup>23</sup> Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nangi Yesus qa endegsib maroqneq, “A Josep aqa njiri.” Yesus aqa moma nanjo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa njiri. <sup>24</sup> Heli a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri. Livai a Melki aqa njiri. Melki a Janai aqa njiri. Janai a Josep aqa njiri. <sup>25</sup> Josep a Matatias aqa njiri. Matatias a Amos aqa njiri. Amos a Nahum aqa njiri. Nahum a Esli aqa njiri. Esli a Nagai aqa njiri. <sup>26</sup> Nagai a Mat aqa njiri. Mat a Matatias aqa njiri. Matatias a Semen aqa njiri. Semen a Josek aqa njiri. Josek a Joda aqa njiri. <sup>27</sup> Joda a Joanan aqa njiri. Joanan a Resa aqa njiri. Resa a Serubabel aqa njiri. Serubabel a Sealtiel aqa njiri. Sealtiel a Neri aqa njiri. <sup>28</sup> Neri a Melki aqa njiri. Melki a Adi aqa njiri. Adi a Kosam aqa njiri. Kosam a Elmadam aqa njiri. Elmadam a Er aqa njiri. <sup>29</sup> Er a Josua aqa njiri. Josua a Elieser aqa njiri. Elieser a Jorim aqa njiri. Jorim a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri. <sup>30</sup> Livai a Simeon aqa njiri. Simeon a Juda aqa njiri. Juda a Josep aqa njiri. Josep a Jonam aqa njiri. Jonam a Eliakim aqa njiri. <sup>31</sup> Eliakim a Melea aqa njiri. Melea a Mena aqa njiri. Mena a Matata aqa njiri. Matata a Natan aqa njiri. Natan a Devit aqa njiri. <sup>32</sup> Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri. <sup>33</sup> Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri. <sup>34</sup> Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri. <sup>35</sup> Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri. <sup>36</sup> Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri. <sup>37</sup> Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri. <sup>38</sup> Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

## 4

*Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej*

<sup>1-2</sup> Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. <sup>3</sup> Onaqa Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meninj kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.” <sup>4</sup> Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanji ingi uyo na segi nambile sqasai.’”

<sup>5</sup> Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. <sup>6</sup> Osoryosiqa minnej, “Sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. <sup>7</sup> Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’”

<sup>9</sup> Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsig goge dia Yesus atsiqa minjej, “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. <sup>10</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanji minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ <sup>11</sup> Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanji bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’ ”

<sup>12</sup> Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

<sup>13</sup> Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tarinosiq soqnej.

*Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej*

<sup>14</sup> Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqa Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanji a qa saqnsib laqneb. <sup>15</sup> A bati gaigai Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam minjreqlaqa nanji quqnsib aqa ñam soqtoqneb.

*Nasaret qureq di nanji Yesus qa minjin oqetnjrej*

<sup>16</sup> Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej. <sup>17</sup> Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyey qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyey, <sup>18</sup> “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanji ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarinqbosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari ñam qandimo unub qaji nanji boletnjroqne. Osim tamo ungasari nanjo segi une na ojejunu qaji nanji gereinjroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nanji na ugeugeinjreqlub qaji nanji aqaryainjroqne. <sup>19</sup> Osim anjam endegsi palontoqne, “Tamo Koba a na tamo ungasari nanji boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ”

<sup>20</sup> Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanji Yesus koqyesoqneb.

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na nanji minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.” <sup>22</sup> Degsi minjrnaqa nanji kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a Josep aqa ñiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qangra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ningi endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni manwa babteqnam iga deqa queqnum. Manwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’ ” <sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole merngwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanji aqa anjam quietqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. <sup>25</sup> E bole merngwai. Elaija aqa bati qa lan getenqsonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiqnej. Deqa sawa sawa kalilq di nanji mam koba

eb. Bati deqa Israel sawaq di unja qobul gargekoba soqneb. <sup>26</sup> Sonabqa Qotei na Elaija nanqoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di unja qobul bei aqaq di segi brantosiq aqaryaiyej. <sup>27</sup> Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanjo jejamu yu na ugeelenej qaji nanqi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nanqi boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Naman a segi boletej.”

<sup>28-29</sup> Yesus na tamo unqasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanjo qure mana goge di soqnej deqa nanqi Yesus mana goge dena waiyqa mareb. <sup>30</sup> Onaqa a nanjo ambleq na loumosiq ulanej.

*Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej*

<sup>31</sup> Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosisqa yori batieqnaqa tamo unqasari nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. <sup>32</sup> Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo unqasari kalil nanqi aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

<sup>33</sup> Yori bati bei tamo mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiq Yesus minnej, <sup>34</sup> “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

<sup>35</sup> Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a singila na njirintosiq minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiq tamo unqasari nanjo ambleq di a waiyonaq mandamq di ñeiesonaqa uratosiq ulanej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. <sup>36</sup> Onaqa tamo unqasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanqi anjam minjreqnaqa nanqi aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu.” <sup>37</sup> Tamo unqasari nanqi degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa manwa deqa saoqnsib laqneb.

*Yesus na Pita aqa mimibe boletej*

<sup>38</sup> Onaqa Yesus a tigelosiq Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiq Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanqanyonaq unej. Deqa Yesus aqa anqro nanqi na minjeb, “Ni a boletime.” <sup>39</sup> Onaqa Yesus a gilsiq unja maiyej qaji aqa areq di tigelosiq anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanqan di koboej. Onaqa unja a tigelosiq nanqi inji goiyetnjrej.

*Yesus a tamo unqasari gargekoba nanqi boletnjroqnej*

<sup>40</sup> Sen aiqa laqnaqa tamo unqasari ma utru segi segi so qaji nanjo was nanqi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nanjo gateq di ateqnaqa nanjo ma koboeqnaqa nanqi jaraiyoqneb. <sup>41</sup> Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanqi olo tamo unqasari nanqi uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” Yeqnaqqa Yesus a singila na saidnjroqnej, “Ninji ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaaq? Nanqi qalie, Yesus a Kristus.

*Yesus a qure qureq giloqnsiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej*

<sup>42</sup> Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanngi alelnjrnsiqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanngi a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.” <sup>43</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnai, ‘Ninggi are bulyibqa Qotei a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.’ Degsi minjroqnai. Qotei a deqa e qarinqbonaq mandamq aiyem.” <sup>44</sup> Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrnsiqa nanngi uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

## 5

*Yesus na Pita minjnaqa a kakan waiyosiq qe ani ej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiqqa alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. <sup>2</sup> Koroesonabqa Yesus a nam atsiqa qobun aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanngi qobun dena mandamq aisib nanngo kakan yansoqneb. <sup>3</sup> Qobun bei Saimon aqa qobun. Yesus a Saimon aqa qobun gogetosiq di awoosiqa Saimon minjej, “Qobun tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobun tututonaq sasalonaqa Yesus a qobun miligiq di awoosiqa tamo ungasari kalil nanngi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

<sup>4</sup> Anjam minjrnsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Ninggi qobun oyosib ya robuq oqsib nungo kakan waiyqab qe oqab.” <sup>5</sup> Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unqum. Ni maronum deqa e kakan olo waiyqai.” <sup>6-7</sup> Onaqa qe o qaji tamo nanngi ya robuq oqsib kakan olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nanngo kakan qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanngi na nanngo was qudei qobun beiq di soqneb qaji nanngi metnjrnab bosib koba na kakan titosib qe osib qobun aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. <sup>8</sup> Onaqa Saimon aqa nam bei Pita a Yesus aqa manwa di unsiqa aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.” <sup>9</sup> Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanngi ti qe tulan koba elenqosib prugueteb deqa. <sup>10</sup> Sebedi aqa niri aiyel Jems Jon wo nanngi Saimon ombla wau qujai. Nanngi dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnqam.” <sup>11</sup> Onaqa nanngi nanngo qobun alile dia atsib nanngo ai abu nanngi uratnjrsib nanngo ñoro ti inqi inqi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

*Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej*

<sup>12</sup> Nanngi Yesus dauryosib bati bei nanngi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiqqa singa pulutosiqa mandamq di nam quosiqa Yesus pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.” <sup>13</sup> Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di aqa jejamu oje. Ojsiqa minjej, “E ni boletmqqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu bolelej.

<sup>14</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanği ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inği inği Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo unğasari nanği ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” <sup>15</sup> Onaqa a gilsıqa ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosıqa sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo unğasari tulan gargəkoba nanği Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanço ma boletetnjrqajqa ti are qalsıbqa boqnsib aqa areq di koroqneb. <sup>16</sup> Ariya bati gargəkoba Yesus a tamo unğasari nanği alelnjroqnsıq wadau sawaq giloqnsıqa dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

*Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej*

<sup>17-18</sup> Bati bei tamo unğasari nanği olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsıq minjroqnej. Minjreqlaqa bati di Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanği Galili sawa ti Judia sawa ti nanço qure qureq dena beleñeb. Nanği Jerusalem dena dego beleñeb. Tamo Koba Qotei aqa sıngila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo unğasari nanço ma boletetnjrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanği tamo bei jejamu laiyej qaji a sapersaq di ñeıtosıb Yesus aqa areq di atqa marsıbqa qoboıyosıb beb. <sup>19</sup> Bosib ñam ateb di tamo tulan gargəkoba sıranmeq di jujuneb. Deqa nanği Yesus aqa areq gilqa keresaiınjnaqa tal quraq oqsıb goge na waqtosıbqa tamo sapersaqoı gulaintosıb ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. <sup>20</sup> Onaqa Yesus a nanço areqalo unej di nanço areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.” <sup>21</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti tal dia awesoqneb qaji nanği Yesus aqa anjam di qusıbqa nanço areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilınıyqo. Yai na tamo nanço une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” <sup>22</sup> Nanği degsıb are qaleqnaabqa Yesus a nanço areqalo di qalieosıqa minjrej, “Nınği kıyaqa degsıb are qaleqnaub? <sup>23</sup> Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoqo qaji di minjit nınği qusıb e qa poınğwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? <sup>24</sup> E segi Tamo Anğro. E mandamq endi sıngila ti unum deqa e na tamo nanço une kobotetnjrqqa kere. Nınği degsı poınğwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanği degsı minjrsıqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosıqa minjej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapersaq osim ino talq gile.” <sup>25</sup> Degsı minjnaqa a tamo unğasari kalil nanço ñamdamuq di tigelosıqa aqa sapersaq ñeıesoqnej qaji di qoboıyosıqa Qotei aqa ñam soqtosıqa walwelosıq aqa talq gilej. <sup>26</sup> Onaqa tamo unğasari kalil nanği Qotei aqa mañwa di unısıbqa nanği tulan prugugetosıb Qotei aqa ñam soqtosıb a bıñıyeb. Osıb nanği ulaosıb mareb, “Mañwa ıga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na mañwa deqaji yeqnaab ıga nami unosaioqnem.”

*Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”*

<sup>27</sup> Yesus a dena walwelosıqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsıq itej. Itosıqa minjej, “Ni e daurbe.” <sup>28</sup> Onaqa a na aqa inği inği kalil uratosıqa tigelosıq Yesus dauryej. <sup>29</sup> Osıqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargəkoba nanği ti Yesus aqa segi anğro nanği ti tamo lanja lanaj nanği ti metnjrnaq bosıb koba na awoosıb



ingi uyoqneb. <sup>30</sup> Onaqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa anğro nanği njirintjrsib minjreb, “Ninği kiyaca takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na awoosib ingi ti ya ti uyeqñub?” <sup>31</sup> Onaqa Yesus a nanço anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiçoji nanği yu qanğra tamo aqaq gilosaeqñub. Tamo ma ti nanği segi yu qanğra tamo aqaq gileqñub. <sup>32</sup> Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiçoji.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

*Yesus a qurienğ qa anjam marej*

<sup>33</sup> Onaqa Farisi nanği na olo Yesus minjeb, “Jon aqa anğro nanği bati gaigai ingi uratoqñsib qurienğoqñsib Qotei pailyoqñsib unub. Farisi nanço anğro nanği dego kumbra degyeqñub. Ariya ino anğro nanği kiyaca qurienğosaieqñub? Agi nanği bati gaigai ingi ti ya ti uyoqñsib unub.” <sup>34</sup> Onaqa Yesus a nanço anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unğa banğ ojqa bati qa aqa was nanği ti soqñibqa nanği qurienğab e? Sai. <sup>35</sup> Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienğoqñsib sqab.”

<sup>36</sup> Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branğoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaca? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. <sup>37</sup> Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiğ siñgilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bileñosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. <sup>38</sup> A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab. <sup>39</sup> Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaca? A marqas, ‘Namij di bole.’”

## 6

*Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba*

<sup>1</sup> Yori bati bei Yesus aqa anğro nanği ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa anğro nanği bem sum gei elenğoqñsib banğ na ñoqoryoqñsib uye uye giloqñeb. <sup>2</sup> Nanği degsib gileqñabqa Farisi qudei nanği bosib nanği unjrsib minjreb, “Ninği kiyaca kumbra degyeqñub? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” <sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanği ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiq di sisiyosai kiyo? <sup>4</sup> Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanği dego anainjnaq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanço segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyo?” <sup>5</sup> Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

*Yori bati qa Yesus a tamo banğ qandamyey qaji di boletej*

<sup>6</sup> Olo yori bati bei Yesus a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiğ minjroqñej. Qotei tal miligiq di tamo bei banğ wo qandamyey qaji a soqñej. <sup>7</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti Yesus koqyoqñeb. Nanği are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa

nanği Yesus koqyoqneq. <sup>8-9</sup> Onaqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa tamo bañ qandamyey qaji di minnej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanço ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanği minjrej, “E ninği anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi março?” <sup>10</sup> Yesus na nanği kalil degsi minjrsiq koqnjrsiq tamo bañ qandamyey qaji di minnej, “Ni ino bañ waiy.” Degsi minjnaqa aqa bañ waiyonaq boleej. <sup>11</sup> Onaqa Farisi nanği Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanği Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneq.

*Yesus na aqa anğro 12 nanği giltnjrej*

<sup>12</sup> Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsıq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. <sup>13</sup> Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneq qaji nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanço ambleq dena anğro 12 giltnjrej. Nanği a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej. <sup>14</sup> Nanço ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyey. Nanği aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanği aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu. <sup>15</sup> Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanği winjrqaqqa maroqnej qaji. <sup>16</sup> Ariya bei Jems aqa njiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osıqa jeu tamo nanço bañq di atej qaji.

*Yesus na tamo unğasari gargekoba nanği boletnjroqnej*

<sup>17-18</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro nanği di joqsıqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa guñ dia sonabqa tamo unğasari gargekoba a dauryosib laqneq qaji nanği bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanço ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo unğasari laña lanaj gargekoba dego Judia sawa nanço qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanço sawa alile jojom dena ti beleñeb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanği boletnjroqnej. <sup>19</sup> Aqa jejamuq na siñgila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanço ma kobooqnej. Deqa nanği kalil aqa jejamuq di nanço bañ atqa maroqnsib bañ waiyoqnsib ojoqneq.

*Tamo yai nanği tulan areboleboleinjraqas?*

<sup>20</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa aqa anğro nanği koqnjrsiq endegsi minjrej, “Ninği bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatngwas. Deqa ninği tulan areboleboleingwas.

<sup>21</sup> “Ninği bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ninği tulan areboleboleingwas.

“Ninği bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ninği tulan areboleboleingwas.

<sup>22-23</sup> “Ninği e Tamo Anğro daurbeqneq deqa bunuqna tamo qudei na ninği jeutnğoqnsib misilingoqnsib nunço ñam ugeugeiyonqab. Nami nanço moma nanği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği degsib ugeugeinjroqneq. Nanği ninği ugeugeingibqa, di unğum, ninği tulan areboleboleingem. Ninği quiy. Nunço awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna ninği oqsib awai di itqab.

<sup>24</sup> “Ariya ninği bini ñoro koba ti unub qaji ninği ñam atoqniy. Nunço are boletetngwajqa inği inği agi ninği mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ninği gulbe koba oqab.

25 “Ningi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego nam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ningi bini kiekeqnuq qaji ningi dego nam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

26 “Tamo kalil nanngi na nunngo ñam soqtetngwab di uge. Deqa ningi nam atoqniy. Nami nanngo moma nanngi na dego gisan anjam maro tamo nanngo ñam soqtetnjroqneb.

*Ningi nunngo jeu tamo nanngi qa boleqnsib gereinjroqniy*

27 “Ningi ijo anjam endi queqnuq qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ningi jeutngqonibqa ningi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ningi nanngi qa boleqnsib qalaqalainjroqniy. 28 Tamo qudei na ningi misilingqonibqa ningi kamba olo nanngi misilinjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingqonibqa ningi kamba olo nanngi ugeugeinjraib. Ningi nanngi qa Qotei pailyoqniy. 29 Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponjem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye. 30 Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim. 31 Kumbra bole bole tamo nanngi na ningi engwajqa arearetngqenu qaji di ningi na olo nanngi enjroqniy.

32 “Tamo ungasari ningi qa boleqnuq qaji nanngi qa segi ningi kamba boleqnuq di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnuq. 33 Tamo ungasari ningi geregereingqnuq qaji nanngi segi ningi na kamba geregereinjroqnuq di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnuq. 34 Ningi na tamo qudei nanngi ingi bei enjrqqa osibqa nanngi kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrqab di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnuq. 35 Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeutngqonibqa ningi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ningi nanngi qa boleqnsib nanngi qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nanngi na kamba olo ningi engwajqa minjroqnaib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulan boledamu oqab. Ningi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqnuq qaji nanngi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaeqnu. A na nanngi olo kumbra bole bole enjreanu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nanngi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei aqa angro bole sqab. 36 Nunngo Abu a tamo nanngi qa duleqnu deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nanngi qa duloqniy.

*Ningi na tamo qudei nanngi peginjraib*

37 “Ningi na tamo qudei nanngi peginjraib. Ningi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ningi pegingwasai. Ningi na tamo qudei nanngo jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nunngo jejamuq di une qametngwasai. Ningi na tamo nanngo une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a dego nunngo une kalil taqal atetngqonqas. 38 Ningi na tamo nanngi lueinjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego ningi lueingqonqas ingi ingi engoqngas. Osim ingi ingi tulan koba engoqnsim nunngo mogomq di bilentoqnmq ojqqa keresaiingqonqas bilenqnsib dobulq aiyonqab. Ningi tamo nanngi kumbra enjroqnuqab kere dego

Qotei a kamba ningi kumbra engoqnqas.” Yesus na aqa angro nanji anjam degsi minjrej.

<sup>39</sup> Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei nam qandimo unu qaji a na tamo bei dego nam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla manqalsib subq aiqab. <sup>40</sup> Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

<sup>41</sup> “Kiyaqa ni ino was aqa namdamuq di nam ñengi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai? <sup>42</sup> Kiyaqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñengi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisan tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

### *Nam uge nanji gei uge ateqnub*

<sup>43</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanji gei bole ateqnub. Nanji gei uge atosaeqnub. Nam uge nanji gei uge ateqnub. Nanji gei bole atosaeqnub. <sup>44</sup> Deqa tamo nanji nam aqa gei unsibqa dena nanji poinjrqs, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Ningi man luwit marinq dena qura gei osib uyosaieqnub. Sil luwit marinq dena wain gei osib uyosaieqnub. <sup>45</sup> Dego kere tamo bole nanjo are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanji kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanjo are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanji kumbra uge yeqnub. Tamo nanjo areqalo kalil nanjo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

### *Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej*

<sup>46</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa ningi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnub? <sup>47-48</sup> Ningi quiy. Tamo ungasari nanji ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nanji tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniñ iteleñej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. <sup>49</sup> Ariya tamo ungasari nanji ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanji tamo bei lanja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiq ya meli dosiqa tal di qamsiq rengintosiq putonaq aisiq tulan niñaqej.”

## 7

### *Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanqal tamo boletej*

<sup>1</sup> Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nanji qunabqa a nanji uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej. <sup>2</sup> Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanqal tamo a tulan qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa moiqa laqnej. <sup>3</sup> Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqa Kaperneam endi unu.” Degsi minjtab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanji Yesus minjib bosim aqa kanqal tamo boletqajqa deqa qarinjrnac gileb. <sup>4</sup> Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. <sup>5</sup> A

Juda kalil nanġi qa tulaġ boleoqnsiqa gaigai geregereinjreqnu. Aġi a na gago Qotei tal gereiyej.”

<sup>6</sup> Nanġi degsiq Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanġi daurnjrsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqnaqqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanġi olo qarinjrnjaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Ungum, ni lanja waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. <sup>7</sup> E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanġal tamo a boleqas. <sup>8</sup> E dego tamo kokba qudei nanġo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanġi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanġal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitaqa a ijo anjam dauryqas.’ ”

<sup>9</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulaġ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo unġasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanġi minjrej, “E ninġi endegsi mernġwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulaġ sinġilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo sinġilato qaji bei unosai.” <sup>10</sup> Onaqa qaja tamo gate aqa was nanġi a na qarinjnjrej qaji nanġi olo puluosib aqa talq gilsib kanġal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

*Yesus a unja qobul bei aqa niri moiyej qaji di olo tigeltej*

<sup>11</sup> Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus aqa anġro ti koba na aiyeb. <sup>12</sup> Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboiyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa anġro qujai bole qujai aġi a segi. Anġro di qoboiyosib gileqnaqqa tamo unġasari tulaġ gargekoba qure dia soqneb qaji nanġi unja di koba na walwelosib giloqneb. <sup>13</sup> Onaqa Tamo Koba a unja di unsiqa a qa tulaġ dulosiqa minjej, “Ni akamaim.” <sup>14</sup> Degsi minjsiq walwelosiqa ban waiyosiq kulum anġro jigej qaji di ojnaqa tamo nanġi a qoboiyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na anġro moiyej qaji di minjej, “O anġro, e ni mermqai, ni tigel.” <sup>15</sup> Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej. <sup>16</sup> Onaqa tamo unġasari kalil qure dia soqneb qaji nanġi Qotei aqa mañwa di unsibqa nanġi tulaġ prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi aqaryainjrqajqa deqa tamo di qarinyqo bqo.” <sup>17</sup> Yesus a mañwa di yonaqa tamo unġasari nanġi unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaġ di, sawa bei beiq di nanġi quekriteb.

*Jon yansnjro qaji aqa anġro aiyel nanġi anjam bei Yesus nenemyeb*

<sup>18</sup> Jon aqa anġro nanġi mañwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyej. <sup>19</sup> Saiyonab Jon na aqa anġro aiyel nanġi metnjrnjaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ninġi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus aġi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ” <sup>20</sup> Jon na nanġi aiyel degsi minjrsiq qarinjrnjaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus aġi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ”

<sup>21</sup> Bati deqa Yesus na tamo unġasari tulaġ gargekoba ma utru segi segi nanġi ti tamo nanġo jejamu mondor uge uge na ojelenjo qaji nanġi ti

boletnjroqnej. Tamo ñam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa ñam poinjroqnej. <sup>22</sup> Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinjrej qaji nanği di minjrej, “Ninği aisib kumbra ninği uneqñub qaji deqa ti anjam ninği queqñub qaji deqa ti Jon saiyosib minjijy. Endegsib minjijy, ‘Tamo ñam qandimnjro qaji nanği olo ñam poinjreqnaqa sawa uneqñub. Tamo jejamu lainjro qaji nanği olo walweleqñub. Tamo nanğo jejamu yu na ugeeleno qaji nanğo yu kalil koboeqñu. Tamo dabkala getenjro qaji nanğo dabkala olo waeqñu. Tamo moreño qaji nanği olo tigeleqñub. Tamo sougetejunub qaji nanği Qotei aqa anjam bole queqñub. <sup>23</sup> Tamo nanği e qa nanğo areqalo singilatoqñsib olo ijo ñam ulontosaieqñub qaji nanği tulañ areboleboleinjreqñu.’ ”

<sup>24</sup> Onaqa Jon aqa anğro aiyel nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo puluosib Jon minjajqa aiyeb. Aiyeqñabqa Yesus na tamo unğasari gargekoba a ombla soqñeb qaji nanği Jon qa endegsi minjrej, “Ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo silai aqa bañga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. <sup>25</sup> Deqa ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo gara bole walaosi laqñu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqñsib ñoro koba ti unub qaji nanği mandor kokba nanğo talq di unub. <sup>26</sup> Deqa ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninği deqa unqa gileb. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulañ buñnjrejunu. <sup>27</sup> Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. <sup>28</sup> Deqa e bole mernğwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanği tulañ buñnjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanği Qotei na taqatnjroqñsiqa nanğo Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulañ buñyejunub.”

<sup>29</sup> Onaqa tamo unğasari nanği ti takis o qaji tamo nanği ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintinj.” Nanği degsib mareb. Di kiyaaqa? Nanği nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa. <sup>30</sup> Ariya Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Jon na yansnjrq urateb deqa nanği gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

<sup>31</sup> Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanğo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? <sup>32</sup> E nanğo kumbra qa endegsi marqai. Nanği anğro du du bul qure ambleq di alañoqñsib anğro qudei na qudei minjreqñub, ‘Iga yumba anjamonumqa ninği lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninği akamosai.’ ” <sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansnjro qaji a bosiqqa inği ti wain ti uratosiq sonaqa ninği a qa mareqñub, ‘A mondor uge ti unu.’ <sup>34</sup> Ariya e Tamo Anğro bosimqa inği ti wain ti uyeqñamqa ninği e nubooqñsib mareqñub, ‘Ninği uniy. Yesus a qunjañ ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleqñub.’ ” <sup>35</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo unğasari nanği bole qalieeqñub, aqa powo tulañ kobaquja.”

*Unğa bei a goreñ quleq ti osiq Yesus aqa sinğa liyoqnej*

<sup>36</sup> Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minnej, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla inği uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqqa aqa

talq gilsıqa Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb. <sup>37-38</sup> Onaqa sambala uña bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosıqa ingi uyeqnu.” A anjam degsi qusıqa goren jalıña quleq ti osıqa Saimon aqa tal miligiq gilsıq Yesus aqa qoreq na bosıqa aqa sınga jojomq di tigelosıq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa sıngaq ainaqa sınga tombol na awoosıq aqa ñam ya sıngaq aiyej qaji di aqa segi gate banqa na piyoqnsıqa Yesus aqa sınga kundoqyoqnsıqa goren quleq ti dena Yesus aqa sınga liyoqnej.

<sup>39</sup> Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsıqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosıq aqa jejamu ojco qaji di sambala uña a degsi poiyoqo qamu.”

<sup>40</sup> Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosıqa minjej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.” <sup>41</sup> Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo aiyel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyej. Bei na 10 kina yaiyej. Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna ñingi na kamba silali di olo e ebqab.’ <sup>42</sup> Ariya bunuqna ñangi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na ñangi aiyel minjrej, ‘Uñgum, ñingi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyej qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyej qaji a kiyo?”

<sup>43</sup> Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

<sup>44</sup> Osıq bulosıqa sambala uña di areiyosıq Saimon minjej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo sınga yansetbosai. Ariya uña endi a bosıqa aqa ñam ya na ijo sınga yansetbosıqa aqa gate banqa na ijo sınga piyoqo. <sup>45</sup> E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosıqa ijo sınga kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsıq unu. <sup>46</sup> Ni na ijo gate goren na liyosai. Ariya uña endi a goren boledamu quleq ti osi bosıqa dena ijo sınga liyoqo. <sup>47</sup> Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulan gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” <sup>48</sup> Osıqa uña di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.” <sup>49</sup> Onaqa tamo ñangi Yesus koba na awoosib ingi uyoqneb qaji ñangi aqa anjam di qusıbqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo ñango une kobotetnjreqnu?” <sup>50</sup> Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa singilattonum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

## 8

### *Uñgasari qudei ñangi Yesus dauryosib koba na walweloqneb*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a walwelosıqa qure kokba ti qure kiñılala ti dia brantonoqnsıqa Qotei a tamo uñgasari ñango Mandor Koba sosim ñangi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na gıltnjrej qaji ñangi a ti walweloqneb. <sup>2</sup> Uñgasari qudei nami ñango jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji ñangi ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji ñangi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 ñangi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej. <sup>3</sup> Uña

bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ñauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Uñgasari gargekoba nanñi dego Yesus dauryoqneb. Nanñi nanño segi silali na Yesus aqa anğro nanñi ti inñi awaiyetnıroqneb.

*Yesus a saga yago qa yawo anjam marej*

<sup>4</sup> Bati deqa tamo uñgasari tulañ gargekoba nanñi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonañqa a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej, <sup>5</sup> “Tamo bei a saga yago osiq aqa inñi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanñi walwelosib saga yago di soselenabqa qebari nanñi bosib uyekriteb. <sup>6</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanğrañonaq saga yago laosib moreñeb. <sup>7</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnırnaq geitosai. <sup>8</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulañ gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo uñgasari nanñi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulañ lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere qem.”

*Yesus a kiyaaq tamo uñgasari nanñi yawo anjam minjroqnej?*

<sup>9</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanñi aqa yawo anjam di qusibqa nanñi anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. <sup>10</sup> Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo uñgasari nanñi taqatnırsim nanño Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımqa ijo anğro nıñi segi utru qalieqab. Ariya tamo uñgasari lanaj nanñi yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa nanñi ñam atoqnqab di nanñi ijo anjam aqa damu unqasai. Nanñi dab atoqnqab di nanñi ijo anjam aqa utru poinırqasai.”

*Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej*

<sup>11</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbıtıq nıñi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. <sup>12</sup> Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanñi Qotei aqa anjam qusib nanño are miligiq di atib soqnımqa Satan a bosim anjam di olo yainırqas. Yim nanñi Qotei aqa anjam nanño areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanñi elenqasai. <sup>13</sup> Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanñi Qotei aqa anjam qusib tulañ areboleboleınırımqa anjam di oqujatosib nanño areq atqab. Ariya anjam di nanño are miligiq tulañ guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanñoq bamqa nanño areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanñi olo ulontqab. <sup>14</sup> Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanñi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanño segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa inñi inñi qa areboleboleınırqajqa ti kumbra dena anjam bole nanño are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanñi gei bole atosaietqñub dego kere. <sup>15</sup> Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanñi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Nango are miligi bolequja deqa nanñi singila na tigelesosib gulbe qoboiyoqnqab. Saga yago bole nanñi gei bole atelenetqñub dego kere.”



*Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo ungasari nanqi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. <sup>17</sup> Deqa kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi ingi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanqi unsib utru qalieqab.

<sup>18</sup> “Deqa ninqi ijo anjam geregere qusib poingem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a laña sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

*Tamo yai nanqi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanqi Yesus aqa ai bole?*

<sup>19</sup> Onaqa Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nanqi aqa areq gilqa keresaiinjrej. <sup>20</sup> Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanqi ino ai ombra na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” <sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanqi ijo ai bole. Nanqi ijo was bole dego.”

*Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb*

<sup>22-23</sup> Bati bei Yesus aqa anqro nanqi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnsiq nanqi koba na qobun na gileq nabqa Yesus a urnamyonaqa qobun miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. <sup>24</sup> Deqa Yesus aqa anqro nanqi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanqo anjam di qusiq qutuosiqa tigelej. Tigelosiqa jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninqi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej. <sup>25</sup> Onaqa Yesus na aqa anqro nanqi minjrej, “Ninqi kiyaaqa e qa nunqo areqalo singilatosai?” Degsi minjrnaqa nanqi tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjr qoqa aqa anjam qusib laonub?”

*Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej*

<sup>26</sup> Onaqa Yesus aqa anqro nanqi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb. <sup>27</sup> Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiq Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di ñeiosaiqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej. <sup>28</sup> Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

<sup>29</sup> Mondor uge dena Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiq tamo di oqnsiq wadau sawaq osi giloqnej.

<sup>30</sup> Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minnej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minnej. Di

kiyaqa? Mondor uge tulan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. <sup>31</sup> Onaqa mondor uge nanqi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

<sup>32-33</sup> Bati deqa bel tulan gargekoba nanqi mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanqi na Yesus minjeb, “Ni iga qarimgimqa iga bel nanqi jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanqi odnjrnaqa nanqi na tamo di uratosibqa segi segi bel nanqi jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanqi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

<sup>34</sup> Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanqi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. <sup>35</sup> Onaqa tamo ungasari nanqi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsig Yesus aqa singa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb. <sup>36</sup> Onaqa tamo nanqi Yesus aqa manwa di uneb qaji nanqi na tamo ungasari nanqi sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb. <sup>37</sup> Yesus a manwa di babtej deqa tamo ungasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanqi tulan ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiqa nanqi uratnjrsiq aiyej. <sup>38</sup> Aiqqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singila na pailosiq minjej, “E ni daurmqa.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, <sup>39</sup> “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanqi sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsiq laqnej.

*Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej*

<sup>40</sup> Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami bosib a qa tarijesonab unjrej. Deqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. <sup>41</sup> Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqa pailiyosiq minjej, “Ni ijo talq au.” <sup>42</sup> Degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa angro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyej daurnjrsib jujunjosib giloqneb. <sup>43</sup> Gileqnaqqa nanqi ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Unja di nami bai na unej len aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab nanqi keresaiinjroqnej. <sup>44</sup> Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa len aiyoqnej qaji di koboej. <sup>45</sup> Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.” <sup>46</sup> Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.” <sup>47</sup> Onaqa unja di a are qalej, “E Yesus aqa gara onum ijo ma kobooqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqa are tonjonyonaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nanqi namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekritej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti

ubtej. <sup>48</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa singilatosis ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

<sup>49</sup> Yesus na uña degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiqqa Jairus minjej, “Ungum. Ino angro nami moiqo. Deqa ni Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” <sup>50</sup> Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino angro a boleosis nambile sqas.” <sup>51</sup> Osiqua Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiqua angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsiqua tal gogeteb. <sup>52</sup> Tamo ungasari kalil nanqi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninqi akamaib. Angro di a moiyoai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” <sup>53</sup> Degsi minjrnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. <sup>54</sup> Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqua angro aqa ban ojsiqua soqtosiq minjej, “O Angro, ni tigel.” <sup>55</sup> Degsi minjnaqa a olo nambile osiqua urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, “Ninqi inqi osib a anaiyiy.” <sup>56</sup> Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi ijo manwa endi unonub deqa ninqi ijo ñam ubtosib tamo qudei minjraib.”

## 9

### *Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanqi koroinjrsiqua singila enjrej. Nanqi tamo ungasari nanqi jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo nanqi ma kobotetnjrqajqa ti deqa singila enjrej. <sup>2</sup> Osiqua nanqi qarinjrsiqua minjrej, “Ninqi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqi Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanqi ma kobotetnjroqniy.” <sup>3</sup> Osiqua olo minjrej, “Ninqi inqi inqi osib gilaib. Toqon ojaib. Nunqo qaquñ aib. Inqi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aye aiyel aib. <sup>4</sup> Ninqi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelqnsib qure beiq giloqniy. <sup>5</sup> Tamo nanqi ninqi gereingosaiabqa ninqi qure di uratqa oqnsib nunqo singa tumburum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunqo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” <sup>6</sup> Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjre minjre laqnsib nanqi ma kobotetnjroqneb.

### *Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”*

<sup>7</sup> Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaaqa? Tamo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Jon yansjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.” <sup>8</sup> Onaqa qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyoo olo bqo?” Olo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.” <sup>9</sup> Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqua Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

### *Yesus a tamo 5,000 nanqi inqi anainjrej*

<sup>10</sup> Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanği yoqneq qaji deqa saiyosib minjoqneq. Minjnabqa Yesus a qusiqa nanği joqsiq qure bei ñam Betsaida gileb. <sup>11</sup> Gileqnaabqa tamo unğasari nanği endegsib queq, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileqnaabqa unjrsiqa Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo unğasari ma ti so qaji nanği dego Yesus dauryosib gileqnaabqa a na nanği kalil boletnjroqnej. <sup>12</sup> Onaqa señ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro 12 nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo unğasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab. Endi wadau sawa. Ingi saiçoqji.” <sup>13</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim ingi tulañ koba awaiyosim tamo unğasari kalil endi nanği anainjrcom di dego kereqasai.” <sup>14</sup> Nanği degsib mareb. Di kiyayaqa? Tamo 5,000 soqneq deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Niñgi na tamo unğasari nanği minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.” <sup>15</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği na tamo unğasari nanği minjrnab dedegsib awoelenqeb. <sup>16</sup> Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lañ goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginğenyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği jeisib enjreqnab uyoqneq. <sup>17</sup> Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenqeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenqej.

*Pita a Yesus qa poiyoñaqa aqa ñam ubtej*

<sup>18</sup> Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti sasalosib nanği segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo unğasari nanği e qa kiyersib mareqnuq?” <sup>19</sup> Onaqa aqa anğro nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqnuq, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanği mareqnuq, ni Elaija. Qudei nanği mareqnuq, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneq deqaji bei agi subq na tigelqo.” <sup>20</sup> Onaqa Yesus a nanği olo nenemnjrej, “Niñgi segi e qa kiyersib mareqnuq?” Onaqa Pita na minjeñ, “Ni Qotei aqa Kristus.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>21</sup> Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa anğro nanği siñgila na getentnjrsiqa minjrej, “Niñgi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.” <sup>22</sup> Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Bunuqna e jaqatinñ koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

<sup>23</sup> Osiqa aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurboqnem. <sup>24</sup> Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. <sup>25</sup> Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qununñ padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai. <sup>26</sup> E Tamo Anğro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaityqas di mondoñ e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rianñ na ti ijo Abu aqa rianñ na ti

ijo Abu aqa lanj angro nanjo rianj na ti bqai. <sup>27</sup> E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanji morenosaisoqnebqa Qotei na nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnmqqa nanji unqab.”

*Yesus aqa angro qalub nanji mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb*

<sup>28</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanji qalub joqsiqa koba na manaq oqeb. <sup>29</sup> Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanji unobeiteb. Aqa gara dego tulanj pulonosiq qatekritej. <sup>30</sup> Onaqa tamo ayel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo ayel di Moses Elaija wo. <sup>31</sup> Nanji ayel rianj koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisim mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb. <sup>32</sup> Yesus aqa angro qalub nanji tulanj urnamjnraqa nerenesoqneb deqa olo qutuosibqa nam poinjnraqa Yesus aqa rianj koba de ti tamo ayel a ombla tigelesoqneb qaji nanji ti unjreb. <sup>33</sup> Onaqa Moses Elaija wo nanji olo Yesus urateqnabqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

<sup>34</sup> Mareqnaqa lanbi aisiqa nanji kabutjnraqa nanji ulaugeteb. <sup>35</sup> Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanji queb, “Endi ijo Angro qujai e segi na giltem qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” <sup>36</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nanji koba na sonab uneb. Nanji tamo bei unosai. Bati deqa nanji kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanji minjrosaiioqneb. Nanji mequmosib soqneb.

*Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej*

<sup>37</sup> Nebeonaqa nanji manaq dena olo aisib tamo ungasari tulanj gargekoba mana utruq di tarinesonab itnjreb. <sup>38</sup> Onaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena tamo bei a brantosiq tulanj maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo angro mel unime. A ijo angro qujai bole qujai. <sup>39</sup> Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulanj lelenoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiqa aqa jejamu tulanj ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiqnu. <sup>40</sup> Deqa e na ino angro nanji minjronum, ‘Ningi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanji na wiyqa yonub keresainjrqa.”

<sup>41</sup> Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosa bole sai. Nunjo areqalo ti kumbra ti tulanj uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboioqncqai?” Degsi marsiqa angro di aqa abu minjej, “Ino angro mel di osau.” <sup>42</sup> Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di njrintosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na angro di banj ojsiq osi gilsiq aqa abu yej. <sup>43</sup> Onaqa tamo ungasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanji Qotei aqa marwa di unsibqa tulanj prugegeteb.

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

Tamo ungasari nanɣi maɲwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaɓqa a na aqa aɲgro nanɣi endegsi minjrej, <sup>44</sup> “Niɲgi ijo anjam endi gegerere quiy. E Tamo Aɲgro. Jeu tamo nanɣi na e ojsib tamo qudei naɲgo baɲq di atqab.” <sup>45</sup> Onaqa Yesus aqa aɲgro nanɣi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanɣi poinjrosai. Deqa nanɣi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

*Yesus aqa aɲgro yai a ñam ti sqas?*

<sup>46</sup> Bati bei Yesus aqa aɲgro nanɣi segi segi nriɲosib aɲgro yai a nanɣi kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. <sup>47-48</sup> Onaqa Yesus a naɲgo areqalo di qalieosiqa aɲgro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanɣi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa aɲgro kiñala endeqaji bei osim gegerereiyqas di a e dego osim gegerereibqas. Tamo a e osim gegerereibqas di a na ijo Abu e qarɲbej qaji di dego osim gegerereiyqas. Nunɲo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena niɲgi kalil bunɲosim ñam ti sqas.”

*Tamo nanɣi niɲgi jeutɲgosaieqnuɓ di nanɣi niɲgi koba na wau qujai*

<sup>49</sup> Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanɣi winjreɲnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” <sup>50</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Niɲgi a saidyaib. Tamo nanɣi niɲgi jeutɲgosaieqnuɓ di nanɣi niɲgi koba na wau qujai.”

*Samaria tamo nanɣi na Yesus qoreiyeb*

<sup>51</sup> Onaqa Yesus a mandam uratosim laɲ qureq oqwajqa bati jojomon-aqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej. <sup>52-53</sup> Walweloqnsiqa aqa aɲgro qudei nanɣi qarɲɲrnaqa nanɣi namo aisib Samaria naɲgo qure beiq di brantosib Yesus a di ɲeiqajqa minjrnabqa nanɣi na saideb. Di kiyaaqa? A Jerusalem aiyooqnej deqa. <sup>54</sup> Onaqa Yesus aqa aɲgro aiyel Jems Jon wo nanɣi kumbra di unsibqa minjɲ oqetɲrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga ɲamyuwo metonam laɲ goge na aisim tamo nanɣi di koitɲjrqa.” <sup>55</sup> Onaqa Yesus a bulosiqa nanɣi aiyel ɲirɲɲjrej. <sup>56</sup> Osiqa aqa aɲgro kalil nanɣi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

*Tamo qudei nanɣi Yesus dauryqajqa mareb*

<sup>57</sup> Nanɣi gam dauryosib aiyeqnaɓqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnaqai.” <sup>58</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Baɲ juwan nanɣi tal ti. Agi sub miligiq di ɲereɲeqnuɓ. Qebari nanɣi simi ti. Deqa nanɣi simiq di ɲereɲeqnuɓ. Ariya e Tamo Aɲgro ɲeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” <sup>59</sup> Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariɲoqnaqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa.” <sup>60</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Unɲum. Tamo moiyo qaji nanɣi segi na tamo moiyo qaji nanɣi subq ateleɲoqnaqab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanɣi taqatɲrsim naɲgo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

<sup>61</sup> Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanɣi baɲ ojeleɲosiy bosiy ni daurmqa.” <sup>62</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanɣi taqatɲrsim naɲgo Mandor

Koba s̄qas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ñam atoqn̄qas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

## 10

### *Tamo 72 nan̄gi Yesus aqa anjam mare mare laqneb*

<sup>1</sup> Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nan̄gi met-njrnaqa aqa areq bonabqa nan̄go ambleq dena tamo 72 nan̄gi giltnjrej. Nan̄gi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej. Giltnjrsiqa nan̄gi aiye ayel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nan̄gi deq aiqajqa minjrsiqa qarinjnrnaq ayeb. <sup>2</sup> A nan̄gi qarinjnrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ningi wau lanja minjibqa a na wau tamo nan̄gi qarinjnr̄imqa nan̄gi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelenqab.

<sup>3</sup> “Deqa ningi aiyiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qar̄ingitqa aisib bauñ juwan̄ nan̄go ambleq di wauoqn̄qab. <sup>4</sup> Ningi silali osib aiyab. Nun̄go qaquñ aib. Singa tatal jigaib. Ningi aiyoqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nan̄gi anjam bei minjraib. <sup>5</sup> Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo un̄gasari tal miligiq di unub qaji nan̄gi endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ <sup>6</sup> Degsib minjroqniyqa lawo tamo bei s̄qas di a nun̄go lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei s̄qasai di nun̄go lawo anjam di olo puluosim nun̄goq bqas. <sup>7</sup> Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nan̄gi na ningi joqsib ingi ti ya ti anain̄goqniyqa uyoqniy. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa nun̄go awai agi oqniy.

<sup>8</sup> “Ningi qure beiq di brantoqniyqa nan̄gi ningi joqoqnsib ingi anain̄goqniyqa uyoqniy. <sup>9</sup> Ningi qure dia sosibqa tamo un̄gasari ma ti unub qaji nan̄gi boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nun̄go Mandor Koba sosim ningi taqatñgwajqa bati jojomqo.’ <sup>10</sup> Ariya ningi qure beiq di brantoqniyqa nan̄gi ningi gereingosaiabqa ningi nan̄gi urat-njrqa oqnsib nan̄go qure ambleq di tigelooqnsibqa endegsib minjroqniy, <sup>11</sup> ‘Ningi Qotei qoreiyonub deqa nun̄go qure qa tumbrum gago singa qandratqo qaji agi butuyetñgonum. Ariya ningi endegsib qalieoiy, Qotei a nun̄go Mandor Koba sosim ningi taqatñgwajqa bati jojomqo.’ O ijo an̄gro, ningi degsib minjroqniy. <sup>12</sup> E ningi mern̄gwai. Mondon̄ Qotei a tamo un̄gasari nan̄go une qa peginjnrqa batiamqa a na qure deqaji nan̄gi tulan̄ padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nan̄gi degsim padaltnjrqasai. A nan̄gi gulbe kiñala enjrqas.

### *Tamo un̄gasari are bulyosai qaji nan̄gi mondon̄ tulan̄ padalougetqab*

<sup>13</sup> “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan̄ padalougetqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nun̄goq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nan̄goq di brantej qamu nan̄gi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu. <sup>14</sup> Deqa e ningi endegsi mern̄gwai. Mondon̄ Qotei a tamo un̄gasari nan̄go une qa peginjnrqa batiamqa a na ningi tulan̄ padaltn̄gougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nan̄gi degsim padaltnjrqasai. A nan̄gi gulbe kiñala enjrqas. <sup>15</sup> O Kaperneam tamo un̄gasari, ningi lan̄ qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

<sup>16</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei a nungo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ninngi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

*Tamo 72 Yesus na qarinjnjrej qaji nanngi olo aqa areq beb*

<sup>17</sup> Yesus na tamo 72 nanngi di qarinjnjrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanngo wau di koboonaqa nanngi olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanngi winjreqnamqa nanngi gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.” <sup>18</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lan goge na ulonosi q aiyeqnaq e unonum. <sup>19</sup> Ninngi quiy. E na Qotei aqa singila ninngi enjonum. Deqa ninngi singila di osib amal uge ti deging ti nanngo singila tentoqnsib laqnaqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ninngi na kobotoqnaqab. Deqa inngi bei na yala ninngi ugeugeingwa keresai. <sup>20</sup> Mondor uge nanngi nungo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu di bolequja. Ariya ninngi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nunngo ñam lan qureq di nenngrenyej unu. Ninngi deqa tulan areboleboleingem.”

*Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej*

<sup>21</sup> Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanngi qa ulitoqnsimqa tamo nanngi angro du du bul unub qaji nanngi segi qa babteqnam nanngi poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” <sup>22</sup> Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inngi inngi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanngi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqi. Yim nanngi dego ijo Abu qa qalieqab.”

<sup>23</sup> Yesus a degsi marsiqa aqa angro nanngi joqsiqa nanngi segi sasalosib a na minjrej, “Ninngi nunngo ñamdamu na ijo kumbra uneqnub deqa ninngi tulan areboleboleingem. <sup>24</sup> Ninngi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti gargekoba kumbra ninngi bini uneqnub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanngi unosai qneb. Anjam ninngi bini queqnu qaji di dego nanngi quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanngi quosai qneb.”

*Samaria tamo bei a kumbra bole yej*

<sup>25</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila lan tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Dal anjam nenngrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.” <sup>27</sup> Onaqa tamo dena minnej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim geregereinjroqnume.’” <sup>28</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnaq dena ni ñambile oqam.”

<sup>29</sup> Onaqa tamo di a diqosi qqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?” <sup>30</sup> Onaqa



Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo gudei nanji na a ojsib aqa inji ingi kalil yayekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. <sup>31</sup> A gam qalaq di neiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa gilej. <sup>32</sup> Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di neiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa walwelosiq gilej.

<sup>33-34</sup> “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiqa aqa areq bosiqqa gorej ti wain ti osiq aqa jejamu pupoyeleñeb qaji di yanselenosiqqa qoselenetej. Osiqqa a soqtosiqqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqqa tamo nerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej. <sup>35</sup> Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqqa nerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banja gudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereyoqne. E bosiy ino segi silali banja gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’ ”

<sup>36</sup> Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqqa olo minjej, “Tamo qalub nanji gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab neiesoqnej qaji aqa was bole?” <sup>37</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

### *Yesus a Marta Maria wo nanjo talq di soqnej*

<sup>38</sup> Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji koba na walwelosib aisib qureq beiq di branteb. Qure dia unja bei soqnej aqa ñam Marta. A nanji joqsiiq koba na aqa tal gogeteb. <sup>39</sup> Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa sinja jomomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej. <sup>40</sup> Ariya Marta a nanjo inji goiyetnjrqqa marsiqqa wau koba yoqnej. Osiqqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi inji goiyooqnsim inji inji kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryai bosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryai bem.” <sup>41</sup> Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni inji inji kalil qa are koba qaleqnum. Ni inji inji deqa are kobaimaiq. <sup>42</sup> Inji qujai qa are qalqam di kere. Maria a inji qujai di oqo. Inji di tulan boledamu. Inji di tamo bei na olo yayiqa keresai.”

## 11

### *Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailiyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanji pailiyajqqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailiyajqqa gam osorge.” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ninji Qotei pailiyqa osibqqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

<sup>3</sup> Gago inji uyo bati gaigai keretgoqnime.

<sup>4</sup> Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjre-qnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.’”

<sup>5-6</sup> Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e ingi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’ <sup>7</sup> A degsi mermimqa ni na kamba minjgam, ‘Ni e njeio njam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanqi ti njeijunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’ <sup>8</sup> Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim ingi keretosim yqam. <sup>9</sup> Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ingi bei qa Qotei paillyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa namqab di itqab. Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas. <sup>10</sup> Tamo kalil Qotei paillyeqnub qaji nanqi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa nameqnub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanqi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

<sup>11</sup> “Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. <sup>12</sup> A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai. <sup>13</sup> Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nanqi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanqi saidnjrosaeqnub. Nungo kumbra dena ningi endegsi poinjem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi paillyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai.”

*Tamo qudei nanqi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb. <sup>15</sup> Onaqa tamo qudei nanqi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanjo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu.” <sup>16</sup> Onaqa tamo qudei nanqi Yesus aqa singila lan tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na gegerere sqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na gegerere sqa keresai. <sup>18</sup> Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqas di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ningi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.’ <sup>19</sup> Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nanqi mondor uge winjrqab? Deqa nanqi segi na merngwab, ningi anjam groteqnub. <sup>20</sup> Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di ningi endegsi poinjwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poinjwas.

<sup>21</sup> “Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojeleosim aqa segi tal gegerere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab. <sup>22</sup> Ariya tamo bei tulan singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti an ti tal

aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yayielenosim aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nanjo banq di olo atelenqas.

<sup>23</sup> “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

*Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas*

<sup>24</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kangranoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ <sup>25-26</sup> A degsi marsimqa aisim tal di nami manj solsis ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanji joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnbqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

*Tamo yai nanji tulan areboleboleinjrim sqab?*

<sup>27</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena unja bei a brantosiqa tulan lelenosiqa Yesus minjej, “Ino ai agi ni nami namabtmosiqa munqum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas.” <sup>28</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanji Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanji dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

*Tamo qudei nanji Yesus aqa manjwa unqajqa minjeb*

<sup>29</sup> Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus aqa areq di koroeqnabqa a na nanji endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra tulan ugedamu. Nanji gaigai Qotei aqa manjwa lanja unqajqa metbeqneb. Deqa e na Qotei aqa manjwa bei nanji osornjrqasai. Jona aqa manjwa segi osornjritqa nanji unqab. <sup>30</sup> Agi Jona a segi manjwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanji manjwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manjwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji manjwa di unqab. <sup>31</sup> Mondor Qotei na tamo ungasari nanji peginjrqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaq? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu. <sup>32</sup> Mondor Qotei na tamo ungasari nanji peginjrqa batiamqa Ninive tamo nanji dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra uge babetnjrqab. Nanji degyqab. Di kiyaaq? Ninive tamo nanji nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu.”

*Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul*

<sup>33</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanji tal miligiq gilsib warum geregere unqab. <sup>34</sup> Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. <sup>35</sup> Deqa ningi geregere unoqniy. Nunjo jejamu suwanajunu

qaji di olo ambruo uge. <sup>36</sup> Ino jejamu kalil suwanjekritqas di taqal bei ambruaq keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam pulonosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

*Farisi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kumbra uge uge yeqnu*

<sup>37</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqa ombla ijo talq gilsim ingi uyqom.” Osiqa nanqi ombla aqa talq gilsib awoeb. <sup>38</sup> Awoosib Yesus a ingi uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq lanja uvej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej. <sup>39</sup> Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ningi Farisi nungo kumbra uge agi ubtosiy mernjwai. Ningsi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnu. Ningsi miligi yansosaieqnu. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningsi baban na tamo bole. Ariya nungo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu. <sup>40</sup> Ningsi nanari tamo! Qotei a nungo jejamu gereiyosiq nungo are miligi dego gereiyej. Di ningsi qaliesai kiyo? <sup>41</sup> Deqa ingi ingi kalil nungo are miligiq di unu qaji di ningsi elenjosib tamo ingi saiqoji nanqi enjroqniy. Ningsi kumbra degyibqa nungo ingi ingi kalil milalesqas.

<sup>42</sup> “O Farisi tamo, ningsi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Ningsi dal anjam kiñilala segi dauryeqnu. Agi ningsi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnu. Ariya ningsi Qotei aqa dal anjam kokba dauryaqaja urateqnu. Agi ningsi kumbra bole bole dauryosaieqnu. Ningsi Qotei qalaqalaiyosaieqnu. Ningsi dal anjam kiñilala segi dauryeqnu. Deqa e ningsi endegsi mernjwai. Ningsi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningsi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

<sup>43</sup> “O Farisi tamo, ningsi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Ningsi Qotei tal miligiq di tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleingeqnu. Ningsi koro sawaq di dego tamo ungasari nanqi na nungo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

<sup>44</sup> “O Farisi tamo, ningsi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Ningsi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marin na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanqi quraq na walweloqncab di nanqi qalieqasai.”

<sup>45</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanqi anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.” <sup>46</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ningsi dego tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Ningsi tamo ungasari nanqi gulbe kokba enjreqncab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningsi na olo nanjo gulbe di qoboiyetnjrosaiieqnu.

<sup>47</sup> “Ningsi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Nunjo moma nanqi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ñumeqncab moreñoqneq. Ariya ningsi na olo nanjo sub gereiyeqnu. <sup>48</sup> Nunjo kumbra dena ningsi endegsib marobuleqnu, ‘Gago moma nanjo kumbra bole.’ Ningsi degsib marobuleqnu. Agi nunjo moma nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ñumoqneq. Ariya ningsi na olo nanjo sub gereiyeqnu.

<sup>49</sup> “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanqi ti ijo anjam maro tamo nanqi ti qarinjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjoq giloqncab nanqi na nanqi jeutinjoqnsib tulan ugeugeinjroqncab. Osib qudei ñumoqncab moreñoqncab.’ <sup>50-51</sup> O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunjo moma nanjo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo jejamuq

di atelenqas. Nungo moma nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanngi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas.

<sup>52</sup> “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnabqa ningi na olo gam getentetnjreqnub. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanngi dego gam di itqa yeqnab ningi na olo gam getentetnjreqnub.”

<sup>53</sup> Osiqa Yesus a tigelosiqqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneb. <sup>54</sup> A anjam bei grotimqa nanngi a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneb.

## 12

### *Yesus a Farisi nanngo kumbra uge qa anjam marej*

<sup>1</sup> Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanngo singa sosetnjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angro nanngi joqsiqu nanngi sasalosib a na minjrej, “Ningi geregere nam atoqniy. Farisi nanngi gisan tamo. Nanngi anjam maro aiyelteqnu. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. <sup>2</sup> Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqas. <sup>3</sup> Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqnu qaji di suwanamqa tamo nanngi quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqnu qaji di tamo nanngi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

### *Ningi Qotei segi ulaiyiy*

<sup>4</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nungo jejamu segi qalsib moiyoqqa kere. Nanngi ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nanngi ulainjraib. <sup>5</sup> Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nungo jejamu moiyoqsim bunuqna nungo qunun dego namyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyiy.

<sup>6</sup> “Ningi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyo-saieqnu. Silali kiñala na awaiyeqnu. Ariya Qotei na qebari sinjir nanngi geregere taqatnjreqnu. A na nanngi uratnjrosaieqnu. <sup>7</sup> Dego kere Qotei a nungo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanngi tulan bunnjrejunub.”

### *Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai*

<sup>8</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nungo ñam boleq atsiy marqai. <sup>9</sup> Ariya ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nungo ñam marqajqa asgibqas.

<sup>10</sup> “E Tamo Angro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai.

11 “Bunuqna Juda tamo kokba nanḡi ninḡi ojsib nanḡo Qotei tal miligiḡ di tigeltḡosib nenemḡibqqa ninḡi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanḡo gate ti nanḡo mandor ti nanḡo ulatamuḡ di dego ninḡi tigeltḡibqqa ninḡi na kamba anjam minjrqajqa ulaaib. 12 Bati deqa Mondor Bole na areqalo enḡimqqa ninḡi anjam marqab.”

*Ñoro tamo qa yawo anjam*

13 Onaqa tamo unḡasari koroesoqneḡ qaji nanḡo ambleq dena tamo bei a tigelosiqa Yesus minjeḡ, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqqa a na gago abu moiyeḡ qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.” 14 Onaqa Yesus na minjeḡ, “Tamo yai na e gilbqo deqa e nunḡo gulbe di gereiyqai?” 15 Degsi minjsiqa tamo unḡasari kalil nanḡi endegsi minjreḡ, “Ninḡi ñoro koba oqajqa mamaunḡaiq. Ninḡi ñoro koba ti sqab dena ninḡi ḡambile bole oqa keresai. Ninḡi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

16 Osiqa yawo anjam bei endegsi minjreḡ, “Ñoro tamo bei soqneḡ. Aqa wauḡ di inḡi tulaḡ koba melioqneḡ. 17 Deqa a endegsi are qaleḡ, ‘E kiyerqai? Ijo inḡi tulaḡ koba melielenqo. Deqa e inḡi di atqajqa tal keresaiibqo.’ 18 Osiqa mareḡ, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil koḡelenḡosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo inḡi meli kalil tal kokbaḡ di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai. 19 Jugelenḡosiy marqai, “Ijo inḡi inḡi tulaḡ koba aḡi atonum unu. Deqa e aqaratosiy laḡa awesqai. Sosiy inḡi ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqḡas. Wausau gargekoba gilqas ijo inḡi inḡi di koboqasai.” ’ 20 Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjeḡ, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunuḡ yaimitqa ni moiqam. Yimqqa inḡi inḡi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minjeḡ. 21 Dego kere tamo nanḡi ñoro koba koroiyejunub qaji nanḡo ñoro qoji padalqab. Nanḡi laḡ qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanḡi Qotei aqa ḡamgalaq di sougetesosib moreḡqab.”

*Ninḡi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib*

22 Osiqa Yesus na aqa anḡro nanḡi endegsi minjreḡ, “Ninḡi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga inḡi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninḡi degsib maraib. 23 Ninḡi inḡi uyo na segi ḡambile oqasai. Ninḡi gara jugoqḡab dena segi nunḡo jejamu bole sqasai. 24 Ninḡi qebari nanḡi unjriy. Nanḡi inḡi yagosaieqḡub. Inḡi otorosib talq di atosaiqḡub. Ariya Qotei na qebari nanḡi inḡi anainjreḡnu. Ninḡi qalie, qebari nanḡi qunuḡ saiqoji. Ninḡi tamo qunuḡ ti. Ninḡi qebari nanḡi tulaḡ bunḡjrejunub. 25 Ninḡi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninḡi are koba qalqab dena ninḡi nunḡo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai. 26 Ninḡi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ninḡi kiyaya inḡi qudeḡi qa are koba qaleqḡub?”

27 “Ninḡi ḡam so unjriy. Nanḡo wala kiyersib branteqḡub di ninḡi qalie-sai. Nanḡi segi wauosaieqḡub. Nanḡo segi wala gereiyosaieqḡub. Deqa e ninḡi endegsi mernḡwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqḡneḡ. Ariya ḡam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulaḡ bunḡejunu. 28 Maḡ laḡaj a bini oqwas nebe tamo nanḡi na ḡinḡenḡosib ḡamyuwoq waiyqab. Maḡ laḡaj di Qotei na wala enjreḡnu. Deqa ninḡi kiyaya Qotei qa nunḡo areqalo sinḡilatqa yonub keresaiḡwo? Ninḡi maḡ laḡaj sai. Ninḡi tamo qunuḡ ti. Deqa ninḡi endegsi poḡḡem, Qotei a ninḡi dego gara enḡoqḡas. 29 Ninḡi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga inḡi ti ya ti qabe na

osim uyqom?’ Ningi degsib maraib. <sup>30</sup> Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanği inği inği deqa are koba qaleqñub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nunço Abu a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi inği inği deqaji oqñsib sqab. <sup>31</sup> Deqa ningi Qotei na taqatñgosim nunço Mandor Koba sqajqa sinğilaoqñiy. Ningi degyqab di Qotei na kamba inği uyo ti gara ti dego enğoqñqas.”

*Ningi lanğ qure qa inği inği oqajqa deqa are qaloqñiy*

<sup>32</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du ningi ulaaib. Nunço Abu a nunço Mandor Koba sosim ningi taqatñgwajqa areareteqñu. <sup>33</sup> Deqa ningi kumbra endegyiy. Ningi nunço ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo inği inği saiqoji nanği di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qunğ ugeosaieqñu qaji di gereiyosib lanğ qure qa inği inği elenjosib di jugelenjoiy. Inği inği di koboqa keresai. Bajinğ tamo nanği bosib oqasai. Sisimbinğ na ugetqasai. Inği inği di gaigai sqas. <sup>34</sup> Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego sinğilatim sqas.”

*Kanğal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariñeqñu*

<sup>35</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi nunço gara tigelenjosib nunço inği inği kalil gereiyosib wanğ qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqñiy. <sup>36</sup> Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siranğme kindokindonamqa aqa kanğal tamo nanği a qa tariñejunub qaji nanği siranğme waqtoqujatqab. Dego kere ningi ijo bqajqa bati qa tariñosib soqñiy. <sup>37</sup> Tal lanja aqa kanğal tamo nanği a qa tariñosib ñam atoqñibqa bosim degsi unjrimqa nanği tulanğ areboleboleinjrğas. Deqa a na nanği metnjrim awoelenğabqa inği anainjroqñqas. <sup>38</sup> A qolo jige kiyo nebeqa laqñimqa kiyo bosim aqa kanğal tamo nanği a qa tariñosib ñam atoqñibqa degsi unjrimqa nanği tulanğ areboleboleinjrğas.

<sup>39</sup> “Ningi are qaliy. Bati gembu bajinğ tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajinğ tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. <sup>40</sup> Dego kere e Tamo Anğro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi pruatñgaim deqa ningi geregere ñam atoqñsib e qa tariñoqñsib soqñiy.”

*Tamo yai a wau tamo bole?*

<sup>41</sup> Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo ungasari kalil nanği dego quqwajqa kiyo?”

<sup>42</sup> Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kanğal tamo yai a areqalo bole ti sosisqa gaigai wau bole yeqñu? Kanğal tamo di tal lanja na endegsi minjğas, ‘Ni na ijo kanğal tamo kalil nanği geregere taqatñjroqñsimqa nanço inği uyqajqa batiaoqñimqa inği anainjroqñe.’ <sup>43</sup> Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanğal tamo yej qaji di kalil keretosim soqñimqa a bosim unimqa kanğal tamo di a tulanğ areboleboleiyğas. <sup>44</sup> Deqa e bole mernğwai. Kanğal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa inği inği kalil osim aqa banğ di atim a na taqatetoqñqas. <sup>45</sup> Ariya kanğal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kanğal tamo ti kanğal unğ ti nanği lanja lanja kumbainjroqñqas. Osim inği ti wain ti uyoqñsim nanarioqñqas. <sup>46</sup> Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqñimqa aqa tamo koba brantouqatosisim unimqa a tulanğ prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosisim tamo nanği

Qotei qa nanngo areqalo singilatosaieqnu b qaji nanngo so sawaq waiyim aiqas.

<sup>47</sup> “Tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainyogargekobatqas. <sup>48</sup> Ariya tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinqa na kumbainyoqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba dego taqateme.”

*Yesus na tamo ungasari nanngi pupoinjrimqa nanngi jeu jeu sqab*

<sup>49</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E nanyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegi pailyeqnum, ‘O Abu, nanyuwo di urur puloneme.’ <sup>50</sup> Ningi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gulbekobaibeqnu. <sup>51</sup> O ijo angro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem. <sup>52</sup> Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanngi ijo nam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanngi na tamo aiyel jeutnjroqnqab. Tamo aiyel nanngi na tamo qalub jeutnjroqnqab. <sup>53</sup> Abu nanngi na nanngo segi angro mel nanngi jeutnjroqnqab. Angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqnqab. Ai nanngi na nanngo segi angro sebin nanngi jeutnjroqnqab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqnqab. Ain qeli nanngi na nanngo segi ain yala nanngi jeutnjroqnqab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqnqab.”

*Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanngi utru poinjrosaeqnu*

<sup>54</sup> Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi endegi minjrej, “Sen aiyog dena lanbi tigelamqa ningi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas. <sup>55</sup> Meli jagwa bamqa ningi unsib marqab, ‘Sawa kanqanqas.’ Degsib marqab sawa kanqanqas. <sup>56</sup> Ningi gisan ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnu. Ariya kiyayqa kumbra bini branteqnu qaji di ningi unoqnsib utru poinjrosaeqnu?”

*Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi segi aiyel anjam urur gereyoqujatiy*

<sup>57</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyayqa geregere pegiyosaieqnu? <sup>58</sup> Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereyoqujatiy. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab. <sup>59</sup> Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

## 13

*Tamo a are bulyqasai di a padalqas*



<sup>1</sup> Onaqa bati deqa tamo qudei nanġi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanġi wagme osib Qotei atraiyeqnaqqa Pailat na aqa qaja tamo nanġi qarinjnaq gilsib nanġi ñumnab nanġo leŋ aisiq wagme nanġo leŋ ti tuturej.” <sup>2</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanġi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanġoq di brantej. Galili tamo qudei nanġi une gargekoba yosaieqnu. Ninġi degsib are qalonub kiyo? <sup>3</sup> Di sai. E ninġi mernġwai. Ninġi are bulyqasai di ninġi kalil dego padalqab. <sup>4</sup> Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 nanġi ñumnaq moreneb. Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreneb qaji nanġi une gargekoba yoqneb deqa nanġi degsib moreneb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanġi une gargekoba yosaieqnu. Ninġi degsib are qalonub kiyo? <sup>5</sup> Di sai. E ninġi mernġwai. Ninġi are bulyqasai di ninġi kalil dego padalqab.”

*Qura geitosai qaji aqa yawo anjam*

<sup>6</sup> Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. <sup>7</sup> Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa unġum. Qomsim waij. A kiyaga mandam aqa namur laŋa saitqas?’ <sup>8</sup> Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. <sup>9</sup> Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiamqa ni marim e qomsiy waiyqai.’” Yesus a yawo anjam degsi marej.

*Yori bati qa Yesus na uŋa bei boletej*

<sup>10-11</sup> Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiqqa ñam atej uŋa bei sonaq unej. Uŋa di a maijej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a groŋosiq laqnej. A tinġin tiġelqa keresai. <sup>12</sup> Deqa Yesus na uŋa di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O uŋa, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.” <sup>13</sup> Degsi minjsiqqa uŋa aqa jejamuq di baŋ atnaqa aqa ma koboonaqa a tinġin tiġelosiqqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. <sup>14</sup> Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaga? Yesus a yori bati qa uŋa di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nunġo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nunġo ma boletqajqa baib.” <sup>15</sup> Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ninġi gisaŋ tamo. Ninġi yori bati gaigai nunġo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib ya anainjreqnu. <sup>16</sup> Ariya uŋa endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaga yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.” <sup>17</sup> Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanġi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulaŋ bolequja deqa tamo unġasari kalil nanġi tulaŋ areboleboleinjroqnej.

*Sis yago qa yawo anjam*

<sup>18</sup> Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninġi mernġitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninġi geregere poingwas? <sup>19</sup> Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di

yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsıq tulan kobaqujaonaqa qebari nanđi bosib aqa daniq di simi atelenjeb.”

*Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam*

<sup>20</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unđasari nanđi taqatnjrsim nanđo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninđi mernđitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninđi geregere poingwas? <sup>21</sup> Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unđa bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

*Ninđi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy*

<sup>22</sup> Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyognej. <sup>23</sup> Aiyeqnaqa tamo bei na minjrej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, <sup>24</sup> “Ninđi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy. E ninđi mernđwai. Tamo gargekoba nanđi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqnib ugeinjroqnqas. <sup>25</sup> Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutimqa ninđi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonosib minjoqnqab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba mernđwas, ‘Ninđi tal qabe? E ninđi qaliesai.’ <sup>26</sup> Degsi mernđimqa ninđi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla ingi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’ <sup>27</sup> Degsib minjibqa a na kamba mernđwas, ‘Ninđi tal qabe? E ninđi qaliesai. Deqa ninđi kalil jaraiyiy. Ninđi kumbra uge yo qaji tamo.’ <sup>28</sup> A na ninđi degsim mernđsim ninđi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanđi ti Qotei na taqatnjrsim nanđo Mandor Koba sqas. Soqnimqa ninđi nanđi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunđo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas. <sup>29</sup> Tamo unđasari gargekoba nanđi sawa guta na guma na tauj na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelenjabqa Qotei a nanđo Mandor Koba sosim nanđi taqatnjrqas. Yimqa nanđi Qotei ombla awoosib ingi uyoqnqab. <sup>30</sup> Deqa ninđi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nanđi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nanđi mondon ñam ti sqab.”

*Yesus a Jerusalem nanđi qa dulej*

<sup>31</sup> Onaqa bati deqa Farisi qudei nanđi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoqmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulan.” <sup>32</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninđi gilsib gisan tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nanđi winjroqnsiyqa tamo ma ti nanđi boletnjroqnqai. Nebe dego e wau di yoqnqai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.”’ Ninđi gilsib Herot degsib minjiy. <sup>33</sup> Bini e walweleri aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaya? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanđi na Qotei aqa medabu o tamo nanđi ñumeq nab moreñeqnub. Nanđi qure beiq di nanđi ñumosaieqnub.

<sup>34</sup> “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanđi ñumoqnsim moiyoqnjreqnum. Osim tamo unđasari Qotei na inoq qarinjreqnu qaji nanđi meninj na ñumeqnam moreñeqnub. Bati gargekoba e ino angro nanđi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ni saideqnum. <sup>35</sup> Deqa ninđi quiy. Qotei a nunđo atra tal koba uratetnjimqa

a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi mernḡwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoḡ e olo lanḡ qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bḡo endi Tamo Koba aqa ḡam na bḡo. Deqa Qotei na a tulaḡ geregereiyeqnu.’ ”

## 14

### *Tamo bei jejamu sunyelenej qaji di Yesus na boletej*

<sup>1</sup> Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiq a ombla ingi uyoqneḡ. Inḡi uyeqḡabqa tamo qudei tal dia soqneḡ qaji naḡi Yesus koḡyoqneḡ. <sup>2</sup> Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyelenej qaji a awesoqneḡ. <sup>3</sup> Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo naḡi ti Farisi naḡi ti endegsi nenemḡnjrej, “Ninḡi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” <sup>4</sup> Onaqa naḡi na kamba anjam bei Yesus minjosai. Naḡi mequmesoqneḡ. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiq aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej. <sup>5</sup> Onaqa Yesus na Farisi naḡi olo nenemḡnjrej, “Nunḡo aḡro kiyo nunḡo makau kiyo yori bati qa uloḡosim subq aiyimqa ningi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ninḡi na merbiy.” <sup>6</sup> Onaqa naḡi na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresaiinjrej.

### *Ninḡi na nunḡo segi ḡam soqtaib*

<sup>7</sup> Bati deqa Yesus a ḡam atej di tamo qudei ingi uyo qa marsib talq bosib tamo ḡam ti naḡo awo jaramq di awoosib ingi uyeqḡab unjrej. Deqa a na naḡi yawo anjam endegsi minjrej, <sup>8-9</sup> “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ḡam ti naḡo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ḡam ti naḡo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ḡam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaaimim tamo lanḡaj naḡo awo jaramq di awoqam. <sup>10</sup> Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanḡaj naḡo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ḡam ti naḡo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil ingi uyeqḡnub qaji naḡo ḡamgalaq di ni ḡam ti sqam. <sup>11</sup> Tamo kalil naḡo segi ḡam soqteqḡnub qaji naḡi Qotei na olo ḡam aguq atetḡnrqas. Ariya tamo naḡo segi ḡam aguq ateqḡnub qaji naḡi Qotei na olo ḡam soqtetḡnrqas.”

### *Ninḡi na tamo sougetejunub qaji naḡi gereinjriy*

<sup>12</sup> Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was naḡi ti ino segi kadoi naḡi ti tamo unḡasari ḡoro koba ejunub qaji naḡi ti metḡnjraim. Ni deḡyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Naḡi na kamba maruro atsib e methib gilit ingi anaibqab.’ <sup>13</sup> Ni deḡyaim. Ni maruro atsimqa tamo ḡoro saiḡoḡi naḡi ti tamo jejamu lainjro qaji naḡi ti tamo sinḡa uge naḡi ti tamo ḡam qandimo naḡi ti metḡnjrim bab ingi anainjre. <sup>14</sup> Amqa ni tulaḡ areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Naḡi ni kamba ingi anaimqa keresai. Deqa mondoḡ tamo bole bole naḡi olo subq na tigelo batiamqa Qotei na kamba awai tulaḡ boledamu ni emqas.”

### *Yesus a maruro qa yawo anjam marej*

<sup>15</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib ingi uyoqneḡ qaji a qusiqa minjej, “Mondoḡ Qotei na aqa segi tamo unḡasari naḡi taqatḡnjrim naḡo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na naḡi ingi anainjrim awoosib koba na ingi uyoqḡqab. Deqa naḡi tulaḡ areboleboleinjrim sqab.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei

endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanġi aqa maruro unqa metnjrej. <sup>17</sup> Aqa maruro bati brantonaga a na aqa kanġal tamo bei qarinyonaq gilsiq tamo nanġi di minjrej, ‘Ninġi boiy. Inġi inġi kalil gereiyosib atonub unu.’ <sup>18</sup> Degsi minjrnaqa nanġi kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’ <sup>19</sup> Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanġi wau enjrqi. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’ <sup>20</sup> Bei na minjej, ‘E bini unja bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

<sup>21</sup> “Onaqa kanġal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanġi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiq minjej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo inġi inġi saiġoji nanġi ti tamo jejamu lainjro qaji nanġi ti tamo nam qandimnjro qaji nanġi ti tamo sinġa ugeinjro qaji nanġi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’ <sup>22</sup> Onaqa kanġal tamo a olo gilsiq tamo nanġi di kalil joqsi bosiq aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanġi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’

<sup>23</sup> “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kanġal tamo qarinyosiq minjej, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanġi joqsim boiy. Nanġi kalil babqa ijo tal magwas. <sup>24</sup> E ni mermqai. Tamo nanġi e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanġi ijo maruro unqasai.’ ”

*Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem*

<sup>25</sup> Yesus a dena tigelosiq walwelosiq aiyeqnaqa tamo unġasari tulan gargekoba nanġi a dauryosib aiyoqneb. Deqa a bulosiq nanġi endegsi minjrej, <sup>26</sup> “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa nauj, aqa anġro nanġi, aqa was nanġi, aqa jaja nanġi, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo anġro sqa keresai. <sup>27</sup> Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a ijo anġro sqa keresai.”

<sup>28</sup> Osiqa nanġi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas. <sup>29-30</sup> A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanġi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

<sup>31</sup> “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nanġi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanġi ñumsib winjrqa kere kiyo?’ <sup>32</sup> A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanġi qarinjrim gilsib mandor di minjqab, ‘Unġum, iqa qotqa uratonum.’

<sup>33</sup> “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi inġi inġi kalil uratqasai di a ijo anġro sqa keresai.”

*Bar qa yawo anjam*

<sup>34</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Inġiq di bar atoqneb aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inġi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. <sup>35</sup> Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga

bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

## 15

### *Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam*

<sup>1</sup> Bati bei takis o qaji tamo nanği ti une tamo nanği ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. <sup>2</sup> Koroonabqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nanği joqoqnsiqqa koba na inği uyeqñub.”

<sup>3</sup> Degsib marnabqa Yesus a nanço anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, <sup>4</sup> “Tamo bei aqa kaja 100 nanği ñin uyoqñibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanği uratñrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. <sup>5</sup> Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas. <sup>6</sup> Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ninği uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ” <sup>7</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanği a qa tulan areboleboleinjqas. Tamo 99 nanği mareqñub, ‘Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nanği qa lan goge dia nanği areboleboleinjqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanği a qa tulan areboleboleinjqas.”

### *Silali loumqo qaji aqa yawo anjam*

<sup>8</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Unja bei aqa menin silali 10 soqñimqa menin silali qujai loumimqa a wanal qatrentosim aqa talq di man solsim ñamosim itqas. <sup>9</sup> Itosim gilsim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ijo menin silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ” <sup>10</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan anğro nanği a qa tulan areboleboleinjqas.”

### *Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam*

<sup>11</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ñiri aiyel soqñeb. <sup>12</sup> Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosiqa taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej. <sup>13</sup> Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqa silali osiq tigelosiqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqqa aqa silali kalil uyekritej. <sup>14</sup> Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a inği tulan saiiyej. <sup>15</sup> Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatñroqñsim inği anainjroqñe.’ <sup>16</sup> Onaqa a bel nanği taqatñroqñsim inği anainjroqñe. Osiqa are qaloqñej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanği inği oto uratoqñibqa di oqñsiy uyoqñitqa dena e keroqñqas.’ A degsi are qalsiq soqñej. Di kiyaqqa? Tamo bei na inği anaiyosaiqñej deqa.

<sup>17</sup> “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqñum. Ijo abu aqa wau tamo nanği inği koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqñum. <sup>18</sup> Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. <sup>19</sup> Deqa e ino anğro sqqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqñqai.’ ” <sup>20</sup> Degsi are qalsiqqa tigelosiqa aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu nam atsiqa isaq di unsiq a qa tulan dulosiqa urur ti gilsiq a soqonyosiqa qalaqalaiyoqnsiqa kundogyoqnej. <sup>21</sup> Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa namgalaq di une kobaquja atonum. Ino namgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino angro sqa keresai.’ <sup>22</sup> Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanjal tamo qudei nanqi minjrej, ‘Ninji urur ti gilsib gara jugo tulan boledamu olekoba di osi bosib jigeti. Banrin dego osi bosib aqa ban duq di jigeti. Singa tatal dego osib aqa singaq di jigelenjeti. <sup>23</sup> Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyi. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. <sup>24</sup> Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo angro yala a moiyoqbulosiq olo nambile sosisq bgo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnac soqneb.

<sup>25-26</sup> “Ariya niri koba a wauq di sosisq dena puluosi bosisq tal jojomyosiqa nanqi areboleboleinjretnaq lou tueq nab qusiqa kanjal angro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanqi kiyaaqa lou tueq nub?’ <sup>27</sup> Degsi nenemyonaqa kanjal angro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bgo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanqi uyoqnsib areboleboleinjretnaq lou tueq nub. Aqa angro a bole sosisq olo brantqo deqa lou tueq nub.’ <sup>28</sup> Degsi minjnaq qusiqa nriyosiq qudaj. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiqa minjej, ‘O ijo angro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inji uysim areboleboleigim sqom.’ <sup>29</sup> Onaqa niri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargakoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranjosaiqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaiqnum. E ijo kadoi nanqi ti koba na areboleboleigosaieqnu. <sup>30</sup> Ariya ino angro yala a na ino nro osiqa gam qaji unja nanqi ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bgoqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’

<sup>31</sup> “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, ‘O ijo angro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inji inji kalil di ino dego. <sup>32</sup> Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moiyoqbulosiq olo nambile sosisq bgo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ ”

## 16

### *Yesus a nro taqato tamo qa yawo anjam marej*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Nro tamo bei soqnej. Aqa nro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na nro tamo di minjeb, ‘Ino nro taqato tamo a ino nro kalil lanja uyeqnu.’ <sup>2</sup> Degsi minjnabqa a na nro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo nro kalil ni uyonum qaji di sisiosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo nro olo bunu taqatqasai.’

<sup>3</sup> “Onaqa nro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali lanja ebqab di e jemaibqas. <sup>4</sup> Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena nro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa nro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulan areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena

e osib nanjo talq di e gegerereiboqnqab.’<sup>5</sup> A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqag dena ñoro eb qaji nanji metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqag dena em?’<sup>6</sup> Onaqa minjej, ‘E gorej kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo gorej kulum 50 segi nenjgrenje.’<sup>7</sup> Osiqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqag dena em?’ Onaqa minjej, ‘E bem sum aqa qun 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nenjgrenje.’

<sup>8</sup> “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisanj di poiyoñaqa aqa ñam soqtosiq minjej, ‘Ni keretonum.’ Degsi minjej. Di kiyaya? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosisq deqa kumbra gisanj di yej. Deqa ninji quiy. Mandam endeqa tamo ungasari nanji mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanji mandam qaji powo kiñala ti unub.

<sup>9</sup> “Deqa e ninji endegsi mernjgwai. Ninji mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanji kumbra bole enjroqñib nanji ninji qa tulan areboleboleinjroqñqas. Yim bunuqna ninji moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ninji joqsim tal gaigai sqas qaji dia ninji gegerereinjwas.

<sup>10</sup> “Ninji ñoro kiñala gegerere taqatqab di ninji ñoro qelikoba dego gegerere taqatqab. Ariya ninji ñoro kiñala gegerere taqatqasai di ninji ñoro qelikoba dego gegerere taqatqasai.<sup>11</sup> Ninji mandam qaji ñoro uge gegerere taqatqasai di ninji lanj qure qaji ñoro dego gegerere taqatqasai. Deqa tamo yai na lanj qure qaji ñoro nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.<sup>12</sup> Ninji tamo bei aqa ñoro gegerere taqatqasai di ninji nunjo segi ñoro dego gegerere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

<sup>13</sup> “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanji wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaisyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninji silali ti Qotei ti turtnjrsib nanji wauetnjrqa keresai.”

*Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej*

<sup>14</sup> Onaqa Farisi nanji Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanji bati gaigai silali oqnqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanji Yesus yomuiyeb.<sup>15</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji are qaleqñub, ‘Iga kumbra bole bole lanja babanj na yoqñim tamo ungasari nanji na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Ninji degsib are qaleqñub. Di gisanj. Nunjo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanji deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulan ugedamu.

<sup>16</sup> “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti maroqñeb dena bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanji Qotei aqa anjam bole palonteqñub. Palonteqñab tamo ungasari kalil nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa tulanj sinjilaeqñub.

<sup>17</sup> “Lanj ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai.”

*Tamo bei na aqa ñaun uratqa anjam*

18 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa n̄aun uratosim olo uña bei oqas di a na aqa n̄aun kumbra ugeq waiyqo. Uña bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena uña di kumbra ugeq waiyqo.”

*Ñoro tamo Lasarus wo nanjo sa anjam*

19 Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa ingi bole bole uyoqnsiq soqnej. <sup>20</sup> Aqa tal meq di tamo bei ingi tulan saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq n̄eioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. <sup>21</sup> Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a ingi uyeqnaqa ñenji ululoñeqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena len aiyeqnaqa baun nanji boqnsib nanjo men na yu bilgetoqneb.

22 “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib aqa qunun osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb. <sup>23-24</sup> Subq atnabqa aqa qunun aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatin kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minjej, ‘O Abu Abraham, e n̄amyuwoq endi sosimqa tulan kan̄kan̄oqnsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban̄ gei yaq di tuqtosim bosim ijo menq di atimqa kiñala ulilibqas.’

25 “Onaqa Abraham na minjej, ‘O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni ingi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a ingi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqnu. Ariya ni n̄amyuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum. <sup>26</sup> Ni n̄am atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nungoq bqa keresai. N̄ingi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

27-28 “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanji saidn̄rimqa nanji sawa uge endeq bqasai.’ <sup>29</sup> Onaqa Abraham na minjej, ‘Ino was nanji Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam dego qalieonub. Nanji anjam di dauryqab di kere.’ <sup>30</sup> Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqs di nanji qusib are bulyosib dauryqab.’

31 “Onaqa Abraham na minjej, ‘Tamo nanji Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanji anjam minjrqs di dego nanji qusib are bulyqasai.’ ”

## 17

*Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas*

1 Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanji kumbra di yoqnaqab qaji nanji tulan padalougetqab.

<sup>2</sup> Iga tamo deqaji nanji ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanjo kakroq



di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanği bunuqna anğro kiñala bei uneq waiyqasai.

<sup>3</sup> “Deqa ninği geregere ñam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoitime. <sup>4</sup> Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqñqas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoitime.”

*Iga Yesus qa gago areqalo sinğilatqajqa anjam*

<sup>5</sup> Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa sinğilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.” <sup>6</sup> Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nunğo areqalo e qa sinğilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninği subar endi minjibqa a nunğo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

*Yesus a kanğal tamo aqa kumbra qa anjam marej*

<sup>7</sup> Osıqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanğal tamo qarınjonaqa gilsıqa aqa inği wauq di mandam qamsiq bulyej. Osıqa aqa kaja nanği dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjtas? ‘Ni namo inği uye’ degsi minjtas e? Sai. <sup>8</sup> A minjtas, ‘Ni ijo inği goiyetbosim gara tıgsim inği suweiyosim ebimqa inği ti ya ti uyqai. Uyit menetbimqa bunu ni kamba inği ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanğal tamo degsi minjtas. Di kiyayaqa? A kanğal tamo lanğaj deqa. <sup>9</sup> Kanğal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjtasai. Di kiyayaqa? A kanğal tamo lanğaj deqa. <sup>10</sup> Dego kere ninği Qotei aqa kanğal tamo sosibqa wau kalil a na ninği enğoqñqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanğal tamo lanğaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’ ”

*Yesus a tamo 10 nanğo jejamu yu na ugeelenej qaji nanği boletnjrej*

<sup>11</sup> Yesus a dena tigelosıqa Jerusalem aıqajqa gam dauryosıqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aıyoqnej. <sup>12-13</sup> Aıyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanğo jejamu yu na ugeelenej qaji nanği bosib Yesus itosibqa nanği kiñala isaq di tigelosib tulanğ maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaıge.” <sup>14</sup> Onaqa Yesus a nanği unjrsıqa minjrej, “Ninği olo puluosib aisib nunğo jejamu atra tamo nanği osornjriy.” Degsi minjrnaqa nanği aıyoqnsibqa gamq di nanğo yu kalil mosoonaga nango jejamu boleonaq uneb. <sup>15</sup> Onaqa nanğo ambleq dena qujai a segi olo puluosıqa Yesus aqa areq gilej. A lelenğ ti Qotei aqa ñam soqtqnsiq giloqnej. <sup>16</sup> Gilsiq Yesus aqa sinğaq di sinğa pulutosıqa binjyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji. <sup>17</sup> Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanğo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanği qabi unub? <sup>18</sup> Nanği olo ijoq bosai. Nanği Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.” <sup>19</sup> Yesus a degsi marsıqa tamo di minjej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa sinğilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

*Mondonğ Tamo Anğro a lanğ qureq na bqas*

<sup>20</sup> Bati bei Farisi nanği Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo unğasari nango Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati

brantognimqqa manwa bei namoqna bam ningi unqasai. <sup>21</sup> Tamo bei na endegsi merngwasai, 'Ningi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,' o 'Mandor Koba a bqo agide.' Degyqasai. Ningi quiy. Bini Qotei a nungo ambleq endi Mandor Koba unu."

<sup>22</sup> Osıqqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, "E Tamo Anqgro. Bati bei brantimqqa ningi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai. <sup>23</sup> Tamo qudei na ningi gisanqoqnsib merngoqnaqab, 'Ningi uniy. Tamo Anqgro bqo agide,' o 'Tamo Anqgro bqo agiende.' Degsib merngoqnaqqa ningi nanqi daurnjraib. <sup>24</sup> Kola minjaleqnaqa lan kalil suwanjeqnu dego kere mondon e Tamo Anqgro brantitqqa tamo unqasari kalil nanqi e nubqab. <sup>25</sup> Ariya e brantosaisoqnitqqa tamo unqasari bini bati endeqa unub qaji nanqi na e qoreibosib jaqatin koba ebqab.

<sup>26</sup> "Noa aqa bati qa tamo unqasari nanqi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Anqgro bqajqa bati qa nanqi kumbra degyoqnaqab. <sup>27</sup> Agi Noa aqa bati qa tamo unqasari kalil nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib unqa ban ojelenoqnsib sonabqqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanqi kalil morejekriteb. <sup>28-29</sup> Lot aqa bati qa dego tamo unqasari nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nanqi kumbra degyoqnsib sonabqqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa nıamyuwo ti meniñ pulon ti lan goqe na awa bul aisiqa Sodom tamo unqasari kalil nanqi padaltnjrej. <sup>30</sup> Dego kere bunuqna tamo unqasari nanqi kumbra degyoqnsib soqnaqqa e Tamo Anqgro brantqai.

<sup>31</sup> "Bati deqa tamo unqasari tal meq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilab. Nanqi jaraiyoqnaqatebe. Tamo unqasari wauq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqnaqatebe. <sup>32</sup> Kumbra nami Lot aqa nıaun aqaq di brantej qaji ningi deqa are qaliy. <sup>33</sup> Tamo bei a aqa segi nıambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nıambile uratqas di a olo nıambile bole oqas.

<sup>34</sup> "E ningi endegsi merngwai. Ijo bqajqa bati brantimqqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di nıereñesoqnaqqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqqa bei uratim sqas. <sup>35</sup> Unqa aiyel tal qujaiq di saplan gereiyoqnaqqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqqa bei uratim sqas. <sup>36</sup> Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnaqqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqqa bei uratim sqas." Yesus na aqa angro nanqi anjam degsi minjrej. <sup>37</sup> Onaqa nanqi na kamba nenemyeb, "O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?" Onaqa Yesus a nanqi yawo anjam endegsi minjrej, "Tamo nanqo jıeamu qusaqnu qaji sawa dia qal nanqi koroqab."

## 18

### *Iga Qotei pailyqajqa asgıgwasai*

<sup>1-2</sup> Yesus aqa angro nanqi bati gaigai Qotei pailyoqnaq abıngınjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiyoqnej. A tamo unqasari nanqi qa dego are qalosaiyoqnej. <sup>3</sup> Qure dia unqa qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsıqa minjoqnej, 'Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryabosim gago aiyel anjam pegiyetgımqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.' <sup>4</sup> A degsi minjeqnaqa a

aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaieqnum. E tamo ungasari nanqi qa are qalosaieqnum. <sup>5</sup> Ariya unja qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaiibe.” A merbo gaigai yeqnu deqa unqum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulan asgibo uge.’”

<sup>6</sup> Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninqi quiy. <sup>7</sup> Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na giltnej qaji nanqi qolo ti qanam ti pailyoqnaqab di a nanjo pailyo qusimqa tarijsokobaiyqasai. A nanqi urur aqaryainjrqas. <sup>8</sup> E ninqi merngwai. Qotei na nanqi urur aqaryainjroqumatqas. Ariya mondon e Tamo Angro bosiyqa tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi e qa nanjo areqalo singilatosisoq nib degsi unqai e?”

*Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanqi aiyel Qotei pailieb*

<sup>9</sup> Tamo qudei nanqi mareqnum, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanqi unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji nanqi yawo anjam bei endegsi minjrej, <sup>10</sup> “Tamo aiyel nanqi Qotei pailiyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. <sup>11</sup> Nanqi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailiej, ‘O Qotei, e tamo qudei nanqi unub dego sai. E gisan na tamo ungasari nanqi silali yainjrosaiieqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai. <sup>12</sup> E gaigai ni pailmqa oqnsim ingi ti ya ti urateqnum. E ijo segi ingi ingi kalil potelenoqnsim oto bei ni atrameqnum.’ <sup>13</sup> Farisi tamo a degsiqa Qotei pailiej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa lan goge koqyosim pailiyqajqa jemaiyonaqa turuosiqqa are soqonyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosisim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailiej.”

<sup>14</sup> Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “E ninqi merngwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaya? Tamo kalil nanjo segi ñam soqteqnum qaji nanqi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanjo segi ñam aguq ateqnum qaji nanqi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

*Yesus a marej, “Angro du du nanqi ijo areq bqajqa saidnjraib”*

<sup>15</sup> Onaqa tamo ungasari qudei nanqi nanjo angro du du ti angro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nanjo gateq di atetnjrqqa marsib aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa angro nanqi na saidnjrsib minjrej, “Nunjo angro du du nanqi joqsib endeq baib.” <sup>16</sup> Degsib saidnjrnabqa Yesus na angro du du nanqi di metnjrej. Osiqa aqa angro nanqi minjrej, “Angro du du nanqi uratnjrib ijo areq beb. Nanqi saidnjraib. Tamo ungasari nanqi angro du du bul sqab di Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas. <sup>17</sup> E bole merngwai. Ninqi angro du du nanqi bul sqasai di Qotei a ninqi osim taqatngwasai. Deqa a nunjo Mandor Koba sqasai dego.”

*Ñoro tamo bei a Yesus omba na anjam mareb*

<sup>18</sup> Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaya e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.”

<sup>20</sup> Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni bajinjam. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjam. Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne.’” <sup>21</sup> Onaqa Juda gate dena olo Yesus minjej, “E angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” <sup>22</sup> Degsi minjnaq qusiqa kamba minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam.” <sup>23</sup> Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaaqa? A ingi ingi koba ti soqnej deqa.

<sup>24</sup> Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, “Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulan banji koba. <sup>25</sup> Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulan banji koba.” <sup>26</sup> Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanji na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanji Qotei na elenjamqa nanji nambile gaigai sqa kere?” <sup>27</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanji segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

<sup>28</sup> Yesus a nanji degsi minjrnaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum.” <sup>29-30</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa njan, aqa was nanji, aqa ai abu nanji, aqa angro nanji ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na ingi ingi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondonj a nambile gaigai sqas.”

*Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”*

<sup>31</sup> Yesus na aqa angro 12 nanji anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanji joqsqa segitnjrsiq endegsi minjrej, “Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanji nami e qa nenjrenyeb qaji di aqa damu brantqas. <sup>32</sup> Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanjo banq di e atgab. Yimqa nanji na e misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqngab. <sup>33</sup> Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” <sup>34</sup> Yesus na aqa angro nanji anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanji geregere poinjrosai.

*Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej*

<sup>35</sup> Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanji silali qa njlnjroqnej. <sup>36</sup> Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus dauryosib qatronoqnsib aiyeq nab tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Ningi kiyaaqa qatronoqnsib?” <sup>37</sup> Onaqa nanji na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.” <sup>38</sup> Degsi minjnabqa a tulan lelenosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” <sup>39</sup> Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanji na tamo di njrintosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanjo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” <sup>40</sup> Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo ungasari nanji

minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanği na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej, <sup>41</sup> “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa leleñoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo ñam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa leleñoqnam.” <sup>42</sup> Onaqa Yesus na minje, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ñamdamu olo poimeme.” <sup>43</sup> Degsi minjnaqa aqa ñamdamu poiyoonaqa sawa unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği dego Qotei aqa ñam soqtoqneb.

## 19

### *Yesus a Sakius aqa talq gilej*

<sup>1-3</sup> Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosi qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa ñam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanğo gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba nanği na sawa getenteb deqa. <sup>4</sup> Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo unğasari kalil nanği bunñrsiqa namoosiq gam qalaq di ñam bei oqsiq ñam atej. Ñam atsiqa are qalej, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.” <sup>5</sup> Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq ñam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minjej, “O Sakius, ni mandamq ayoqujat. Bini e ino talq di sqai.” <sup>6</sup> Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq ayoqujatosiqa tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiqa ombla na aqa talq gileb. <sup>7</sup> Gileqnaqqa tamo unğasari kalil nanği di unsib nriñosib mareb, “Ninği uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.” <sup>8</sup> Onaqa talq di Sakius a tigelosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inği inği kalil ambleq na potosiy tamo inği inği saiqoji nanği jeisi enjrqi. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.” <sup>9</sup> Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo unğasari nanği minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tñntinço. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanği ti elenço. <sup>10</sup> E segi Tamo Angro. E na tamo unğasari padalo gamq di unub qaji nanği ñamoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

### *Silali taqatqajqa yawo anjam*

<sup>11</sup> Onaqa tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?” <sup>12</sup> Nanği degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qalej, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanği na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanğo mandor sosiy nanği taqatnrqi.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej. <sup>13</sup> A gilqa osiqa aqa kanğal tamo 10 nanği metnrnaqa aqa areq bonabqa nanği segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

<sup>14</sup> “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanği a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanği qarinnrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanği minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’ <sup>15</sup> Ariya sawa deqaji nanği na tamo di mandor

ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanqal tamo nanqi wau qa silali enjrej qaji nanqi metnjrej. Metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa a na minjrej, 'E nami silali engem qaji dena ninqi wauoqneb olo silali di osorbiy.'

<sup>16</sup> "Onaqa kanqal tamo deqaji bei a bosiqqa minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.'

<sup>17</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kanqal tamo bolequja. Ni wau kiñala gegerere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

<sup>18</sup> "Onaqa kanqal tamo bei a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.' <sup>19</sup> Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

<sup>20</sup> "Onaqa kanqal tamo bei a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñengi na dalaosim atnam soqnej. <sup>21</sup> E kumbra degyem. Di kiyaga? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanqi waueq nab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nanqi ingi yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.'

<sup>22</sup> "Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, 'Ni kanqal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo njirin ani. Tamo qudei nanqi waueq nab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nanqi ingi yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. <sup>23</sup> Deqa ni kiyaga ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.' <sup>24</sup> Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi minjrej, 'Ninqi aqa 20 kina di yayosibqa kanqal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.' <sup>25</sup> Onaqa nanqi na minjeb, 'O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaga 20 kina olo yqa maronum?'

<sup>26</sup> "Onaqa tamo koba a na minjrej, 'E ninqi mernqwai. Tamo a wau gegerere taqatoqnas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnas. Ariya tamo a wau gegerere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas.' <sup>27</sup> Osiqa minjrej, 'Tamo nanqi e qa jeu ateb qaji nanqi di joqsib boiy. Nanqi e qa mareb, "Tamo di a gago mandor ataib." Deqa tamo nanqi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nanqi ñumib morenqab.' "

<sup>28</sup> Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dau-ryosiq aiyoqnej.

### *Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej*

<sup>29-30</sup> Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomyosiqa aqa anqro aiye qarinjrsiqa minjrej, "Ninqi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Ninqi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. <sup>31</sup> Ninqi sil palonteqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ninqi kiyaga donki aqa sil palonteqnub?' Degsi nenemngimqa ninqi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.' "

<sup>32</sup> Yesus a nanqi aiye degsi minjrsiq qarinjrnaga aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauyosib donki di uneb. <sup>33</sup> Unsib sil palonteqnabqa

donki aqa abu nanği na nanği aiyel nenemnjreb, “Ninği kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?”<sup>34</sup> Degsi nenemnjrnabqa nanği aiyel na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

<sup>35</sup> Degsi minjrnab odnjrnab nanği aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanço segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb.<sup>36</sup> Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo unğasari nanği nanço gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqneb.<sup>37</sup> Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa anğro gargekoba nanği tulan areboleboleinjreqnaqa lelenjoqneb. Yesus a nami manwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqneb deqa nanği Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,<sup>38</sup> “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulan soqtoqnqom! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

<sup>39</sup> Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena Farisi qudei nanği tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino anğro nanço medabu getent-njprime.”<sup>40</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo anğro nanço medabu getentqab di meniñ nanği tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

#### *Yesus a Jerusalem nanği qa akamej*

<sup>41</sup> Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej.<sup>42</sup> Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo unğasari, bini bati endeqa ninği Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ninği geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ninği qa uliejunu deqa ninği qalieqa keresai.<sup>43-44</sup> Deqa ninği quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ninği jeutngosib nunço qure koba endi agutibqa ninği jaraiqa keresaiingwas. Amqa nanği na ninği qoto itngosib tulan ugeugeingosib nunço qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjrsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab. Jeu tamo nanği bosib ninği degngwab. Di kiyaaq? Qotei na ninği aqaryainğwajqa bati brantqo di ninği poiñgosai deqa.”

#### *Tamo unğasari nanği atra tal miligiq di inği inği qarinyoqneb*

<sup>45</sup> Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa nam atej di tamo unğasari gargekoba nanği inği inği qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanği winjrnac jaraiyeb.<sup>46</sup> Nanği jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninği na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanço tal bulqo.”

<sup>47</sup> Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti Yesus qalib moiçajqa gam ñamoqneb.<sup>48</sup> Ariya tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwjqa tulan arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanği Yesus qalib moiçajqa gam ñamonab ugeinjrej.

## 20

*Juda nanği na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”*

1-2 Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti Juda gate nanji ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinjmej deqa ni wau endi yeqnum?”<sup>3</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngitqa ningi e merbiy.<sup>4</sup> Yai na Jon qarinyonaqa bosiq tamo ungasari nanji yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ningi na merbiy.”<sup>5</sup> Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’<sup>6</sup> Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo ungasari nanji nriñosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaaqa? Nanji mareqñub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’<sup>7</sup> Nanji degsib qairosib olo Yesus minjeb, ‘Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.’<sup>8</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, ‘Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinjbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.’”

#### *Wain wau qa yawo anjam*

<sup>9</sup> Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nanji yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiq aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenosiq wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiq sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej.<sup>10</sup> Sonaqa wain gei melionaaqa a na aqa kanqal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanjoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nanji na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.<sup>11</sup> Gilnaqa wau lanja na olo kanqal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej.<sup>12</sup> Onaqa wau lanja na olo kanqal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej.<sup>13</sup> Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nanji aqa anjam quetqab.’<sup>14</sup> Degsi are qalsiq aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanji a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’<sup>15</sup> Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

“Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanji di kiyernjrqs?<sup>16</sup> E ningi merngwai. A bosim nanji ñumsim moiotosim. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnjrimqa nanji na kamba taqatesqab.” Yesus na tamo ungasari nanji yawo anjam degsi minjrnaqa nanji qusib minjeb, “Wau taqato tamo nanji kumbra uge di yaib.”

<sup>17</sup> Onaqa Yesus na nanji koqñrsiq minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ningi poingwo e? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanji na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.’”

<sup>18</sup> Ningi quiy. Tamo ungasari ululonosis tal ai quraq aiqab qaji nanji di tal ai dena nanjo tanu gingenyqas. Ariya tal ai di ulonosim tamo ungasari qudei nanjoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqs.”



<sup>19</sup> Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanço jejamuq di una qametnjrej. Nanği degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

*“Iga Sisar takis yqom e?”*

<sup>20</sup> Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qarinjrnjam nanği Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanği tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanço gate aqa banq di atqom.” Nanği degsib are qalsibqa tamo qudei qarinjrnab nanği Yesus aqa areq gileb. <sup>21</sup> Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyo-saieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaleqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum. <sup>22</sup> Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?” <sup>23</sup> Onaqa Yesus a nanço areqalo uge di poiyoanaqa minjrej, <sup>24</sup> “Ninği meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” <sup>25</sup> Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.” <sup>26</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo unğasari nanço ñamdamuq di nanği Yesus gisanjyib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

*Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab*

<sup>27</sup> Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqneb, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” <sup>28</sup> Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenğrenyej, “Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ anğro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unça qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetas.” Moses a nami dal anjam degsi nenğrenyej. <sup>29</sup> Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanço was matu a unça osiqqa moiyej. A anğro saiqoji. <sup>30</sup> Onaqa aqa was yala na olo unça qujai di osiqqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. <sup>31</sup> Onaqa aqa was yala na olo unça qobul di osiqqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği unça qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiqoji. <sup>32</sup> Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna unça di a dego moiyej. <sup>33</sup> Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelobatiamaqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa unça di a yai aqa ñauñ tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği unça qujai di eb.”

<sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unçateqneb. Unça nanği tamoteqneb. <sup>35</sup> Ariya mondonj tamo unğasari Qotei na subq na tigelqqa giltnjrej qaji nanği subq na tigelosibqa nanği tamotqasai. Nanği unçatqasai. <sup>36</sup> Nanği lan anğro bul lança sqab. Qotei na nanği subq na tigeltnjrimqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo moreñqa keresai. <sup>37</sup> Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nenğrenyej, ‘Ñam mariñ miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosisqa Moses metosiq minjej, “E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.”’ <sup>38</sup> Qotei na

Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanço Qotei. Deqa tamo kalil nançi Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub.”

<sup>39-40</sup> Onaqa dal anjam qalie tamo nançi Yesus aqa anjam di qusibqa nançi olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nançi na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

*Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?*

<sup>41</sup> Onaqa Yesus a olo nançi endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nançi kiyaca mareqnub, ‘Kristus a Devit aqa ñiri?’ <sup>42-43</sup> Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nenjrenjeyej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nançi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nançi taqatnjroqnam.” ’

<sup>44</sup> Nijçi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?”

*Dal anjam qalie tamo nançi kumbra uge uge yeqñub*

<sup>45</sup> Tamo unçasari kalil nançi Yesus aqa anjam di queqñabqa a na aqa ançro nançi endegsi minjrej, <sup>46</sup> “Nijçi dal anjam qalie tamo nanço kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nançi koro sawaq di tamo unçasari nançi na nanço ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsib laqñub. Nançi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanço awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqñu. <sup>47</sup> Nançi unça qobul nançi gisanjroqñsibqa nanço tal ti injçi ingçi ti laña yainjreqñub. Osib tamo unçasari nançi na unjrsib nanço ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondonj Qotei na nançi awai tulan ugedamu enjrqas.”

## 21

*Unça qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej*

<sup>1</sup> Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nançi boqñsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjroqñej. <sup>2</sup> Onaqa unça qobul bei ñoro tulan saiçoji a dego bosiqña meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqña aqa ançro nançi minjrej, <sup>3</sup> “E bole mernçwai. Unça qobul endi a ñoro tulan saiçoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nançi bunjrsiqña silali kobaquja atço. <sup>4</sup> Ñoro tamo nançi silali koba ti unub. Nançi oto kiñala segi ateqñub. Ariya unça qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritço.”

*Bunuqña jeu tamo nançi na atra tal niñaqyqab*

<sup>5</sup> Onaqa Yesus aqa ançro çudei nançi atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa injçi ingçi ti meniñ ti turtoñsib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, <sup>6</sup> “Atra tal ninçi unonub endi bunuqña jeu tamo nançi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segiseqiqab.”

*Gulbe kobaquja bunuqña brantqas*

<sup>7</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanqi na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanqi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoqo?’”

<sup>8</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi geregere nam atoqnuy. Tamo qudei na ninggi gisanjo uge. Bunuqna gisanj tamo gargekoba nanqi ijo nam na boqnsib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqnqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomoqo.’ Degrab gisanjosib maroqnbqqa ninggi nanqi daurnjraib. <sup>9</sup> Bunuqna sawa bei bei qaji nanqi an na qotokobaoqnqab. Ninggi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa dijo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

<sup>10</sup> Yesus a nanqi deqsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei nanqi dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nanqi qoto itnjroqnqab. <sup>11</sup> Sawa bei beiq di mimin kokba ti ma uge ti mam ti inqi saio bati brantelenqas. Lan goge di manwa bei bei brantobnibqa tamo ungasari nanqi unoqnsib ulagetoqnqab.

<sup>12</sup> “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnmqa Juda nanqi na bosib ninggi jeutnjoqnsib ugeugeinjoqnsib ojelenjoqnqab. Ojelenjoqnsib anjam pegiyo talq di ninggi tigeltjoqnsib tonto talq di breinjoqnqab. Osib ijo nam ugetqa are qaloqnsib ninggi joqoqnsib Rom nanjo mandor ti nango gate ti nanjo ulatamug di ninggi tigeltjoqnqab. <sup>13</sup> Yimqa gam dena ninggi ijo anjam bole palontoqnsib nanqi minjroqnqab. <sup>14</sup> Deqa ninggi na kamba anjam kiye minjrqaqqa deqa nami are koba qalaib. <sup>15</sup> E segi na nunjo medabu singilatetngosiy powo engitqa ninggi kamba anjam minjroqnqab. Minjroqnbqqa nanqi nunjo anjam di gotranjyqa yoqnb ugeinjoqnqas.

<sup>16</sup> “Bati deqa nunjo ai abu nanqi ti nunjo was nanqi ti nunjo len nanqi ti nunjo kadoi nanqi ti tigeloqnsib ninggi ojelenjoqnsib jeu tamo nanjo banq di atelenjoqnqab. Osib ninggi qudei lunjoqnbqqa morenjoqnqab. <sup>17</sup> Ninggi ijo nam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanqi ninggi qa tulan ugeqnsib jeutnjoqnqab. <sup>18</sup> Ariya Qotei na ninggi geregere taqatnjoqnqas deqa ijo angro bei padalqasai. Ninggi kalil bole sqab. Nunjo gate banqa bei dego ugeqasai. <sup>19</sup> Deqa ninggi gulbe di qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena ninggi nambile bole oqab.

### *Bunuqna qaja tamo nanqi Jerusalem qure niñaqyqab*

<sup>20</sup> “Bunuqna qaja tamo nanqi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnbqqa ninggi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’ <sup>21</sup> Bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanqi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanqi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di, gamq di unub qaji nanqi olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqujatebe. <sup>22</sup> Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanjo une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nengrenjyeb qaji di aqa damu brantqas. <sup>23</sup> O aiyoy! Bati deqa Qotei aqa minjin Juda nanjoq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nanjo mandamq di brantqas. Deqa unja gumanj ti unja angro mom ti nanqi jaraiyo banjoqnsib gulbe gargekoba oqnqab. <sup>24</sup> Jeu tamo nanqi bosib Juda nanqi serie na numoqnbqqa morenjoqnqab. Osib qudei ojelenjosib joqnsib sawa bei beiq di uratnjroqnqab. Tamo Juda sai nanqi bosib Jerusalem tulan niñaqyosib singila na taqatesqab. Taqatesoqnbqqa bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanqi olo taqal breinjrqas.

*Tamo Angro a singila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas*

<sup>25</sup> “Bati deqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanqi ulu-  
lojosib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnqas.  
Yimqa sawa bei bei qaji nanqi quoqnib areqalo niñaqyetnjroqnmqa nanqi  
tulan ulaugetoqnqab. <sup>26</sup> Lan goge di ingi ingi kalil renjinylenejamqa tamo  
ungasari nanqi unsib maroqnqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanqi degsib  
maroqnsib ulaugetoqnsib nam eririqnjroqnsqas. <sup>27</sup> Bati deqa e Tamo  
Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyeqnit tamo ungasari  
nanqi tarosib e nubqab. <sup>28</sup> Kumbra kalil di brantqa utru atoqnmqa ninqi  
ulaaib. Ninqi tigelosib tarosib nam atoqniy. Di kiyayaqa? Qotei na ninqi  
awainjim ninqi bole sqajqa bati jojomqo deqa.”

*Ninqi qura qa yawo anjam dena poiŋgem*

<sup>29</sup> Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ninqi qura ti nam kalil  
ti unjriy. <sup>30</sup> Nam banqa qalsim olo ñalguyoqnmqa ninqi unsib qalieqab,  
‘Sen aqa bati jojomqo.’ <sup>31</sup> Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum  
qaji endi brantimqa ninqi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa  
segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa bati  
jojomqo.’

<sup>32</sup> “E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi  
kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi  
brantelenqas. <sup>33</sup> Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa  
keresai.”

*Ninqi geregere nam atsib soqniye*

<sup>34</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninqi geregere nam atsib soqniy. Ninqi ya  
uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunjo segi jeyamu qa ingi ingi qa areqalo  
kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ninqi  
pruqtjgo uge. <sup>35</sup> Od, bati uge di bosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di  
unub qaji nanjoq di brantoqumatqas. <sup>36</sup> Deqa ninqi gaigai nam atoqnsib  
Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a singila engoqnmqa kumbra  
kalil brantelenqas qaji di ninqi na britosib e Tamo Angro ijo ulatamuq di  
tigelosqab.” Yesus a degsi marej.

<sup>37</sup> Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosisqa tamo ungasari  
nanqi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure  
uratoqnsiq mana ñam Oliv di ñeioqnej. <sup>38</sup> Tamo ungasari kalil nanqi  
Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigelosibqa atra  
tal miligiq giloqneb.

## 22

*Judas a Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas*

<sup>1</sup> Onaqa Juda nanjo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam  
Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di  
padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.  
<sup>2</sup> Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti  
Yesus qalsib moiyoqajqa gam namoqneb. Di kiyayaqa? Nanqi tamo ungasari  
nanqi ulainjreb deqa.

<sup>3</sup> Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot.  
A dego Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei. <sup>4</sup> Satan a Judas aqa miligiq  
aisiq walawalaiyonaqa tigelosiq atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo  
nanqi ti nanjoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunjo banq di atqai.” <sup>5</sup> Degsi

minjrnaqa nanġi areboleboleinjrnnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” <sup>6</sup> Degsi minjnabqa a nanġo anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanġo banq di atqajqa gam n̄amoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo unġasari nanġi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo kokba nanġo banq di atqai.”

*Pita Jon wo nanġi yori bati aqa inġi inġi gereiyeb*

<sup>7</sup> Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanġi endegsi minjrej, “Niġi kaja du du nanġi n̄umelenosib siranmeq di lej liyibqa e na unsiy niġi uratnġwai. E niġi padaltnġwasai.” Qotei a nami Israel nanġi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaaqqa Juda nanġi mareb, “Iga kaja du du nanġi n̄umelenosim Qotei atraiyqom.” <sup>8</sup> Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanġi minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa niġi aiyel aisib gago inġi inġi gereiyetgibqa iga koba na inġi uyqom.” <sup>9</sup> Onaqa nanġi aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia inġi inġi gereiyqom?” <sup>10-11</sup> Onaqa Yesus na nanġi aiyel qarinjrsiqa minjrej, “Niġi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Niġi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo anġro nanġi koba na awoosim yori bati aqa inġi uyqajqa warum a qabi unu?”’ <sup>12</sup> Niġi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di niġi osornġwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelejeb unu. Niġi aiyel aisib warum dia gago inġi inġi gereiyelenoiy.” <sup>13</sup> Onaqa nanġi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inġi inġi kalil gereiyeleneb.

*Yesus na aqa anġro nanġi bem ti wain ti anainjrej*

<sup>14</sup> Onaqa inġi uyqa bati brantonaaqqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ti koba na awoosib inġi uyoqneq. <sup>15</sup> Nanġi inġi uyoqnsibqa Yesus na nanġi endegsi minjrej, “E jaqatin osaiunum. Deqa e niġi koba na awoosim yori bati aqa inġi uyqajqa tulan areboleboleibqo. <sup>16</sup> E niġi mernġwai. E inġi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon Qotei na niġi taqatnġgosim a nunġo Mandor Koba soqnimqa inġi endi aqa utru e na gegerere babtosiyo olo uyqai.”

<sup>17</sup> Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqa aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Niġi wain gambanq endi osib uyiy. <sup>18</sup> E niġi mernġwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon Qotei na niġi taqatnġgosim a nunġo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai.” <sup>19</sup> Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiqa bem osiq ġinġenyosiqa nanġi enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E niġi aqaryainġwa osim deqa enġonum. Deqa niġi osib uyiy. Bunuqna niġi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” <sup>20</sup> Onaqa nanġi bem uynabqa Yesus na olo wain gambanq osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gambanq endi ijo lej. Nunġo une kobotqajqa deqa ijo lej aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. <sup>21</sup> Ariya niġi quiy. Ijo anġro bei na e osim tamo qudei nanġo banq di atqas. Anġro di agi iga koba na endego awoosim inġi uyeqnum. <sup>22</sup> E Tamo Anġro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiġam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiġai. Ariya anġro e osim tamo qudei nanġo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas.” <sup>23</sup> Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrnaq qusubqa segi segi maroqneq, “Anġro yai a kumbra di yqas?”

*Yesus aqa angro nanngi njirinosisib anjam na qotoqneb*

<sup>24</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi segi segi njirinosisib yai a angro kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. <sup>25</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanngi njirin na sawa taqateqñub. Yeqñab tamo ungasari nanngi na nanngo ñam soqtoqñsib mareqñub, ‘Nanngi sawa taqato tamo bole.’” <sup>26</sup> Ariya kumbra di nunngoq di sai. Nunngo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanaj bul soqñem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nunngo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas. <sup>27</sup> Ningi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq ingi uyeqñu a kiyo? Tamo wauosiq ingi suweiyeqñu a kiyo? Tamo agi awoosiq ingi uyeqñu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunngo ambleq endi sosim ningi wauetñgeqñum.

<sup>28</sup> “O ijo angro, e gulbe qoboiyeqñam ningi e uratbosaieqñub. Ningi e beterbeqñub. <sup>29</sup> Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ningi mandor atelenqai. <sup>30</sup> Osiy mondon e nunngo Mandor Koba sosiy ningi koba na ingi ti ya ti uyoqñom. Yimqa ningi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa angro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatñroqñab.”

*Pita a gisanjoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”*

<sup>31</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro kalil Saimon ombla ningi quiy. Satan na ningi uneq waingwa marqo. Ningi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nunngo areqalo tenemtosim qalieqajqa deqa ningi uneq waingwa marqo. Agi tamo nanngi bem sum ñoqoryoqñsib damu eleñeqñub dego kere. <sup>32</sup> O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqñum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqñum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanngi singilatñroqñam.”

<sup>33</sup> Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim moreñqom. E ulaqasai.” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqñimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

*Yesus aqa angro nanngi silali ti qaqun ti sebru ti oqab*

<sup>35</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “E ningi nami qaringsosim merngem, ‘Ningi gilsib ijo anjam mare mare laqñiy. Ningi silali ti gilaib. Nunngo qaqun aib. Singa taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?” Onaqa nanngi na minjrej, “Sai. Iga ingi bei qa truquosai.” <sup>36</sup> Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nunngo silali bei soqñim oiy. Nunngo qaqun bei soqñim di dego oiy. Ningi sebru saiamqa nunngo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyiy. <sup>37</sup> E ningi merngwai. Anjam e qa nami nenngrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nanngi marqab, “Kristus a une tamo.”’” <sup>38</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi na minjrej, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

*Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej*

<sup>39</sup> Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanngi dego a dauryosib oqeb. <sup>40</sup> Oqñsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanngi minjrej,

“Ninigi endegsib pailiyi, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’”<sup>41</sup> Yesus a degsi minjrnsiq naŋgi uratnrnsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniŋ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiq a siŋga pulutosiq Qotei pailiej. <sup>42</sup> A endegsi pailiej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uŋgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

<sup>43-44</sup> Yesus a degsi siŋgila na Qotei pailyoqnsiq a are tulaŋ gulbekobaiiej. Onaqa a ŋeskobaiyosiq aqa ŋes leŋ ti mandamq aiyooqnej. Bati deqa laŋ aŋgro bei aisiq Yesus taqyosiq a siŋgilatej. <sup>45-46</sup> Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiq aqa aŋgro naŋgo areq aisiq ŋam atej di naŋgi are gulbe na ŋereŋesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Ninigi kiyaaqa ŋereŋejunub? Ninigi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ninigi uneq waingwasai.”

### *Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej*

<sup>47</sup> Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba naŋgi joqsia Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. <sup>48</sup> Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Aŋgro. Tamo naŋgi endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

<sup>49</sup> Onaqa tamo naŋgi di Yesus ojqa laqnaqqa aqa aŋgro naŋgi unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo naŋgi di ñumnam moreŋqab.” <sup>50</sup> Degsi minjsibqa aqa aŋgro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kaŋgal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiiej grotosiq dabkala wo segi gentetej. <sup>51</sup> Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Kumbra degyaib. Uratij.” Degsi minjrnsiq tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

<sup>52</sup> Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo naŋgi ti Juda gate naŋgi ti minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo ninigi sebru ti torom ti elenosis e ojqa bonub e?” <sup>53</sup> E bati gaigai atra tal miligiq di ninigi koba na soqnem. Bati deqa ninigi yala baŋ waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nungoq di brantqo deqa ninigi e ojonub. Endego ambru aqa siŋgila agi brantqo.”

### *Pita a marej, “E Yesus qaliesai”*

<sup>54-55</sup> Onaqa naŋgi Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Naŋgi Yesus osi gileqnaqqa Pita a kiñala isa isaq na naŋgi daurnjrnsiq gilej. Gilsiq atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei naŋgi tal meq di ŋam tunyuyosib awesonabqa bosiq naŋgi koba na ŋam yoroqnej. <sup>56</sup> Pita a ŋamyuwo areq di awesonaqa kaŋgal uŋa bei na unsiq koqyosiq qaja tamo naŋgi minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soqneb.” <sup>57</sup> Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uŋa, e tamo di qaliesai.” <sup>58</sup> Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiq minjej, “Ni dego Yesus aqa aŋgro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa aŋgro sai.” <sup>59</sup> Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq siŋgila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb.” <sup>60</sup> Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej. <sup>61-62</sup> Tuwe anjamonaaq Tamo Koba a bulosiq Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus

qaliesai,' ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoñaqa tal qalaq gilsiqqa tulañ akamugetej.

*Nanji na Yesus misilinyoqnsib ban na qaloqneb*

<sup>63</sup> Tamo Yesus ojob qaji nanji a misilinyoqnsibqa ban na qaloqneb. <sup>64</sup> Qaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” <sup>65</sup> Degsib minjoqnsib olo misilinj anjam gargekoba minjoqneb.

*Yesus a Juda tamo kokba nanjo ulatamuaq di tigelej*

<sup>66</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb, <sup>67</sup> “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam mernjwai di ninji ijo anjam quetbqasai. <sup>68</sup> E anjam bei nenemjwai di ninji olo anjam merbqasai. <sup>69</sup> Deqa e ninji endegsi mernjwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

<sup>70</sup> Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam ninji maronub di kere.” <sup>71</sup> Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib tulañ minjin oqetnrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

## 23

*Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa ulatamuaq di tigeltob*

<sup>1</sup> Juda tamo kokba nanji degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa ulatamuaq di tigeltob. <sup>2</sup> Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo ungasari nanji kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa nanji mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiqa minjreqnu, ‘E segi nunjo Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba nanji degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb. <sup>3</sup> Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” <sup>4</sup> Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo ungasari kalil nanji ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” <sup>5</sup> Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Yesus a tamo ungasari nanji kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

*Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej*

<sup>6</sup> Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?” <sup>7</sup> Degsi nenemnjrnaqa nanji na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrnsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

<sup>8</sup> Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuaq di manjwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamu unsiqa tulañ areboleboleiyej. <sup>9</sup> Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa



Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej. <sup>10</sup> Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib Herot aqa ulatamuğ di tigelosib Yesus aqa jejamuğ di une gargekoba qamelnoqneb. <sup>11</sup> Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanği ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanği gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyey. <sup>12</sup> Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanği jeu turyeb. Nami nanği ombla jeu soqneb.

*Pailat a marej, “Ninği Yesus a namburbasq di qamiy”*

<sup>13-14</sup> Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti metnrnaqa aqa areq bosib koroonabqa endegsi minjrej, “Ninği Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninği quonub. Une kalil ninği aqa jejamuğ di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuğ di une bei itosai. <sup>15</sup> Herot a dego Yesus aqa jejamuğ di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqa ijoq bço. Deqa ninği quiy. Ninği Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laña moyotqa keresai. <sup>16-17</sup> Deqa e ijo qaja tamo nanği minjrit nanği bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

<sup>18</sup> Onaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa anjam di qusibqa nanği tulan murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moyotime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.” <sup>19</sup> Barabas a nami tamo qudei nanği joqsıqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei nıneb deqa qaja tamo nanği Barabas osib tonto talq di waiyeb. <sup>20</sup> Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unğasari nanği olo minjrej, “Ninği marib e Yesus uratit gilqas.” <sup>21</sup> Onaqa nanği olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” <sup>22</sup> Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiğas? A une kiye yey deqa a namburbasq di qamqai? Ninği Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laña moyotqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanği minjrit nanği bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.” <sup>23-24</sup> Onaqa tamo unğasari nanği olo tulan murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeqnaq nanço anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanço anjam di dauryosıqa minjrej, “Di kere. Unğum. E na ijo qaja tamo nanği minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiğas.” <sup>25</sup> Degsi minjrsıqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjrej. Osiqa tamo unğasari nanço areqalo dauryosıqa Yesus osıqa qaja tamo nanço banq di atnaqa nanği na aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a osib gileb.

*Nanği Yesus osib namburbasq di qameb*

<sup>26</sup> Nanği Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosıq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayıyosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosıqa gam na Yesus dauryosıq giloqnej. Tamo di aqa nıam Saimon. A Sairini qure qaji.

<sup>27</sup> Tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanço ambleq di unça qudei nanği are tulan gulbeinjnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. <sup>28</sup> Gileqnaqqa Yesus a qusiqa bulosıqa nanği minjrej, “O Jerusalem unğasari, ninği e qa akamaib. Ninği nunço angro nanği qa ti ninği segi qa ti akamoiy. <sup>29</sup> Ninği quiy. Bati bei

brantimqa tamo nanği endegsib marqab, ‘Uña nanğo miligi ugeej qaji nanği ti uña anğrotosaieqñub qaji nanği ti areboleboleinjrğas. Uña anğro munğum anainjrosaiieqñub qaji nanği dego areboleboleinjrğas.’ Tamo nanği degsib marqab. <sup>30</sup> Osib mana nanği minjrğab, ‘Niği bosib iga kabutgosib ulitgiy.’ <sup>31</sup> O unğasari, e ñam gesgi bul. Tamo nanği na e kumbra uge ebeqñub. Tamo nanği di ñam moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nanğoq di brantqas.”

<sup>32</sup> Bajin tamo aiyel dego ñamburbasq di ñumib morenqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqñeb. <sup>33</sup> Nanği giloqñsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus ñamburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nanği dego ñamburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. <sup>34</sup> Yesus a ñamburbas goge di sosiqa a endegsi pailyej, “O Abu, ni na tamo nanği e gaintbonub qaji nanğo une di kobotime. Nanği une yonub di nanği qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nanği Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnqrğas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

<sup>35</sup> Onaqa tamo unğasari kalil nanği tigelesosib Yesus koqyeqñabqa Juda gate nanği na Yesus misilinjoqñsib endegsib maroqñeb, “A na tamo unğasari nanği aqaryainjroqñej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqñej, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.’ Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim ñamburbas uratosim mandamq aiyem.” <sup>36-37</sup> Qaja tamo nanği dego Yesus degsib misilinjoqñeb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, “Ni Juda nanğo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim ñamburbas urat.” <sup>38</sup> Osib ñamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenğrenyeb, “Tamo endi a Juda nanğo Mandor Koba.”

<sup>39</sup> Onaqa bajin tamo bei ñamburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinjosiq minjej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige.” <sup>40</sup> Onaqa bajin tamo bei na aqa anjam di qusiq nirinjosiq minjej, “Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaqa Qotei ulaiyosai? <sup>41</sup> Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” <sup>42</sup> Osiq Yesus minjej, “O Yesus, mondoñ ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame.” <sup>43</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum.”

### *Yesus a moiyej*

<sup>44-45</sup> Qanam jige señ bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq señ bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqñej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej.

<sup>46</sup> Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “O Abu, e na ijo qunun osim ino banq di atonum.” Degsi marsiq mondor titosiq moiyej.

<sup>47</sup> Onaqa qaja tamo nanğo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsiq Qotei aqa ñam soqtosiq marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

<sup>48</sup> Onaqa tamo unğasari kalil Yesus unqa beleneb qaji nanği dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulan gulbeinjrnaqa are soqonyeb. Osib jaraiyosib nanğo segi segi talq gileleneb.

<sup>49</sup> Yesus aqa kadoi kalil nanḡi ti unḡasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem belejeb qaji nanḡi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a nḡamburbasq di ḡainosiq moinaq koḡyoqneḡ.

### *Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej*

<sup>50</sup> Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda nanḡo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulaḡ boledamu. <sup>51</sup> A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatḡwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariḡoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nanḡi Yesus qalib moiḡajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanḡi koba na anjam qososai. A nanḡo anjam di uratoqnej. <sup>52</sup> Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” <sup>53</sup> Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu nḡamburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniḡ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaiqneḡ. <sup>54</sup> Juda nanḡo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inḡi inḡi kalil gereiyosib atnab soqnej.

<sup>55</sup> Bati di unḡasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena belejeb qaji nanḡi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb. <sup>56</sup> Unsib olo puluosib nanḡo talq aisib ḡam so aqa ya quleq tulaḡ boledamu di gereiyosib atnab soqnej. ḡam so aqa ya di Yesus aqa jejamuḡ di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa nanḡi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneḡ.

## 24

### *Yesus a olo subq na tigelej*

<sup>1</sup> Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru unḡasari nanḡi olo tigelosib ḡam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuḡ di liyqajqa deqa subq gileb. <sup>2</sup> Nanḡi gilsib ḡam ateb di meniḡ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. <sup>3</sup> Unsib sub miligiq aiyeb di nanḡi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. <sup>4-5</sup> Deqa nanḡi are tulaḡ kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanḡi brantosib unḡasari nanḡo areq di tigelesonab unjrsib tulaḡ ulaugetosib turuosib mandamq di ḡam queb. Tamo aiyel di nanḡo gara tulaḡ minjalo. Onaqa nanḡi na unḡasari nanḡi minjreb, “Niḡi kiyaaqa tamo moiyo sawaq endi tamo nḡabile unu qaji a qa ḡameqnub? <sup>6</sup> Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosiqa bati deqa a na niḡi endegsi mernḡej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Niḡi aqa anjam deqa olo are walḡwo kiyoy? <sup>7</sup> Aḡi a niḡi endegsi mernḡej, ‘E Tamo Anḡro ojsibqa une tamo nanḡo banq di atib lubib moiḡai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’”

<sup>8-9</sup> Onaqa unḡasari nanḡi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa anḡro 11 nanḡi tamo qudei ti sainjreb. <sup>10</sup> Unḡa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Unḡasari qudei deḡo tamo aiyel nanḡo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanḡi sainjreb. <sup>11</sup> Sainjrnab qunab ugeinjrnaq mareb, “Unḡasari nanḡo anjam di laḡa sa anjam.” <sup>12</sup> Onaqa Pita a tigelosiqa urur ti gilsiq sub

miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

*Yesus aqa angoro aiyel nanği Emeus gamq di Yesus tureb*

<sup>13</sup> Bati qujai deqa Yesus aqa angoro aiyel nanği Jerusalem uratosib qure bei aqa nam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego. <sup>14</sup> Nanği aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanği na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb. <sup>15</sup> Gileq nabqa Yesus a segi nanğoq di brantosiqa nanği koba na walwelosib giloqneb. <sup>16</sup> Nanği Yesus uneb ariya nanği a qa poinjrosai.

<sup>17</sup> Deqa a na nanği aiyel endegsi nenemnjrej, “Ninği anjam kiye maroqnsib gileq nub?” Degsi nenemnjrnaqa nanği tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanği aiyel ulatamu tulan ugeinjrej. <sup>18</sup> Onaqa bei aqa nam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanği Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo unğasari kalil ti nanğo namdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej. <sup>20</sup> Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na a ojsib Rom nanğo banq di ateb. Atnabqa nanği na a osib tigeltosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib namburbasq di qalnab moiyej. <sup>21</sup> Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo unğasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. <sup>22-23</sup> Yqoqa nobqolo ambru gago unğasari qudei nanği Yesus aqa subq gilonub nanği aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di lan angoro qudei unjronumqa nanği na mergonub, ‘Yesus a subq na tigelqo. Deqa a nambile unu.’ ’ Unğasari nanği na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum. <sup>24</sup> Tamo qudei nanği iga koba na sonam nanği dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil unğasari nanği na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanği Yesus aqa jejamu unosai.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunğo areqalo tulan truqingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanğo anjam nami maroqneb qaji di ninği poinjosai. <sup>26</sup> Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na nam kobaquja yqas.” <sup>27</sup> Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nengrenq di so qaji di nanği sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanği Moses ombla nanğo anjam nengrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.

<sup>28-29</sup> Ariya nanği qalub koba na walwelosib qure nanği gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanği uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nanği aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanği aiyel daurnjrsiqa nanğo tal gogetosib koba na soqneb. <sup>30</sup> Sosib awoosib inji uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqa bem giñgenyosiqa nanği aiyel anainjrej. <sup>31</sup> Anainjrnaqa bati deqa nanği Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nanğo ambleq na loumosiq ulanrej. <sup>32</sup> Ulanonaq nanği mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa

anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulan arearetgoqnaj.”

<sup>33</sup> Nanqi aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanqi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa angro 11 nanqi tamo qudei ti koroesonab itnjreb. <sup>34</sup> Onaqa nanqi na nanqi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.” <sup>35</sup> Deksib minjrnabqa nanqi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ginjenyosiq anainjrnaqa nanqi a qa poinjrej deqa ti nanqi sainjreb.

*Yesus aqa angro nanqi a uneb*

<sup>36</sup> Deksib sainjrebnabqa Yesus a segi nanjo ambleq di brantosiqa minjrej, “Ninji are lawo soqniy.” <sup>37</sup> Deksi minjrnaqa nanqi kalil ulaosib tulan prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?” <sup>38</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji kiyaga e buga qa marsib ulaosib prugonub?” <sup>39</sup> Endi e di. Ninji ijo ban bile unsib ijo singa unsib ban waiyosib ijo jejamu ojsib poinjwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.” <sup>40-41</sup> Yesus na nanqi degsi minjrsiqa aqa ban ti singa ti nanqi osornjrnaqa nanqi unsib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanqi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Ninji inji bei unu e?” <sup>42-43</sup> Onaqa nanqi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanjo namdamuq di uyej.

<sup>44</sup> Uysiqa minjrej, “E nami ninji koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanqi e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami ninji degsi merngoqnem.” <sup>45</sup> Osiqa Yesus a nanjo areqalo waqtetnrnaqa nanqi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej. <sup>46</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengrenq di unu. <sup>47-48</sup> Deqa ijo anjam maro tamo nanqi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnqab. Palontoqnib tamo ungasari nanqi quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo nam na nanjo une kobotetnjroqnqas. O ijo angro, ninji segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunjo namdamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nanqi sainjroqniy. Ninji Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy. <sup>49</sup> Ninji quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nunjoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nunjoq bqas. Deqa ninji qure endia tarinqniy. Tarinqsib soqniqbqa lan goge na Qotei aqa singila nunjoq bqas.”

*Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej*

<sup>50</sup> Osiqa Yesus na aqa angro nanqi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soqtosiqa nanqi qa pailyej. <sup>51</sup> Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanqi uratnrnsiqa lan qureq oqej. <sup>52</sup> A lan qureq oqeqnaqa nanqi singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanqi olo puluosib Jerusalem aiyeb. <sup>53</sup> Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa nam soqtoqneb.

## JON

### *Qotei a tamo bulyosiqqa gago ambleq di soqnej*

<sup>1</sup> Tulaŋ nami iŋgi iŋgi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. <sup>2</sup> Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb. <sup>3</sup> Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na iŋgi iŋgi kalil gereiyej. Iŋgi bei gam bei na brantosai. Iŋgi iŋgi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej. <sup>4</sup> Anjam a segi ŋambile qa utru. Ŋambile di puloŋ bul. Ŋambile dena tamo ŋgasari naŋgi suwantnjreqnu. <sup>5</sup> Puloŋ di ambruq di suwanjeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

<sup>6</sup> Tamo bei brantej aqa ŋam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej. <sup>7</sup> A bosiqqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo ŋgasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa. <sup>8</sup> Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej. <sup>9</sup> Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqqa tamo ŋgasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

<sup>10</sup> Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo ŋgasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai. <sup>11</sup> A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai. <sup>12</sup> Ariya tamo ŋgasari a areiyosib aqa ŋam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnraqa naŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb. <sup>13</sup> Ai abu na ŋambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb.

<sup>14</sup> Anjam di a tamo bulyosiqqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ŋam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Ŋiri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru. <sup>15</sup> A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqqa endegsi lelenjoqnej, “E nami maroqnem, “Tamo di a ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.”

<sup>16</sup> Qotei aqa Ŋiri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ geregereigeqnu. <sup>17</sup> Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqqa anjam bole egej. <sup>18</sup> Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Ŋiri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Ŋiri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosiq beteryejunu.

### *Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej*

<sup>19</sup> Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti qarinyjnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?” <sup>20</sup> Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqqa minjrej, “E Kristus sai.” <sup>21</sup> Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.” <sup>22</sup> Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aisim tamo naŋgi iga qarinyonub qaji di minjrqom.” <sup>23</sup> Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi

nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanği minjroqnas, “Tamo Koba a bğajqa gam gereiyeti.” ’ Aisaia a nami anjam degsi nengrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

<sup>24</sup> Tamo nanği di Farisi nanği na qarınjnrmab Jon aqaq gileb. <sup>25</sup> Deqa nanği olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaqqa tamo ungasari nanği yansnjreqnum?” <sup>26</sup> Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na nanği yansnjreqnum. Ariya nungo ambleq di tamo bei unu. Niği a qa qaliesai. <sup>27</sup> A ijo qoreq na bğas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kangalyqajqa e tamo bolesai.” <sup>28</sup> Jon a Betani qureq di nanği anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo ungasari nanği yansnjroqnej.

### *Yesus a Qotei aqa Kaja Du*

<sup>29</sup> Nebeonaqa Yesus a walweloşiq Jon aqa areq beqnaqa unşiq marej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanço une kobotetnjrqas. <sup>30</sup> E tamo deqa nami endegsi merıgoqnem, ‘A ijo qoreq na bğas. E ñambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulan bunbejunu.’ <sup>31</sup> E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanği a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo ungasari nanği yansnjreqnum.”

<sup>32</sup> Jon a nanği degsi minjrşiq olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a lan qure uratosiq binon bulosiq mandamq aşıqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. <sup>33</sup> E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo ungasari nanği yansnjrqajqa qarınbej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aşım tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa şingila na tamo ungasari nanği yansnjroqnas.’ <sup>34</sup> Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unşim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

### *Tamo qalub nanği Yesus dauryeb*

<sup>35-36</sup> Olo nebeonaqa Jon aqa angro aiyel nanği ti koba na tigelesonabqa Yesus a walweloşiq gileqnaqa Jon na unşiq nanği aiyel minjrej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.” <sup>37</sup> Degsi minjrnaqa nanği aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb. <sup>38</sup> Onaqa Yesus a bulosiq nanği aiyel a dauryosib beqnaqqa unjrşiq nenemnırej, “Niği aiyel kiyaqqa e daurbeqnum?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Ñam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.” <sup>39</sup> Onaqa Yesus na nanği aiyel minjrej, “Niği bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanği Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unşib seş bati 4 onaş bilaqtej deqa nanği a ombla soqneb.

<sup>40</sup> Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru. A Saimon Pita aqa was. <sup>41</sup> A Yesus uratosiq walweloşiq aqa was Saimon itosiq minjrej, “Iga Mesaia unonum.” Ñam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” <sup>42</sup> Degsi minjšiq Saimon oşiq Yesus aqa areq oşı gilej. Onaqa Yesus na Saimon unşiq minjrej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa niri. Bunuqna ino ñam Sifas mermoqnaş.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Menin.”

### *Yesus a Filip Nataniel wo nanği metnjrej*

<sup>43</sup> Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa oşiq tamo bei aqa ñam Filip itosiq minjrej, “Ni e daurbe.” <sup>44</sup> Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru

Pita wo nanço qure utru. <sup>45</sup> Onaça Filip a aisiça tamo bei aça ñam Nataniel itosiç minjej, “Ni au. Iga tamo a ça nami Moses marsiç dal anjamç di nençrenyej çaji a unonum. Qotei aça medabu o çaji tamo nançi dego a ça maroçnsib nençrençyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret çure çaji. A Josep aça çiri.” <sup>46</sup> Onaça Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di çure kiñala. Di çure kobaçuja sai. Tamo bole bei a çure dena brantça kere kiyo?” Onaça Filip na minjej, “Ni bosim tamo di unime.”

<sup>47</sup> Onaça Nataniel a walwelosiç Yesus aça areç beçnaça unsiça a ça marej, “Niçi uniy. Tamo di a Israel tamo boleçuja. A gisaç anjam marosaieçnu.” <sup>48</sup> Onaça Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e ça çalieonum?” Onaça Yesus na kamba minjej, “Filip a ni metmosaisonaça ni çura utruç di awesonamça e ni numonum.” <sup>49</sup> Onaça Nataniel a Yesus aça anjam di çusiça minjej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deça e poibço, ni Qotei aça Çiri. Ni Israel nanço Mandor Koba.” <sup>50</sup> Onaça Yesus na kamba minjej, “Ni çura utruç di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumça ni çusim ino areqalo e ça siççilatonum e? Di ijo siççila kiñala segi e babtonum. Bunuçna e ijo siççila kokba babtoçnit ni unoçnçam.” <sup>51</sup> Osiça nançi kalil minçrej, “Niçi çuiy. E bole merççwai. E segi Tamo Ançro. Deça bunuçna laç waçamça Qotei aça laç ançro nançi ijo jeçamuç na laç çureço oçoçnsib olo mandamç aiyoçnib niçi unjçrab.”

## 2

### *Tamo bei uña baç ojça bati brantej*

<sup>1</sup> Bati aiyeç koboonaça Kana çure açi Galili sawaç di unu dia tamo bei uña baç ojça bati brantej. Deça tamo unçasari nançi koroosiç içi çoiyeç. Anjam çariçyonab Yesus aça ai a koro deç çilej. <sup>2</sup> Yesus aça ançro nançi ti deço metnçrnab koro deç çileb. <sup>3</sup> Koroosiç içi uyeçnabça wain saiinçrnaça Yesus aça ai na minjej, “Nançi wain saiinçrço.” <sup>4</sup> Onaça Yesus na minjej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauça bati brantosaiunu.” <sup>5</sup> Onaça aça ai na kaçgal tamo nançi endegsi minçrej, “Yesus a anjam kiye merççimça di dauryiy.”

<sup>6</sup> Tal dia ya nobu 6 kokba meniç na gereiyo çaji ateleçonab soçneb. Juda nançi Qotei pailyça oçnsib ya nobu dena ya tigoçnsib nanço baç ti jeçamu ti yansoçneb. Deça ya nobu di ateleçonab soçneb. Ya nobu çuja çuja 100 lita. <sup>7</sup> Ariya Yesus na kaçgal tamo nançi minçrej, “Ya nobu di maçteleriy.” Onaça nançi ya nobuç di ya çameleçonab maçej. <sup>8</sup> Onaça Yesus na olo minçrej, “Ya bei tigsib osi çilsib çoiyo lanja a çiy.” Onaça kaçgal tamo nançi Yesus aça anjam di dauryosiç ya bei tigsib osi çilsib çoiyo lanja a yeç. <sup>9</sup> Ya di Yesus na bulyonaç wain babej. Wain babonaça çoiyo lanja a uyo oneiyosiç marej, “Endi wain boleçuja.” Wain di çabe na bej di a çaliesai. Kaçgal tamo ya tigeç çaji nançi segi çalie. Onaça çoiyo lanja a na tamo uña baç ojeç çaji di metonaç aça areç bonaç minjej, <sup>10</sup> “Bati çaiçai tamo nançi içi çoiyoçnsib wain çaqatiç bole namo tamo nançi anainçreçnab uyeçnub. Uyeçnab olo bunu wain çaqatiç bolesai di anainçreçnub. Ariya ni deçyosai. Ni wain çaqatiç bole tentosiç namo wain çaqatiç bolesai anainçronum uyonub olo bunu wain çaqatiç bole anainçronum.”

<sup>11</sup> Yesus a Kana çureço di maçwa di babej. Kana çure açi Galili sawaç di unu. A nami maçwa bei babtosaioçnej. Bati di çuça ai a na maçwa



babtqa utru atej. Maṇwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa siṅgila koba ti boleq atej. Onaqa aqa aṅgro naṅgi maṇwa di unsibqa a qa naṅgo areqalo siṅgilateb.

<sup>12</sup> Ariya uṅa baṅ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was naṅgi ti aqa aṅgro naṅgi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

*Tamo naṅgi atra tal miligiq di iṅgi iṅgi qarinyoqneb*

<sup>13</sup> Qotei a nami Israel naṅgi Isip sawaq di padalqa laqnaḅqa naṅgi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej. <sup>14</sup> Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa ṅam atej di tamo naṅgi na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqnaḅqa tamo qudei na awaiyeqnaḅ unjrej. Silali piloqneb qaji tamo naṅgi naṅgo awo jaramq di awesosib silali pileqnaḅqa naṅgi dego Yesus na unjrej. <sup>15</sup> Unjrsiqa raunqa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq naṅgi kalil naṅgo kaja ti naṅgo makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo naṅgi dego winjrsiq naṅgo awo jaram bilbelyosiq silali bimbleṅyetenjrej. <sup>16</sup> Osiqa tamo naṅgi binon qarinyoqnsibqa dena silali oqneb qaji naṅgi endegsi minjrej, “Ninṅi binon di elenṅosib jaraiyyi. Ninṅi na ijo Abu aqa tal endi iṅgi qarinyo tal bulyaib.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa aṅgro naṅgi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenṅrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenṅrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa siṅgilaeqnum.”

<sup>18</sup> Yesus na tamo naṅgi di winjrnaqa Juda tamo kokba naṅgi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni maṇwa kiye babtım dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?” <sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninṅi na atra tal kobaquja endi kongrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.” <sup>20</sup> Onaqa naṅgi na minjeb, “Atra tal endi gereiyeqnaḅ wausau 46 koboej. Ni kiyafa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

<sup>21</sup> Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqqa yawo anjam marej. <sup>22</sup> Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa aṅgro naṅgi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenṅrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa naṅgo areqalo siṅgilateb.

*Yesus a tamo kalil naṅgo kumbra qa qalie bole*

<sup>23</sup> Qotei a nami Israel naṅgi Isip sawaq di padalqa laqnaḅqa naṅgi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosisqa maṇwa babteqnaqa tamo unṅasari tulan gargekoba naṅgi unqnsib aqa ñam qa naṅgo areqalo siṅgilatoqneb. <sup>24</sup> Ariya Yesus a naṅgi areinjrosai. A tamo kalil naṅgi qa qalie bole. <sup>25</sup> A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo naṅgi qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo naṅgo areqalo qalie bole.

### 3

*Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb*

<sup>1</sup> Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda naṅgo gate bei. <sup>2</sup> A qolo Yesus aqa areq bosiqqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni siṅgila emosai qamu maṇwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

<sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a angro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.” <sup>4</sup> Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim angro mom bulosim nambabqas?”

<sup>5</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti angro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. <sup>6</sup> Ningi nungo ai abu nanjo jejamuq dena nambabeqnuq deqa ningi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei nambabtqas di a mondor ti sqas. <sup>7</sup> E ni mermonum, ‘Ningi angro mom bunuj bulosib nambaboij.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim. <sup>8</sup> Jagwa a segi puyoqnsiqqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib nambabeqnuq qaji nanqi kere dego.”

<sup>9</sup> Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi bran-tqas?” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Israel nanjo qalie tamo koba. Ni kiyaaq ijo anjam endeqa poimosai? <sup>11</sup> E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ningi gago anjam endi ojosaieqnuq. <sup>12</sup> Endego e mandam qa anjam merngonumqa ningi qusib nunjo areqaloq di singilatosai. Deqa e lan qure qa anjam dego merngit ningi kiyersib nunjo areqaloq di singilatqab? <sup>13</sup> Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem. <sup>14</sup> Nami Moses a wadaw sawaq di sosiqqa a amal sigitosiq soqtosiqqa gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintbqab. <sup>15</sup> Amqa tamo kalil e qa nanjo areqaloq singilatqab qaji nanqi nambabile gaigai sqab.

<sup>16</sup> “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi tulan qalaqalainjrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanqi enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo ungasari nanqi ijo Angro qa nanjo areqaloq singilatqab di nanqi padalqasai. Nanqi nambabile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanqi enjrej. <sup>17</sup> Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqqa marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanqi elenam nanqi padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. <sup>18</sup> Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqaloq singilateqnuq qaji nanqi Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nanjo areqaloq singilatosai qaji nanqi Qotei na peginjrqas. Di kiyaaq? Nanqi aqa segi Niri qujai aqa nam qa nanjo areqaloq singilatosai deqa. <sup>19</sup> Qotei na tamo ungasari nanqi di peginjrqas di aqa utru agiende. Puloj a mandamq ainaqa nanqi ambru qa arearetnjroqnej. Nanqi puloj qa arearetnjrosaiqnej. Di kiyaaq? Nanqi kumbra uge yoqneq deqa. <sup>20</sup> Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqnuq qaji nanqi puloj jeuteqnuq. Nanjo kumbra uge di puloj na boleq ataim deqa nanqi puloj aqaq bosaieqnuq. <sup>21</sup> Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqnuq qaji nanqi puloj aqaq beqnuq. Boqnsib wau bole bole yeqnabqa tamo nanqi unoqnsib mareqnuq, ‘Bole, nanqi Qotei aqa singila na wau di yeqnuq.’ ”

*Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej*

<sup>22</sup> Bati bei Yesus aqa angro nanqi ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nanqi yansnjroqnej. <sup>23</sup> Jon yansnjro

qaji a Aion qureq di sosisqa a dego tamo ungasari nanği yansnjroqnej. Aion qure di Salim qure jomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nanği Jon aqa areq beq nabqa a na yansnjroqnej. <sup>24</sup> Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

<sup>25</sup> Bati bei Jon aqa angro qudei nanği Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneb. <sup>26</sup> Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini tamo ungasari kalil nanği aqa areq gileq nabqa a na yansnjreqnu. Nanği inoq bosaieq nub.” <sup>27</sup> Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai. <sup>28</sup> Ninği segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merngoqnem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarinqbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’ <sup>29</sup> Tamo unja ban ojqa qaji a segi na unja di oqas. Aqa was a lanja qalaq di tigelesosimqa tamo unja ban ojqa qaji aqa anjam quoqngas. Qusimqa tulan areboleboleiyqas. Dego kere e bini tulan areboleboleibqo. <sup>30</sup> Kristus aqa ñam tulan kobaqas. Ijo ñam aguq aiqas.” Jon na aqa angro nanği degsi minjrej.

<sup>31</sup> Tamo lan qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulan bunjrejunu. Mandam qaji tamo ungasari nanği mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareq nub. Ariya tamo lan qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulan bunjrejunu. <sup>32</sup> Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na babtosiq mareqnu. Ariya mandam qaji tamo ungasari nanği aqa anjam di ojo saieq nub. <sup>33</sup> Tamo ungasari Yesus aqa anjam di ojeq nub qaji nanği a qa nanjo areqalo singilatoqnsib mareq nub, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanği degsib mareq nub. <sup>34</sup> Tamo Qotei na qarinyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqnu. Di kiyaya? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai. <sup>35</sup> Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqnu deqa a na inği inği kalil aqa banq di atelenej. <sup>36</sup> Tamo ungasari Qotei aqa Niri qa nanjo areqalo singilateq nub qaji nanği ñambile gaigai sqab. Ariya tamo ungasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateq nub qaji nanği ñambile itqasai. Qotei aqa minjin nanjoq di sqas.

## 4

### *Yesus a Samaria unja bei wo anjam maroqneb*

<sup>1-3</sup> Farisi nanği endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqqa tamo ungasari tulan gargekoba yansnjreqnaqa nanği a dauryeq nub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosai eqnu.” Farisi nanği degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo ungasari nanği yansnjrosai oqnej. Aqa angro nanği na yansnjroqneb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanği degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqqa olo Galili sawaq gilej. <sup>4</sup> A gam dauryosiqqa Samaria sawa amble potosiqqa walwelo siq gilej.

<sup>5</sup> Gilsiq Samaria nanjo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa niri Josep yej. <sup>6</sup> Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walwelo siq qanam jige sen bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqqa ya sub qalaq di awoej.

<sup>7-8</sup> Onaqa aqa angro nanği inği awaiyqa marsib qure miligiq aiyej. Aiyeq nabqa Samaria unja bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjej,

“Ya gamban tigsim e anaibe.”<sup>9</sup> Onaqa Samaria uña dena Yesus kamba minjej, “Ni Juda tamo. E Samaria uña. Deqa ni kiyaa e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Uña na degsiqa Yesus minjej. Di kiyaaq? Juda nanji Samaria nanji ti koba na anjam marosaieqñub.<sup>10</sup> Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni inji bole Qotei na laña emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ñambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.”<sup>11</sup> Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na ñambile gaigai sqajqa ya di oqam?”<sup>12</sup> Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanji enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa angro nanji ti aqa makau ti aqa kaja ti nanji dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyo?”<sup>13</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Tamo nanji sub endena ya uyoqnqab di nanji olo bunu ya qarnjroqñqas.<sup>14</sup> Ariya e na tamo nanji ya anainjrqai di nanji bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di nanji uyibqa nango are miligiq di ya ani bul polyoqñimqa nanji ñambile gaigai sqab.”<sup>15</sup> Onaqa uña dena Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboqñqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqñqasai.”

<sup>16</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbulun metosim ninji ombla endeq boiy.”<sup>17</sup> Onaqa uña na minjej, “E gumbulun saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbulun saiqoji di kere maronum.”<sup>18</sup> Ni nami gumbulun 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulun sai. Deqa ino anjam di bole.”<sup>19</sup> Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”<sup>20</sup> Gago moma nanji nami manaq endi korooqñsib Qotei qa louoqñeb. Ariya Juda nanji mareqñub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’”

<sup>21</sup> Onaqa Yesus na olo minjej, “O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi ninji Abu qa louoqñqasai. Jerusalem dia dego ninji Abu qa louoqñqasai.<sup>22</sup> Ninji Samaria qaji. Deqa ninji Abu qa loueqñub qaji a qa gegerere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqñum qaji a qa gegerere poigeqnu. Di kiyaaq? Abu na tamo ungasari nanji elenqajqa utru agi Juda iga segi.”<sup>23</sup> Ariya bati bei brantimqa tamo nanji Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqñqab. Osib nango lou dena nanji Abu qa bole louoqñqab. Yim Abu a nanji qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo.<sup>24</sup> Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nanji Qotei qa louqa oqñsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqñqab di nanji Qotei qa bole louoqñqab.”<sup>25</sup> Onaqa uña dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiqa Yesus minjej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.”<sup>26</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqñum.”

<sup>27</sup> Yesus a uña degsi minjnaqa aqa angro nanji olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqñab unsibqa tulan prugugeteb. Ariya nanji Yesus nenemyosai, “Ni kiyaaq uña de wo anjam mareqñub?” Degyosai.<sup>28</sup> Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari nanji minjrej,<sup>29</sup> “Ninji bosib tamo di uniy. E kumbra nami

yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?”<sup>30</sup> Degsi minjrnaqa nanji qure uratosib Yesus unqajqa beb.

<sup>31</sup> Beqnaqqa Yesus aqa angro nanji na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim inji uye.”<sup>32</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo inji uyo bei unu di ninji qaliesai.”<sup>33</sup> Onaqa aqa angro nanji aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Tamo bei na inji bei osi bosiq anaiyqo kiyo?”<sup>34</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinqbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inji uyo bole agide.

<sup>35</sup> “Ninji mareqnu, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inji melieqnu.’ Ninji degsib mareqnu. Ariya e na ninji yawo anjam bei endegsi mernqwai. Ninji inji wauq di nam atsib inji meliosiq unu di unqab.<sup>36</sup> Tamo inji meli gentoqnsib koroiyeqnu qaji nanji awai eqnu. Nanjo awai agi nanji nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanji inji yageqnu qaji ti tamo nanji inji meli genteqnu qaji ti koba na areboleboleinjrqsas.<sup>37</sup> Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na inji yagwas. Olo tamo bei na inji meli gentqas.’<sup>38</sup> E ninji qarinqonumqa gilsib wau ninji na wauosai qaji dena inji elenqnu. Tamo qudei nanji nami waukobaeb. Ariya ninji lanja gilsib inji elenqnu.”

<sup>39</sup> Unja dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneb qaji nanji Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanjo areqalo singilateb. Di kiyaya? Unja na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.”<sup>40</sup> Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanjo qureq di soqnej.<sup>41</sup> Sosiq Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nanjo areqalo singilatoqneb.<sup>42</sup> Deqa nanji na unja di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilatam. Singilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatonom. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji elenqas.’”

*Yesus na Rom nanjo tamo gate aqa njiri boletej*

<sup>43</sup> Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq Galili sawaq gilej.<sup>44</sup> A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaq di nanji aqa anjam quietqa asginjrqsas. Deqa a qure dia nam saiqoji sqas.”

<sup>45</sup> Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo ungasari sawa dia soqneb qaji nanji a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaya? Nami Juda nanjo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanji unoqneb deqa.

<sup>46</sup> Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanjo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq neiesoqnej.<sup>47</sup> Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiq walwelosiq aqa areq aisiq pailiosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.”<sup>48</sup> Onaqa Yesus na tamo di minjej, “Ninji ijo manwa bei nunjo namdamu na unqasai di ninji e qa nunjo areqalo singilatqasai.”<sup>49</sup> Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.”<sup>50</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo

ɲambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

<sup>51</sup> A gileqnaqa aqa kangal tamo qudei nanɲi aqa talq dena bosib gamq di turossib minjeb, “Ino anɲro a boleosiɲ ɲambile unu.” <sup>52</sup> Onaqa a na nenemɲrej, “Seɲ bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam seɲ bosiq iɲɲi uyo bati tinɲonaqa aqa jejamu kanɲan koboonaqa a boleej.” <sup>53</sup> Degsi minjnabqa a qalieej, seɲ bati deqa tinɲin Yesus na minjej, “Endego ino anɲro a boleqo ɲambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiɲ deqa a Yesus qa aqa areqalo siɲgilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiɲ di soqneb qaji nanɲi dego Yesus qa nanɲo areqalo siɲgilateb. <sup>54</sup> Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a maɲwa di yej. A nami Galili sawaq di maɲwa bei yosaiocnej. Aqa maɲwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

## 5

### *Yesus a ma tamo bei boletej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Juda nanɲo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aijej.

<sup>2</sup> Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanɲo siraɲme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnuub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneb. <sup>3</sup> Tal dia tamo ma ti, tamo ɲam qandimo, tamo siɲga uge, tamo jejamu lainɲro qaji tulaɲ gargekoba soqneb. Nanɲi ya anɲilqajqa tariɲoqneb. <sup>4</sup> Bati qudei Tamo Koba aqa laɲ anɲro ya kuru miligiq aiyocnsiqa ya enteɲnaqa anɲilocnej. Ya anɲilocnimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanɲi ya anɲilqajqa tariɲoqneb.

<sup>5</sup> Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariɲoqnej. <sup>6</sup> Onaqa Yesus na tamo di ɲeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

<sup>7</sup> Onaqa minjej, “O Tamo Koba, ya anɲilocnimqa tamo yai na e aqaryai-bosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanɲi e buɲboqnsib namo yaq aieqnuub.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni tigelosim ino sapera qoboijosim walwel.” <sup>9</sup> Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigelocujatosiq aqa sapera qoboijosiq walwelosiɲ gilej.

Bati di Juda nanɲo yori bati. <sup>10</sup> Deqa Juda tamo kokba nanɲi na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboijosim.” <sup>11</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboijosim walwel.’” <sup>12</sup> Degsi minjrnaga nanɲi na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboijosim walwel?’” <sup>13</sup> Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanɲi degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanɲo ambleq na ulaɲej.

<sup>14</sup> Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tamo di itosiɲ minjej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuɲ di olo branto uge.” <sup>15</sup> Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanɲi minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

<sup>16</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanɲi Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaaqa? A maɲwa di yori bati qa yoqnej deqa. <sup>17</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauocnej agi bini wauocnsiq unu. Deqa

e dego waueqnum.”<sup>18</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qalib moiqaqqa torei singilaoqneb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

### *Yesus a Qotei aqa Niri*

<sup>19</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum.”<sup>20</sup> E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulanq singila kokba dego osorboqnaqas. Yim ninqi unsib tulanq prugwab.<sup>21</sup> Ijo Abu na tamo moreño qaji nanqi olo nambile enjroqnsiqa subq na tigeltjreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanqi nambile enjreqnum.<sup>22</sup> Ijo Abu na tamo nanqo une qa nanqi peginjrosaiqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanqo une qa nanqi peginjreqnum.<sup>23</sup> E wau di yeqnum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanqi ijo ñam soqtetboqnaqqa deqa. Agi nanqi ijo Abu aqa ñam soqtetqnu dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetbosaiqnu di a ijo Abu e qarinqbej qaji aqa ñam dego soqtosaiqnu.

<sup>24</sup> “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinqbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo nambile oqas.

<sup>25</sup> “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreño qaji nanqi ijo kakro qusib nambile oqab. Bati di agi brantqo.”<sup>26</sup> Ijo Abu a segi nambile qa utru. E aqa Niri. A na e singila ebej deqa e dego nambile qa utru.<sup>27</sup> E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nanqo une qa peginjreqnum.<sup>28</sup> Ninqi ijo anjam di qusib tulanq prugaib. Bati bei brantimqa tamo ungasari kalil subq di unub qaji nanqi ijo kakro quqwab.<sup>29</sup> Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nanqi tigelosib nambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi tigelabqa e na nanqi peginjrsiy padaltnjrqi.”

### *Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteqnu*

<sup>30</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo ungasari nanqi peginjreqnum. E kumbra tintin na nanqi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaiqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

<sup>31</sup> “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanqi bole qa maraib.<sup>32</sup> Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

<sup>33</sup> “Ninqi na tamo qudei qarinqjnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej.<sup>34</sup> Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ninqi elenqajqa deqa e ninqi Jon qa merngonum.<sup>35</sup> Jon a nam pulonq bul sosisqa tamo ungasari nanqi suwantnjreqnaqa ninqi aqa suwanq di sokiñalayoqnsib areboleboleingqojnej.

<sup>36</sup> “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulanq bunyejunu. Di kiyaaqa? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nanqi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinqbonaq bem.<sup>37</sup> Ijo Abu e qarinqbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ninqi aqa kakro nami quosaiqneb. Aqa

ulatamu dego ningi nami unosaiogneb. <sup>38</sup> Qotei aqa anjam dego nunjo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ningi nunjo areqaloq di singilatosaieqneub.

<sup>39</sup> “Bole, ningi Qotei aqa anjam nengrenj di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeqneub. Ningi are qaleqneub, anjam dena ningi njambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu. <sup>40</sup> Ningi kiyaaqa njambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqneub?”

<sup>41</sup> “E mandam tamo nanjoq dena ñam koba osaieqnum. <sup>42</sup> Ariya e ningi qa qalieonum. Nunjo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieqneub. <sup>43</sup> E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab. <sup>44</sup> Ningi nunjo segi was nanjoq dena ñam koba oqajqa are qaleqneub. Ariya ningi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqneub. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqneub deqa ningi kiyersib e qa nunjo areqalo singilatqab? Di keresai.

<sup>45</sup> “E ijo Abu aqa njamdamuq di nunjo une qa merngwai edegaib. Nunjo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqneub, Moses a na ningi aqaryainjwas. Di sai. <sup>46</sup> Ningi Moses aqa anjam nunjo areqaloq di singilateqneub qamu. Di kiyaaqa? Moses a nami e qa anjam nengrenyej. <sup>47</sup> Ningi Moses aqa anjam nami nengrenyej qaji di nunjo areqaloq di singilatosaieqneub deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nunjo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

## 6

### *Yesus a tamo 5,000 nanji inji anainjrej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu. <sup>2</sup> Yesus a tamo mainjro qaji nanjoq di manwa babteqnaqa tamo unjasari tulan gargekoba nanji unoqneub. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanji a dauryosib giloqneub. <sup>3</sup> Bati di Yesus na aqa angro nanji joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneub. <sup>4</sup> Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laqnaqna nanji elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. <sup>5</sup> Deqa Yesus a nam atsiqa tamo unjasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaqna unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na inji awaiyosim tamo unjasari kalil di anainjronam kereqas?” <sup>6</sup> Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na laja nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

<sup>7</sup> Onaqa Filip na kamba Yesus minjej, “Tamo unjasari nanji di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena inji awaiyosim inji kiñala kiñala anainjrqom di tulan kereqasai.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minjej, <sup>9</sup> “Angro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Inji di dego tamo unjasari gargekoba endi anainjrqom di tulan kereqasai.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “Ningi na tamo unjasari kalil nanji minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñinj koba soqnej deqa Yesus aqa angro nanji na tamo unjasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

<sup>11</sup> Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo unjasari awoeleneb qaji nanji jeisi anainjreqlaq uyoqneub. Uynab kalil menetnjrej. <sup>12</sup> Menetnjrnaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “Ningi



ingi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.”<sup>13</sup> Degsi minjrnaqa nangi bem 5 aqa oto kalil tamo ungasari nangi urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

<sup>14</sup> Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unsib maroqneq, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.”<sup>15</sup> Onaqa Yesus a nanggo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanggi bosib e ojsib e nanggo Mandor Koba atqajqa are qaleqnub.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiq di soqnej.

*Yesus a ya bangaq na walwelej*

<sup>16</sup> Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi alile aiyeb. <sup>17</sup> Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nanggi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanggi degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanggoq bosaisoqnej. <sup>18</sup> Nanggi ya agu ambleq di gileqnabqa jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nangi pulutnjrej. <sup>19</sup> Nanggi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqnabqa Yesus a ya bangaq na walwelosiq nangi daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobun jojomyonaqa nam ateb di a ya bangaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb. <sup>20</sup> Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.” <sup>21</sup> Degsi minjrnaqa nangi areboleboleinjnaqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiaq sawa nangi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

*Tamo ungasari nangi Yesus qa namoqneq*

<sup>22</sup> Nebeonaqa tamo ungasari qudei nangi ya agu taqal beiq di soqneq. Nanggi qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa angro nangi qobun di gogetosib gileb. Yesus a nangi koba na qobun di gogetosai. <sup>23</sup> Ariya tamo ungasari nangi alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nangi ingi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb. <sup>24</sup> Yesus aqa angro nangi ti di sosai. Tamo ungasari nangi degsi unsibqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa namoqneq.

*Yesus a segi nambile qa bem uyo bole*

<sup>25</sup> Ariya nangi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni senj bati gembu endeq bem?” <sup>26</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E manwa babteqnam ningi unoqneq ningi deqa are qalsib e qa namosai. E ningi bem anaingonam uynab menetnjej ningi deqa are qalsib e qa nameqnub. <sup>27</sup> Jejamu qa ingi a koboqas. Ningi ingi deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa ingi deqa ningi wauoqniy. Ingi di e na ningi anaingit uyqab. E Tamo Angro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

<sup>28</sup> Onaqa nangi na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnoqom?” <sup>29</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi merngwai. Ningi tamo Qotei na qarinyej qaji a qa nungo areqalo singilatiy. Tamo di agi e segi.”

<sup>30-31</sup> Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni manwa kiye babtum iga unsim ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nangi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneq. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lanj qure qa bem tamo ungasari nangi anainjretnaq uyoqneq.’ Deqa ni wau kiye yim iga unsim ni qa poigim gago areqalo ni qa singilatqom?” <sup>32</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Bem Moses na tamo ungasari nangi anainjrej qaji di lanj

qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ningi anaingoqngas qaji di lan qure qa bem bole. <sup>33</sup> Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lan qureq dena mandamq aisiq tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi nambile enjreqnu.” <sup>34</sup> Onaqa nangi na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” <sup>35</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

<sup>36</sup> “Ningi nungo namdamu na e nubeqnub. Ariya ningi e qa nungo areqalo singilatosaieqnub. E nami degsi merngem. <sup>37</sup> Ningi quiy. Tamo ungasari kalil Qotei na e ebej qaji nangi ijoq boqngab. Tamo ungasari ijoq bqab qaji nangi di e na olo winjrqa keresai. <sup>38</sup> E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyem. <sup>39</sup> Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo ungasari a na ebej qaji bei e uratis padalqasai. E nangi kalil dijo bati qa olo subq na tigeltnrqai. <sup>40</sup> Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo ungasari kalil e nubeqnsib e qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nangi nambile gaigai sqab. Dijo bati qa e na nangi olo subq na tigeltnrqai. E Qotei aqa Njiri unum deqa e kumbra di yqai.”

<sup>41</sup> Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi a qa ugeosib yomuoqneb. Di kiyaya? A marej, “E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji.” <sup>42</sup> Nangi a qa yomuoqnsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa njiri. Aqa ai abu nangi qa iga qalie bole. A kiyaya marqo, ‘E lan qure uratosim mandamq aiyem?’”

<sup>43</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa lanja lanja njirinoqnaib. <sup>44</sup> Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqa keresai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim dijo bati qa e na olo subq na tigeltqai. <sup>45</sup> Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi nami anjam endegsib nenjrenjeb, ‘Qotei na tamo kalil nangi anjam plaltosim minjroqngas.’ Anjam degsib nenjrenjeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreqnu qaji nangi ijoq boqngab.

<sup>46</sup> “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem. <sup>47</sup> E bole merngwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. <sup>48</sup> E segi nambile qa bem uyo bole. <sup>49</sup> Nami nungo moma nangi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Bunuqna nangi kalil morenjekriteb. <sup>50</sup> Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nangi bem di uyqab di nangi morenqasai. <sup>51</sup> E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nangi nambile sqab.”

<sup>52</sup> Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

<sup>53</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Tamo Angro. Deqa ningi ijo jejamu ti ijo len ti uyqasai di ningi nambile sqasai. <sup>54</sup> Tamo nangi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nangi nambile gaigai sqab. Deqa dijo bati qa e na nangi olo subq na tigeltnrqai. <sup>55</sup> Ijo jejamu di ingi uyo bole. Ijo len di ya uyo bole. <sup>56</sup> Tamo nangi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nangi e

beterbesqab. E dego nanği beternjresqai. <sup>57</sup> Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarinqbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği ijo singila na nambile sqab. <sup>58</sup> E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunço moma nanği nami bem uyoqneb dego sai. Nanği bem uyoqnsib olo morenoqneb. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanği bem bole di uyqab di nanği morenqasai. Nanği nambile gaigai sqab.” <sup>59</sup> Yesus a Kaperneam qureq Juda nanço Qotei tal miligiq di sosiq Qotei aqa anjam di palontosiq tamo unğasari nanği minjroqnej.

*Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru*

<sup>60</sup> Onaqa tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa nanği gargekoba endegsib maroqneb, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanği anjam di poinjrqa kere?” <sup>61</sup> Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqnaqba di qalieosiq minjrej, “Ijo anjam dena nunço areqalo ugetetnğwoqa ninqi ijo nñam ulontonub e? <sup>62</sup> E Tamo Anğro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ninqi e nubsibqa kiyersib are qalqab? <sup>63</sup> Qotei aqa Mondor a segi na tamo unğasari nanği nambile enjreqnu. Nunço jejamu na ninqi aqaryainğwa keresai. Ijo anjam kalil e ninqi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ninqi nambile oqab. <sup>64</sup> Ariya ninqi qudei e qa nunço areqalo singilatosaieqnu.” Yesus a nanği degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo yai nanği a qa nanço areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa anğro bei na a osim jeu tamo nanço banq di atqas di dego a nami qalieej. <sup>65</sup> Osiq minjrej, “Utru deqa e ninqi mernğonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’”

<sup>66</sup> Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unğasari gargekoba a nami dauryoqneb qaji nanği a dauryqa uratosib jaraiyeb. <sup>67</sup> Onaqa Yesus na aqa anğro 12 nanği nenemnjrej, “Ninqi dego e uratbosib jaraiqab e?”

<sup>68</sup> Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. <sup>69</sup> Iga ni qa gago areqalo singilatosisim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

<sup>70</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo anğro 12 ninqi giltngem. Ariya nunço ambleq di anğro bei a mondor uge ti unu.” <sup>71</sup> Yesus a Saimon Iskariot aqa nri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej qaji.

## 7

*Yesus a Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaaqa? Juda tamo kokba nanği a qalib moiğajqa maroqneb deqa. <sup>2</sup> Ariya Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanço moma nanği nami jagwa oğajqa tal gereiyoqnsib osi laqneb. <sup>3</sup> Deqa Yesus aqa was nanği na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino manwa babetoqnimqa ino anğro nanği unoqnqab. <sup>4</sup> Ni ino manwa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo unğasari kalil nanço nandamuq di yoqne.” <sup>5</sup> Yesus aqa was nanği a qa nanço areqalo singilatosisi deqa nanği degsib misilin anjam minjeb. <sup>6</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati

kereosaiunu. Ariya bati kalil di nungo bati. <sup>7</sup> Mandam tamo nanngi ningi jeutngwa keresai. Ariya nanngi e jeutbeqneb. Di kiyaaqa? E nanngo kumbra uge uge babetnjreqnum deqa. <sup>8</sup> Ningi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.” <sup>9</sup> Yesus na aqa was nanngi degsi minjrsiqa a Galili sawaq di soqnej.

<sup>10</sup> Ariya aqa was nanngi yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nanngi a unaib deqa a loumosiq aiyej. <sup>11</sup> Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus qa njamqneb. Njamqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?” <sup>12</sup> Onaqa tamo ungasari gargekoba nanngi segi segi njirinoqnsib anjam laña laña Yesus qa maroqneb. Qudei nanngi maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanngi maroqneb, “Sai. A na tamo ungasari nanngi gisa gisanjreqnu.” <sup>13</sup> Nanngi degsib maroqneb. Ariya nanngi Juda tamo kokba nanngi ulainjrsib deqa nanngi Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

<sup>14</sup> Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>15</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinjbej qaji aqa anjam. <sup>17</sup> Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas. <sup>18</sup> Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarinjbej. Deqa e tamo bole. E gisanj tamo sai.

<sup>19</sup> “Nami Moses na ningi dal anjam engej. Ariya ningi dal anjam di dauryosaieqneb. Kiyaaqa ningi e lubsib moiyoqbqa mareqneb?” <sup>20</sup> Onaqa tamo ungasari nanngi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyoqmqa mareqnu?” <sup>21</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E manwa qujai babtem deqa ningi kalil prugugeteqneb. <sup>22</sup> Ariya ningi are qaliy. Moses a ningi mulun engej deqa nungo angro mel nanngo mulun waiyqa bati bosiq yori bati tintineqnu di ningi yori bati qa nanngi mulun breinjreqneb. Bole, Moses a mulun qa utru sai. Nungo moma nanngi mulun qa utru. <sup>23</sup> Ningi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nungo angro mel nanngi mulun breinjreqneb. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa ningi unsibqa kiyaaqa e qa njirineqneb? <sup>24</sup> Ningi laña njamdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

### *Yesus a tamo yai?*

<sup>25</sup> Bati deqa tamo ungasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nanngi segi segidegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nanngi na qalib moiqajqa laqneb? <sup>26</sup> Ningi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nanngi a anjam bei minjosaieqneb. Nanngi qalie kiyo, a Kristus? <sup>27</sup> Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

<sup>28</sup> Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelenosiqa Qotei aqa anjam palontosiq tamo ungasari nanngi endegi minjrej, “Ningi e qa qalie e? E qabe na bem di dego ningi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo

Abu na e qarinqbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ningi a qa qaliesai. <sup>29</sup> E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinqbej.”

<sup>30</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai. <sup>31</sup> Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a manjwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

### *Farisi nanqi Yesus ojqa mareb*

<sup>32</sup> Tamo ungasari nanqi Yesus qa anjam degsib mareqneb Farisi nanqi qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarinqnrnab Yesus ojqa gileb. <sup>33</sup> Deqa Yesus a endegsi marej, “E ningi koba na sokifnalayosiy ijo Abu e qarinqbej qaji aqaq olo oqwai. <sup>34</sup> Oqitqa ningi e qa nmaqab e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.” <sup>35</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanqi segi segi maroqneb, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nanjo sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanqi anjam plaltosim minjroqngas kiyoy? <sup>36</sup> A marqo, ‘Ningi e qa nmaqab di ningi e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.’ Utru kiyaya a degsi marqo?”

### *Yesus a nambile gaigai sqajqa ya qa marej*

<sup>37</sup> Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiq lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem. <sup>38</sup> Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na nambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqngas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu.” <sup>39</sup> Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiq yawo anjam marej. A lan qureq oqosaisosiq deqa a nam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanqi a qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi Mondor Bole di osaisoqneb.

### *Tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb*

<sup>40</sup> Onaqa tamo ungasari qudei nanqi Yesus aqa anjam di qusib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa marej qaji agi a endi.” <sup>41</sup> Onaqa qudei maroqneb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneb, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai. <sup>42</sup> Kristus a Devit aqa leq na nambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu.” <sup>43</sup> Tamo ungasari nanqi degsib Yesus qa anjam tititosib nirinosis poaiyeleb. <sup>44</sup> Osib nanqi qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

### *Juda tamo kokba nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilatosa*

<sup>45</sup> Onaqa qaja tamo nanqi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanjoq ainabqa minjreb, “Ningi kiyaya Yesus ojsib osi bosai?” <sup>46</sup> Onaqa qaja tamo nanqi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaisoqnej. Deqa iga a ojosai.” <sup>47</sup> Onaqa Farisi nanqi na minjreb, “Yesus a ningi dego gisanqwo e? <sup>48</sup> Ningi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatosa. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatosa. Sai bole sai. <sup>49</sup> Ariya tamo ungasari lanja lanaj nanqi dal anjam qaliesai deqa nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu. Tamo ungasari nanqi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

<sup>50</sup> Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjej qaji a Farisi nango ambleq di tigelosiq minjrej, <sup>51</sup> “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei laña ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.” <sup>52</sup> Onaqa Farisi nanği na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nenğrenq di unu qaji di geregere peleiye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

*Uña bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb*

<sup>53</sup> Onaqa koro koboonaga tamo unğasari kalil nanği jaraiyosibqa nango segi segi talq gileleñeb.

## 8

<sup>1</sup> Ariya Yesus a Oliv manaq oqej. <sup>2</sup> Nobqolo ambru a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo unğasari kalil nanği aqa areq beqnabqa a awoosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. <sup>3</sup> Ariya uña bei a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti minjrnab qusibqa uña di ojsib osi bosib tamo unğasari nango nğamdamuq di tigelteb. <sup>4</sup> Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, uña endi a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na unjonub. <sup>5</sup> Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nenğrenyey, ‘Uña bei a tamo bei wo une atibqa meniñ na a qalib moiym.’ Deqa ni kiyersi marqam?” <sup>6</sup> Nanği Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaca? Nanği a laña are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanği anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiq ban gei na mandamq di nenğrenyoqnej.

<sup>7</sup> Onaqa nanği na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjrej, “Nunço ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnimqa niñgi na minjib a namo meniñ osim uña di qalem.” <sup>8</sup> Osica olo turuosiq mandamq di nenğrenyoqnej. <sup>9</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanği namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanği kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uña di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

<sup>10</sup> Onaqa Yesus a olo tigelosiq uña di minjej, “Uña, tamo nanği qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.” <sup>11</sup> Onaqa uña dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

*Yesus a pulon bulosiq tamo nanği suwantnjreqnu*

<sup>12</sup> Osica Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E mandamq endi pulon bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanqoq di walweloqnsim nambile gaigai sqas.” <sup>13</sup> Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.” <sup>14</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di niñgi bole qa marqa kere. Di kiyaca? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di niñgi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego niñgi qaliesai. <sup>15</sup> Niñgi mandam qa kumbra na tamo nanği peginjreqnub. E tamo nanği

peginjrosaeqnum. <sup>16</sup> Ariya e tamo nanği peginjrçai di e kumbra tintin na peginjrçai. Di kiyaya? E segi na tamo nanği peginjrosaeqnum. Ijo Abu e qarınbej çaji a ombla na tamo nanği peginjreqnum. <sup>17</sup> Nunço dal anjam bei endegsib nenğrenyeb unu, ‘Tamo aiyel nanği anjam çujai marçab di nanço anjam bole brantças.’ <sup>18</sup> Deça e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarınbej çaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

<sup>19</sup> Onaça Farisi nanği na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a çabi unu?”

Onaça Yesus na kamba minjrej, “Ninği e ça çaliesai deça ninği ijo Abu ça dego çaliesai. Ninği e ça çalie çamu ninği ijo Abu ça dego çalie çamu.”

<sup>20</sup> Yesus a atra tal miligiq di sosiça anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato çaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanği Qotei atraiyosibçça silali atoqneb. Yesus ojça bati kereosaisoqnej deça tamo bei na a ojosai.

*Yesus a marej, “Çure e oçwai di ninği oçwa keresai”*

<sup>21</sup> Onaça Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E ninği uratnğitça ninği e ça nıamçab e nubçasai. Ninği nunço une ti sosib morençab. Çure e oçwai di ninği oçwa keresai.” <sup>22</sup> Onaça Juda nanği Yesus aça anjam di çusibçça segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaya março, ‘Çure e oçwai di ninği oçwa keresai’? A na aça segi jeçamu çalim moiças kiyo?” <sup>23</sup> Onaça Yesus na olo minjrej, “Ninği mandam endena branteb. E laç goge na bem. Ninği mandam çaji tamo. E mandam çaji tamo sai. <sup>24</sup> Deça ninği e ça nunço areçalo sinğilatiy. Osib poiğgem, e segi çujai gaigai degsi unum. Ninği degyçasai di ninği nunço une ti sosib morençab. Ağı e nami ninği degsi mernğonum.”

<sup>25</sup> Onaça nanği na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaça Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mernğosim ağı bini mernğeqnum. <sup>26</sup> E anjam gargekoba mernğsiy nunço une ça peginğwajça ijo areçaloç di unu. Ariya ijo Abu e qarınbej çaji a anjam bole ça utru. Deça anjam kalil a na merbeçnu çaji di e çuoçsim tamo unğasari mandamq endi unub çaji nanği minjreqnum.” Yesus a nanği degsi minjrej.

<sup>27</sup> Juda nanği çaliesai, Yesus a Abu ça nanği minjrej. <sup>28</sup> Deça a na olo minjrej, “Ninği e Tamo Anğro soçtbosib gaintbiçça bati deça ninği poiğwas, e segi çujai gaigai degsi unum. Osib çalieçab, e ijo segi areçalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeçnaç queqnum çaji di segi e mareqnum. <sup>29</sup> Ijo Abu e qarınbej çaji a e ombla sosiça taçbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulaç areareteçnu çaji di dauryeqnum. Deça a na e uratbosaieçnu.” <sup>30</sup> Yesus a anjam degsi marnaça tamo unğasari nanği çusibçça nanği gargekoba a ça nanço areçalo sinğilateb.

*Yesus na iğa aqaryaiğimça gago une na iğa taçatğwa keresai*

<sup>31</sup> Juda nanği Yesus ça nanço areçalo sinğilateb çaji nanği a na endegsi minjrej, “Ninği ijo anjam sinğila na dauryoçniy. Ninği degyçab di ninği ijo anğro tintin sqab. <sup>32</sup> Sosibça ninği anjam bole geregere çalieçab. Yimça anjam bole dena ninği aqaryaiğimça inği bei na ninği ojsim taçatğwa keresai.” <sup>33</sup> Onaça nanği na kamba minjeb, “Iga Abraham aça moma. Iga nami tamo bei aça kanğal tamo sosai. Deça ni kiyaya mergonum, ‘Inği bei na ninği ojsim taçatğwa keresai?’”

<sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernjgwai. Tamo kalil une yeqñub qaji nanği une aqa kanğal tamo bul unub. <sup>35</sup> Kanğal tamo nanği laña wau tamo unub deqa nanği abu saiqoji. Ariya anğro nanği abu ti unub deqa nanği gaigai nanğo abu ombla sqab. <sup>36</sup> E Qotei aqa Niri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ninği aqaryaingitqa nunğo une na ninği ojsim taqatnğwa keresai bole sai.

<sup>37</sup> “E qalie, ninği Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunğo are miligiq di sosai. Utru deqa ninği e lubsib moiyoṭbqa mareqñub. <sup>38</sup> Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqñu qaji deqa e saeqnum. Ninği dego kumbra kalil nunğo abu na osorñeqñu qaji di dauryeqñub.”

<sup>39</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği Abraham aqa anğro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ninği dego dauryeqñub qamu. <sup>40</sup> Ariya ninği dauryosaieqñub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqñum qaji di e ninği olo mernjgeqñam ninği e lubsib moiyoṭbqa mareqñub. Abraham a kumbra deqaji yosaiyoqnej. <sup>41</sup> Ninği nunğo abu aqa kumbra dauryeqñub.” Onaqa nanği na minjeb, “Gago ai nanği laña laña laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.” <sup>42</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nunğo Abu qamu ninği e qalalaibonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

<sup>43</sup> “Kiyaaqa ninği ijo anjam endi poiñgosai? E mernjgwai. Ninği ijo anjam quqwa keresai deqa. <sup>44</sup> Ninği nunğo abu Satan aqa anğro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulanğ sinğilaeqñub. Satan a nami leñ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqñu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqñu. A gisañ tamo. A anjam marqas di a gisañ anjam segi marqas. A gisañ anjam qa utru. A gisañ anjam kalil qa abu. <sup>45</sup> Ariya e anjam bole palonteqñam ninği ijo anjam nunğo areqaloq di sinğilatosaieqñub. <sup>46</sup> Ninği ijo jejamuq di une qametbeqñub e? E anjam bole maritqa ninği kiyaaqa ijo anjam nunğo areqaloq di sinğilatqasai? <sup>47</sup> Tamo unğasari Qotei aqaq na beb qaji nanği aqa anjam queqñub. Ninği Qotei aqaq na bosai deqa ninği aqa anjam quosaieqñub.”

*Yesus a segi qujai gaigai degsi unu*

<sup>48</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.” <sup>49</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqñam ninği na olo ijo ñam ugetetbeqñub. <sup>50</sup> E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqñum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are qaleqñu. Agi a na qujai nunğo une qa ninği peginqeqñu. <sup>51</sup> E bole mernjgwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

<sup>52</sup> Onaqa Juda nanği na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreñekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’ <sup>53</sup> Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreñeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

<sup>54</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqñum qamu e laña soqteqñum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqñu. Agi ninği a qa mareqñub, ‘A gago Qotei.’ <sup>55</sup> Ninği a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a



qa qaliesai degsi marqai di e ninji bul gisanj tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

<sup>56</sup> “Nunjo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulanj areboleboleiyej.” <sup>57</sup> Onaqa Juda nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?” <sup>58</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernjgwei. Abraham a njambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

<sup>59</sup> Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjinj oqetnjrnaqa meninj elenjosib Yesus meninj na qalsib moyotqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanej.

## 9

### *Yesus a tamo nam qandimo boletej*

<sup>1</sup> Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na nam qandimo njambabej qaji di awesonaq unej. <sup>2</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanji na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a nam qandimo njambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanjo une na kiyo?”

<sup>3</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanjo une na sai dego. A nam qandimo njambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo ungasari nanji Qotei aqa wau unsib aqa nam soqqtqab. <sup>4</sup> Sawa suwanjesoqnimqa ijo Abu e qarinjbej qaji aqa wau yoqnoqom. Ambruamqa tamo nanji wauqa keresai. <sup>5</sup> E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa pulonj bul unum.”

<sup>6</sup> Yesus na aqa angro nanji degsi minjrsiqa mandamq di miselosiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa namdamuq di atej. <sup>7</sup> Atsiqa qarinyosiq minjrej, “Ni gilsim ya bei nam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyqo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa nam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. <sup>8</sup> Bonaqa aqa qure qujai nanji ti tamo nanji a nami nam qandimo sosisqa silali qa njilnjroqnej qaji nanji ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa njilgoqnej qaji agiende kiyo?” <sup>9</sup> Onaqa tamo qudei nanji mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanji mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo nam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

<sup>10</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” <sup>11</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo namdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa nam poibqoqa sawa unonum.” <sup>12</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

<sup>13</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanjoq osi gileb. <sup>14</sup> Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanjo yori bati. <sup>15</sup> Deqa Farisi nanji na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa unonum.” <sup>16</sup> Onaqa Farisi qudei nanji mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanji mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim manwa deqaji babtqas?” Farisi nanji anjam deqa njirinjosib poaiyeleb.

<sup>17</sup> Onaqa nanği na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino nãdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

<sup>18</sup> Tamo di a nami nãam qandimo sosaqa olo nãam poiyej deqa Juda tamo kokba nanği areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanği metnjrnab beb. <sup>19</sup> Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nunjo angro e? A bole nãam qandimo nãambabej e? Boleamqa ninği na mergibqa iga quqwow. A kiyersi bini nãam poiyoqqa sawa uneqnu?” <sup>20</sup> Onaqa aqa ai abu nanği na kamba minjreb, “Di bole, a gago angro. A nãam qandimo nãambabej di iga qalie. <sup>21</sup> Ariya a kiyersi bini nãam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa nãdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.” <sup>22</sup> Aqa ai abu nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanği nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.” <sup>23</sup> Deqa nanği aiyel Juda tamo kokba nanği ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

<sup>24</sup> Onaqa tamo nami nãam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanği na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa nãam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.” <sup>25</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nãam qandimo soqnem bini e olo nãam poiyoqqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

<sup>26</sup> Onaqa nanği na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino nãdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?” <sup>27</sup> Onaqa a na kamba minjrej, “E nami mernjonum ninği ijo anjam quetbosai. Kiyaaq ololo mernjit quqwab? Ninği dego Yesus aqa angro sqajqa are unu e?”

<sup>28</sup> Onaqa Farisi nanği na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa angro. Iga Moses aqa angro. <sup>29</sup> Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.” <sup>30</sup> Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nunjo anjam di quonum ugeibqo. Ninği mareqnu, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo nãdamu boletqoqa e sawa uneqnum. <sup>31</sup> Iga qalie, tamo nanği une ateqnub qaji nanği Qotei pailyqab di a nanjo pailyo quqwasai. Ariya tamo nanği Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nanği pailyqab di a nanjo pailyo quqwas. <sup>32</sup> Tamo ai miligiq na nãam qandimo nãambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiognem. <sup>33</sup> Qotei na Yesus qarinyosai qamu a marwa bei babtqa keresai qamu.”

<sup>34</sup> Onaqa Farisi nanği na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nãambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

### *Farisi nanği tamo nãam qandimo bul unub*

<sup>35</sup> Farisi nanği na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa nãamosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatonom e?” <sup>36</sup> Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.” <sup>37</sup> Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum.” <sup>38</sup> Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni

qa ijo areqalo singilatunum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di sinja pulutosiqa a binjiyej.

<sup>39</sup> Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nanji peginjrqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nanji olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nanji olo nam qandim-njresqas.” <sup>40</sup> Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomq di tigelesoqneq qaji nanji aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam qandimgejunu kiyo?” <sup>41</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji nam qandimngejunu qamu ninji une saiqoji unub qamu. Ariya ninji mareqnuq, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ninji une ti unub.”

## 10

### *Yesus a kaja nanjo mandor bole*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nanjo jen miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajinj tamo. <sup>2</sup> Tamo a siranmeq na jen miligiq gilqas di a kaja nanjo mandor bole. <sup>3</sup> Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetognim miligiq giloqnsim aqa segi kaja nanjo nam metnjroqngas. Metnjroqnm nanji aqa kakro qusib boqrib joqsim oqedoqngas. <sup>4</sup> A na aqa segi kaja kalil nanji joqsim oqedoqnsim a nanji qa namoosim giloqnmqa nanji aqa kakro qa poinjrim deqa nanji a dauryoqngab. <sup>5</sup> Tamo lanaj bei na nanji metnjrqas di nanji aqa kakro qalieqasai deqa nanji a dauryqasai. Nanji a uratosib jaraiqab.” <sup>6</sup> Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nanji qusib utru poinjrosai. <sup>7</sup> Deqa Yesus a damu ubtosiq endegsi minjrej, “E bole merngwai. Kaja nanji di ijo segi tamo ungasari nanji sigitnjrejunub. Jen miligiq gilqajqa siranme agi e segi. <sup>8</sup> Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanji bajinj tamo bul. Deqa kaja nanji nanjo medabu dauryosai oqneq. <sup>9</sup> E segi siranme. Tamo ungasari nanji ijoq na jen miligiq giloqngab di Qotei na nanji elenqas. Amqa nanji miligiq gile oqede oqnsib inji bole uyoqngab.

<sup>10</sup> “Ninji qalie, bajinj tamo nanji kaja bajinjosib ugeugeinjrsib numqajqa deqa beqnuq. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanji nambile enjritqa nanji nambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem. <sup>11</sup> E kaja nanjo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanji aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqas. <sup>12</sup> Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanji geregere taqatnjrqasai. A kaja nanjo mandor bolesai. Kaja nanji aqa sai. Deqa bauj juwan bamqa unsim kaja nanji uratnjrsim ulanqas. Yimqa bauj juwan na kaja qudei numim kalil segisegiosib jaraiqab. <sup>13</sup> A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanji geregere taqatnjrqasai. A kaja nanji qa are qalosai. Bauj juwan bamqa a kaja nanji uratnjrsim ulanqas.

<sup>14</sup> “E kaja nanjo mandor bole. E ijo segi kaja nanji qa qalie bole. Ijo segi kaja nanji e qa dego qalie bole. <sup>15</sup> Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanji qa qalie bole. Nanji dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanji aqaryainjrqa marsiy ijo segi nambile uratosiy moiqai. <sup>16</sup> Ijo kaja qudei dego jen oqeq di unub. Nanji jen miligiq di sosai. Deqa e nanji dego joqsiy bosiy ijo kaja jen miligiq di unub qaji nanji ti turtnjrsiy jen qujaiq di breinjrit nanji mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqngab. <sup>17</sup> Ijo Abu na e tulan qalaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi nambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai. <sup>18</sup> Tamo

bei na ijo nambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo nambile uratqa kere. Osiy olo ijo nambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”

<sup>19</sup> Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam deqa nřirinösis poaiyeleb. <sup>20</sup> Osib nanği gargekoba endegsib maroqneb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulañ nanariqo. Kiyaqa niñgi aqa anjam queteqñub?” <sup>21</sup> Onaqa nanği qudei maroqneb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo nřam qandimo boletqa kere e? Sai.”

*Juda tamo kokba nanği Yesus qa minjij oqetnjrej*

<sup>22</sup> Nami Juda nanço moma nanği atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati. <sup>23</sup> Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tal me nřam Solomon dia walweloqnej. <sup>24</sup> Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanği aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

<sup>25</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami niñgi mernřem, ‘E Kristus.’ Mernřonam niñgi qunab ugeiñgej. Wau kalil e ijo Abu aqa nřam na yeqñum qaji di niñgi geregere tenemtoqñiy. Tenemtosib endegsi poingwas, bole, e Qotei aqa Nřiri. <sup>26</sup> Niñgi ijo kaja sai deqa niñgi e qa nuñgo areqalo singilatosaieqñub. <sup>27</sup> Ijo kaja nanği ijo medabu queqñub. E nanği qa qalie bole. Nanği e daurbegñub. <sup>28</sup> E nanği nambile enjreqñum deqa nanği nambile gaigai sqab. Nanği padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanği ijo banq dena yaibqa keresai. <sup>29</sup> Ijo Abu na nanği e ebej. A segi qujai iñgi iñgi kalil tulañ bunñrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanği ijo Abu aqa banq dena yayyqa keresai bole sai. <sup>30</sup> Aqo ijo Abu wo tamo qujai.”

<sup>31</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qalib moiqajqa marsib meniñ eleñeb. <sup>32</sup> Osib Yesus qalqa laqñab endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargekoba niñgi osorñgoqñem. Wau bole kiye qa niñgi e lubsib moiyoťbqa meniñ eleñonub?”

<sup>33</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa iga ni meniñ na lumqasai. Ni Qotei misilijyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

<sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba nanği minjrej, “Nuñgo dal anjam bei nami endegsib nenğrenyeb, ‘E niñgi mernřonum, “Niñgi qotei.” ’ <sup>35</sup> Agi Qotei na tamo qudei nanği minjrej, ‘Niñgi qotei.’ A na nanği degsi minjrej. Niñgi qalie, iga Qotei aqa nenğren bei gentqa keresai. <sup>36</sup> Abu a segi na e giltbosiqa qarinjbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Nřiri.’ E degsi maronum deqa niñgi kiyaqa merbonub, ‘Ni Qotei misilijyonum’?

<sup>37</sup> “E ijo Abu aqa wau yosaiotqa niñgi ijo anjam quetbaib. <sup>38</sup> Ariya e Abu aqa wau yitqa niñgi ijo anjam quib ugeiñgim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

<sup>39</sup> Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nanği qa loumosiq ulanej.

<sup>40</sup> Ulañosiqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiqqa Jon na nami tamo unğasari nanği yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej. <sup>41</sup> Sonaqa tamo unğasari gargekoba nanği aqaq giloqñsib segi segi maroqneb, “Jon a

manwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.”<sup>42</sup> Nanği degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargekoba nanği a qa nanngo areqalo sinğilateb.

## 11

### *Lasarus a makobaiyosiq moiyej*

<sup>1</sup> Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanngo qure utru. <sup>2</sup> Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa sinğa q di goreñ bilentosiq aqa gate banğa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. <sup>3</sup> Deqa Maria Marta wo nanği na tamo qudei qarınjnab Yesus aqa q gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulañ qalaqalaye qnum qaji a maiyqo.” <sup>4</sup> Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moi qajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa sinğila bole q dimqa tamo ungasari nanği unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

<sup>5</sup> Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanği aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalayej. <sup>6</sup> Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej. <sup>7</sup> Sosiqa aqa anğro nanği minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.” <sup>8</sup> Onaqa nanği na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanği meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo de q aiqam e?” <sup>9</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Señ oqsıq qanam jige qo sawa suwanqo. Deqa tamo nanği walwelqa kere. Manğalqasai. <sup>10</sup> Ariya sen aisiq qolo qo sawa ambruqo. Deqa tamo nanği walwelqa keresai. Manğalqab.”

<sup>11</sup> Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiy dudumyqai.” <sup>12</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma sai qas.” <sup>13</sup> Nanği Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej. <sup>14</sup> Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej. <sup>15</sup> Niñgi ijo sinğila unsib e qa nunngo areqalo sinğilatqajqa deqa e aqa q aiyosaiso nam a moiyej. E niñgi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibe qnu. Niñgi tigelab iga Lasarus aqa q aiqom.”

<sup>16</sup> Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa anğro qudei nanği minjrej, “Unğum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moi qom.”

### *Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”*

<sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa anğro nanği koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe kobo qo.” <sup>18</sup> Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub. <sup>19</sup> Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanği Betani qure q bosib Marta Maria wo nanngo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

<sup>20</sup> Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a be qnu.” A degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. <sup>21</sup> Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moi yosai qamu. <sup>22</sup> E qalie onum, ni inği kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

<sup>23</sup> Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.” <sup>24</sup> Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo ungasari kalil nanği subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.” <sup>25</sup> Onaqa Yesus na

minjej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi nambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiqas di unqum. A nambile sqas. <sup>26</sup> Tamo kalil nambile sosib e qa nango areqalo singilateqneb qaji nanqi olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

<sup>27</sup> Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Njiri. Ni qujai Qotei na qarinqmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

*Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej*

<sup>28</sup> Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.” <sup>29</sup> Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeloqujatosiq Yesus unqa gilej. <sup>30</sup> Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. <sup>31</sup> Sonaqa Juda tamo ungasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanqi Maria a tigeloqujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanqi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

<sup>32</sup> Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqqa Yesus unsiqa aqa areq di singa pulutosiqqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoasai qamu.”

<sup>33</sup> Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanqi Maria ombla akamoqneb di unsiqa nanqi qa are gulbeyonaqa nenem-njrej, <sup>34</sup> “Ningi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanqi na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.” <sup>35</sup> Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. <sup>36</sup> A akamonaqa Juda nanqi di unsibqa mareb, “Ningi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.” <sup>37</sup> Onaqa nanqi qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo nam qandimo boletej. A kiyaga Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

*Yesus a Lasarus subq na tigeltej*

<sup>38</sup> Onaqa Yesus a nango yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walwelosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb. <sup>39</sup> Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ningi meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.” <sup>40</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.” <sup>41</sup> Degsi minjnaqa nanqi meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiqqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. <sup>42</sup> E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi e qa nango areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanqi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.”

<sup>43</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.” <sup>44</sup> Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem.”

*Juda tamo kokba nanqi koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb*

<sup>45</sup> Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nangi Yesus aqa manwa di unsibqa nangi gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb. <sup>46</sup> Ariya nangi qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. <sup>47</sup> Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yeleñeqnu. <sup>48</sup> Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nangi a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nangi bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

<sup>49</sup> Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiq minjrej, “Ningi tulan nanarionub. Anjam lanja lanja mareqnu. <sup>50</sup> Ningi are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nangi qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”

<sup>51</sup> Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiq anjam di marej. Yesus a Juda nangi qa moiqas anjam di ubtosiq marej. <sup>52</sup> Bole, Yesus a Juda nangi segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nangi qa ti moiqas. Moisim nangi kalil koroinjrimqa nangi aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

<sup>53</sup> Bati qujai deqa Juda tamo kokba nangi Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb. <sup>54</sup> Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanjo ambleq di walwelosaiognej. A segitosiq qure kiñala bei wadau sawa jojomeq deq gilsiq aqa angro nangi koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

<sup>55</sup> Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nangi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanjo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanjo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nangi Jerusalem bosib nanjo segi jejamu yansosib yori bati qa tariñqab. Utru deqa nangi Jerusalem beb. <sup>56</sup> Ariya nangi Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Ñamoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ningi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bñas kiyosai kiyosai?” <sup>57</sup> Nangi degsib maroqneb. Di kiyaqqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nangi na tamo ungasari nangi nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

## 12

### *Maria a gorenj quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej*

<sup>1</sup> Ariya Juda nanjo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. <sup>2</sup> Gilnaqa qure deqaji tamo ungasari nangi a unsibqa areboleboleinjrnaqa ingi goiyeteb. Marta a ingi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb. <sup>3</sup> Onaqa Maria a gorenj quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajq jigsiq osi bosiq Yesus aqa singaq di bilentosiq aqa segi gate banqa na piyetej. Onaqa gorenj aqa quleq na tal keretej. <sup>4</sup> Onaqa Yesus aqa angro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiq niriñosiq marej, <sup>5</sup> “A kiyaqqa gorenj di qarinyosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo ingi ingi saiyoji nangi aqaryainjrosai?” <sup>6</sup> Judas a tamo ingi ingi saiyoji

nanği qa are qalsiq anjam di marosai. A bajın tamo. A Yesus aqa anğro nanço silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanği qun miligij di silali ateqnab a na olo bajınjoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

<sup>7</sup> Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqa minjej, “Unğa di urat. A gorej di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo. <sup>8</sup>Tamo inği inği saiqoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.”

*Atra tamo kokba nanği Lasarus qalsib moiyoṭqa maroqneb*

<sup>9</sup> Juda tulañ gargekoba nanği qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanği a unqa beleñeb. Nanği Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanği a dego unqa beb. <sup>10</sup> Atra tamo kokba nanği Lasarus dego qalsib moiyoṭqa qairoqneb. <sup>11</sup> Di kiyaaqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanği atra tamo kokba nanği uratnjrsib olo Yesus qa nanço areqalo sinğilatoqneb.

*Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej*

<sup>12</sup> Tamo unğasari tulañ gargekoba nanği yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleñeb. Beleñosib nebeonaqa nanği endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqaas.” <sup>13</sup> Nanği degsib qusib deqa nanği tuwom bañga elenjosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulañ lelenjoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulañ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulañ geregereimeqnu. Ni Israel nanço Mandor Koba.”

<sup>14</sup> Onaqa Yesus a donki osiqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenğrenjyeb unu, <sup>15</sup> “O Saion tamo unğasari, ninği ulaaib. Ninği uniy. Nunço Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.” <sup>16</sup> Bati deqa Yesus aqa anğro nanği anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanği anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nenğrenjyeb deqa tamo unğasari nanği lelenjoqnsib a binjyoqneb.”

<sup>17</sup> Ariya tamo unğasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanği mañwa deqa saooqnsib laqneb. <sup>18</sup> Laq nab tamo unğasari tulañ gargekoba nanği quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanği a gamq di turqajqa aiyeleneb. <sup>19</sup> Ainabqa Farisi nanği na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus sinğila na saidyeqnamqa keresaiigeqnu. Ninği uniy. Tamo unğasari kalil nanği a dauryeqnub.”

*Grik tamo qudei nanği Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”*

<sup>20</sup> Tamo unğasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleneb qaji nanço ambleq di Grik tamo qudei soqneb. <sup>21</sup> Grik tamo nanği di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanği Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?” <sup>22</sup> Onaqa Filip a aisiqa nanço anjam di Andru minjsiqa Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb. <sup>23</sup> Minjnab qusiqa nanği kamba minjrej, “E Tamo Anğro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo. <sup>24</sup> E bole mernğwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqaasai di a laña sqas. Moiqas di a olo qoqi oqsim gei gargekoba atelenqas. <sup>25</sup> Dego kere tamo bei na aqa segi ñambile tulañ qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ñambile qoreiyqas di a ñambile gaigai sqas. <sup>26</sup> Tamo bei na e wauetbqa



osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqngas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas.”

*Jeu tamo nanji na Yesus soqtosib goge gaintqab*

<sup>27</sup> Osiaqa Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulan gul-bekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq’? Ungum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem. <sup>28</sup> O ijo Abu, ni na ino ñam tulan kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa lan goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo ñam kobaqujatonum. Ololo kobaqujatqai.” <sup>29</sup> Anjam degsi brantonaga tamo ungasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji qusibqa segi segi maroqneb, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo qudei nanji mareb, “Sai. Lan angro bei na Yesus anjam minjqo.”

<sup>30</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ninji quonub qaji di e aqaryaiqbajqa brantosai. Di ninji aqaryaingwajqa brantqo. <sup>31</sup> Ninji quiy. Qotei na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji peginjraqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo. <sup>32</sup> E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanji na e soqtbosib goge gaintqab. Yimqa bati deqa e na tamo ungasari kalil nanji are tigeltetnjritqa ijoq bqab.” <sup>33</sup> Yesus a aqa segi moiqajqa gam boleq atqa osiaqa deqa degsi marej.

<sup>34</sup> Onaqa tamo ungasari nanji na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyaaq maronum, ‘E Tamo Angro soqtbosib goge gaintqab’? Tamo Angro di tamo yai?”

<sup>35</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Pulon a nungo ambleq di sokiñalayosim ninji olo uratngwas. Deqa ninji pulon ti sosib pulonq na laqniy. Yimqa ninji ambruñgwasai. Tamo ambrunq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai. <sup>36</sup> Ninji pulon ti sosib pulon qa nungo areqalo singilatiy. Ninji degyqab di ninji pulon aqa angro sqab.”

*Juda tamo gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosa*

Yesus na tamo ungasari nanji anjam degsi minjrsiaqa nanji uratnjrnaq nanji a olo unosai. <sup>37</sup> A Qotei aqa manwa gargekoba nanjo ñamdamuq di yeqnaqa nanji unoqneb. Unoqnsib ariya nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosaioqneb. <sup>38</sup> Nanji kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyyo? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

<sup>39</sup> Deqa nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nengrenyej, <sup>40</sup> “Qotei a nanjo ñamdamu getentetnjrej. A nanjo are miligi dego getentetnjrej. Deqa nanji nanjo ñamdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanji nanjo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjrqa keresai. Deqa nanji are bulyosib ijoq bqa keresai. Deqa e na nanji boletnjrqasai.” <sup>41</sup> Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

<sup>42</sup> Bole, Juda gate gargekoba nanji are bulyosib Yesus qa nanjo areqalo singilateb. Ariya nanji Farisi nanji ulainjsib deqa nanji boleq di Yesus aqa ñam marosaioqneb. Nanji are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nanji iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.” <sup>43</sup> Nanji

degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Nanği Qotei na nanžo ñam soqtqajqa arearetnjrosaiioqnej. Tamo nanği na nanžo ñam soqtqajqa deqa arearet-njroqnej.

*Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo unğasari nanği peginjrqas*

<sup>44</sup> Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarınbej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. <sup>45</sup> Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarınbej qaji di dego unqas. <sup>46</sup> E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo unğasari kalil e qa nanžo areqalo singilateqnum qaji nanği ambruq di sqasai. <sup>47</sup> Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo unğasari nanği peginjrqas bosai. E nanği elenqajqa bem. <sup>48</sup> Tamo unğasari nanği e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanği peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo unğasari nanği peginjrqas. Diño batiamqa anjam dena nanği peginjrqas. <sup>49</sup> E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. <sup>50</sup> E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di ñambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

## 13

*Yesus na aqa anğro nanžo sinğa yansetnjrej*

<sup>1</sup> Juda nanžo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi anğro mandamq di soqneb qaji nanği tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq qaji moiqqa bati itej.

<sup>2</sup> Deqa a nanği koba na awoosib inği uyoqneb. Di bilaq. Inği uyeq nabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanžo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri. <sup>3</sup> Yesus a qalieej, aqa Abu na inği inği kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. <sup>4</sup> Deqa a aqa anğro nanği koba na inği uyoqnsibqqa a tigelosiqqa aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiqa tigej. <sup>5</sup> Tigsıqa kangal tamo bulosıqa tabırq di ya qamsıq aqa anğro nanžo sinğa yansetnjroqnsıqa jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

<sup>6</sup> Osıqa Pita aqa sinğa yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinğa yansetbqam e?” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.” <sup>8</sup> Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo sinğa yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.” <sup>9</sup> Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinğa segi yansaim. Ijo ban ti gate ti dego yansetbe.” <sup>10</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa sinğa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Niği milalo unub. Ariya niği kalil milalo sosai.” <sup>11</sup> Yesus a qalieej, aqa anğro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanžo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Niği kalil milalo sosai.”

<sup>12</sup> Yesus a nanžo sinğa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsıqa awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego niği enğonum qaji di niği utru poiğwo e? <sup>13</sup> Niği e merbeqnum, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago

Tamo Koba.' Niŋgi kere e merbeqñub. Agi e segi qujai. <sup>14</sup> E nuŋgo Tamo Koba. E nuŋgo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nuŋgo siŋga yansetŋgonum deqa niŋgi dego segi segi qa kumbra degyoqñiy. <sup>15</sup> Kumbra e endego niŋgi osorŋgonum qaji di niŋgi kamba dego degsib yoqñiy. <sup>16</sup> E bole mernŋwai. Kaŋgal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa giŋqas di a na tamo a qarĩyqo qaji di bunyqa keresai. <sup>17</sup> Kumbra e yeqnum endi aqa utru niŋgi poiŋgim dauryiy. Yimqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋwas.

<sup>18</sup> "Ijo anjam endi e niŋgi kalil qa marosai. E na niŋgi giltŋgem deqa e niŋgi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nenŋrenŋq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, 'Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.' <sup>19</sup> Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernŋgonum. Deqa kumbra di brantimqa niŋgi e qa nuŋgo areqalo singilatosib marqab, 'Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.' <sup>20</sup> E bole mernŋwai. Tamo bei na tamo uŋgasari e qarĩnŋronum qaji naŋgi osim geregereinŋrqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarĩnbej qaji a dego osim gereiyqas."

### *Judas a Yesus osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas*

<sup>21</sup> Yesus a degsi marsiqa are tulaŋ gulbekobaiyonaqa olo marej, "E bole mernŋwai. Ijo anŋgro bei na e osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas." <sup>22</sup> Onaqa Yesus aqa anŋro naŋgi segi segi kokoqoqñeb. Yesus a anŋro yai qa degsi marej di naŋgi qaliesai deqa naŋgi degyoqñeb. <sup>23</sup> Yesus aqa anŋro bei agi Yesus na tulaŋ qalaqalaiyoqñej qaji a Yesus aqa areq di awesoqñej. <sup>24</sup> Deqa Saimon Pita a baŋ na anŋro di minnej, "Ni na Yesus nenemyimqa a anŋro yai qa degsi marqo di mermqas." <sup>25</sup> Onaqa anŋro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, "O Tamo Koba, ni anŋro yai qa degsi maronum?" <sup>26</sup> Onaqa Yesus na minnej, "Anŋro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas." Degsi minjsiqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa ŋiri Judas anaiyej.

<sup>27</sup> Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minnej, "Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat." <sup>28</sup> Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa anŋro kalil awesoqñeb qaji naŋgi qusibqa Yesus na Judas kiyaaqa anjam di minnej naŋgi deqa poinjrosai. <sup>29</sup> Judas a naŋgo silali jugwajqa quŋ taqatoqñej deqa naŋgi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inŋi inŋi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minnej. Naŋgi qudei are qaleb, Judas a gilsim inŋi awaiyosim tamo sougetejunub qaji naŋgi anainŋrqas. <sup>30</sup> Onaqa Judas a bem di uysiqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

### *Yesus na aqa anŋro naŋgi dal anjam bunuj enjrej*

<sup>31</sup> Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, "Bini e Tamo Anŋro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas. <sup>32</sup> Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas. <sup>33</sup> O ijo anŋro niŋgi quiy. E niŋgi koba na sokiñalayosiy uratŋgitqa niŋgi e qa ŋamoqñqab. Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba naŋgi degsi minjroqñem agi bini niŋgi dego olo mernŋgonum. <sup>34</sup> Endego e dal anjam bunuj enŋwai. Dal anjam bunuj agiende. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñiy. E niŋgi qalaqalaingeqnum dego kere niŋgi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñiy. <sup>35</sup> Niŋgi segi

segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñibqa tamo kalil nanği nunğo kumbra di unoqñsib dena qalieoqñqab, ninği ijo anğro bole.”

*Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”*

<sup>36</sup> Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.” <sup>37</sup> Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaga e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo nambile uratosiy moiçai.”

<sup>38</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino nambile uratosim moiçam e? E bole mermçai. Tuwe anjamosaisoqñimqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

## 14

*Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği are gulbeinçaiç. Ninği Qotei qa nunğo areqalo sinçilateqñub ariya ninği e qa dego nunğo areqalo sinçilateoqñiy. <sup>2</sup> Ijo Abu aqa talç di warum gargekoba unub. E oqsiy nunğo segi segi warum gereiyetnçwai. Ijo anjam di bolesai çamu e ninği mernçosai çamu. <sup>3</sup> E nunğo segi segi warum gereiyetnçsiy olo bosiy ninği joçsiy qure e sqai di ninği dego e ombla sqab. <sup>4</sup> Qure e sqai deq oqwajqa gam di ninği qalie.”

<sup>5</sup> Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?” <sup>6</sup> Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. <sup>7</sup> Ninği e qa qalieonub çamu ninği ijo Abu qa dego qalieonub çamu. Agi endego ninği ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ninği a unonub.”

<sup>8</sup> Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.” <sup>9</sup> Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ninği koba na soqñem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaga e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’ <sup>10</sup> E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ninği mernçeqnum çaji endi ijo segi areqalo na mernçosai. Ijo Abu na e beterbesosiqa aqa wau ojeqnu. <sup>11</sup> E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ninği ijo anjam di çusib e qa nunğo areqalo sinçilatıy. Saiamqa wau kalil e nunğo nãmdamuç di yeçnum çaji di ninği unsib e qa nunğo areqalo sinçilatıy.

<sup>12</sup> “E bole mernçwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo sinçilatqas di wau kalil e yeçnum çaji a dego yoqñqas. Osim ijo wau di bunçyosim wau tulanç kokba yoqñqas. Di kiyaga? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. <sup>13</sup> E Qotei aqa Njiri unum deqa ninği ijo nãam na inçi bei qa Qotei pailçqab di e na inçi di ençwai. Yim dena ijo Abu a nãam koba oqas. <sup>14</sup> Ninği ijo nãam na inçi bei qa Qotei pailçqab di e na inçi di ençwai.”

*Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarınçyqas*

<sup>15</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği e qalaqalaibqab di ninği ijo anjam dauryoqñqab. <sup>16</sup> Amqa e ijo Abu minçitqa a na Aqaryainçgo Tamo qarınçyim nunğoç bosim sinçilateqñwas. Osim a bati gaigai ninği koba na sqas. <sup>17</sup> Aqaryainçgo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo unçasari mandamç endi unub çaji nanği Mondor di oqa keresai. Nançi

a unosaieqñub. Nanđi a qa qaliesai dego. Ariya ninđi a qa qalie. A ninđi koba na unub. Bunuqna a bosim nunđo are miligiq di sqas.

<sup>18</sup> “E ninđi mandum anđro bul uratñgwasai. E nunđoq olo bđai. <sup>19</sup> Sokiñala tamo unđasari mandamq endi unub qaji nanđi e olo nubqasai. Ariya ninđi e nubqab. E ñambile unum deqa ninđi dego ñambile sqab. <sup>20</sup> Sosibqa bati deqa ninđi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ninđi kamba e beterbesonab e ninđi beterngejunum. <sup>21</sup> Ninđi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqñqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqñsiy aqaq di brantoqñsiyqa e segi qa babtoqñqai.”

<sup>22</sup> Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo unđasari kalil mandamq endi unub qaji nanđoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqñsim ni segi qa babtoqñqam?” <sup>23</sup> Onaqa Yesus na minnej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqñqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. <sup>24</sup> Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ninđi merngeqñum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqbej qaji aqa anjam.

<sup>25</sup> “Anjam endi e ninđi koba na sosim merngeqñum. <sup>26</sup> Bunuqna Aqaryainđo Tamo a nunđoq bosim singilatñgwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinqyim ijo ñam na bosim anjam kalil ninđi merngekritqas. Osim nunđo areqalo tigeltetñgimqa anjam kalil e ninđi merngeqñum qaji deqa olo are qaloqñqab.

<sup>27</sup> “E ninđi uratñgwa osiy nunđo are latetñgwai. E segi are lawo unum deqa e nunđo are latetñgwai. Mandam tamo bei na degsim nunđo are latetñgwa keresai. Deqa ninđi are gulbeinqaiq. Osib ulaaib. <sup>28</sup> E ninđi endegsim merngonum quonub, ‘E ninđi uratñgsiy olo nunđoq bđai.’ Ninđi e qalaqalaibonub qamu ninđi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. <sup>29</sup> E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ninđi e qa nunđo areqalo torei singilatqab.

<sup>30</sup> “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai. <sup>31</sup> Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo unđasari nanđi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqñum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqñum. Ariya ninđi tigelab iga gilqom.”

## 15

### *Yesus a wain ñamtañ bole*

<sup>1</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain ñamtañ bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. <sup>2</sup> Ijo dani qudei nanđi gei bole atqasai di ijo Abu na nanđi ginqenjrnsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanđi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanđi olo gei koba atelenqab. <sup>3</sup> Anjam kalil e nami merngoqñem qaji dena ninđi gereinqej koboej. <sup>4</sup> Ninđi e beterbesoqñiy. Yimqa e dego ninđi beterngesqai. Ñam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ninđi e beterbesqasai di ninđi gei bole atqa keresai.

<sup>5</sup> “E segi wain ñamtañ bole. Ninđi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ninđi e uratbqab di

ninği wau bei yqa keresai. <sup>6</sup> Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

<sup>7</sup> “Ninği e beterbesosib ijo anjam nunçoq di soqnimqa ninği inği bei qa Qotei pailyqab di a na inği di enğwas. <sup>8</sup> Ninği gei koba atelenosib ijo anğro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa nam tulan kobaqas. <sup>9</sup> Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ninği qalaqalaingeqnum. Deqa ninği gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy. <sup>10</sup> Ninği ijo dal anjam kalil dauryoqnqab di ninği ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere. <sup>11</sup> E segi areboleboleibeqnu deqa ninği dego areboleboleinğoqnem. Ijo arebolebole di nunçoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ninği mernğonum. <sup>12</sup> Ijo dal anjam agiende. E na ninği qalaqalaingeqnum dego kere ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. <sup>13</sup> Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanği aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjnrejunu. <sup>14</sup> Ninği ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ninği ijo segi was bole sqab. <sup>15</sup> Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ninği merngeqnum. Deqa e ninği ‘was’ merngeqnum. E ninği ‘kanğal tamo’ mernğosaieqnum. Kanğal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

<sup>16</sup> “Ninği na e giltbosai. E na ninği giltngem. Osim ninği wau enğem. Ninği gilsib gei koba atelenoqniqbqa nunço gei gaigai sqajqa deqa e na ninği wau enğem. Deqa ninği ijo nam na inği bei qa ijo Abu pailyqab di a na inği di enğwas. <sup>17</sup> E na ninği dal anjam endegsi mernğwai. Ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

*Mandam qaji tamo unğasari nanği na  
Yesus aqa anğro nanği jeutnjreqnub*

<sup>18</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo unğasari nanği na ninği jeutnjreqnub. Deqa ninği endegsi poingem, nanği namoqna e dego jeutboqneb. <sup>19</sup> Ninği mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo unğasari nanği na ninği qalaqalaingeqnum qamu. Agi nanği na nanço segi was nanği qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya ninği mandam qaji tamo sai. E na ninği giltngem deqa ninği mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo unğasari nanği na ninği jeutnjreqnub. <sup>20</sup> E nami mernğonum, kanğal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ninği anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanği na e ugeugeiboqneb dego kere nanği na ninği ugeugeinğoqnqab. Nanği ijo anjam dauryoqneb qamu nanği nunço anjam dego dauryeqnub qamu. <sup>21</sup> Ariya nanği ijo Abu e qarınbej qaji a qa qaliesai. Deqa nanği ninği ugeugeinğoqnqab. Di kiyaca? Ninği ijo nam ejunub deqa.

<sup>22</sup> “E bosim nanği anjam minjrosai qamu nanği une saiçoji unub qamu. Ariya e nanği anjam minjrem deqa nanği nanço une ulitqa gam saiçoji. <sup>23</sup> Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. <sup>24</sup> E manwa qudei tamo bei na nami yosaiçonej qaji di nanço ambleq di babtosai qamu nanği une saiçoji unub qamu. Ariya e nanço ambleq di manwa qudei babteqnamqa nanği unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnum. <sup>25</sup> Nanço kumbra dena dal anjam bei nenğrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Tamo nanği e lanja jeutbeqnum.”

<sup>26</sup> “Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. <sup>27</sup> Ningsi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ningsi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosib bosib agi bini ningsi e ombla unum.

## 16

<sup>1</sup> “Ningsi ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqnum. <sup>2</sup> Bunuqna jeu tamo nanngi na ningsi taqal breingosib ningsi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nanngi na ningsi moiyo-otnngoqngwab. Osib endegsib are qaloqngwab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nanngi moiyojnrengnum.’ <sup>3</sup> O ijo angro, jeu tamo nanngi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanngi ningsi degngwab. <sup>4</sup> Nanngi ningsi degngibqa ningsi ijo anjam e bini merngeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

### *Yesus a Mondor Bole qa anjam marej*

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ningsi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ningsi merngosaiognum. <sup>5</sup> Sokiñala e ningsi uratngsiy ijo Abu e qarinqej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ningsi merngeqnum. Ariya ningsi kamba e nenembosaieqnum, ‘Ni qabitqam?’ degbosai. <sup>6</sup> E ningsi anjam endi merngeqnum deqa ningsi are gulbeingeqnu. <sup>7</sup> E bole merngwai. E ningsi uratngsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nungoq bqasai. Utru deqa e ningsi uratngsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nungoq bqas. <sup>8</sup> Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqnum nanngi poinjroqngas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnum nanngi qalieoqngwab. Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqas kumbra di dego nanngi qalieqajqa deqa Mondor na nanngi osornjroqngas. <sup>9</sup> A na mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqngas. Di kiyaaqa? Nanngi e qa nanngo areqalo singilatosaieqnum deqa. <sup>10</sup> Kumbra bole qa utru dego a na nanngi osornjroqngas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ningsi e olo nubqasai. <sup>11</sup> Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanngi osornjroqngas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim njamyuwoq waiyqas.

<sup>12</sup> “E anjam gargekoba ningsi merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nungo areqalo na ojqa keresai deqa. <sup>13</sup> Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nungo areqalo gereiyetngimqa ningsi anjam bole kalil poingekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqnsim di segi ningsi merngoqngas. Osim kumbra mondor brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqngas. <sup>14</sup> A ijo anjam osim ningsi merngoqngas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo singila koba ti boleq atqas. <sup>15</sup> Ijo Abu aqa ingi ingi kalil di ijo ingi ingi dego. Deqa e ningsi merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ningsi merngoqngas.”

### *Yesus aqa angro nanngi are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanngi areboleboleinjrqas*

<sup>16</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ningsi e nubqasai. Olo sokiñala ningsi e nubqab.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus aqa angro nanngi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ningsi e nubqasai. Olo sokiñala ningsi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?” <sup>18</sup> Nanngi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

<sup>19</sup> Nanġi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnaab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E niġi mernġonum, ‘Sokiñala niġi e nubqasai. Olo sokiñala niġi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru niġi poiġgosai deqa niġi segi segi qaireqnu. <sup>20</sup> O ijo anġro, e bole mernġwai. Niġi akam ti sosib are tulaġ gulbeinġwas. Amqa mandam qaji tamo unġasari nanġi areboleboleinjraqas. Ariya nunġo are gulbe di olo koboamqa niġi tulaġ areboleboleinġwas. <sup>21</sup> Unġa a anġro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulaġ jaqatinġyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a anġro osim aqa jaqatin koboamqa a aqa jaqatin deqa olo are qalqasai. A anġro osim deqa tulaġ areboleboleiqqas. <sup>22</sup> Dego kere bini niġi are gulbeinġwo. Ariya bunuqna e niġi olo niġitqa niġi are gulbe di uratosib tulaġ areboleboleinġwas. Nunġo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai. <sup>23</sup> Bati deqa niġi olo e anjam bei nenembqasai. E bole mernġwai. Niġi ijo ñam na inġi bei qa Abu pailyqab di a na inġi di enġwas. <sup>24</sup> Niġi nami ijo ñam na Qotei pailyosaiqne. Ariya bini niġi inġi bei oqajqa are soqnimqa niġi ijo ñam na Qotei pailyoqni. Osib deqa niġi inġi di osib tulaġ areboleboleinġwas.”

*Yesus a mandam endeqa sinġila kalil gotranġyosiq tigelejunu*

<sup>25</sup> Osiqa Yesus a olo marej, “E niġi yawo anjam mernġoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei niġi mernġwasai. Anjam aqa damu gergere plaltosiy ijo Abu qa mernġoqnaqi. <sup>26</sup> Bati deqa e segi niġi qa Abu pailyqasai. Niġi ijo ñam na Abu pailyoqnaqab. <sup>27</sup> Ijo Abu a segi na niġi qalaqalainġeqnu. Di kiyaaqa? Niġi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poiġgeqnu deqa. <sup>28</sup> Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mernġonum. Ni yawo anjam mernġosai. <sup>30</sup> Deqa bini iga poiġwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo sinġilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

<sup>31</sup> Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi e qa nunġo areqalo sinġilatonub e? Di keretonub. <sup>32</sup> Niġi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nanġi na niġi teteinġibqa niġi kalil segisegiosib nunġo qureq jaraiqab. Jaraiybqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom. <sup>33</sup> E anjam endi niġi mernġeqnum. Di kiyaaqa? Niġi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, niġi mandamq endi gulbe koba oqnaqab. Di unġum. E segi na mandam endeqa sinġila kalil gotranġyosim tigelejunum. Deqa niġi are sinġilatosib soqniy.”

## 17

*Yesus a aqa anġro nanġi qa pailyej*

<sup>1</sup> Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lanġ goge tarosiqqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Anġro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai. <sup>2</sup> Ni e sinġila ebem. Sinġila dena e na tamo unġasari kalil nanġi taqatnġroqnaqi. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanġi nambile enjritqa nanġi nambile gaigai sqab. <sup>3</sup> Nambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na nambile enjreqnum qaji nanġi ni qa bole qalieeqnu. Agi ni segi Qotei bole.



Nanġi e Yesus Kristus qa dego bole qalieqnuub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Nambile gaigai sqajqa kumbra agide.

<sup>4-5</sup> “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino singila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

<sup>6</sup> “Tamo kalil ni na ebem qaji nanġi di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanġi ino anjam dauryoqneb. Nanġi ino segi tamo soqneb deqa ni na nanġi mandamq endena elej osim e ebem. <sup>7</sup> Bini nanġi qalieonub, inġi inġi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb. <sup>8</sup> Nanġi degsib qalieonub. Di kiyafa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanġi minjrn nanġi queb. Qusib ni na e qarinqbonam bem anjam di nanġo areqaloq di singilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

<sup>9</sup> “E nanġi qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unġasari nanġi qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanġi qa segi e ni pailmonum. Di kiyafa? Nanġi ino tamo unub deqa. <sup>10</sup> Ijo tamo kalil nanġi di ino dego. Ino tamo kalil nanġi di ijo dego. Nanġoq dena e ñam kobaquja eqnum.

<sup>11</sup> “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanġi mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulañ boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanġi taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanġi kamba are qujaitosib sqab. <sup>12</sup> E nanġi koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanġi taqatnjroqnem. Deqa ijo anġro bei padalosai. Anġro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenġrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. <sup>13</sup> E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulañ kobaosim tamo ni na ebem qaji nanġoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

<sup>14</sup> “E na nanġi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unġasari nanġi na nanġi jeutnjreqnuub. Nanġi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. <sup>15</sup> Ni na nanġi joqsim nanġi mandam uratosib lan qureq oqwjajqa deqa e ni pailmosai. Nanġi mandamq endi soqneb ni na nanġi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanġi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. <sup>16</sup> Nanġi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. <sup>17</sup> Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanġi minjroqne. Yimqa anjam di nanġo are miligiq di wauoqnimqa nanġi ino segi tamo tintin sqab. <sup>18</sup> Nami ni na e qarinqbonam mandamq aisim tamo unġasari nanġo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanġi qarinqnjritqa mandam qaji tamo unġasari nanġo ambleq di sqab. <sup>19</sup> E nanġi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanġi ino segi tamo tintin sosib ino anjam bole dauryoqngab.

<sup>20</sup> “E ijo anġro 11 nanġi qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanġi ijo anjam mare mare laqribqa tamo unġasari gargekoba nanġi nanġo anjam quqnsib e qa nanġo areqalo singilatoqngab. E nanġi qa dego ni pailmonum. <sup>21</sup> O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unġasari kalil nanġi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unġasari nanġi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. <sup>22</sup> Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unġasari nanġi enjrem. Di kiyafa? Nanġi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim

sqajqa deqa. <sup>23</sup> E ijo segi tamo ungasari nanqoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanqi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo ungasari nanqi na nanqi unjrsibqa qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo ungasari nanqi qalaqalainjreqnum.

<sup>24</sup> “O Abu, tamo ungasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanqi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanqi e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaaqa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. <sup>25</sup> O Abu, ino kumbra kalil tulan bole tintinj. Mandam qaji tamo ungasari nanqi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo ungasari nanqi dego ni qa qalie bole. Deqa nanqi qalieonub, ni na e qarinqbonam bem. <sup>26</sup> E ino ñam nanqi osornjroqnem. Nanqi olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanqi ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanqi koba na sqom.”

## 18

### *Judas a Yesus osiq jeu tamo nanqo banq di atej*

<sup>1</sup> Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa anqro nanqi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb. <sup>2</sup> Bati gaigai Yesus aqa anqro nanqi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa anqro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. <sup>3</sup> Deqa a na qaja tamo gargekoba nanqi wanjal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanqi na nanqi qarinqjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanqo qaja tamo qudei dego nanqi koba na gileb. <sup>4</sup> Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanqi aqaq bonabqa a nanqo areq aisqa nenemnjrej, “Ninqi yai qa bonub?”

<sup>5</sup> Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqa qaja tamo nanqo banq di atej qaji a nanqi koba na tigelesoqneb. <sup>6</sup> Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululonqosib njereneb.

<sup>7</sup> Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninqi yai qa bonub?” Onaqa nanqi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” <sup>8</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “E nami mernqonum, e agiende. Ninqi e qa bonub di e segi ojji. Ijo anqro nanqi uratnjrib gileb.” <sup>9</sup> Yesus a nanqi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanqi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

<sup>10</sup> Onaqa jeu tamo nanqi Yesus ojeq nab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanqal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kanqal tamo di aqa ñam Malkus. <sup>11</sup> Onaqa Yesus na Pita minjej, “Ino sebru olo ate. E jaqatinj koba oqai. Jaqatinj di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatinj di oqam.’”

### *Qaja tamo nanqi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb*

<sup>12</sup> Onaqa qaja tamo nanqi ti nanqo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa banj tonteteb. <sup>13</sup> Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanqo atra tamo gate soqnej. <sup>14</sup> Agi a nami Juda tamo kokba nanqi minjrej, “Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanqi qa moiqas di kere.”

*Pita a marej, “E Yesus aqa angro sai”*

<sup>15</sup> Qaja tamo nanġi Yesus osi aiyeq nabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa angro bei dego a dauryosiq aiyej. Angro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeŋ miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej. <sup>16</sup> Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa angro aġi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato uŋa minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeŋ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. <sup>17</sup> Onaqa siranme taqato uŋa a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa angro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa angro sai.” <sup>18</sup> Kanġal tamo nanġi ti tal taqato tamo nanġi ti yornjrnaqa ŋam tunġuyosib ŋamyuwo areq di tigelesosib ŋam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanġi koba na tigelesosib ŋam yoroqneb.

*Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej*

<sup>19</sup> Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa angro nanġi qa ti aqa anjam a na tamo unġasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. <sup>20</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo unġasari nanġi anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanġo koro sawaq di anjam palontognsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiognem. <sup>21</sup> Deqa ni kiyaaqa e nenemkobai beqnum? Tamo unġasari ijo anjam quoqneb qaji nanġi segi nenemnjrinqa nanġi na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanġi qalie.”

<sup>22</sup> Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a baŋ lubtosiqqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiaqa minjej, “Ni kiyaaqa atra tamo gate aqa medabu ojonum?” <sup>23</sup> Onaqa Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisanamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaaqa e lubonum?”

<sup>24</sup> Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanġi minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa baŋ tonto qorbi sonaq osi gileb.

*Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”*

<sup>25</sup> Saimon Pita a ŋamyuwo areq di tigelesosiq ŋam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

<sup>26</sup> Onaqa atra tamo gate aqa kanġal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla naŋu aguq di sonam numonum?” Tamo di aġi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was. <sup>27</sup> Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisanjoqalubtonaqa tuwe anjamej.

*Juda tamo kokba nanġi na Yesus osib Pailat aqa talq gileb*

<sup>28</sup> Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanġi na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanġo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanġi tal miligiq gilosai. Nanġi endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga iŋġi uyqa keresaiigwas.” Nanġi degsib are qalsib deqa nanġi Pailat aqa tal miligiq gilosai. <sup>29</sup> Nanġi oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nanġoq di brantej. Brantosiqqa nenemnjrrej, “Tamo endi aqa une kiyee qa niŋġi a osib ijoq bonub?” <sup>30</sup> Onaqa nanġi na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

<sup>31</sup> Onaqa Pailat na olo minjrej, “Ninŋi a olo osi aisib nunŋo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nanŋi na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoŋta keresai.” <sup>32</sup> Nanŋi Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiŋas di a segi nami ubtej.

<sup>33</sup> Onaqa Pailat a olo puluosiqa aqa tal miligiŋ gilsiq aqa qaja tamo nanŋi minjrnaqa nanŋi na Yesus osib aqa areŋ beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanŋo Mandor Koba e?” <sup>34</sup> Onaqa Yesus na kamba minjeb, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.” <sup>35</sup> Onaqa Pailat na olo minjeb, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leŋ agi Juda nanŋi ti atra tamo kokba ti nanŋi na ni osib ijoŋ bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

<sup>36</sup> Onaqa Yesus na minjeb, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanŋi na e ojeŋnab ijo wau tamo nanŋi niriŋosib qoto itnjreb qamu.” <sup>37</sup> Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjeb, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamŋ aisim nambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanŋi ijo anjam queŋnub.” <sup>38</sup> Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

*Juda nanŋi na Pailat minjeb, “Ni Yesus namburbasq di qame!”*

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanŋoŋ gilsiq minjreb, “E tamo endi aqa jejamuŋ di une bei unosai. <sup>39</sup> Deqa e nunŋo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunŋo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoŋsim engeŋnum. Deqa ninŋi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy enŋwai? E Juda nanŋo mandor endi uratosiy enŋwai e?” <sup>40</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanŋi olo tulaŋ saidosib minjeb, “Ni a uratim ogedaiŋ. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanŋi Pailat degsib minjeb. Barabas a leŋ ojo tamo.

## 19

<sup>1</sup> Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanŋo banŋ di atsiqa minjreb, “Ninŋi Yesus bu toŋon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanŋi na Yesus osib bu toŋon na kumbainyeb. <sup>2</sup> Kumbainyosib koboonaqa nanŋi na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanŋo gate tatal bul gereiyosib aqa gateŋ di atetosib singila na teŋiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanŋi gaigai jigeŋnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroŋnej deqa nanŋi na kumbra degyeb. <sup>3</sup> Osib nanŋi Yesus aqa areŋ bosib a misilinjoŋnsib gisan na binjoŋnsib minjoŋneb, “O Juda nanŋo Mandor Koba, kaiye.” Nanŋi degsib Yesus misilinjoŋnsib ban lubtosib aqa ulatamuŋ di qaloŋneb.

<sup>4</sup> Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanŋi minjreb, “Ninŋi uniy. E Yesus aqa jejamuŋ di une bei yala unosai bole sai. Ninŋi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nunŋoŋ osi bonum.” <sup>5</sup> Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateŋ di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjreb, “Ninŋi tamo endi uniy.”

<sup>6</sup> Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanŋo qaja tamo nanŋi ti Yesus unsibqa nanŋi murqumyoŋnsib Pailat wainjoŋnsib minjoŋneb, “Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjreb,

“Ninigi segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.” <sup>7</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanği na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Njiri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

<sup>8</sup> Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa a tulan ulaugetej. <sup>9</sup> Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai. <sup>10</sup> Deqa Pailat na olo minjeb, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

<sup>11</sup> Onaqa Yesus na Pailat minjeb, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaquja.” <sup>12</sup> Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjreb, “Ungum. E Yesus uratit gilqas.” A nanği degsi minjreqlanaq nanği na olo tulan saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

<sup>13</sup> Nanği na Pailat degsib minjeqneb qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanço une qa peginjra oqnsiq dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Menin Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqneb. <sup>14</sup> Juda nanço yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Sen bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiq Juda tamo kokba nanği minjreb, “Ninigi nunço mandor koba uniy.” <sup>15</sup> Onaqa nanği tulan lelenoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemjreb, “E nunço mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanği na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.” <sup>16</sup> Onaqa Pailat a nanço areqalo dauryosiq Yesus osiq nanço banq di atsiqa minjreb, “Ninigi na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

### *Yesus a namburbasq di gainej*

<sup>17</sup> Pailat a Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa qaja tamo nanği Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a banq ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqneb. <sup>18</sup> Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa banq qonanq di tigeltob. Bei aqa banq woq di tigeltob.

<sup>19</sup> Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbasq mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyey, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanço Mandor Koba.” <sup>20</sup> Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanği gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyey qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanço anjam na ti Grik nanço anjam na ti turtosiq nengrenyey. <sup>21</sup> Onaqa Juda nanço atra tamo kokba nanği na Pailat minjeb, “Yesus a Juda nanço Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nanço Mandor Koba,”’ anjam degsi nengrenyey.”

22 Onaqa Pailat na minjrej, “Ungum. E anjam nengrenyonum degesoqnem.”

23 Ariya qaja tamo nanği na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Giltelenosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu. 24 Deqa qaja tamo nanği segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga meniñ silali alanonam tamo yai aqa meniñ na bunjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib meniñ silali alaneb. Nanği kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanği ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenosib meniñ silali alanqab.”

25 Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa naur Maria wo nanği aiyel dego bosib koba na tigelesoqneb. 26 Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino angro.” 27 Osiqa angro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

#### *Yesus a moiyej*

28 Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbqo.” A degsi marej. Di kiyafa? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. 29 Onaqa qaja tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñengi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib namtan bei aqa dani osib mutuq di gara ñengi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. 30 Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiq marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulainosiq mondor titosiq moiyej.

#### *Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej*

31 Juda nanço yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanği mareb, “Iga yori bati qa tamo nanği namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanği Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanği minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainejunub qaji nanço sinğa gentetnjribqa urur moreñabqa osib subq atqab.” 32 Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinjrnac gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneb qaji nanço sinğa gentetnjreb. 33 Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanği aqa sinğa gentosai. 34 Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq len ti ya ti aiyej. 35 Nanği kumbra di yonabqa e ijo segi namdamu na unem. E kumbra deqa saqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninği qusib nunço areqaloq di singilatiy. 36 Qaja tamo nanği kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Nanği aqa tanu bei gentqasai.” 37 Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanği qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

#### *Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb*

38 Onaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus

dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanği ulainjrısiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaiqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsıqa nenemyej, “Ni e odbımqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej. <sup>39</sup> Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osıqa nam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. <sup>40</sup> Onaqa nanği aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanği na tamo subq atqa oqnsib degyeqnub.

<sup>41</sup> Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. <sup>42</sup> Sub di isaq di sosai. A jojom di soqnej. Juda nanço yori bati aqa inçi inçi kalil gereiyqa bati brantej deqa nanği aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

## 20

### *Yesus a subq na tigelej*

<sup>1</sup> Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosıqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej menin kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. <sup>2</sup> Unısq olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa ançro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanği aiyel itnjrsıqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

<sup>3</sup> Degsi minjrnaqa Pita ançro de wo nanği anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. <sup>4</sup> Nanği aiyel gurgurosib giloqnsib ançro dena Pita bunyosıqa namoosi gilsiq subq di brantej. <sup>5</sup> Osıq sub meq di tigelosıqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. <sup>6</sup> Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisıq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. <sup>7</sup> Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. <sup>8</sup> Onaqa ançro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisıq gara di unsiq marej, “Bole.” <sup>9</sup> Bati deqa nanği aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenç di so qaji di aqa utru geregere poinrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.” <sup>10</sup> Ariya nanği olo puluosib nanço qureq aiyeb.

### *Maria Makdala qaji a Yesus unej*

<sup>11</sup> Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosıqa akamoqnej. Akamoqnsıqa sub miligi tirej. <sup>12</sup> Tirosiqa lan ançro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanği gara qat jigsib Yesus neıoteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb. <sup>13</sup> Awesosıbqa Maria minjeb, “Unça, ni kiyaca akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanği ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.” <sup>14</sup> Maria a nanği degsi minjrsıq bulosıqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

<sup>15</sup> Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unça, ni kiyaca akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbımqa e gilsiy oqai.” <sup>16</sup> Onaqa Yesus na minjej,

“O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoñaqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.” <sup>17</sup> Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanqoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunqo Abu dego. Ijo Qotei agi nunqo Qotei dego.’” Ni gilsim nanqi degsi minjre.”

<sup>18</sup> Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa anqro nanqi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nanqi sainjrej.

*Yesus aqa anqro nanqi na a uneb*

<sup>19</sup> Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa anqro nanqi tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelejosib warum miligiq di soqneb. Nanqi Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqqa nango ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anqro, ningi are lawo soqniy.” <sup>20</sup> Osiqa aqa ban ti jar banqa ti nanqi osornjrej. Onaqa nanqi kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej. <sup>21</sup> Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinqej dego kere e ningi qarinqeqnum.” <sup>22</sup> Yesus na aqa anqro nanqi anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy. <sup>23</sup> Ningi tamo unqasari nango une kobotetnjrqab di Qotei a dego nango une kobotetnjrqas. Ariya ningi tamo unqasari nango une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nango une kobotetnjrqasai.”

*Tomas a Yesus unej*

<sup>24</sup> Yesus a nanqoq di brantej di Tomas a nanqi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa anqro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus. <sup>25</sup> Onaqa Yesus aqa anqro nanqi gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nango anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ñamdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar banqa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E unqasai di e bole qa marqasai.”

<sup>26</sup> Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa anqro nanqi olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanqi koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqqa nango ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anqro, ningi are lawo soqniy.” <sup>27</sup> Osiqa Tomas minjej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banqa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.” <sup>28</sup> Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

<sup>29</sup> Onaqa Yesus na olo Tomas minjej, “Ni ino ñamdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatunum e? Ariya tamo unqasari nango ñamdamu na e nubosaieqnuq qaji nanqi e qa nango areqalo singilatqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.”

*Jon a anjam endi nenqrenyej di aqa utru*

<sup>30</sup> Yesus a Qotei aqa manwa tulan gargekoba aqa anqro nango ñamdamuq di yoqnej. E aqa manwa quja quja segi buk miligiq endi nenqrenyonum. <sup>31</sup> E anjam endi nenqrenyonum. Di kiyaaqa? Ningi sisiyosib Yesus qa nunqo areqalo singilatosis a bole Kristus Qotei aqa Njiri degsi poingwajqa deqa. Osib ningi Yesus aqa ñam na ñambile gaigai sqajqa deqa.



## 21

### *Yesus aqa angro 7 nanġi na Yesus uneb*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiq aqa angro nanġoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai. <sup>2</sup> Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanġi soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa njiri aiyel nanġi dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanġi koba na soqneb. <sup>3</sup> Onaqa Saimon Pita na nanġi minjrej, “E qe oqajqa deqa kakan waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nanġi na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanġi koba na aisib qobuñ gogetosib ya robuq oqsib kakan waiyoqneb. Di qolo. Waiyeq nab nebeej. Nanġi qe bei osai bole sai.

<sup>4</sup> Nobqolo ambru nanġi qobuñ miligiq di sosib ñam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanġi qaliesai, di Yesus. <sup>5</sup> Deqa a na nenemnjurej, “O ijo angro, niñgi qe onub e?” Onaqa nanġi na minjeb, “Eo. Iga qe osai.” <sup>6</sup> Onaqa minjrej, “Niñgi qobuñ aqa qala bei bañ woq di kakan waiyiy. Waiyosib niñgi qe oqab.” Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di dauryosib bañ woq di kakan waiyeb qe tulañ ani eb. Qe di tulañ garggekoba deqa nanġi na soqtosib qobuñ goge di atqa keresaiinjrej.

<sup>7</sup> Onaqa Yesus aqa angro agi a tulañ qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjrej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsiqu qobuñ dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej. <sup>8</sup> Yesus aqa angro qobuñ miligiq di soqneb qaji nanġi alile jom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanġi qobuñ na titosib aisib alile di tiryeb.

<sup>9</sup> Alile di tiryosib ñam ateb di Yesus a nami ñam tunġuyosiq qe koitonaq ñamyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. <sup>10</sup> Deqa Yesus na minjrej, “Niñgi qe onub di qudei osi boiy.” <sup>11</sup> Onaqa Pita a olo qobuñ gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe garggekoba. Ariya kakan yala branjosai.

<sup>12</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi bosib iñgi uyyi.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanġi qalie, di nanġo Tamo Koba. <sup>13</sup> Onaqa Yesus a ñamyuwo jojomyosiq bem ti qe ti di osiq nanġi anainjronaq uyeb.

<sup>14</sup> Yesus a subq na tigelosiq aqa angro nanġoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

### *Yesus na Pita minjrej, “Ni ijo kaja du du nanġi gereinjrima”*

<sup>15</sup> Nanġi iñgi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni ijo angro kalil nanġi buñnjrsimqa ni segi e tulañ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjrej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ni ijo kaja du du nanġi gereinjrima.”

<sup>16</sup> Osiqu olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e tulañ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjrej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ni ijo kaja nanġi taqatnjrima.”

<sup>17</sup> Osiqu olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeiyonaq minjrej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum,

e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanji gereinjriime.

<sup>18</sup> “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.” <sup>19</sup> Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiqqa degsi minjej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

*Anjam getento*

<sup>20</sup> Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiqqa angro Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nanji aiyel daurnjreqnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanji koba na ingi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanjo banq di atqas?” <sup>21</sup> Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?” <sup>22</sup> Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.” <sup>23</sup> Yesus na Pita degsi minjej. Deqa angro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanji quoqneb. Angro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

<sup>24</sup> Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nenjrenyonum. E ijo segi ñamdama na Yesus aqa kumbra kalil endi unsiqa deqa nenjrenyonum. Iga qalieqnaq, ijo anjam endi bole.

<sup>25</sup> Yesus a mandamq endi sosiqqa a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nenjrenyom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

## YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANĠI

*Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa anġro nanġoq aiaqas*

<sup>1</sup> O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo unġasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem. <sup>2</sup> Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq laj qureq oqej di patem. Yesus a laj qureq oqosaisosiq aqa segi anġro giltnej qaji nanġi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ninġi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.” <sup>3</sup> Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiq aqa anġro nanġoq di brantqnsiq maŋwa gargakoba yeqnaqa nanġi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanġoq di brantqnej. Brantqnsiq Qotei a tamo unġasari nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnrqas anjam di minjroqnej. <sup>4</sup> Onaqa bati bei Yesus na aqa anġro nanġi di olo koroinjrnaqa minjrej, “Ninġi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ninġi nami enġwa marej qaji deqa tarinjoqnsib soqniy. E nami ninġi deqa mernjoqnem. <sup>5</sup> Jon a ya na tamo unġasari nanġi yansjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ninġi yansjgwai.”

<sup>6</sup> Onaqa bati bei Yesus a olo aqa anġro nanġi koroinjrnaqa nanġi na endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanġo singila kobotosim iga Israel tamo unġasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?” <sup>7</sup> Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi bati di qalieqa maraib. Di nunġo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu. <sup>8</sup> Ariya Mondor Bole a nunġoq bamqa ninġi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ninġi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

*Yesus a laj qureq oqej*

<sup>9</sup> Yesus na aqa anġro nanġi anjam degsi minjrnaqa a mandam uratosiq laj goge oqeqnaqa nanġi a koqyesoqneb. Onaqa lajbi na a kabutonaqa nanġi a olo unosai. <sup>10-11</sup> Nanġi laj goge tarosib njam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigej qaji nanġi bosib nanġo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ninġi kiyafa laj goge tarosib njam ateqnub? Yesus a ninġi uratnġsiqa laj goge oqeqnaq ninġi unonub mondon a degsim olo bqas.”

*Yesus aqa anġro nanġi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej*

<sup>12-13</sup> Mana nanġi soqneb qaji aqa njam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomoq di unu. Nanġi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanġo warum bei gogeqsi nanġi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa anġro warum deq gileb qaji nanġo njam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa niri Jems, Jems bei aqa niri Judas, Saimon agi nami Rom nanġi winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa anġro 11 nanġi di warum deq gileb. <sup>14</sup> Nanġi ti unġasari qudei ti Yesus aqa was nanġi ti aqa ai Maria dego nanġi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

<sup>15</sup> Bati bei tamo unġasari 120 Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi koroosib sonabqa Pita a nanġo ambleq di tigelosiq minjrej, <sup>16-17</sup> “O

ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiq a nengrenyonaq soqnej. A Judas qa nengrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanqi gam osornjrnaqa Yesus ojeb.” Pita a nanqi anjam degsi minjrej.

<sup>18</sup> Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanqi na a silali yonabqa Yesus osiq a nanqo banq di atej. A silali di osiq a mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiq a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bilenrej. <sup>19</sup> Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanqo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Leñ Aiqajqa Mandam.”

<sup>20</sup> Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojgas.’

<sup>21</sup> “Deqa ijo was ningi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom. <sup>22</sup> Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosiq Qotei a Yesus yaigosiq a lan qureq oqej. Bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnom.”

<sup>23</sup> Pita a nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi na tamo aiyel giltjnreb. Josep Matias wo giltjnreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. <sup>24</sup> Nanqi aiyel giltjnrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanqo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojgas. <sup>25</sup> Judas a wau di uratosiq a moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.” <sup>26</sup> Nanqi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojgas deqa marsibqa menin silali alaneb. Alanebqa Matias aqa menin na bunyej. Deqa nanqi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanqi koba na sosib wauoqneb.

## 2

### *Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej*

<sup>1-2</sup> Onaqa Juda nanqo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanqo moma nanqi nami ingi meli bunuj otorelenreb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanqi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej. <sup>3</sup> Onaqa ingi bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiq a nanqo gateq di awoelenonaq uneb. <sup>4</sup> Bati deqa Mondor Bole a nanqo segi segi are miligiq aisiq men bulyetjrnaqa nanqi kalil qure utru segi segi nanqo anjam marelenoqneb.

<sup>5</sup> Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanqi Jerusalem di soqneb. Nanqi kalil Qotei qa louoqneb qaji. <sup>6-7</sup> Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanqi kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanqo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo

unġasari naŋgi na mareqna b qusibqa prugugetoqne b. Osib maroqne b, “Tamo unġasari kalil endi Galili qaji. <sup>8</sup> Naŋgi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqna b iġa queqnum? <sup>9</sup> Iġa qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji. <sup>10</sup> Iġa qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iġa qudei Libia sawa aġi Sairini sawa jojom deqaji. Iġa qudei Rom qaji. <sup>11</sup> Iġa qudei Juda tamo tiŋtiŋ. Iġa qudei Juda naŋgo lou dauryqa marsim naŋgo miligiq aiyem. Iġa qudei Krit. Iġa qudei Arebia qaji. Naŋgi kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa maŋwa kalil qa saeqna b iġa queqnum?” <sup>12</sup> Juda kalil naŋgi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqne b, “Endi kumbra kiyero?” <sup>13</sup> Onaqa naŋgi qudei yomuoqnsib maroqne b, “Naŋgi wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam laŋa laŋa mareqna b.”

### *Pita a anjam palontej*

<sup>14</sup> Onaqa Yesus aqa aŋgro 11 naŋgi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiqa endegsi marej, “Niŋgi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi qusib poingem. <sup>15</sup> Niŋgi maronub, ‘Tamo unġasari naŋgi di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai. <sup>16</sup> Maŋwa niŋgi bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Aġi a endegsi marej, <sup>17</sup> ‘Qotei a marqo, “Diŋo bati jojomoqnimqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo unġasari kalil naŋgoq aiqas. Aisim nunġo aŋgro mel ti nunġo aŋgro sebiŋ ti naŋgi siŋgila enjrimqa naŋgi ijo medabu osib anjam maroqna b. Nunġo aŋgro wala naŋgi ti nunġo tamo bole bole naŋgi ti areqalo waqtetjroqnimqa ŋeio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqna b. <sup>18</sup> Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau uŋa ti naŋgoq aisim siŋgila enjroqnimqa naŋgi ijo medabu osib anjam maroqna b. <sup>19</sup> Laŋ goġe dia e maŋwa gargekoba yoqna b. Mandamq di deġo maŋwa gargekoba yoqna b. Leŋ ti ŋamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas. <sup>20</sup> Seŋ ambruqas. Bai lentosim leŋ bulqas. Amqa Tamo Koba a rianq koba ti siŋgila koba ti bqas. <sup>21</sup> Bati deqa tamo unġasari gargekoba naŋgi Tamo Koba aqa ŋam metosib pailyibqa a na naŋgo pailyo qusim naŋgi kalil elenjamqa naŋgi so bole gaigai sqab.” ’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

<sup>22</sup> “Deqa Israel tamo unġasari, niŋgi ijo anjam endi quiy. Niŋgi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa siŋgila na maŋwa gargekoba nunġo ambleq di yoqne j. A deġyoqne j. Di kiyaaqa? Niŋgi poingwajqa, Qotei na a qarinyona q be j. <sup>23</sup> Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunġo baŋq di ate j. A nami kumbra deġyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq deġye j. Deġyonaqa niŋgi na Yesus ojsib tamo uġe naŋgo baŋq di atna bqa naŋgi a osib ŋamburbasq di qalna b moiye j. Nunġo kumbra dena niŋgi segi na Yesus qalsib moiyo te b. <sup>24</sup> Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigelto siqa moiyo aqa gulbe kobote j. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai. <sup>25</sup> Aġi Devit a nami Yesus qa endegsi mare j,

‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo baŋ woq di unu deqa e padalqasai.

<sup>26</sup> Deqa e tulaŋ areboleboleibe qnu. E arebolebole na anjam mareqnum. O Qotei, iŋgi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tariŋoqnsim unum.

<sup>27</sup> Ni ijo qunuj uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

<sup>28</sup> Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.’

Devit a nami anjam degsi marej.

<sup>29</sup> “O ijo was, e bole mernɣwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum. <sup>30-31</sup> Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondon ino moma nanɣi paraosibqa leɣ dena tamo bei a nɣambaqas. Amqa e na tamo di gilittqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqa aqa anjam di siɣilatosiqa olo minjej, ‘E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondon ɣqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej, ‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.’ <sup>32</sup> O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil nɣamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare laqnum.

<sup>33</sup> A lan qureq oqsıq nɣam kobaquja osıq Qotei aqa ban woq di awoej. Osiqa Mondor Bole niɣi nami enɣwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayıosıqa qarınıyo aiqoqa niɣi unsib nuɣgo dabkala na dego quonub.

<sup>34</sup> Devit a subq na tigelosıq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

<sup>35</sup> Awesoqnımqa e ino jeu tamo kalil nanɣi elenjosıy ino sorgomq di atıtqa ni na nanɣi taqatnırqam.” ’

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

<sup>36</sup> “Deqa Israel tamo unɣasari, niɣi kalil endegsi poıngem. Yesus agi niɣi na nɣamburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiqa a gago Tamo Koba Kristus nɣam waiyej.”

*Tamo unɣasari gargekoba nanɣi are bulyosib yanso eb*

<sup>37</sup> Onaqa tamo unɣasari nanɣi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanɣo are qametnırrej. Deqa nanɣi na Yesus aqa angro nanɣi Pita ombla minjreb, “O gago was niɣi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenamqa iga padalqasai?” <sup>38</sup> Onaqa Pita na kamba minjrej, “Niɣi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa nɣam na niɣi yansıgnam Qotei na nuɣgo une kalil kobotetnıgwas. Osim aqa Mondor Bole niɣi lanɣa enɣwas. Awai saiqoji. <sup>39</sup> Qotei a nami marej, ‘E na niɣi ti nuɣgo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanɣi ti ijo Mondor enɣwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa niɣi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo unɣasari kalil a na metnırjim aqaq bqaq qaji nanɣi aqa Mondor enırqas.”

<sup>40</sup> Pita a anjam deqaji gargekoba siɣila na nanɣi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, “Tamo unɣasari bini bati endeqa unub qaji nanɣi kumbra uge uge yoqnsib laqnub. Niɣi nanɣi ti Qotei na padaltıngaim deqa niɣi geregere nɣam atoqniy.” <sup>41</sup> Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo unɣasari 3,000 nanɣi aqa anjam di qusib nanɣo are miligiq di ateb. Osib nanɣi yanso eb. Nanɣi Yesus qa nanɣo areqalo siɣilateb deqa nanɣi tamo unɣasari nami Yesus qa nanɣo areqalo siɣilateb qaji nanɣo miligiq aisib koba na soqneb.

*Yesus aqa tamo ungasari kalil nanngi are qujaitoqnsib soqneb*

<sup>42</sup> Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi bati gaigai aqa anjam maro tamo nanngo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanngi are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb. <sup>43</sup> Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanngi di singila enjreqlaqa nanngi manwa gargekoba yoqneb. Yeqlab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanngi manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb. <sup>44</sup> Tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi bati gaigai koroqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanngo inngi inngi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb. <sup>45</sup> Nanngo mandam ti inngi inngi ti qarinyelejeqlab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqlab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari inngi inngi saiqoji nanngi jeisib enjroqneb. <sup>46-47</sup> Nanngi bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di koroqnsib louoqneb. Nanngo segi segi talq di dego koroqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanngi arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na inngi uyoqneb. Degyeqlabqa tamo ungasari kalil nanngi nanngo kumbra di unoqnsib nanngi qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanngi are bulyeqlab Tamo Koba a na nanngi elejeqlaqa nanngi boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngo miligiq aiyoyoqnsib koba na soqneb.

### 3

*Pita Jon wo nanngi na tamo sinnga qandamo boleteb*

<sup>1-2</sup> Bati gaigai bilaq sen kelinqeqlaqa Juda tamo ungasari nanngi atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanngi aiyel pailyoqa marsib atra tal miligiq gilqa laqlabqa tamo bei ai miligiq na sinnga qandamo ñambabej qaji a atra tal siranme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanngi a qoboioqnsib boqnsib siranme jojomq di ateqnabqa awoqnsiqa tamo ungasari atra tal miligiq gileqlabqa silali qa ñilnjroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu. <sup>3</sup> Bati deqa Pita Jon wo nanngi atra tal miligiq gilqa laqlabqa unjrnsiqa silali qa ñilnjrej. <sup>4</sup> Onaqa nanngi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minnej, “Ni aqo nige.” <sup>5</sup> Degsi minjnaqa a are qalej, “Nanngi aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiqa nanngi aiyel koqnjresoqnej. <sup>6</sup> Onaqa Pita na minnej, “E silali saiqoji. Ijo inngi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’” <sup>7-8</sup> Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa sinnga tombol singilaonab tigeloloqjatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanngi aiyel daurnjrnsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqlaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqnej. <sup>9-10</sup> A degyeqlaqa tamo ungasari kalil nanngi a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo sinnga qandamo bati gaigai atra tal siranme jojomq di awoqnsiqa silali qa ñileqnu qaji agi a di.”

*Pita a atra tal miligiq di anjam palontej*

<sup>11</sup> Tamo di a Pita Jon wo nanngi aiyel daurnjrnsiq laqlaqa tamo ungasari kalil nanngi a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanngi gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na koroqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. <sup>12</sup> Tamo ungasari nanngi bosib koroqneb Pita a nanngi unjrnsiqa endegi minnej, “O Israel tamo ungasari, ningi kiyayaq aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqnu? Ningi

kiyaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqñub, ‘Nanngo segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?’ Ningi degsib maraib. <sup>13</sup> Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiq walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanği ti nanngo Qotei. A na Yesus lan qureq osi oqsıq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ningi na osib jeu tamo nanngo banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ningi na saideb. <sup>14</sup> Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ningi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Ningi na Pailat degsib minjnabqa a nunngo anjam di dauryosıqa leñ ojo tamo osıqa oqeq atsiq engej. <sup>15</sup> Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di ningi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa ıga gago ñamdamu na unem. Deqa bini ıga a qa mare mare laqnum. <sup>16</sup> Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa ıga aqa ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ningi qalie. Ningi gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosim tamo di boletonumqa nunngo ñamdamuq di walwelqo.

<sup>17</sup> ‘O gago was, e qalieonum, ningi ti nunngo gate nanği ti une kobaquja ateb di ningi poingosai. <sup>18</sup> Ningi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanngo anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanngo medabu singilateñjreqnaqa nanği endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatin koba osim moiqa.’

<sup>19-20</sup> ‘Deqa ijo was kalil, ningi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nunngo une kobotetñgsim ningi singila bunuj engwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nungoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ningi qa osiq giltej qaji. <sup>21</sup> A lan qureq oqej di unu. A di soqñimqa Qotei na mandam bunuj ti lan bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osıqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanği minjreqnaqa nanği na nenğrenyoqneb.

<sup>22</sup> ‘Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nungo ambleq dena tigeltimqa a anjam merngoqñqas. Anjam merngoqñimqa ningi aqa anjam kalil qusib dauryoqñiy. <sup>23</sup> Tamo unğasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanği Qotei na ñumim moreñqab. Deqa nanği olo Qotei aqa tamo unğasari nanngo ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej. <sup>24</sup> Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna branteleneb qaji nanği dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

<sup>25</sup> ‘Qotei a ningi elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nunngo moma utru nanği ti koba na anjam qosısibqa Abraham endegsi minjej, ‘Mondon ino moma nanği paraosıbqa leñ dena tamo bei ñambabqas. Nambabosim tamo unğasari sawa sawa kalılq di unub qaji nanği boletñjrqa.’ Qotei a ningi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minjej. <sup>26</sup> Osıqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nungoq aıyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a ningi kalil boletñgımqa ningi nunngo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nungoq aıyej.’



## 4

### *Nanġi na Pita Jon wo ojelenosib tonto talq di breinjreb*

<sup>1-3</sup> Pita Jon wo nanġi na tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam minjreġn-abqa atra tamo nanġi ti Sadyusi nanġi ti atra tal taqato tamo nango gate ombla na tulaġ minjin oqetnjrnaqa bosib nanġi aiyel ojelenosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaqa? Nanġi aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nanġi dego moisiq olo subq na tigelqab.” Deqa nanġi aiyel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nanġi aiyel tonto talq di uratnjrnab sonab nebeej. <sup>4</sup> Bati deqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Qotei aqa anjam quoqsib Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb. Nanġi kalil turteb 5,000.

### *Pita Jon wo nanġi Juda gate kokba nanġo ulatamuq di tigeleb*

<sup>5</sup> Nebeonaqa Juda nanġo tamo kokba ti gate nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Jerusalem di koroeb. <sup>6</sup> Atra tamo gate Anas aqa leġ kalil nanġi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda. <sup>7</sup> Koroosib Pita Jon wo nanġi metnjrnab bonab nanġo ambleq di tigeltnjreb. Tamo sinġa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenemnjreb, “Niġi sinġila qabe na osib tamo endi boleteb? Niġi yai aqa ñam na boleteb?”

<sup>8-9</sup> Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu sinġilatetonaqa a na nanġi endegsi minjrej, “O Israel tamo kokba ti gate niġi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo sinġa qandamo endi boletem deqa niġi iga osib nunġo njamdamuq di tigeltonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niġi qalieqa osib nenemgonub. <sup>10</sup> Deqa niġi ti Israel tamo unġasari kalil ti ijo anjam endi qusib poinġem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi niġi na namburbasq di qalrab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nunġo ulatamuq endi tigelesonaq niġi unonub. <sup>11</sup> Yesus a tal ai bul. Niġi tal gereiyo qaji tamo bul. Niġi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal sinġilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu. <sup>12</sup> Niġi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

<sup>13</sup> Pita Jon wo nanġi sinġila na anjam di maroqneb nanġi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanġi tulaġ prugeb. Di kiyaaqa? Nanġi qalieeb, nanġi aiyel nami skul beiq gilosai. Nanġi tamo lanġaj. Degsib qalieosib poinjrej, nanġi aiyel nami Yesus ombla laqneb. <sup>14</sup> Tamo sinġa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanġo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanġi unsibqa anjam bei kamba marqa keresainjrej.

<sup>15</sup> Deqa nanġi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nanġi segi qairosib mareb, <sup>16</sup> “Iga nanġi aiyel kiyernjrqom? Nanġi aiyel marġwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo unġasari kalil nanġi quekritonub. Deqa iga gisaġ qa marqa keresai. <sup>17</sup> Unġum, iga na nanġi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nanġo anjam kobaqasai.” <sup>18</sup> Juda tamo kokba nanġi degsib qairosib nanġi aiyel olo metnjrnab bonabqa sinġila na saidnjrsib minjreb, “Niġi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

<sup>19</sup> Onaqa Pita Jon wo nanġi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nunġo anjam dauryqom di Qotei aqa

ɲamgalaq di kumbra bole e? Nɲngi segi mariy. <sup>20</sup> Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa maɲwa kalil gago ɲamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqɲom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqɲom. Iga uratqa keresai.”

<sup>21</sup> Onaqa Juda tamo kokba naɲgi na olo naɲgi aiyel Yesus aqa ɲam marqajqa siɲgila na saidɲrsib uratɲrnab gileb. Naɲgi aiyel na tamo siɲga qandamo boletonabqa tamo uɲgasari tulaɲ garggekoba naɲgi unsibqa Qotei aqa ɲam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba naɲgi tamo uɲgasari naɲgi ulainjreb. Naɲgi naɲgo aiyel jejamuq di une bei babtosa deqa naɲgi ɲumqa keresai. Utru deqa naɲgi tamo uɲgasari naɲgi ulainjrsib naɲgi aiyel uratɲrnab gileb. <sup>22</sup> Tamo siɲga qandamo naɲgi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

*Yesus aqa wau tamo naɲgi Qotei pailyeb*

<sup>23</sup> Juda tamo kokba naɲgi na naɲgi aiyel uratɲrnab gilsib tamo uɲgasari Yesus qa naɲgo areqalo siɲgilateb qaji naɲgoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti naɲgi na minjreb qaji deqa sainjreb. <sup>24</sup> Sainjrnab qusibqa tulaɲ areboleboleinjrej. Deqa naɲgi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na laɲ ti mandam ti yuwal ti iɲgi iɲgi kalil ti atem unub. <sup>25</sup> Nami ni na Mondor Bole qarɲnyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu siɲgilateonaqa endegsi marej,

‘Kiyaga sawa bei bei qaji naɲgi minjɲ oqetɲjreqnu?

Kiyaga naɲgo areqalo tulaɲ nanarieqnaq naɲgi Qotei ti qotqajqa qaire-qnub?

<sup>26</sup> Sawa bei beiq di mandor kokba naɲgi tigeloqnsib Kristus qalib moiqa-jqa deqa siɲgilaeqneb.

Gate kokba naɲgi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itɲjrɲajqa deqa koroeqneb.’

<sup>27</sup> “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel naɲgi ti sawa bei bei qaji naɲgi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. <sup>28</sup> O Qotei, ni nami marem, ‘Naɲgi Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi naɲgi dauryosib Yesus qalɲab moiyej. Naɲgo segi areqalo na naɲgi Yesus qalosai. Ino siɲgila na ti ino areqalo na ti naɲgi Yesus qalɲab moiyej. <sup>29</sup> O Tamo Koba, Juda tamo kokba naɲgi minjɲ oqetɲjrɲoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga siɲgila egoqɲimqa iga ino anjam maroqɲom. Iga ulaqasai. <sup>30</sup> Ni iga siɲgila egoqɲimqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ɲam na tamo uɲgasari naɲgi boletɲroqɲom. Osim ino maɲwa kokba babtoqɲom.”

<sup>31</sup> Naɲgi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal naɲgi koroesoqneb qaji di reɲɲej. Onaqa Mondor Bole aisiqa naɲgi siɲgila enjɲnaqa naɲgi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Naɲgi ulaosai.

*Yesus aqa tamo uɲgasari naɲgi na naɲgo Kristen was naɲgi aqaryainjro-qneb*

<sup>32</sup> Bati deqa tamo uɲgasari Yesus qa naɲgo areqalo siɲgilateb qaji naɲgi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa iɲgi iɲgi saiaosiq aqa segi qa marosai oqnej. Naɲgo iɲgi iɲgi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb. <sup>33</sup> Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil

nanġi aqa wau ojoqneħ. A subq na tigelej anjam di nanġi mare mare laqneħ. Nanġo anjam di sinġila ti. Nanġi mare mare laqneħ Qotei a nanġi qa are tulaġ boleiyooqnej. <sup>34-35</sup> Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateħ qaji nanġi kalil inġi kere soqneħ. Bei a inġi qa truquosaioqnej. Di kiyaaqa? Nanġi nanġo segi mandam ti tal ti qarinyeqneħqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneħ. Enjreqneħ silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanġo banq di ateqneħ nanġi na tamo inġi inġi saiqoji nanġi jeisib enjroqneħ.

<sup>36</sup> Nanġo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanġi na ñam di waiyeħ. Aqa ñam di aqa damu, "Tamo are sinġilateħnjro qaji." Barnabas a Livai aqa lej. A Saiprus nui qaji. <sup>37</sup> Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanġo banq di atej.

## 5

### *Ananaias aqa ñauġ Safaira wo nanġi Qotei gisañyeħ*

<sup>1-2</sup> Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa ñauġ aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauġ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanġo banq di atej. <sup>3</sup> Onaqa Pita na minnej, "Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisañyonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum?" <sup>4</sup> Nami ino mandam awaiyosaison-abqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisañosim maronum, "Silali kalil agi osi bonum"? Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisañ anjam di ni na tamo nanġi minjrosai. Ni Qotei gisañyqa osim minjonum." <sup>5-6</sup> Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa anġro wala nanġi bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atneħqa tamo unġasari kumbra deqa queħ qaji nanġi tulaġ ulaugeteħ.

<sup>7</sup> Sokiñalayonaq Ananaias aqa ñauġ bej. Aqa gumbuluġ moiyej di a qaliesai. <sup>8</sup> A bonaqa Pita na minnej, "Ni mare. Ni ino gumbuluġ wo nuġgo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali enġonub qaji agi ino gumbuluġ na osi bosiq ebqo endi segi e?" Onaqa minnej, "Od. Silali kalil agide." <sup>9</sup> Degsi minjnaqa Pita na minnej, "Kiyaaqa ni ino gumbuluġ wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Niġi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nuġgo kumbra di unqasai. Degosib niġi yonub. Ni que. Anġro wala ino gumbuluġ subq atonub qaji nanġi bosib siranmeq di tigelonub. Nanġi ni dego qoboimosib gilsib subq atqab." <sup>10</sup> Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa sinġaq di ulonej. Onaqa anġro wala nanġi bosib a moiyej di unsib qoboiyosib gilsib aqa gumbuluġ aqa areq di subq ateb. <sup>11</sup> Onaqa tamo unġasari kalil kumbra deqa queħ qaji nanġi tulaġ ulaugeteħ. Kristen kalil nanġi dego ulaugeteħ.

### *Yesus aqa anjam maro tamo nanġi mañwa gargekoba babtoqneħ*

<sup>12</sup> Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanġi sinġila enjreqnaqa nanġi mañwa gargekoba yeqneħqa tamo unġasari nanġi unoqneħ. Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateħ qaji nanġi kalil are

qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. <sup>13</sup> Jerusalem dia tamo ungasari laña lanaj kalil nanqi na tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanjo ñam soqtetnjroqnsibqa nanqi ti koba na koroqajqa ulaoqneb. <sup>14</sup> Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanqi Tamo Koba Yesus qa nango areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyeqneb nanqi tulan kobaoqneb. <sup>15</sup> Kobaoqnsib nanjo ma tamo nanqi saperaq di ñeiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenoqneb. Di kiyaaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa señ qunun na nanqi waburnjroqnmqa nango ma koboqñajqa deqa. <sup>16</sup> Qure kiñilala kalil Jerusalem jomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanqi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti joqnsib boqneb. Joqnsib beqneb nanqi kalil boleqneb.

*Lañ angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi tonto talq dena oqeq atej*

<sup>17-18</sup> Yesus aqa anjam maro tamo nanqi kumbra degyeqnebqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanqi ti koba na unsib minjin oqetnjrnaqa nanqi ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb. <sup>19</sup> Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanqi joqsiq oqedeb. Oqedonabqa lan angro na minjrej, <sup>20</sup> “Ninji gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo ungasari nanqi ñambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.” <sup>21</sup> Onaqa nanqi lan angro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanqi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanqi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nango qaja tamo nanqi minjreb, “Ninji aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanqi tonto talq dena joqnsib boiy.” <sup>22</sup> Onaqa qaja tamo nanqi aisib tonto talq di brantosib ñam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanqi di sosai. Nanqi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanqi minjreb, <sup>23</sup> “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanqi an ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

<sup>24</sup> Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nango gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanqi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” <sup>25</sup> Onaqa tamo bei bosiqqa nanqi minjrej, “Ninji quiy. Tamo ninji na tonto talq di breinjreb qaji nanqi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqneb tamo ungasari nanqi queqñub.” <sup>26</sup> Degsi minjrnaqa qaja tamo nanqi ti atra tal taqato tamo nango gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanqi di sonab unjrsib ojelenosib joqnsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqnsib gileb. Tamo ungasari nanqi ñirinjosib menin osib nanqi ñumaib deqa ulaosib lawo na joqnsib gileb.

*Yesus aqa anjam maro tamo nanqi aqa anjam marqajqa ulaosai*

<sup>27</sup> Joqnsib gilsib Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigeltnjreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanqi ñirinjnrsiqqa minjrej, <sup>28</sup> “Ninji Yesus aqa ñam mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninji na olo mare mare laqñabqa tamo ungasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanqi

quekriteqñub. Di segi sai. Ningi gago jejamuq di une qamoqnsib mareqñub, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

<sup>29</sup> Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi degsi minjrnaqa nanqi Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryom di kere. Iga tamo nanjo anjam dauryqasai. <sup>30</sup> Di bole, ningi na Yesus namburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanjo Qotei na olo subq na tigeltej. <sup>31</sup> Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsiga aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenjamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo ungasari are bulyetgoqnsiga gago une kobotetgeqnu. <sup>32</sup> Iga gago segi namdamu na Yesus aqa kumbra di unoqñem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeqñub qaji nanqi enjreqnu.”

### *Gamaliel a Juda tamo kokba nanqi dalnjrej*

<sup>33</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa anjam maro tamo nanjo anjam di qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa nanqi ñumib moreñqajqa maroqñeb. <sup>34</sup> Onaqa nanjo ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanqi bati gaigai a qa maroqñeb, “A tamo bolequja.” A tigelosiqqa Juda tamo kokba nanqi minjrej, “Ningi mati tamo nanqi endi minjrib taqal beiq gileb.” <sup>35</sup> Onaqa nanqi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanqi minjrej, “O Israel tamo, ningi na tamo nanqi endi gulbe enjrqa osibqa mati geregere are qaliy. <sup>36</sup> Ningi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiqqa aqa segi ñam soqtoqnsiqqa maroqñej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqñeb. Onaqa Rom nanqi na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqñeb qaji nanqi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. <sup>37</sup> Bunuqna tamo ungasari nanjo ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosiqqa Rom nanqi ti qotqajqa maroqnsiqqa tamo nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanqi a dauryoqñeb. Onaqa Rom nanqi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqñeb qaji nanqi segi segi jaraiyeb. <sup>38</sup> Deqa ningi quiy. Ningi tamo nanqi endi uratnjrib nanjo wau yoqnebe. Nanqi nanjo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanjo wau koboqas. <sup>39</sup> Ariya nanqi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ningi na nanqi kobotnjrqa keresai. Ningi nanqi ñumqab di ningi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanqi degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ñumqa urateb. <sup>40</sup> Osib nanqi metnjrnabqa nanqi olo bonabqa bu toqon na nanqi kumbainjrsib nanqi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanqi uratnjreb. <sup>41</sup> Onaqa nanqi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanqi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jemai ti oqa kere. Deqa nanqi areboleboleinjrnaq gileb. <sup>42</sup> Nanqi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiqñeb. Nanqi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqñeb. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nanjo segi segi talq di nanqi anjam endegsib maroqñeb, “Yesus a bole Kristus.”

## 6

*Tamo 7 nanqi inji jeiyo wau ojqujqqa giltnjreb*

<sup>1</sup> Bati deqa Juda tulan gargekoba nanġi are bulyoqnsib Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb. Juda qudei nanġi Griġ qaji. Deqa nanġi Griġ anġam qalie. Juda qudei nanġi Hibru qaji. Deqa nanġi Hibru anġam qalie. Bati bei Griġ qaji Juda nanġi tigelosib Hibru qaji Juda nanġi qa nriřneb. Di kiyaaqa? Inġi jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda nanġi na Griġ qaji Juda nanġo unġa qobul nanġi uratnjroqnsib nanġo segi unġa qobul nanġi inġi jeisib enjroqneb. <sup>2</sup> Deqa Yesus aqa anġam maro tamo 12 nanġi na tamo unġasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nanġi koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anġam maro tamo unum. Gago wau qujai aġi iġa Qotei aqa anġam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim inġi jei jeiyoqnqasai. <sup>3</sup> Deqa ijo was, ningi tamo 7 nungo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nanġo kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nanġoq di sosiqa nanġi sinġilatnjreqnu. Nanġi powo koba ti unub. Ningi tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanġi na inġi jeiyetnġoqnqab. <sup>4</sup> Iga Yesus aqa anġam maro tamo unum deqa iġa bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anġam mare mare laqnqom. Gago wau bole agide.”

<sup>5</sup> Onaqa Kristen nanġi kalil anġam di qusib odosib tamo 7 nanġi gilt-njreb. Bei aqa řam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa sinġilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyoqn-siqa sinġilatoqnej. Bei aqa řam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nanġo lou dauryqa marsiq nanġo miligiq aiyej. <sup>6</sup> Kristen nanġi na tamo 7 nanġi di giltnjrsib Yesus aqa anġam maro tamo nanġo ulatamuq di tigeltnjrnab nanġo gateq di ban atsib nanġi qa Qotei pailyeb.

<sup>7</sup> Bati deqa Qotei aqa anġam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo unġasari tulan gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb. Atra tamo gargekoba nanġi dego Qotei aqa anġam dauryoqnsibqa Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb.

#### *Stiven a Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelej*

<sup>8</sup> Qotei a Stiven qa are tulan boleiyoqnsiq a sinġila yeqnaqa a na tamo unġasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanġo řamdamuq di manwa gargekoba yoqnej. <sup>9</sup> Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanġi tigelosib Stiven ombla anġam na qotoqneb. Tamo nanġi di Juda nanġo Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nanġi nami kanġal tamo sosibqa olo bunuqna nanġo segi wau ojoqneb deqa nanġi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa řam endegsib waiyeb, “Tamo Nanġo Segi Wau Ojo Qaji Nanġo Qotei Tal.” Tamo nanġi di Stiven ombla anġam na qotoqneb. Nanġi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleneb. <sup>10</sup> Nanġi Stiven ombla anġam na qoteqnab Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nanġi aqa anġam qalotqa keresai. <sup>11</sup> Deqa nanġi lumu na tamo qudei nanġi metnjrnab bonab minjreb, “Ningi Stiven aqa jejamu lařa gisanjyiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nanġi gisařosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin anġam mareqnaq iġa quoqnem.” <sup>12</sup> Nanġi anġam degsib marnabqa Juda tamo unġasari nanġi ti Juda gate nanġi ti dal anġam qalie tamo nanġi ti qusibqa Stiven qa minjin oqetnjrnaqa a ojeb. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelteb. <sup>13</sup> Tigeltosib tamo qudei nanġi dego osi bonab nanġi Stiven aqa jejamu lařa gisanjyosib

mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin anjam mareqnu. <sup>14</sup> Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’ ” <sup>15</sup> Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nangi Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lan angro aqa ulatamu bulonaq uneb.

## 7

### *Stiven a Qotei aqa anjam plaltej*

<sup>1</sup> Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nanjo anjam maronub di bole e?” <sup>2-3</sup> Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti ningi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lan qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiq minjej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nangi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’ ” <sup>4</sup> Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiq Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej. <sup>5</sup> Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A angro saiqoji sonaqa Qotei na minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nangi ti mandam mutu endi engwai.’ <sup>6</sup> Osiaq minjej, ‘Mati ino moma kalil nangi sawa beiq di yauj tamo soqnbqa sawa deqaji tamo nangi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqnbqa wausau 400 gilqas. <sup>7</sup> Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nangi peginjrsiy nūmitqa ino moma nangi sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnbqab.’ Qotei na nami Abraham degsi minjej. <sup>8</sup> Osiaq Abraham ombla anjam qosisiqa minjej, ‘Ni muluj unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa angro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa muluj waiyej. Bunuqna Aisak aqa angro Jekop a nambabej. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nangi dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

<sup>9-10</sup> “Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nangi nanjo was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanjo banq di atnabqa nangi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqa geregereiyognej. Osiaq Josep powo koba yeqnaqa Isip nanjo mandor a di unoqnsiq Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minjej, ‘Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.’ Degsi minjej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

<sup>11</sup> “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nangi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nangi dego ingi saiinjrej. <sup>12</sup> Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di ingi unu.’ Qusiqa gago moma utru nangi qarinjrnraq ingi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib ingi awaiyosib olo puluosib beb. <sup>13</sup> Bunuqna Jekop na gago moma utru nangi olo ingi awaiyqa qarinjrnraq Isip sumeb. Sumsib nanjo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nangi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nangi qa ti dego babtonaq Isip nanjo mandor a nangi qa poinjrej. <sup>14</sup> Deqa Josep na aqa was nangi olo qarinjrnraq aisib Josep aqa lej kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unja ti kalil turtonab 75. <sup>15</sup> Bati deqa Jekop a Isip sumsiaqa dia sosiq moiyej. Gago moma utru nangi

dego dia moreñeb. <sup>16</sup> Onaqa nanjo qusa osi bosib Sekem qureq di subq ateleñeb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa angro nanjoq dena awaiyej.

<sup>17</sup> “Ariya Israel nanji Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaga Israel nanji tulan gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanji ti mandam mutu endi engwai.’ <sup>18</sup> Bati deqa Isip nanjo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyoasai. <sup>19</sup> Deqa a na gago moma nanji gisa gisañjroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nanjo angro ñambabeqna b a na nanji minjreqnaq osi giloqnsib nañuq di uratnjreqnab moreñoqne b. <sup>20</sup> Bati deqa Moses a ñambabej. Qotei a Moses qa are tulan boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanjo talq di a ulitosib geregereiyone b. <sup>21</sup> Bunuqna nanji Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nanjo mandor aqa angro sebin na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqu-jaej. <sup>22</sup> A Isip nanjo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo singila koba soqnej. A singila na wauoqnsiqa anjam maroqnej.

<sup>23-24</sup> “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanji unjrqaqqa marsiqa gilsiq nanjoq di brantej. Brantonaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej. <sup>25</sup> Osiqa are qalej, ‘Ijo was Israel nanji ijo kumbra di unsib endegi poinjrqa, “Bole, Qotei a Moses giltimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom.” ’ Nanji degsi poinjrosai. <sup>26</sup> Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqna b unjrsiqa nanji aiyel potnjrsiq minjrej, ‘Ningi aiyel was wo. Kiyaqa ningi qoteqna b?’ <sup>27</sup> Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiqa Moses aqa ban gotranjetosiqa minjej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum? <sup>28</sup> Ya ni na Isip tamo bei qalnaq moiyej degsim e olo lubsim moiyoqbqam e?’ <sup>29</sup> Onaqa Moses a anjam di qusiqa a ulanosiq gilsiq Midian sawaq di yañej. Di sosiqa unja osiqa angro mel aiyel ñambabtnjrej.

<sup>30</sup> “A di sosiqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di ñam luwit yusiq puloneqnaqa Qotei aqa lan angro bei ñam pulonq di sonaq unej. <sup>31-32</sup> Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa ñam luwit utruq gilej. Gilnaqa ñam pulon miligiq di Tamo Koba a na anjam endegi minjej, ‘O Moses, e ino moma nanjo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaugetosiq gindagindanej. Osiqa ñam pulon di unqa uratosiqa turuej. <sup>33</sup> Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, ‘Mandam mutu kiñala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino singa tatal piqt. <sup>34</sup> Ni que. Ijo segi tamo ungasari nanji Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Nanji akamkobaqna b e queqnum. Deqa e na nanji Isip nanjo mandor aqa banq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarinqmitqa Isip aiqam.’ Qotei na Moses degsi minjej.

<sup>35</sup> “O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanji na qoreiyosib minjeb, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanjoq aisiqa aqaryainjrej. Lan angro ñam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilatonaq a kumbra di yej. <sup>36</sup> Moses qujai dena Isip aisiq dia manwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanji joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na manwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej. <sup>37</sup> Moses qujai dena Israel nanji



minjrej, 'Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunjo ambleq dena tigeltimqa a na ninji anjam merngoqnqas.' <sup>38</sup> Moses qujai dena Israel nanji joqsiq wadau sawaq di korooqneb. Di gago moma nanji. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia lanj anjro bei na anjam minjnaqa a ombila soqneb. Sosibqa Moses a anjam nambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiqqa gago moma nanji enjrej.

<sup>39</sup> "Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanji na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb. <sup>40</sup> Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, 'Ni gago qotei qudei gereiyetgimqa nanji na iga joqsib puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.' Nanji na Aron degsib minjeb. <sup>41</sup> Minjsib bati deqa nanji na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej. <sup>42</sup> Nanji kumbra degyeb deqa Qotei na nanji qoreinjrnaqa nanji sen ti bai ti bongar ti binjroqneb. Nanjo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji bunuqna endegsib nengrenyeb, 'O Israel tamo ungasari, ninji wasau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti nnumoqnsib gisan qotei nanji atrainjroqneb. Ninji e atraibosaiqneb. <sup>43</sup> Ninji gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanjo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanji binjroqneb. Nunjo une deqa e ninji winjitaq ninji sawa endi uratosib Babilon cure taqal beiq gilsib di sqab.' Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam degsib nengrenyeb.

<sup>44</sup> "Gago moma nanji wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej. <sup>45</sup> Bunuqna gago moma nanji tal di onabqa Josua na nanji joqsi bosiqqa mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanji winjnaq jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanji mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanji Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsil gilsiq Devit aqa batiej. <sup>46</sup> Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, 'O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.' <sup>47</sup> Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa njiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

<sup>48</sup> "O was ninji quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, <sup>49</sup> "Tamo Koba a marqo, "Lanj cure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ninji na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. <sup>50</sup> E ijo segi banj na inji inji kalil di gereiyem unu." , "

<sup>51</sup> Stiven a anjam kalil di marekritisiq olo Juda tamo kokba nanji singila na endegsi minjrej, "Ninji anjam gotranjo ani tamo. Nunjo are Qotei aqaq di sosai. Ninji sawa bei bei qaji nanji bul. Ninji Qotei aqa anjam quqwa urateqneb. Ninji bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqneb. Nunjo moma nanji kumbra deqaji yoqneb agi ninji na olo yeqneb. <sup>52</sup> Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji na nunjo moma nanji anjam endegsib minjroqneb, 'Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.' Degsib minjreknab nanji quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji ugeugeinjroqnsib nnumoqneb.

Bei uratosai oqneb. Ariya tamo di a bonaqa ninji na nunjo moma nanjo kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanjo banq di ateb. Atnabqa nanji na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus. <sup>53</sup> Moses a lan angro nanjo banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ninji na osib olo dauryqa urateq nub.” Stiven a Juda tamo kokba nanji degsi minjrej.

*Nanji Stiven meniñ na qalsib moi yoteb*

<sup>54</sup> Onaqa Juda tamo kokba nanji Stiven aqa anjam di qunab are gametnjrnaqa minjin ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej. <sup>55</sup> Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lan goge tarosiqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa ban woq di tigelesonaq unej. <sup>56</sup> Osiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ninji quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa ban woq di tigelesonaq e unonum.”

<sup>57</sup> Stiven a nanji degsi minjrnaqa nanji kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanjo dabkala ban na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojob. <sup>58</sup> Ojsib meniñ na qalib moi qajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniñ na qaloqneb. Tamo nanji nami Stiven aqa jejamu lanja gisanjeb qaji nanji na nanjo gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb. <sup>59</sup> Tamo kalil nanji meniñ na Stiven qaleq nabqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunur ame.” <sup>60</sup> Degsi pailyosiqa singa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanji e lubonub nanjo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

## 8

<sup>1-2</sup> Nanji Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moi qo.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanji Stiven moiyej deqa akamkoba oqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

*Sol a Kristen nanji ugeugeinjqonej*

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanji Kristen nanji qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjqoneb. Deqa Kristen nanji segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanji segi Jerusalem di soqneb. Nanji jaraiyosai. <sup>3</sup> Sol a dego Kristen nanji qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjqonej. A nanjo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti unja ti ojelenoqnsiqa nanji joqoqnsiq aiyoqnsiqa tonto talq di breinjqonej.

*Samaria qureq di nanji Qotei aqa anjam mare mare laqneb*

<sup>4</sup> Yesus aqa tamo ungasari jaraiyeb qaji nanji sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb. <sup>5</sup> Filip a Samaria nanjo qure kobaqujaq gilsiq dia nanji Kristus aqa anjam minjqonej. <sup>6</sup> Minjqoqnsiqa manjwa gargekoba yeqnaqa nanji unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb. <sup>7</sup> Tamo ungasari gargekoba nanji mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge nanji nanjo jejamu uratoqnsib tulan lelenoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ungasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjqo qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej. <sup>8</sup> Deqa qure dia tamo ungasari nanji tulan areboleboleinjqonej.

<sup>9</sup> Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo

kobaquja.” Degyeqnaqa tamo ungasari qure dia soqneb qaji nanği a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb. <sup>10</sup> Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanği Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu.” <sup>11</sup> Nanği degyoqneb. Di kiyaaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq manwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqnsib binjiyoqneb. <sup>12</sup> Ariya Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanžo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanžo areqalo singilatoqneb. Degyeqnaqqa Filip na nanği yansnjroqnej. <sup>13</sup> Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa ban na manwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulan prugoqnej.

<sup>14-15</sup> Bati deqa Samaria tamo ungasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanžo areqalo singilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanği degsi qusibqa Pita Jon wo qarinjrnab Samaria nanžoq gileb. Gilsib Samaria nanği qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria nanği ino Mondor Bole enjriime.” Degsib Qotei pailyeb. <sup>16</sup> Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanžoq aiyosaisoqnej deqa. Nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. <sup>17</sup> Ariya nanği aiyel Samaria nanği qa pailyoqnsibqa nanžo gateq di ban ateqnab nanği Qotei aqa Mondor oqneb.

<sup>18</sup> Pita Jon wo nanği degyeqnaqqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanği aiyel silali enjrqa osiqa minjrej, <sup>19</sup> “Ninği e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanžo gateq di ban atoqnitqa nanği Mondor Bole oqnaqab.”

<sup>20</sup> Degsi minjrnaqa Pita na minjej, “Qotei aqa singila endi a na iga lanja egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam. <sup>21</sup> Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai. <sup>22-23</sup> E ni numonum ino are miligi tulan uge. Ino kumbra uge dena ni singila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.” <sup>24</sup> Onaqa Saimon na minjrej, “Ninği segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

<sup>25</sup> Ariya Pita Jon wo nanği qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saoqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyooqnsib Samaria nanžo qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aieyqnaq quoqneb.

*Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej*

<sup>26</sup> Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aieyunu deq aieye.” Gam di wadau sawaq di unu. <sup>27</sup> Onaqa Filip a lan angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aieyej. Aisiq ñam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aieyqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanžo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A unja. Aqa ñoro ti silali

ti kalil tamo dena taqatoqnej. <sup>28</sup> Aqa karis goge di awoosiqqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyooqnej. <sup>29</sup> Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.” <sup>30</sup> Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiq tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?” <sup>31</sup> Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiq ombla awoeb.

<sup>32</sup> Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanqi jungum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej. <sup>33</sup> Nanqi a tulan ugeugeiyosib gisan anjam gargakoba aqa jejamuq di lanja qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A anqro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa anqro bei qa marqa keresai.”

<sup>34</sup> Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritisq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nengrenyej?” <sup>35</sup> Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyooqnej. <sup>36</sup> Onaqa nanqi gam dauryosib aiyooqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Inqi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.” <sup>37</sup> Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatqam poibqo, a Qotei aqa Niri.”

<sup>38</sup> Degsi minjsiqqa aqa karis tigeltosiq nanqi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej. <sup>39</sup> Onaqa nanqi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej. <sup>40</sup> Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiq qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanqi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

## 9

### *Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej*

<sup>1</sup> Bati deqa Sol na tamo unqasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanqi ugeugeinjsim moiyoqnraqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej, <sup>2</sup> “Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanqi enjraqai. Enjritqa nanqi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unqasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanqi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.” <sup>3-4</sup> Degsi minjnaqa anjam di nengrenyosiq yonaqa walwelosiq gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lanj goge na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonjosiq mandamq di neiej. Neiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum?” <sup>5</sup> Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum. <sup>6</sup> Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

<sup>7</sup> Onaqa tamo nanqi Sol ombla walweloqneb qaji nanqi Yesus aqa kakro qusib njam ateb nanqi tamo bei unosai. Deqa nanqi ulaosib mequmosib

lanja tigeliesoqneb. <sup>8</sup> Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqa nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanji a babanyosib Damaskus qureq osi gileb. <sup>9</sup> Sol a bati qalub nam qandimyonaq soqnej. Deqa a inji bei uyosai. A ya uyosai dego.

<sup>10</sup> Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqa nejobilqei na minjej, “O Ananaias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.” <sup>11</sup> Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tinjin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam. <sup>12</sup> E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a nejobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa nam Ananaias a bosim Sol aqaq di ban atimqa nam poiyim sawa unqas.”

<sup>13-14</sup> Onaqa Ananaias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nanji tulan ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba nanji na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino nam metoqnsib pailmeqnu qaji nanji tontnjrsim joqsim Jerusalem aqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanji degsib mareqnab e queqnum.” <sup>15</sup> Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo nam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji ti mandor kokba ti Israel nanji ti ijo nam ubtosim minjroqngas. <sup>16</sup> A ijo nam qa gulbe gargekoba itoqngas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqngas.”

<sup>17</sup> Onaqa Ananaias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiqa gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqa Sol aqaq di ban atsiqa minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa namdamu olo poiyqas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aism a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiq qarinqboqa agi e inoq bonum.” <sup>18</sup> Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inji bei qe gajige bul Sol aqa namdamuq dena ulononaq nam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa nam na yansej. <sup>19-20</sup> Yansonaga a inji uynaqa jejamu singilaej.

*Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”*

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanji koba na koroqneb. A Juda nanjo Qotei tal dego miligiq giloqnsiq nanji endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.” <sup>21</sup> Yeqnaqa tamo ungasari aqa anjam quqneb qaji nanji tulan prugoqnsib maroqneb, “Ninji uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo ungasari Yesus aqa nam metoqnsib pailyeqnu qaji nanji ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanji tontnjrsim atra tamo kokba nanjoq olo joqsim aqajqa bej.” Tamo ungasari nanji degsib maroqnsib tulan prugoqneb.

<sup>22</sup> Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiq endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanji aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

*Juda tamo kokba nanji Sol qalsib moiyoqajqa maroqneb*

<sup>23</sup> Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanği ko-roosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoṭqom." <sup>24-25</sup> Nanği degsib marsibqa Sol a ulanajim deqa nanği qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqateso-qneḅ. Taqatesonabqa tamo unğasari Sol dauryoqneḅ qaji nanği na qolo a osib gumbaḅ di jigsib qure aqa jeḅ gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jeḅ qalaq aiyej.

#### *Sol a Jerusalem aisiq di soqnej*

<sup>26</sup> Bunuqna Sol a walweloṣiqa Jerusalem di brantosiq tamo unğasari Yesus dauryoqneḅ qaji nanğoq gilsiq minjrej, "E ningi koba na Qotei aqa wau ojgom." Degsi minjrnaqa nanği a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqnej di nanği poinjrosai deqa. <sup>27</sup> Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nanğoq gilsiq Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjeḅ qaji deqa nanği sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaiqnej deqa ti Barnabas na nanği sainjrej. <sup>28</sup> Deqa nanği Sol osib koba na soqneḅ. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaiqnej. <sup>29</sup> Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneḅ. Tamo nanği di Grik anjam maro qaji. Nanği Sol ombla anjam na qotsibqa nanği a qa ugeosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoṭqom." <sup>30</sup> Onaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileḅ. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

<sup>31</sup> Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo siḅgilateḅ qaji nanği geregere lawo na soqneḅ. Nanği bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are siḅgilateḅtjnroqnej. Tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqnsib Kristen nanğo miligiq aiyeqneḅ nanği tulaḅ kobaoqneḅ.

#### *Pita na Ainas boletej*

<sup>32</sup> Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiq Qotei aqa segi tamo unğasari qure dia soqneḅ qaji nanği itnjrej. <sup>33-34</sup> Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainas. A jejamu laiyoṅaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjeḅ, "Ainas, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale." Degsi minjnaqa aqa jejamu siḅgilaonaq a tigelej. <sup>35</sup> Onaqa tamo unğasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneḅ qaji nanği tamo di boleonaq unsibqa nanği are bulyosib Tamo Koba qa nanğo areqalo siḅgilateḅ.

#### *Pita na Tabita tigeltej*

<sup>36</sup> Jopa qureq di unḅa bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A unḅa bolequja. A gaigai kumbra tulaḅ bolequja yoqnsiqa tamo unğasari inği inği saiqoji nanği lueinjroqnsiq inği anainjroqnej. <sup>37</sup> Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa unḅa qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. <sup>38</sup> Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneḅ qaji nanği Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarijnjnab aisib Pita minjeḅ, "Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom." <sup>39</sup> Onaqa Pita a tigeloṣiqa nanği daurnjrṣiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteḅ. Brantonabqa nanği Pita osib unḅa moiyej qaji aqa warum miligiq gileḅ. Bilnabqa unḅa qobul kalil nanği Pita aqa areq di koroosib akamoqneḅ. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanği koba na sosibqa gereiyelenjeḅ qaji di Pita osoryeb. <sup>40</sup> Onaqa Pita a nanği

minjrej, “Ningi kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nanqi oqedonab sinja pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa unja moiyej qaji aqa areq gilsiq minjej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a njam plaltosiq Pita unsiq tigelosiq awoej. <sup>41</sup> Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiq Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ti unja qobul nanqi ti metnjrnaqa nanqi warum miligiq bosib Tabita uneb a nambile soqnej. <sup>42</sup> Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanqi manwa deqa qusibqa nanqi gargekoba Tamo Koba qa nanjo areqalo singilateb. <sup>43</sup> Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa nam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

## 10

### *Lan angro bei na Kornilius anjam minjej*

<sup>1</sup> Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa nam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanjo gate. A na qaja tamo 100 nanqi taqatnjroqnej. Qaja tamo nanqi di Itali sawa qaji. <sup>2</sup> Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanqi ingi ingi sainjreqnaqa a nanqi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. <sup>3</sup> Ariya bati bei seŋ kelintonaa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa njeio bulosiq Qotei aqa lan angro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lan angro dena minjej, “O Kornilius.” <sup>4</sup> Onaqa Kornilius na lan angro di koqyosiqa tulan ulaugetosiq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaaq ijoq bonum?”

Onaqa lan angro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanqi ingi ingi sainjreqnaqa ni na nanqi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu. <sup>5</sup> Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanqi qarinjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa nam Saimon nam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. <sup>6</sup> A tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa nam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

<sup>7</sup> Lan angro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kanjal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiq wauetoqnej. <sup>8</sup> Onaqa Kornilius na anjam kalil lan angro a marej qaji di nanqi qalub minjrnsiq qarinjrnaj Jopa qureq aiyeb.

### *Pita a njeio bulej*

<sup>9</sup> Nanqi walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa nereneb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiq warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige. <sup>10-11</sup> Oqsiq warum dia sonaqa a mamyoonaqa unja qudei nanqi minjrnaqa ingi goiyeteb. Ingi goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a njeio bulej. A njeio bulosiq lan waqonaq ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej. <sup>12</sup> Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej. <sup>13</sup> Unjrnsiq kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.” <sup>14</sup> Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.” <sup>15</sup> Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Ingi ingi e jiga saiqoiji

qa maronum di ni olo uge qa maraim.”<sup>16</sup> Gara di degsi aiyogalubtosiqqa olo torei oqej.

<sup>17</sup> Neio di aqa utru Pita a poiyouai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinqrej qaji nangi Jopa qureq di brantosib tamo qudei nangi endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrebqa nangi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nangi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb. <sup>18</sup> Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?” <sup>19</sup> Pita a neio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub. <sup>20</sup> Deqa ni tigelosim nangi daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nangi qarinqjronum bonub.”

<sup>21</sup> Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanjo areq di brantosiq minjrej, “Ninji tamo ñameqnuq qaji agi e di. Ninji kiyaaq bonub?” <sup>22</sup> Onaqa nangi na minjreb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiq kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nangi a qa mareqnuq, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lañ angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, ‘Ni tamo qudei nangi qarinqjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.’” <sup>23</sup> Onaqa Pita a nanjo anjam di qusiqa nangi joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerenjosib nebeonaqa Pita a nangi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nangi dego koba na gileb.

### *Pita a Kornilius aqa talq gilej*

<sup>24</sup> Nangi gilsib gamq di qoloinjrnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa nangi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nangi qa tariñoqnsiq ñam atoqnej. A na aqa tamo si nangi ti aqa segi leñ nangi ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqneb. <sup>25</sup> Onaqa Pita a gilsiqqa Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiqqa tal gogetonaqa Kornilius a bosiqqa Pita aqa singaq di singa pulutosiqqa a binijey. <sup>26</sup> Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.” <sup>27</sup> Degsi minjsiqqa nangi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo unjasari gargekoba nangi koroesonab unjrej.

<sup>28</sup> Unjrnsiqqa minjrej, “Ninji qalie, e Juda tamo. Ninji Juda tamo sai. Ninji sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunjo tal gogetqajqa getento koba. Iga ninji koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nenqrenyey unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nangi ijo ñamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej. <sup>29</sup> Deqa ninji e qa anjam qarinqyonab e nunjo anjam gotranjosai. E nunjo anjam dauryosim bosim nunjo tal gogetonum. Deqa ninji merbiy, ninji kiyaaq e qa anjam qarinqyeb?”

<sup>30-31</sup> Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo sen bati kere endego sen kelinqtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulañ qat jigsiqqa bosiq ijo ulatamuq di tigelosiqqa merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nangi inji inji saiinqreqnaqa ni na nangi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu. <sup>32</sup> Deqa ni que. Ni na tamo qudei nangi qarinqjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na inji inji gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di



unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’ <sup>33</sup> Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanqi urur qarinjrnjam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanqi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa nangalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

### *Pita a anjam bole palontej*

<sup>34</sup> Onaqa Pita a tigelosiqqa nanqi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa nangalaq di tamo kalil kerekere unub. <sup>35</sup> Deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanqi Qotei na tulan areinjreqnu. <sup>36</sup> Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nanjo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nanqi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanjo Tamo Koba. <sup>37</sup> Ninqi qalie, Jon a bosiqqa tamo ungasari nanqi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiqqa Judia sawa nanjo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. <sup>38</sup> Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiqqa kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiqqa tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nanqi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej. <sup>39</sup> Yesus a Juda nanjo sawa ti Jerusalem qure ti dia manwa gargekoba yeqnaqa iga gago namdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum. Ariya nanqi na Yesus osib namburbasq di qalsib moiyoqneb. <sup>40</sup> Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa gago namdamuq di branteqnaqa iga unoqnem. <sup>41</sup> A Juda kalil nanjo namdamuq di brantosaiyoqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiqqa iga koba na awoqnsimqa inji ti ya ti uyoqnem. <sup>42</sup> A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon e na tamo nambile so qaji ti tamo moreno qaji ti nanqi peginjqai. Ninqi na tamo ungasari nanqi e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej. <sup>43</sup> O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi nami endegsib maroqneb, ‘Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nanjo areqalo singilatqab qaji nanqi aqa nam na nanjo une kobotetnjrqas.’ ”

### *Qotei na sawa bei bei qaji nanqi aqa Mondor Bole enjrej*

<sup>44-46</sup> Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanjo menj bulyetnjrnaqa nanqi qure utru segi segi nanjo anjam poinjrnaqa marelenoqneb. Maroqnsib Qotei aqa nam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanqi di qusibqa tulan prugeb. Di kiyayaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanqi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, <sup>47</sup> “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanqi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanqi yansnjrqajqa saidgwa keresai.” <sup>48</sup> Osiqa nanqi minjrej, “Ninqi Yesus Kristus aqa nam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nanqi na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nanqi koba na soqneb.

# 11

## *Pita a Jerusalem aiyej*

<sup>1</sup> Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanği dego Qotei aqa anjam osib nanço areqaloq di singilateb.”

<sup>2</sup> Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na Pita nřirintosib minjeb, <sup>3</sup> “Sawa bei bei qaji nanği muluñ unosaieqñub. Deqa ni kiyaaqa nanço tal gogetosim nanği ti awoosim inği uyoqñem?”

<sup>4</sup> Onaqa Pita a nanço anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, <sup>5</sup> “E Jopa qureq di pailyeqñamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojeleñosib lañ goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.

<sup>6</sup> Unsim gegerere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem.

<sup>7</sup> Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.’ <sup>8</sup> Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqñem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’

<sup>9</sup> Onaqa kakro di a olo lañ goge na brantej. A marej, ‘Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’ <sup>10</sup> Gara di degsi aiyoqalubtosiqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

<sup>11</sup> “Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqñem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qarinqñrnaq ijoq beb.

<sup>12</sup> Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanği qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem.

<sup>13-14</sup> Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lañ anğro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei

nanği qarinqñrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.”

<sup>15</sup> O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqñamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqñeb qaji nançoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nançoq aiyej.

<sup>16</sup> Nançoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo unğasari nanği yansñroqñej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ninği yansñgwai.’

<sup>17</sup> O ijo was ninği quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilateonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nanço areqalo singilateqñabqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqñu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

<sup>18</sup> Onaqa Juda tamo Pita nřirinteb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanço nřirinq koboej. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqñosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetñreqñu. Deqa nanği dego ñambile gaigai sqab.”

*Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqñeb*

<sup>19</sup> Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugein-jreqnab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gilelenjeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjroqneb. <sup>20</sup> Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb. <sup>21</sup> Kristen nanği di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneb deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqnsib are bulyoqneb.

<sup>22</sup> Onaqa Yesus aqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej. <sup>23</sup> Antiok gilsiq Qotei a Grik nanği qa dego are boleiyosiq aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyej. Deqa a na nanği kalil are singilatetnjroqnsiq minjroqnej, “Niği Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.” <sup>24</sup> Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib Yesus aqaq boqneb.

<sup>25</sup> Ariya bati bei Barnabas a Sol namqajqa marsiq Tarsus qureq gilej. <sup>26</sup> Gilsiq Sol namosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unğasari nanği koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanço nam Kristen wainjreb.

<sup>27</sup> Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanği Jerusalem dena walwelosib Antiok heb. <sup>28</sup> Bei aqa nam Agabus. Nanği Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiq marej, “Sawa sawa kalilq di nanği mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej. <sup>29</sup> Yesus aqa tamo unğasari nanği Agabus aqa anjam di qusibqa nanği nanço segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanço Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanği aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nançoq aiyej. <sup>30</sup> Silali di nanği Barnabas Sol wo enjrnabqa nanği na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanço banq di ateb.

## 12

### *Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej*

<sup>1</sup> Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği ojelenosiq ugeugeinjroqnej. <sup>2</sup> Osiq a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej. <sup>3</sup> A degyonaqa Juda tamo kokba nanği areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba. <sup>4</sup> Herot a Pita ojsiq tonto talq di waiyosiq qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba nam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.” <sup>5</sup> Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği singila na Pita qa pailyoqneb.

### *Lan angro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej*

<sup>6</sup> Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di

warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab ñeiesoqnej. Qaja tamo qudei nanqi tonto tal siranme jomq di tigelesosib taqatoqneb. <sup>7</sup> Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan angro bei a warum miligiq di brantokuqatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan angro dena Pita jar banqaq di kontosiq dudumyej. Dudumyosiq minnej, “Ni tigelokuqat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban qoseb qaji di pamblonjosib uloneb. <sup>8</sup> Onaqa lan angro na olo Pita minnej, “Ino gara tigsim ino singa tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minnej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.” <sup>9</sup> Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lan angro dauryosiq gilej. Lan angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiysai. A are qalej, “E ñeioobilqeonum kiyo?” <sup>10</sup> Nangi walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanqi aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranme. Nanqi siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan angro na Pita uratosiq ulanej.

<sup>11</sup> Onaqa Pita a poiyoanaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nangi e lubqa laqnaqqa Tamo Koba a na aqa lan angro qarinyoqqa bosiq e aqaryaibosiq Herot aqa banq dena e oqo.” <sup>12</sup> Pita a degsi poiyoanaqa walwelosib gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanqi koroesosib Pita qa pailyoqneb. <sup>13-14</sup> Onaqa Pita a tal meq di brantosiq siranmeq di tigelosiq kindokindonjosiq maeqnaqa kangal unja bei aqa ñam Roda a bosiq siran waqtqa osiqqa Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiq nanqi minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!” <sup>15</sup> Onaqa nanqi na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan singilaosiq minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa nanqi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?”

<sup>16</sup> Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiq kindokindoneqnaqa nanqi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb. <sup>17</sup> Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanqi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanqi sainjrej. Osiqqa minjrej, “Ninqi gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’” Pita a nanqi degsi minjrnsiq nanqi uratnrnsiq tal beiq gilej.

<sup>18</sup> Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanqi ñam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanqi degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, “Pita a qabitqo?” <sup>19</sup> Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Ninqi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa nanqi tonto talq gilsib Pita qa ñamonab ugeinjrej. Ugeinjrnaga olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanqi nenemjnarnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanqi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Nanqi Pita geregere taqatosai deqa ninqi na nanqi ñumib morenqab.” Osiqqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiqqa Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

### *Herot a moiyej*

<sup>20</sup> Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanqi qa ñirinjugetej. Deqa tamo ungasari qure aiyel dia soqneb qaji nanqi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarijnjrimqa nanqi Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab.

Yim aqa n̄irin koboqas.” Nan̄gi degsib marsib tamo qudei qarinjrnabqa nan̄gi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa n̄irin koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nan̄goq dena Tair ti Saidon ti nan̄gi na in̄gi awaiyoqneb. Utru deqa nan̄gi Herot aqa n̄irin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nan̄go anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

<sup>21</sup> Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa nan̄gi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nan̄gi koroonaqqa Herot a nan̄gi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba nan̄go wala gaigai jigeqnuq deqaji bei jigsiqu aqa awo jaram kobaq di awoosiqa nan̄gi anjam minjroqnej. <sup>22</sup> Minjreqnaqa tamo un̄gasari koroesoqneb qaji nan̄gi aqa anjam di quoqnsib tulan areboleboleinjrnaga lelejosib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.” <sup>23</sup> Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan̄ an̄gro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

<sup>24</sup> Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan̄ kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.

<sup>25</sup> Onaqa Barnabas Sol wo nan̄gi Jerusalem dia nan̄go wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

## 13

### *Antiok qureq di Kristen nan̄gi na Barnabas Sol wo giltjn̄reb*

<sup>1</sup> Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nan̄gi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nan̄gi ti Kristen nan̄go ambleq di soqneb. Nan̄go ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di an̄gro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol. <sup>2</sup> Nan̄gi Tamo Koba a qa louoqnsib in̄gi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nan̄gi minjrej, “Nin̄gi Barnabas Sol wo nan̄gi aiyele giltjn̄rsib qarinjrn̄ribqa nan̄gi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.” <sup>3</sup> Onaqa nan̄gi in̄gi ti ya ti uratosib pailyosib nan̄go aiyele gateq di ban̄ atsisib qarinjrn̄rab gileb.

### *Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nan̄gi Yesus aqa anjam bole maroqneb*

<sup>4</sup> Mondor Bole na nan̄gi aiyele qarinjrn̄raq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun̄ bei gogetosib qobun̄ na gilsib Saiprus nuiq di branteb. <sup>5</sup> Brantosib Salmis qureq di tiryosib dena nan̄gi sin̄ga na walweloqnsib Juda nan̄go Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nan̄gi aiyele daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

<sup>6</sup> Nan̄gi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo un̄gasari nan̄gi gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” <sup>7-8</sup> Rom nan̄go gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nan̄gi metjn̄rnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej,

“E na Barnabas Sol wo nanjo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge.”<sup>9-10</sup> Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa angro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisan anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisan kumbra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisan anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai.<sup>11</sup> Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni ñamdamu getenmimqa bati gargekoba yala sen unqasai.” Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanji metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Ninji ijo ban ojsib e gam osorbiy.”<sup>12</sup> Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanji maroqneb qaji di poiyoonaqa tulan prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

*Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej*

<sup>13</sup> Onaqa tamo nanji Pol dauryosib laqneb qaji nanji a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanji uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej.<sup>14-15</sup> Onaqa Pol Barnabas wo nanji Perga qure uratosib singa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanji Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanji tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaga nanji na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyel, ninji gagoq bonub deqa tamo ungasari nanjo are singilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

<sup>16</sup> Onaqa Pol a tigelosiq aqa ban soqtonaqa tamo ungasari nanji kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel ninji ti tamo ungasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninji ti ijo anjam endi quiy.<sup>17</sup> Qotei a nami gago moma nanji giltjnraqa nanji Isip sawaq di tulan gargekobaon-abqa Qotei a singila na nanji joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanji di agi Israel.<sup>18</sup> Nanji gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanjo gulbe qoboiyetnjroqnej.<sup>19</sup> Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nanjo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanji enjroqnej. Qotei a nanji degnjroqnsiq bosi bosiq wausau 450 koboej.<sup>20</sup> Di koboonaga Qotei a gago moma qudei nanji giltjnrsiqa gate kokba atsiqa singila enjreqnaqa singila dena nanji na Israel tamo ungasari nanji taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

<sup>21</sup> “Onaqa Israel nanji na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nanjo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa lej. A Israel nanjo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej.<sup>22</sup> Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanjo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.’<sup>23</sup> O ijo was ninji quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa lej nanjoq dena tamo bei giltosiqa

qariñyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qariñyonaq bej.

<sup>24</sup> “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiqá Israel nanqi endegsi minjroqnej, ‘Ninqi are bulyibqa e na ninqi yansngwai.’  
<sup>25</sup> Osíqa aqa wau kobotqa osíqa olo endegsi maroqnej, ‘Ninqi e qa kiyersib mareqñub? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanaj. Deqa e na Kristus kangalyqajqa e tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

<sup>26</sup> “O Abraham aqa moma ninqi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninqi ti ijo anjam endi quiy. Ninqi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qariñyonaq gagoq bej.  
<sup>27</sup> Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanjo gate ti nanqi na Yesus qalib moiçajqa anjam qoseb. Di kiyaca? Yesus a bole Kristus di nanqi poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam yori bati gaigai sisiyeqñub qaji di aqa damu dego nanqi poinjrosai. Utru deqa nanqi na Yesus qalib moiçajqa anjam qoseb. Nanjo kumbra dena nanqi Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam keretosib yeb. <sup>28</sup> Nanqi Yesus aqa une bei babtosai. Nanqi a moiçotqajqa utru saiqoji. Deqa nanqi lanja aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a ñamburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanjo banq di atnaqa nanqi a qalñab moiyej. <sup>29</sup> Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami nenqrenyeb qaji di Juda nanqi keretosib yosib agi Yesus qalsib moiçoteb. Moiçotosib ñamburbasq dena osib subq ateb. <sup>30-31</sup> Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqa tamo nanqi nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanjo ñamdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nanqi unoqñeb. Deqa bini nanqi Yesus qa anjam saocñsib laqñabqa Juda tamo ungasari kalil nanqi queqñub.

<sup>32</sup> “Nami Qotei na gago moma nanqi anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qariñyit bosim tamo ungasari nanqi elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninqi merngeqñum. <sup>33</sup> Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanjo lenj agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nenqrenyeyj, ‘Ni ijo anqro bole.

Bini e ni ñambabtmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nenqrenyeyj. <sup>34</sup> Bunuqna Yesus a moínaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiçasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E nami Devit boletem dego kere e ninqi boletngwai. E bole mernqonum.’ <sup>35</sup> Deqa ninqi quiy. Nami Devit a Qotei minnej, ‘Ni ino segi anqro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqa louqa buk miligiq di nenqrenyeyj. <sup>36</sup> Ninqi qalie, Devit a mandamq di sosisqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moínaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanqi nami subq atelenjeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej. <sup>37</sup> Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. <sup>38</sup> O ijo was, ninqi endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nunjo une kobotetngwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqñsim ninqi merngeqñum. <sup>39</sup> Ninqi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunjo une kobotetngwasai. A ninqi tamo bole qa mernqwasai dego. Tamo ungasari Yesus qa nanjo

areqalo singilateqñub qaji nanği segi Qotei na une kobotetnjroqñsiq nanği tamo bole qa minjreqñu. <sup>40</sup> Deqa ninği gegerere ñam atoqñiy. Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam nanği nami maroqñeb qaji di aqa damu nuñgoq bo uge. Agi nanği endegsib maroqñeb, <sup>41</sup> ‘O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nuñgo bati qa e na mañwa bei babbitqa ninği di unsib tulañ prugwab. Tamo bei na mañwa deqa saingwas di ninği bole qa marqasai. Deqa ninği padalougetqab.’ ” Pol a anjam degsi marej.

<sup>42</sup> Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanği Qotei talq dena oqedonabqa tamo unğasari nanği na minjreb, “Yori bati bei ninği bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqñom.” <sup>43</sup> Tamo unğasari nanği jaraiyeqñabqa nanço ambleq di Juda gargekoba nanği na Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanço miligiq aiyeb qaji nanği dego Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Deqa nanği aiyel na nanço are singilatetnjroqñsib endegsib minjroqñeb, “Qotei a ninği qa are boleiyeqñu aqa kumbra di ninği gegerere ojesoqñiy.”

<sup>44</sup> Onaqa yori bati bei tamo unğasari kalil Antiok qureq di soqñeb qaji nanği Qotei aqa anjam quqñwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. <sup>45</sup> Onaqa Juda nanği na nanği unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqñabqa nanği na aqa anjam gegentoqñsib a misilinyoqñeb. <sup>46</sup> Yeqñab Pol Barnabas wo nanği na Juda nanği singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ninği namoqna Juda nanği segi ijo anjam minjroqñiy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ninği Juda segi namoqna merngeqñum. Merngeqñamqa ninği na gago anjam gotranyeqñub. Nuñgo kumbra dena ninği nuñgo segi jejamuq di une atoqñsib ninği ñambile gaigai sqajqa gam urateqñub. Deqa ninği quiy. Bini aqo aiyel ninği uratñgsimqa sawa bei bei qaji nançoq giloqñsim Qotei aqa anjam nanği minjroqñqom. <sup>47</sup> Iga degyqom. Di kiyaya? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni puloñ bul sosim sawa bei bei qaji nançoq giloqñqam. Giloqñsim lañ utru qolqeq di tamo unğasari nanği ijo anjam minjroqñim e na nanği elenqai.’ ”

<sup>48</sup> Onaqa sawa bei bei qaji nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulañ areboleboleinjrnabqa Tamo Koba aqa anjam binjyoqñeb. Deqa qure dia tamo unğasari Qotei na nami ñambile gaigai sqajqa giltinjrej qaji nanği Yesus qa nanço areqalo singilateb. <sup>49</sup> Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulañ kobaosiq sawa di keretej. <sup>50</sup> Onaqa Juda nanği Pol Barnabas wo nanği qa tulañ minjin oqetnjrnabqa unja kokba qudei Qotei qa louoqñeb qaji nanği ti qure deqa gate kokba ti nanço are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nanği tigelosib Pol Barnabas wo nanği ugeugeinjrsib nanği aiyel qure dia sqajqa singila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb. <sup>51</sup> Deqa nanği aiyel nanço singa tumbum butuyosib qure di urateb. Juda nanği nanço segi une qalieqajqa deqa nanği aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb. <sup>52</sup> Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanço are miligiq aiyeqñsiqa nanği singilatnjreqñabqa nanği tulañ areboleboleinjroqñej.

## 14

*Pol Barnabas wo nanği Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqñeb*



<sup>1</sup> Pol Barnabas wo nan̄gi Aikoniam dia Juda nan̄go Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo un̄gasari nan̄gi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneḅ. Minjreḅnabqa nan̄go aiyel anjam dena tamo un̄gasari tulaḅ gargekoba Juda ti Grik ti are qametn̄jrnaqa nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilateḅ. <sup>2</sup> Onaqa Juda quḅdei nan̄gi Pol Barnabas wo nan̄go anjam quḅqwa uratosib Grik quḅdei nan̄go are ugetetn̄jrnaḅqa nan̄gi Yesus aqa tamo un̄gasari nan̄gi qa ugeosib misiliḅn̄jroqneḅ. <sup>3</sup> Deqa nan̄gi aiyel Aikoniam quereq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo un̄gasari nan̄gi qa are boleiyegnu anjam di mare mare laqneḅ. Nan̄gi aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nan̄gi aiyel singila enjreḅnaqa nan̄gi maḅwa gargekoba yoqneḅ. Yeḅnabqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi maḅwa di unoqnsib endegsi poinjroqneḅ, “Bole, nan̄go aiyel anjam di Qotei aqa anjam.” <sup>4</sup> Onaqa quere dia tamo un̄gasari nan̄gi poelen̄osib quḅdei nan̄gi Juda nan̄gi daurn̄jrsib olo quḅdei nan̄gi Pol Barnabas wo nan̄gi daurn̄jreḅ. <sup>5</sup> Deqa Grik quḅdei ti Juda quḅdei ti nan̄go gate nan̄gi ti endegsib are qaleḅ, “Iga na nan̄gi aiyel ugeugein̄jrsim meniḅ na ḅumsim moiyoḅn̄jrḅom.”

<sup>6</sup> Onaqa nan̄go areqalo di Pol Barnabas wo nan̄gi qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nan̄go quere aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jojom di dego branteḅ. <sup>7</sup> Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneḅ.

*Pol Barnabas wo nan̄gi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneḅ*

<sup>8</sup> Listra quereq di tamo bei ai miligiq na singa qandamo ḅambabeḅ qaji a soqneḅ. A nami walwelosaiyoqneḅ. Aqa singa singila saiḅqoji. Awogaigaisoqneḅ. <sup>9</sup> Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteḅnaqa tamo di a quoqneḅ. Onaqa Pol na tamo di koḅyosiqa aqa areqalo uneḅ aqa areqalo qujai Qotei na a boletḅqa kere. <sup>10</sup> Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjeḅ, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigelokuḅjatosiq walweleḅ.

<sup>11</sup> Pol a kumbra di yonaqa tamo un̄gasari tulaḅ gargekoba nan̄gi unsibqa nan̄go segi Likonia anjam na leleḅoqnsib maroqneḅ, “Nin̄gi uniy. Gago qotei nan̄gi tamo bulyosib gagoḅ bonub.” <sup>12</sup> Nan̄gi degsib leleḅoqnsib Barnabas minjeḅ, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqneḅ deqa nan̄gi a minjeḅ, “Ni gago qotei Hermes.” <sup>13</sup> Quere polomq di nan̄go qotei Sus aqa atra tal soqneḅ. Deqa atra tamo a makau quḅdei osiq ḅam so na walatn̄jrsiqa Pol Barnabas wo nan̄gi aiyel atrain̄jrqa marsiqa tamo un̄gasari gargekoba joḅsiq nan̄gi koba na quere polomq gileḅ.

<sup>14</sup> Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nan̄gi deqa qusibqa are tulaḅ gulbein̄jrnaqa nan̄go segi gara bumbr̄nyosib gurgur ti tamo un̄gasari nan̄go ambleq aisib leleḅosib minjreḅ, <sup>15</sup> “O tamo un̄gasari, nin̄gi kiyaga kumbra endi yeḅnub? Aḅo aiyel mandam tamo, nin̄gi ti kere. Aḅo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole nin̄gi mern̄geqnum. Di kiyaga? Nin̄gi are bulyosib gisaḅ qotei kalil endi torei uratn̄jrsib Qotei ḅambile so qaji a qa nun̄go areqalo singilatqajqa deqa. Qotei aḅi a na laḅ ti mandam ti yuwal ti in̄gi in̄gi kalil ti gereiyey. <sup>16</sup> Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nan̄gi uratn̄jreḅnaqa nan̄gi nan̄go segi areqalo dauryoqnsib laqneḅ. <sup>17</sup> Bati deqa Qotei a nin̄gi qa uliosaiyoqneḅ. Nin̄gi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai nin̄gi geregerein̄goqneḅ. A laḅ goge na awa en̄geḅnaqa in̄gi uyo kalil aqa bati qa melieḅnaqa nin̄gi uyoqnsib arebolebolein̄goqneḅ.” <sup>18</sup> Onaqa tamo un̄gasari nan̄gi Pol Barnabas wo

nanĝo anĝam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ninĝi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanĝi aiyel atrainjrĝajĝa tulaĝ sinĝilaeqnaĝ nanĝi na saidnjroqneĝ.

<sup>19</sup> Onaĝa Juda tamo qudei nanĝi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureĝ bosib dia tamo unĝasari nanĝo are ugetetnjrnabĝa nanĝi tigelosib Pol meniĝ na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaĝ di ateb. Nanĝi are qaleb, “A moiĝo.” <sup>20</sup> Onaĝa tamo unĝasari Yesus qa nanĝo areqalo sinĝilateĝ qaji nanĝi Pol aĝa areĝ gilsib Pol a mandamĝ di űeiesonaĝ a kainyesonabĝa tigelosiq a olo qure miligiq ĝilej. Nebeonaĝa a Barnabas osiq a ombla walwelosib Derbe qureĝ aiyeb.

*Pol Barnabas wo nanĝi na Kristen nanĝi sinĝilatnjreb*

<sup>21</sup> Nanĝi aiyel Derbe qureĝ aisib dia Yesus aĝa anĝam bole plalteqnaĝa tamo unĝasari gargekoba nanĝi Yesus dauryoqneĝ. Onaĝa bunuqna nanĝi aiyel olo puluosib qure kalil nanĝi nami laqneĝ qaji deĝ olo ĝiloqneĝ. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deĝ ĝiloqneĝ.

<sup>22</sup> Nanĝi aiyel degsib ĝiloqnsibĝa tamo unĝasari nami Yesus dauryoqneĝ qaji nanĝi sinĝilatnjroqnsib minjroqneĝ, “Ninĝi Yesus qa nunĝo areqalo sinĝilatoqnsib soqniy. Ninĝi ĝulbe gargekoba itelenqab di unĝum. ĝulbe di nunĝoq boqniĝa Qotei a nunĝo Mandor Koba sosim ninĝi taqatĝwas.”

<sup>23</sup> Qure kalilq di nanĝi aiyel na Kristen gate atelenoqneĝ. Osib inĝi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanĝi qa pailyoqneĝ. Osib nanĝi joqsib Tamo Koba aĝi nami a qa nanĝo areqalo sinĝilateĝ qaji aĝa banĝ di atoqneĝ.

*Pol Barnabas wo nanĝi olo Antiok qureĝ aiyeb*

<sup>24</sup> Bunuqna Barnabas Pol wo nanĝi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaĝ di branteĝ. <sup>25</sup> Brantosib Perga qureĝ aisib dia Yesus aĝa anĝam palontoqnsib minjroqneĝ. Dena tigelosib Atalia qureĝ aiyeb. <sup>26</sup> Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure aĝi nami nanĝi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteĝ. Dia nami Kristen nanĝi koroosib nanĝi aiyel qa pailyosib qariĝnjrnab ĝileĝ. Qotei a nanĝi aiyel qa are boleiyim nanĝi aiyel sinĝila na wauoqnqajĝa deĝa pailyeb. Ariya nanĝi aiyel wau di kobotosib qure deĝ olo aiyeb. <sup>27</sup> Aisib Kristen nanĝi koroinjrsibĝa wau kalil Qotei a nanĝo ban na yoqnej qaji deĝa nanĝi sainjroqneĝ. Sainjroqnsib endegsib minjroqneĝ, “Qotei na sawa bei bei qaji nanĝi deĝo ĝam waqtetnjreĝnaĝa nanĝi Yesus qa nanĝo areqalo sinĝilateqneĝ.” <sup>28</sup> Nanĝi aiyel Antiok qureĝ di tamo unĝasari Yesus dauryoqneĝ qaji nanĝi koba na sokobaiyeb.

## 15

*Kristen nanĝi Jerusalem di koroeb*

<sup>1</sup> Bati bei tamo qudei nanĝi Judia sawaĝ dena walwelosib Antiok qureĝ gilsib dia Kristen nanĝi endegsib minjreb, “Ninĝi Moses aĝa dal anĝam dauryosib muluĝ uniy. Yimqa Qotei a ninĝi elenqas. Ninĝi muluĝ unqasai di Qotei a ninĝi elenqasai.” <sup>2</sup> Degsib minjrnabĝa Pol Barnabas wo nanĝi qusibĝa tamo nanĝi di njriĝnjrsib nanĝi ti anĝam na qotoqneĝ. Onaĝa Kristen kalil nanĝi koroosib anĝam endegsib kereteĝ, “Iĝa na Pol Barnabas wo Yesus aĝa tamo qudei ti nanĝi qariĝnjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aĝa anĝam maro tamo nanĝo gate nanĝi ti koba na anĝam di gereiyqab.”

<sup>3</sup> Nanġi deġsib anjam keretosib nanġi qarinjrnab aiyeb. Nanġi aiyognsibqqa Fonia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo uŋgasari nanġi itnjroqnsibqqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanġi deġo are bulyetnjreqnu.” Deġsib minjreqnab nanġi kalil quoqnsib tulan areboleboleinjroqnej.

<sup>4</sup> Nanġi aisib Jerusalem di brantonabqqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ti Kristen kalil ti nanġo gate ti nanġi na minjreb, “Niŋġi kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanġi tigelosib wau kalil Qotei a nanġo baŋ na yoqnej qaji deqa nanġi sainjreb. <sup>5</sup> Sainjrnabqqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi qusibqqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanġi gago miligiq aiqa osibqqa nanġi mati muluŋ unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

<sup>6-7</sup> Nanġi deġsib marnabqqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ti Kristen gate nanġi ti anjam di gereiyqqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelejoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanġi endegsi minjrej, “O ijo was kalil niŋġi qalie, Qotei a nami nuŋġo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanġi Yesus aqa anjam bole minjroqnitqqa nanġi quoqnsib Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqajqa deqa giltbej. <sup>8</sup> Qotei a tamo kalil nanġo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iġa eġej deġo kere sawa bei bei qaji nanġi enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iġa osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanġi deġo elenqajqa are qaleqnu. <sup>9</sup> Qotei a gam bei na iġa Juda elenjoqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanġi elenjoqnsiq. Nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnuq gam dena qujai Qotei na nanġo are miligi yansetnjreqnu. <sup>10</sup> Deqa niŋġi kiyaaqqa tamo uŋgasari Yesus dauryeqnub qaji nanġi gulbe koba enjreqnub? Nuŋġo kumbra dena niŋġi Qotei aqa areqalo ugeteteqnuq. Gulbe di nami gago moma nanġi qoboijqqa keresai. Bini iġa deġo qoboijqqa keresai. <sup>11</sup> Iġa endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iġa ti sawa bei bei qaji nanġi qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iġa kalil elenqnu.”

<sup>12</sup> Pita a nanġi deġsi minjrnabqqa nanġi kalil aqa anjam di qusibqqa nanġi mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanġi kamba tigelosib Qotei na nami nanġi aiyel sinġilatnjreqnaqqa nanġi sawa bei bei qaji nanġo ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanġi sainjrnab queb.

<sup>13</sup> Sainjrsib koboonaqqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, niŋġi e na anjam bei mernġit quiy. <sup>14</sup> Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanġo ambleq dena aqa segi tamo uŋgasari nanġi elenqqa osiq giltnjrej.’ <sup>15</sup> Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenyej, <sup>16</sup> ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa iŋġi iŋġi kalil ugeelenjeb qaji di deġo bunuj atelenqai. <sup>17</sup> Amqa sawa bei bei qaji nanġi e itbqa maroqnsib ijoq boqnaq. E na nanġi giltnjritqqa nanġi ijo segi tamo uŋgasari sqab.” <sup>18</sup> Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

<sup>19</sup> “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi mernġwai. Sawa bei bei qaji nanġi are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnaqqa iġa nanġi gulbe bei enjrqasai. <sup>20</sup> Iġa anjam truquyala segi nengrenyosim nanġoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Niŋġi gisan qotei atrainjro qaji iŋġi uyoqnaib. Niŋġi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab morenej qaji di niŋġi uyoqnaib. Wagme lej ti deġo uyoqnaib.’ Iġa anjam truquyala di segi

nengrenyosim sawa bei bei qaji nanngoq qarinyqom. <sup>21</sup> Iga qalie, nami koba Juda nanngi Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanngi nanngo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeq nub.”

*Kristen nanngi anjam nengrenyosib  
sawa bei bei qaji nanngoq qarinyeb*

<sup>22</sup> Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil ti nanngo gate ti nanngo ambleq dena tamo aiyel giltjnreb. Tamo aiyel di qarijnjrib Pol Barnabas wo nanngi daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltjnreb. Tamo aiyel giltjnreb qaji nanngo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanngi Sailas wo. Nanngi aiyel Kristen gate soqneb. <sup>23</sup> Nanngi qarijnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenyosib nanngo banq di ateb,

“O was ninngi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. Ninngi Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninngi sawa bei bei qaji. <sup>24</sup> Iga nami quem, tamo qudei nanngi gago ambleq na tigelosib nunngoq gilsib nanngo segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nanngo areqalo niñaqyetngeb. Tamo nanngi di iga na qarijnjrosai. <sup>25</sup> Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqa nunngoq qarijnjronum. Nanngo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanngi ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanngi ti nunngoq qarijnjronum. <sup>26</sup> Barnabas Pol wo nanngi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueq nub. Jeu tamo nanngi na nanngi aiyel ñumib morenqajqa mareq nab nanngi ulaosaieq nub. <sup>27</sup> Deqa iga nanngi aiyel Judas Sailas wo koba na nunngoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanngi na gago anjam nengrenyosim qaji endi ninngi olo merngeb quqwab. <sup>28</sup> O was ninngi quiy. Iga Mondor Bole ombra areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ninngi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ninngi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende. <sup>29</sup> Ninngi gisan qotei atrainjro qaji inngi uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnrbab morengeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ninngi kumbra di segi dauryqab di ninngi geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanngi anjam di nengrenyeb.

<sup>30</sup> Nengrenyosib tamo qolqe nanngo banq di atsib nanngi qarijnjnrbab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanngi koroinjrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb. <sup>31</sup> Onaqa nanngi kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanngo are singilatetjnnaqa nanngi tulan areboleboleinjrej. <sup>32</sup> Judas Sailas wo nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanngi aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo ungasari nanngi minjnrbab qunabqa anjam dena nanngo are singilatetjnrej. <sup>33-34</sup> Nanngi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nanngi na minjnreb, “O gago was aiyel ninngi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarijnjnrbabqa nanngi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanngoq di olo branteb. <sup>35</sup> Onaqa Pol Barnabas wo nanngi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo ungasari nanngi minjroqneb.

*Pol Barnabas wo nanngi njirinj kobaosib poeb*

<sup>36</sup> Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanji unjrqom. Nanji kiyersib unub kiyi di unjrqom.” <sup>37</sup> Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. <sup>38</sup> Onaqa Pol a siñgila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.” <sup>39</sup> Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanji aiyel anjam titosib nirin kobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb. <sup>40</sup> Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnaqqa Yesus aqa tamo ungasari nanji na minjreb, “Tamo Koba a ninqi qa are boleiyeme.” Osib nanji aiyel qarinnrnab gileb. <sup>41</sup> Nanji aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanji itnjqroqnsib Qotei aqa anjam minjqroqnsib siñgilatnjqroqneb.

## 16

### *Timoti a Pol dauryej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Pol a walweloqsiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Lистра qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unja. A Yesus qa aqa areqalo siñgilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. <sup>2</sup> Lистра qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanji maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.” <sup>3</sup> Sawa dia Juda nanji qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa mulun waiyej. <sup>4</sup> Bati bei nanji aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanji qusib dauryqajqa deqa minjqroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanjo gate nanji ti qoseb. <sup>5</sup> Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo siñgilateb qaji nanji siñgilatnjqroqnej. Bati gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanjo miligiq aiyeqnaq nanji tulan kobaoqneb.

### *Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej*

<sup>6</sup> Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanji qalub walweloqnsib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanji Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnaqqa Mondor Bole na nanji saidnrej. <sup>7-8</sup> Deqa nanji walweloqnsib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnaqqa Yesus aqa Mondor na nanji olo saidnjqnaqa nanji Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. <sup>9</sup> Nanji Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” <sup>10</sup> Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam bole minjqroqnm.”

### *Lidia a Yesus qa aqa areqalo siñgilatej*

<sup>11</sup> Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. <sup>12</sup> Dena iga siñga na walweloqnsim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanji bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanjo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem. <sup>13</sup> Onaqa Juda nanjo

yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanjo pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim ungasari qudei dia koroesonab nanji itnjrsimqa nanji koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqne. <sup>14</sup> Nanjo ambleq di unja bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanji na awaiyoqne. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej. <sup>15</sup> Deqa tamo ungasari Lidia aqa talq di soqneq qaji nanji Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatunum ningi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulanj singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqneq.

*Filipai qureq di Pol Sailas wo nanji tonto talq di breinjreb*

<sup>16</sup> Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kangal unja bei bosiqqa gamq di iga itgej. Unja di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanji minjroqnej. Minjreqlaqa nanji quoqnsib silali koba yeqnab osi giloqnsiqa aqa tamo kokba nanjo banq di atoqnej. <sup>17</sup> Iga Pol koba na aiyeqnamqa unja di a iga daurgoqnsiqa tulanj lelenoqnsiqa maroqnej, “Tamo nanji di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanji anjam palontocnsib Qotei a ningi padalo sawaq na elenqajqa gam osorñeqnub.” <sup>18</sup> Bati gargekoba unja dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unja deqa minjin oqnaqa bulosiqa mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unja di uratosim ulanj.” Degsi minjnaqa mondor uge dena unja di uratosiq ulanej.

<sup>19-20</sup> Pol a kumbra degyej deqa unja di aqa tamo kokba nanji silali oqajqa gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanji ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nanjo ulatamuq di tigeltjreb. Tigeltjrsibqa Rom gate nanji endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanji dena iga tamo ungasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqneq. Nanji aiyel Juda tamo. <sup>21</sup> Nanji aiyel kumbra osorgeqneq qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.” <sup>22</sup> Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneq qaji nanji anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanjo jejamuq di une qametjroqne. Onaqa Rom gate nanji na nanji aiyel ojsib qaja tamo nanjo banq di ateb. Atnabqa nanji na osib gara bumbrañyetnjrsib bu toqon na kumbainjreb. <sup>23</sup> Nanji kumbainjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanji aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.” <sup>24</sup> Degsib minjnabqa a nanji aiyel joqsiqu tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq ñamtañ kobaquja na nanjo sinja gitantetjrej.

<sup>25</sup> Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanji tonto tal miligiq di Qotei pailyo-oqnsib loueqnabqa tamo nanji tonto talq di soqneq qaji nanji quoqneq. <sup>26</sup> Bati qujai deqa minjin koba dosiqa singila na tonto tal reñginjyonaqa siranme kalil waqeleñeb. Sil kokba kalil tamo nanji tontjreb qaji di pambloñeleñeb. <sup>27-28</sup> Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqu ñam atej di siranme kalil waqelenesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanji jaraiyonub.” Degsi are qalsiqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.” <sup>29-30</sup> Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanji metnjrnaq wanjal osi bonab warum suwanje.

Onaqa a tulan ulaugetosiq gindagindanosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanjo singaq di nam quosiq neiej. Dena tigelosiq nanji ayel joqsia oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba ayel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

<sup>31</sup> Onaqa nanji ayel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanji ti elenqas.” <sup>32</sup> Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteq nabqa a quoqnej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji dego quoqneb. <sup>33</sup> Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanji ayel yu qosetnjrsiq tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji koba na yanso eb. <sup>34</sup> Onaqa a na nanji ayel joqsia aqa talq gilsib dia inji anainjrej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji a ti tulan areboleholeinjrej. Di kiyaaqa? Nanji are bulyosib Qotei qa nanjo areqalo singilateb deqa.

<sup>35</sup> Ariya nebeonaqa Rom gate nanji na qaja tamo qudei nanji qarinjrnab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo ayel di oqeq atim nanji sumeb.” <sup>36</sup> Onaqa a nanjo anjam di qusiq Pol minjeb, “Rom gate nanji na qaja tamo qudei qarinjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanji ayel oqeq atim nanji sumeb.’ Nanji e degsib merbonub. Deqa ninji ayel are lawo sumiy.” <sup>37</sup> Onaqa Pol a anjam di qusiq qaja tamo nanji minjrej, “Aqa ayel Rom tamo. Gate nanji na gago une bole babtosal. Nanji aqa ayel lanja ojsib tamo ungasari nanjo namdamuq di kumbaingosib tonto talq endi waigeb. Bini nanji lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanji segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

<sup>38</sup> Onaqa qaja tamo nanji olo gilsib Rom gate nanji Pol aqa anjam di minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanji Rom tamo deqa. <sup>39</sup> Deqa Rom gate nanji Pol Sailas wo nanjo are latetnjrqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanji ayel minjreb, “Ningi qure endi uratosib sumiy.” <sup>40</sup> Degsib minjrnabqa nanji ayel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanji itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanjo are singilatetnjreb. Osib nanji uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

## 17

### *Tesalonaika nanji na Pol Sailas wo ojqa mareb*

<sup>1</sup> Pol aqa wau qujai nanji ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanjo Qotei tal bei soqnej. <sup>2</sup> Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di plaltoqnsiq Juda tamo ungasari nanji minjroqnej. <sup>3</sup> Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatinj koba osim moism olo subq na tigelqas.” Osiq minjroqnej, “Yesus agi e ningi a qa merngeqnum qaji a bole Kristus.” <sup>4</sup> Pol a nanji anjam degsi minjreqnaqa tamo ungasari qudei nanji aqa anjam di qusib poinrnaqa Yesus qa nanjo areqalo singilatosis Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanji ti unja

kokba qudei ti nanği dego Yesus qa nanęo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

<sup>5</sup> Onaęa Juda nanęi Pol Sailas wo nanęi qa minjin oqetnjrnaęa tamo uęe qudei ingi qarinęyo sawaq dena joęsib tamo unęasari kalil nanęo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojęa marsib tamo bei aęa ñam Jeson aęa talę gurgur ti gileb. Nanęi aiyel tal dia nerenęoqneb. Gilsib nanęi aiyel tamo unęasari nanęo ulatamuę di tigeltnjręa marsib nanęi aiyel qa ñamoqneb. <sup>6-7</sup> Namonab uęeinjrnaę nanęi Jeson laņa ojsib Yesus aęa tamo unęasari qudei dego ojelenęosib girinęrsib aisib qure deęa gate kokba nanęo ulatamuę di tigeltnjreb. Tigeltnjrsib lelenęosib endęsib maroqneb, "Pol Sailas wo qure qureę di tamo unęasari nanęo areqalo niņaęyetnjroęnsib laęnub. Aęi nanęi gago qure endęę bonabęa Jeson na nanęi joęsięa aęa talę di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aęa dal anęam gotranęoęnsib mareęnub, 'Mandor koba bei unu aęa ñam Yesus.' Nanęi aiyel deęsib mareęnub." <sup>8</sup> Juda nanęi na anęam di Pol Sailas wo nanęo jeęamuę di qametnjrnabęa qure deęa gate kokba ti tamo unęasari gargekoba ti nanęi qusibęa nanęi aiyel qa minjin oqetnjrej. <sup>9</sup> Onaęa qure deęa gate kokba nanęi na Yesus aęa tamo unęasari qudei Jeson a ti minjreb, "Nanęo aiyel une di ninęi na awaiyosib silali atibęa iga ninęi uratņęnam gilęab." Onaęa nanęi silali atnabęa gate kokba nanęi na nanęi uratnjrnab gileb.

*Pol Sailas wo Beria qureę di Qotei aęa anęam maroęneb*

<sup>10</sup> Onaęa qolo quęai deęa Yesus aęa tamo unęasari Tesalonaika di soęneb qaji nanęi na Pol Sailas wo qarinęjrnab walwelosib sumpsib Beria qureę di branteb. Di brantosib Juda nanęo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aęa anęam palontosib minjroęneb. <sup>11</sup> Juda tamo unęasari Beria di soęneb qaji nanęo kumbra tulaņ boledamu. Tesalonaika di soęneb qaji nanęi bul sai. Nanęi Qotei aęa anęam quęwajęa tulaņ areboleboleinjroęnej. Bati gaigai nanęi Qotei aęa anęam nenęrenę di so qaji di geregere peleiyoęneb. Pol Sailas wo nanęo anęam bole kiyo sai kiyo di nanęi qalieęa marsib deęa nanęo aiyel anęam ti Qotei aęa anęam nenęrenę di so qaji de ti geregere tenemtoęneb. <sup>12</sup> Deęa qure dia Juda gargekoba nanęi Yesus qa nanęo areqalo singilatoęneb. Grik tamo unęasari kokba qudei dego Yesus qa nanęo areqalo singilatoęneb.

<sup>13</sup> Onaęa Juda nanęi Tesalonaika di soęneb qaji nanęi Pol a Beria qureę sumpsiq dia dego Qotei aęa anęam palontoęnej di qusibęa minjin oqetnjrnaęa mareb, "Iga Pol qalęom." Deęsib marsibęa Beria qureę bosib dia tamo unęasari nanęo are ugetetnjreb. <sup>14</sup> Deęyonabęa Kristen nanęi na Pol qarinęonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo nanęi aiyosai. Nanęi Beria di soęneb. <sup>15</sup> Tamo nanęi Pol suweiyeb qaji nanęi a osib koba na torei Atens qureę sumeb. Sumpsib Atens qureę di nanęi Pol uratosib olo puluęa laęnabęa Pol na minjrej, "Ninęi oęsib Sailas Timoti wo minjrib ijoę boęujateb."

*Pol a Atens qureę di Yesus aęa anęam plaltoęnej*

<sup>16</sup> Onaęa Pol a Atens qureę di Sailas Timoti wo nanęi qa tarinęesosiq qure ambleę di walweloęnsiq gisaņ qotei nanęo sulum gargekoba unoęnsiq are tulaņ gulbekobaiyoęnej. <sup>17</sup> Deęa a bati gaigai Juda nanęo Qotei tal miligiq giloęnsiq Juda nanęi ti Grik nanęi Qotei qa louoęneb qaji nanęi ti Yesus aęa anęam plaltosiq minjroęnej. Atens nanęo koro



sawaq di dego a bati gaigai tigelogsisaq tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. <sup>18</sup> Bati bei Grik nanqo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanqi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanqi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanqi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanqi endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondonj tamo kalil nanqi dego subq na tigelqab.” Pol a nanqi degsi minjroqnej deqa nanqi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laña laña mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bço?” Qudei nanqi maroqneb, “Pol a qure bei nanqo qotei qa mergeqnu kiyo?” <sup>19</sup> Nanqi degsib maroqnsib Pol osib nanqo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanqo ambleq di tigeltsosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom. <sup>20</sup> Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.” <sup>21</sup> Bati gaigai Atens nanqi ti tamo ungasari sawa bei beiq na Atens belenjeb qaji nanqi ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

<sup>22</sup> Deqa Pol a nanqo koro sawa ambleq di tigelosisaq minjrej, “O Atens tamo ungasari, e unonum, ninqi qotei gargekoba louetnjreqnub. <sup>23</sup> E nunqo qure ambleq di walweloqnsimqa nunqo louqajqa ingi ingi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenjrenjonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo ungasari ninqi ijo anjam endi quiy. E Qotei ninqi qaliesai qaji di ubtosiy merñgwai. A Qotei bole. Ninqi a qa qaliesai. Ninqi a qa laña loueqnub.

<sup>24</sup> “Qotei di a lañ ti mandam ti ingi ingi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lañ qaji ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai. <sup>25</sup> Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim ingi bei yqa keresai. A ingi bei qa truquosaiqnu. A segi ingi ingi kalil nanqo utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Ingi ingi kalil dego a segi na iga egeqnu. <sup>26-27</sup> Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanqi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo ungasari nanqo segi segi sqajqa bati atelenej. Nanqo segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyayaqa? Tamo ungasari nanqi a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo ungasari ninqi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunqo jojomq di unu. <sup>28</sup> A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunqo segi powo tamo qudei nanqi nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa angro.’ <sup>29</sup> Di bole. Iga Qotei aqa angro. Deqa ninqi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanqi gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nanqo segi bañ na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu ninqi edegaib.

<sup>30</sup> “Nami tamo ungasari nanqi nanari soqneb. Nanqi Qotei qaliesai. Deqa nanqi gisañ qotei nanqo sulum gereinjroqnsib binjroqneb. Bati di Qotei a nanqo kumbra di unoqnsisaq unosaibuloqnsisaq nanqi kambatnjrosaiqnej. Ariya bini Qotei na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi endegsi minjreqnu, ‘Ninqi are buliy.’ <sup>31</sup> Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo ungasari kalil nanqo une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Njiri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti

nango une qa peginjraqas. Tamo ungasari nanqi degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

<sup>32</sup> Onaqa tamo ungasari nanqi subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanqi qudei Pol kikiyeb. Ariya nanqi qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.” <sup>33</sup> Onaqa Pol a nanqi uratnjrsiqa gilej. <sup>34</sup> Tamo qudei nanqi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nango areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Unja bei aqa ñam Damaris. Tamo ungasari qudei dego nanqi Yesus qa nango areqalo singilatosib Pol dauryeb.

## 18

### *Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej*

<sup>1</sup> Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej. <sup>2</sup> Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauñ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nango mandor koba Klodius a marej, “Juda nanqi Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanqi aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanqi itnjrej. <sup>3</sup> Pol a nanqi ti silali wau qujai. Deqa nanqi koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nango silali wau di nanqi gara na tal gereiyooqneb. <sup>4</sup> Yori bati gaigai Pol a Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanqi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nango are qametnjrimqa nanqi Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

<sup>5</sup> Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanqi Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanqi koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanqi singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” <sup>6</sup> Degsi minjreqnaqa nanqi aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyooqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumbrum butuyosiqa minjrej, “Ninji padalqab di nunjo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ninji uratnjrsiy tamo Juda sai nanjoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnaqi.” <sup>7</sup> Pol na Juda nanqi degsi minjrsiqa nango Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nango Qotei tal jojomq di soqnej. <sup>8</sup> Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nango areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nanqi dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nango areqalo singilatosib yanso eb.

<sup>9</sup> Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtocqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. <sup>10</sup> E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.” <sup>11</sup> Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosisqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

<sup>12</sup> Ariya Rom nango gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanqi Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb. <sup>13</sup> Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqa Qotei

louqajqa gam bei osorgeqnu.”<sup>14</sup> Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqqa Juda nanqi minjrej, “O Juda tamo ungasari ninqi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymimqa kiyo ninqi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunngo anjam quqwai.”<sup>15</sup> Ariya ninqi nunngo segi dal anjam qa ti nunngo segi moma nanngo ñam qa ti maronub deqa e nunngo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ninqi segi na gereiyiy.”<sup>16-17</sup> Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanqi degsi minjrsiqqa nanqi winjrej. Onaqa Juda nanqi nanngo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

*Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej*

<sup>18</sup> Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosisqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi uratnjrsiqqa Prisila Akwila wo nanqi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqu marsib qobun gogeteb. Nanqi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanngo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banqa ti me junqum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banqa ti me junqum ti uratonaq soqnej.<sup>19-21</sup> Ariya nanqi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiqqa nanqi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanqi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanqi saidnjrsiqqa aiqu osiqqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunngoq olo bqai.” Degsi minjrsiqqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanqi Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej.<sup>22</sup> Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqqa singa na walwelosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsiqqa koba na soqneb. Osiqa nanqi olo uratnjrsiqqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

<sup>23</sup> Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosisqa dena walwelosiq Gale-sia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqqa nanngo qure kalilq di bran-toqnsiqqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi koroinjroqnsiqqa Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

*Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej*

<sup>24</sup> Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.<sup>25</sup> Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej.<sup>26</sup> Deqa bati bei a Juda nanngo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanqi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.<sup>27</sup> Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanqi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiqqa Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanqi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ninqi quiy. Apolos a nunngoq bqo. Deqa ninqi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosisqa a na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanqi Qotei

aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanği singilatnjqroqnej. Qotei a nami nanği elenqa marsiq deqa nanği qa are boleyej. Gam dena nanği Yesus qa nanço areqalo singilateb. <sup>28</sup> Apolos a tamo unğasari nanço nğamdamuq di Juda nanço anjam singila na gotranjqoqnej. A Qotei aqa anjam nenğrenq di so qaji dena nanği endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

## 19

### *Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej*

<sup>1-2</sup> Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nanço qure qureq di walweloqnej. A walwelosı aisiq Efesus qureq di brantosıqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği sonab itnjrsıqa endegsi nenemnjrej, “Ninği Yesus qa nunço areqalo singilatosıb bati deqa ninği Mondor Bole eb e?” Onaqa nanği na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di ıga nami quosaiognem.” <sup>3</sup> Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ninği anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanği na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi ıga qusim dena yanso em.”

<sup>4</sup> Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo unğasari nanği endegsi minjqroqnej, ‘Ninği are bulyıbqa e na yansnğwai.’ Osiqa minjqroqnej, ‘Ninği tamo ıjo qoreq na bqas qaji a qa nunço areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji ağı Yesus.” <sup>5</sup> Onaqa nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa nğam na yanso eb. <sup>6</sup> Yanso onabqa Pol a nanço gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nançoq aisiq meñ bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanği qure utru segi segi nanço anjam marelenjoqneb. Osıb nanği Qotei aqa medabu osıb anjam palontoqneb. <sup>7</sup> Bati deqa tamo 12 nanği Mondor eb.

<sup>8</sup> Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanço Qotei tal milıgıq gıloqnsıqa Qotei aqa anjam minjqroqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanği geregere poinjqajqa deqa Pol a singila na minjqroqnej. <sup>9</sup> Degyeqnaqa Juda qudei nanği Pol aqa anjam di qusıbqa nanği a qa ugeosıb aqa anjam dauryqa urateb. Osıb nğambile gaıgai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilınjosıb tamo unğasari nanği endegsıb minjqroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanği uratnjrsıqa tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği segi joqsiqa tamo bei aqa nğam Tiranus aqa skul kobaq gıleb. Gılsıb dia Pol a bati gaıgai Qotei aqa anjam plaltoqnej. <sup>10</sup> Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo unğasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanği Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

### *Skeva aqa njri 7 nanği mondor uge nanği winjqajqa wauoqneb*

<sup>11</sup> Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtoqnej. <sup>12</sup> Deqa tamo qudei na nanço gara nğnği oqnsıb Pol aqa jejamuq di betertoqnsıb gara di olo osı gıloqnsıb tamo mainjro qaji nanço jejamuq di ateqnab nanço ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanço jejamuq di dego gara nğnği ateqnab mondor uge nanği jaraiyoqneb.

<sup>13</sup> Juda tamo qudei nanği dego sawa sawaq di walweloqnsıbqa mondor uge nanği winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanği silali oqajqa deqa marsıb wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanği qudei Tamo Koba Yesus aqa nğam na mondor uge bei wıyqa osıb mondor uge endegsıb minjeb, “ıga Yesus ağı Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa nğam na ni mermonum, ni tamo di

uratosim ulan.”<sup>14</sup> Juda nanngo atra tamo koba Skeva aqa njiri 7 nanngi kumbra di degyeb.<sup>15</sup> Degyonabqa mondor uge na nanngi kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ninngi tal qabe?”<sup>16</sup> Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanngo qawarq di awoosiq nanngi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanngo gara bumbranjetnjrnaqa nanngi tal uratosib yosi jaraiyeb.<sup>17</sup> Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneq qaji nanngi kumbra deqa qusibqa ulaugeteqeb. Osib nanngi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneq.<sup>18</sup> Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneq. Deqa nanngi boqnsib nanngo kumbra uge uge nami yoqneq qaji di tamo kalil nanngo ñamdamuq di ubtoqneq.<sup>19</sup> Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneq qaji nanngi dego boqnsib nanngo quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo ungasari nanngo ulatamuq di koitelenoqneq. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina.<sup>20</sup> Nanngi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqneq.

*Efesus nanngi Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneq*

<sup>21</sup> Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.”<sup>22</sup> Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanngi qarinjnjrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileq. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanngi aiyel namoqna qarinjnjrnaq gileq.

<sup>23</sup> Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanngi ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa njirinkobaoqneq.<sup>24</sup> Nango njirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq dena inngi inngi gereiyoqnej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nanngi awaiyeqnaqnaqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanngi a ti dena silali koba oqneq.<sup>25</sup> Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nanngi ti tamo qudei wau deqaji yoqneq qaji nanngi ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Ninngi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum.”<sup>26</sup> Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanngo are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, “Tamo nanngi ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.’ Yeqnaqa nanngi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyoqna urateqnuq. Pol aqa kumbra di ninngi uneqnuq. Aqa anjam dego ninngi queqnuq. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu.”<sup>27</sup> Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanngi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ninngi qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nanngi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnuq. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nanngi Artemis aqa ñam soqteqnuq. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

<sup>28</sup> Onaqa sulum gereiyo tamo nanngi anjam di qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqnsib maroqneq, “Efesus gago qotei Artemis a

qotei kobaquja.”<sup>29</sup> Nanġi degsib murqumyeqnaḅqa tamo uḅgasari kalil Efesus di soqneḅ qaji nanġi qusibqa nanġi dego murqumyoqneḅ. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji aġi Gaius Aristarkus wo nanġi ojeḅ. Ojsib nanġi aiyel girinġrsib qure deqa gate kokba nanġo ulatamuq di tigeltinġrqa marsib gurgurosib koro sawaq joqsib gileḅ.<sup>30</sup> Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo uḅgasari nanġo are latetnġrqa marsiqa nanġo ambleq aiqa laqnaqa tamo uḅgasari Yesus dauryeb qaji nanġi na saidyeb.<sup>31</sup> Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneḅ qaji nanġi Pol qalieeb deqa nanġi dego anjam qarinġyosib minjeḅ, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

<sup>32</sup> Tamo uḅgasari tulaḅ gargekoba nanġi koro sawaq di koroosib murqumyoqneḅ. Utru kiye qa nanġi bosib koroeb di nanġi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laḅa laḅa murqumyoqneḅ.<sup>33</sup> Onaqa Juda qudei nanġi na tamo uḅgasari nanġo are latetnġrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnaḅqa tamo uḅgasari nanġi a unsib mareḅ, “Tamo di aqa une qa kiyo iġa bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo uḅgasari nanġi anjam bei minġrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanġi kiriqa osiq aqa baḅ soqtej.<sup>34</sup> Baḅ soqtonaqa nanġi kiriosai. Nanġi poinġrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanġi kalil olo murqumyoqnsib maroqneḅ, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nanġi anjam qujai di tulaḅ wainoqnsib sokobaiyeb.

<sup>35</sup> Onaqa Efesus nanġo gate bei a kamba tamo uḅgasari nanġi anjam minġrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanġi kiriqa osiq aqa baḅ soqtonaqa nanġi kirieleḅonabqa minġrej, “O Efesus tamo uḅgasari ninġi quiy. Efesus endia ninġi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqnuḅ. Artemis aqa sulum nami laḅ goge na uloḅosiq mandamq aiyej qaji di dego ninġi na taqateqnuḅ. Tamo uḅgasari kalil nanġi di qalie.”<sup>36</sup> Deqa tamo bei na anjam di gotranġyqa keresai. O ijo was, ninġi grotosib une bei yaib deqa ninġi mati lawo na sosib geregere are qaliy.<sup>37</sup> Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanġi une saiġoji. Ninġi na nanġi laḅa joqsib bonuḅ. Nanġi gago atra talq dena inġi bei bajinḅosai. Nanġi gago qotei Artemis aqa ñam misilinyosai dego.<sup>38</sup> Deqa Demitrius aqa wau qujai nanġi ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba nanġo ulatamuq di tigeltinġrsib anjam marqab.<sup>39</sup> Ninġi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nanġi koroosib nunġo anjam gereiyqab.<sup>40</sup> Bini iġa laḅa nġirinġigeltonum utru saiġoji. Deqa Rom gate kokba nanġi bosib koro endeqa utru nenemġibqa iġa na kamba anjam bei minġrqa keresaiiġo uge.”<sup>41</sup> Tamo gate dena tamo uḅgasari nanġi anjam degsi minġrsiqa nanġi winġrnaq jaraiyeb.

## 20

### *Pol a Masedonia sawa ti Griġ sawa ti dia walweloqnej*

<sup>1</sup> Onaqa tamo uḅgasari nanġo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanġi metnġrnaqa aqa areq di koroonaḅqa nanġi sinġilatnġrej. Osiq nanġi uratnġrsiqa Masedonia sawaq gilej.<sup>2</sup> Gilsiq sawa dia walweloqn-siqa Kristen nanġi itnġroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minġroqnej. Minġreqnaqa aqa anjam dena nanġi sinġilatnġroqnej. Onaqa a sumsiq Griġ nanġo sawaq di brantej.<sup>3</sup> Brantosiqa sawa dia bai qalub sosiqa dena qobuḅ na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoḅta mareqnaḅ qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy sinġa na

Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.”<sup>4-5</sup> A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanqi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di nanjo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirusa aqa ñiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanqi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsiq dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariñoqneb.<sup>6</sup> Onaqa Juda nanjo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanqi iga qa tariñoqneb qaji nanqi itnjrsimqa bati 7 nanqi koba na soqnem.

*Yutikus a ulonosiq moinaqa Pol na olo tigeltej*

<sup>7</sup> Onaqa Juda nanjo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanqi koroinjrsimqa nanqi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanqi uratnjrsim aiqas.<sup>8</sup> Nanqi koroesonabqa warum goge dia wanjal gargekoba pumblonjoqneb.<sup>9</sup> Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadan gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urnamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiq warum goge dena ulonosiq mandamq aiyej. Onaqa nanqi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej.<sup>10</sup> Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ninji are gulbeingaiq. A ñambile unu.”<sup>11</sup> Pol a nanqi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem ginjenyonaqa nanqi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanqi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanqi uratnjrsiqa aqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninji quiy. E aiyeqnum. Deqa ninji bole soqniy.”<sup>12</sup> Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanqi tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanjo talq gileb.

*Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej*

<sup>13</sup> Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninji namooy. E bunuqna sinja na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninji itngwai. Osiy dena ninji koba na qobun gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem.<sup>14</sup> Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem.<sup>15</sup> Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñerenem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem.<sup>16</sup> Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanjo inji meli bunuj otero bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

*Pol a Efesus nanjo Kristen gate nanqi anjam minjrej*

<sup>17-19</sup> Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa nanqi sinja na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanqi endegsi minjreb, “Ninji Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ninji anjam bei mernjwas.” Onaqa Kristen gate nanqi

tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonabqa a na nanġi anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate niġi quiy. E Esia sawaq di branto n̄asiti e nuṅgoq bosim niġi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam niġi mern̄goqnem. E ijo segi n̄am soqtqajqa are qalosaioqnem. Ijo kumbra di niġi qalie. E niġi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanġi na e lubsib moiyoṭbqa mareq nab dena e are gulbekobaiboqnej. <sup>20</sup> Niġi qalie, e bati gaigai nuṅgo koro sawaq di, nuṅgo segi segi talq di are siṅilatetn̄gwajqa anjam mern̄goqnem. E anjam deqaji niġi mern̄gwajqa uratosaiioqnem. <sup>21</sup> E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanġi siṅila na endegsi minjroqnem, ‘Niġi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nuṅgo areqalo siṅilatij.’ E degsi minjroqnem. <sup>22</sup> Deqa niġi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai. <sup>23</sup> E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

<sup>24</sup> “Di uṅum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E siṅila na Yesus aqa anjam bole tamo uṅgasari nanġi minjre minjre laqnqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo uṅgasari nanġi qa are boleiyeqnu.

<sup>25</sup> “Deqa niġi quiy. E nami nuṅgo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo uṅgasari nanġi taqatn̄rsim nanġo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e niġi uratn̄gitqa niġi ijo ulatamu olo uṅgasai. <sup>26-27</sup> Bati e nuṅgo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim niġi mern̄gekriterem. E wau di uratosaiioqnem. Deqa tamo bei a nuṅgo ambleq di padalqas di ijo une na sai. <sup>28</sup> O Kristen gate, niġi nuṅgo segi segi so gegerere taqatosib Qotei aqa tamo uṅgasari nanġi dego gegerere taqatn̄jroqniy. Qotei aqa tamo uṅgasari nanġi di kaja du du bul. Qotei na aqa N̄iri Yesus Kristus aqa leṅ aiyej qaji dena nanġi awainjrej. Deqa niġi nanġo gate bole sosibqa nanġi gegerere taqatn̄jroqniy. Wau di Mondor Bole na niġi enġej. <sup>29</sup> E qalie, e niġi uratn̄gitqa gisan anjam maro tamo qudei nanġi nuṅgo ambleq aisib Qotei aqa tamo uṅgasari nanġi ugeugeinjroq nab. Baun juwan na kaja nanġi ugeugeinjre qnub dego kere. <sup>30</sup> Nuṅgo ambleq dena dego tamo qudei nanġi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroq nab. Nanġi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo uṅgasari Yesus dauryeqnub qaji nanġi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanġi di daurn̄jqajqa deqa. <sup>31</sup> Deqa niġi gegerere n̄am atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai niġi mern̄goqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e niġi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam niġi mern̄goqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiioqnem. Niġi ijo anjam deqa gegerere are qaloqniy.

<sup>32</sup> “Bini e niġi Qotei aqa baṅq di atitqa a na niġi gegerere taqatn̄gwas. Qotei a niġi qa are boleiyej anjam di niġi siṅila na ojesoq nibqa anjam dena niġi siṅilatn̄gwas. Amqa inġi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo uṅgasari nanġi enjrqqa marej qaji di niġi oqab.

<sup>33</sup> “E silali qa ti gara qa ti tamo bei n̄ilyosaioqnem. <sup>34</sup> Niġi qalie, e inġi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo inġi awaiyoqnem. Osim tamo



nangi e koba na soqnem qaji nangi dego ingi anainjroqnem. <sup>35</sup> Kumbra kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di nangi segi unoqneb. Kumbra di nangi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Nangi waukobaoqnsibqa tamo ungasari singila saiqoji unub qaji nangi aqaryainjroqniy. Nangi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegi marej, “Tamo bei na tamo bei ingi yqas di tamo ingi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena ingi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

<sup>36</sup> Pol na Efesus Kristen gate nangi anjam degsi minjrsiq koboonaqa singa pulutosiqa nangi koba na Qotei pailyeb. <sup>37</sup> Pailyo koboonaqa gate nangi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundogyoqneb. <sup>38</sup> Pol na minjrej, “Ningi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nangi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nangi na iga suweigonab iga alile aisim nangi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

## 21

### *Pol a qobun na Jerusalem aiyooqnej*

<sup>1</sup> Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. <sup>2</sup> Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. <sup>3</sup> Iga qobun na aisim Saiprus nui jomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nangi na ingi ingi kalil wanqarosib mandamq di ateleheb. <sup>4</sup> Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjrsimqa bati 7 nangi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqa nangi endegi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.” <sup>5</sup> Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nango unqa ti angro ti nangi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem. <sup>6</sup> Pailyo koboonaqa iga nangi ban ojsimqa minjrem, “Ningi bole soqniy.” Onaqa nangi na iga mergeb, “Ningi aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nangi olo puluosib nango qureq gileb.

### *Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej*

<sup>7</sup> Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjrsimqa bati qujai nangi koba na soqnem. <sup>8</sup> Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nangi ingi jeiyu wau enjreb deqaji bei agi Filip. <sup>9</sup> Filip aqa angro sebin qolqe nangi a ombla soqneb. Nangi Qotei aqa medabu o qaji unqa.

<sup>10</sup> Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej. <sup>11</sup> Bosiqqa Pol aqa alalag yayisiqa qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nangi na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nango banq di atibqa nangi na a ugeugeiyqab.’ ”

<sup>12</sup> Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo ungasari qudei qure dia soqneb qaji nanqi iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.”  
<sup>13</sup> Onaqa Pol na iga mergej, “Ninqi kiyaca akamoqnsib are gulbetetbeqneb? E Tamo Koba Yesus aqa nam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa nam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.”  
<sup>14</sup> Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unqum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

*Pol a Jerusalem di brantej*

<sup>15</sup> Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inqi inqi kalil gereiyosim tigelosim aiyem. <sup>16</sup> Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanqi na iga tamo bei aqa nam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. <sup>17</sup> Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo ungasari dia soqneb qaji nanqi na iga nugsibqa tulan areboleboleinjrnaqa iga osib geregeregeb.

<sup>18-19</sup> Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanqi Jems koba na koroesonabqa Pol a nanqi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo ungasari nango ambleq di yoqnej qaji deqa nanqi sainjrej.

*Kristen gate nanqi na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”*

<sup>20</sup> Onaqa Kristen gate nanqi Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa nam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanqi Yesus qa nango areqalo singilateqneb. Nanqi Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqneb. <sup>21</sup> Deqa tamo qudei na Juda nanqi endegsib minjreqneb, ‘Pol na Juda tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanqi Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nanqi endegsi minjreqnu, “Nungo angro nanqi muluj breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninqi dauryqa mernej qaji di uratiy.”’ O Pol, tamo qudei na Juda nanqi degsib minjreqneb. <sup>22</sup> Juda nanqi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom? <sup>23</sup> Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanqi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nango gate banqa ti me jungum ti urateb unub. <sup>24</sup> Deqa ni nanqi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanqi koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanqi na Qotei atraiyosib nango gate banqa ti me jungum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nanqi ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, ‘Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanqi a qa mareqneb qaji di bolesai.’ <sup>25</sup> Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nenjrenyosim sawa bei bei qaji nangoq qarinyem. Nanqi di Yesus qa nango areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, ‘Ninqi gisanj qotei atrainjro qaji inqi bei uyoqnaib. Wagme lenj ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsim qosisim nenjrenyosim nangoq qarinyem.” <sup>26</sup> Onaqa Pol na tamo qolqe nanqi di joqsiqua nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanqi koba na dauryosib yeb. Osiqa

atra tamo nanği minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom.”

*Juda tamo qudei nanği atra tal miligiq di Pol ojeb*

<sup>27-28</sup> Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena belenĵeb qaji nanği Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojeb. Ojsib lelenoqnsib tamo unĵasari kalil nanĵo areqalo ugetetnrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, “O Israel tamo unĵasari, niŵgi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilinĵ anjam mareqnaqa tamo unĵasari kalil nanği queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanği joqoqnsiqa koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu.” <sup>29</sup> Nanği degsib mareb. Di kiyaaqa? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimus a Pol ombra Jerusalem dia laqnaqqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej.”

<sup>30</sup> Onaqa tamo unĵasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanği anjam di qusibqa minjinĵ oqetnrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojeb. Ojsib girinĵosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranĵme kalil kabutelenĵeb.

*Rom qaja tamo nanği bosib Pol olo eb*

<sup>31</sup> Onaqa nanği Pol moiyoqqa marsibqa baŵ na qaloqneb. Qaleqnaqqa Rom qaja tamo nanĵo gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo unĵasari kalil nanği minjinĵ ani oqetnrqnu.” <sup>32</sup> A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanĵo gate nanği ti joqsiqa gurgurosib tamo unĵasari nanĵo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb. <sup>33</sup> Onaqa qaja tamo nanĵo gate koba a bosiqqa Pol ojsiqa aqa qaja tamo nanği minjrej, “Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nanği bosib Pol tontonaqqa qaja tamo nanĵo gate koba a na tamo unĵasari kalil nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa niŵgi a qaloqnaq?” <sup>34</sup> A nanği degsi nenemnjrnaqa nanği olo lelenkobaoqnsib anjam utru segi segi marelenoqneb. Qudei nanği anjam bei maroqneb. Qudei nanği anjam bei maroqneb. Nanği degsib marelenoqnsib ariya nanği Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanĵo gate koba a na aqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği Pol osib nanĵo neio talq osi gileb. <sup>35-36</sup> Osi giloqnsib nanĵo neio tal jojomyeqnaqqa tamo unĵasari kalil nanği minjinĵ ani oqetnrnaqa nanği daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, “Niŵgi na Pol qalsib moiyoqiy.” Nanği degsib maroqneb deqa qaja tamo nanği na Pol soqtosib nanĵo qawarq di atsib osi giloqneb.

*Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej*

<sup>37</sup> Nanği Pol osi giloqnsib nanĵo neio tal gogeq di atqa laqnaqqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanĵo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?” <sup>38</sup> E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.” <sup>39</sup> Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaqaja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo unĵasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?” <sup>40</sup> Onaqa qaja tamo nanĵo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa baŵ soqtonaqa tamo unĵasari kalil nanği kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

## 22

<sup>1</sup> “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merngit quiy.” <sup>2</sup> Pol a Hibru anjam na nanği degsi minjrnaqa nanği torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, <sup>3</sup> “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanği na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanžo dal anjam gegerere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Agi bini ninği Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeqñub dego kere. <sup>4</sup> E na tamo unğasari Yesus aqa gam dauryoqñeb qaji nanği moyiotnrqqa maroqñsim nanği tulan ugeugeinjroqñsim tontnjroqñsim tonto talq di breinjroqñem. <sup>5</sup> Ninği na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanği nenemnjribqa ijo kumbra deqa ninği saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nenğrenğyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanği enjrqai. Enjritqa nanği na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unğasari Yesus qa nanžo areqalo singilateqñub qaji nanği ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

*Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej*

<sup>6-7</sup> “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige pulonğ singila koba minjal ti lanğ goge na aisiq ijo ulatamuq di tulan rianonaqa e ulonğosim mandamq di nğiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqñum?’ <sup>8</sup> Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqñum.’ <sup>9</sup> Tamo e ombla soqñeb qaji nanği dego pulonğ di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanği poinjrosai.

<sup>10</sup> “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’ <sup>11</sup> Pulonğ di tulan rianosiq nğam qamotbonaqa e nğam ambruibonaqa nğam atqa keresai. Deqa tamo nanği e ombla soqñeb qaji nanği ijo banğ ojsib e babanğbosib Damaskus osi gileb.

<sup>12</sup> “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nğam Ananias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo unğasari kalil Damaskus di soqñeb qaji nanği a qa maroqñeb, ‘A tamo bolequja.’ <sup>13</sup> E Damaskus gilsim di sonamqa Ananias na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino nğamdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo nğamdamu poibonaqa e olo nğam atsim Ananias aqa ulatamu unem. <sup>14</sup> Onaqa Ananias na olo merbej, ‘Gago moma nanžo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwjajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintinğ yeqnu qaji tamo. <sup>15</sup> Deqa ni aqa anjam mare mare laqñsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo unğasari kalil nanği sainjroqñe. <sup>16</sup> Deqa ni tariñaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nğam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananias na e degsi merbej.

*Pol a nami sawa bei bei qaji nanğoaq gilej deqa saej*

17-18 “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pai-lyoqnsimqa e njeio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda nanqi ni quetmoqnqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’ 19-20 Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanqi qalie, nami e nanqo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo unqasari ni qa nanqo areqalo sinqilatoqneb qaji nanqi ojelenoqnsim toqon na nnumoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanqi ino wau tamo Stiven meniñ na qaleqnbqqa e jojom di tigelosim tamo nanqi a qaloqneb qaji nanqo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ninqi keretosib Stiven qalonub moiqo.” Ijo kumbra di Juda nanqi qalie.’ 21 Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarinqmitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanqi ijo anjam minjroqnqam.’ ”

*Pol a na qaja tamo nanqi minjrej, “E Rom tamo”*

22 Pol a tamo unqasari nanqi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanqoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanqi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moyem. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.” 23 Nanqi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanqo gara jugo piqtelenosib nanqo ban na wi ramboiyoqnsib breieyqnb goge oqoqnej. 24 Onaqa qaja tamo nanqo gate koba a na aqa qaja tamo nanqi minjrej, “Ninqi Pol osib nunqo njeio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo unqasari nanqi murqumyoqnsib a qalib moiqaqqa mareqnb di a na gegerere merbimqa e quqwai.” 25 Onaqa qaja tamo nanqi Pol sil na tontosib kumbainyqa laqnbqqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa ninqi ijo une mati qalieosaiosib e lanqa kumbainjqab di kumbra bole kiyo?”

26 Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanqo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?” 27 Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.” 28 Degsi minjnaqa qaja tamo nanqo gate koba dena olo Pol minjej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanqi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanqi Rom qaji deqa e Rom tamo tintiq.” 29 Onaqa qaja tamo nanqi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanqo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiqa a ulaej. Di kiyaya? A na aqa qaja tamo nanqi minjrnqa Pol sil na tonteb deqa.

*Pol a Juda tamo kokba nanqi anjam minjrej*

30 Onaqa nebeonaqa Juda nanqi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanqo gate koba a qalieqa marsiqqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanqi metnjrnaq bosib koroonaqqa Pol osiqqa nanqo ulatamuq di tigeltelj.

## 23

1 Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanqi koqnjrnsiq endegsi minjrej, “O ijo was ninqi quiy. E nami Qotei aqa nqamgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.” 2 Onaqa atra tamo gate aqa nam Ananias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nanqi Pol aqa areq

di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, “Niği Pol aqa medabuq di qaliy.”<sup>3</sup> Onaqa Pol na Ananais minjej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni nıamtañ babanq di nıam qağ na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jıgat. Ağı ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigelthonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranıyosim nanği ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

<sup>4</sup> Onaqa tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?”<sup>5</sup> Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Ağı Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenıyeb unu, ‘Niği nunğo gate koba a anjam uge minjaib.’ ”

<sup>6</sup> Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanğo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was niği quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreño qaji nanği monđorı olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulañ singilateqnum. Anjam deqa qujai nanği na e ojsib nunğo nıamdamuq di tigelthonub.”

<sup>7</sup> Pol na nanği degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği poelenosib nırinıkobaeb.<sup>8</sup> Di kiyaaqa? Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai. Lanğ anğro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği subq na tigelqab. Lanğ anğro unub. Mondor nanği dego unub.”<sup>9</sup> Deqa nanği kalil poelenosib nırinıkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanğo dal anjam qalie tamo qudei nanği tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lanğ anğro bei na kiyo anjam minjgoqa a degsi marqo.”<sup>10</sup> Nanği degsib marnabqa qoto anjam tulañ kobaej. Onaqa qaja tamo nanğo gate koba a di unsıqa are qalej, “Nanği Pol aqa jejamu tulañ ugeugeiyqab.” A degsi are qalsıqa ulaosiq aqa qaja tamo nanği metnrnaqa bosib Juda nanğo banq dena Pol yainjrsib nanğo nıeio talq olo osi gileb.

<sup>11</sup> Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaqa Tamo Koba a bosıqa Pol aqa areq di tigelosiq minjej, “Ni are singilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnam.”

### *Juda tamo qudei nanği Pol qalsib moiıyotqajqa anjam qoseb*

<sup>12</sup> Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanği koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiıyotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiıyotosaisosimqa iga inği ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiıyotosimqa bati deqa iga olo inği ti ya ti uyqom.”<sup>13</sup> Juda tamo 40 nanği anjam degsib qoseb.<sup>14</sup> Osib Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti nanğoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiıyotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiıyotosaisosimqa iga inği ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiıyotosimqa bati deqa iga olo inği ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum.”<sup>15</sup> Deqa niği ti Juda tamo kokba kalil nanği ti endegıyiy. Niği na qaja tamo nanğo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Niği na

qaja tamo nanngo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nunngoq di brantosaisoqnmqqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqtom.”

<sup>16</sup> Onaqa Pol aqa jaja aqa njiri a nanngo anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja tamo nanngo njeio talq gilsiqqa anjam di Pol minjej. <sup>17</sup> Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, “Ni angro wala endi osim nunngo gate koba aqa areq osi aiyimqqa a na anjam bei minjqas.”

<sup>18</sup> Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni angro wala endi osi aiye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

<sup>19</sup> Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na angro wala di ban titosiqa kiñala sasalosiqqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?” <sup>20</sup> Onaqa minjej, “Juda tamo kokba nanngi anjam bei kereteb. Nanngi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam gegerere qusim aqa une qalieqom.’ Nanngi ni degsib mermqab. <sup>21</sup> Deqa ni nanngo anjam di quetnrajaim. Tamo 40 nanngi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiyoqtom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiotosaisosimqqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiotosimqqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.’ Nanngi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanngi gamq di tariñeqnub. Ni na Pol osi aiyoqnmqqa gamq di nanngi Pol qalsib moiyoqtqab.” <sup>22</sup> Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqa minjej, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

*Nanngi na Pol qarinyonabqa Rom nanngo gate Feliks aqaq gilej*

<sup>23</sup> Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanngi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Ninngi na qaja tamo 200 singa na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo 200 an osi laqnub qaji nanngi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanngi ti minjribqa nanngi bini qolo sen bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ninngi na endegsib minjriy, ‘Nunngo walwelqajqa ingi ingi gereiyosib soqniy.’” <sup>24</sup> Osiqa olo nanngi aiyel minjrej, “Ninngi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ninngi na gegerere taqatosib osi gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanngo gate koba a na nanngi aiyel degsi minjrej. <sup>25</sup> Osiqa anjam bei endegsi nenngrenyej,

<sup>26</sup> “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanngo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nenngrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. <sup>27</sup> Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanngi na a ojsib moiyoqtqa laqnabqa e ijo qaja tamo nanngi ti aisim Juda nanngo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanngo banq dena yainjrem. <sup>28</sup> Nanngi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltem. <sup>29</sup> Tigeltonamqa nanngi anjam gargekoba mareleñeqnabqa e qusimqqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanngi nanngo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanngi Pol aqa une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a lanja moiyoqtqa keresai. Tonto talq di lanja waiyqa keresai dego. E degsi poibej. <sup>30</sup> Ariya bini e quonum, nanngi Pol qalsib moiyoqtqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanngi Pol aqa jejamuq di une qameteqñub qaji nanngi endegsi minjrqi, ‘Ninngi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une gegerere minjib a quqwas.’”

<sup>31</sup> Qaja tamo nanngo gate koba a anjam degsi nenngrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanngi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia nereneb. <sup>32</sup> Nebeonaqa qaja tamo singa na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo an osi laqneb qaji nanngi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanngo njeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanngi segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. <sup>33</sup> Osi gilsibqa nanngo gate koba aqa anjam nenngrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigelteb. <sup>34</sup> Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minnej, “E Silisia sawa qaji.” <sup>35</sup> Degsi minjnaqa Feliks na olo minnej, “Tamo nanngi ino jejamuq di une qameqnuq qaji nanngi babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

## 24

### *Juda nanngi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb*

<sup>1</sup> Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananaias a ti Juda gate qudei ti nanngo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. <sup>2</sup> Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minnej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiyoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum. <sup>3</sup> Deqa iga ni qa tulan areboleboleigeqnaqa ino ñam soqteqnum.

<sup>4</sup> “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. <sup>5</sup> Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo ambleq di qoto tigelteqnu. Osiqa nanngi pupoinjroqnsiqa minjreqnu, ‘Ninngi gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’ <sup>6-7</sup> A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanngo gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqqa gago banq dena Pol singila na yaigej. <sup>8</sup> Yaigosiqqa mergej, ‘Ninngi Pol qa anjam bei soqnimqa gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minnej.

<sup>9</sup> Onaqa Juda tamo kalil nanngi tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

### *Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej*

<sup>10</sup> Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minnej, “E qalieonum, ni wausau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai. <sup>11</sup> Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanngi nenemnjrimqa degsib mermqab. <sup>12</sup> E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltosaioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanngi e nubosai. E atra talq di, Juda nanngo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na



soqnem. E kumbra uge bei yosaiqnem. <sup>13</sup> Deqa une kalil Juda nanği ijo jejamuq di gameqnum qaji di bolesai. Nanği ijo une bei ubtosib marqa keresai.

<sup>14</sup> “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanği endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo unğasari nanği poelneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanço Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam kalil nami nengrenyoqneb qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum. <sup>15</sup> Mondon Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanği olo subq na tigeltnrqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariñoqnsim unum. Juda nanği dego degyeqnum. <sup>16</sup> E subq na tigelo bati qa tariñeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa nğamgalaq di, tamo unğasari kalil nanço nğamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

<sup>17</sup> “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanği mam soqneb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem. <sup>18</sup> Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanği na e nubeb. E tamo unğasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego. <sup>19</sup> Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanği na e ojob. Deqa tamo nanği di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab. <sup>20</sup> Nanği bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanği nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab. <sup>21</sup> Bole, ijo anjam qujai endeqa nanği na ijo jejamuq di une qametbeb. E nanço ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, “Tamo kalil moreño qaji nanği mondon olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ningi na e tigeltbonub.” Pol a Feliks degsi minjej.

<sup>22</sup> Feliks a nami tamo unğasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanço kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanği endegsi minjrej, “Nunço anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanço gate koba Lisias a bamqa ningi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.” <sup>23</sup> Osıqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanği a unqa bosib ingi ingi qa aqaryaiyqa maroqribqa ni na saidnjraim.”

*Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej*

<sup>24</sup> Bati qudei koboonaqa Feliks aqa nğan Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unja. Pol a bosıqa tamo nanği Kristus Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. <sup>25</sup> Kumbra bole tıntın dauryqajqa ti tamo nanço segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondon tamo nanço une qa pegınjrqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusıqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.” <sup>26</sup> Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaiqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?” Osıq deqa deqa metoqnej.

<sup>27</sup> Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uraton-aqa tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Judia nanjo are boletetnrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonaq soqnej.

## 25

*Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”*

<sup>1</sup> Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej. <sup>2-3</sup> Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanji bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneq. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim qaja tamo nanji Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanji degsib Festus minjeb. Di kiyaaqa? Nanji nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanji Pol osi boqneqqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom.” <sup>4</sup> Onaqa Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai. <sup>5</sup> Deqa ninji Pol qa anjam bei soqnimqa ninji na tamo ñam ti qudei giltjrib nanji e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanji ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

<sup>6</sup> Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosisqa olo puluosiq Sisaria gilej. Judia tamo qudei nanji a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqqa aqa qaja tamo nanji minjrej, “Ninji Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanji na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb.

<sup>7</sup> Onaqa Judia tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanji Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenoqneq. Nanjo anjam di utru saiqoji. <sup>8</sup> Onaqa Pol a kamba marej, “E Judia gago dal anjam bei gotranjosaiqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaiqnem. E Rom nanjo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiqnem. Deqa e une saiqoji.”

<sup>9</sup> Pol a degsi marnaqa Festus a Judia nanjo are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisiq dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?” <sup>10</sup> Onaqa Pol na minjrej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Judia nanji qa une bei yosai. <sup>11</sup> Une kobaqaja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Judia nanji ijo jejamuq di qameqneq qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanjo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.” <sup>12</sup> Pol na Festus degsi minjrnaqa a warumq dena oqedosiqqa Rom tamo kokba qudei nanji koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minjrej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarinyimqqa Sisar aqaq gilqam.”

*Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”*

<sup>13</sup> Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanjo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb. <sup>14</sup> Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjrej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu. <sup>15</sup> Deqa e Jerusalem di sonamqa Judia gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une

qa marsim ojsim ino qaja tamo nanjo banq di atimqa nanji na qalib moiymem.’<sup>16</sup> Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei lanja ojsim qaja tamo nanjo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanji tamo bei qa anjam soqnimqa nanji mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

<sup>17</sup> “E na Juda nanji degsi minjnamqa nanji e daurbosib Sisaria beb. E tarijosai. Nebeonaqa nanji koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanji minjnamqa nanji Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigeltib. <sup>18</sup> Onaqa Juda nanji tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. E nami are qalem, nanji une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanji degyosai. <sup>19</sup> Nanji nanjo segi louqa kumbra qa njirinoqnsib Pol ombla anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moiyej olo njambile unu. Aqa ñam Yesus.’ <sup>20</sup> Onaqa e nanjo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’ <sup>21</sup> E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanji minjrem, ‘Ninji Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’”  
<sup>22</sup> Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

<sup>23</sup> Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanjo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanji dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanji minjnaqa nanji Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigeltib. <sup>24</sup> Tigeltonab Festus na Agripa minjej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninji koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanji murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moiymem. A olo mandamq endi saiq.’ Nanji bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb. <sup>25</sup> E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a lanja moiyoqta keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinyitqa Rom gilqam.’ <sup>26</sup> O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nengrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Lanja qarinyqai di Sisar a njirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltunum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtun ninji kalil qusib merbibqa une deqa nengrenyit Sisar aqaq gilqas. <sup>27</sup> E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e lanja qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

## 26

### *Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej*

<sup>1</sup> Onaqa Agripa na Pol minjej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiq endegsi marej, <sup>2</sup> “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnuq qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas. <sup>3</sup> Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

<sup>4</sup> “Juda kalil nanġi e qa qalie unub. E anġro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem. <sup>5</sup> Nanġi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanġi ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Nanġi qalie, e anġro wala qa Farisi nanġo ambleq di sosimqa nanġo kumbra dauryoqnem. Farisi nanġo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulaġ bunyejunu. <sup>6</sup> Bini e inġi bole bole Qotei a nami gago moma nanġi enjrqqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejjunum. <sup>7</sup> Gago moma nanġi di agi Jekop aqa anġro 12 nanġo moma. Nanġi e ti koba na inġi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanġi ijo jejamuq di une qametbeqnum. <sup>8</sup> Kiyaaqa ninġi qudei endegsib are qaleqnum, ‘Qotei na tamo moreño qaji nanġi olo subq na tigeltjnjqasai?’

<sup>9</sup> “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqnsim jeutosim laqnem. <sup>10</sup> E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nanġi na e odbeqnaqqa e Qotei aqa tamo unġasari nanġi ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Osim Juda gate nanġi koba na areqalo qujaitosim maroqnem, ‘Nanġi ñumsib moiyojnjqari.’ <sup>11</sup> E bati gargekoba Juda nanġo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo unġasari nanġi ojelenoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are qaloqnem, ‘E nanġi jaqatin koba enjritqa nanġi ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.’ Degsi are qaloqnsim nanġi ugeugeinjroqnem. E nanġi qa minjin ani oqetbeqnaqa nanġi daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nanġi itjnroqnsim ugeugeinjroqnem.

*Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej*

<sup>12-13</sup> “O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanġi na e qarinjbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige puloġ singila koba minjal ti laġ goge na ijoq ainaq unem. A tulaġ rianjosiaqa tamo e koba na walweloqnem qaji nanġi ti iga suwantgej. Aqa rian di senj ti keresai. Rian dena senj aqa rian tulaġ bunyej. <sup>14</sup> Suwantgonaaqa iga kalil ululoŋosim mandamq di nerenem. E ñeiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeiyeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.’ <sup>15</sup> Onaqa e na minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa a na merbej, ‘E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji. <sup>16</sup> Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnaqai qaji ti deqa mare mare laqnaqam. <sup>17</sup> Bunuqna e ni qarinjmitqa ni Juda nanġi ti sawa nanġi ni sawa bei bei qaji nanġi ti nanġoq giloqnaqam. Deqa ni nanġi qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa nanġi ni moiyojnjqasai. <sup>18</sup> Ni nanġoq giloqnsim ijo anjam minjroqnimqa nanġi e qa poinjroqnim amburu uratosib suwanjoq boqnaqab. Ni na nanġi are bulyetjnroqnimqa nanġi Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqnaqab. Amqa e na nanġo une kalil kobotetjnritqa inġi bole bole e nami enjrqqa marem qaji di nanġi oqab. E na nanġi ti tamo unġasari kalil e qa nanġo areqalo singilateqnum qaji nanġi ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenjt sqab.’

*Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej*

<sup>19</sup> “Deqa Mandor Agripa, laġ goge dena puloġ ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjyosai. <sup>20</sup> E aqa anjam

di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam paltoqnsimqa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnem, ‘Ninqi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnbqqa tamo ungasari nanqi na ninqi nunqsib mernjwab, “Bole, ninqi are bulyonub.”’ E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo ungasari nanqi anjam di minjroqnem. <sup>21</sup> Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoqbqa maroqneb. <sup>22</sup> Ariya nanqi e moiyoqbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merngeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanjo anjam di segi e bini palonteqnum. <sup>23</sup> Nanjo anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti anjam minjroqnmqa nanqi suwanjoq boqnbqab.”

*Pol na Agripa minjej, “Ni Kristus qa ino areqalo sinjilat”*

<sup>24</sup> Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqq lelenosiq minjej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulan nanaritmqa.” <sup>25</sup> Onaqa Pol na minjej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum. <sup>26</sup> Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaiqnej. A boleq di unu. <sup>27</sup> O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nami nengrenyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

<sup>28</sup> Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?” <sup>29</sup> Onaqa Pol na minjej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnuq qaji nanqi ti Mandor Agripa a ti nanqi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanqi degsib sqajqa e ni pailmosai.’ ”

<sup>30-31</sup> Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanqi ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoqbqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” <sup>32</sup> Nanqi degsib marsibqqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonom oqedqo qamu.”

## 27

*Pol a qobun na Rom qureq gilqajq*

<sup>1</sup> Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanjo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. <sup>2</sup> A na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqu Adramitium qure nanjo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqu mareb. <sup>3</sup> Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa

Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobuŋ uratosiq aqa Kristen was qudei nanŋi itnjrnaqa nanŋi na inŋi inŋi qa aqaryaiyeb. <sup>4</sup>Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotraŋgonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. <sup>5</sup>Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

<sup>6</sup>Dia Julius a Aleksandria qure nanŋo qobuŋ bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiq a na iga Pol ombla tonto tamo nanŋi ti joqsqa qobuŋ di gogetem. <sup>7</sup>Gogetosim jinŋa na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotraŋgonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotraŋgonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobuŋ bu-lyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem. <sup>8</sup>Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobuŋq di wauo qaji nanŋi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qunduŋ Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.

<sup>9-10</sup>Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanŋo qurienŋo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobuŋq di wauo qaji nanŋi endegsi minjrej, “Niŋgi quiy. E qalieonum, iga qobuŋ na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobuŋ aqa inŋi inŋi gargekoba loumqas. Qobuŋ dego tugwas. Qobuŋ a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.” <sup>11</sup>Pol a nanŋi degsi minjrnaqa qobuŋ kuñi ojo tamo wo qobuŋ aqa abu wo nanŋi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiq nanŋo aiyel anjam taqyej. <sup>12</sup>Deqa iga qobuŋ na gilem. Qunduŋ iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobuŋ beteqajqa qunduŋ bolesai. Deqa tamo gargekoba nanŋi mareb, “Jagwa bati brantqa jojomqo deqa iga qunduŋ endi uratosim gilsim Finiks qunduŋq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qunduŋ bolequja.

### *Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej*

<sup>13</sup>Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobuŋq di wauo qaji nanŋi mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qunduŋq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobuŋ miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem. <sup>14-15</sup>Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotraŋgonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej. <sup>16-17</sup>Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobuŋq di wauo qaji nanŋi waukobaosib qobuŋ du soqtosibqa qobuŋ ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobuŋ du ulonjaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobuŋ ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainjosib singilateb. Qobuŋ ururosim Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobuŋ rer qalnab aiyej. Nanŋi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej. <sup>18</sup>Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulaŋ kobaosiq iga gotraŋgonaqa yuwal ugeonaqa qobuŋ tuqepatej. Deqa tamo qobuŋq di wauo qaji nanŋi inŋi inŋi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb. <sup>19</sup>Olo nebeonaqa nanŋi qobuŋ aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb. <sup>20</sup>Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsiq iga gotraŋgoqnej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

<sup>21</sup> Bati gargekoba tamo qobuñq di so qaji nanñi ingi uyosai. Deqa Pol a nanño ambleq di tigelosiq minjrej, “O tamo ninñi quiy. E nami merngem, ninñi Krit nui uratosib gilaib. Ninñi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninñi uniy. Qobuñ aqa ingi gargekoba loumelenqo. <sup>22</sup> Deqa e ninñi olo endegsi merngwai. Ninñi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobuñ segi padalqas. <sup>23-24</sup> Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan angro bei bosiq a ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobuñ na gileqñub qaji nanñi dego Qotei na taqatnjrim nanñi padalqasai.’ Lan angro na e degsi merbej. <sup>25</sup> Deqa ninñi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas. <sup>26</sup> Ariya ninñi quiy. Iga qobuñ na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobuñ a ojtqas.”

<sup>27</sup> Pol na nanñi degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobuñq di wauo qaji nanñi qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?” <sup>28</sup> Nanñi degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanñi olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita. <sup>29</sup> Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobuñ a ojtqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobuñ tigelqas.” Degsib marsibqa qobuñ bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanñi endegsib wainoqneb, “Urur suwaneme.” <sup>30</sup> Onaqa tamo qobuñq di wauo qaji nanñi endegsib are qaleb, “Iga qobuñ uratosim qobuñ du na jaraiqom.” Nanñi degsib are qalsibqa gisañosib tamo nanñi minjreb, “Iga qobuñ namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib qobuñ du uli na osib qobuñ ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. <sup>31</sup> Degyeqñabqa Pol a di unsiqa qaja tamo nanñi ti nanño gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobuñq di wauo qaji nanñi jaraiqa mareqñub. Nanñi jaraiqab di ninñi kalil padalqab.” <sup>32</sup> Onaqa qaja tamo nanñi qobuñ du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanrej.

<sup>33</sup> Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanñi endegsi minjrej, “Ninñi ingi uyyi. Bati olekoba ninñi ingi uyosai. Nunño are ñeiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. <sup>34</sup> Deqa e singila na endegsi merngwai, ninñi ingi uysib dena ninñi singilaqab. Osib ninñi kalil bole sqab. Bei padalqasai.” <sup>35</sup> Pol na tamo kalil nanñi degsi minjrsiqqa bem bei osiq nanño ulatamuq di Qotei pailyosiqqa bem gentosiq uyej. <sup>36</sup> Degonaqa tamo kalil nanñi areboleboleinjrnaqa nanñi kamba dego bem elenjosib uyej. <sup>37</sup> Iga tamo qobuñq di soqnem qaji kalil 276. <sup>38</sup> Tamo kalil nanñi ingi uynab menetnjrnaqa qobuñ otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

### *Qobuñ paraparaej*

<sup>39</sup> Onaqa nebeonaqa nanñi ñam atsib mandam bei uneb. Nanñi mandam di poinjrosai. Nanñi qunduñ bei dego uneb. Qunduñ di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobuñ tiryqom.” <sup>40</sup> Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ginjenyosibqa anka yuwalq di uratelenjeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyeb. <sup>41</sup> Aisib qobuñ namoq sargum bei

gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiq qobun bunuq di qalnaqa paraparaej. <sup>42</sup> Onaqa qaja tamo nanqi mareb, “Tonto tamo nanqi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam morenqab.” <sup>43</sup> Degsib marnabqa nanjo gate Julius a are qalej, “Nanqi Pol dego qalib moiyaib deqa e na nanqi saidnrqai.” Degsi are qalsiq nanqi minjrej, “Tonto tamo nanqi ñumaib.” Osiq tamo qawaino qalie nanqi minjrej, “Ninqi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.” <sup>44</sup> Osiq tamo qawaino qaliesai qaji nanqi minjrej, “Qobun paraparaqo qaji aqa sarqei ninqi na elenosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanqi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenem.

## 28

### *Pol a Malta nuiq di soqnej*

<sup>1</sup> Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. <sup>2</sup> Onaqa tamo ungasari nui dia soqneb qaji nanqi kumbra tulan boledamu dauryosib iga geregeregeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa nam tunqyosib mergeb, “Ninqi bosib namyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga namyuwo areq di awoonam jejamu kankanqej. <sup>3</sup> Onaqa Pol a nam koroiyosiq namyuwoq di atnaqa amal uge nam miligiq di soqnej qaji kanqanyonaqa oqedosiq Pol aqa banq di uniyosiq gainesoqnej. <sup>4</sup> Onaqa nui deqaji tamo ungasari nanqi amal uge Pol aqa banq di uniyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiysai deqa gago qotei na a kambatosiq amal uge qarinyqoqa a uniyqo. Deqa a moiqas.” <sup>5</sup> Onaqa Pol na aqa banq butuyonaqa amal ulonqosiq namyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. <sup>6</sup> Onaqa nanqi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisisim ulonqoqatqas kiyo degsib marsibqa tarinqobaeb. Tarinqonab tarinqonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanqi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

<sup>7</sup> Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiq dia bati qalub iga geregereigoqnej. <sup>8</sup> Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanqanyosiq bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiq Qotei pailyosiq aqa jejamuq di banq atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. <sup>9</sup> A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanqi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanqi kalil boletnjroqnej. <sup>10</sup> Ariya nui deqaji tamo ungasari nanqi na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inqi inqi kalil iga saiigelenej qaji di nanqi na olo egelejonab gago inqi inqi kereej.

### *Pol a Rom qureq di brantej*

<sup>11</sup> Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa angro aiyel nanjo sulum gereiyosib atnab soqnej. <sup>12</sup> Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. <sup>13</sup> Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem. <sup>14</sup> Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi



itnjrem. Itnjrnmaq nangi na metgonabqa iga bati 7 nangi koba na soqnem. Sosimqa nangi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. <sup>15</sup> Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nangi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nangi aiyeqnabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Ingi Qarinjo Qure dia nangi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam Njerejo Tal Qalub dia nangi qudei turem. Turosим unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiq aqa are singilakobaiyej.

<sup>16</sup> Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nanjo gate nangi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

*Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej*

<sup>17</sup> Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nangi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonaq minjrej, “O ijo was nangi quiy. Jerusalem dia Juda nangi e laja ojsib Rom nanjo banq di atnab nangi na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosai oqnem. Gago moma nanjo kumbra bei dego gotranjyosai oqnem. <sup>18</sup> Deqa e Rom gate kokba nanjo ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nangi qusibqa ariya nangi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nangi e laja moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb. <sup>19</sup> Marnabqa Juda nangi na Rom gate kokba nanjo anjam di gotranjyeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, ‘E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.’ E degsi marem. Ariya e Juda nangi qa anjam bei yala sosai. <sup>20</sup> O ijo was, e nangi nungsiy ijo anjam merngwajqa deqa metnjgonum. E ingi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nangi enjrqa marej qaji di oqajqa tarijoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub.” Pol a degsiqa Juda tamo gate nangi minjrej.

<sup>21</sup> Onaqa nangi na Pol minjeb, “Judia sawaq di tamo qudei nangi ni qa anjam bei nengrenjyosib gagoq qarinjyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego. <sup>22</sup> Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nangi mareqnuq, ‘Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nangi poelneqnuq.’ ” Juda tamo gate nangi na Pol degsib minjeb.

<sup>23</sup> Ariya nangi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nangi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonaqqa Pol a tigelosiq anjam utru atsiq anjam olekoba nangi minjreqlaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiq minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam na ti anjam mutu quja quja elenjoqnsiq nanjo are qametnjrimqa nangi Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej. <sup>24</sup> Minjreqlaqa Juda qudei nangi Pol aqa anjam di qusib mareb, “Anjam di bole.” Onaqa nangi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, “Anjam di bolesai.” <sup>25</sup> Nangi degsib areqalo ayeltosib tigelosib jaraiqa laq nabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, “Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nangi anjam endegsi minjroqnej, <sup>26</sup> ‘Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poingonqasai. Ningi ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poingonqasai.’ Agi Qotei na Aisaia minjej, ‘Ni nanjoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne. <sup>27</sup> O Aisaia, tamo ungasari di nanjo are miligi getenjrejunu. Nanjo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nangi ñam brunjejunub. Deqa nanjo ñamdamu na ijo kumbra

unqa keresai. Nanjo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanji are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanji boletnjqasai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

<sup>28-29</sup> Osiqa Pol a olo Juda nanji minjrej, "O ijo was ninji endegsi poinjem. Qotei na sawa bei bei qaji nanji elenqa marsiqa anjam qarinyonaqa nanjoq gilej. Nanji qusib dauryqab."

<sup>30</sup> Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyele soqnej. Son-aqa tamo ungasari nanji a unqajqa beq nabqa a na nanji kalil joqoqnsiqa aqa talq di koba na awoqnsib qairoqneb. <sup>31</sup> Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqa nanji sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaioqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiioqnej.

## ROM

### *Pol a Yesus aqa wau tamo*

<sup>1</sup> E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

<sup>2</sup> Tulaŋ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi anjam bole di nenŋrenyonab soqnej. Nenŋrenj di Qotei aqa segi nenŋrenj. <sup>3</sup> Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiqa Devit aqa len na ŋambabej. <sup>4</sup> Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri siŋgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. <sup>5</sup> Yesus aqa siŋgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unŋasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. <sup>6</sup> Ningi dego Yesus Kristus na metŋgej deqa ninŋi aqa anjam dauryeqnub.

<sup>7</sup> Qotei na ninŋi Rom qureq di unub qaji ninŋi tulaŋ qalaqalainŋeqnu. A na ninŋi metŋgej deqa ninŋi aqa segi tamo unŋasari unub. O ijo was, e anjam endi nenŋrenyosim nunŋoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel ninŋi qa are boleinjrimqa ninŋi lawo na soqniy.

### *Pol a marej, “E Rom Kristen nanŋi unjrqi”*

<sup>8</sup> E mati ninŋi anjam bei mernŋwai. Ningi Yesus Kristus qa nunŋo areqalo siŋgilateqnub deqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi ninŋi qa saeqnsib laqnaqqa sawa sawa kalilq di nanŋi queqnub. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.” <sup>9</sup> E ijo are miligi siŋgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim ninŋi qa are qaleqnum. <sup>10</sup> E gaigai ninŋi qa endegsi palyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanŋi unjrqi.” <sup>11</sup> O ijo was, e ninŋi nunŋwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam ninŋi mernŋitqa dena nunŋo are siŋgiletetŋwajqa deqa. <sup>12</sup> Ijo are koba endegsi unu. E nunŋoq bosiy ninŋi Yesus qa nunŋo areqalo siŋgilateqnub di unsiyqa dena ijo are siŋgilatqai. Ningi dego e Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum di unsibqa dena nunŋo are siŋgilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are siŋgilateqnsim sqom.

<sup>13</sup> O was ninŋi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy ninŋi nunŋwajqa are qaleqnum. Ariya e nunŋoq bqajqa gam gaigai geteneqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo unŋasari sawa bei beiq di unub qaji nanŋo ambleq di e waueqnamqa nanŋi are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateqnub dego kere e nunŋo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanŋi are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateqnaqab. <sup>14</sup> E na Grik tamo nanŋi ti yaun tamo nanŋi ti powo tamo nanŋi ti nanari tamo nanŋi ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwajqa deqa Qotei na e wau ebej. <sup>15</sup> Deqa ninŋi Rom qureq di unub qaji ninŋi dego e na Yesus aqa anjam bole mernŋoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

*Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu*

<sup>16</sup> E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaeqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu b qaji nanji padalqa gamq na elenejnu. A matiq Juda nanji elenejnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanji dego elenejnu. <sup>17</sup> Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenjyeb unu, “Tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatqab di a na nanji tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanji nambile gaigai sqab.”

*Tamo ungasari kalil nanji na Qotei qoreiyeqnub*

<sup>18</sup> Iga qalie, Qotei a lan goge di sosiqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo ungasari kalil a qoreiyeqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji nanji awai uge enjreqnu. Nanjo kumbra uge dena nanji Qotei aqa anjam bole tenteqnub. <sup>19</sup> Tamo ungasari nanji di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanji aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanji olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nanji awai uge enjreqnu. <sup>20</sup> Qotei a nami mandam ti inji inji kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo ungasari nanji unoqneb dena bosu bosiq agi bini nanji uneqnu. Gam dena nanji Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanji qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

<sup>21</sup> Nanji Qotei qa qalie unub. Ariya nanji aqa nam soqtqa uratoqnsib a binjyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole nanji deqa are qalosaieqnu. Nanjo kumbra dena nanji nanaritnjroqnsiq nanjo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanji ambruq di laqnu. <sup>22</sup> Nanji diqoqnsib mareqnu, “Iga powo koba ti unum.” Di gisanj. Nanji tulan nanarioqnsib unub. <sup>23</sup> Sosibqa Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyeqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanjo sulum gereiyeqnsib nanji qa loueqnub.

*Tamo ungasari nanji kumbra uge uge yeqnub*

<sup>24</sup> Tamo ungasari nanji Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanji uratnjreqnaqa nanji kumbra tulan uge uge jigat yoqnqajqa are prugn-jreqnu. Kumbra dena nanji na nanjo segi jejamu tulan ugeugeiyeqnub. <sup>25</sup> Tamo ungasari deqaji nanji Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisanj anjam segi dauryeqnub. Deqa nanji Qotei qoreiyeqnsib inji inji kalil a na gereinjrej qaji di binjnjroqnsib nanjo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a inji inji kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

<sup>26</sup> Tamo ungasari nanji di Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba nanji uratnjreqnaqa nanji jema kumbra tulan uge uge yoqnqajqa are prugn-jreqnu. Nanjo jema kumbra agiende. Ungasari nanji tamo ti nerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo nerenjreqnu. <sup>27</sup> Tamo nanji dego unja ti nerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo nerenqajqa are tulan prugn-jreqnu. Nanji jema kumbra di yeqnub deqa Qotei a nanji kambatnjroqnsiqa nanjo jejamuq di awai tulan ugedamu enjreqnu.

<sup>28</sup> Nanġi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnu deqa Qotei na nanġi uratnjreqnaqa nanġi nango segi areqalo uge uge dauryoqnsib kumbra uge uge yeqnub. <sup>29</sup> Nanġo kumbra uge agiende. Nanġi kumbra bole tiñtiñ yqajqa torei urateqnu. Nanġi ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanġi tamo nanġi jeutnjreqnu. Nanġi tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanġi qa are ugeinjreqnu. Nanġi tamo nanġi ñumoqnsib moiyoñnjreqnu. Nanġi laña laña ñiriñoqnsib gisañ anjam mareqnu. Nanġi tamo qudei nango ingi ingi laña yainnjreqnu. Nanġi tamo qudei nanġi ugeugeinjreqnu. Kumbra kalil di nanġoq di tulañ koba unu. Nanġi yomueqnu. <sup>30</sup> Nanġi gisañ na tamo nanġo ñam ugetetnjreqnu. Nanġi Qotei jeuteqnu. Nanġi diqoqnsib laqnsib nango segi ñam soqteqnu. Nanġi kumbra uge uge bunuj bableteñreqnu. Nanġi nango ai abu nango medabu gotrañyeqnu. <sup>31</sup> Nanġi areqalo bole ti sosaieqnu. Nanġi nango segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqnu. Nanġi tamo qudei nanġi qalaqalainjrosaieqnu. Nanġi tamo qudei nanġi qa dulosaieqnu. <sup>32</sup> Qotei aqa dal anjam endegi unu, “Tamo uñgasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanġi ñumib moreñebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo uñgasari nanġi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanġi olo gotrañyoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Di segi sai. Tamo uñgasari nanġi dena tamo qudei nanġi kumbra uge uge deqaji yeqnub unjroqnsib nango ñam soqtetnjroqnsib minnjreqnu, “Keretonub. Niñgi kumbra degyoqniy.”

## 2

### *Qotei a une tamo nanġi awai uge enjrqas*

<sup>1</sup> O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo uñgasari nanġi yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo uñgasari nango jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum. <sup>2</sup> Iga qalie, tamo uñgasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanġi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanġi awai uge enjrqas. <sup>3</sup> Ni na tamo uñgasari kumbra uge uge yeqnub qaji nango jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra nanġi yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo uñgasari nanġi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. <sup>4</sup> Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqnsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotrañyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeñnu. Ni di qaliesai kiyo? <sup>5</sup> Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondoñ diño batiamqa Qotei a kumbra tiñtiñ na tamo uñgasari nanġi peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanġi ni ombra awai tulañ ugedamu eñgwas. <sup>6</sup> Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo uñgasari kalil nango kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas. <sup>7</sup> Tamo uñgasari qudei nanġi siñgila na tigeloqnsib kumbra bole bole yoqnsib lañ qure qa gam itqajqa waukobaeqnu. Osib nanġi lañ qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulañ siñgilaeqnu. Deqa Qotei na tamo uñgasari nanġi di awai boledamu enjrim nanġi ñambile gaigai sqab. <sup>8</sup> Ariya tamo uñgasari qudei nanġi nango segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotrañyoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa Qotei na tamo

uᅇgasari naᅇgi di awai ugedamu enjrsim naᅇgi qa minjin oqetqas. <sup>9</sup> Naᅇgi kumbra uge uge yeqnuᅇ deqa mondoᅇ naᅇgi gulᅇbe koba ti jaqatiᅇ koba ti oqab. Matiᅇ Juda naᅇgi oqab. Bunuᅇna sawa bei bei qaji naᅇgi deᅇgo oqab. <sup>10</sup> Ariya tamo uᅇgasari kumbra bole bole yeqnuᅇ qaji naᅇgi Qotei na aqaryainjrimqa naᅇgi laᅇ qureᅇq oqsib dia ᅇnam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiᅇ a Juda naᅇgi aqaryainjrqas. Bunuᅇna a sawa bei bei qaji naᅇgi deᅇgo aqaryainjrqas. <sup>11</sup> Qotei aqa ᅇnamgalaᅇ di tamo uᅇgasari kalil naᅇgi kerekere unub. Deqa a naᅇgo ᅇnam qa are qalsim naᅇgi peginjrqasai.

<sup>12</sup> Niᅇgi quiy. Tamo quᅇdei naᅇgi dal anjam qaliesai. Di uᅇgum. Naᅇgi une yeqnuᅇ deqa naᅇgi kalil padalqab. Tamo quᅇdei naᅇgi dal anjam qalie unub. Di deᅇgo uᅇgum. Naᅇgi une yeqnuᅇ deqa Qotei na naᅇgi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na naᅇgi peginjrqas. <sup>13</sup> Tamo naᅇgi dal anjam laᅇna queqnuᅇ qaji naᅇgi Qotei aqa ᅇnamgalaᅇ di tamo bolesai. Tamo naᅇgi dal anjam quoqnsib dauryeqnuᅇ qaji naᅇgi segi Qotei aqa ᅇnamgalaᅇ di tamo bole sqab. <sup>14</sup> Bole, sawa bei bei qaji naᅇgi dal anjam qaliesai. Ariya naᅇgi naᅇgo segi areqalo na dal anjam mutu quᅇdei dauryeqnuᅇ. Dena iga poigwo, dal anjam a naᅇgo areqaloᅇ di nami sosiq wauoqnej. <sup>15-16</sup> Qotei a naᅇgo are miligiᅇ di dal anjam nengreᅇnyobuleᅇ deqa naᅇgi kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondoᅇ diᅇo batiamqa naᅇgo areqalo quᅇdei na naᅇgi minjrqas, “Nuᅇgo kumbra di uge.” Osim naᅇgo areqalo quᅇdei na olo naᅇgi minjrqas, “Nuᅇgo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo uᅇgasari naᅇgo kumbra kalil naᅇgo are miligiᅇ di uliejunu qaji di boleᅇq atekritosim dena naᅇgi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na naᅇgi peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu deᅇgi unu.

*Juda tamo naᅇgi are qaleqnuᅇ, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”*

<sup>17</sup> O Juda tamo, niᅇgi quᅇdei endegsib are qaleqnuᅇ, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib niᅇgi nuᅇgo segi ᅇnam soqtoqnsib endegsib mareqnuᅇ, “Iga Qotei aqa tamo unum. <sup>18</sup> Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgeᅇ deqa iga kumbra bole kalil qa tulaᅇ arearetgeqnu.” <sup>19-20</sup> Osib niᅇgi endegsib are qaleqnuᅇ, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo uᅇgasari ᅇnam qandimo unub qaji naᅇgi gam osornjreqnum. Iga na tamo uᅇgasari ambruᅇq di unub qaji naᅇgi suwantnjreqnum. Iga na tamo uᅇgasari powo saiᅇqoji unub qaji naᅇgi powo enjreqnum. Iga na tamo uᅇgasari aᅇgro kiᅇnilala bulosib nanarieqnuᅇ qaji naᅇgi Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.” <sup>21</sup> O Juda tamo, kiyaya niᅇgi gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya niᅇgi olo dal anjam di dauryosaieqnuᅇ? Niᅇgi mareqnuᅇ, “Bajinaib.” Ariya niᅇgi olo bajineqnuᅇ. <sup>22</sup> Niᅇgi mareqnuᅇ, “Niᅇgi tamo bei aqa uᅇa jejamu ojetaib.” Ariya niᅇgi olo was bei aqa ᅇnaᅇ jejamu ojeteqnuᅇ. Niᅇgi gisaᅇ qotei naᅇgi qa asᅇiᅇgeqnu. Ariya niᅇgi olo gisaᅇ qotei naᅇgo atra talq dena sulum bajineqnuᅇ. <sup>23</sup> Niᅇgi nuᅇgo segi ᅇnam soqtoqnsib mareqnuᅇ, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya niᅇgi olo dal anjam di gotraᅇyeqnuᅇ. Nuᅇgo kumbra dena niᅇgi Qotei aqa ᅇnam ugeteqnuᅇ. <sup>24</sup> Aᅇi Qotei aqa anjam bei nami niᅇgi qa endegsib nengreᅇnyeb unu, “Nuᅇgo kumbra uge di sawa bei bei qaji naᅇgi unoqnsib Qotei aqa ᅇnam misilinyeqnuᅇ.”

*Tamo yai a Juda tamo bole?*

<sup>25</sup> Bole, ni muluŋ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqnsim laŋa muluŋ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluŋ aiyosai qaji nangi bulqam. <sup>26</sup> Deqa tamo bei muluŋ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo muluŋ aiyeqnuŋ qaji nangi bul sqas. <sup>27</sup> Bole, niŋgi Juda tamo unub deqa niŋgi dal anjam ejunub. Niŋgi muluŋ dego aiyeqnuŋ. Ariya niŋgi dal anjam gotranjqab di tamo muluŋ aiyosaieqnuŋ qaji nangi na merngwab, “Niŋgi une ti.” Nangi na degsib merngwab. Di kiyaaqa? Nangi dal anjam dauryeqnuŋ deqa. Nangi muluŋ aiyosai di unqum. <sup>28</sup> Tamo bei a laŋa baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluŋ aiqas di aqa muluŋ bolesai. <sup>29</sup> Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluŋ aiqas di aqa muluŋ bole. A na aqa jejamu laŋa osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siŋgila yimqa aqa are miligiq na a muluŋ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ŋamgalaq di ŋam ti sqas. A mandam tamo nanjo ŋamgalaq di ŋam ti sqasai.

### 3

*Qotei a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo nangi peginjrqas*

<sup>1</sup> O ijo was, niŋgi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unqum, iga Juda tamo unum di laŋa. Iga muluŋ aiyem di dego laŋa.” O was niŋgi e degsib merbaib. <sup>2</sup> Niŋgi quiy. Qotei a Juda nanjo banq di iŋgi bole bole atej. Iŋgi bole bei agiende. A na Juda nangi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. <sup>3</sup> Bole, Juda qudei nangi Qotei aqa anjam di nanjo areqaloq di siŋgilatosaieqnuŋ. Osib aqa anjam di dauryosaieqnuŋ. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnuŋ”? <sup>4</sup> O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil nangi gisaŋ tamo. Qotei a segi qujai gisaŋ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaeqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqnuŋ na ni olo nangi tulaŋ bunjnrsim ni une saiqoji sqam.”

<sup>5-6</sup> Deqa ijo was, niŋgi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaaqa gago une qa nriŋosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo ungasari kalil nangi peginjrqas? Di keresai. Nunjo areqalo di mandam tamo nanjo areqalo. <sup>7</sup> Ariya niŋgi olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisaŋ anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa ŋam tulaŋ goge oqoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaaqa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nunjo anjam di tulaŋ uge. <sup>8</sup> Anjam uge deqaji tamo qudei nangi mare mare laqnuŋ. Agi nangi endegsib mareqnuŋ, “Unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei

nanği degsib iga yomuigosib mareqñub. Di gisañ koba. Nanžo kumbra uge dena Qotei na nanği awai ugedamu enjrqaş.

*Tamo bole bei sosai*

<sup>9</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunjnreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. <sup>10</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

“Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

<sup>11</sup> Tamo qujai bei a Qotei qa poiyosaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

<sup>12</sup> Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqñub.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

<sup>13</sup> Nanği kalil anjam uge mareleñeqñub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanžo jejamu sub miligiq di qusaeqnu

dego kere tamo kalil nanžo medabu na anjam tulañ uge uge mareqñub.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqñub.

Amal uge na tamo uñinjreqñub dego kere tamo kalil nanžo medabu na tamo nanği tulañ ugetnjreqñub.

<sup>14</sup> Osib gaigai nanžo medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqñsib nanği qa are ugeinjreqnu.

<sup>15</sup> Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyo tñjrqañqa urur ti gileqñub.

<sup>16</sup> Nanği na tamo nanği ugeugeinjraqañqa are qaloqñsib gulbe koba enjreqñub.

<sup>17</sup> Nanği lawo kumbra qaliesai.

<sup>18</sup> Nanği Qotei yala ulaiyosaieqñub.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb unu.

<sup>19</sup> Iga qalie, Moses a tamo unğasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nenğrenyey. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo unğasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum.

<sup>20</sup> Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

*Iga Yesus qa gago areqalo sinğilatqom di iga tamo bole sqom*

<sup>21</sup> O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqañqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiq iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenğrenyey. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nenğrenyeb. <sup>22</sup> Gam agiende. Tamo unğasari kalil Yesus Kristus qa nanžo areqalo sinğilateqñub qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam di segi. Gam bei saiqoji. <sup>23</sup> Iga kalil une ateqnum deqa iga lañ qureq oqsim dia Qotei itqa keresai. <sup>24</sup> Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga laña awaigej. <sup>25</sup> Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim



moyim aqa len aisim tamo ungasari kalil a qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanjo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanji qa tariņsokobaiyoqnej. Deqa a nanjo une qa nanji urur kambatnjrosaiyoqnej. <sup>26</sup> Ariya bini bati endi Qotei na iga endegi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tintinj yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a lanja minjrosaiyoqnu. A Yesus aqa wau na nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tintinj yeqnu.

<sup>27</sup> Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. <sup>28</sup> Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

<sup>29</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanjo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanjo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanjo Qotei dego. <sup>30</sup> Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluņ aiyo qaji tamo nanji ti muluņ aiyosaiyoqnub qaji tamo nanji ti Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di Qotei a nanji kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas. <sup>31</sup> Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqnum.

## 4

### *Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej*

<sup>1</sup> Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? <sup>2</sup> Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu. <sup>3</sup> Ariya Qotei aqa anjam kiye nenjrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” <sup>4</sup> Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A lanja awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. <sup>5</sup> Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Iga qalie, Qotei na tamo nanji a qoreiyeqnub qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. <sup>6</sup> Tamo nanji di wau bole yeqnub kiyo sai kiyo di unqum. Qotei a nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nanji tulan areboleboleinjreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej. <sup>7</sup> Agi a endegi marej,

“Qotei a tamo nanjo kumbra uge qa are walyimqa nanjo une kobotetnjrqas di nanji tulan areboleboleinjrqas.

<sup>8</sup> Tamo Koba a tamo nanjo une qa olo bunu are qalqasai di nanji tulan areboleboleinjrqas.”

<sup>9</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluŋ aiyo qaji naŋgi segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluŋ aiyosaieqnuŋ qaji naŋgi dego areboleboleinjrqas e? Od. Naŋgi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. <sup>10</sup> Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami muluŋ aiyej kiyo a muluŋ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a muluŋ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. <sup>11</sup> A muluŋ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham muluŋ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluŋ aiyosaisosib naŋgo areqalo Qotei qa singilateqnuŋ qaji naŋgo moma matu. <sup>12</sup> A tamo naŋgi muluŋ aiyeqnuŋ qaji naŋgo moma matu dego. Ariya tamo naŋgi naŋgo jejamu laŋa oqnsib muluŋ aiyeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu sai. Tamo naŋgi muluŋ aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluŋ aiyosaisosiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

*Tamo ungasari Qotei qa naŋgo areqalo singilateqnuŋ qaji naŋgi inŋi bole bole oqab*

<sup>13</sup> Nami Qotei na Abraham aqa moma naŋgi ti endegsi minjrej, “E niŋgi mandam kalil eŋgwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. <sup>14</sup> Tamo naŋgi dal anjam dauryeqab gam dena Qotei na naŋgi inŋi bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laŋa ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laŋa ulonej qamu. <sup>15</sup> Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo naŋgi dal anjam gotraŋyeqnaŋba Qotei a naŋgo une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo naŋgi endegsi minjrqa keresai qamu, “Niŋgi dal anjam gotraŋyeqnuŋ.”

<sup>16</sup> Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnuŋ qaji naŋgi qa ti are boleyosiq inŋi bole bole naŋgi enjrqa marej. Deqa tamo naŋgi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa naŋgo areqalo singilateqnuŋ qaji naŋgi inŋi bole bole di oqab. Tamo naŋgi dal anjam ejunub qaji naŋgi segi inŋi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa naŋgo areqalo singilateqnuŋ qaji naŋgi dego inŋi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. <sup>17</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu sqam.” O ijo was niŋgi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa ŋamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigeltnjreqnu. A segi na marnaqa inŋi inŋi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

<sup>18</sup> Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryeqas di Abraham a poiyoŋ. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosisq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryeqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma naŋgi tulaŋ gargekobaqab.” <sup>19</sup> Abraham a anŋro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa ŋaun Sara a dego tulaŋ qeliej. Deqa a anŋrotqa keresai. Abraham a di qalieosisq ariya a Qotei qa aqa areqalo

siŋgilatqa uratosai. <sup>20</sup> Anjam Qotei na nami minnej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq aqa ñam soqtoqnej. <sup>21</sup> A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.” <sup>22</sup> Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.

<sup>23</sup> Anjam di Qotei aqa nenŋrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minnej.” Anjam di Abraham qa segi nenŋrenyosai. <sup>24</sup> Iga kalil qa dego anjam di nenŋrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo siŋgilateqnum. <sup>25</sup> Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo nanŋi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

## 5

### *Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej*

<sup>1</sup> Ariya iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombra are qujaitosim unum. <sup>2</sup> Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo siŋgilatem. Bati deqa Qotei a iga qa are boleyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na laŋ qureq joqsim oqsim dia iga a ombra sqajqa tariŋeqnum. Iga deqa tulaŋ areboleboleigeqnu. <sup>3</sup> Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga siŋgilateqnaqa iga siŋgila na tigelejunum. <sup>4</sup> Iga siŋgila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotraŋyeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulaŋ areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na laŋ qureq joqsim oqwaqqa tariŋoqnsim unum. <sup>5</sup> Ariya iga laŋa tariŋosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

<sup>6</sup> Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej. <sup>7</sup> Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulaŋ boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom. <sup>8</sup> Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. <sup>9</sup> Kristus a moinaqa aqa leŋ aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondoŋ Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. <sup>10</sup> Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombra geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa ñambile na Qotei a iga torei elenqas. <sup>11</sup> Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa siŋgila na iga Qotei ombra geregere unum deqa iga tulaŋ areboleboleigoqnas.

### *Adam a moiyo qa utru, Yesus a ñambile qa utru*

<sup>12</sup> Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo uŋgasari kalil nanŋi dego une elenqeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo uŋgasari kalil nanŋi dego une atoqnsib moreŋoqneq. <sup>13</sup> Dal anjam a

bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanği une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanngo une geregere ubtosaiqneĵ. <sup>14</sup> Adam a soqneĵ dena bosibosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanği morenjoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranĵej qaji di tamo bei na gotranĵosai. Adam a segi na gotranĵej. Ariya moiyo na nanği kalil ojesoqneĵ.

Adam a Kristus bunuqna bĵas qaji a sigiteĵ. <sup>15</sup> Niği quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egeĵ aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanği morenjoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanği qa are tulaĵ boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enĵrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaĵ bunĵejunu. <sup>16</sup> Qotei na iga Yesus egeĵ aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yeĵ deqa Qotei na tamo ungasari nanği peginĵrsiqa nanngo jeĵamuq di une qametnĵrej. Ariya tamo ungasari nanği une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanği qa are boleiyosiq Yesus enĵrej. Osiqa nanği tamo bole une saiĵoji qa minĵrej. <sup>17</sup> Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranĵej deqa tamo ungasari kalil nanği morenĵeqnub. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanği qa are boleiyeqnu qaji nanği nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanği di Qotei na tamo bole une saiĵoji qa minĵreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaĵ bunĵejunu.

<sup>18</sup> Deqa niği quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranĵej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanği peginĵroqnsiqa nanngo jeĵamuq di une qametnĵreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yeĵ. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanği tamo bole une saiĵoji qa minĵroqnsiqa nambile enĵreqnu. <sup>19</sup> Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranĵej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği dego une elenĵeb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği tamo bole une saiĵoji sqab.

<sup>20</sup> Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanngo une kobaonaqa nanği dal anjam gotranĵoqneb. Nanngo une kobaeĵ bati deqa Qotei a olo nanği qa are tulaĵ boleiyej. <sup>21</sup> Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga siĵgila na taqatgesoqneĵ. Ariya bini Qotei a iga qa are tulaĵ boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgeĵunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulaĵ boleiyeqnsiqa iga tamo bole une saiĵoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

## 6

### *Iga Kristus beteryosim a koba na moiĵobulem*

<sup>1</sup> Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unĵgum, iga une gargekoba yoqnqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulaĵ boleiyeqnqas.” Iga degsi marqom kiyo? <sup>2</sup> Sai bole sai. Iga moiĵobulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnqom e? Sai. <sup>3</sup> Iga Kristus Yesus beteryosim aqa nĵan na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiĵobulem. Niği di qaliesai kiyo? <sup>4</sup> Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiĵobulem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobuleĵ. Osiqa aqa siĵgila kobaquja na olo Kristus subq na tigelteĵ. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnqom.

### *Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom*

<sup>5</sup> Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyo bulem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. <sup>6</sup> Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanjal tamo bul sqasai. <sup>7</sup> Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

<sup>8</sup> Od, iga Kristus ombla moiyo bulem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom. <sup>9</sup> Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai. <sup>10</sup> A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub. <sup>11</sup> Dego kere ningi endegsib are qaliy. Ningi moiyo buleb deqa ningi olo une aqa kanjal tamo bul sosai. Ningi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

<sup>12</sup> Deqa une a nungo jejamu taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiyi. Ningi degyqab di ningi nungo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnqasai. Nungo jejamu agi bunuqna moiqas. <sup>13</sup> Une a nungo singa ti ban ti taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiyi. Ningi degyqab di ningi kumbra uge uge dauryoqnqasai. Ningi subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa ningi nungo segi jejamu ti ban ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ningi kumbra bole dauryoqnqab. <sup>14</sup> Une na ningi olo taqatngwasai. Di kiyayaq? Ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ningi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di ningi unub.

*Iga kumbra bole aqa kanjal tamo bul unum*

<sup>15</sup> Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom e? Sai bole sai. <sup>16</sup> Ningi qalie, ningi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kanjal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kanjal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kanjal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoji sqab. Di ningi qaliesai kiyo? <sup>17</sup> Bole, nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ningi anjam bole merngonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjiyoqnqom. <sup>18</sup> Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenjej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul unub. <sup>19</sup> O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnu. Di kiyayaq? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti ban ti nangi odnjreqnabqa nangi kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanjal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ningi na olo nungo singa ti ban ti minjribqa nangi kumbra bole aqa kanjal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

<sup>20</sup> Nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul sosai. <sup>21</sup> Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai oqneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nangi moiyo gam tureqnu. <sup>22</sup> Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenjej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kanjal tamo unub. Deqa ningi ningi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi

kumbra boleq di atimqa ninji dauryoqnqab. Osib ninji nambile gaigai sqab. <sup>23</sup> Une na aqa kanjal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnu. Ariya Qotei na iga inji boledamu laja egeqnu. Inji boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

## 7

### *Iga kumbra bunuj dauryoqnqom*

<sup>1</sup> O ijo was, ninji dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ninji qalie, tamo a moyosaisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moyimqa dal anjam na a olo taqatqasai. <sup>2</sup> Deqa uja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moyosaisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moyimqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. <sup>3</sup> Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala uja. Aqa tamo moyimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala uja sqasai.

<sup>4</sup> Deqa ijo was ninji quiy. Ninji Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ninji olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ninji tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom. <sup>5</sup> Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moyo gam turoqnem. <sup>6</sup> Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moyobulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kanjal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

### *Gago une na iga moyiotgej*

<sup>7</sup> E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa inji inji qa mamaulmaiq.” Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. <sup>8</sup> Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moyo bulosiq uliejunu qamu. <sup>9</sup> Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. <sup>10</sup> Onaqa dena e moyiem. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanji nambile enjrqajqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moyiotbej. <sup>11</sup> Di kiyaaqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisarbej. Kumbra dena une na e moyiotbej.

<sup>12</sup> Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintinj kalil. <sup>13</sup> Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moyiotbej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moyiotbej. Dal anjam bej dena une a gam

itosiqa e moiyoṭbej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulanṭ ugedamu.

*Gago une na iga taqatgejunu*

<sup>14</sup> Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. <sup>15</sup> Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. <sup>16</sup> Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. <sup>17</sup> Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. <sup>18</sup> E qalieonum, ijo miligiq di ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. <sup>19</sup> Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. <sup>20</sup> Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

<sup>21</sup> Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. <sup>22</sup> Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulanṭ arearetbeqnu. <sup>23</sup> Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo banṭ ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu. <sup>24</sup> Gulbe dena e tulanṭ ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai? <sup>25</sup> Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulanṭ binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

## 8

*Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. <sup>2</sup> Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na niṅgi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na niṅgi olo taqatṅgwa keresai. <sup>3</sup> Qotei na aqa segi Njiri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. <sup>4</sup> Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloṣaieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

<sup>5</sup> Tamo nanṅi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnuṭ qaji nanṅi areqalo namij dauryeqnuṭ. Ariya tamo nanṅi Mondor aqa kumbra na walweleqnuṭ qaji nanṅi Mondor aqa areqalo dauryeqnuṭ. <sup>6</sup> Tamo nanṅi areqalo namij dauryoqnqab di nanṅi morenqab. Ariya tamo nanṅi Mondor aqa areqalo dauryoqnqab di nanṅi lawo na nambile sqab. <sup>7</sup> Tamo

nanği areqalo namij dauryeqnub qaji nanği Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaya? Nanği Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanği dal anjam dauryqa keresai bole sai. <sup>8</sup> Tamo nanği areqalo namij na walweleqnub qaji nanği kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

<sup>9</sup> Ariya ninği areqalo namij aqa kumbra na walwelošieqnub. Qotei aqa Mondor a nunęo are miligiq di unu deqa ninği Mondor aqa kumbra na walweleqnub. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai. <sup>10</sup> Ninği une ti unub deqa nunęo jejamu moięas. Ariya Kristus a nunęo are miligiq di unu deqa ninği Qotei aqa nęamgalaq di tamo bole une saięoji unub. Deqa Mondor na ninği nęambile eņęwas. <sup>11</sup> Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nunęo are miligiq di unu deqa Qotei na nunęo jejamu moięas qaji di deęo subq na tigeltosim ninği nęambile eņęwas. Di Mondor aqa singila na ninği nęambile eņęwas.

*Iga Qotei aqa anęro tinęin unum*

<sup>12</sup> Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelęasai. <sup>13</sup> Ninği areqalo namij aqa kumbra na walwelęab di ninği morenęab. Ariya ninği Mondor aqa singila na nunęo jejamu aqa kumbra moięotęab di ninği nęambile sęab. <sup>14</sup> Tamo unęasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreęnaq walweleqnub qaji nanği Qotei aqa anęro tinęin unub. <sup>15</sup> Qotei na ninği laņa kanęal tamo sęajqa marsiq aqa Mondor ninği eņęosai. Ninği laņa kanęal tamo sęab di ninği ulaęab. Qotei na ninği aqa segi anęro tinęin sęajqa marsiq aqa Mondor ninği eņęej. Deqa ninği endegsib Qotei meteqnub, “O ni gago Abu.” <sup>16</sup> Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, “Bole, iga Qotei aqa anęro unum.” <sup>17</sup> Iga Qotei aqa anęro unum deqa mondoņ inęi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Inęi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a inęi di osaisosięa jaęatin qoboieј. Deqa iga deęo jaęatin qoboioqņom. Qoboiosim mondoņ iga a ombla inęi di osim so bole gaigai sqom.

*Mondoņ Qotei na iga so bole egwas*

<sup>18</sup> Mondoņ Qotei na so bole di babsosim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaęatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaęatin kalil tulaņ bunęesęas. <sup>19</sup> Mondoņ Qotei na aqa segi anęro nanği babselenęas. Nanği babsęajqa bati di Qotei a nami ateј. Inęi inęi kalil Qotei a gereiyelenęej qaji nanği na bati di unęajqa deqa tariņoqnsib nęam atoqnsib endegsib nenemeqnub, “Bati gembu bati di brantęas?” <sup>20</sup> Bini inęi inęi kalil nanği di uęeosib unub. Nanęo segi areqalo na nanği uęeosai. Qotei a segi na nanği uęetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondoņ nanği enjręas qaji deqa tariņoqnsib unub. <sup>21</sup> Qotei na inęi inęi kalil di nanği uęetnjrsiq tonto talq di breinjrobuleј unub. Ariya mondoņ bati Qotei a nami ateј qaji di brantimęa a na inęi inęi kalil di olo boletnjrimęa nanği aqa anęro nanği ti koba na tulaņ bole sęab.

<sup>22</sup> Iga qalie, inęi inęi kalil Qotei a gereiyelenęej qaji nanği jaęatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanği nami jaęatin oqneб agi bini oqnsib unub. Unęa a anęrotqa osiq jaęatin eqnu deęo kere. <sup>23</sup> Inęi inęi kalil di nanği segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga deęo jaęatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga eęej deqa iga



qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, “Ningi ijo angro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. <sup>24</sup> Qotei a iga elenje deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaaqa ingi deqa olo tariñqas? <sup>25</sup> Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariñoqnsim unum.

<sup>26</sup> Iga singila saiyoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim palyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiqa iga qa palyeqnu. <sup>27</sup> Qotei agi tamo nanjo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo unjasari nanji qa palyeqnu.

<sup>28</sup> Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanji Qotei na geregereinjeqnu. A nami nanji elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanji ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanjoq di branteqnu qaji dena nanji olo boletnjreqnu. <sup>29</sup> Tamo kalil Qotei a nami nanji qa qalieej qaji nanji di a na giltnjrej dego. Nanji aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanji giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nanjo was matu sqas. <sup>30</sup> Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanji di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanji di a na tamo bole une saiyoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiyoji qa minjrej qaji nanji di a na aqa segi so bole enjrej dego.

*Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai*

<sup>31</sup> O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. <sup>32</sup> Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqñqas.

<sup>33</sup> Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiyoji qa mergej. <sup>34</sup> Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei palyeqnu. <sup>35</sup> Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. <sup>36</sup> Bole, ingi uge uge di gagoq di brantoqñqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “O Qotei, iga ino segi tamo unjasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanji na iga lugoqnsib moiyoqteqnu. Nanji iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

<sup>37</sup> Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantoqñqas di unjum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunjoqnsim

tigelejunum. <sup>38-39</sup> Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan angro nanji ti mondor singila nanji ti ingi ingi bini unub qaji nanji ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanji ti ingi ingi singila ejunub qaji nanji ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanji ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanji ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nanji ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

## 9

### *Pol a Israel nanji qa are gulbeiyonej*

<sup>1</sup> E Kristus aqa tamo unum deqa e ninji anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaeqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. <sup>2</sup> E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. <sup>3</sup> Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanji olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. <sup>4</sup> Ijo was nanji di Israel tamo unub. Qotei na nanji aqa segi angro qa giltnej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanji enjrej. Osiqua minjrej, “Mondor e na ninji ingi bole bole engwai.” <sup>5</sup> Nango moma utru nanji nam koba ti soqneb. Nanjoq dena Kristus a nambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nanjo gate. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnom. Bole.

### *Qotei a Israel nanjoq di kumbra kiye yej?*

<sup>6</sup> Qotei a nami ijo was nanji di ingi bole bole enjrqa marej. Ariya a na ingi di nanji enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanjo leñ na nambabeb qaji nanji Israel tamo tintin sai. <sup>7</sup> Bole, nanji Abraham aqa leñ na nambabeb. Ariya nanji kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino angro mel Aisak aqa leñ na qujai ino angro tintin nanji brantqab.” <sup>8</sup> Anjam di aqa utru agiende. Tamo nango ai abu na nanji nambabtjraqab dena nanji Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nanji Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanjo areqaloq di singilatqab dena qujai nanji Abraham aqa angro tintin brantqab. <sup>9</sup> Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino nauñ Sara a angro mel oqas.”

<sup>10</sup> Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaga aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nanji nambabeb. Nango abu agi gago moma utru Aisak. <sup>11-12</sup> Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanji giltjreqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nanji di nambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Angro namo nambabqas qaji a na angro bunu nambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kangalyoqnaqas.” <sup>13</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyo-saeqnum.”

<sup>14</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai. <sup>15</sup> Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.” <sup>16</sup> Deqa ijo was ninji quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. <sup>17</sup> Agi a nami Isip nanjo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo ungasari kalil nanji unsib sawa sawa kalilq di ijo nam mare mare laqngab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nengrenyeb unu. <sup>18</sup> Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

<sup>19</sup> Ariya ninji e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.” <sup>20</sup> O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njirintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqo e degsi gereibonum?” A degsi minjqal keresai. <sup>21</sup> Web gereiyio tamo a aqa segi areqalo na mandam onjol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di inji goiqajqa. Ariya web bei bolesai laña wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyio tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

<sup>22</sup> Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqo? Tamo ungasari nanji aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nanji qa minjin oqeteqnu qaji nanji padalqa gamq di unub. Ariya a na nanji urur padaltnjrosaietqnu. A nanji qa tarijsokobaiyeqnu. <sup>23</sup> A degyeqnu. Di kiyaaqo? Tamo ungasari a nanji qa duleqnu qaji nanji aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanji aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej. <sup>24</sup> Tamo ungasari Qotei a nanji qa duleqnu qaji nanji di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanjo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanjoq dena dego iga metgej. <sup>25</sup> Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nengrenyey, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanji di e na olo minjrqai, ‘Ninji ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaietqnem qaji nanji di e na olo qalaqalainjrqai. <sup>26</sup> E nami sawa bei bei qaji nanji endegsi minjrem, ‘Ninji ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanji endegsi minjrqai, ‘Ninji ijo segi angro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’ ”

<sup>27</sup> Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanji qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanjo moma nanji ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanjo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas. <sup>28</sup> Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanji urur njolawotnrjqas.” <sup>29</sup> Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriterem qamu.”

*Israel nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatosa*

<sup>30</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanji tamo bole une saiqoji sqajqa gam namosaietqneb. Ariya nanji gam di iteb. Gam agiende. Nanji Yesus qa nanjo areqalo singilateqnuqub gam

dena nanġi tamo bole une saiqoġi unub. <sup>31</sup> Ariya Israel nanġi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Nanġi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoġi sqom.” Ariya nanġi dal anjam dauryoqneb gam dena nanġi tamo bole une saiqoġi sosai. <sup>32</sup> Di kiyafa? Nanġi tamo bole une saiqoġi sqajqa marsib Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqa urateb deqa. Nanġi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoġi sqom.” Nanġi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib maŋgaloqneb. <sup>33</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Ninġi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal sinġilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanġi quraqyosib maŋgalqab. Ariya tamo nanġi tal ai utru deqa nanġo areqalo sinġilatqab di nanġi jemainjrqsai.”

## 10

### *Israel nanġi Qotei aqa kumbra qaliesai*

<sup>1</sup> O ijo was, e Israel nanġi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanġi elenġame.” <sup>2</sup> E qalieonum, Israel nanġi Qotei qa tulaŋ sinġilaeqneb. Ariya nanġi powo na degyosaieqneb. <sup>3</sup> Nanġi Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoġi sqajqa gam qaliesai. Deqa nanġi nanġo segi sinġila na tamo bole une saiqoġi sqajqa waueqneb. Nanġi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoġi sqajqa urateqneb. <sup>4</sup> Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo unġasari kalil Kristus qa nanġo areqalo sinġilateqneb qaji nanġi Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoġi unub.

<sup>5</sup> Israel nanġi tamo bole une saiqoġi sqa marsibqa dal anjam dauryeqneb. Moses a nami nanġi qa osiqa anjam endegsi nenġrenyey, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nġambile sqas.” Moses a anjam degsi nenġrenyey. <sup>6</sup> Ariya tamo nanġi Kristus qa nanġo areqalo sinġilateqneb qaji nanġi Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoġi unub. Deqa Moses a nanġi qa osiqa anjam endegsi nenġrenyey, “Ninġi nunġo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a laŋ qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ” <sup>7</sup> Moses a olo anjam bei dego endegsi nenġrenyey, “Ninġi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ” <sup>8</sup> Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jom di unu. A isaq di sosai. A nunġo medabuq di unu. A nunġo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanġo areqalo Yesus qa sinġilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. <sup>9</sup> Deqa ninġi nunġo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunġo are miligiq di sinġilatiy. Ninġi degyqab di Qotei na ninġi elenqas. <sup>10</sup> Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo sinġilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoġi qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa nġam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqenu.

<sup>11</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Tamo nanġi Kristus qa nanġo areqalo sinġilatqab di nanġi jemainjrqsai.” <sup>12</sup> Od, iga Juda ti Griġ ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqneb qaji nanġi tulaŋ geregerejnreġnu. <sup>13</sup> Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa nġam metoqnsib pailyeqneb qaji nanġi a na elenqas.”

<sup>14</sup> Ariya tamo nanɣi Kristus qa nanɣo areqalo siŋgilatqasai di nanɣi kiyersib a metosib paillyqab? Nanɣi aqa anjam quqwasai di nanɣi kiyersib a qa nanɣo areqalo siŋgilatqab? Anjam palonto tamo nanɣi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanɣi kiyersib aqa anjam quqwab? <sup>15</sup> Kristus na anjam palonto tamo nanɣi qarinjrqasai di nanɣi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanɣi agi beqnu. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanɣi anjam bole osi beqnaqqa tamo unɣasari nanɣi tulan areboleboleinjreanu.”

*Israel nanɣi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnu*

<sup>16</sup> Tamo unɣasari kalil nanɣi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnu e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanɣo areqaloq di siŋgilateqnu.” <sup>17</sup> Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di siŋgilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

<sup>18</sup> Ariya e ninɣi endegsi nenemɣwai. Israel nanɣi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanɣi quoqneb. Agi nengrenj endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo unɣasari kalil nanɣi quoqneb.” <sup>19</sup> Deqa e ninɣi olo nenemɣwai. Israel nanɣi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanɣi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanɣi ñam saiqoji unub. Nanɣi tamo bolesai. Nanɣi e qa qaliesai dego. Ariya e na nanɣi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanɣo are ugetetnjrit nanɣi njirinqab.” <sup>20</sup> Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanɣi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi siŋgila na marej, “Tamo nanɣi e qa ñamosaioqneb qaji nanɣi e itbeb. Tamo nanɣi e qa marosaioqneb qaji nanɣi e nubeb.” <sup>21</sup> Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanɣi qa endegsi marej, “E bati gaigai nanɣi qa tariñoqnsim metnjreqram nanɣi olo diqoqnsib ijo anjam gotranjeqnu.”

## 11

*Qotei a tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreanu*

<sup>1</sup> Deqa e ninɣi endegsi nenemɣwai. Qotei na aqa segi tamo unɣasari agi Israel nanɣi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa leɲ na ñambabem. <sup>2</sup> Qotei na Israel nanɣi qoreinjrosai. Nanɣi aqa segi tamo unɣasari unub. A nami nanɣi qa qalieosiq giltinjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenj di unu. Aqa anjam di ninɣi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanɣo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei paillyej, <sup>3</sup> “O Tamo Koba, nanɣi na ino medabu o qaji tamo nanɣi ñumelenqnsib ino atra bijal niñaqyeqnu. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanɣi na e lubqa laqnu.” Elaija a Qotei degsi paillyej. <sup>4</sup> Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minjej? A endegsi minjej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanɣi dego e daurbegnu. Nanɣi siŋga pulutosib gisaŋ qotei Bal a qa louosaieqnu.” Qotei na Elaija degsi minjej.

<sup>5</sup> Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreanu. Tamo nanɣi a na elenqnu qaji di a nanɣi qa are boleiyonaq giltinjrej. <sup>6</sup> A nanɣo wau bole bei qa are qalsiq nanɣi

giltjnrosai. Nanği wau bole yonab a deqa are qalsiq nanği giltjnrej gamu a nanği qa are boleiyej aqa kumbra di laña ulonøj gamu.

<sup>7</sup> Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanği tamo bole une saiqoji sqajqa waueqñab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanği qudei aqa segi qa marsiq giltjnrej. Deqa nanği aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanği gargekoba Qotei na olo areqalo getentetjnroqnej. <sup>8</sup> Nanği qa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Qotei na nanği nanaritjnrsiqa nanço ñamdamu ti dabkala ti torei getentetjnrej. Nanği nami degsib soqñeb bosiq agi bini degsib unub.”

<sup>9</sup> Devit a dego nanği qa osiqa endegsi marej, “Nanği inği uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nançoq di brantoqñsim kakan bul nanği kabutjnroqñas.

Osim sil bul nanço kakro qainyetenjrsim nanği uneq breinjrim nanço sinğa meniñq di tanyosib ululoñosib awai ugedamu oqñqab.

<sup>10</sup> Nanço ñamdamu dego getenjnrim sawa unqajqa keresaijnrim sqab. Soqñib Qotei na nanço qore tanu pulutetjnrim nanği tingiqa keresai. Nanği gaigai degsib sqab.”

*Qotei na sawa bei bei qaji nanği olo elenqnu*

<sup>11</sup> Deqa ijo was, e ningi endegsi nenemñgwai. Israel nanği ululoñeb deqa nanği torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanği elenqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenqnu. <sup>12</sup> Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği so bole enjreqnu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondon Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji kalil nanği ti so tulan boledamu enjrqas.

<sup>13</sup> O sawa bei bei qaji ningi e na anjam endegsi mernğit quiy. Qotei na e qarinqej deqa e nunço ambleq di waueqñum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqnu. <sup>14</sup> Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanço areqalo tigeltetjnritqa kumbra bole bole Qotei a ningi engeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenqas. <sup>15</sup> Qotei na Israel nanği walinrej gam dena a na olo tamo unğasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanği elenosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanği elenqas gam dena a na tamo unğasari gargekoba nanği olo subq na tigeltjnjqas.

<sup>16</sup> Iga bem sum oqñsim dena bem gereiyooqñsim potoqñsim taqal bei Qotei atraiyeqñum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Ñam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa ñam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. <sup>17</sup> Israel nanği ñam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na giñgenjnrsiqa breinjrej. Ariya ningi sawa bei bei qaji unub deqa ningi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenosiqa ñam oliv qure qaji aqa qoboq di betertjnrej unub. Dani di agi ningi segi. Dani Qotei na giñgenjnrsiqa breinjrej qaji nanço sawa di agi ningi na olo eb. Deqa bini ningi ñam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqñsib unub. <sup>18</sup> Deqa ningi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na ñam oliv qure qaji aqa dani qudei nanği bunjnreqnum.” Ningi diqwab di ningi mati endegsib are qaliy. Ñam oliv aqa jirim a na ningi namur engeqnu. Ningi na jirim di namur yosaieqñub.

<sup>19</sup> Ariya ningi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei ginjenjrsiq nanngi breinjrsiq a olo iga osiq a nango limeq di iga betertgej unum.” <sup>20</sup> Nungo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanngi Qotei qa nango areqalo singilatosai deqa Qotei na nanngi ginjenjrsiq breinjrej. Ariya ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei na ningi olo elenje. Di nungo segi wau bole bei na sai. Deqa ningi nungo segi ñam soqtaib. Ningi ulaoiy. <sup>21</sup> Ningi are qaliy. Ñam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na ginjenjrsiq breinjrej. Deqa ningi nungo segi ñam soqtosib diqwab di a na ningi dego ginjenjosim breingwas. <sup>22</sup> Ningi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanngi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanngi gulbe enjreqnu. Tamo nanngi Qotei qoreiyosib uloneb qaji nanngi di a na gulbe enjreqnu. Ariya ningi Qotei aqa kumbra bole geregere ojgab di a na kumbra bole di ningi enjgoqnqas. Saiqas di a na ningi dego ginjenjosim breingwas. <sup>23</sup> Dani qudei nanngi nami ñam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanngi ginjenjrsiq breinjrej. Ariya nanngi are bulyosib Qotei qa nango areqalo singilatqab di a na nanngi olo joqsim ñam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na nanngi olo betertnjrqas kere. <sup>24</sup> Ningi qalie, nami ningi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ningi dena ginjenjosiq joqsi bosiq ñam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej. Ñam oliv qure qaji di nungo ñam utru tintin sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na ñam oliv qure qaji aqa segi dani nanngi olo joqsim bosim nango segi limeq di betertnjrqas.

*Qotei a tamo ungasari kalil nanngi qa are boleiyosim elenqajqa are koba unu*

<sup>25</sup> O ijo was kalil, ningi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningi degaib. E uli anjam bei merngwai. Israel gargekoba nango areqalo getenjnrejunu. Nanngi degsib soqneb sawa bei bei qaji tamo ungasari Qotei na nami giltnejrej nanngi di kalil elenekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nango areqalo olo waqtetnjrqas. <sup>26</sup> Gam dena Qotei na Israel kalil nanngi elenqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Aqaryaingo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanngi are bulyetnjrim nanngi ijo anjam gotranjqajqa kumbra di olo uratqab. <sup>27</sup> Yimqa bati deqa e nanngi koba na anjam qosisiy dena nango une kalil kobotetnjrqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nenngrenyeb. <sup>28</sup> Israel nanngi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnub deqa nanngi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanngi kamba uratnjroqnsiq olo ningi sawa bei bei qaji tamo ungasari elenjeqnu. Nami Qotei na Israel nanngi giltnjrsiq qalaqalainjrej. A nango moma utru nanngi qa are qalsiq kumbra degyej. <sup>29</sup> Iga qalie, Qotei a tamo ungasari nanngi metnjrsim inji bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

<sup>30</sup> O sawa bei bei qaji ningi nami Qotei aqa anjam gotranjoqneb. Ariya bini Israel nanngi kamba Qotei aqa anjam gotranjeqnu. Gam dena Qotei a olo ningi qa duleqnu. <sup>31</sup> Od, Israel nanngi Qotei aqa anjam gotranjeqnu deqa Qotei a ningi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nanngi qa kamba dego olo dulqas. <sup>32</sup> Qotei na iga kalil aqa anjam gotranjqajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyayaq? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

*Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom*

<sup>33</sup> O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulanj bolequja. Di tulanj guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. <sup>34</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? <sup>35</sup> Tamo yai na Qotei inji bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai.” <sup>36</sup> O ijo was ninji quiy. Qotei a inji inji kalil atelenej. A inji inji kalil qa utru. Inji inji kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

## 12

### *Ninji nunjo jejamu osib Qotei atraiyiy*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ninji singila na endegsi merngwai. Ninji nunjo segi jejamu ñambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ninji Qotei aqa segi tamo ungasari bole unub deqa ninji kumbra Qotei a tulanj areareteqnu qaji di yoqniy. Ninji degyqab di ninji Qotei qa bole louoqnqab. <sup>2</sup> Ninji mandam tamo nanjo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ninji tamo bunuj sosib dena ninji Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ninji kumbra bole ti kumbra Qotei a tulanj areareteqnu qaji de ti kumbra tulanj bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

### *Wau segi segi Qotei na ninji engej qaji di yoqniy*

<sup>3</sup> Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ninji segi segi endegsi merngwai. Ninji nunjo segi ñam soqtaib. Osib nunjo was qudei nanji bunjirqa are qalaib. Ninji areqalo bole ti sosib nunjo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ninji segi segi singila engej deqa ninji singila di osib Qotei qa nunjo areqalo singilatosib wauoqniy. <sup>4</sup> Ninji qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti sinja ti ñamdamu ti dabkala ti unub. Nanji kalil wau qujai yosaieqnu. Nanji wau segi segi yeqnub. <sup>5</sup> Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.

<sup>6</sup> Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji a qa nanjo areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. <sup>7</sup> A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji nanjo Kristen was nanji aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji aqa anjam plaltoqnebe. <sup>8</sup> A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji nanjo Kristen was nanji singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji silali inji inji jeiyoqnsib tamo ungasari inji qa truqueqnu qaji nanji enjroqnebe. A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanji singila enjrej deqa nanji arebolebole na tamo ungasari nanji qa duloqnebe.

### *Ninji na nunjo Kristen was nanji bole qalaqalainjroqniy*

<sup>9</sup> O ijo was ninji na tamo ungasari nanji bole qalaqalainjroqniy. Ninji gisan na nanji qalaqalainjraib. Ninji kumbra uge kalil torei uratekritisosim kumbra bole segi beteryosib yoqniy. <sup>10</sup> Ninji gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanji nunjo was tintinj edegosib nanji qalaqalainjroqniy. Ninji nunjo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanjo ñam olo soqtoqniy. <sup>11</sup> Ninji gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a



nunḡoq aiyooqnsim are tigeltetḡoqnm niḡi Tamo Koba aqa wau ojqa-jqa tulaḡ siḡgilaoqniy. <sup>12</sup> Mondonḡ Qotei na niḡi laḡ qureq osi oqwas. Niḡi deq oqwasjqa tariḡoqnsib areboleboleiḡoqneme. Osib gulbe nunḡoq boqnmq niḡi siḡgila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

<sup>13</sup> Qotei aqa segi tamo unḡasari qudei naḡi iḡi iḡi qa truquoqnbqa niḡi na naḡi aqaryainjroqniy. Tamo laḡaj naḡi dego nunḡo meq boqnbqa naḡi oqnsib gegerereinjroqniy.

<sup>14</sup> Tamo qudei na niḡi ugeugeiḡibqa di unḡum, niḡi kamba olo Qotei na naḡi aqaryainjrqa marsib pailyoqniy. Qotei na naḡi ugetnjrqajqa deqa pailyaib. <sup>15</sup> Kristen was qudei naḡi areboleboleinjrimq niḡi naḡi koba na areboleboleiḡeme. Kristen was qudei naḡi akamoqnbqa niḡi naḡi koba na akamoiy. <sup>16</sup> Niḡi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Niḡi nunḡo segi ḡam soqtqa are qalaib. Niḡi tamo ḡam saiḡoji naḡi koba na laqniy. Niḡi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Niḡi degaib.

<sup>17</sup> Tamo qudei na niḡi kumbra uge eḡibqa niḡi na kamba naḡi kumbra uge enjraib. Niḡi tamo kalil naḡo ḡamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

<sup>18</sup> Niḡi ḡiriḡ ti qoto ti uratiy. Gam soqnmq niḡi gaigai tamo unḡasari kalil naḡi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. <sup>19</sup> O ijo was bole, tamo qudei na niḡi gulbe eḡibqa niḡi na kamba naḡi gulbe enjraib. Uratosib naḡi Qotei aqa baḡq di atibqa a segi naḡi qa ḡiriḡosim gulbe enjrqa. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo naḡo une qa naḡi kambatnjrqai. <sup>20</sup> Deqa ino jeu tamo bei a mamyimq ni a gereiyosim iḡi anaiye. A ya qaryimq dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimq a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaikyqas.” <sup>21</sup> O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e niḡi segi segi endegsi mernḡwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnm ni segi siḡgilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranjyqam.

## 13

### *Niḡi sawa taqato qaji mandor naḡo sorgomq di soqniy*

<sup>1</sup> Niḡi kalil sawa taqato qaji mandor naḡo sorgomq di gegerere soqniy. Iga qalie, mandor naḡi laḡa wauosai. Qotei a segi na naḡi wau enjreqnaqa naḡi sawa taqateqnuḡ. Qotei a segi na naḡi atelenjey unub. <sup>2</sup> Deqa tamo naḡi mandor naḡo anjam gotranjyqab di naḡi Qotei aqa anjam dego gotranjyonub. Tamo naḡi degyqab di naḡi awai uge oqab. <sup>3</sup> Mandor naḡi wau ojeqnuḡ di tamo kumbra uge uge yeqnuḡ qaji naḡi ula enjrqaajqa deqa waueqnuḡ. Mandor naḡi na tamo kumbra bole bole yeqnuḡ qaji naḡi ula enjrqaajqa deqa wauosai. Deqa niḡi kumbra bole bole yoqniy. Niḡi degyqab di niḡi mandor naḡi qa ulaqasai. Naḡi na nunḡo ḡam soqtetḡwab. <sup>4</sup> Mandor naḡi Qotei aqa wau tamo bul unub. Naḡo wau qujai agi naḡi na niḡi aqaryaiḡoqnsib gegerereinḡeqnuḡ. Ariya niḡi kumbra uge uge yoqnqab di niḡi naḡi qa ulaqab. Niḡi qalie, mandor naḡi sebru ojejunub. Naḡi sebru laḡa ojosai. Naḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa naḡi sebru dena tamo unḡasari kumbra uge uge yeqnuḡ qaji naḡi awai uge enjreqnuḡ. <sup>5</sup> Deqa iga mandor naḡo sorgomq di gegerere sqom. Iga awai uge oqa uratosim

deqa nanjo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanjo anjam dauryqom.

<sup>6</sup> Utru deqa ningi takis waiyeqnu. Mandor nanji Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanji gaigai singila na wau taqateqnu. <sup>7</sup> Deqa ningi na mandor nanjo ingi ingi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanjo banq di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanjo sorgomq di geregere sosibqa nanjo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanjo ñam soqtoqniy.

*Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy*

<sup>8</sup> Ningi was bei aqa ingi ingi qudei ejunub di nungoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nungoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. <sup>9</sup> Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moyotaib. Ningi bajinjaib. Ningi was bei aqa ingi ingi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa unja jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanji degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. <sup>10</sup> Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

*Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy*

<sup>11</sup> Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi ñeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomoqo. <sup>12</sup> Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga amburu qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. <sup>13</sup> Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tiñtin na walweloqnom. Deqa iga diqoqnsim alanjokobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnasai. Iga sambala kumbra dego yoqnaqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnaqasai. Iga laña laña ñirinoqnsim tamo qudei nanji qa are ugeigoqnasai. <sup>14</sup> Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunjo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

## 14

*Ningi nunjo Kristen was nanji peginjraib*

<sup>1</sup> Tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanjo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanjo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanji koba na anjam na qotaib. Ningi nanji osib gereinjriy. <sup>2</sup> Nanjo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanji damu uyosaieqnu. Kalil getenteqnu. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji qalie, nanji ingi kalil uyqa kere. Osib nanji ingi kalil uyeqnu. Nanji ingi bei getentosaieqnu. <sup>3</sup> Deqa ningi quiy. Tamo ungasari ingi kalil uyeqnu qaji nanji na olo tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanji uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanji na kamba dego tamo ungasari ingi kalil

uyeqnub qaji nanġi uge qa minjraib. Qotei na nanġi kalil elenjej. <sup>4</sup>Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanġal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanġal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

<sup>5</sup>Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanġaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, niġi segi segi nunġo areqalo gegerere tenemtosib areqalo bole ti soqniy. <sup>6</sup>Tamo qudei nanġi yori bati kokba uneqnuv di nanġi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnuv. Tamo qudei nanġi iġi kalil uyeqnuv di nanġi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnuv. Nanġi iġi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnuv. Tamo qudei nanġi iġi qudei getenteqnuv. Di nanġi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnuv. Nanġi iġi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnuv.

<sup>7</sup>Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. <sup>8</sup>Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo unġasari sqom. <sup>9</sup>Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanġi ti tamo morenjo qaji nanġi ti nanġo Tamo Koba gaigai sqas.

<sup>10</sup>Niġi kiyaga nunġo Kristen was nanġo kumbra pegiyuqnsib uge qa minjreqnuv? Osib nanġi misilinjreqnuv? Niġi qalie, mondonj iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. <sup>11</sup>Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondonj tamo unġasari kalil nanġi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanġo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’” <sup>12</sup>Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diġo bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosim minjnam a quqwas.

### *Niġi nunġo Kristen was nanġi kumbra ugeq breinjraib*

<sup>13</sup>Deqa iga gago Kristen was nanġi uge qa minjrqasai. Osim nanġi uneq breinjrqasai. <sup>14</sup>Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, iġi iġi kalil Qotei na gereiyelenjej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Iġi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a iġi di getentqas. <sup>15</sup>Ariya a iġi di getentimqa niġi olo iġi di uyib nunġsimqa a are gulbeyqas. Nunġo kumbra dena niġi qalaqalaiyo kumbra uratosib nunġo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunġo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa niġi nunġo iġi uyo qa osib a ugeugeiyab. <sup>16</sup>Niġi mareqnuv, “Iga iġi di uyqom di kumbra bole.” Di niġi kere mareqnuv. Ariya nunġo kumbra bole di Kristen was qudei nanġi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unġum, niġi iġi di uyaib. <sup>17</sup>Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga iġi ti ya ti uyoqnqom gam dena sai. <sup>18</sup>Tamo nanġi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojgab di Qotei a nanġi qa tulan arearetoqnqas. Amqa tamo unġasari kalil nanġi na nanġi unjrsib marqab, “Nanġi tamo bole.”

19 Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanji singilatnjroqnoqom. 20 Ninji ingi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, ninji ingi kalil uyqa kere. Ariya ninji ingi bei uysib dena nunjo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. 21 Ninji damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nunjo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ninji kumbra di uratij. 22 Ninji Qotei qa nunjo areqalo singilateqnu deqa ninji qalie, ninji ingi kalil uyqa kere. Ariya nunjo qalie di nunjo are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Ninji ingi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di ninji arebolebole na uyij. 23 Ariya nunjo ambleq di tamo bei a ingi bei uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqnu ariya a ingi di uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une atqas.

## 15

### *Ninji Kristus aqa kumbra dauryoqniy*

1 Tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanjo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanji aqaryainjroqnsim nanjo gulbe qoboiyetnjroqnoqom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. 2 Iga gago Kristen was nanji aqaryainjroqnsim singilatnjroqnoqom. 3 Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosai oqnej. A nami endegsi Qotei pailiej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnu qaji nanji e qa dego anjam uge mareqnu.” Qotei aqa anjam di agi nengrenj di unu. 4 Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigeleqnsim Qotei na mondoj iga elenqajqa deqa tarinjoqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb. 5 Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaiqnaqa iga singila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa ninji kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. 6 Sosib ninji kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

### *Kristus na Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti aqaryainjrej*

7 Kristus a ninji qa areboleboleiyonaq ninji gereinjej dego kere ninji nunjo Kristen was nanji qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nunjo kumbra dena ninji Qotei aqa ñam tulanj soqtoqniy. 8 E endegsi marqai. Kristus a Juda nanji qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanjo moma utru nanji ingi bole bole enjrqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. 9 Kristus a sawa bei bei qaji nanji qa dego wauoqnej. Qotei a nanji qa dulej aqa kumbra di nanji qaliesib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E sawa bei bei qaji nanjo ambleq di ino ñam soqtoqnqai. E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”

10 Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ninji ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji ti koba na areboleboleingim soqniy.” 11 Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji kalil, ninji Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy. Od, ninji kalil aqa ñam soqtoqniy.”

<sup>12</sup> Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondor Devit aqa abu Jesi aqa moma nanngoq dena mandor kobaqja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nangi taqatnjroqngas. Nangi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tariñoqnsib sqab.”

<sup>13</sup> O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnuq deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy.

*Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyoaqnej*

<sup>14</sup> O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nangi gam bole osornjreqnub. <sup>15</sup> Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum. <sup>16</sup> E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nango ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nangi minjre minjre laqnum. E nangi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobulitqa Qotei a nangi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqnum. Mondor Bole na nangi singilatnjrimqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nangi qa waueqnum.

<sup>17</sup> Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqnu. <sup>18-19</sup> Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manjwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaqqa? A na sawa bei bei qaji nango are tigeltetnjrimqa nangi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diqtem. <sup>20</sup> E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa nam qaliesai qaji nango sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqngai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. <sup>21</sup> Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa nam nami quosai qaji nangi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nangi qusib a qa poinjrqas.”

*Pol a Rom Kristen nangi unjrsim dena Spen sawaq gilqas*

<sup>22</sup> O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nungoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nungoq bqa yeqnam keresaiibeqnu. <sup>23</sup> Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. <sup>24</sup> Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nungoq bosiy nungsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaiibbqa e Spen sawaq gilqai.

<sup>25</sup> Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nangi unjrsiy aqaryainjrqai. Nangi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. <sup>26</sup> Nangi qudei ingi ingi qa truqueqnuq deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nangi na nangi aqaryainjrqqa marsib silali koroiyeb unu. <sup>27</sup> Nangi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nangi na nangi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnuq deqa nangi na kamba olo Juda

Kristen nanġi jejamu qa inġi inġi qa aqaryainjreqnub. Nanġo wau bole agide.

<sup>28</sup> Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nuṅgoq bosiy nuṅgwai. <sup>29</sup> E qalieonum. E nuṅgoq bġai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy niṅgi osorṅgitqa dena niṅgi singilaqab.

<sup>30</sup> O ijo was niṅgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnmom. Od, niṅgi e qa Qotei pailyoqniy. <sup>31</sup> Yim Qotei na e aqaryai bosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanġo baṅq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo uṅgasari Jerusalem di unub qaji nanġi qa silali koroiyeqnum. Niṅgi Qotei pailyibqa a na nanġo are tigeltetnrimqa nanġi ijo wau deqa tulaṅ areboleboleinjrqas. <sup>32</sup> Qotei na marim e nuṅgoq bosiy nuṅgsiy dena e areboleboleibqas. Osiy niṅgi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

<sup>33</sup> Qotei a are lawo qa utru. A niṅgi kalil koba na soqnebe. Bole.

## 16

### *Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanġoq qarinjey*

<sup>1</sup> Niṅgi gago jaja Fibi osib gereiyoqniy. A na Kristen tamo uṅgasari Senkria qureq di unub qaji nanġi qa waukobaeqnu. <sup>2</sup> Niṅgi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Niṅgi Qotei aqa segi tamo uṅgasari unub deqa niṅgi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo inġi bei qa truquamqa kiyo niṅgi na aqaryaiyiy. A nami tamo uṅgasari gargekoba nanġi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryai boqnej. Deqa niṅgi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

<sup>3</sup> Niṅgi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanġi aiyel minjriy. Nanġi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. <sup>4</sup> Nami jeu tamo nanġi na e lubqa laqnab nanġi aiyel moiqa ulaosai. Nanġi e aqaryai beb. Deqa e nanġi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo uṅgasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi dego nanġi aiyel minjreqnub, “Keretonub.” <sup>5</sup> Ariya niṅgi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo uṅgasari kalil Prisila Akwila wo nanġo talq di loueqnub qaji nanġi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulaṅ qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanġi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo singilatej.

<sup>6</sup> Niṅgi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A niṅgi aqaryainġwa maroqnsiq waukobaoqnej.

<sup>7</sup> Niṅgi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanġi aiyel dego minjriy. Nanġi aiyel ijo leṅ nanġi. Jeu tamo nanġi na nanġi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanġi aiyel wau enjrej deqa nanġi aqa anjam mare mare laqnub. Deqa nanġi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nanġi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanġo areqalo singilateb.

<sup>8</sup> Ariya niṅgi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulaṅ qalaqalaiyeqnum.

<sup>9</sup> Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

<sup>10</sup> Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanği ti dego minjriy.

<sup>11</sup> Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo leŋ.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanği ti dego minjriy. Nanği Tamo Koba aqa tamo bole unub.

<sup>12</sup> Ningi Trifina Trifosa wo nanği aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanği aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnum.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau siŋgila na ojeqnu.

<sup>13</sup> Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

<sup>14</sup> Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanği minjriy. Osib Kristen was kalil nanği koba na unub qaji nanği dego minjriy.

<sup>15</sup> Osib Filologus Julia wo nanği aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpas na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil nanği koba na unub qaji nanği ti minjriy.

<sup>16</sup> Ningi na nungo Kristen was kalil nanği segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği yeqnum.

Kristus aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanği na dego ninği kaiyeinjonub.

*Tamo qudei na Kristen nanği potoaiyeltnjreqnub*

<sup>17</sup> O ijo was, nungo ambleq di tamo qudei nanği Qotei aqa anjam ninği nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nanği potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e ninği siŋgila na endegsi merngwai. Ningi tamo deqaji nanği qa geregere ŋam atoqnsib nanği qoreinjriy. <sup>18</sup> Tamo deqaji nanği gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnum. Nanği nanngo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib tamo ungasari nanği walawalainjroqnsib gisa gisanjnroqnsib nanği nanaritnjreqnub. Tamo ungasari nanği di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnum. <sup>19</sup> O ijo was, e ninği qa tulan areboleboleibeqnu. Di kiyaqa? Ningi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo ungasari kalil nanği deqa queqnum. Ariya e ninği endegsi merngwai. Ningi kumbra bole yqajqa geregere poingonim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy. <sup>20</sup> Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nungo siŋgaq di atim ninği na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a ninği qa are boleiyeme.

*Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanngoq qarinyeb*

<sup>21</sup> Timoti a e ombla wauo qaji. A na ninği kaiyeinngo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanği qalub dego ninği kaiyeinjonub. Nanği qalub ijo leŋ nanği.

<sup>22</sup> Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenjrenjonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na ninği kaiyeinjonum.

<sup>23</sup> Gaius a dego niŋgi kaiyeiŋwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeŋnu. Osiqa Kristen tamo uŋgasari kalil qure endia loueqnub qaji naŋgi dego gereinjreŋnu.

Erastus Kwartus wo naŋgi aiyel dego niŋgi kaiyeiŋgonub. Erastus a Korin qure naŋgo silali taqateŋnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

<sup>24</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleyeme. Bole.

*Iga Qotei aqa ñam soqtoŋqom*

<sup>25</sup> Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na niŋgi torei siŋgilatŋwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoŋnej. <sup>26</sup> Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei ŋambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam di neŋgreŋyonab soŋnej. Sonaqa iga na olo osim tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi minjre minjre laqnum. Deqa naŋgi uli anjam di quoŋsib poiŋreŋnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaga? Tamo uŋgasari sawa bei beiq di unub qaji naŋgi anjam di qusib naŋgo areqaloq di siŋgilatosib dauryqajqa deqa. <sup>27</sup> Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoŋqom. Bole.



## 1 KORIN

### *Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu*

<sup>1-2</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e methosiqqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nenngrenyosim nunngo qarinyonum. Ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na ningi elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na ningi aqa segi tamo ungasari sqa marsiqa ningi giltngrej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nanngi dego giltngrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nanngo Tamo Koba. <sup>3</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

### *Pol a Korin Kristen nanngi qa are qaloqnsiq Qotei binjiyeqnu*

<sup>4</sup> Kristus Yesus aqa wau na Qotei a ningi qa are boleiyeyj. Deqa e bati gaigai ningi qa are qaloqnsim ijo Qotei binjiyeqnum. <sup>5-6</sup> Kristus aqa anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di nunngo are miligiq di singila na waueqnu. Ningi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nunngo kumbra kalil qa ti nunngo anjam maro qa ti nunngo powo qa ti ningi tulan keretngrej. <sup>7</sup> Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondon brantim unqajqa tariñoqnsib unub. Ningi Qotei aqa Mondor aqa singila ejunub deqa ningi singila bei qa truquosaieqnu. <sup>8</sup> Yesus Kristus a ningi gaigai singilatnggoqnmqa ningi singila na tigelqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na brantim ningi Qotei aqa ñangalaq di une saiqoji sqab. <sup>9</sup> Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na ningi metngrej deqa ningi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratngwasai.

### *Korin Kristen nanngi njirinoqnsib pupoeqnu*

<sup>10</sup> Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ningi singila na endegsi merngwai. Ningi kalil anjam qujai maroqniy. Ningi anjam bei bei qa njirinosib pupoeleñaib. Ningi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy. <sup>11</sup> Tamo nanngi Kloe aqa talq di unub qaji nanngi na e endegsi merbonab quem, “Korin Kristen nanngi njirinoqnsib anjam na qoteqnu.” <sup>12</sup> O ijo was kalil, ningi anjam na qoteqnu qaji nunngo utru agiende. Ningi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnu, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya ningi qudei mareqnu, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Ningi anjam na qoteqnu qaji nunngo utru agide. <sup>13</sup> Ningi kiyaaqa kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenosiqa tamo gargekobaaj kiyoo? E Pol e segi ningi qa ñamburbasq di moyem kiyoo? Ningi ijo ñam na yanso eb kiyoo? Di sai. <sup>14</sup> E nami nunngo ambleq di sosim e tamo qudei nanngi yansnjrosaiognem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nanngi aiyel e na yansnjrem. <sup>15</sup> Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.” <sup>16</sup> Bole, tamo nanngi Stefanus aqa talq di unub qaji nanngi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nanngi dego yansnjrem kiyoo di e poibosai. <sup>17</sup> Kristus na e tamo nanngi yansnjrqa marsiq e qarinjbosai. E aqa anjam bole palontqajqa

osiq e qarinqbej. Deqa e mandam tamo nanqo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a namburbasq di moiyej di a laña moiyej gamu.

*Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu*

<sup>18</sup> Tamo nanqi padalqa gamq di unub qaji nanqi mareqnum, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nanqi degsib mareqnum. Ariya iga Qotei na elenqnu qaji iga mareqnum, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu.” <sup>19</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Powo tamo nanqo powo e na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nanqo qalie dego e na kobotetnjrqai.” <sup>20</sup> O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanqi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanqi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanqi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanqi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanqi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

<sup>21</sup> Mandam tamo nanqo powo na nanqi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanqi a qa qalieqa keresai. Nanqi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanqi qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatqab di Qotei na nanqi elenqas. Gam dena qujai nanqi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanqi anjam di quoqnsib mareqnum, “Di nanari anjam.”

<sup>22</sup> Agi Juda nanqi Qotei aqa manwa laña unqajqa mareqnum. Grik nanqi mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnum. <sup>23</sup> Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palontoqnsim laqnam Juda nanqi quoqnsib uge qa mareqnum. Grik nanqi anjam di quoqnsib nanari qa mareqnum. <sup>24</sup> Ariya tamo unqasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanqi qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu. <sup>25</sup> Mandam tamo nanqi mareqnum, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanqo powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nanqi mareqnum, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanqo singila tulan bunyejunu.

<sup>26</sup> O ijo was ningi are qaliy. Qotei na ningi metngej bati deqa ningi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Ningi gargekoba singila saiqoji soqneb. Ningi gargekoba ñam saiqoji soqneb. <sup>27</sup> Tamo qudei nanqi mandam qaji powo ejunub deqa nanqi mareqnum, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanqi nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo nanqi dena olo mandam qaji tamo nanqi di jemai enjreqnum. Tamo singila ti unub qaji nanqi mareqnum, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanqi singila saiqoji unub.” Yeqnab tamo singila saiqoji nanqi dena olo mandam qaji tamo nanqi di jemai enjreqnum. <sup>28</sup> Tamo ñam ti unub qaji nanqi mareqnum, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanqi ñam saiqoji unub.” Yeqnab tamo ñam saiqoji nanqi dena olo mandam qaji tamo nanqi di ñam aguq atetnjreqnum. <sup>29</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei aqa nangalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai. <sup>30</sup> Qotei a segi na ningi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. <sup>31</sup> Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme.”

## 2

### *Korin Kristen nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateqnu*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e nami nunġoq bosim Qotei aqa anjam palontognsim mernġoqnem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaiognem. E anjam kokba laña laña palontosaiognem. <sup>2</sup> E endegsi are qalognem. E nunġo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi mernġoqnqai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ninġi mernġoqnqai. E degsi are qalognem. <sup>3</sup> E nunġo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoġi soqnem. Deqa e ulaugetoqnsim ginda gindaognem. <sup>4</sup> Anjam e palontognem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontognem. E mandam qaji powo na anjam palontit ninġi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnem. <sup>5</sup> Deqa ninġi Kristus qa nunġo areqalo singilateb di mandam tamo nanġo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

### *Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu*

<sup>6</sup> Bole, Kristen qudei nanġi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanġi anjam minjreqnam nanġi powo bole eqnub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanġo powo sai dego. <sup>7</sup> Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulañ nami Qotei na iga lañ qureq oqwjajqa gam gereiyetgej. <sup>8</sup> Powo di mandam qaji tamo kokba nanġi poinjrosaiqnu. Nanġi poinjrej qamu nanġi na Tamo Koba lañ qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu. <sup>9</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Tamo nanġo njamdamu na lañ qure qa inġi inġi unosaieqnu. Nango dabkala na inġi inġi deqa quosaieqnu. Nango areqaloq di inġi inġi di yala sosai. Inġi inġi di Qotei na tamo unġasari a tulañ qalaqalaiyeqnu qaji nanġi segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanġi oqsib oqab.” <sup>10</sup> O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu. <sup>11</sup> Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. <sup>12</sup> O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lañ qure qa inġi inġi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na inġi inġi di iga osorgeqnu. <sup>13</sup> Iga inġi inġi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanġo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo unġasari Mondor ti unub qaji nanġi minjreqnum.

<sup>14</sup> Tamo unġasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanġi lañ qure qa inġi inġi di oqa keresai. Di kiyaja? Nanġi mareqnu, “Inġi inġi di nanari tamo nanġo inġi.” O ijo was kalil, inġi inġi di iga Mondor aqaq na elenqnum. Deqa tamo unġasari Mondor ti sosai qaji nanġi inġi inġi deqa poinjrqa keresai. Tamo unġasari Mondor ti unub qaji nanġi segi inġi inġi deqa poinjrqa kere. <sup>15</sup> Od, tamo unġasari Mondor ti unub qaji nanġi inġi inġi kalil geregere pegiyeqnu. Ariya tamo unġasari nanġi di mandam tamo bei na peginjrqqa keresai. <sup>16</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a

gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

### 3

#### *Pol Apolos wo nanği Qotei aqa wau tamo bole*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e nunngo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nanği anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ningi mernğwa yeqnam ugeiboqnej. <sup>2</sup> Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anainğosaisoqnem. E ningi munğum anainğoqnem. Agi bini ningi damu uyqa keresai unub. <sup>3</sup> Ningi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ningi nunngo Kristen was nanği qa are ugeinğeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnub. Nunngo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanngo kumbra. <sup>4</sup> Agi ningi qudei mareqnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunngo kumbra di mandam tamo nanngo kumbra.

<sup>5</sup> Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ningi mernğonam qusib Yesus qa nunngo areqalo siñgilateb. <sup>6</sup> E wauq di inği yagonam Apolos a inği di ya atej. Ariya Qotei a segi na inği boletej. <sup>7</sup> Deqa tamo inği yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo inği di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei inği boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu. <sup>8</sup> Tamo inği yageqnu qaji wo tamo inği di ya ateqnu qaji wo nanği aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnub. Mondonj Qotei na nanngo wau segi segi pegiyosim awai enjrqas. <sup>9</sup> Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa inği wau agi ningi.

#### *Qotei aqa wau tamo nanği tal gereiyo qaji tamo bul*

Ningi Qotei aqa tal bul unub. <sup>10</sup> Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanği olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e nanği endegsi minjreqnum, “Ningi tal geregere atoqniy.” <sup>11</sup> O ijo was ningi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataub. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. <sup>12</sup> Ariya tamo nanği tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti menin naimyo na ti nğantañ na ti liki na ti inği ñenği aqa sau na ti tal ateqnub. <sup>13</sup> Mondonj Qotei na tamo nanği peginjro batiamqa a nğamyuwo bulosim tamo kalil nanngo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanngo wau bole kiyo uge kiyo di unqas. <sup>14</sup> Tamo qudei nanngo wau di nğamyuwo na yugwasai deqa nanği awai bole oqab. <sup>15</sup> Tamo qudei nanngo wau di nğamyuwo na yuelenqas deqa nanngo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanği di padalqasai. Nanği nğamyuwoq di padalqa jojomoqñib Qotei na nanği dena olo elenqas.

#### *Ningi Qotei aqa atra tal bul unub*

<sup>16</sup> Ningi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunngo ambleq di unu. Di ningi qaliesai kiyo? <sup>17</sup> Qotei aqa atra tal di agi ningi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

#### *Iga tamo nanngo ñam soqtqasai*

<sup>18</sup> Ningi nunngo segi jejamu gisanjaib. Ningi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnuub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ningi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo enjgimqa dena ningi powo bole oqab. <sup>19</sup> Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi Qotei aqa njanjalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi kumbra uge uge yeqnub. Yeqnab Qotei a kamba nanngi padaltnjreqnu.” <sup>20</sup> Anjam bei dego unu, “Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeqnab ugeinjreqnu.”

<sup>21</sup> Deqa ningi na mandam tamo nanngo ñam soqtoqnaib. Ingi ingi kalil di nunngo. <sup>22</sup> Apolos, Pita, e Pol, mandam, nambile, moiyo, ingi ingi kalil bini unub qaji ti ingi ingi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo. <sup>23</sup> Ariya ningi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

## 4

### *Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreqnu*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ningi iga qa degsib are qaloqniy. <sup>2</sup> Ningi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqngas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. <sup>3</sup> Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ningi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unngum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum. <sup>4</sup> Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. <sup>5</sup> Pegiyo bati brantosaiunu deqa ningi na tamo qudei nanngi peginjroqnaib. Ningi mati tariñesoqniqbqa mondonj Tamo Koba a bosimqa a segi na ingi ingi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

### *Korin Kristen nanngi nanngo segi ñam soqteqnuub*

<sup>6</sup> O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi merngonum. Di kiyaaqa? Ningi Qotei aqa anjam nenngrenj di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanngo ñam aguq atoqnaib deqa. <sup>7</sup> Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunngo ingi bole kiye Qotei na ningi enjosai? Nunngo ingi ingi kalil agi Qotei na ningi engej. Deqa ningi kiyaaqa mareqnuub, “Iga gago segi singila na ingi ingi kalil di ejunum”? Ningi kiyaaqa nunngo segi ñam soqteqnuub?

<sup>8</sup> Agi ningi are qaleqnuub, “Iga ingi ingi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanngi aiyel bunjnrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi degsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombla na ningi beterngosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu. <sup>9</sup> Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanngi bulonum. Tamo uge nanngi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyo tnjreqnu.

Od, a na mandam tamo ti laŋ aŋgro ti naŋgo ŋamgalaq di naŋgi moiyo-  
njqreŋnu. O ijo was kalil, iga tamo uge naŋgi di bulonum. <sup>10</sup> Iga Kristus  
aqa ŋam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya niŋgi powo  
ti sosib deqa niŋgi Kristus qa qalie bole. Iga siŋgila saiqoji unum. Ariya  
niŋgi siŋgila ti unub. Iga ŋam saiqoji unum. Ariya niŋgi ŋam ti unub. <sup>11</sup> Iga  
nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo  
qudei na iga ugeugeiqnub. Iga tal saiqoji. <sup>12</sup> Iga ŋes na ti gago segi ban  
na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misiliŋgeq nab iga kamba olo  
naŋgi qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiq nab iga gulbe di  
qoboiyeqnum. <sup>13</sup> Tamo qudei na iga yomuigeq nab iga kamba olo naŋgi  
anjam bole minjqreŋnum. Iga tamo sougetejunub qaji naŋgi bulonum.  
Iga tamo ungasari kalil naŋgo ŋamgalaq di niŋgi tulaŋ jigat bulosim unum.  
Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

*Pol na Korin Kristen naŋgi minjqrej, “Niŋgi ijo kumbra dauryiy”*

<sup>14</sup> O ijo was, niŋgi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa  
neŋgreŋyosai. E nuŋgo areqalo tingitengwajqa deqa osim anjam endi  
neŋgreŋyonum. Niŋgi ijo aŋgro bole. E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum.  
<sup>15</sup> Nuŋgo abu qujai agi e segi. Nuŋgo abu gargekoba sai. Tamo 10,000  
naŋgi na Kristus aqa kumbra niŋgi osorŋgoq nab di unum. E qujai  
Kristus Yesus aqa anjam bole niŋgi merngonam qusib are bulyeb. Dena  
e nuŋgo abuem. <sup>16</sup> Deqa e niŋgi endegsi merngwai. Niŋgi ijo kumbra  
kalil dauryoqniy. <sup>17</sup> Utru deqa e Timoti qarinyonum a nuŋgoq bgo. E  
nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo  
aŋgro bole. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A nuŋgoq bosim ijo kumbra  
qa niŋgi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim  
a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen naŋgi  
osornjqreŋnum.

<sup>18</sup> Ariya niŋgi qudei endegsib are qaleq nub, “Pol a gagoq bqasai.”  
Osib niŋgi diqoqnsib laq nub. <sup>19</sup> O was niŋgi degaib. Tamo Koba a na  
odbimqa e nuŋgoq urur boqujatqai. Tamo naŋgi diqoqnsib laq nub qaji  
naŋgo siŋgila qabe na eqnub di unqajqa bqai. E naŋgo anjam maro laŋa  
quqwajqa bqasai. <sup>20</sup> Niŋgi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosisiq iga  
taqatgeqnu. A laŋa anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A siŋgila na  
iga taqatgeqnu. <sup>21</sup> Nuŋgo are kiyersiq unu? E nuŋgoq bosiy ŋirinŋgosiy  
tingitngwai kiyo e bosiy niŋgi qalaqalaiŋgosiy lawo na gereingwai kiyo?  
Niŋgi segi mariy.

## 5

*Sambala kumbra a Korin Kristen naŋgo ambleq di unu*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nuŋgo ambleq di tamo bei a  
sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulaŋ ugedamu. Tamo  
naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi sambala kumbra deqaji yosaieq nub.  
Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa ŋaun oqnsiq omba  
sambalaeq nub. <sup>2</sup> Niŋgi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu,  
Niŋgi akamosaieq nub. Niŋgi diqoqnsib laq nub. Niŋgi are ugeingej qamu  
niŋgi tamo di osib nuŋgo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

<sup>3</sup> E niŋgi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya niŋgi ijo are miligiq  
di unub deqa e niŋgi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une  
qa pegiyonum koboqo. <sup>4</sup> E niŋgi endegsi merngwai. Niŋgi gago Tamo

Koba Yesus aqa ñam na korooyi. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nunqoq di sqas. <sup>5</sup> Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondoñ Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunun olo oqas.

*Pol na Kristen nanqi minjrej, “Ningi tamo uge di wiyiy”*

<sup>6</sup> Ningi nunqo segi ñam soqteqñub di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanqi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqñab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. <sup>7</sup> Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqñu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaya? Jeu tamo nanqi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa leñ aiyej. Juda nanqo yori bati koba qa nanqi Yesus degyeb. <sup>8</sup> Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqñu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

<sup>9</sup> E nami anjam endegsi nenqrenyosim nunqoq qarinyem, “Ningi sambala tamo nanqi koba na laqñalb.” <sup>10</sup> O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanqi qa ningi degsi mernqosai. Ningi nanqi koba na laqñqa kere. Tamo sambalaeqñub qaji nanqi ti tamo ñoro qa maulñreqñu qaji nanqi ti tamo gisañ na silali eqñub qaji nanqi ti tamo gisañ qotei qa loueqñub qaji nanqi ti ningi nanqi koba na laqajqa e deqa ningi saidñqosai. Ningi nanqi koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai. <sup>11</sup> Ariya tamo bei a marqas, “E nunqo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisañ qotei qa louqas kiyo, tamo nanqi misilñjrqas kiyo, ya uge uyoqñsim nanarioqñqas kiyo, gisañ na tamo nanqo silali yainjrqas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqñalb. Ningi a ombla ñngi uyoqñalb dego. Agi e nami anjam deqa nenqrenyosim nunqoq qarinyem. <sup>12-13</sup> Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanqo une qa peginjrqi e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanqo une qa peginjrqi qajqa wau di nunqo wau tinñj. Deqa ningi tamo uge di osib nunqo ambleq dena taqal waiyiy.

## 6

*Ningi nunqo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib*

<sup>1</sup> Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqñub. Ningi nunqo Kristen was bei qa anjam soqñim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanqo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo unqasari nanqo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqñub. Nunqo kumbra uge deqa ningi jemañqosaieqñu. <sup>2</sup> Iga Qotei aqa segi tamo unqasari unum deqa mondoñ iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqo une qa peginjrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyayaq ningi nunqo Kristen was nanqo anjam kiñilala qudei qa nanqi peginjrqa keresai? <sup>3</sup> Mondoñ iga lañ anqro nanqo une qa dego peginjrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanqo anjam kalil dego pegiyqa kere. <sup>4</sup> Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqñim kiyayaq ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanqoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanqi di

Kristen tamo sai. <sup>5</sup> E anjam endi nîngi merngonum. Di kiyaaqa? Nîngi nungo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nungo ambleq di powo tamo bei unu kiyoo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanjo anjam pegiyqa kere. <sup>6</sup> Kiyaaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiy tamo Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanjoq gilsim nanjo ulatamuq di tigeltqas?

<sup>7</sup> Nîngi nungo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiy tamo nanjoq gilqab di kumbra uge. Nungo kumbra dena nîngi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Nîngi nungo Kristen was bei qa anjam soqnim, unqum, nîngi a uratib une engem. Osim nungo ingi ingi bajinem. <sup>8</sup> Ariya nîngi degyosaieqnu. Nîngi segi kamba olo nungo Kristen was nanji kumbra uge enjroqnsib nanjo ingi ingi gisan na yainjreanu.

<sup>9-10</sup> Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. Di nîngi qaliesai kiyoo? O ijo was nîngi na nungo segi jejamu gisan yaib. Tamo sambala kumbra yeqnu qaji nanji ti, tamo gisan qotei qa loueqnu qaji nanji ti, tamo was bei aqa njan jejamu ojeteqnu qaji nanji ti, tamo unja wo njerenqa uratoqnsib olo tamo bei bei wo njerenqnu qaji nanji ti, bajinj tamo nanji ti, tamo was bei aqa ingi ingi qa mamaunjreanu qaji nanji ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnu qaji nanji ti, tamo was bei yomuiyeqnu qaji nanji ti, tamo was bei aqa silali gisan na yayieqnu qaji nanji ti, tamo deqaji kalil nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. <sup>11</sup> Nami nîngi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nungo are miligi yansetngosiq nîngi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti nîngi tamo bole une saiqoji qa merngej.

*Nunjo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu*

<sup>12</sup> Kristen qudei nanji mareqnu, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanji bole mareqnu. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai. <sup>13</sup> Tamo qudei nanji mareqnu, “Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas.” Di nanji bole mareqnu. Ariya mondonj Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu. <sup>14</sup> Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondonj a na iga dego tigeltgwas.

<sup>15</sup> Nunjo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di nîngi qaliesai kiyoo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unja aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai. <sup>16</sup> Tamo bei a sambala unja wo beterrqab di a unja de wo jejamu qujaitosib sqab. Di nîngi qaliesai kiyoo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo bei aqa njan wo beterosib nanji jejamu qujaitosib sqab.” <sup>17</sup> Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beterrqab di nanji aiyel Mondor qujai ti sqab. <sup>18</sup> Deqa ijo was, nîngi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo nanji yeqnu qaji di nanjo jejamuq di beterosaieqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanjo jejamuq di beteroqnsiq nanjo jejamu ugeteqnu. <sup>19</sup> Nunjo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di nîngi engej deqa a nunjo are miligiq di unu. Nîngi di qaliesai kiyoo? Nunjo jejamu di nunjo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. <sup>20</sup> Qotei a awai kobaquja na



ninği awaingej. Deqa kumbra kalil ninği yeqnub qaji di ninği Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqsib yoqniy.

## 7

### *Uña oqajqa anjam*

<sup>1</sup> Ariya anjam qudei ninği nenngrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi uña oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nangi laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole. <sup>2</sup> Ariya sambala kumbra kobaaım deqa ninği segi segi uña oiy. Uña ninği dego segi segi tamo oiy. <sup>3</sup> Tamo aqa jejamu di aqa ñauñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbuluñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. <sup>4</sup> Uñgasari nangi na nanngo segi jejamu taqatosaeqnub. Nanngo jejamu di nanngo gumbuluñ na taqateqnub. Tamo nangi dego nanngo segi jejamu taqatosaeqnub. Nanngo jejamu di nanngo ñauñ na taqateqnub. <sup>5</sup> Deqa ninği nunngo jejamu getentaib. Ariya bati bei ninği nunngo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ninği nunngo jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ninği nunngo jejamu olo turtiy. Ninği nunngo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ninği osim sambala kumbraq di olo breiñgo uge. <sup>6</sup> Ijo anjam di e ninği aqaryaingwa osim deqa merngonum. E singila na merngosai. <sup>7</sup> Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nangi e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nangi singila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nangi singila bei enjreqnu. Osiqa tamo qudei nangi singila bei enjreqnu.

<sup>8</sup> Ariya tamo uña osai qaji nangi ti uña tamo osai qaji nangi ti e na anjam endegsi minjrqai. Uña qobul nangi dego e na anjam endegsi minjrqai. Ninği e bul laña sqab di bolequja. <sup>9</sup> Ariya ninği nunngo segi jejamu taqatqa keresaiamqa ninği uña oiy. Ninği tamo oiy. Ninği sambala kumbra yqajqa are tulañ prunngoqnqas di kumbra bolesai.

<sup>10</sup> Ninği tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ninği merngwas. Anjam agiende. Uña nangi na nanngo tamo nangi uratnjraib. <sup>11</sup> Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nangi dego nanngo uña nangi uratnjraib.

<sup>12</sup> Ninği qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino ñauñ a Kristen uña sai. Di unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. <sup>13</sup> E uña nangi dego anjam di minjrqai. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbuluñ a Kristen tamo sai. Di dego unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. <sup>14</sup> Ninği quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaıosim Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaıosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanngo anğro nangi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nangi Kristen nanngo miligiq di unub deqa nanngo anğro nangi Qotei aqa jojomq di unub. <sup>15</sup> Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo singilatosaı deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosaı deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ninği kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq

metnjeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy. <sup>16</sup> O Kristen unja, ni ino gumbulun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino njaun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

*Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej*

<sup>17</sup> Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi minjre minjre laqnum. <sup>18</sup> Ningi qudei nami mulun aisib sonabqa Qotei na ningi metnjej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metnjej deqa ningi dego degsib soqniy. <sup>19</sup> Ningi nami mulun aiyeb kiyo ningi mulun aiyosai kiyo di laña. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. <sup>20</sup> Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. <sup>21</sup> Ningi qudei kanqal tamo sonabqa Qotei na ningi metnjej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kanqal tamo soqniy. Bunuqna ningi kanqal tamo sqa uratosib olo nunqo segi wau ojqa gam soqnimqa degyiy. <sup>22</sup> Tamo nanqi kanqal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanqi Tamo Koba aqa. Deqa nanqi aqa nqamgalaq di kanqal tamo sosai. Dego kere tamo nanqi kanqal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanqi olo Kristus aqa kanqal tamo unub. <sup>23</sup> Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej deqa ningi mandam tamo bei aqa kanqal tamo saib. <sup>24</sup> O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

*Pol a tamo unja osai qaji nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti anjam minjrej*

<sup>25</sup> Ariya e na tamo unja osai qaji nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti anjam bei minjrqa. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanqi minjrqa. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. <sup>26</sup> E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy. <sup>27</sup> Ningi unja ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nunqo unja uratqa gam nqamaib. Ningi unja osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi unja oqa are qalaib. <sup>28</sup> Ningi unja ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenge nanqi dego tamo oqab di nanqi une yosai. Ariya tamo unja ejunub qaji nanqi ti unja tamo ejunub qaji nanqi ti gulbe itoqnqab. Nanqi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanqi minjronum.

<sup>29</sup> O ijo was kalil, diño bati jojomoqo deqa e na ningi endegsi merngwai. Tamo unja ti unub qaji nanqi unja saiqoji so bul soqnebe. <sup>30</sup> Tamo akameqnu qaji nanqi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjreqnu qaji nanqi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo ingi ingi awaiyeqnu qaji nanqi ingi ingi saiqoji so bul soqnebe. <sup>31</sup> Tamo mandam qa ingi ingi qa waueqnu qaji nanqi ingi ingi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sokiñala mandam ti ingi ingi kalil ti torei koboekritqab.

<sup>32</sup> Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa ingi ingi qa are qaloqnaib. Ningi qalie, tamo unja ti sosai qaji nanqi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nanqi yeqnu. <sup>33</sup> Ariya tamo unja ti unub qaji nanqi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanqo unja a areareteqnu qaji di nanqi yeqnu. <sup>34</sup> Deqa nanqi areqalo aye aiyelteqnu. Dungenge nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti dego Tamo

Koba aqa kumbra torei dauryaqajqa are qaleqñub. Deqa nanği nanğo segi jejamu ti qunun ti torei Qotei yekriteqñub. Ariya unğa tamo ti unub qaji nanği mandam qa inği inği qa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil nanğo tamo a areareteqñu qaji di nanği yeqñub. <sup>35</sup> E ninği aqaryainğwa osim deqa anjam di mernğonum. E ninği gulbe enğwa osim anjam di mernğosai. Deqa ninği quiy. Ninği kumbra bole bole dauryoqñsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqñiy. Mandam qa inği inği na ninği titnğaiq.

<sup>36</sup> Tamo bei aqa dunğe a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunğe a laña sqa keresai. Deqa unğum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai. <sup>37</sup> Ariya tamo bei aqa are miligiq di sinğilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunğe a laña sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunğe getentqas di kere. A dego une atosai. <sup>38</sup> Deqa tamo bei na aqa dunğe odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunğe getentim a tamo oqasai di a kumbra tulañ boledamu yqo.

<sup>39</sup> Unğa bei aqa tamo a moiyoşaisoqñimqa unğa dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiyimqa a olo tamo bei oqa are soqñim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. <sup>40</sup> Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ninği mernğonum.

## 8

### *Sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra qa ninği mernğwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqñsim gago segi ñam soqtoqñqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanği sinğilatnğroqñqom di kere. <sup>2</sup> Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu.

<sup>3</sup> Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqñqas di Qotei a tamo deqa poiyyas.

<sup>4</sup> Deqa e sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra qa ninği endegsi mernğwai. Mandamq endi sulum nanği unub di nanği gisañ qotei laña sigiteqñub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai.

<sup>5</sup> Tamo qudei nanği mareqñub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanği degsib mareqñub di unğum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanği unub di laña. <sup>6</sup> Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A inği inği kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unğasari tintin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A inği inği kalil ateleñej. Iga kalil aqaq dena ñambile em.

<sup>7</sup> Ariya Kristen qudei nanği anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanği nami inği uyo elenjoqñsib gisañ qotei nanğo sulum atrainjroqñeb. Deqa bini nanği inği di uyqa oqñsib are gulbeinjreqnaqa endegsib are qaleqñub, “Iga sulum atrainjro qaji inği di uyqom di iga sulum nanği olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanği degsib are qaleqñub.

<sup>8</sup> Bole, gago inği uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga inği getentqom dena iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti sqasai. Iga inği uyqom dena iga tamo bole sqasai dego. <sup>9</sup> Ninği geregere are qaliy. Ninği inği bei uyqa are soqñim uyiy. Di une sai. Ariya ninği inği di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanği ninği nuñsib dena ulonşosib uneq aiqab di uge. Deqa unğum, ninği inği di uyaib.

<sup>10</sup> Ningi powo bole ti unub qaji ningi sulum nanngo atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqñib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ningi nungsimqa a endegi are qalqas, “Kristen was nanngi ingi di uyeqñub deqa unngum, e dego uyqai.” Osim a ulonjosim uneq aiqas. <sup>11</sup> Nunngo powo dena ningi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ningi qalie, Kristus a was deqa moiyej. <sup>12</sup> Deqa ningi quiy. Ningi na Kristen was nanngi uneq breinjrsib nanngo areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnjrqab di ningi Kristus dego une yonub. <sup>13</sup> Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonjosim uneq aiyaaim deqa e damu uratqai.

## 9

### *Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaioqnej*

<sup>1</sup> Ningi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqñim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqñem dena ningi are bulyeb. Ningi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo? <sup>2</sup> Tamo qudei nanngi mareqñub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanngi degsib mareqñub di unngum. Ningi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ningi merngonam qusib are bulyeb. Deqa ningi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

<sup>3</sup> Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqñub deqa e na kamba endegi minjreqñum. <sup>4</sup> Iga Qotei aqa anjam mare mare laqñum dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere. <sup>5</sup> Iga unja oqa are soqñim Kristen unja osim laqñqa kere. Agi Pita a unja oqñsiq laqñu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unja oqñsib laqñub. <sup>6</sup> Ningi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqñsib Qotei aqa wau ojeqñub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqqa kere. <sup>7</sup> Ningi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqasai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatnjrqas di a munngum qa q osim uyqas.

<sup>8</sup> E mandam tamo nanngo areqalo dauryosim anjam di merngosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. <sup>9</sup> Agi Moses a nami dal anjam bei endegi nengrenyej, “Makau nanngi ingi ñenngi paraparaiyoqñsib aqa sau taqal ateqñub. Deqa nanngi ingi ñenngi aqa damu uyqa yoqñib ningi na nanngi saidnjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. <sup>10</sup> A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nengrenyej. Ningi are qaliy. Tamo bei a ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a ingi ñenngi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. <sup>11</sup> O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingoqñem di nunngo qunun qa. Deqa ningi na kamba jejamu qa ingi ingi qa iga aqaryai gwajqa merngwom di iga une yosai. Iga nunngo are miligiq di Mondor aqa ingi yagobulem. Ingi di meliqo deqa ningi na olo otorosib jejamu qa ingi ingi egwajqa merngwom di iga une yosai. <sup>12</sup> Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingeqñub deqa nanngi nunngoq dena olo silali ingi ingi yaingeqñub. Deqa iga dego nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqñem. <sup>13</sup> Atra tamo nanngi atra talq dena ingi oqñsib uyeqñub. Tamo nanngi

atra bijal taqateqñub qaji nanği atra bijalq dena atraiyqa wagme oqñsib uyeqñub. Niñgi di qaliesai kiyo? <sup>14</sup> Deqo kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanği Qotei aqa anjam bole mare mare laqñub qaji nanği dena silali oqñsib nanğo segi iñgi awaiyoqñsib uyoqñqab.”

<sup>15</sup> Ariya e nunğo iñgi bei yaingwa osim anjam endi nenğrenyosai. E nunğoq dena silali iñgi iñgi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiçai. E ijo kumbra deqa tulañ areboleboleibeqñu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiç. <sup>16</sup> E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqñqai. E wau di uratqa keresai. Uratçai di Qotei na e gulbe ebças. <sup>17</sup> E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqñum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqñsim aqa anjam mare mare laqñum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqñum çamu e dena silali iñgi iñgi eqñum çamu. <sup>18</sup> Deqa e awai kiye oçai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñsim dena e silali oqa urateqñum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqñum. E laña tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqñum. Ijo awai bole agide.

*Pol a tamo unğasari kalil nanğo kanğal tamo soqnej*

<sup>19</sup> E kumbra kiye yqa are soqñim e yçai. E tamo bei aqa sorgomç di sosai. Di unğum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanğo sorgomç di sosim nanği kanğalnjeqñum. E degyeqñum. Di kiyayqa? E tamo gargekoba nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elençajqa deqa. <sup>20</sup> Deqa e Juda nanğo kumbra dauryeqñum. Di kiyayqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elençajqa deqa. Tamo nanği dal anjam aqa sorgomç di unub qaji nanğo kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam aqa sorgomç di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomç di sosai. Ariya e nanğo kumbra di dauryeqñum. Di kiyayqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elençajqa deqa. <sup>21</sup> Tamo nanği dal anjam saiçoji unub qaji nanğo kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam saiçoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomç di unum. Ariya e tamo nanği dal anjam saiçoji unub qaji nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elençajqa deqa e nanğo kumbra dauryeqñum. <sup>22</sup> Tamo siñgila saiçoji unub qaji nanğo kumbra dego e dauryoqñsim siñgila saiçoji sobulejunum. Di kiyayqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elençajqa deqa. O ijo was niñgi quiy. E tamo kalil nanğo sorgomç di sosim nanğo kumbra dauryeqñum. Di kiyayqa? E nanği quidei are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elençajqa deqa. <sup>23</sup> E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqñsim deqa kumbra kalil di yeqñum. Deqa mondoñ Yesus na awai boledamu e ebças. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanğo areqalo siñgilateqñub qaji nanği dego awai di oçab.

*Iga lañ qure qaji awai oçajqa deqa gurgurçom*

<sup>24</sup> E mandam tamo nanğo alañ qa mernğwai. Tamo nanği gurguroqñsib bubuñeqñub di nanği awai oçajqa deqa. Ariya tamo quçai a segi na nanği kalil buñjrsim awai oças. Deqo kere niñgi lañ qure qaji awai oqa marsib siñgila na gurguroqñiy. <sup>25</sup> Tamo gurgureqñub qaji nanği awai oqa marsib gurgur çalieqa osib nanğo segi jejamu qaloqñsib siñgilateqñub. Deqa gurgur batiamqa nanği siñgila na gurgurçab. Nanğo awai di mandam

qaji awai. Deqa nanjo awai di koboqas. Ariya lan qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas. <sup>26</sup> Deqa e ururoqnsim lanja lanjaq di nam atosaeqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e lanja lanjaq di ijo ban waiyosaeqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban tijsim geregere waiyeqnum. <sup>27</sup> E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e siŋgila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo ungasari nanji lan qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanji minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiam deqa e siŋgila na waueqnum.

## 10

### *Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai*

<sup>1</sup> O ijo was ninji ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nanji wadau sawaq di laqnaqqa Qotei a lanbi miligiq di sosiqa nanji gam osornjroqnej. Bati di nanji Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. <sup>2</sup> Nanji kalil Moses dauryeb deqa nanji lanbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb. <sup>3</sup> Bati deqa Qotei aqa Mondor a lan goqe na nanji kalil ingi anainjreqlaq uyoqneb. <sup>4</sup> Ya dego Mondor na nanji kalil anainjreqlaq uyoqneb. Mondor na nanji meniŋ bei osornjrnaqa meniŋ dena ya branteqnaqa nanji uyoqneb. Meniŋ di wadau sawaq di nanji daurnjrnsiq giloqnej. Meniŋ di agi Kristus. <sup>5</sup> Ariya Qotei a nanji qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanji gargekoba ñumnaq moreneb.

<sup>6</sup> Qotei na nanji ñumnaq moreneb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanjo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa. <sup>7</sup> Deqa ijo was kalil, ninji gisan qotei nanji qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanji gisan qotei nanji qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nanji qa endegsib nenqrenyeb unu, “Nanji nanjo segi jejamu qa areboleboleinjreqlaq ingi ti ya ti uyoqnsib alanoqneb.” <sup>8</sup> O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nanji sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo ungasari nanji ñumnaq moreneb. <sup>9</sup> Iga Tamo Koba aqa siŋgila lanja tenemtqa osim a gisan yqasai dego. Agi gago moma qudei nanji degyoqneb deqa Qotei na amal uge qarinjrnnaqa bosib nanji uñinjrnab moreneb. <sup>10</sup> Iga Qotei ñirinjqasai dego. Agi gago moma qudei nanji degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lan angro bei qarinyonaq aisiq nanji padaltjnrej.

<sup>11</sup> Qotei na gago moma nanji degsi ñolawotjnrej. Onaqa Moses a anjam di nenqrenyonaq soqnej. Iga diŋo bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nanjo kumbra uge dauryqa uratqom. <sup>12</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, “E siŋgila na tigelejunum.” Ariya a olo geregere nam ateme. A ulonjosim uneq aiyo uge. <sup>13</sup> Gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanjoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ninji uratngwasai. A marimqa gulbe di aqa siŋgila na nungo siŋgila bunjqasai. Qotei na gam waqtetngoqnimqa ninji gulbe di britoqnsib siŋgila na tigelesqab.

### *Iga Qotei bole ti mondor uge nanji ti turtnjrsim binjnrqa keresai*

<sup>14</sup> Deqa ijo was bole, ninji gisan qotei nanji qa louoqnaib. Ninji nanji torei uratnjrsib isaq giliy. <sup>15</sup> Ninji powo ti unub deqa e na anjam di ninji merngonum. Deqa ninji ijo anjam di qusib geregere pegiyiy. <sup>16</sup> E

ningi bengem qa anjam merngwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gamban uyeqnum di iga Kristus aqa len aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem ginjenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. <sup>17</sup> Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. <sup>18</sup> Ninggi Israel nanjo kumbra qa are qaliy. Israel nanji atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnum. Nanjo kumbra dena nanji Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnum.

<sup>19</sup> Sulum nanji qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji ingi di atraiyqa ingi bole edegaib. <sup>20</sup> Ingi di sawa bei bei qaji nanji na oqnsib mondor uge nanji atrainjreqnub. Nanji Qotei bole atraiyosaieqnum. Nanji Qotei qaliesai deqa nanji kumbra di yeqnum. Deqa ijo was ninggi kumbra di uratiy. Uratqasai di ninggi mondor uge nanji ti beterqab. <sup>21</sup> Ninggi Tamo Koba aqa wain gamban ti mondor uge nanjo wain gamban ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ninggi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanjo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib. <sup>22</sup> Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjin oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

*Iga bati gaigai Qotei aqa nam soqtoqnqom*

<sup>23</sup> Kristen qudei nanji mareqnum, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanji bole mareqnum. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaiqwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga singilaqasai. <sup>24</sup> Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanji qa are qaloqnsim nanji aqaryainjroqnqom.

<sup>25</sup> Ninggi ingi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneb kiyo sai kiyo ninggi deqa nenemoqnaib. Ninggi oqnsib uyoqniy. Ninggi nunjo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. <sup>26</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Ingi ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

<sup>27</sup> Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na ingi goisim ninggi metnjimqa ninggi a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib ingi kalil a na anaingwas qaji di ninggi osib uyyi. Ninggi deqa nenemoqnaib. Ninggi nunjo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. <sup>28</sup> Ariya Kristen was bei na ninggi merngwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji ingi.” Degsi mernjimqa ninggi was deqa are qalsib ingi di osib uyaib. Ninggi uyqab di ninggi unetqab. <sup>29</sup> Bole, ninggi une yosai. Ariya tamo anjam merngwo qaji a are qalqas, ninggi une yonub. E deqa ninggi merngonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e ingi uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaga e tamo bei aqa areqalo dauryosiy ingi getentqai?

<sup>30</sup> E Qotei pailyosiy ingi di uyqai di tamo bei a kiyaga e misilinqbas?

<sup>31</sup> Deqa ninggi ingi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa nam soqtoqnsib uyoqniy. Ninggi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa nam soqtoqnsib yoqniy. <sup>32</sup> Ninggi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanji ti uneq breinjraib. <sup>33</sup> Ninggi e nubiy. E na tamo ungasari kalil nanji kumbra bole bole enjreqnam nanji e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu

aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo unğasari gargekoba nanği Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

## 11

<sup>1</sup> Niği ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

### *Uña nanço gate kabutqajqa kumbra*

<sup>2</sup> E qalieonum, niği gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami merngoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e niği qa tulan are-boleboleibeqnu. <sup>3</sup> Ariya niği ijo anjam bei dego qusib poingem. Niği qalie, tamo kalil nanço gate di Kristus. Uña nanço gate di tamo nanği. Kristus aqa gate di Qotei. <sup>4</sup> Deqa tamo nanği pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanği gate tatal ataib. Nanği gate tatal atqab di nanği nanço gate jemai yqab. Nanço gate agi Kristus. <sup>5</sup> Ariya uña nanği pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanği nanço gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a uña qudei nanço gate bança torei milalteqnum qaji nanği bul sqas. <sup>6</sup> Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unğum, a aqa gate bança dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. <sup>7</sup> Tamo nanği nanço gate kabutaib. Di kiyaqa? Nanği Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqnub. Ariya uña nanği nanço segi tamo nanço ñam ti singila ti boleq ateqnub.

<sup>8</sup> Qotei a uña aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej. <sup>9</sup> Qotei a uña qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uña gereiyej. <sup>10</sup> Deqa uña nanği nanço segi gate kabutebe. Nanği degyqab di lan angro nanği unsib marqab, “Bole, nanği nanço segi tamo nanço sorgomq di unub.”

<sup>11</sup> Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uña nanği nanço segi qa sai. Tamo nanği dego nanço segi qa sai. <sup>12</sup> Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej deqa uña nanği tamo nanço. Tamo nanği uña nançoq dena ñambabeqnum deqa tamo nanği uña nanço. Ariya Qotei a segi qujai inği inği kalil qa utru.

<sup>13</sup> Uña a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Niği segi mariy. <sup>14</sup> Iga qalie, tamo nanği gate mariñ uratqab di kumbra bolesai. <sup>15</sup> Ariya uña nanği gate mariñ uratqab di bolequja. Di nanço wala bole. Nanço gate mariñ di Qotei na enjroqnsiq dena nanço gate kabuteqnu. <sup>16</sup> O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñiriñosim gotrañyaiq. A gotrañyqas di a endegsi poiym, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği dego kumbra bei dauryosaieqnum.

### *Korin Kristen nanği louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnum*

<sup>17</sup> Ariya e nunço kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa niği mernğwai. Niği Qotei louqa korooqnsibqa niği kumbra bole babtosaieqnum. Niği kumbra uge babteqnum. <sup>18</sup> E mati deqa niği mernğwai. E anjam endegsi quem. Niği Qotei louqa korooqnsibqa niği pupooqnsibqa anjam na qoteqnum. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanği degyeqnum.” <sup>19</sup> O was niği pupoeqnum di kere. Niği pupoosai gamu tamo yai nanği Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnum di niği qaliesai gamu. <sup>20</sup> E quem, niği koroeqnum di niği Tamo Koba a



qa are qalsib inġi uyqajqa deqa koroosaieqnu. <sup>21</sup> Niġi qudei qunjan bolet deqa niġi namo boqnsib Qotei tal miligiq di inġi uyekriteqnuab Kristen was qudei nangi bunu boqnsib mamnjreqnu. Niġi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu. <sup>22</sup> Nunġo kumbra dena niġi Qotei tal ugetoqnsib tamo inġi saiġoġi nangi jemai enjreqnu. Nunġo segi segi tal unu deqa niġi mati nunġo talq di inġi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooy. Ariya niġi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy mernġwai? E nunġo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi mernġwai e? Sai. E degsi mernġwasai.

*Pol a bengem qa anjam marej*

<sup>23-24</sup> Ariya bengem qa anjam e nami mernġgem qaji di olo mernġwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanġo banġ di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di ġinġenyosiqa aqa anġro nangi enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na niġi aqaryaingwa osim deqa enġonum. Deqa niġi osib uyyi. Bunuqna niġi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” <sup>25</sup> Degsi minjrnaqa nangi bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo leġ. Leġ di aisim Qotei aqa anjam bunuj sinġilatqas. Deqa niġi osib uyyi. Bunuqna niġi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” <sup>26</sup> O ijo was, niġi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatin osiq moiyej.” Palontoqnsib soqni bmondon a olo bqas.

*Niġi bem ti wain ti uyqa osibqa niġi mati nunġo segi so peleiyiy*

<sup>27</sup> Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti leġ ti ugetqas. Dena a une yqas. <sup>28</sup> Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem. <sup>29</sup> A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. <sup>30</sup> Utru deqa niġi gargekoba singila saiġoġi sosib mainġeqnu. Osib niġi qudei moreneqnu. <sup>31</sup> Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. <sup>32</sup> Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondon iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nangi ti une osim padalqasai.

<sup>33</sup> Deqa ijo was kalil, niġi bem ti wain gamban ti uyqa koroqnsibqa niġi urur uyaib. Niġi nunġo Kristen was nangi qa tarinoyi. <sup>34</sup> Niġi qudei mamngimqa niġi mati nunġo segi talq di inġi uysib bunuqna bosib korooy. Niġi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di inġi koba uyekritaib. Niġi degyqab di niġi une yqab. Deqa Qotei na kamba niġi gulbe enġwas.

Ijo anjam qudei e mati nenġrenyqasai. Bunuqna e nunġoq bosiy anjam di nunġo ulatamuq di gereiyqai.

## 12

*Qotei aqa Mondor na iga sinġila segi segi egeqnu*

<sup>1</sup> O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga sinġila segi segi egeqnu. E deqa niġi mernġit quiy. <sup>2</sup> Niġi qalie, nami niġi Qotei qalieosaisonabqa gisan

qotei nanġi na niġi titnġeqnabqa niġi nanġi daurnjroqneb. Gisaġ qotei nanġi di anjam marqa keresai. <sup>3</sup> Deqa niġi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu siġilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

<sup>4</sup> Mondor na iga siġila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. <sup>5</sup> Iga wau segi segi ojeqnu ariya Tamo Koba qujai segi unu. <sup>6</sup> Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. <sup>7</sup> Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyafa? Iga na Kristen tamo unġasari kalil nanġi geregereinjraqajqa deqa. <sup>8</sup> Mondor na tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi Qotei aqa qalie babteqnu. <sup>9</sup> Mondor qujai dena tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo tulaġ siġilaboletaqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi tamo mainjro qaji nanġi boletnjreqnu. <sup>10</sup> Tamo qudei nanġi Qotei aqa maġwa babteqnu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanġi peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanġi di bole. Mondor nanġi di uge.” Tamo qudei nanġi meġ bulyoqnsib qure utru segi segi nanġo anjam mareleġeqnu. Tamo qudei nanġi qure utru segi segi nanġo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu. <sup>11</sup> Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanġi segi segi keretnjreqnaqa nanġi wau di yeqnu.

#### *Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai*

<sup>12</sup> Tamo kalil nanġi segi segi jejamu qujai. Nanġo baġ ti siġa ti njamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujai di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu. <sup>13</sup> Aġi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujai di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Griġ. Iga qudei kaġġal tamo. Iga qudei kaġġal tamo sai. Di unġum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

<sup>14</sup> Gago jejamu miligiq di baġ segi sosai. Siġa segi sosai. Baġ ti siġa ti njamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujai di turtosib unub. <sup>15</sup> Siġa a marqas, “E baġ sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Baġ a segi unu.” Di bolesai. Siġa a dego jejamu miligiq di unu. <sup>16</sup> Dabkala a marqas, “E njamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Njamdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. <sup>17</sup> Gago jejamu a njamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim inġi quleqqwas? Di dego keresai. <sup>18</sup> Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na baġ ti siġa ti njamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujai di ateleġej unub. A aqa segi areqalo na degyej. <sup>19</sup> Gago jejamu a njamdamu segi sqas kiyo, a baġ segi sqas kiyo, a siġa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai. <sup>20</sup> Gago jejamu a degsi sosai. Baġ ti siġa ti njamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujai di turtosib unub.

<sup>21</sup> Njamdamu na baġ minjqas, “Ni ulaġ. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. Gate na siġa minjqas, “Ni ulaġ. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. <sup>22</sup> Nanġi kalil jejamu qujai di unub. Bole, nanġi qudei siġila kiġala unub. Ariya nanġi wau bole yeqnu deqa iga na nanġi uratnjraqa keresai. <sup>23</sup> Iga nanġi qudei kiġala bolesai qa

mareqnum. Ariya iga na olo nanngi gereinjreqnum. Nanngi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanngi kabutnjreqnum. <sup>24</sup> Nanngi qudei uno boledamu deqa iga na nanngi kabutnjrosaeqnum. Ariya Qotei na nanngi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nanngi qudei ñam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu. <sup>25</sup> Gago jejamu a poelenjaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. <sup>26</sup> Bei a jaqatinj oqas di nanngi kalil dego jaqatinj oqab. Bei a ñam koba oqas di nanngi kalil a ombla areboleboleinjraqas.

<sup>27</sup> Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Ningi segi segi aqa jejamu miligiq di unub. <sup>28</sup> Qotei na Kristen tamo ungasari nanngi wau segi segi enjreqnu. Nanngi qudei a na qarinjnjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa anjam plalteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi aqa manwa babteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi na tamo ungasari nanngi aqaryainjreqnub. Nanngi qudei a na Kristen gate atelenej deqa nanngi na aqa wau taqateqnub. Nanngi qudei a na menj bulyetnjreqnu deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenjreqnub. <sup>29</sup> Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na nanngi kalil qarinjnjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa anjam plalteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa manwa babteqnub e? Sai. <sup>30</sup> Nanngi kalil tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub e? Sai. Nanngi kalil menj bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam marelenjreqnub e? Sai. Nanngi kalil qure utru segi segi nanngo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnub e? Di dego sai. Qotei na nanngi kalil wau segi segi enjreqnu. <sup>31</sup> O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Ningi singila di oqajqa are qaloqniy.

### *Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom*

Ariya kumbra tulanj boledamu bei e na ubtosiy ningi mernjgit quiy.

## 13

<sup>1</sup> Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Ningi quiy. E menj bulyosiy qure utru segi segi nanngo anjam kiyu lanj anjro nanngo anjam kiyu maroqnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lanja noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul lanja anjam atqas. <sup>2</sup> E Qotei aqa medabu osiy anjam palonteqnqai kiyu, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babtelenjqai kiyu, e qalie koba ti sqai kiyu, e Qotei qa ijo areqalo tulanj singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitaqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyu ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ñamgalaq di bolesai. <sup>3</sup> E ijo inji inji kalil elenjosiy tamo sougetejunub qaji nanngi jeisiy enjraqai kiyu, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nanngo banq di atitqa nanngi na osib ñamyuwo na koitqab kiyu ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

<sup>4</sup> Tamo ungasari nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanngi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanngi kumbra bole enjroqnqab. Tamo

bei a ñoro koba ti soqnim nanġi a qa are ugeinjrġasai. Nanġi nanġo segi ñam soqtqasai dego. <sup>5</sup> Nanġi diqoqnsib sqasai. Nanġi nanġo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Nanġi urur nġirinġasai. Tamo bei na nanġi kumbra uge enjrimġa nanġi deqa a kambatqasai. <sup>6</sup> Nanġi kumbra uge qa areboleboleinjrġasai. Nanġi kumbra bole qa areboleboleinjrġoqnsib. <sup>7</sup> Nanġi gulbe kalil qoboioyqnsib singila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanġo areqalo singilateqnsib a qa tariñoqnsib.

<sup>8</sup> Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nanġi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei nanġi qure utru segi segi nanġo anjam mareleñeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nanġi Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas. <sup>9</sup> Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu. <sup>10</sup> Mondor Jesus a olo bosim inġi inġi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas. <sup>11</sup> Nami e anġro kiñala sosimqa e anġro kiñilala nanġo anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaquajosimqa e anġro kiñilala nanġo kumbra di uratem. <sup>12</sup> Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu gegerere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Mondor iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa gegerere qalieqom. A iga qa gegerere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa gegerere qalieqom. <sup>13</sup> Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunġnjrejunu.

## 14

### *Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja*

<sup>1</sup> Deqa ijo was kalil, niñġi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na niñġi enjeqnu qaji di yqajqa tulan singilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Niñġi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqniy. <sup>2</sup> Niñġi qalie, tamo nanġi meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanġo anjam mareqnub di nanġi Qotei segi minjeqnub. Nanġi tamo nanġi minjrosaieqnub. Mondor na nanġi singila enjreqnaqa nanġi uli anjam mareqnub. Deqa tamo bei a qusim poiyqa keresai. <sup>3</sup> Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam aqa damu babteqnub di tamo nanġi quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena nanġi singilatnġroqnsiq nanġi kumbra bole yqajqa are tigeltetnġroqnsiq nanġo are miligi latetnġreqnu. <sup>4</sup> Tamo nanġi meñ bulyeqnub di nanġi nanġo segi are miligi singilateqnub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam aqa damu babteqnub di nanġi na Kristen kalil nanġi dego singilatnġreqnub. <sup>5</sup> Ijo are endegsi unu. Niñġi kalil meñ bulyoqnsib di bole. Ariya niñġi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqnsib di tulan bolequja. Niñġi quiy. Tamo bei a meñ bulyosim qure utru bei nanġo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanġi singilatnġrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meñ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanġi singilatnġrqasai. <sup>6</sup> O ijo was, niñġi ijo anjam endeqa are qaliy. E

nunḡoq bosiy meḡ bulyosiy qure utru bei nanḡo anjam mernḡit ningi qusib poiḡwasai di anjam dena ninḡi kiyersim aqaryainḡwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy mernḡitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbittqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ninḡi qusib poiḡwas di bolequja. Anjam dena ninḡi aqaryainḡwas.

<sup>7</sup> Inḡi gudei ḡambile sosai qaji e deqa ninḡi mernḡit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombiḡ anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poiḡwas? Di keresai. <sup>8</sup> Tamo nanḡi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nanḡi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. <sup>9</sup> Dego kere ninḡi meḡ bulyosib qure utru bei nanḡo anjam marqab di tamo nanḡi kiyersib qusib poinjrḡas? Keresai. Nunḡo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. <sup>10</sup> Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanḡo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti. <sup>11</sup> Ariya tamo bei na qure utru bei nanḡo anjam e merbim qusiy aqa damu poiḡbasai di a e qa marqas, “A yaunḡ tamo.” Yim deqa e kamba a qa marqai, “A dego yaunḡ tamo.” <sup>12</sup> O ijo was kalil, e qalieonum, ninḡi Qotei aqa Mondor aqa wau ojajqa tulan arearetḡeqnu. Deqa ninḡi na Kristen nanḡi singilatḡnrqajqa wauoqniy.

### *Meḡ bulyo kumbra*

<sup>13</sup> Ariya nunḡo ambleq di tamo bei a meḡ bulyosim qure utru bei nanḡo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, “O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.” <sup>14</sup> Ninḡi are qaliy. E meḡ bulyosiy qure utru bei nanḡo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a laḡa quqwas. <sup>15</sup> Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego. <sup>16</sup> Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim biniyqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiḡqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.” <sup>17</sup> Bole, ni Qotei pailyoqnsim biniyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiḡqasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai. <sup>18</sup> E ninḡi kalil tulan buḡgosim bati gargekoba meḡ bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, “Keretonum.” <sup>19</sup> Ariya Kristen nanḡi Qotei louqa koroesoqniḡba e nanḡo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nanḡi qusib poinjrḡas di tulan bolequja. E meḡ bulyosiy qure utru segi segi nanḡo anjam olekoba totoryosiy nanḡi minjroqnit nanḡi poinjrḡasai di bolesai.

<sup>20</sup> O ijo was kalil, ninḡi anḡro kiḡnilala nanḡi bulosib nanarioqnaib. Ninḡi tamo bole bole nanḡi bulosib areqalo bole na soqniy. Ninḡi anḡro mom nanḡi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ninḡi qalie, anḡro mom nanḡi kumbra uge qa poinjrosaieqnu. <sup>21</sup> Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “Tamo Koba a marqo, ‘E qure utru bei bei nanḡo meḡ na ninḡi anjam mernḡit ninḡi ijo anjam quetḡbasai.’” <sup>22</sup> Deqa ijo was, meḡ bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unḡasari a qa nanḡo areqalo singilatosaieqnuḡb qaji nanḡi aqa maḡwa osornjreqnu. Tamo unḡasari a qa nanḡo areqalo singilateqnuḡb qaji nanḡi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanḡi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unḡasari a qa nanḡo areqalo singilateqnuḡb qaji nanḡi aqa maḡwa

osornjreḡnu. Tamo unḡasari a qa nanḡo areḡalo sinḡilatosaieḡnub qaji nanḡi qa sai.

<sup>23</sup> Deqa Kristen koroḡ di ninḡi kalil meḡ bulyoḡnsib qure utru segi segi nanḡo anjam maroḡnḡab di bolesai. Ninḡi deḡyḡab di tamo lanḡaj qudei kiyo tamo qudei Qotei ḡaliesai qaji nanḡi kiyo nunḡo koro miligiq ḡilsib nunḡo anjam di qusib ninḡi qa marḡab, “Nanḡi nanarionub deqa anjam di mareḡnub.” <sup>24</sup> Ariya ninḡi kalil Qotei aḡa medabu oḡnsib anjam palontoḡnḡab di tamo bei Qotei ḡaliesai qaji kiyo tamo lanḡaj bei kiyo a nunḡo koro miligiq ḡilsim nunḡo anjam di qusim a poiḡyas. Yim anjam dena aḡa are ḡametim a aḡa une qa geregere ḡalieḡas. <sup>25</sup> Osim aḡa areḡalo uḡe kalil aḡa are miligiq di uliejunu qaji di boleḡ atsim sinḡa pulutosim Qotei aḡa ñam soḡtosim ninḡi mernḡwas, “Bole, Qotei a nunḡo ambleḡ endi unu.”

### *Qotei louḡajḡa kumbra*

<sup>26</sup> Deqa ijo was, ninḡi Qotei louḡa koroḡoḡnsibḡa ninḡi qudei lou babtoḡniy. Ninḡi qudei Qotei aḡa anjam plaltoḡniy. Ninḡi qudei Qotei aḡa uli anjam ubtoḡniy. Ninḡi qudei meḡ bulyoḡnsib qure utru segi segi nanḡo anjam maroḡniy. Ninḡi qudei qure utru segi segi nanḡo anjam aḡa damu poiḡnim ubtoḡniy. O ijo was, nunḡo wau segi segi dena ninḡi na Kristen tamo unḡasari nanḡi sinḡilatnḡroḡniy. <sup>27</sup> Tamo qudei nanḡi meḡ bulyḡa are soḡnimḡa ninḡi na minḡrib nanḡi aiyel kiyo nanḡi ḡalub kiyo segi meḡ bulyḡab. Tamo gargekoba nanḡi meḡ bulyḡab di bolesai. Ariya nanḡi koba na turtosib meḡ bulyaib. Bei namoḡna meḡ bulyim bei bunuḡna meḡ bulyḡas. Ariya nanḡi meḡ bulyosib anjam maroḡnibḡa ninḡi na anjam ubto tamo bei minḡjib a nanḡo anjam di aḡa damu ubteme. Yim tamo unḡasari kalil nanḡi qusib poiḡnḡḡas. <sup>28</sup> Kristen koroḡ di anjam ubtḡajḡa tamo bei sosaiamḡa meḡ bulyo tamo nanḡi anjam maraib. Nanḡi meḡumosib nanḡo segi are miligiq di Qotei pailyebe. <sup>29</sup> Ninḡi na Qotei aḡa medabu o qaji tamo nanḡi deḡo minḡribḡa nanḡi aiyel kiyo nanḡi ḡalub kiyo segi anjam palontoḡnebe. Tamo gargekoba nanḡi anjam palontoḡnaib. Nanḡi anjam palontoḡnibḡa tamo qudei na nanḡo anjam di geregere pegiyoḡnebe. <sup>30</sup> Tamo bei a Qotei aḡa anjam palontoḡnim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteḡnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme. <sup>31</sup> Ninḡi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aḡa medabu oḡnsib anjam palontoḡniy. Palontoḡnib Kristen kalil nanḡi quoḡnsib poiḡnḡroḡnim anjam dena nanḡi sinḡilatnḡroḡnḡas. <sup>32</sup> Ninḡi na Qotei aḡa medabu o qaji tamo nanḡi minḡribḡa nanḡi nanḡo segi so geregere taḡatoḡnsib anjam palontoḡnebe. <sup>33-34</sup> Qotei a aḡa segi wau kalil geregere yoḡnsiḡa aḡa wau bei niñaḡyosaieḡnu. A are lawo qa utru.

Ariya unḡasari nanḡi Kristen koroḡ di anjam maraib. Nanḡi meḡume-soḡnebe. Qure qure kalilḡ di Kristen unḡasari nanḡi deḡyeḡnub. Deqa unḡasari nanḡi nanḡo segi ñam aguḡ atoḡnsib nanḡo tamo nanḡo sorgomḡ di geregere meḡumosib soḡnebe. Aḡi anjam di Moses aḡa dal anjamḡ di unu. <sup>35</sup> Deqa Kristen koroḡ di unḡasari nanḡi anjam bei aḡa damu geregere ḡalieḡajḡa are soḡnim ninḡi na nanḡi endegsib minḡriy, “Yainḡim nunḡo segi talḡ di ninḡi nunḡo ḡumbuluḡ nanḡi nenemḡrib nanḡi na anjam aḡa damu mernḡwab.” Ninḡi na unḡasari nanḡi degsib minḡriy. Di kiyaaḡ? Unḡasari nanḡi Kristen koroḡ di anjam marḡab di kumbra bolesai. <sup>36</sup> O ijo was, Qotei aḡa anjam nunḡoḡ dena namoḡna brantej

e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam osaeqnuub e? Sai.

<sup>37</sup>Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiyeim, “Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintin.” <sup>38</sup>Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.” <sup>39</sup>Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nanngi menj bulyoqniib ningi na nanngi saidnjraib. <sup>40</sup>Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

## 15

### *Kristus a moisiq olo subq na tigelej*

<sup>1</sup>O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontqnsim merngoqnem qaji di bini e olo pulutosiy ningi merngwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelejunub. <sup>2</sup>E qalie, anjam e palontqnem qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenjej. Ningi laja baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenqa keresai qamu.

<sup>3</sup>Anjam bole e ningi merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu. <sup>4</sup>A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu. <sup>5</sup>A subq na tigelosiqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiaqa aqa angro 12 nanngoq di dego brantonaq uneb. <sup>6</sup>Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanngoq di dego brantonaq uneb. Nanngi gargekoba bini unub. Ariya nanngi qudei morenjeb. <sup>7</sup>Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiaqa aqa anjam maro tamo kalil nanngoq di dego brantonaq uneb.

<sup>8</sup>Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grotosim aqa angro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. <sup>9</sup>E nami Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Deqa ningi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi na e bunbejunub deqa ijo nam tulan aguq aiyejunu. <sup>10</sup>Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di laja ulonosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum. <sup>11</sup>Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nungo areqaloq di singilateb.

### *Tamo ungasari moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab*

<sup>12</sup>Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontqnsim laqnum. Ariya kiyaaq ningi qudei mareqnuub, “Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai”? <sup>13</sup>Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. <sup>14</sup>Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nungo areqalo Kristus qa singilateqnuub

qaji di laɲa uloɲej qamu. <sup>15</sup> Qotei na tamo moreɲo qaji naɲgi olo subq na tigeltɲrɲasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisaɲ anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.” <sup>16</sup> Qotei na tamo moreɲo qaji naɲgi olo subq na tigeltɲrɲas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. <sup>17</sup> Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nuɲgo areqalo Kristus qa siɲgilateqɲub qaji di laɲa uloɲej qamu niɲgi nuɲgo uneq di unub qamu. <sup>18</sup> Deqa tamo naɲgi nami Kristus qa naɲgo areqalo siɲgilateqɲub moreɲeb qaji naɲgi torei padaleb qamu. <sup>19</sup> O ijo was kalil, iga iɲgi bole bole Kristus na mondoɲ egwas qaji deqa tariɲeqnum. Ariya iga subq na olo tigeltɲasai anjam di bole qamu iga mandam qa iɲgi iɲgi qa segi tariɲeqnum qamu iga tulaɲ sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil naɲgo so uge tulaɲ buɲjejunu qamu.

<sup>20</sup> Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreɲeb qaji naɲgi qa namoosiq subq na tigelej. <sup>21</sup> Niɲgi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelu qa utru. <sup>22</sup> Adam aqa moma kalil naɲgi moreɲeqɲub. Dego kere Kristus aqa tamo kalil naɲgi olo ɲabile oqab. <sup>23</sup> Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ɲabile oqom. Namona Kristus a subq na tigelej. Mondoɲ a olo laɲ qureq na bamqa iga aqa segi tamo uɲgasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

<sup>24</sup> Iga subq na tigelamqa diɲo bati brantɲas. Bati deqa mandor naɲgi ti mondor uge uge ti gate kokba ti naɲgo siɲgila ti kalil Kristus na kobotɲrɲas. Osim a na iɲgi iɲgi kalil elenɲosim aqa Abu Qotei aqa baɲq di uratɲas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim iɲgi iɲgi kalil di taqatɲas. <sup>25</sup> Kristus a degyɲas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diɲo bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil naɲgi joqsim aqa sorgomq di atim a na naɲgi taqatɲresɲas. <sup>26</sup> Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil naɲgi di kobotɲrsim ariya a moiyo dego kobotɲas. <sup>27</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neɲgrenyeb unu, “Qotei na iɲgi iɲgi kalil elenɲosim Kristus aqa sorgomq di atɲas.” O ijo was, Qotei na iɲgi iɲgi kalil di elenɲosim Kristus aqa sorgomq di atɲas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sɲasai. <sup>28</sup> Mondoɲ Qotei na iɲgi iɲgi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqɲim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sɲas. Deqa Qotei a segi na iɲgi iɲgi kalil di tulaɲ buɲɲrsimqa a naɲgo Mandor Koba sosim bati gaigai naɲgi taqatɲroqɲas.

<sup>29</sup> Niɲgi qalie, tamo qudei na tamo moreɲo qaji naɲgi aqaryainjroqɲnsib naɲgo sawa osib yanso eqɲub. Tamo moreɲo qaji naɲgi olo subq na tigelɲasai anjam di bole qamu naɲgi kiyaaqa kumbra degyeqɲub? <sup>30</sup> Od, tamo moreɲo qaji naɲgi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargəkoba naɲgi iga qa ɲiriɲoqɲnsib bati gaigai iga padaltgwa laqɲub. Tamo moreɲo qaji naɲgi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaaqa anjam di mare mare laqɲnsim dena gulbe eqnum? <sup>31</sup> O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E niɲgi qa are qaloqɲnsim deqa moiqa laqnum. Niɲgi gago Tamo Koba Kristus Yesu beteryejunub deqa e niɲgi qa tulaɲ arebolebolebeqnu. <sup>32</sup> Jeu tamo naɲgi wagme juwan bul unub deqa naɲgi na e moiyoɲba laqɲub. E Efesus qureq di naɲgi ti qotoqɲnem. E mandam



qaji n̄ngi n̄ngi oqajqa marsim n̄ngi ti qotosaiognem. Tamo moreño qaji n̄ngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa un̄gum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim n̄ngi ti ya ti uyoqnoqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

<sup>33</sup> O ijo was kalil, tamo qudei na n̄ngi gisan̄gaib deqa n̄ngi geregere n̄am atoqniy. Anjam bei unu di n̄ngi qalie. Anjam agiende, “N̄ngi tamo uge uge n̄ngi koba na laqnaib. Laqnoqab di n̄ngi na n̄ngi areqalo niñaqyetn̄gibqa n̄ngi kumbra bole uratosib n̄ngi daurn̄jqab.” Anjam degsi unu. <sup>34</sup> Deqa n̄ngi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. N̄ngi quiy. N̄ngi ambleq di tamo qudei n̄ngi Qotei qaliesai bole sai. N̄ngi jemain̄gwajqa deqa e n̄ngi degsi mern̄gonum.

### *Tamo moreño qaji n̄ngi jejamu kiyero osib olo tigelqab?*

<sup>35</sup> Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo moreño qaji n̄ngi kiyersib olo subq na tigelqab? N̄ngi jejamu kiyero osib olo tigelqab?” <sup>36</sup> O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. N̄ngi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a laña mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo n̄ambile sosim qoqitosim oqwas. <sup>37</sup> Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas. <sup>38</sup> Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na n̄ngi tanu segi segi en̄jqas. N̄ngi tanu di uno segi segi. <sup>39</sup> Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti n̄ngi dego n̄ngi jejamu uno segi segi. <sup>40</sup> Lan̄ goge qaji n̄ngi n̄ngi n̄ngi uno bei. Mandam qaji n̄ngi n̄ngi n̄ngi uno bei. Lan̄ goge qaji n̄ngi n̄ngi n̄ngi wala bei. Mandam qaji n̄ngi n̄ngi n̄ngi wala bei. <sup>41</sup> Sen̄ ti bai ti bongar ti n̄ngi rian̄ segi segi. Bongar kalil dego n̄ngi rian̄ segi segi.

<sup>42</sup> Tamo subq na tigelqab qaji n̄ngi kere dego. Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnu di qusaeqnu. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu olo qusaqasai. N̄ngi n̄ambile gaigai sqab. <sup>43</sup> Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnu di jejamu uge. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu tulan̄ boledamu sqas. Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnu di sin̄gila saiqoji. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu sin̄gila ti sqas. <sup>44</sup> Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnu di mandam qaji jejamu. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu lan̄ qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan̄ qure qaji jejamu dego sqas. <sup>45</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji n̄ambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan̄ qure qaji n̄ambile egwas. <sup>46</sup> Lan̄ qure qaji n̄ambile a namoqna brantosai. Mandam qaji n̄ambile a namoqna brantej. Lan̄ qure qaji n̄ambile a bunuqna brantqas. <sup>47</sup> Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qureq na bej. <sup>48</sup> Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil n̄ngi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil n̄ngi dego lan̄ qure qaji tamo sqab. <sup>49</sup> Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum.

Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondonj iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

<sup>50</sup> O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Qotei na mandam tamo nanqi elenqa keresai. A nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrq keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaqnu qaji di nambile gaigai sqa keresai. <sup>51</sup> Deqa e uli anjam bei ningi endegsi merngwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom. <sup>52</sup> Qotei na gul bunu geten qaji anjamimqa tamo nami moreneb qaji nanqi subq na tigelqab. Deqa nanjo jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiyoasai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanqi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqujatqas. <sup>53</sup> Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. <sup>54</sup> Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, "Qotei a tulanj singilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej. <sup>55</sup> O Moiyo, ni gaigai singilaqnsim tamo nanqi qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanqi qaja na nñumeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej."

<sup>56</sup> O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam. <sup>57</sup> Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatqenu deqa iga a tulanj binjyoqnm.

<sup>58</sup> Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asgingaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lanja wauosaieqnu. Wau di ulonqa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

## 16

### *Korin Kristen nanqi silali koroiyqab*

<sup>1</sup> Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nanqi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanqi osornjrnam nanqi dauryeb. E ningi dego gam di osorngit dauryiy. Gam agiende. <sup>2</sup> Yori bati gaigai olo nebeoqnmqa ningi segi segi silali soqnm oto oqnsib nunjo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa njamqasai. <sup>3</sup> E botqa ningi na tamo qudei giltjrib e nengrej bei nanqi enjrsiy qarinjrit nanqi silali di osib Jerusalem aiqab. <sup>4</sup> E dego aiqa are soqnm nanqi na e daurbosib iga koba na aiqom.

### *Pol a Korin Kristen nanjoq bqa marej*

<sup>5</sup> Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nanqi unjrsiy bunuqna e nunjoq bqai. <sup>6</sup> E nunjoq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati koboqas. E ningi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai. <sup>7</sup> Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai. <sup>8</sup> Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanjo yori bati koba nñam

Pentikos di brantqas. <sup>9</sup> Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nanği are bulyetnreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nanği ijo wau di ugeugeiyqajqa laqñub.

<sup>10</sup> Timoti a nungoq bamqa nanği a osib gereiyi. Yim a ulaqasai. A nanği koba na are lawo sqas. Niñgi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum. <sup>11</sup> Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo nanği uratngosim walwelqa laqñimqa nanği a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanği koba na ijoq bqab deqa e nanği qa tariñoqnqai.

<sup>12</sup> Gago was Apolos a endi unu. E a qa nanği saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqñem, “Gago Kristen was qudei nanği Korin Kristen nangoq giloqñib ni nanği daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nungoq bqajqa bati kereamqa a nungoq bqas.

*Pol aqa anjam mutu qudei*

<sup>13</sup> Ariya ijo was, nanği geregere ñam atoqñiy. Osib singila na tigelocnsib Yesus qa nungo areqalo siñgilatoqñiy. Niñgi gulbe bei qa ulaaib. Niñgi singila na soqñiy. <sup>14</sup> Osib nanği kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqñiy.

<sup>15</sup> Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanği are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanği namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanği Qotei aqa tamo ungasari nanği qa wauoqnsib unub. O ijo was niñgi di qalie. Deqa e niñgi singila na endegsi mernğwai. <sup>16</sup> Niñgi tamo deqaji nanği sorgomq di geregere soqñiy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqñub qaji nanği sorgomq di dego soqñiy.

<sup>17</sup> Nungo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanği qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Niñgi kalil ijoq bqa keresai deqa nanği kamba ijoq beb. <sup>18</sup> Bosib ijo are latetbeb. Nanği nami nungo are dego latetngoqñeb. Deqa niñgi tamo deqaji nanği qa tulan areboleboleinjoqñeme.

<sup>19</sup> Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqñub qaji nanği na niñgi kaiyeinjonub. Akwila Prisila wo nanği aiyel dego niñgi qa tulan areboleboleinjqnu deqa nanği Tamo Koba aqa ñam na niñgi kaiyeinjonub. Tamo ungasari kalil nanği aiyel talq di Qotei qa loueqñub qaji nanği dego niñgi kaiyeinjonub. <sup>20</sup> Kristen was kalil qure endia unub qaji nanği na dego niñgi kaiyeinjonub. Ariya niñgi na nungo Kristen was nanği segi segi kundoqñjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği yeqñub.

<sup>21</sup> E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nenğrenyosim nungoq qarinyonum.

<sup>22</sup> E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

<sup>23</sup> Tamo Koba Yesus a niñgi qa are boleiyeme. <sup>24</sup> E Kristus Yesus aqa ñam na niñgi kalil qalaqalainjeqnum. Bole.

## 2 KORIN

### *Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo*

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenğrenyonum. Nenğrenyosim niñgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji niñgi ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanğı qa ti qarınyonum. <sup>2</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanğı aiyel niñgi qa are boleinjrimqa niñgi lawo na soqniy.

### *Qotei a gago are latetgeqnu*

<sup>3</sup> Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulañ latetgwajqa Qotei. <sup>4</sup> Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo unğasari gulbe ti unub qaji nanğı are latetnjreqnum. <sup>5</sup> Kristus a jaqatın koba qoboıyej deqa iga a ombla jaqatın koba qoboıyeqnum. Dego kere Kristus a are tulañ laesonaqa iga a ombla are tulañ laejunum. <sup>6</sup> O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunğı are latetnğosim niñgi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunğı are latetnğoqnqas. Yimqa jaqatın iga qoboıyeqnum qaji di niñgi dego qoboıyoqnsib singila na tigelesqab. <sup>7</sup> Iga niñgi qa gago areqalo singilatosim endegsi mareqnum, bole, niñgi singila na tigelesqab. Iga qalieonum, niñgi iga ti beterosim jaqatın eqnum deqa Qotei na niñgi iga ti gago are latetgoqnqas.

<sup>8</sup> O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosıqa gago singila tulañ bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoğwas. O ijo was, niñgi gago gulbe deqa qalieoiy. <sup>9</sup> Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoğwas. Anjam pegıyo tamo na tamo bei minjğas, “Ni une ti unum deqa ni moiğam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoğwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kıyaqa? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanğı olo subq na tigeltnjreqnu. <sup>10</sup> O ijo was, gulbe dena iga moiyoğwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom. <sup>11</sup> O ijo was niñgi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunğı pailyo de ti tamo unğasari gargekoba nanğı pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena niñgi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo unğasari gargekoba nanğı Qotei tulañ binıyoqnqab.

### *Pol a Kristen nanğı gısañnjrosaiognej*

<sup>12</sup> O was kalil, ijo are miligiğ di e qalieonum, e kumbra bole tiñtın segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulañ areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanğı powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleıyoqnsıq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo unğasari kalil nanğı kumbra bole gaıgai enjreqnum. Agi e na

ningi dego kumbra tulan boledamu engoqnem. <sup>13-14</sup> Ijo anjam endi ningi sisiyosib poingwajqa deqa e nenngrenyonum. Bole, ijo anjam gudei qa ningi geregere poingosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ningi ijo anjam kalil qa poingekritim gilsib dinjo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ningi e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ningi qa tulan areboleboleibqas.

<sup>15-16</sup> Ijo are miligiq di e nami qalieem, ningi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ningi merngem, “E mati nungoq bosiy ningi uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nungoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kiyaga? Qotei na ningi gereingo aiyelngwajqa deqa. E nungoq olo bosiy dena Judia sawaq aiga laqnitqa ningi silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem. <sup>17</sup> Ningi endegsib are qaleqnu kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanje. A mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A lanja odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsib are qalaib. <sup>18</sup> Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E lanja odoqnsim olo saidosaieqnum. <sup>19</sup> Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ningi merngoqnem. Ningi qalie, Yesus a dego lanja odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa nam na odeqnu. <sup>20</sup> Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa nam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa nam soqteqnum. <sup>21</sup> Qotei a segi na ningi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ningi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. <sup>22</sup> Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

*Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjrqa uratosiq deqa a nanjoq olo bosai*

<sup>23</sup> O ijo was, e Qotei aqa nam na ningi endegsi merngwai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. <sup>24</sup> Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di iga na lanja taqatosaeqnum. Iga ningi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaga? Ningi tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ningi nunjo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejunub.

## 2

<sup>1</sup> Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunjoq bqasai. <sup>2</sup> E ningi are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ningi segi na ijo are boletetbqa kere. <sup>3</sup> Deqa e nunjoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunjoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nunjoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ningi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. <sup>4</sup> Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E ningi are gulbetetngwa osim anjam di nenngrenyosai. E ningi tulan qalaqalaingeqnum di ningi qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

*Ningi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy*

<sup>5</sup> Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetnjej. <sup>6</sup> Aqa une aqa awai uge ningi gargekoba na a yeb di kerego. <sup>7</sup> Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. <sup>8</sup> Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torei qoreiyosai. <sup>9</sup> E nungo kumbra tenemtosiy ningi ijo anjam kalil dauryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem. <sup>10</sup> Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa njamgalaq di kobotetqai. <sup>11</sup> Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

*Pol a Taitus unqa marej*

<sup>12</sup> O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba na a gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem. <sup>13</sup> Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nanji olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

*Yesus aqa wau tamo nanji qoto bunyeqnum*

<sup>14</sup> Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan binieqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Qotei qa bole poinjreqnu. Nanjo powo di saban quleq ti bolequja bul. <sup>15</sup> Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na elenjeqnu qaji nanji ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji ti nanjoq aiyeqnu. <sup>16</sup> Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji moiyojnreqnu. Osiqa tamo ungasari Qotei na elenjeqnu qaji nanji nambile enjreqnu. Tamo yai nanji Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. <sup>17</sup> Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanji silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Ariya iga nanji bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa njamgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

### 3

*Yesus aqa wau tamo nanji anjam bunuj mare mare laqnum*

<sup>1</sup> Iga gago segi nam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nengrenyqab di unum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago nam soqtetgwab di dego unum. Iga deqa are qalosaieqnum. <sup>2</sup> Ningi segi nengren bulosib gago kumbra qa saqnsib laqnum. Ningi nengren bul unub deqa tamo kalil nanji nengren di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nengren di gago are miligiq di unu. <sup>3</sup> Kristus a segi na anjam di nengrenyobulej. Nengren di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nengren di ningi segi. Agi iga ningi wauetnjeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nengrenyosai. A Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nengrenyej. A meniq di nengrenyosai. A tamo ungasari nanjo are miligiq di nengrenyej.

<sup>4</sup> Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas. <sup>5</sup> Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. <sup>6</sup> Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nenngrenyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nanngi nambile enjreqnu.

<sup>7</sup> Od, dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meninq di nenngrenyonaqa a rian ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianonaqa Israel tamo ungasari nanngi aqa ulatamu kogyqa keresai. Nam qamotnjrej. Bunuqna rian di olo koboej. <sup>8</sup> Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianosi qogoej. <sup>9</sup> Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saigoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu. <sup>10</sup> Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej. <sup>11</sup> Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

<sup>12</sup> Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tariñoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum. <sup>13</sup> Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiqa dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyayaqa? Israel nanngi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej. <sup>14</sup> Israel nanngo areqalo getennjresoqnej deqa nanngi anjam namij sisiyoqneb di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. <sup>15</sup> Od, bati gaigai Israel nanngi Moses aqa dal anjam sisiyeqneb di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub. <sup>16</sup> Ariya tamo nanngi are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas. <sup>17</sup> Tamo Koba a segi Mondor. Ningi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nunngo une na ningi olo taqatngwa keresai. Ningi bole sqab. <sup>18</sup> Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloqnqom. Unoqnm rian di gagoq di tulan kobaoqnmq dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

## 4

### *Qotei aqa wau tamo nanngi web bul unub*

<sup>1</sup> Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojajqa asgigo-saieqnu. <sup>2</sup> Kumbra uge uge kalil tamo nanngi na ulitoqnsib yeqnum qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisan kumbra na walwelo-saieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanngi gago kumbra di unoqnsib nanngo are miligiq di

qalieeqnub, iga Qotei aqa ñamgalaq di wau bole yeqnum. <sup>3</sup> Ariya tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nançi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaieqnu. <sup>4</sup> Mandam endeqa gisan qotei Satan a na tamo ungasari Kristus qa nangö areqalo singilatosaeieqnu qaji nangö areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nangö are miligiq aiqa keresai. Nançi Kristus aqa suwan unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

<sup>5</sup> Ninçi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa ñam na ninçi wauetngeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum. <sup>6</sup> Tulan nami Qotei a inçi inçi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqaq na suwan brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwan di gagoq bosiqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu gegerere uneqnum. Kumbra dena iga suwan bole unoqnsim Qotei aqa rian poigeqnu.

<sup>7</sup> O ijo was, inçi tulaj boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiyö qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nançi iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, “Pol a aqa segi singila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singila kobaquja na wau di yeqnu. Singila dena mandam qaji singila tulaj bunyejunu.” Tamo kalil nançi degsib qalieeqnub. <sup>8</sup> Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Inçi inçi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya inçi inçi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu. <sup>9</sup> Jeu tamo nançi na iga jaqatin egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nançi dena iga lugoqnsib ñeiotgeqnu. Ariya nançi na iga torei ugeugeigosaieqnu. <sup>10</sup> Gago jejamuq di tamo ungasari nançi gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa ñambile dego gago jejamuq di branteqnaq nançi uneqnu. <sup>11</sup> Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nançi na bati gaigai iga moiyoqwa laqnu. Nangö kumbra dena Yesus aqa ñambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari nançi uneqnu. <sup>12</sup> Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya ñambile a nunçoq di waueqnu.

<sup>13</sup> Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nençrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo singilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. <sup>14</sup> Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltaj deqa mondoñ a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga ninçi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. <sup>15</sup> E anjam di ninçi merñgonum. Di kiyaaq? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena ninçi aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulaj gargekoba nançi qa are boleiyeqnu. Deqa nançi Qotei binjyoqnsib aqa ñam soqteqnu.

*Iga lan qure qaji inçi inçi qa are qaleqnum*

<sup>16</sup> Deqa iga Qotei aqa wau ojajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq singilaeqnu. <sup>17</sup> Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboiyeqnum qaji di tulaj kokba sai. Nançi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondoñ iga lan qureq di so bole gaigai sqom. Inçi bole bole iga mondoñ oqom qaji di tulaj boledamu. Inçi bole bole dena mandam qa inçi inçi tulaj bunjrejunu. <sup>18</sup> Inçi inçi iga gago ñamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga inçi inçi



di koqyosaieqnum. Ingi bole bole iga gago namdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga ingi bole bole di koqyoqnsim unum.

## 5

<sup>1</sup> Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondorj Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lanj qureq di bati gaigai sqas. <sup>2</sup> Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lanj qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. <sup>3</sup> Iga tal di jugwom di iga olo lanja sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. <sup>4</sup> Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeigeqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu nambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu. <sup>5</sup> Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

<sup>6</sup> Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lanj qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. <sup>7</sup> Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum. <sup>8</sup> Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Lanj qure a gago qure utru sqas. <sup>9</sup> Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lanj qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulanj areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum. <sup>10</sup> Iga qalieonum, mondorj iga kalil Kristus aqa ulatamug di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

### *Iga tamo unqasari nanjo are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum*

<sup>11</sup> Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unqasari nanjo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ninji dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. <sup>12</sup> O ijo was, iga gago segi nam soqtqa marsim anjam endi nenngrenyosai. Ninji gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nenngrenyonum. Tamo qudei nanji lanja baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaeqnu. Deqa ijo was, ninji na tamo nanji di tingitnjroqnsib dalnjroqniy. <sup>13</sup> Tamo nanji di endegsib mareqnu, "Pol a nanari tamo." Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ninji qa are qalsim areqalo bole ti unum. <sup>14</sup> Kristus na iga tulanj qalaqalagej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenobulem. <sup>15</sup> Od, a iga kalil qa moiyej. Iga nambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnoqom.

<sup>16</sup> Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo unqasari nanji peginjrosaeqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyoqnem. Ariya bini iga degyosaieqnum. <sup>17</sup> Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ninji quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

<sup>18</sup> Kumbra bunuj di Qotei aqag na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. <sup>19</sup> Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanqi a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanjo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. <sup>20</sup> Kristus na iga qarinqej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanqi metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanqi endegsi metnjreqnum, “Ninqi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.” <sup>21</sup> O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

## 6

### *Qotei aqa wau tamo nanqi gulbe iteqnub*

<sup>1</sup> Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga ninqi singila na endegsi merngwom, “Qotei a ninqi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ninqi lanja urataib.” <sup>2</sup> Agi Qotei a ninqi marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was ninqi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

<sup>3</sup> Tamo ungasari nanqi gago wau endi uge qa marsib ulonjosib uneq aiyai deqa iga na nanqi kumbra uge bei osornjrosaeqnum. <sup>4</sup> Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyeqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niñagwa laqnu. Iga are jaqatinjeqnu. <sup>5</sup> Jeu tamo nanqi toqon na iga lugoqnsib tonto talq di breiqnub. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge marelenjeqnu. Iga gaigai nes na ti jaqatin na ti waukobaeqnum. Iga geregere nejiosaieqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. <sup>6</sup> Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin oqosaieqnu. Iga na tamo ungasari nanqi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanqi qalaqalainjreqnum. Iga lanja medabu na nanqi qalaqalainjrosaeqnum. <sup>7</sup> Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago ban wo na ti ban qonan na ti qoto qa inqi inqi ojoqnsim dena kumbra bole tintin dauryoqnsim waueqnum.

<sup>8</sup> Tamo qudei nanqi gago ñam soqteqnu. Ariya tamo qudei nanqi gago ñam olo ugeteqnu. Tamo qudei nanqi iga yomuieqnu. Ariya tamo qudei nanqi olo gago kumbra bole babteqnu. Tamo qudei nanqi are qaleqnu, iga gisanj tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum. <sup>9</sup> Tamo qudei nanqi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanqi iga qa bole qalieeqnu. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo ñabile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoqnsaeqnu. <sup>10</sup> Iga are gulbeiqnu. Di unqum. Iga gaigai areboleboleiqnu. Iga ñoro saiqoji unum. Di unqum. Iga na tamo

unğasari nanği aqaryainjreqnam nanği lan qure qaji ñoro koba elenqunub. Iga inği inği saiqoji unum. Di unğum. Iga inği bole bole kalil olo ejunum.

<sup>11</sup> O Korin tamo unğasari, iga anjam kalil endi boleq atsim ninği mernğonum. Iga gago are miligi waqtosim ninği engekritonum. <sup>12</sup> Iga gago are miligi getentosai. Iga ninği tulan qalaqalaingeqnum. Ariya ninği nunğo are miligi getentejunub. Ninği iga koba na are qujaitosaienqunub. <sup>13</sup> Ninği ijo anğro bul unub deqa e ninği endegsi mernğwai. Iga gago are miligi waqtosim ninği qalaqalaingeqnum dego kere ninği kamba nunğo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

### *Iga Qotei aqa atra tal bul unum*

<sup>14</sup> Tamo unğasari Kristus qa nanğo areqalo sinğilatosaiequnub qaji nanğo kumbra nunğo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ninği nanği ti beterosib koba na laqnaib. Ninği kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanği Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unub. Deqa ninği nanği ti beteqa kere e? Sai. Ninği suwanjoq di unub. Ariya nanği ambruq di laqnub. Deqa ninği nanği ti beteqa kere e? Sai. <sup>15</sup> Kristus Satan wo nanği aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Ninği Kristus qa nunğo areqalo sinğilatequnub. Tamo unğasari qudei nanği Kristus qa nanğo areqalo sinğilatosaiequnub. Deqa ninği nanği ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. <sup>16</sup> Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nanğo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “E nanğo ambleq di sosiy walweloqnqai. E nanğo Qotei sqai. Nanği ijo segi tamo unğasari sqab.” <sup>17</sup> Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “Ninği na tamo unğasari e qa qaliesai qaji nanği uratnjrsib sasaloiy. Ninği nanğo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e ninği elenjosiy boletnğwai. <sup>18</sup> Osiy e nunğo Abu soqnit ninği ijo segi anğro tinñin sqab.’ Tamo Koba sinğila ti unu qaji a nami degsi marej.”

## 7

<sup>1</sup> O ijo was bole, inği bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnqom. Ulaoqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnqom.

### *Pol a Korin Kristen nanği qa tulan areboleboleiyej*

<sup>2</sup> Deqa ninği nunğo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiognem. Iga tamo qudei ugeugein-jrosaiognem. Iga tamo qudei nanğo inği inği gisan na yainjrosaiognem. <sup>3</sup> E nunğo jejamuq di une qametnğwa osim anjam endi mernğosai. Agi e maronum, iga ninği tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga ñambile sqom kiyo di unğum. Iga gago are miligi waqtosim ninği qalaqalaingeqnsim sqom. <sup>4</sup> E qalieonum, nunğo kumbra bolequja. Deqa e ninği qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ninği qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unğum. E ninği qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

<sup>5</sup> Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei nanği iga

ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are ton-tongoqnej. <sup>6</sup> Niŋgi qalie, tamo ungasari are gulbeinjreqnu qaji naŋgi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. <sup>7</sup> Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nungo ambleq di sonaqa niŋgi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a niŋgi qa iga endegsi saigej. Niŋgi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nungo une qa are ugeinjeqnu. Osib niŋgi e ombila are qujaitosib sqajqa singilaeqnu. Taitus a niŋgi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

<sup>8</sup> E qalieonum, anjam e nami nengrenyem qaji di niŋgi sisiyosib are gulbeinjej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nengrenyem qaji dena niŋgi are gulbeinjej. Sokiñalayonaq nungo are gulbe di olo koboej. <sup>9</sup> Deqa e bini areboleboleibeqnu. Niŋgi are gulbeinjej e deqa areboleboleibosai. Niŋgi are gulbeinjej ariya bunuqna niŋgi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di niŋgi enje. Deqa gago anjam nengrenyem qaji dena niŋgi yala ugeugeingosai. <sup>10</sup> Are gulbe Qotei na tamo ungasari naŋgi enjreqnu qaji dena nanngo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na naŋgi eleŋeqnu. Nungo are gulbe di inŋi uge sai. Di inŋi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo naŋgi are gulbe eqnub di inŋi uge. Dena naŋgi moiyo gam tureqnu. Di kiyaya? Naŋgi are bulyosai deqa. <sup>11</sup> Niŋgi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na niŋgi enje qaji dena niŋgi olo singilatnje. Agi bini niŋgi kumbra bole bole yeqnu. Are gulbe dena Qotei na nungo are tigeltetjonaqa niŋgi tamo qujai nami une atej qaji di a njiŋteb. Osib niŋgi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nungo are tigeltetnje deqa niŋgi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Niŋgi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, niŋgi tamo bole une saiqoji unub.

<sup>12</sup> O ijo was, e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem. Niŋgi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Niŋgi na iga tulan qalaqalaigeqnu nungo kumbra di Qotei aqa nŋamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nengrenyem. Yim niŋgi qalieqajqa, nungo kumbra di bolequja. <sup>13</sup> Nungo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaya? Niŋgi na Taitus aqa are gulbe kobotosib are boleteteb deqa. <sup>14</sup> Anjam kalil e niŋgi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nungo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nungo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga niŋgi qa a saiyem qaji di bole. <sup>15</sup> Bati Taitus a nungoq bonaqa niŋgi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nungo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na niŋgi tulan qalaqalaingeqnu. <sup>16</sup> E niŋgi qa are singilatosim qalieonum, niŋgi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e niŋgi qa tulan areboleboleibeqnu.

## 8

<sup>1</sup> O ijo was nɪŋgi quiy. Qotei a Kristen tamo unɣasari Masedonia sawaq di unub qaji naŋgi qa are boleiyej. Iga deqa nɪŋgi saɪŋonam quiy. <sup>2</sup> Masedonia Kristen naŋgi iŋgi iŋgi tulaŋ saiɣoji sosib gulbe qoboiyeq nab bati deqa Qotei na naŋgi siŋgilatnɪrnaqa naŋgi areboleboleiŋrnaqa Judia Kristen naŋgi aqaryainɪrqa marsib silali koba koroiyeb. <sup>3</sup> E deqa nɪŋgi mernɣwai. Masedonia Kristen naŋgi naŋgo segi areqalo na silali di koroiyeb. Naŋgo silali kiŋala soqnej di naŋgi koroiyeb. Osib naŋgi na naŋgo kumbra di bunɣosib olo silali tulaŋ koba koroiyeb. <sup>4</sup> Naŋgi na iga waɪŋgosib endegsib mergoqneb, “Nɪŋgi iga odgibqa iga nɪŋgi beternɣosim Qotei aqa tamo unɣasari naŋgi silali qa aqaryainɪrqom.” <sup>5</sup> O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen naŋgi silali koroiyqab. Ariya naŋgi kumbra di olo bunɣosib Qotei aqa areqalo dauryosib naŋgo segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

<sup>6</sup> Qotei a nami nɪŋgi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nunɣo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus siŋgila na minjem, “Ni olo Korin Kristen naŋgoq aisim wau di kobotime.” <sup>7</sup> O ijo was, bati gaigai nɪŋgi kumbra tulaŋ boledamu yeqnu. Agi nɪŋgi Qotei qa nunɣo areqalo siŋgilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeqnu. Nɪŋgi Qotei qa bole qalieeqnu deqa nɪŋgi aqa wau oɣqajqa tulaŋ siŋgilaeqnu. Osib nɪŋgi na iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. Ariya Qotei a nɪŋgi qa are boleiyej deqa nɪŋgi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

<sup>8</sup> E nɪŋgi wau di yqajqa waɪŋwasai. Kristen tamo unɣasari qudei naŋgi wau di yqajqa tulaŋ siŋgilaeqnu. Naŋgo kumbra deqa agi e na nɪŋgi saɪŋonum. Deqa nɪŋgi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulaŋ siŋgilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, nɪŋgi qalaqalaiyo kumbra yeqnu.” <sup>9</sup> O ijo was nɪŋgi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a nɪŋgi qa are boleiyej. A nami laŋ qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a nɪŋgi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa iŋgi tulaŋ saiɣoji soqnej. Di kiyaqa? Nɪŋgi kamba laŋ qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

<sup>10</sup> Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy mernɣwai. Wausau bei nami nɪŋgi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa nɪŋgi wau di yqajqa tulaŋ arearetneje. <sup>11</sup> Deqa bini nɪŋgi wau di olo kobotqa siŋgilaoy. Nɪŋgi degyqab di bolequja. Nami nɪŋgi wau di yqajqa are tulaŋ prunɣoqnej. Deqa bini nɪŋgi silali soqnim siŋgilaosib wau di kobotiy. <sup>12</sup> Nɪŋgi silali koroiyqa are soqnim nɪŋgi koroiyiy. Yim Qotei a nɪŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas. Nɪŋgi silali saiamqa di unɣum. Koroiyaib. Qotei a deqa nɪriŋqasai. Nɪŋgi silali soqnim di koroiyiy.

<sup>13</sup> Nɪŋgi gulbe koba qoboiyesoqnu tamo qudei naŋgi olo gulbe saiɣoji sqab e deqa nɪŋgi mernɣosai. Iga kalil kerekere unum. <sup>14</sup> Deqa bini nɪŋgi iŋgi koba ejunub qaji nɪŋgi na tamo qudei iŋgi qa truqueqnu qaji naŋgi aqaryainɪroqniy. Bunuqna nɪŋgi iŋgi qa truquabqa naŋgi na kamba olo nɪŋgi aqaryainɪrwab. Nɪŋgi kumbra degyqab di nɪŋgi kalil kere na sqab. <sup>15</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɣrenyeb unu, “Tamo naŋgi iŋgi koba koroiyeb qaji naŋgi iŋgi uynab menetnɪrnaqa iŋgi oto bei uratosai. Tamo naŋgi iŋgi kiŋala koroiyeb qaji naŋgi dego iŋgi uynab menetnɪrnaqa iŋgi bei qa truquosai.”

*Pol a tamo qudei naŋgi qarɪŋnɪrnaqa Korin Kristen naŋgoq aiyeb*

<sup>16</sup> E Qotei tulaŋ binɪyeqnum. Di kiyaqa? A na Taitus are pruettonaqa a iga ti are qujaitosiqa nɪŋgi qa are koba soqnej. <sup>17</sup> Iga Taitus minjem,

“Ni olo Korin Kristen nanḡoq aiyē.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulaḡ siḡgilaosiq nuḡḡoq aiyē.<sup>18</sup> Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarimḡnam nuḡḡoq aiyēb. Was bei di a ḡam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo unḡasari qure qure kalilq di unub qaji nanḡi a qa qalie bole.<sup>19</sup> Di segi sai. Kristen nanḡi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloḡnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanḡi sougetejunub qaji nanḡi qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa ḡam tulaḡ goge oqeqnaqa tamo kalil nanḡi unoqnsib iga qa mareqnu, “Bole, nanḡi wau di yqajqa tulaḡ siḡgilaeqnu.”<sup>20</sup> O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum.<sup>21</sup> Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqḡḡom. Tamo unḡasari kalil Tamo Koba a ombla nanḡo ḡamgalaq di iga kumbra di yoqḡḡom.

<sup>22</sup> Ariya iga gago Kristen was bei dego qarimḡnam a Taitus was de wo nanḡi aiyē daurnḡrsiq koba na nuḡḡoq aiyēb. Was bei di agi iga nami bati gargēkoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojqajqa siḡgilaoqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulaḡ siḡgilaeqnu. A qalie, niḡḡi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulaḡ siḡgilaeqnu.

<sup>23</sup> Niḡḡi Taitus qalie. A e ombla niḡḡi qa are qaloqnsim waukobaeqnum. Niḡḡi gago Kristen was aiyē nanḡi di dego qalie. Nanḡi Qotei aqa tamo unḡasari qure qure kalilq di unub qaji nanḡi qa wau bole yeqnu. Nanḡo wau dena nanḡi Kristus aqa ḡam tulaḡ soqteqnu.<sup>24</sup> Deqa niḡḡi na was aiyē nanḡi di kumbra bole enḡroqniy. Yim Kristen kalil nanḡi nuḡḡo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanḡi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnu.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanḡo kumbra bole qa iga saigeqnu di a gisaḡosaieqnu. A anjam bole saigeqnu.”

## 9

### *Silali koroiyqajqa wau*

<sup>1</sup> Iga silali koroiyēqnum di Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi aqaryainḡrḡajqa deqa. Niḡḡi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nengrenyqasai.<sup>2</sup> E qalieonum, niḡḡi wau di yqajqa are tulaḡ prunḡeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanḡo ḡamgalaq di nuḡḡo ḡam soqteqnum. Osim endegsi minḡreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanḡi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, niḡḡi wau di yqajqa tulaḡ siḡgilaeqnu. E na Masedonia Kristen nanḡi nuḡḡo kumbra deqa sainḡreqnam quoqnsib nanḡi gargēkoba dego wau di yqajqa are prunḡreqnu.<sup>3</sup> E nanḡi endegsi minḡrem, “Korin Kristen nanḡi silali koroiyqajqa tulaḡ siḡgilaeqnu.” Ariya e nuḡḡo ḡam laḡa soqto uge deqa niḡḡi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanḡi di qarimḡnam nuḡḡoq aiyēb.<sup>4</sup> E qalieonum, niḡḡi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanḡi e ombla na nuḡḡoq bosim niḡḡi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga niḡḡi ti jemaigo uge.<sup>5</sup> E are qalem, e was qalub nanḡi di minḡritqa nanḡi namoqna aisib nuḡḡo silali niḡḡi nami koroiyqa mareb qaji di niḡḡi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo unḡasari kalil nanḡi silali di unsib qalieqab, bole, niḡḡi nuḡḡo segi areqalo na silali

di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaiioqnem nanngi degsib qalieqab.

<sup>6</sup> Ningi geregere are qaliy. Tamo a ingi kiñala yagwas di a ingi kiñala olo oqas. Tamo a ingi koba yagwas di a ingi koba olo oqas. <sup>7</sup> Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataib. Ningi tamo bei na waingim deqa silali ataib. Ningi nungo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingooqnas. <sup>8</sup> Qotei a ningi qa are boleiyosim ingi bole bole gaigai engooqna kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy. <sup>9</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo qudei nanngi saga yago breiyo bul nanngo ingi ingi jeyioqnsib tamo ingi saiqoji nanngi enjreqnub.

Deqa nanngo kumbra bole bati gaigai sqas.”

<sup>10</sup> O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nanngi saga yago enjreqnaqa nanngi breiyeqnu. Osiqa tamo nanngi bem enjreqnaqa nanngi uyeqnu. Dego kere Qotei na ingi ingi engooqniyqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Tamo nanngi saga yago breiyeqnu ingi koba oqeleneqnu dego kere nungo silali koroiyqa wau di tulan boleooqnas. <sup>11</sup> Qotei na ingi ingi koba engooqniyqa ningi na kamba Kristen nanngi silali qa aqaryainjrqajqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanngi enjrimqa nanngi deqa Qotei binjiyoqnsib sqab. <sup>12</sup> Nungo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrimqa nanngi kere na sqab. Nanngi ingi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nungo wau deqa nanngi Qotei tulan binjiyoqnuqab. <sup>13</sup> Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanngi unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojqnsib aqa medabu dauryeqnu. Od, ningi na Kristen nanngi silali kobaquja na aqaryainjroqnuqab di nanngi nungo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnuqab. <sup>14</sup> Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanngi qa are tulan boleiyeqnu.” Nanngi degsib qalieosib ningi tulan qalaqalaingosib ningi qa Qotei pailyoqnuqab. <sup>15</sup> O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi tulan kobaquja iga egej. Ingi di agi Kristus. Ingi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na ingi di iga egej deqa iga a tulan binjiyoqnuqom.

## 10

### *Tamo qudei nanngi Pol qa yomuoqne*

<sup>1</sup> Ningi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnu, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosiqa iga qa niriñoqnsiqa anjam singila na mergeqnu.” O ijo was ningi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. <sup>2</sup> Deqa e nungoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ningi qa niriñqasai. Ariya tamo qudei nanngi are qaleqnu, iga mandam tamo nanngo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanngi di e na niriñnjrsiy anjam singila na minjrqai. E laesqasai. <sup>3</sup> Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nanngo kumbra na qotosaieqnum. <sup>4</sup> Qotei na qoto qa ingi ingi iga egej. Ingi ingi di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji ingi ingi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nanngo singila gotranjeqnum. <sup>5</sup> Areqalo uge ti gisan anjam ti di iga na gotranjeqnum. Kumbra uge kalil ningi Qotei qalieqajqa gam

getentetjgeqnu qaji di dego iga na gotranjyeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nanjo are tigeltetjreqram nanji nanjo areqalo kalil Kristus yekriteqnum. <sup>6</sup> Deqa ijo was, iga ninji qa tarineqnum. Ninji gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjyeqnum qaji nanji njolawotnjrqom.

<sup>7</sup> Ninji lanja baban na tamo nanjo kumbra tenemtoqnaib. Ninji gegerere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiym, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiym. <sup>8</sup> Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ninji singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ninji ugeugeingwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago nam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. <sup>9</sup> Ariya ninji endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu.” Ninji degsib are qalaib. <sup>10</sup> Bole, tamo qudei nanji e qa endegsib yomueqnum, “Pol a anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.” <sup>11</sup> Tamo qudei nanji e qa degsib yomueqnum. Deqa tamo deqaji nanji endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nengrenjyeqnum qaji di iga nunjo ambleq di sosim dauryeqnum.

<sup>12</sup> Tamo qudei nanji diqoqnsib nanjo segi nam soqteqnum. Iga nanji unub dego sai. Gago kumbra ti nanjo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanji di mareqnum, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nanjo kumbra bolesai.” Nanji degsib mareqnum. Di kiyaaqa? Nanji powo tulan saiqoji unub deqa. <sup>13</sup> Iga nanji unub dego sai. Iga gago segi nam soqtoqnqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago nam soqtoqnqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ninji Korin Kristen wauetjgeqnum. <sup>14</sup> Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nunjoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ninji mernjoqnem. Iga tamo qudei nanjo wau bajinosaioqnem. <sup>15</sup> Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojajqa singilaoqnsim gago nam soqteqnum. Iga tamo qudei nanjo wau Qotei na egosai qaji deqa gago nam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nunjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnmq gago wau dego nunjoq di tulan kobaoqnqas. <sup>16</sup> Kobaoqnmq iga nunjo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnmqom. Tamo qudei nanji nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago nam soqtqasai.

<sup>17</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenjyeb unu, “Tamo bei a nam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa nam segi soqteme.” <sup>18</sup> Iga qalie, tamo bei a aqa segi nam soqtqas di a Tamo Koba aqa nangalaq di nam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa nam soqtetqas di a nam bole oqas.

## 11

### *Tamo qudei nanji gisañoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum*

<sup>1</sup> Ninji e odbibqa e olo nanari anjam kiñala mernjwai. Ninji e odbqa kereamqa e odbiy. <sup>2</sup> Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ninji Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunje nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ninji Kristus aqa banq di atem. <sup>3</sup> E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ninji



qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nunjo areqalo ugetetngimqa ningi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum. <sup>4</sup>E qalieonum, tamo qudei nanji nunjoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontognsib merngeqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaiogqnem. Tamo nanji di mondor bei qa dego ningi merngeqnum. Di gisanj mondor. Mondor bei deqa iga nami ningi merngosaiogqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di dego tamo qudei nanji bubulyoqnsib olo anjam bei ningi merngeqnum. O ijo was ningi kiyaaqa gisanj anjam di quoqnsib bole edegeqnum?

<sup>5</sup>Ningi qudei endegsib are qaleqnum, “Tamo nanji di Qotei na bole qarinjnrnaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanji qarinjnrrosai. Ningi quiy. Tamo nanji di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanji dena e bunbosai. <sup>6</sup>Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unqum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ningi unoqneb.

<sup>7</sup>Ningi qalie, e Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem bati deqa e nunjo silali ingi ingi yaingosaiogqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem. Di kiyaaqa? Nunjo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai. <sup>8</sup>E Kristen tamo ungasari qure qureq di unub qaji nanjoq dena silali oqnsim olo nunjo ambleq di Qotei aqa wau laña ojoqnem. E nunjo silali yaingosaiogqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanjo silali bajinobuloqnem. <sup>9</sup>Bati e nunjo ambleq di ingi ingi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiogqnem. E ningi gulbe enqwajqa tulanj uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanji Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib ingi ingi qa e aqaryaioboqneb. Gam dena e ningi gulbe enqwajqa uratoqnem. <sup>10</sup>Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ningi endegsi merngwai. E nunjo silali yaingwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akai sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. <sup>11</sup>E ningi qalaqalaingosaiogqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulanj qalaqalaingeqnum.

<sup>12</sup>E nunjo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanji nunjo ñamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanjo segi ñam soqteqnum. Deqa e nanji gam getentetnjroqnai. <sup>13</sup>Tamo nanji di Qotei na qarinjnrrosai. Nanji Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanji gisanjoqnsib nanjo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnum. Yeqnab tamo ungasari nanji na unjroqnsib mareqnum, “Nanji Kristus aqa wau tamo bole.” <sup>14</sup>O ijo was ningi nanjo kumbra di unsib deqa tulanj prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisanjoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lanj angro bole suwanjoq di unub qaji nanji buleqnu. <sup>15</sup>Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanji dego nanjo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnum. Deqa iga nanjo kumbra di unsim tulanj prugwasai. Mondonj Qotei na tamo nanji di nanjo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

*Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej*

<sup>16</sup>E olo merngwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Unqum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai. <sup>17</sup>E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaiogqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum. <sup>18</sup>Tamo gargekoba nanji mandam tamo nanjo

kumbra dauryoqnsib nanngo segi ñam soqteqñub. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

<sup>19</sup> Ningi segi qa mareqñub, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaaq olo nanari tamo nanngi odnjreqñabqa nanngi nanari anjam ningi merngeqñub? <sup>20</sup> Nunngo kumbra agiende. Tamo bei na ningi a lanja kangalyqajqa merngimqa kiyo, nunngo inngi inngi saitimqa kiyo, nunngo inngi inngi gisan na yaingimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nunngo ula ponngimqa kiyo ningi a odyqab. <sup>21</sup> O ijo was, iga tamo nanngi di bul sai. Iga singila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi engwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanngi di nanngo segi ñam soqtqajqa ulaosaieqñub. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi merngwai. <sup>22</sup> Tamo nanngi di mareqñub, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nanngi mareqñub, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanngi mareqñub, “Iga Abraham aqa moma tinjin.” E dego Abraham aqa moma tinjin. <sup>23</sup> Nanngi mareqñub, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanngi di tulan buñnjrsimqa ñes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqñum. Bati gargekoba jeu tamo nanngi na e tonto talq di waiboqñeb. Osib e lubogargekobatoqñeb. Bati gargekoba e moiqa jojomonem. <sup>24</sup> Bati 5 Juda nanngi na e kumbainbo gargekobatoqñeb. Sisiyeb 39. <sup>25</sup> Bati qalub nanngi bu toqon na e luboqñeb. Bati qujai nanngi na e moiyoqbqa marsib menin na luboqñeb. Bati qalub e qobun na gileqñam qobun a padalej. Qobun a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqñem. <sup>26</sup> Bati gargekoba e sawa isaq singa na walweloqñem. Yeqnam ya koba doqnsiya ya na e padaltbqa jojomonem. E gamq di walweleqñamqa bajin tamo nanngi gam getentoqnsibqa e lubqa laqñeb. Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti dego e lubqa laqñeb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomonem. Gisan Kristen nanngi na dego e ugeugeibqa laqñeb. <sup>27</sup> E ñes na ti jaqatin na ti waukobaoqñem. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim ñeiosaiqñem. E mam ti laqñem. E ya qarboqñej. Bati gargekoba e inngi saiqoji soqñem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqñem. <sup>28</sup> Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqñub. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi qa are koba qaleqñum. Nanngi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanngi qa tulan are koba qaleqñum. <sup>29</sup> Deqa Kristen was bei aqa singila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego singila saibqas. Inngi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

<sup>30</sup> O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqñu deqa ningi poingeqñu, e singila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. <sup>31</sup> Tamo Koba Yesu aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqñum. E gisanosaieqñum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjyoqñom. <sup>32</sup> Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minnaqa a qoto tamo qudei nanngi qarinjrnmaqa nanngi qure aqa siranme kalil taqatoqñeb. Di kiyaaq? E ulanqa laqnitqa nanngi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. <sup>33</sup> Ariya Kristen was qudei nanngi na e aqaryaibosib gumbaqa di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na

gumba tontosib jen aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jen oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanem.

## 12

### *Qotei na ñeibilqei Pol osoryej*

<sup>1</sup> E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unqum. Tamo Koba a na ñeibilqei bei e nami osorbej deqa ningi saingit quiy. <sup>2</sup> Ñeibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsıqa torei lan qureq oqej. Lan qure di tulan goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. <sup>3-4</sup> E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsıqa lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsıq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. <sup>5</sup> E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

<sup>6</sup> E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqa uratonum. Tamo qudei nanqi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nanqi ijo ñam lanja soqtetbaib.

### *Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej*

<sup>7</sup> Qotei a ñeibilqei tulan boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsıqa dena e ugeugeibeqnu. <sup>8</sup> Deqa e singila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.” <sup>9</sup> Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni singila saiqoji unum deqa e ni olo singilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e singila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas. <sup>10</sup> E Kristus aqa ñam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilinqboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanqi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaaqa? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

### *Korin Kristen nanqo areqalo Yesus qa singilateb qaji di Pol na olo singilatetnjrej*

<sup>11</sup> Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ningi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ningi ijo kumbra bole ubtosaieqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaaqa ningi na olo tamo qudei nanqo ñam soqtqansib mareqnu, “Tamo nanqi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ningi quiy. Tamo nanqi dena e bunbosai. <sup>12</sup> Agi e nunqo ambleq di sosim manwa gargekoba babtoqnem dena ningi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinqbej. E singila na tigelqnsim gulbe qoboiyoqnsim manwa ti wau singila ti gargekoba nunqo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena ningi osornqonej, e Qotei aqa wau tamo bole. <sup>13</sup> Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanqo ambleq di yeqnum qaji di e nunqo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nunqo ambleq di yosai. E ningi gulbe

enḡwa uratosim deḡa e nuḡḡo silali inḡi inḡi yaḡḡosaioqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Niḡḡi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

<sup>14</sup> E nami nuḡḡoq boaiyeltē. Ariya bini e olo nuḡḡoq bḡajḡa are qaleqnum. E nuḡḡoq bḡai di e niḡḡi gulbe enḡwasai. E nuḡḡo silali inḡi inḡi yaḡḡowajḡa are ḡalosaieqnum. E niḡḡi segi elenḡḡajḡa are qaleqnum. Niḡḡi ḡalie, anḡro kiḡilala naḡḡi na naḡḡo ai abu naḡḡi silali ḡa aḡaryainjro-saieqnum. Ai abu naḡḡi na naḡḡo anḡro naḡḡi silali ḡa aḡaryainjreqnum. <sup>15</sup> E niḡḡi tulaḡ ḡalaḡalaḡeḡqnum deḡa e ijo inḡi inḡi ti ijo jejamu ti niḡḡi torei enḡwajḡa areboleboleibeḡnu. Ariya kiyaḡa niḡḡi kamba olo e kiḡala segi ḡalaḡalaibeḡnum?

<sup>16</sup> Niḡḡi ḡudei e ḡa endegsib mareḡnum, “Bole, Pol a ḡaḡo silali inḡi inḡi boleḡ di yaḡḡosaioḡnej. Ariya a na iḡa walawalaḡoḡnsiq ḡaḡo silali inḡi inḡi ḡisaḡ na yaḡḡoḡnej.” <sup>17</sup> O ijo was, e nami Kristen was ḡudei naḡḡi ḡariḡnjrnām nuḡḡoq aiyeḡ. Aisib niḡḡi ḡisaḡḡeb e? Osib nuḡḡo silali inḡi inḡi laḡa yaḡḡosib olo bosib e ebeb e? Sai. <sup>18</sup> E na Taitus minjnam a nuḡḡoq aiyeḡ. E Kristen was bei deḡo ḡariḡnyonām a Taitus dauryosiq ombla na aiyeḡ. Aisib Taitus a niḡḡi ḡisaḡḡosiq nuḡḡo silali inḡi inḡi ḡudei bajiḡe e? Sai. Aḡo Taitus wo areḡalo ḡujai ti sosim ḡam ḡujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

<sup>19</sup> Niḡḡi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are ḡalaib, “Pol a segi une saiḡoḡi deḡsi iḡa mergwa osiḡa anjam nenḡrenḡej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nenḡrenḡyonum ḡaji endi niḡḡi siḡḡilatḡwajḡa deḡa nenḡrenḡyonum. E Kristus aḡa tamo unum deḡa e ḡotei aḡa ḡamḡalaḡ di anjam endi nenḡrenḡyonum. <sup>20</sup> E niḡḡi ḡa ulaeḡnum. E nuḡḡoq bosiy nuḡḡo kumbra unsiy e areboleboleibḡas kiyo sai kiyo? Niḡḡi deḡo ijo kumbra unsib areboleboleiḡwas kiyo sai kiyo? E deḡa ulaeḡnum. E nuḡḡoq bosiy nuḡḡo kumbra endi unḡai kiyo? Niḡḡi anjam na ḡoteḡnum. Niḡḡi nuḡḡo Kristen was naḡḡi ḡa are uḡeiḡḡeḡnu. Niḡḡi minjiḡ oḡeḡnu. Niḡḡi pupoeleḡeḡnum. Niḡḡi nuḡḡo Kristen was ḡudei naḡḡi misiliḡnjreqnum. Niḡḡi yomueḡnum. Niḡḡi diḡeḡnum. Niḡḡi ḡotei aḡa wau uḡeḡeiyeḡnum. E nuḡḡoq bosiy nuḡḡo kumbra di unḡai kiyo? <sup>21</sup> E bosiy nuḡḡo ambleḡ di tamo ḡarḡekoba nami une yoqneb ḡaji naḡḡi are buliyosai deḡsi unḡai kiyo? Deḡsi unḡai di ijo ḡotei na nuḡḡo ḡamḡalaḡ di e olo jemai ebḡas. Tamo naḡḡi di nami une endeḡaji yoqneb. Naḡḡi kumbra uḡe jḡat yoqneb. Naḡḡi sambala kumbra yoqneb. Naḡḡi kumbra uḡe yḡajḡa are prugnḡroḡnej. E nuḡḡoq bosiy tamo naḡḡi di naḡḡo une ḡoreiyosai deḡsi unḡai di e naḡḡi ḡa are gulbeibḡas. E deḡa ulaeḡnum.

## 13

*Pol a Korin Kristen naḡḡoq olo bḡajḡa are qaleḡnu*

<sup>1</sup> E nami nuḡḡoq boaiyeltē. Ariya bini e olo nuḡḡoq bḡajḡa are qaleḡnum. Aḡi ḡotei aḡa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, “Tamo bei a une atimḡa tamo aiyeḡ kiyo tamo ḡalub kiyo naḡḡi aḡa une unsib babtibḡa iḡa ḡusim marḡom, ‘Bole, tamo di a une yḡo.’” <sup>2</sup> E nami nuḡḡoq bosim niḡḡi uratḡosim bati bei e olo nuḡḡoq bosim niḡḡi endegsi mernḡem, “E bunuḡna nuḡḡoq olo bosiy tamo une ateqnum ḡaji naḡḡi ḡolawotnjrḡai.” Ariya bini e sawa isaḡ endi sosim anjam di niḡḡi ti tamo nami une atoqneb ḡaji naḡḡi ti olo mernḡeḡnum. <sup>3</sup> Niḡḡi ḡalieḡajḡa, Kristus a ijo medabu na anjam mareḡnu kiyo sai kiyo. E nuḡḡoq bosiy tamo naḡḡi une ateqnum ḡaji naḡḡi di ḡolawotnjrit niḡḡi unsib ḡalieḡab,

bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Niŋgi quiy. Kristus a siŋgila saiqoji sosim niŋgi tingitŋwasai. A na aqa siŋgila kobaquja niŋgi osornŋwas. <sup>4</sup> Bole, Kristus a ŋamburbasq di gainesoqnej bati deqa a siŋgila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa siŋgila osiq deqa bini a ŋambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego siŋgila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa siŋgila osim Kristus ombla ŋambile sqom. Iga nuŋgoq bosim siŋgila di niŋgi osornŋwom.

<sup>5</sup> Niŋgi nuŋgo segi segi so tenemtoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnu kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nuŋgo are miligiq di unu di niŋgi poiŋgosai kiyo? A nuŋgo are miligiq di sqasai di niŋgi endegsib qalieqab, niŋgi aqa tamo bolesai. <sup>6</sup> Ariya niŋgi iga qa endegsi poiŋgem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum. <sup>7</sup> Iga niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum niŋgi di qalieqajqa deqa iga pailyoaieqnum. Niŋgi iga wau tamo bolesai edegwab di unum. <sup>8</sup> Niŋgi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjila siŋgilatqajqa waueqnum. <sup>9</sup> Deqa iga siŋgila saiqoji soqnim niŋgi siŋgila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi torei kere na sqab.” <sup>10</sup> Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nuŋgoq bosiy ŋirin anjam na nuŋgo kumbra tingitetŋwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nenŋrenyonum. E niŋgi siŋgilatŋwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E niŋgi ugetŋwajqa sai.

*Pol a anjam getentosiq Kristen naŋgi kaiyeinjrej*

<sup>11</sup> Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Niŋgi areboleboleiŋgoqnem. Niŋgi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Niŋgi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a niŋgi ti sqas. Agi a na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. A are lawo qa utru.

<sup>12</sup> Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unŋasari kalil naŋgi yeqnu. Qotei aqa tamo unŋasari kalil qure endia unub qaji naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub.

<sup>13</sup> Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleyeme. Qotei na niŋgi qalaqalaiŋgeme. Mondor Bole na niŋgi kalil aqaryaiŋgimqa niŋgi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

## GALESIA

<sup>1</sup> E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. <sup>2</sup> Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanđi e ti anjam endi nuńgoq qarınyonum. Nińđi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

<sup>3</sup> Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel nińđi qa are boleinjrimqa nińđi lawo na soqniy. <sup>4</sup> Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga eleńamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. <sup>5</sup> Deqa iga Qotei aqa ñam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

*Yesus aqa anjam bole qujai segi unu*

<sup>6</sup> Kristus a nińđi qa are boleiyej deqa Qotei na nińđi aqa segi tamo unđasari sqajqa osiq metńgej. Ariya kiyaqqa nińđi olo urur Qotei qor-eiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nuńgo kumbra deqa qusim tulań prugugetem. <sup>7</sup> Nińđi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanđi nuńgo areqalo nińaqyetńgawajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. <sup>8</sup> Deqa nińđi quiy. Iga na kiyo lań ańgro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami nińđi mernńgoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernńgwom di Qotei na iga ojsim nıamyuwoq di breigeme. <sup>9</sup> Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami nińđi mernńgoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernńwas di Qotei na a ojsim nıamyuwoq waiyeme.

<sup>10</sup> Nińđi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanđi e qa arearetńjrqa-jqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Nińđi quiy. Mandam tamo nanđi e qa arearetńjrqa-jqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

*Qotei a segi na Pol giltej*

<sup>11</sup> O ijo was kalil, e bole mernńgonum. Yesus aqa anjam bole e nami nińđi mernńgoqnem qaji di tamo bei na babtosai. <sup>12</sup> Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

<sup>13</sup> Nińđi qalie, e nami Juda nanđo kumbra sińgila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo unđasari nanđi ugeugeinjqroqnem. Osim e nanđi torei padaltnjqajqa sińgila na wauoqnem. <sup>14</sup> E ijo moma nanđo kumbra kalil dauryqajqa tulań sińgilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanđi buńjroqnem.

<sup>15</sup> Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleiysiq metbej. <sup>16</sup> Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo unđasari sawa bei beiq di unub qaji nanđi minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanđi Yesus qa anjam bei nenemńrosaiognem. <sup>17</sup> E Yesus aqa anjam maro tamo nanđi unjqajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanđi di namoqna Yesus aqa wau ojqneq. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanđi unjqrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem.

Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. <sup>18</sup> Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem. <sup>19</sup> E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem. <sup>20</sup> Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa namgalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisanosai.

<sup>21</sup> Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem. <sup>22</sup> Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ijo ulatamu poinjrosaisoqnej. <sup>23</sup> Nanqi e qa lanja endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu.” <sup>24</sup> Nanqi e qa degsib quoqsib tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa nam soqtoqneb.

## 2

### *Kristen gate nanqi Pol ombla areqalo qujai*

<sup>1</sup> Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyoqnsim Taitus dego osi aiyem. <sup>2</sup> Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lanaj nanqi koba na qairosaiognem. E Kristen gate nanqi segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo lanaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulono uge. <sup>3</sup> Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanqi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim mulun waiy.” Degsib merbosai. <sup>4</sup> Bole, Kristen tamo qudei nanqi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanqi Kristen tamo bolesai. Nanqi gisanj tamo. Iga nami kanjal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisanj tamo nanqi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanjo are koba endegsi soqnej. Nanqi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kanjal tamo bulqom. Nanjo are koba degsi soqnej deqa nanqi gago koro miligiq aiyeb. <sup>5</sup> Aisib mergeb, “Ninqi Taitus mulun waiyiy.” Onaqa iga nanjo anjam di quetnjrosai. Nanqi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanqi saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nunjoq di gaigai sqajqa deqa.

<sup>6</sup> Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanqi nam ti unub di lanja. Qotei a tamo nanjo nam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanqi ijo wau qa sainjrnamaqa nanqi qusib mareb, “Di kere.” Nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai. <sup>7</sup> Pita aqa wau agiende. A na mulun uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na mulun unosai qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanqi degsib qalieeb deqa nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai. <sup>8</sup> Od, Qotei na Pita singila yej deqa a mulun uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e singila ebej deqa e sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. <sup>9</sup> Tamo ungasari kalil nanqi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na nanqi qalub Kristen gate unub.” Ariya nanqi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nanqi na aqo

Barnabas wo gago ban ojsib mergeb, “Ninigi gago Kristen was bole.” Osib nanqi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Ninigi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluñ uno qaji nanqo ambleq di wauoqnqom.”<sup>10</sup> Osib nanqi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nanqi inqi inqi tulan saiqoji unub. Deqa ninigi nanqi qa are walngaiq. Ninigi nanqi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nanqi odnjrem. Nami iga tamo inqi inqi saiqoji nanqi aqaryainjrqaqqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

*Pol a Pita aqa kumbra uge babtej*

<sup>11</sup> Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a nirinjem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

<sup>12</sup> Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nanqi koba na inqi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluñ unqajqa tulan singilaoqneb qaji nanqi qarinjrnnaqa Antiok bonabqa Pita a nanqi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nanqi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide. <sup>13</sup> Juda Kristen qudei nanqi dego Pita beteryosib gisan kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego nanqi daurnjrnsiq nanqo gisan kumbra di yej. <sup>14</sup> Nanqi Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa nanqo ñamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nanqo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji nanqi bulosim nanqo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji nanqi minjreqnum, ‘Ninigi Juda nanqo kumbra dauryiy?’”

*Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom*

<sup>15</sup> Bole, iga Juda. Di gago lej tintin. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji nanqi uneq di laqnub. Iga tamo deqaji sai. <sup>16</sup> Ariya iga qalieonum, tamo nanqi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena nanqi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nanqi Kristus Yesus qa nanqo areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. <sup>17</sup> Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nanqi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. <sup>18</sup> E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. <sup>19</sup> Dal anjam na e moiyo gamq di wai bosiq moiyo tbej deqa bini e olo Qotei ombla ñambile unum. E Kristus ombla ñamburbasq di gainobulem. <sup>20</sup> Osim e olo ñambile bunuj em. Ñambile di ijo segi ñambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ñambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi ñambile uratosiq e qa moiyej. <sup>21</sup> Qotei a iga qa are boleiyey aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a lanja moiyej qamu.



### 3

#### *Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam*

<sup>1</sup> O Galesia tamo ungasari, ningi tulan nanari. Iga nami ningi Yesus Kristus osorngonam ningi a namburbasq di gajnesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nungo areqalo olo niñaqyetnjej deqa ningi Yesus aqa anjam olo urateqnu? <sup>2</sup> Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyon ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyon? <sup>3</sup> Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaga ningi olo nungo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqnu? <sup>4</sup> Gulbe ningi nami qoboyoqneb qaji di ningi laña qoboyoqneb e? E are qalonum, ningi laña qoboyosai. <sup>5</sup> Qotei na aqa Mondor ningi engoqnsiq nungo ambleq di manwa kokba babtelenqnu. A kiyaga degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnu a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

<sup>6</sup> Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.” <sup>7</sup> Deqa ijo was, ningi endegsi poinjem, tamo nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi segi Abraham aqa angro tintin unub. <sup>8</sup> Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi Yesus aqa anjam bole qusib nanngo areqaloq di singilatib gam dena e na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqi.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minnej. A endegsi minnej, “O Abraham, ino moma nanngoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanngi boletnrqi.” O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu. <sup>9</sup> Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi Abraham a ti boletnrqas. <sup>10</sup> Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnu, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa nãngalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nanngi di Qotei na minjrqas, “Ningi tamo uge.” Osim nanngi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘Ningi tamo uge.’ Osim nanngi padaltnjrqas.” <sup>11</sup> Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nãmbile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanngi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai. <sup>12</sup> Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanngi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nãmbile sqas.”

<sup>13</sup> Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiq iga aqaryaigwa marsiq gago padalo sawa osiq a segi Qotei aqa nãngalaq di tamo uge bulosiq iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo kalil nãmtan goge di gajjunub qaji nanngi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.” <sup>14</sup> Kristus Yesus na iga degsi aqaryaig deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji

nanği Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

*Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai*

<sup>15</sup> O ijo was kalil, e na mandam tamo nanngo kumbra qa ninği endegsi mernğwai. Tamo bei a moiyoşaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa anğro nanngo banq di uratqa marsim a anjam bei nenğrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiyim aqa anğro nanği aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nenğrenyej qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nenğrenyqa keresai. <sup>16</sup> Dego kere inği bole bole Qotei na mondoñ iga egwas qaji di a ubtosıqa Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanği minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nenğrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. <sup>17</sup> O ijo was, e ninği degsi mernğonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na inği bole bole iga lanja egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. <sup>18</sup> Iga dal anjam dauryqom gam dena iga inği bole bole di onum qamu Qotei na inği di iga lanja egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a inği bole bole di iga lanja egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. <sup>19</sup> Deqa bunuqna Qotei a kiyaga olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnm bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanği Qotei ti nango ambleq di tigelesosıqa yeba waiyonaqa lan anğro nanği na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanği enjrej. <sup>20</sup> Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanngo anjam gereiyetnjrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

*Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsıq gilej*

<sup>21</sup> E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti inği bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. <sup>22</sup> Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo unğasari kalil nanngo une na nanği tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nenğrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga inği bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

<sup>23</sup> Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej. <sup>24</sup> Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsıq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa nıngalaq di tamo bole une saiqoji unum. <sup>25</sup> Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

*Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas*

<sup>26</sup> Ningsi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningsi Qotei aqa angro tintin unub. <sup>27</sup> Ningsi kalil Yesus osib Kristus beteryejunub deqa ningsi Kristus a gara bul jigsib unub. <sup>28</sup> Deqa ningsi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai” o “E tamo” o “E unja.” Ningsi degsib maraib. Ningsi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningsi kalil tamo quajaiosib unub. <sup>29</sup> Ningsi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ningsi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di ningsi oqab.

## 4

*Iga Qotei aqa angro tintin unum*

<sup>1</sup> Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanjal tamo lanaj bul sqas. <sup>2</sup> Deqa tamo qudei nanngi a taqatoqnqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nanngi a olo taqatqasai. <sup>3</sup> Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo kanjal tamo bul soqnem. <sup>4</sup> Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej. <sup>5</sup> A degyej. Di kiyaya? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nanngi olo elenosim nanngo uneq na awainjrqaqqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

<sup>6</sup> Deqa ijo was, bini ningsi Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.” <sup>7</sup> Deqa ningsi olo kanjal tamo bul sosai. Ningsi Qotei aqa angro tintin unub. Ningsi aqa ingi ingi kalil oqab.

*Pol a Galesia Kristen nanngi qa are koba qaloqnej*

<sup>8</sup> Nami ningsi Qotei qalieosaisosib bati deqa ningsi gisan qotei nanngo kanjal tamo bul soqneb. <sup>9</sup> Ariya bini ningsi Qotei qalieonub. A ningsi qa dego qalieqo. Deqa kiyaya ningsi olo puluosib mondor uge uge nanngo kanjal tamo bul sqajqa are qaleqneb? Ningsi qalie, mondor uge uge nanngi di singila saiqoji unub deqa nanngi na ningsi aqaryaingwa keresai. <sup>10</sup> Ningsi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqneb. <sup>11</sup> Deqa e ningsi qa ulaeqnum. Wau kalil e nunngo ambleq di yoqnem qaji di lanja ulonjaim deqa e ulaeqnum.

<sup>12</sup> Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ningsi bul soqnem. Bati deqa ningsi na e une bei ebosaiqneb. Deqa ijo was, e ningsi endegsi merngwai. Ningsi kamba e bul soqniy. <sup>13</sup> Ningsi are qaliy. E maibej bati deqa e nungoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na merngoqnem. <sup>14</sup> Ijo jejamu singila saiqoji soqnej deqa e ningsi gulbe koba engoqnem. Ariya ningsi deqa e qoreibosai. Ningsi e gereibqa asgingosai. Qotei aqa lan angro bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nungoq bqas di ningsi a osib gereiyqab dego kere ningsi e osib gereibeb. <sup>15</sup> Bati deqa ningsi e qa tulan areboleboleingqonej. Deqa e qalieonum, e na ningsi merngem qamu ningsi nungo nandamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaya bini ningsi e qa areboleboleingosaieqnu? <sup>16</sup> E ningsi anjam bole merngeqnum dena e ningsi jeu ateqnum e? Di sai.

17 Ningi quiy. Gisanj anjam maro tamo nanġi na ningi walawalainġeqnub. Nanġi ningi aqaryainġwajqa deqa are qalosaieqnu. Nanġi na ningi titnġibqa ningi e qoreibosib olo nanġi daurnjrqajqa deqa are qaleqnu. 18 Iga gago Kristen was nanġi kumbra bole bole enjrqajqa sinġilaoqnoqom di bolequja. Deqa ningi gaigai kumbra di yoqniy. E ningi koba na soqnim bati deqa segi sai. Ningi gaigai yoqniy. 19 O ijo anġro, ningi quiy. Uña anġrotqa osiq jaqatinġyeqnu dego kere e ningi qa are jaqatinġbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nunġo are miligiq di soqnimqa ningi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy. 20 Bini e ningi koba na sosai. E ningi koba na so qamu e ningi lawo anjam mernġo qamu. O ijo was kalil, e ningi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy ningi aqaryainġwai di e yala poibosai.

*Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej*

21 Ningi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnu deqa e ningi nenemġwai. Kiyaqa ningi dal anjam geregere poingosaieqnu? 22 Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu. Abraham a anġro mel aiyeltej. Anġro bei Hagar na nambabtej. Hagar a kanġal uña. Anġro bei Sara na nambabtej. Sara a kanġal uña sai. A Abraham aqa njanġ tinġinj. 23 Abraham a mandam tamo nanġo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo nerenosib anġro qujai Ismael nambabtej. Ariya Sara aqa anġro a gam bei na nambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa anġro qujai Aisak nambabtej. 24 Sara Hagar wo nanġo anjam di yawo anjam bul. Nanġi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanġi kanġal tamo unub. 25 Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanġi a ombla kanġal tamo unub. 26 Ariya Jerusalem bunuj a lanġ goqe di unu. A kanġal uña sai. A gago ai. 27 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, “O uña, ino miligi ugeeġ deqa ni anġrotqa keresai. Di unġum, ni areboleimeme. Ni anġro oqajqa jaqatinġmosaieqnu. Di unġum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleimim kikioqne. Di kiyaaqa? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na uña kalil gumbulunġ ti unub qaji nanġi bunġnrsimqa anġro tulanġ gargekoba oqam.” 28 O ijo was, uña di agi Sara. Ningi Sara aqa anġro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabtej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa anġro tinġinj branteb unub. 29 Abraham a mandam tamo nanġo kumbra dauryosiq Hagar wo nerenosib anġro qujai Ismael nambabtej. Deqa Ismael a na Sara aqa anġro Aisak jeutoqnsiqa ugeugeiyeqnej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa sinġila na nambabtej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqeġnu. 30 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, “O Abraham, ni na kanġal uña di aqa anġro Ismael wo nanġi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanġal uña aqa anġro sai. A ino njanġ tinġinj aqa anġro. Deqa ino inġi inġi kalil a na oqas. Ismael a na ino inġi inġi oqasai.” 31 O ijo was, iga kanġal uña aqa anġro sai. Iga Abraham aqa njanġ tinġinj aqa anġro unum.

## 5

*Iga kanğal tamo bul sqasai*

<sup>1</sup> Kristus na iga elenjej deqa iga olo kanğal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatğwasai dego. Deqa ijo was, niñgi siñgila na tigelesosib tamo qudei na olo niñgi dal anjam aqa sorgomq di sqa mernjoqñib saidnjoqñiy.

<sup>2</sup> E Pol. E na niñgi endegsi merngit quiy. Niñgi muluñ aiqab di Kristus na niñgi aqaryainğwa keresai. <sup>3</sup> Niñgi qudei muluñ aiqa mareqñub deqa e na endegsi mernğwai. Niñgi muluñ aiqab di Qotei na mernğwas, “Niñgi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai.” <sup>4</sup> Niñgi qudei mareqñub, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Niñgi deqsib mareqñub di niñgi Kristus urateqñub. Qotei a niñgi qa are boleiyey aqa kumbra di dego niñgi qoreiyeqñub. <sup>5</sup> O was niñgi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo siñgilatoqñsim mondon a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tariñoqñsim unum. <sup>6</sup> Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyyas, “Iga muluñ aiqom di laña. Iga muluñ aiqasai di dego laña. Ariya iga Yesus qa gago areqalo siñgilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyyas.

<sup>7</sup> Nami niñgi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqñeb. Ariya tamo yai na gam getentetñej deqa niñgi olo anjam bole dauryqa urateqñub? <sup>8</sup> Nuñgo areqalo niñgi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi niñgi metñej qaji a na areqalo di niñgi enğosai. <sup>9</sup> Nuñgo areqalo uge di sum bul. Niñgi qalie, tamo nañgi sum kiñala oqñsib bem ti bulyeqñab bem tiyekritoqñsiq tulañ kobaqujaeqnu. Dego kere nuñgo areqalo uge di tulañ kobaqujaqas. Deqa niñgi areqalo di uratiy. <sup>10</sup> O ijo was, e qalieonum, niñgi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainğimqa niñgi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nañgi nuñgo areqalo niñaqyetñgwajqa waueqñub di e qaliesai. Tamo nañgi di awai ugedamu oqab.

<sup>11</sup> Ariya “Niñgi muluñ aiyiy” e anjam di tamo nañgi minjreqnum qamu kiyaca jeu tamo nañgi na e ugeugeibeqñub? O ijo was, e anjam di tamo nañgi minjreqnum qamu Yesus a ñamburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nañgo areqalo ugetetñjosai qamu. <sup>12</sup> Jeu tamo nañgi dena nuñgo areqalo niñaqyetñgeqñub. Nañgi muluñ aiqajqa tulañ siñgilaeqñub deqa unğum, nañgi nañgo segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

<sup>13</sup> Od, ijo was, Yesus a niñgi elenjej deqa dal anjam na olo bunu niñgi taqatğwasai. Qotei a deqa are qalsiq niñgi metñej. Ariya niñgi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unğum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqñom.” Niñgi deqsib are qalaib. Niñgi kumbra endegyiy. Niñgi nuñgo Kristen was nañgi aqaryainjroqñsib qalaqalainjroqñiy. <sup>14</sup> Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nañgi degsim geregereinjroqñe.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. <sup>15</sup> Deqa niñgi segi segi njiriñoqñsib qotoqñab. Qotoqñqab di niñgi segi segi qa kumbra uge yoqñsib uneq aisib padalqab.

*Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqñsib unub*

<sup>16</sup> Ijo anjam bei agiende. Niñgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqñiy. Degrab walwelqab di niñgi nuñgo segi jejamu qa areqalo

namij dauryqasai. <sup>17</sup> Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ninji yqajqa arearetjgeqnu qaji di ninji yosaieqnu. <sup>18</sup> Ariya ninji Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ninji olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

<sup>19</sup> Areqalo namij aqa kumbra di ninji qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnjoqa, <sup>20</sup> gisan qotei qa louoqa, gumaninjoqa, was bei jeutoqa, nirinjoqa, was bei aqa ingi ingi qa maulnjoqa, minjin oqoqa, are ugeoqa, nunjo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanji pupoaiyeltjnjoqa, <sup>21</sup> tamo ñoro ti nanji qa are ugeinjoqa, ya uysib nanarioqa, alan kobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo ungasari kumbra deqaji yeqnu qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. E nami ninji degsi merngem agi olo merngonum.

<sup>22</sup> Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin oqosaijoqa, gago was nanji aqaryainjroqnsim kumbra bole endeqaji yqajqa, kumbra bole tinjin dauryoqa, <sup>23</sup> lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. <sup>24</sup> Tamo ungasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanji na nanjo areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

<sup>25</sup> Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom. <sup>26</sup> Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanjo are ugetetjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanjo ñoro qa maulgoqnqasai dego.

## 6

### *Ni ingi bei yagwam di ni olo ingi di otorosim oqam*

<sup>1</sup> O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ninji Qotei aqa Mondor dauryeqnu qaji ninji na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na ninji dego uneq breingim ulonab deqa ninji geregere nam atoqniy. <sup>2</sup> Osib ninji na nunjo Kristen was nanji aqaryainjroqnsib nanjo gulbe qoboyetjnjoqniy. Degsib qoboyqab di ninji Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. <sup>3</sup> Nunjo ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.” Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanjoqa. <sup>4</sup> Deqa ninji nunjo segi segi wau geregere peleyiy. Osib nunjo wau di bole kiyu sai kiyu di ninji qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleyaim. <sup>5</sup> Tamo kalil nanji nanjo segi segi wau taqatoqnebe.

<sup>6</sup> Kristen gate nanji Qotei aqa anjam plaltoqnsib ninji merngeqnu deqa ninji na kamba nanji ingi ingi qa aqaryainjroqniy.

<sup>7</sup> Ninji nunjo segi jejamu gisanjosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ninji Qotei maquiyqa keresai. Ni ingi bei yagwam di ni olo ingi di otorosim oqam. <sup>8</sup> Tamo bei a ingi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a ingi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nambile yimqa a so bole gaigai sqas. <sup>9</sup> Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole

oqom. <sup>10</sup> Deqa bati soqnim iga na tamo ungasari kalil nanği kumbra bole enjroqnoqom. Osim tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo singilateqnuş qaji nanği kumbra bole enjraqajqa tulanğ singilaqom.

*Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyoqnej*

<sup>11</sup> Anjam mutu endi e segi na nenğrenyonum. E nenğrenğ kokba ijo segi banğ na atelenonum di uniy. <sup>12</sup> Niği quiy. Tamo nanği niği muluğ breiğwa singilaeqnuş qaji nanği nuğço jejamuğ dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa nanği nanço areqalo singilatqa ulaeqnuş. Osib mareqnuş, “Jeu tamo nanği na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nanği na niği muluğ breiğwa singilaeqnuş. <sup>13</sup> Nanği segi nami muluğ aiyeb. Ariya nanği Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnuş. Nanği na niği muluğ breiğgosib nuğço jejamuğ dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. <sup>14</sup> Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A namburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnoqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreğeb. E segi dego namburbasq di moiyoqbulen. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem. <sup>15</sup> Iga muluğ aiqom di laņa. Iga muluğ aiqasai di dego laņa. Qotei na gago are bulyetgonaqqa iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. <sup>16</sup> Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnuş qaji nanği qa Qotei a duloqnsiq are latetnjreqnu. Tamo ungasari nanği di Israel nanço moma bole. Nanği Qotei aqa tamo ungasari tinğtinğ.

<sup>17</sup> Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nanği na e luboqneş. E luboqneş qaji pirigi agi ijo jejamuğ di unu. Niği di unsib endegsi poiğwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

<sup>18</sup> O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niği qa are boleiyosim nuğço qunuğ taqatoqneme. Bole.

## EFESUS

### *Yesus na Pol qarinyej*

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Nijngi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Nijngi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. <sup>2</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel nijngi qa are boleinjrimqa nijngi lawo na soqniy.

### *Kristus na lan qaji inji bole bole iga egej*

<sup>3</sup> Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji inji bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inji di iga egej. <sup>4</sup> Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa. <sup>5</sup> Tulan nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angoro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. <sup>6</sup> Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

<sup>7</sup> Qotei a iga qa are tulan boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. <sup>8</sup> A iga qa are tulan boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. <sup>9</sup> Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. <sup>10</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei na inji inji kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nanngi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a inji inji kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanngi gate sqas.

<sup>11</sup> Qotei a mareqnaqa inji inji kalil babelenjeqnu. Tulan nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. <sup>12</sup> Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

<sup>13</sup> Nijngi sawa bei bei qaji nijngi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na nijngi elenej. Nijngi Yesus qa nungo areqalo singilatosis a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor nijngi engej. Deqa nijngi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. <sup>14</sup> Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inji bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga inji bole bole di oqom. Iga deqa bini tarinjoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

### *Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyej*

<sup>15</sup> E endegsi quem. Nijngi Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreqnub. <sup>16</sup> Deqa e gaigai Qotei binjiyoqnsim nijngi qa palyeqnum. <sup>17</sup> A gago Tamo



Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanji areqalo bole enjrimqa nanji ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.”<sup>18</sup> O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nungo areqalo suwantetngimqa ingi tulanj bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tariñoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu.<sup>19</sup> Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulanj kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.<sup>20</sup> Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lanj qureq osi oqsiq aqa banj woq di awotej.<sup>21</sup> Deqa Kristus na mondor singila nanji ti gate kokba ti mandor nanji ti tamo kokba ti kalil nanji tulanj bunjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanji ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanji ti tulanj bunjrsiqa goge kobaq di unu.<sup>22</sup> Qotei na ingi ingi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nanjo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji taqatnjreqnu.<sup>23</sup> Tamo ungasari nanji di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanji ti ingi ingi kalil ti ekritosiq tulanj keretnjrejunu.

## 2

### *Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej*

<sup>1</sup> Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi moreñesobuleb. <sup>2</sup> Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lanj goge di unub qaji nanjo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnum qaji nanjo are miligiq di singila na waueqnu. <sup>3</sup> Nami iga kalil dego nanji koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nanji qa ti minjin ani oqetej.

<sup>4-5</sup> Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulanj dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenjej. <sup>6</sup> Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga lanj qureq joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej. <sup>7</sup> Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulanj boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqnqab qaji nanji osornjroqngas. <sup>8</sup> Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilatonaqqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenjej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenjosai. Qotei a ningi lanja elenjej awai saiqoji. <sup>9</sup> Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenjosai. Deqa ningi nunjo segi ñam soqtqa keresai. <sup>10</sup> Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryoqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqngom.

*Kristus a moiyej dena a jeu kobotej*

<sup>11</sup> Ningi qalie, Juda nanği muluñ aiyeqnub. Di nanğo kumbra. Deqa nanği na ningi misilingoqnsib endegsib merngeqñub, “Ningi muluñ aiyosai qaji tamo.” Nanği nanğo segi ban na tamo nanği muluñ breinjreqñub. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji. <sup>12</sup> Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqñeb. Ningi nami Israel nanği ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nanği inği bole bole enjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqñej. Ariya a na inği bole bole di ningi enğwa marosaiogñej. Deqa ningi inği bole bole deqa tariñosaioqñeb. Ningi mandamq endi laña Qotei qaliesai soqñeb. <sup>13</sup> Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa leñ aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej. <sup>14</sup> Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti jeu atoqnsib soqñeb. Deqa jen a nanğo ambleq di sosiqa nanği potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosiq jeu kobotosiq Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrjsiq sawa qujaiq di atej. <sup>15</sup> A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrej deqa nanği tamo bunuj brantosib tamo qujaisib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiq iga kalil lawo kumbraq di atej unum. <sup>16</sup> A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrim nanği koba na tamo qujaisib sqajqa deqa marsiq ñamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. <sup>17</sup> A bosiq anjam bole endegsi palontoqñej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo unğasari jojom di unub qaji nanği ti palontosiq merngoqñej. <sup>18</sup> Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqñom.

### *Kristen nanği Qotei aqa tal bul unub*

<sup>19</sup> Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa anğro tintin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na was bole unub. <sup>20</sup> Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu. <sup>21</sup> Tal di aqa tanu kalil nanği Kristus beteryejunub deqa nanği kalil koba na singila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyoqnsiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiq Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu. <sup>22</sup> Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanği aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

## **3**

*Pol na sawa bei bei qaji nanği Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu*

<sup>1</sup> O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulañ boledamu engej. E kumbra deqa saqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryainğwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqñum. Utru deqa e tonto talq endi unum. <sup>2</sup> Ningi queb, Qotei

a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. <sup>3</sup> Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nenngrenyonum. <sup>4</sup> Ningi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.” <sup>5</sup> O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo ungasari nami soqneb qaji nanngi minjrosaiyoqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiyoq aqa anjam maro tamo nanngi ti aqa medabu o qaji tamo nanngi ti minjreqnu. <sup>6</sup> Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi ti Juda nanngi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nanngi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanngi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanngi enjrqa marej qaji di oqab. <sup>7</sup> E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej. <sup>8</sup> E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi na e tulan bunbejunub. Di ungun. Qotei a e qa are boleiyey deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. <sup>9</sup> Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. <sup>10</sup> Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanngi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas. <sup>11</sup> Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. <sup>12</sup> Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai. <sup>13</sup> Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieyqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryaingimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

*Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyeqnu*

<sup>14</sup> Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum. <sup>15</sup> A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nanngo Abu. Deqa a na nanngo ñam segi segi breiyetnjreqnu. <sup>16</sup> E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nanngi gereiyetnjrem. Deqa ni nanngo are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanngi tulan singilaqab. <sup>17</sup> Amqa nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatesoqnib kumbra dena Kristus a nanngo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. <sup>18-19</sup> Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan guma koba. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo

kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqni b ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nunqoq di maqesqas.

<sup>20</sup> Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. <sup>21</sup> Deqa Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi Kristus Yesus aqa nam na bati gaigai Qotei aqa nam soqtoqnsib gilsib gilsib di no bati itqab. Bole.

## 4

### *Iga Kristus aqa jejamu qujai*

<sup>1</sup> E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ninqi a dauryqa osiq metnqej. Deqa e nunqo are tigeltetnqitqa ninqi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy. <sup>2</sup> Osib ninqi nunqo segi nam aguq atoqnsibqa ninqi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ninqi une bei engibqa ninqi kamba olo nanqi qa urur minjin oqaiq. Ninqi nanqi qalaqalainjroqnsib gulbe nanqi na ninqi engeqnu qaji di qoboiyetnjroqniy. <sup>3</sup> Osib ninqi nunqo Kristen was kalil nanqi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu. <sup>4</sup> Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ninqi ingi qujai qa tari nqa osiq metnqej. Inqi qujai di agi lan qureq di unu. <sup>5</sup> Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. <sup>6</sup> Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo unqasari kalil nanqi taqatnjreqnu. A nanqo are miligiq di waueqnu. A nanqo ambleq di unu.

<sup>7</sup> Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej. <sup>8</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Qotei a tonto tamo gargekoba nanqi elenosiqa joqsiq lan goge oqej. Oqsiq dia nanqi singila enjrej.”

<sup>9</sup> O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej. <sup>10</sup> Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaga? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa. <sup>11</sup> Deqa a segi qujai na tamo nanqi singila enjreqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi aqa anjam bole palontoqnsib tamo unqasari nanqi are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo unqasari nanqi taqatnjreqnu. <sup>12</sup> Kristus na tamo nanqi di singila enjreqnu. Di kiyaga? Nanqi na kamba iga Qotei aqa segi tamo unqasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojqajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi. <sup>13</sup> Wau di gilsim gilsim mondon iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. <sup>14</sup> Gisan tamo nanqi maqu kumbra yoqnsib anjam koba lanja lanja maroqnsib laqnu. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo unqasari qudei nanqo areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga angro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai. <sup>15</sup> Iga gisan anjam

di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnoqom. Osim dena iga kalil boleqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. <sup>16</sup> Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa ban bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa namdamu bul. A na aqa ban ti singa ti namdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau gegerere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnoqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singilaoqnoqom.

*Ningi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy*

<sup>17</sup> Deqa e Tamo Koba aqa ñam na ningi singila na endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanjo areqalo tulan niñaqejunu deqa ningi na nanjo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. <sup>18</sup> Nanjo qalie ti powo ti tulan ambruejunu. Nanji tulan nanarioqnsib laqnu. Nanjo are miligi getejejunu. Deqa Qotei aqa ñambile nanjoq di sosai. <sup>19</sup> Nanji kumbra uge uge yoqnsib ariya nanji deqa jemainjrosaieqnu. Nanji torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanji kumbra uge jigat yqajqa are tulan prugnjqreanu.

<sup>20-21</sup> E qalie, ningi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ningi sawa bei bei qaji nanjo kumbra uge di dauryosaieqnu. Nami anjam plalto tamo nanji na Kristus aqa anjam merngeqnaq ningi quoqneq. Anjam di gisan sai. Di Yesus aqa anjam bole. <sup>22</sup> Ningi so namijq di sosib walweloqneq bati deqa so namij dena ningi gisanqeqnaqa ningi kumbra uge uge yqajqa are prugnjoqnej. Nunjo kumbra dena ningi padalqa gamq di breingqnej. Deqa bini ningi so namij di torei uratij. <sup>23</sup> Uratosib areqalo bunujq di soqniy. <sup>24</sup> Ningi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ningi a bul sqa marsiqa nunjo so bunuj di gereiyetnej. Ningi qalie, tamo nanji so bunujq di unub qaji nanjo kumbra tulan bole tintin branteqnu. Deqa nanji Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

<sup>25</sup> Deqa ningi gisan kumbra kalil uratekritisib anjam bole segi Kristen tamo ungasari nanji minjroqniy. Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ningi kumbra degyoqniy. <sup>26</sup> Ningi minjin oqimqa ariya ningi urur minjin kobotij. Ningi minjin ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ningi olo une bei ato uge. <sup>27</sup> Ningi urur minjin kobotqasai di ningi Satan gam waqtetibqa a na ningi olo uneq breingwas. <sup>28</sup> Ariya bajin tamo nanji olo bajinaib. Nanji nanjo segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nanji aqaryainjroqnebe. <sup>29</sup> Ningi nunjo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ningi anjam bole segi maroqnsib dena tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanji singilatnjroqniy. Yimqa nanji nunjo anjam quoqniq dena Qotei a nanji qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnas. <sup>30</sup> Qotei na aqa toqor ningi engej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diño batiamqa a nunjo uneq na ningi torei awaingwas. Deqa ningi na Mondor di are gulbe yaib. <sup>31</sup> Ningi are uge ti minjin ti ñirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratij. <sup>32</sup> Osib ningi na nunjo Kristen was nanji kumbra bole bole enjroqnsib nanji qalaqalainjroqnsib nanjo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ñam na nunjo une kalil kobotetnej deqa ningi na kamba olo nunjo Kristen was nanjo une dego kobotetnjroqniy.

## 5

*Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy*

<sup>1</sup> Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy. <sup>2</sup> Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nanqi atraiyo ingi ingi saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

<sup>3</sup> Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nanjo ingi ingi qa mamaulngaiq. Nunjo ambleq di kumbra uge deqaji sai. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai. <sup>4</sup> Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjoqniy. <sup>5</sup> Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

<sup>6</sup> O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titngosnsib anjam lanja lanja merngoqnbqa ningi nanjo anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqnu qaji nanqi kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nanqi qa tulan minjin oqeteqnu. <sup>7</sup> Deqa ningi tamo ungasari deqaji nanqi ti beteroqnaib. <sup>8</sup> Ningi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenosiq aqa suwanjoq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy. <sup>9</sup> Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanjoq di unub qaji nanqi kumbra bole bole yeqnu. Nanqi kumbra tintin dauryeqnu. Nanqi anjam bole mareqnu. <sup>10</sup> O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ningi geregere qalieqa osib dauryoqniy. <sup>11</sup> Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi ti beteroqnaib. Nanqi kumbra deqaji yeqnu deqa nanqi kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa ningi na tamo ungasari nanqi di endegsib minjroqniy, "Nunjo kumbra di uge." <sup>12</sup> Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanqi ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaa? Nanjo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanjo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. <sup>13</sup> Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu. <sup>14</sup> Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanbulqas. Agi anjam bei endegsi unu,

"O tamo neiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwan emqas."

<sup>15</sup> Deqa ijo was, ningi nunjo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ningi nanari tamo bulosib walwelaib. Ningi powo ti sosib walweloqniy. <sup>16</sup> Bini bati uge. Deqa ningi bati lanja nanguiyaib. Bati soqnim ningi Qotei aqa kumbra yoqniy. <sup>17</sup> Ningi nanari kumbra yoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

<sup>18</sup> Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ningi ugeugeingwas. Deqa ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqnbqa a na ningi taqatngesqas. <sup>19</sup> Ningi nunjo Kristen was nanqi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ningi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di

unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. Osib nungo medabu na ti nungo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy. <sup>20</sup> Kumbra kiye nungoq di brantoqnim, unqum, ningi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjiyoqniy.

*Pol a tamo unja wo nanji anjam minjrej*

<sup>21</sup> Kristus a nungo Tamo Koba unu deqa ningi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo unqasari kalil nanjo sorgomq di soqniy.

<sup>22</sup> O unqasari, ningi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ningi nungo gumbulun nanjo sorgomq di dego soqniy. <sup>23</sup> Kristus a gago gate koba unu dego kere nungo gumbulun nanji nungo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenje. <sup>24</sup> O unqasari, Qotei aqa tamo unqasari nanji Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ningi bati gaigai nungo gumbulun nanjo sorgomq di soqniy.

<sup>25</sup> O tamo, ningi na nungo ñaun nanji tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo unqasari nanji tulan qalaqalainjrsiq aqa segi ñambile uratosiq nanji qa moiyej dego kere. <sup>26</sup> Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanji yansnjrej deqa nanji Qotei aqa kumbra boleq di unub. <sup>27</sup> Kristus a nanji qa moiyej. Di kiyaaqa? A na nanji aqa segi qa marsim nanji Qotei aqa kumbra boleq di atim nanji tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa. <sup>28</sup> Deqa tamo, ningi nungo ñaun nanji dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanji nanjo ñaun nanji qalaqalainjrqb di nanji nanjo segi jejamu dego qalaqalaiyqab. <sup>29</sup> Iga qalie, tamo nanji nanjo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanji nanjo jejamu geregereiyoqnsib ingi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo unqasari nanji geregereinjreqnu dego kere. <sup>30</sup> Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum. <sup>31</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Tamo bei na aqa ai abu nanji uratnjrsimqa aqa segi ñaun wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” <sup>32</sup> Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo unqasari nanji ti sigitnjrsim agi ningi mernqonum. <sup>33</sup> O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nungo ñaun nanji qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya unqasari, ningi kamba dego nungo gumbulun nanjo sorgomq di sosibqa nanji kumbra bole enjroqniy.

## 6

*Pol a anqro nanji ti nanjo ai abu nanji ti anjam minjrej*

<sup>1</sup> O anqro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nungo ai abu nanjo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja. <sup>2-3</sup> Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino ai abu nanjo sorgomq di sosim nanjo anjam dauryoqne.” Osiqa olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaiyoqnej.

<sup>4</sup> O abu, ningi na nungo anqro nanjo areqalo ugetetnjraib. Nanji minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nanji dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

*Pol a kanjal tamo nanjo wau qa gate nanji ti anjam minjrej*

5-6 O kanjal tamo ninji quiy. Ninji nunjo wau qa gate nanjo sorgomq di sosibqa nanji qa ulaoqniy. Ninji Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ninji gaigai nunjo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy. Ninji gisan na nanjo namgalaq di lanja wau bole yobulaib. Ninji Kristus aqa kanjal tamo dego unub. Deqa ninji nunjo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nunjo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy. <sup>7</sup> Ninji mandam tamo nanji segi wauetnjrosaeqnu. Ninji Tamo Koba a dego waueteqnu. Ninji deqa are qaloqnsib are bole na nunjo wau qa gate nanji wauetnjroqniy. <sup>8</sup> Ninji are qaliy. Ninji wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ninji kanjal tamo unub kiyo ninji kanjal tamo sai kiyo di unjum. Ninji wau bole yoqniy.

<sup>9</sup> Ariya wau qa gate, ninji dego nunjo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy. Ninji nanji ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanj goge di unu. A nunjo Tamo Koba unu. A kanjal tamo nanjo Tamo Koba dego unu. Aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanji peginjreanu. Ninji deqa are qaloqnsib nunjo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy.

*Ninji qoto tamo bulosib qoto qa inji inji jigelenjoiy*

<sup>10</sup> Ariya e ijo anjam getentqai. Ninji Tamo Koba a beteryejunub deqa ninji aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. <sup>11</sup> Osib qoto qa inji inji Qotei na ninji engeqnu qaji di jigelenjosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy. <sup>12</sup> Ninji geregere are qaliy. Iga mandam tamo ungasari nanji ti qotosaeqnum. Iga lanj goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanji ti aqa gate kokba nanji ti qoteqnum. Nanji kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub. <sup>13</sup> Deqa bati uge endi ninji qoto qa inji inji Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ninji singila na tigelesqab.

<sup>14</sup> Deqa ninji singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeioiy. Osib kumbra bole tintinj gara jugo bul jigsib dena nunjo are targa kabutiy. <sup>15</sup> Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ninji singa tatal bul jigsib mare mare laqniy. <sup>16</sup> Ninji qoto qa inji inji kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nunjo areqalo singilatosisoqniy. Nunjo areqalo di dumu bul osib tigeioiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti namyuwo ti di gotranjoqnaqab. <sup>17</sup> Qotei na ninji elenej aqa kumbra di ninji gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam. <sup>18</sup> Ninji Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ninji aqarataib. Ninji Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Ninji pailyoqniy urato uge deqa ninji geregere nam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji qa pailyoqniy. <sup>19</sup> Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari nanji minjroqnaqas." <sup>20</sup> O ijo was kalil, Qotei na e qarinjbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nanji na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ninji e qa Qotei pailyoqniy a na e singilatboqniy e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari nanji minjroqnaqai.



*Anjam getento*

<sup>21</sup> Ariya Tikikus a nunḡoq bḡo deqa a na ijo wau kalil qa niḡgi saiḡwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. <sup>22</sup> E na a qarinyonum nunḡoq bḡo. Iga kiyersim unum di a na niḡgi mernḡwas. Osim nunḡo are siḡgilatetḡwas.

<sup>23</sup> O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanḡi aiyel na nunḡo are latetḡgebe. Osib niḡgi aqaryaiḡgibqa niḡgi nanḡi aiyel qa nunḡo areqalo siḡgilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. <sup>24</sup> Tamo unḡasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaieqnub qaji nanḡi qa Qotei a are boleyeme. Bole.

## FILIPAI

<sup>1</sup> E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nenngrenyonum. Nenngrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nunngoq qarinyonum. Nunngo Kristen gate nanngi ti nunngo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum. <sup>2</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

*Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu*

<sup>3</sup> E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binিয়েqnum. <sup>4</sup> Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum. <sup>5</sup> Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. <sup>6</sup> E endegsi qalieonum, Qotei a nunngo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. <sup>7</sup> Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. <sup>8</sup> Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaieqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nunngwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

<sup>9</sup> E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatosis dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.” <sup>10</sup> O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemtosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa ningi une saiqoji sqab. <sup>11</sup> Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na habteqnu qaji di nunngoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqngas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

*Pol a tonto talq di unu*

<sup>12</sup> O ijo was, ningi endegsis qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu. <sup>13</sup> Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie. <sup>14</sup> E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnum.

<sup>15-17</sup> Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Nanngi nanngo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Nanngi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqnum. E tonto talq endi soqnit nanngi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare

mare laqñub. <sup>18</sup> Deqa unğum. Tamo nanği are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqñub kiyo tamo nanği are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqñub kiyo di kere. Nanği kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqñub deqa e tulañ areboleboleibeqnu.

*Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanği aqaryainjroqñai”*

<sup>19</sup> Deqa ijo was, e tulañ areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nuñgo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai. <sup>20</sup> Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e geregere ojoqñqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigeloqñsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqñqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unğum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqñqai. <sup>21</sup> Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo ingi tulañ boledamu oqai. <sup>22</sup> E mandamq endi sosiyqa e tamo unğasari gargekoba nanği aqaryainjroqñqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. <sup>23</sup> E areqalo aiyeltejnum. Ijo areqalo bei agiende. E lañ qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulañ bolequja. <sup>24</sup> Ariya e mandamq endi sosiy ningi aqaryaingoqñqai di dego bolequja. <sup>25</sup> Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy ningi koba na Yesus aqa wau ojoqñqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nuñgo areqalo geregere singilatqñsib areboleboleingim sqab. <sup>26</sup> Deqa ijo was ningi quiy. E olo nuñgoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulañ areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqñsib sqab.

*Ningì Kristus aqa ñam qa jaqatinj oqñqab*

<sup>27</sup> Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqñiy. Ningi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanği are qujaitoqñsib waukobaeqñub. Di kiyaaqa? Tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole nanğo areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nuñgoq bosiy nuñgwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unğum. <sup>28</sup> E qalieqai, ningi nuñgo jeu tamo nanği qa ulaosaieqñub. Nuñgo kumbra dena jeu tamo nanğo are qametnjreqnaqa nanği endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenam ningi so bole gaigai sqab. <sup>29</sup> Ningi quiy. Qotei na ningi giltñgej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nuñgo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatinj oqajqa deqa ti ningi giltñgej. <sup>30</sup> Nami e jeu tamo nanği ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ningi e nuboeqñeb. Agi bini e jeu tamo nanği ti qoteqnam ningi deqa queqñub. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nanği ti qoteqnum. Dena ningi jaqatinj eqñub.

## 2

*Ningì kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy*

<sup>1</sup> O ijo was, Kristus a gaigai nuñgo are singilatetñgoqñsiqa ningi qalaqalaingoqñsiqa nuñgo are latetñgeqnu. Qotei aqa Mondor a nuñgoq di beterejunu. Ningi nuñgo Kristen was nanği qa are boleingeqnaqa nanği qa duleqñub. <sup>2</sup> E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo

kumbra qudei dego yoqñibqa dena e tulan areboleboleiboqñqas. Kumbra agiende. Niñgi kalil are qujaitosib qalaqalayo kumbra dauryosib soqñiy. Sosib niñgi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqñiy. <sup>3</sup> Niñgi nungo segi jejamu qa are qalaib. Niñgi nungo segi ñam soqtoqñai. Niñgi nungo segi ñam aguq atoqñsib olo nungo Kristen was nanngo ñam soqtetñroqñiy. <sup>4</sup> Niñgi nungo segi iñgi iñgi qa are qaloqñsib gereiyogñai. Niñgi nungo Kristen was nanngi qa are qaloqñsib nanngo iñgi iñgi dego gereiyetñroqñiy.

*Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa*

*Qotei na a olo ñam kobaquja yej*

<sup>5</sup> Niñgi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqñiy. <sup>6</sup> Yesus a segi Qotei sosisqa ariya a deqa are qalosaiogñej. <sup>7</sup> A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kanjal tamo lanaj bul soqñej. <sup>8</sup> Deqa tamo kalil nanngi a unoqñeb di a mandam tamo soqñej. Sosisqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej. <sup>9</sup> Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunñrejunu. <sup>10</sup> Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanngi ti tamo kalil nanngi ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, iñgi iñgi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanngi Yesus aqa areq di singa pulutqab. <sup>11</sup> Osib nanngo medabu qujaitoqñsib maroqñqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqñqas.

*Niñgi suwan qa kumbra tamo ungasari nanngi osornjroqñiy*

<sup>12</sup> O ijo was bole, e qalieonum, niñgi gaigai ijo anjam dauryeqñub. Ariya niñgi olo singila na dauryoqñiy. E niñgi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqñit niñgi ijo anjam dauryqa urataib. Niñgi ijo anjam olo singila na dauryoqñiy. Qotei a niñgi padalo sawaq na eleñej deqa niñgi ulaoqñsib lan qureq oqwayqa singilaoqñiy. <sup>13</sup> E qalieonum, Qotei a nunngo are miligiq di waueqnu deqa niñgi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqñub. Niñgi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqñub.

<sup>14</sup> Ariya niñgi ñiriñoqñsib anjam na qotoqñai. Kumbra kalil niñgi yeqñub qaji di niñgi lawo na yoqñiy. <sup>15-16</sup> Niñgi degyqab di niñgi Qotei aqa angro tintin une saiqoqi sqab. Sosib niñgi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqñsib mandam qaji tamo ungasari nanngo ambleq di laqñsib suwan qa kumbra nanngi osornjroqñqab. Tamo ungasari nanngi di kumbra bole dauryqa uratoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanngo une deqa nanngi peginjqas. Yim bati deqa e nunngo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunngo ambleq di yoqñem qaji di e lanja yosaiogñem.

<sup>17</sup> O ijo was, nunngo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di Qotei atraiyo iñgi bul. Jeu tamo nanngi na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunngo areqalo de ti ijo len wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e niñgi ti koba na areboleboleigwas. <sup>18</sup> Niñgi dego e ti koba na areboleboleigwas.

*Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanngoq gilqa marej*

<sup>19</sup> Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunngoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunngo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are siñilatqai. <sup>20</sup> Timoti a gaigai niñgi qa are qaloqñsiq deqa a na niñgi aqaryaingwajqa gam ñameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai.

Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum. <sup>21</sup> Tamo kalil nanqi nanqo segi jejamu qa are koba qaleqnum. Nanqi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnum. <sup>22</sup> Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Anqro nanqi na nanqo abu nanqi wauetnjreqnub dego kere Timoti na e wauetbeqnu. <sup>23</sup> Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nanqi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunqoq boqujatosim sainqwas. <sup>24</sup> E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunqoq bosiy nunqwai.

*Pol a Epafroditus qarinyqa marej*

<sup>25</sup> E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nunqoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanqi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryai-boqnej. <sup>26</sup> Bini a ningi nunqwjajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbeingej. <sup>27</sup> A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyayaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa. <sup>28</sup> Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nunqoq gilqo. Di kiyayaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingwjajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai. <sup>29</sup> Deqa Epafroditus a nunqoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyonqniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanqo ñam gaigai soqtetnjroqniy. <sup>30</sup> Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaiqbqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryai-boqnej.

### 3

*Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas*

<sup>1</sup> Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nenqrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryainqwas.

<sup>2</sup> Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei nanqi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji nanqi mulun aiqajqa tulan singilaeqnum. Nanqo mulun di bolesai. Di gisan mulun. <sup>3</sup> Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqtqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaiqbwa keresai bole sai. <sup>4</sup> E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanqi mareqnum, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaiqbwa kere.” O ijo was, e tamo nanqi di tulan bunjrejunum. <sup>5</sup> Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nanqi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibu anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanqo kumbra na dal anjam dauryoqnem. <sup>6</sup> E Qotei aqa wau ojgajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanqi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanqi na e nuboqnsib ijo une bei babtosaioqneb. <sup>7</sup> Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanqo kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim

ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. <sup>8</sup> Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriterem. Di kiyaaqa? E Kristus segi ojqaqqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqaqqa are koba unu. <sup>9</sup> E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saigoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo siŋgilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Niŋgi ijo n̄amgalaq di tamo bole une saigoji unub.” <sup>10</sup> Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq siŋgila kobaquja ej. E siŋgila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatiŋ osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatiŋ osiy moiyoqbulqajqa are koba unu. <sup>11</sup> E qalieonum, mondoŋ e olo subq na tigelqai.

*Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa siŋgila na waueqnu*

<sup>12</sup> E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqaqqa siŋgila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqaqqa siŋgila na waueqnum. <sup>13</sup> O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi mern̄gwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekrosiy awai bole Qotei na mondoŋ ebqas qaji di oqajqa siŋgila na waueqnum. <sup>14</sup> Tamo nan̄gi gurguroqnsib bubuŋeqnub di nan̄gi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim siŋgila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e laŋ qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqa.

<sup>15</sup> E areqalo bole ti sosim anjam endi nen̄grenyonum. Niŋgi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋgila ti unub deqa niŋgi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya niŋgi qudei areqalo bei ejunub kiyi? Degam Qotei na nuŋgo areqalo di olo gereiyetŋwas. <sup>16</sup> Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga siŋgila na ojesqom. Iga uratqasai.

<sup>17</sup> O ijo was, niŋgi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo un̄gasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nan̄gi un̄jroqnsib nango kumbra dego dauryoqniy. <sup>18</sup> Kristus a n̄amburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nan̄gi na jeuteqnub. E nan̄gi qa bati gargekoba niŋgi saingoqnem. Deqa bini e akam ti olo niŋgi sain̄geqnum. <sup>19</sup> Tamo nan̄gi di nango segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Nango kumbra di nan̄gi na gisaŋ qotei bul ateqnub. Nan̄gi bati gaigai mandam qa iŋgi iŋgi oqajqa are tulan prugn̄jreqnu. Osib jema i kumbra yqajqa arebolebolein̄jreqnu. Deqa mondoŋ nan̄gi n̄amyuwoq di torei padalqab. <sup>20</sup> Ariya iga laŋ qure qaji tamo un̄gasari unum deqa mondoŋ Tamo Koba Yesus Kristus a laŋ qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tariŋoqnsim unum. <sup>21</sup> Yesus a siŋgila koba ti unu deqa a na iŋgi iŋgi kalil elen̄osim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa siŋgila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatiŋ ti unu.

## 4

*Niŋgi Tamo Koba Yesus qa arebolebolein̄goqneme*

<sup>1</sup> Deqa ijo was bole, ningi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami ningi degsi merngem. E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ningi qa are koba qaleqnum. Osim ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ningi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

<sup>2</sup> Ariya Yuodia Sintike wo, ningi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aiyel ombla are qujaitosib gegerere soqniy. <sup>3</sup> Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, "O was, ni na unja aiyel nangi di aqaryainjime. Nangi aiyel unja bole. Nangi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nangi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nango nam Qotei a njambile qa buk miligiq di nengrenyej unub."

<sup>4</sup> O ijo was, ningi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleingeqneme. E olo merngwai. Ningi tulan areboleboleingeqneme.

<sup>5</sup> Ningi lawo kumbra dauryoqniyqa tamo kalil nangi nungo kumbra di unoqngab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas. <sup>6</sup> Deqa ningi ingi bei qa areqalo kobaiyai. Ningi gaigai nungo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a binjyoqnsib endegsib minjoqniy, "O Abu, ni na iga aqaryaigoqne." <sup>7</sup> Ningi degyoqniyqa Qotei na ningi are latetngwas. Osim a na nungo are miligi ti nungo areqalo ti taqatetngwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulan bolequja. Are lawo di aqa utru iga gegerere poigwa keresai.

<sup>8</sup> Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tintin ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nangi yeqnab iga unoqnsim binjyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. <sup>9</sup> Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqnam quoqneb qaji di ningi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nungo ambleq di yeqnam ningi unoqneb qaji di dego ningi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

*Filipai Kristen nangi na Pol aqaryaiyeb deqa a nangi qa tulan areboleboleiyej*

<sup>10</sup> O ijo was, ningi bini e olo aqaryaiyebqajqa are qaleqnum deqa e Tamo Koba a qa tulan areboleboleibeqnu. Bole, nami ningi e qa are qaloqneb ariya bati di ningi e aqaryaiyebqa gam saiqoji. <sup>11</sup> E ingi ingi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ningi na e aqaryaiyebqajqa e deqa are qalsim anjam endi merngosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e ulaqasai. <sup>12</sup> E ingi saiqoji sqai kiyo e ingi koba ti sqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e ingi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e ingi koba ti sqai kiyo e ingi qa truquoqniy kiyo di unqum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e are lawo sqai. <sup>13</sup> Kristus a segi na e singilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

<sup>14</sup> E gulbe ti sonamqa ningi e beterbosib silali qa aqaryaiyebqneb di ningi keretoqneb. <sup>15</sup> O Filipai tamo unqasari, ningi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ningi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiyebqneb. Kristen qudei nangi e silali qa aqaryaiyebqneb. <sup>16</sup> Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ningi e silali qa aqaryaiyebqneb. <sup>17</sup> Ningi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ningi kumbra bole dauryibqa Qotei

na kamba ningi awai bole engwajqa e deqa are qaleqnum. <sup>18</sup> E silali inği inği kere unu. E inği bei qa truquosai. Di kiyaaqa? Ningi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ningi silali qa e aqaryaibeb deqa ningi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo inği di quleq bole ti. Qotei a atraiyo inği deqa tulañ areboleboleiyeqnu. <sup>19</sup> Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na inği tulañ bole bole iga egoqnqas. Deqa ningi inği bei qa truquoqnibqa a na engoqnimqa ningi tulañ kere na sqab. <sup>20</sup> Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

*Pol a Filipai Kristen nanği kaiyeinjrej*

<sup>21</sup> Ningi Kristus Yesus aqa tamo unğasari unub. E na ningi kalil kaiyeinğonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanği na dego ningi kaiyeinğonub. <sup>22</sup> Qotei aqa tamo unğasari kalil nanği na ningi kaiyeinğonub. Kristen tamo unğasari Mandor Sisar aqa talq di waueqñub qaji nanği dego ningi kaiyeinğonub.

<sup>23</sup> Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyosim nungo qunun geregere taqateme. Bole.



## KOLOSI

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. <sup>2</sup> Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenğrenyosim nunğoq qarınyonum. Niņgi gago Kristen was bole. Niņgi Qotei aqa segi tamo unğasari Kolosi qureq di unub qaji. Niņgi Kristus qa nunğo areqalo siņgilateqnub. Gago Abu Qotei a niņgi qa are boleiyımqa niņgi lawo na soqniy.

*Kolosi Kristen nanđi Yesus qa nanđo areqalo siņgilateb*

<sup>3</sup> Aqo Timoti wo gaigai niņgi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei biņiyeqnum. <sup>4</sup> Aqo aiyel niņgi qa anjam bei endegsi quem. Niņgi Kristus Yesus qa nunğo areqalo siņgilatoqnsib Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanđi qalaqalainjreqnub. <sup>5-6</sup> Nami Yesus aqa anjam bole nunğoq bonaqa niņgi queb. Qusibqa bini inđi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetņgej qaji di niņgi oqajqa tariņeqnub. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo unğasari gargekoba nanđi quoqnsib nanđo areqaloq di siņgilatoqnsib kumbra bole bole yeqnum. Niņgi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di niņgi qusib poingonaqa bati deqa niņgi kumbra bole yqajqa utru ateb. <sup>7</sup> Anjam di Epafra a niņgi mernğonaq qusib poingej. Epafra a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafra tulan qalaqalaiyeqnum. A siņgila na niņgi aqaryainğoqnsiqa Kristus aqa wau ojeqnu. <sup>8</sup> A niņgi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanđi siņgilatnjreqnaqa nanđi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.”

*Pol a gaigai Kolosi Kristen nanđi qa Qotei pailyeqnu*

<sup>9</sup> Iga nami quem, niņgi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa iga niņgi qa pailyaq utru atem. Bini iga gaigai niņgi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanđi aqaryainjrimqa nanđi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na nanđi powo koba enjroqnimqa nanđi ino anjam kalil bole qalioqnqab. <sup>10</sup> Osib nanđi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnqab. O Qotei, ni na nanđi aqaryainjroqnimqa nanđi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalioqnib nanđo qalie di tulan kobaoqnqas. <sup>11</sup> Ni ino segi siņgila kobaquja na nanđi siņgilatnjroqnim nanđi gulbe kalil qoboiyoqnqab. Osib lawo na sosib tulan areboleboleinjroqnqas.” <sup>12</sup> O ijo was, iga degsim niņgi qa Abu pailyeqnum. Deqa niņgi a biņiyoqnsib soqniy. A na niņgi keretņgej deqa inđi bole bole a nami lan goge dia gereiyetņgej qaji di niņgi monđon oqsib oqab. Ađi niņgi ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil suwaņoq di unub qaji nanđi ti inđi di oqab. <sup>13</sup> Nami iga ambruq di soqnem. Ambruq aqa siņgila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena eleņosiqa aqa segi Niri qujai tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu. <sup>14</sup> A na iga awaigosiqqa gago une kobotetgej.

*Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej*

<sup>15</sup> Yesus a segi Qotei. Gago řamdamu na iga Qotei unqa keresai. Inđi inđi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru. <sup>16</sup> Yesus aqa wau na

Qotei na ingi ingi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Ingi ingi kalil gago n̄amdau na uneqnum qaji ti gago n̄amdau na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan angro nan̄gi ti mandor kokba ti mondor nan̄gi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ingi ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. <sup>17</sup> Tulan nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ingi ingi kalil di geregere taqateqnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. <sup>18</sup> Yesus a Kristen tamo un̄gasari nan̄go gate. Nan̄gi aqa jejamu bul. A nan̄go n̄ambile qa utru. A tamo kalil nan̄gi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai ingi ingi kalil nan̄go gate. <sup>19</sup> Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi n̄ambile ti kumbra ti kalil aqa Njiri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas. <sup>20</sup> Osim a Yesus aqa wau na ingi ingi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nan̄gi tingitnjrimqa nan̄gi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a n̄amburbasq di moinaqa aqa len̄ aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenej.

<sup>21</sup> Nami nin̄gi Yesus qa isaq di soqneb. Nin̄gi nun̄go segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb. <sup>22</sup> Ariya bunuqna Yesus a n̄amburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa nin̄gi olo elenej. A degyej. Di kiyaaqa? A na nin̄gi metngim nin̄gi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa. <sup>23</sup> Deqa ijo was kalil, une bei na nin̄gi titngwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole nin̄gi queb qaji di nun̄go areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Nin̄gi ingi bole bole Qotei a nami nin̄gi engwa marej qaji di oqajqa tarinqoqniy. Osib singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo un̄gasari kalil mandamq endi unub qaji nan̄gi minjre minjre laqnum.

*Pol a Kolosi Kristen nan̄gi aqaryainjrqa marsiq jaqatin̄ koba eqnu*

<sup>24</sup> Kristus aqa tamo un̄gasari nan̄gi aqa segi jejamu bul. A na nan̄gi aqaryainjrqa marsiq jaqatin̄ koba ej. Aqa jaqatin̄ di koboosaiunu deqa e dego nan̄gi qa ti nin̄gi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin̄ koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin̄ kereteqnum. E ijo jaqatin̄ deqa tulaj areboleboleibeqnu. <sup>25</sup> Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo un̄gasari nan̄gi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di nin̄gi aqaryaingwajqa deqa. <sup>26</sup> Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosib bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi quoqnsib poinjreqnu. <sup>27</sup> Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poiqeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nan̄gi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulaj bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nun̄go ambleq di unu. Mondon̄ a na nin̄gi elenosim lan̄ qureq joqsi oqimqa dia nin̄gi ingi tulaj bole bole oqab. Nin̄gi ingi di oqajqa tarinqoqnsib unub. <sup>28</sup> Iga na tamo un̄gasari kalil nan̄gi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Nan̄gi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniyb iga na nan̄gi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. <sup>29</sup> E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

## 2

### *Ningi gisanj anjam dauryaib*

<sup>1</sup> O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. E ningi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanngi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu unosaieqñub qaji nanngi qa ti wau koba yeqñum. <sup>2</sup> E ningi kalil are singilatetngitqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqñum. Ijo are koba endegsi unu. Ningi powo bole osib Kristus qa nungo areqalo torei singilaboletosib dena ningi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. <sup>3</sup> Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

<sup>4</sup> E ningi anjam degsi merngonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ningi gisanjosim walawala anjam bei merngimqa ningi qusib dauryaib deqa. <sup>5</sup> E bini ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. E qalieonum, ningi wau bole yoqñsib nungo areqalo Kristus qa geregere singilatoqñsib unub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqñu.

### *Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom*

<sup>6</sup> Ningi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nungo areq di ateb deqa ningi aqa kumbra na walweloqñiy. <sup>7</sup> Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere ningi Yesus osib nungo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqñiy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqñem qaji di ningi bati gaigai nungo areqaloq di singilatosib soqñiy. Osib ningi gaigai Qotei binjyoqñiy.

<sup>8</sup> O was ningi geregere nam atoqñiy. Tamo qudei na bosib ningi nanngo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nanngi nanngo segi powo na ti gisanj anjam na ti ningi walawalaingwab. Deqa ningi nanngo anjam di dauryaib. Tamo nanngi di nanngo moma nanngo anjam dauryeqñub. Osib mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo anjam dego dauryeqñub. Nanngi Kristus aqa anjam dauryosaieqñub.

<sup>9</sup> Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. <sup>10</sup> Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanngo gate koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ningi nambile engej. Nambile di nungoq di tulan keretosiq maqejunu. <sup>11</sup> Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi mulun bole aiyejunub. Di jeamu qaji mulun sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nungo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di mulun bole aqa utru. <sup>12</sup> Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqñuleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb deqa. <sup>13</sup> Nami ningi une yoqñsib laqñsib nungo areqalo namij dauryoqñeb. Dena ningi moreñesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na nambile engsiqa nungo une kalil kobotetngej. <sup>14</sup> Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqñem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiqa Kristus aqa hamburbasq di qamej. <sup>15</sup> Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanngi ti nanngo gate kokba ti kalil nanngo singila kobotetnjrej. Osiqa qoto singilaosiqa nanngi kalil tulan bunnjrej. Kristus

a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanqi unekriteb.

*Ninji Kristus koba na morenjobuleb deqa ninji dal anjam aqa sorgomq di sosai*

<sup>16</sup> Deqa tamo bei na nungo jejamuq di anjam qametngosim endegsi merngaiq, “Ninji inqi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.” <sup>17</sup> O ijo was, kumbra deqaji sen qunun bul damu saiqoji. Kumbra dena inqi bole bole mondon brantqas qaji di iga laja suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi inqi bole bole deqa utru. <sup>18</sup> Tamo qudei na ninji endegsib merngwab, “Ninji nungo segi nam aguq atoqnsib olo lan angro nanqi qa louoqniy. Iga nejobilqei na kumbra di unem deqa ninji degyiy.” O ijo was, ninji tamo di nanjo anjam quetnjraib. Tamo deqaji nanqi nanjo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnu, “Iga powo bole ti unum.” <sup>19</sup> Tamo deqaji nanqi Kristus beteryosaieqnu. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa singa ti ban ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

<sup>20</sup> Ninji Kristus koba na morenjobuleb deqa ninji mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ninji olo mandam tamo nanjo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ninji nanjo dal anjam dego dauryeqnub? <sup>21</sup> Nanjo dal anjam agiende, “Ni inqi di ojam. Ni inqi di uyaim. Inqi di ino jejamuq di betermaiq.” O ijo was, ninji kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub? <sup>22</sup> Dal anjam di jejamu qa inqi inqi qa anjam. Iga jejamu qa inqi inqi qa are qaloqnom di iga padalqom. Inqi inqi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanqi na babteqnu. <sup>23</sup> Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanqi louoqnsib nanjo segi nam aguq atoqnsib nanjo jejamu qaloqnsib singilateqnu. Deqa nanqi are qaleqnu, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ninji quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

### 3

*Kristus a gago nambile qa utru*

<sup>1-2</sup> O ijo was, Qotei a ninji Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ninji lan goge qaji inqi inqi oqajqa wauoqniy. Kristus a lan goge oqsiq Qotei aqa ban woq di awejunu deqa ninji gaigai lan goge qaji inqi inqi oqajqa are qaloqniy. Ninji mandam qaji inqi inqi qa are koba qaloqnaib. <sup>3</sup> Ninji morenjobulosib olo nambile eb. Nunjo nambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ninji Qotei beteryejunub. <sup>4</sup> Kristus a nunjo nambile qa utru. Mondon a boleq dimqa ninji dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

*Ninji kumbra uge kalil uratekritiy*

<sup>5</sup> Deqa ninji mandam qaji kumbra kalil nunjo are miligiq di unu qaji di moyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugngoqa, mandam qa inqi inqi qa maunngoqa di kalil moyotiy. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul. <sup>6</sup> Tamo nanqi kumbra deqaji yeqnub qaji nanqi mondon Qotei na awai uge enjsim nanqi qa minjin oqetqas. Tamo nanqi di Qotei aqa

anjam gotranjo qaji tamo. <sup>7</sup> O ijo was, nami ningi dego tamo deqaji nanji koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

<sup>8</sup> Ariya bini ningi kumbra kalil di uratekritiyi. Niring ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiyi. <sup>9</sup> Ningi nungo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ningi olo nungo Kristen was nanji gisan anjam minjroqnaib. <sup>10</sup> Ningi so bunujq di unub. Qotei a segi na nungo so bunuj di gereiyetnjeji. Osiqa a na gaigai ningi powo bole engeqnu. A na ningi a bul sqa marsiqa nungo so bunuj di gereiyetnjeji. <sup>11</sup> Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E muluj aiyu qaji” o “E muluj aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yamban tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaaqa? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

*Ningi nungo Kristen was nanji qa duloqniy*

<sup>12</sup> Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltnjeji deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa ningi kumbra endegyoqniy. Ningi nungo Kristen was nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ningi nungo segi nam aguq atoqnsib tamo nanji lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na ningi une bei enjibqa ningi kamba olo nanji qa urur minjin oqaiq. <sup>13</sup> Kristen tamo bei na ningi gulbe enjimqa ungum gulbe di qoboyosib aqa une kobotetiyi. Ningi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo Koba a na nungo une kobotetnjeji deqa. <sup>14</sup> Ningi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan bunjreqnu. Deqa ningi kalil koba na areqalo qujaitosib nungo Kristen was nanji qalaqalainjroqniy. <sup>15</sup> Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nungo are miligi taqatesoqneme. Qotei na ningi metnjeji deqa ningi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy. <sup>16</sup> Osib ningi Kristus aqa anjam nungo are miligiq di singilatib soqnem. Soqnim ningi na nungo Kristen was nanji areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ningi nungo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nenngrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. <sup>17</sup> Nungo anjam maro na ti nungo wau na ti nungo kumbra kalil na ti ningi Tamo Koba Yesus aqa nam soqtoqniy. Osib ningi aqa nam na Abu Qotei binjyoqniy.

*Pol a tamo ti unja ti angro ti nanji anjam minjrej*

<sup>18</sup> O ungasari, ningi nungo tamo nanjo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. <sup>19</sup> O tamo, ningi nungo njan nanji tulan qalaqalainjroqniy. Ningi nanjo are ugetetnjraib. <sup>20</sup> O angro, ningi gaigai nungo ai abu nanjo anjam dauryoqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. <sup>21</sup> O abu, ningi na nungo angro nanjo are ugetetnjraib. Ningi nanjo are ugetetnjrqab di nanji are gulbeinjrqas. Osim nanji wau bole yqajqa asginjqas.

*Pol a kanjal tamo nanjo wau qa gate nanji ti anjam minjrej*

<sup>22</sup> O kanjal tamo, ningi gaigai nungo wau qa gate nanjo anjam dauryoqniy. Ningi gisan na nanjo namdamuq di lanja wau bole yobulaib. Ningi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy. <sup>23</sup> Wau kalil ningi nanji qa yeqnub qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo nanji qa wauosaieqnu. Ningi Tamo Koba a qa waueqnu. <sup>24</sup> Ningi qalie, mondonj Tamo Koba a na ningi awai

boledamu engwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqa marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kanjal tamo unub. A segi nunngo Wau qa Gate. <sup>25</sup> Tamo ungasari une ateqnub qaji nanngi Qotei na kamba awai uge enjrqas. Aqa njanjalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngi peginjrqas.

#### 4

<sup>1</sup> O wau qa gate, ningi nunngo kanjal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nunngo Gate dego unu. Agi a lan qureq di unu.

*Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy*

<sup>2</sup> Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjiyoqniy. <sup>3</sup> Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanngi ti gam waqtetnjroqnimqa nanngi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanngi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa nanngi e ojsib tonto talq endi waibeb unum. <sup>4</sup> Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqnqas.”

<sup>5</sup> O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qalie-sai qaji nanngo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanngi osornjroqniy. <sup>6</sup> Ningi tamo ungasari nanngo are boletetnjrqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

*Pol a Tikikus Onesimus wo qarinjnjmaq nanngi Kolosi Kristen nanngoq gileb*

<sup>7</sup> E na Tikikus qarinyonum nunngoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. <sup>8</sup> E na a qarinyonum nunngoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nunngo are singilatqab. <sup>9</sup> E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nunngoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nunngo len qujai. Nanngi aiyel nunngoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

*Pol na Kolosi Kristen nanngi kaiyeinjrej*

<sup>10</sup> Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nunngoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenngrenyosim nunngoq qarinyem. <sup>11</sup> Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa nam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanngi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanngi e ombla Qotei aqa wau ojosaieqnu. Nanngi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di nanngi segi qalub e aqaryailboqnsib mare mare laqnub. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

<sup>12</sup> Epafras a dego ningi kaiyeingwo. A nunngo len qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi singila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafras a ningi qa degsi pailyeqnu. <sup>13</sup> O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Epafras a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A ningi qa ti

Laodisia Kristen nanŋi qa ti Hierapolis Kristen nanŋi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. <sup>14</sup> Ariya Luk a dego ninŋi kaiyeiŋwo. A yu qanŋra tamo. Iga a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. Demas a dego ninŋi kaiyeiŋwo.

<sup>15</sup> O was ninŋi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanŋi dego minjriy. Osib Kristen tamo unŋasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nanŋi a ti ijo kaiye anjam endi osib nanŋi minjriy. <sup>16</sup> Ninŋi ijo anjam kalil e nenŋrenyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanŋoq gilimqa nanŋi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami nenŋrenyosim Laodisia Kristen nanŋoq qarinyem. Ijo anjam di nanŋi na kamba olo nunŋoq qarinyib ninŋi sisiyoiy. <sup>17</sup> Ariya ninŋi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

<sup>18</sup> E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi baŋ na kaiye anjam endi nenŋrenyosim nunŋoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ninŋi e uratbaib. Ninŋi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a ninŋi qa are boleyeme. Bole.

# 1 TESALONAIKA

<sup>1</sup> Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ninngi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ninngi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub. Qotei a ninngi qa are boleiyimqa ninngi lawo na soqniy.

*Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb*

<sup>2</sup> Iga gaigai ninngi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjiyeqnum. <sup>3</sup> Ninngi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnu deqa ninngi kumbra bole bole yeqnu. Osib ninngi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnu. Mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ninngi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjiyeqnum. <sup>4</sup> O ijo was kalil, Qotei a ninngi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ninngi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

<sup>5</sup> Iga nami Yesus aqa anjam bole nunngoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ninngi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ninngi aqaryaingoqnem.

<sup>6</sup> Ninngi Qotei aqa anjam ojesoqneq deqa gulbe gargekoba nunngoq di brantoqnej. Bati deqa ninngi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneq. Ninngi uratosaiogneq. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ninngi tulan areboleboleingojnej. <sup>7-8</sup> Ninngi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeqnu. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ninngi Qotei qa nunngo areqalo singilateq deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanngi quekriteqnu. Deqa unngum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai. <sup>9</sup> Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ninngi gago anjam dauryoqneq. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laqnu. Ninngi are bulyosib gisan qotei nanngi torei uratņrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnu. <sup>10</sup> Osib ninngi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laqnu. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na elenņ deqa mondor Qotei aqa minņin oqwa bati boqnimqa iga aqa minņin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

## 2

*Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej*

<sup>1</sup> O ijo was ninngi segi qalie, iga nami nunngoq bosim nunngo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonņosai. <sup>2</sup> Ninngi qalie, iga nunngoq bosaisosisimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanngi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneq. Bunuqna iga nunngo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneq. Gago Qotei na gago are singilatetņgej deqa iga jeu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ninngi mernņoqnem. <sup>3</sup> Bati deqa iga ninngi endegsi mernņoqnem, “Ninngi Yesus qa nunngo areqalo singilatij.”



Iga anjam uge bei nĩngi mern̄gosaiognem. Iga nun̄go ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan̄ kumbra ti yosaiognem. <sup>4</sup> Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaiognem deqa a na iga wau egsiqa mergej, “Nĩngi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nan̄gi gago wau qa arearetnjroqñajqa iga deqa are qalosaiognem. Iga endegsi are qaloqñem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyogñsim gago wau qa arearetoqñas.” <sup>5</sup> Nĩngi qalie, iga walawala anjam bei nĩngi mern̄gosaiognem. Osim nun̄go in̄gi in̄gi qa maulgonaq lan̄a gisan̄ na anjam palontosaiognem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie. <sup>6</sup> Iga wauoqñem di nĩngi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqñem e? Sai. Iga deqa wauosaiognem. <sup>7</sup> Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga nĩngi endegsi mern̄gwa kere, “Nĩngi silali in̄gi in̄gi qa aqaryaigoqñiy.” Ariya iga degyosai. Iga nun̄go ambleq di an̄gro kiñilala bul lawo na soqñem. Ai nan̄gi na nan̄go an̄gro mom nan̄gi mun̄gum anainjreqñub dego kere iga nun̄go ai bul sosim nĩngi gereingogñem. <sup>8</sup> Osim iga nĩngi tulan̄ qalaqalaingogñem. Deqa iga nun̄go silali in̄gi in̄gi yain̄gwajqa are qalosaiognem. Iga Qotei aqa anjam bole nĩngi mern̄gwajqa deqa are qaloqñem. Di segi sai. Iga gago segi n̄ambile dego uratosim nĩngi aqaryain̄gwajqa are qaloqñem. Di kiyaaqa? Nĩngi gago Kristen was bole unub deqa.

<sup>9</sup> O was nĩngi qalie, iga nĩngi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole mern̄goqñem bati deqa iga waukobaoqñem. Iga nĩngi gulbe en̄gwa uratosim deqa gago segi ban̄ na qanam ti qolo ti tulan̄ singila na wauoqñem. Osim dena gago segi in̄gi in̄gi awaiyoqñsim uyoqñem. Nĩngi iga silali qa aqaryain̄gwajqa deqa mern̄gosaiognem.

<sup>10</sup> Nĩngi Yesus qa nun̄go areqalo singilateqñub qaji iga na kumbra bole bole osorn̄goqñem. Iga kumbra uge bei osorn̄gosaiognem. Iga Qotei aqa n̄amgalaq di kumbra bole tin̄tin̄ nun̄go ambleq di yoqñem. Di nĩngi qalie. Qotei a dego qalie. <sup>11</sup> Abu nan̄gi na nan̄go an̄gro nan̄gi tingitnjroqñsib dalnjreqñub dego kere iga nĩngi tingitnjroqñsim dalnjroqñem. <sup>12</sup> Iga nĩngi degñgoqñem. Di kiyaaqa? Nĩngi kumbra Qotei a tulan̄ areareteqñu qaji di yoqñsib walweloqñajqa deqa. Qotei agi a na nĩngi endegsi metñgej, “Nĩngi ijoq babqa e nun̄go Mandor Koba sosiy nĩngi taqatñgitqa nĩngi lan̄ qureq di so bole gaigai sqab.”

### *Tesalonaika Kristen nan̄gi gulbe qoboioqñeb*

<sup>13</sup> Iga Qotei aqa anjam nĩngi mern̄geqñam nĩngi quoqñsib endegsib are qalosaiognem, “Anjam di mandam tamo nan̄go anjam.” Sai. Nĩngi are qaloqñeb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tin̄tin̄.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nun̄go are miligiq di singila na waueqñu. Di kiyaaqa? Nĩngi Yesus qa nun̄go areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei bin̄iyeqñum. <sup>14</sup> O ijo was, tamo un̄gasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqñub qaji nan̄go kumbra agi nĩngi dauryeqñub. Tamo un̄gasari nan̄gi di Juda nan̄gi na gulbe koba en̄jroqñeb dego kere nun̄go segi leñ qujai nan̄gi na nĩngi gulbe koba en̄geqñub. <sup>15</sup> Juda nan̄gi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqñeb. Nan̄gi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi dego ñumoqñsib moiyoqñeb. Osib iga dego wigonab iga nun̄go qure uratosim jaraiyem. Juda nan̄gi di kumbra Qotei a tulan̄ areareteqñu qaji di gotran̄yoqñsib tamo un̄gasari kalil nan̄gi jeutnjreqñub. <sup>16</sup> Osib iga na sawa bei bei qaji nan̄gi Qotei aqa anjam min̄jrqa yeqñam gam getentetgeqñub. Qotei na sawa bei bei qaji nan̄gi elen̄jaim deqa Juda nan̄gi

na gam getentetgeqñub. Deqa nanđi bati gaigai nanđo segi une tumbol ateqñub. Nanđi kumbra degyeqñub deqa Qotei aqa minjin bosiq nanđoq di unu.

*Pol a Tesalonaika Kristen nanđi olo unjrqađqa are koba qaleqñu*

<sup>17</sup> O ijo was, Juda nanđi na iga wige b deqa iga ninđi uratñgosim bati truquyala sawa beiq di soqñem. Deqa iga nuñgo ulatamu unosaieqñum. Ninđi gago are miligiq di unub deqa iga ninđi ti sobulejunum. Deqa iga nuñgoq olo bosim nuñgwajqa gam ñameqñum. Iga ninđi olo nuñgwajqa are koba qaleqñum. <sup>18</sup> Od, iga nuñgoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nuñgoq olo bqajqa yeqñam Satan na iga gam getentetgoqñej. <sup>19</sup> Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ninđi qa are singilatosisim Yesus aqa ñamgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ninđi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ninđi qa tulan areboleboleigwas. <sup>20</sup> Od, bini dego iga ninđi qa tulan areboleboleigeqñu. Ninđi na gago are tulan boletetgeqñub.

### 3

*Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanđoq gilej*

<sup>1</sup> Iga ninđi qa are kobaigoqñej. Deqa iga are qalem, “Unđum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.” <sup>2</sup> Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nuñgoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ninđi aqaryaingosim nuñgo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di olo singilatetñgwajqa deqa osim qarinyonam nuñgoq gilej. <sup>3</sup> Gulbe ti jaqatin ti ninđi eqñub qaji dena nuñgo areqalo ugetetñgaim deqa marsim Timoti qarinyonam nuñgoq gilej. Ninđi qalie, Qotei a nami ninđi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. <sup>4</sup> Agi iga ninđi koba na sosimqa endegsi merngoqñem, “Gulbe gargekoba gagoq boqñas.” Merngeqñam gulbe agi gagoq di brantoqñej. Di ninđi qalie. <sup>5</sup> Utru deqa e tarinqa keresai. Ninđi nuñgo areqalo Yesus qa bole singilateqñub kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nuñgoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ninđi uneq waingonaaqa ninđi gago wau laña ulontosis nuñgo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqñej.

*Timoti a olo bosiqa Pol minnej, “Tesalonaika Kristen nanđo so bolequja”*

<sup>6</sup> Ariya Timoti a nuñgoq gilsiq olo uratñgsiq aqo Sailas wo gagoq di brantosiqa anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanđi Yesus qa nanđo areqalo singilatoqñisib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqñub. Osib gaigai ninđi qa are boleijnreqñu. Ninđi nanđi unjrqađqa are koba unu dego kere nanđi kamba ninđi nuñgwajqa are koba unu.” <sup>7</sup> O ijo was, ninđi Yesus qa degsib nuñgo areqalo singilateqñub anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej. <sup>8</sup> Deqa iga qalieonum, ninđi singila na Tamo Koba aqa ñam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. <sup>9</sup> Iga ninđi qa are qaloqñsim deqa iga gago Qotei aqa ñamgalaq di tulan areboleboleigeqñu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjyeqñum. <sup>10</sup> Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqñum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanđoq

gilsim unjrqom. Unjrsim nanjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnjrqom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

*Pol a olo Tesalonaika Kristen nanjoq gilqajqa are qaleqnu*

<sup>11</sup> Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanji aiyel na gam waqtetgibqa iga nunjoq olo gilqom. <sup>12</sup> Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ninji aqaryainjimqa qalaqalaiyo kumbra nunjoq di tulan kobaeme. Amqa ninji segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanji dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ninji tulan qalaqalainjeqnum dego kere. <sup>13</sup> Kumbra dena Qotei a nunjo are miligi singilatetngimqa ninji aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa njanjalaq di une saiqoji soqniy. Soqniq mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

## 4

*Ninji sambala kumbra kalil torei uratiy*

<sup>1</sup> O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ninji osornjoqnem. Kumbra di agi ninji dauryeqnub. Ariya bini iga nunjo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi mernjwom, “Ninji kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

<sup>2</sup> Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ninji mernjoqnem qaji di ninji segi qalie. <sup>3</sup> Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ninji aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. <sup>4</sup> Osib ninji nunjo segi so gegerere taqatiy. Ninji degyqab di ninji Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab. <sup>5</sup> Yimqa nunjo areqalo uge uge na ninji titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ninji qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji sambala kumbra dauryoqnsib unub. <sup>6</sup> Ariya ninji kumbra di uratiy. Ninji na nunjo Kristen was nanji kumbra uge bei osornjraib. Osib nanji gisanjrsib nanjo njanj ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnu qaji nanji awai uge enjrqas. Iga nami ninji singila na degsi mernjoqnem. <sup>7</sup> Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. <sup>8</sup> Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanjo anjam gotranjqasai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ninji enjeqnu.

*Ninji qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy*

<sup>9</sup> Ninji nunjo Kristen was nanji qalaqalainjreknub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osornjekritej. <sup>10</sup> Agi ninji na Masedonia Kristen kalil nanji tulan qalaqalainjreknub. Ariya ijo was, iga nunjo are singilatetngimqa ninji qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy. <sup>11</sup> Osib lawo na sosib nunjo segi ingi ingi taqatosib nunjo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ninji mernjoqnem. <sup>12</sup> Ninji degsib wauoqniqbqa ninji ingi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanji nunjo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqas.

*Yesus a olo bosim tamo ungasari moreno qaji ti nambile unub qaji ti nanji koba na sqab*

<sup>13</sup> Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreneb qaji nanqi mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanqi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi subq na tigelo bati qa tarinosaieqnuub. Deqa nanqo was bei a moiqas di nanqi tulan are gulbeinjrqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai. <sup>14</sup> Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreneb qaji nanqi subq na tigeltnjrimqa nanqi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

<sup>15</sup> Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondon Tamo Koba a mandamq aiyonimqa iga nambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreneb qaji nanqi bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai. <sup>16</sup> Qotei a anjam singila na marimqa lan anqro matu a lelenoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq aiyonimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanqo areqalo singilatosib moreneb qaji nanqi namo subq na tigelqab. <sup>17</sup> Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanqi ti turossim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. <sup>18</sup> Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanqi minjroqnsibqa dena nanqo are singilatetnjroqniy.

## 5

### *Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai*

<sup>1-2</sup> O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajinj tamo bul brantqas. Bajinj tamo nanqi qolo beqnuub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanqi pruatnjrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nenqrenyqasai. <sup>3</sup> Yesus a bosaisoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanqi endegsib maroqnuqab, "Iga so bole unum. Iga ingi bei qa ulaqasai." Degsib maroqnuqab gulbe kobaquja nanqoq di brantoqujatqas. Unq anqrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanqi britosib jaraiqa keresai. <sup>4</sup> Ariya ijo was, ningi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajinj tamo bul bqas dena ningi pruatnjwasai. <sup>5</sup> Ningi kalil pulon aqa anqro. Ningi suwan aqa anqro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. <sup>6</sup> Deqa iga nerenjo ani tamo nanqi bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom. <sup>7</sup> Iga qalie, tamo nanqi nerenqnuub qaji nanqi qolo ya uyeqnuub. Tamo nanqi ya uge uyoqnsib nanarieqnuub qaji nanqi qolo ya uyeqnuub. <sup>8</sup> Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilateqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqnuqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tarinoqnuqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqnuqom. <sup>9</sup> Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej. <sup>10</sup> Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom. <sup>11</sup> Deqa ningi segi segi na Qotei aqa tamo ungasari nanqi anjam bole minjroqnsib dena nanqi singilatetnjroqniy. Agi bini ningi degyeqnuub.

*Ninji kumbra bole bole yoqniy*

<sup>12</sup> Ariya ijo was, iga na ningi endegsi merngwom. Ningi nungo Kristen gate nanjo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanji gate atelenj deqa nanji ningi aqaryaingwajqa waueqnu. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ningi merngoqnsib nungo kumbra tingitetngeqnu. <sup>13</sup> Nanji wau di yeqnu deqa ningi nanji qa are boleingonim nanji qalaqalainjroqniy. Osib ningi nungo Kristen was kalil nanji koba na are qujaitosib soqniy.

<sup>14</sup> O ijo was, iga nungo are tigeltetngimqa ningi kumbra endegyiy. Ningi na tamo ungasari wauqajqa asginjreanu qaji nanji tingitnjroqniy. Osib tamo ungasari are gulbeinjreanu qaji nanji singilatnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nanji dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanji lawo na gereinjroqniy.

<sup>15</sup> Tamo qudei nanji ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba olo kumbra uge enjraib. Ningi na gaigai nungo Kristen was nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti kumbra bole osornjroqniy.

<sup>16</sup> Osib ningi gaigai areboleboleingim soqniy. <sup>17</sup> Sosib gaigai pailyoqniy. <sup>18</sup> Kumbra kiye nungoq di brantqum, di ungum, ningi olo Qotei binjoqnsib minjoqniy, “Ni keretnum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ningi Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

<sup>19</sup> Qotei aqa Mondor na ningi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ningi olo getentaib. Ningi wau di yiy. <sup>20</sup> Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji na anjam merngoqnsibqa ningi nanji qa olo are ugeingaiq. <sup>21</sup> Anjam kalil ningi queqnu qaji di ningi geregere tenemtoqnsib pegiyoy. Osib kumbra kalil dego pegiyoynsib kumbra bole segi dauryoy. <sup>22</sup> Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

<sup>23</sup> Qotei a are lawo qa utru. A na ningi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nungo mondor ti nungo qunu ti nungo jejamu ti kalil taqatesoqnmqa ningi so bole gaigai sqab. Deqa mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ningi aqa namgalaq di une saiqoji sqab. <sup>24</sup> Qotei agi ningi metnej qaji a na ningi aqaryaingimqa ingi bole kalil di nungoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareanu qaji di a bole dauryeynu.

<sup>25</sup> O ijo was, ningi iga qa Qotei pailyoy.

<sup>26</sup> Ningi na nungo Kristen was kalil nanji segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo ungasari nanji yeqnu.

<sup>27</sup> E Tamo Koba aqa nam na ningi endegsi merngwai. Ningi na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji koroinjsib ijo anjam nenjrenyonum qaji endi sisiyabqa nanji quqwab.

<sup>28</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyeme. Bole.

## 2 TESALONAIIKA

<sup>1</sup> Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejunub.

<sup>2</sup> Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

*Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub*

<sup>3</sup> O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nunngo areqalo Yesus qa singilateqnum qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnum. Nunngo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu. <sup>4</sup> Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo unngasari nanngi nunngo kumbra deqa sainjroqnsim nunngo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnum qaji deqa ti gulbe kalil nunngoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo unngasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboioyqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum.”

*Qotei a kumbra bole tintin na tamo unngasari nanngi peginjreqnu*

<sup>5</sup> Gulbe kalil di nunngoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nunngo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nunngo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.” <sup>6</sup> Mondon Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnum qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas. <sup>7</sup> Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti namyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo unngasari kalil nanngo nngamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieyqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. <sup>8</sup> Yesus a mandamq aisim tamo unngasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo unngasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnum qaji nanngi ti nrolawotnjrqas. <sup>9</sup> Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unngasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab. <sup>10</sup> Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim nrolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo unngasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi kalil a mandamq aiyocnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnm qaji di ningi qusib nunngo areqaloq di singilateb deqa.

*Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu*

<sup>11</sup> Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqnume. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryocnibqa ni unoqnsim tulan arearetmoqnas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnumqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are

koba soqnim dauryoqnqab. Osib Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqnqab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum. <sup>12</sup> Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nunjo ñam soqtetnjoqnas.

## 2

*Yesus a bosaisoqnimqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, mondonj gago Tamo Koba Yesus Kristus a lanj qureq na boqnimqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala mernjim quiy. <sup>2</sup> Tamo qudei nanji mareqnu, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanji mareqnu, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanji ti nenjrenjonab iga sisiyem.” O was, ningi nanjo anjam di qusib prugaib. <sup>3</sup> Nanjo anjam di gisanj. Nanji gisanj kumbra dego yeqnu. Deqa ningi nanji daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lanj brantqasai. Bati di brantqa laqnimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargakoba nanji Qotei qoreiyeqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondonj a ñamyuwoq aisim padalougetqas. <sup>4</sup> Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisanj qotei kalil nanji tulanj bunjnroqnas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

<sup>5</sup> E nunjo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingonem. Ningi ijo anjam di olo are waljgwo kiyo? <sup>6</sup> Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas. <sup>7</sup> Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. <sup>8</sup> A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rianj koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqnas. O ijo was, Yesus aqa rianj dena tamo kobaquja di tulanj padaltougetqas. <sup>9</sup> Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisanj kumbra na manjwa gargakoba tamo ungasari nanji osornjroqnas. <sup>10</sup> Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqnu qaji nanji gisa gisanjnroqnas. Tamo ungasari nanji di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nanji deqa arearetnjrosaiqnu. <sup>11</sup> Deqa Qotei na nanjo areqalo niñaqyetnjrimqa nanji aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisanj anjam dauryoqnqab. <sup>12</sup> Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatosaieqnu qaji nanji di Qotei na ñolawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaaqa? Nanji kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqnu deqa.

*Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltņej*

<sup>13</sup> Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulaņ qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Tulaņ nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltņej. A ningi giltņgwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanņi singilatņrimqa nanņi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanņo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanņi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltņej. <sup>14</sup> Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metņej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa ningi metņej. <sup>15</sup> Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nenņrenņyoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

<sup>16</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanņi aiyel na iga tulaņ qalaqalaigne qnu. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleyeqnu. Mondon a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariņoqnsim unum. <sup>17</sup> O ijo was, Qotei a nunņo are singilatetņgosim aqaryaingimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole boleyoqniy.

### 3

*Pol a Tesalonaika Kristen nanņi minņrej, “Ningi iga qa Qotei pailyoqniy”*

<sup>1</sup> Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqņom. Laqņimqa aqa anjam di tulaņ kobaosim sawa sawa kalil keretoqņimqa tamo ungasari gargekoba nanņi quoqnsib aqa ñam soqtoqņab. Nami aqa anjam di nunņo ambleq di dego tulaņ kobaej. <sup>2</sup> Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqņibqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanņo banq dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nanņi Yesus qa nanņo areqalo singilatosaieqnu.

<sup>3</sup> Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisaņ tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatņgosim taqatņgimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai. <sup>4</sup> Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di ningi dauryeqnub. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

<sup>5</sup> Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nunņo are prugtetņgimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboioqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboioqņej dego kere.

*Ningi kalil wauoqniy*

<sup>6</sup> O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ningi endegsi mernņwom. Kristen was qudei nanņi gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nanņi wauqajqa asginņreqnu. Deqa ningi na was nanņi di qoreinņrsib sasaloiy. Ningi nanņi koba na saib. <sup>7</sup> Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaioqņej. <sup>8</sup> Iga nunņo inņi uyo laņa yaingosaioqnem. Iga gago segi inņi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe enņgwa uratosim deqa iga



qanam ti qolo ti waukobaoqnem. <sup>9</sup> Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nungo silali ingi ingi laña yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di ninji unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqngab.

<sup>10</sup> Ninji qalie, iga ninji koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Tamo a wauqasai di a inji uyqasai dego.” <sup>11</sup> Ariya iga anjam endegsi quem, “Nunگو ambleq di tamo qudei nanji wauqajqa asginjreqnu. Nanji laña sosibqa yomu anjam koba laña laña mareqnu.” <sup>12</sup> Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanji deqaji endegsi minjrqom, “Ninji lawo na sosib wauoqnsib nunگو segi inji awaiyoqnsib uyoqniy.”

<sup>13</sup> O ijo was, ninji kumbra bole yqajqa asgingaiq. <sup>14</sup> Kristen was qudei nanji gago anjam iga nenjrenyonum qaji endi uratibqa ninji na nanji taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nanگو kumbra uge deqa nanji jemainjrqas. <sup>15</sup> Tamo nanji di nunگو jeu tamo edegaib. Ninji endegsib are qaloqniy, “Tamo nanji di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nanji olo tingitnjroqngom.” Ninji degsib are qaloqniy.

*Pol a kaiye anjam nenjrenyosiq Tesalonaika Kristen nanگوq qarinyej*

<sup>16</sup> Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nunگو are latetngimqa ninji gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a ninji kalil koba na soqnebe.

<sup>17</sup> E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nenjrenyosim nunگوq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

<sup>18</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

## 1 TIMOTI

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenjej deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tarınoqnsim unum.

<sup>2</sup> O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusımqa ino areqaloq di singilate. Deqa ni ijo anğro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

*Iga gisañ anjam kalil gotranıyoqñom*

<sup>3</sup> E Masedonia sawaq gilqa osımqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisañ anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosımqa tamo nanği di singila na endegsi minjroqne, “Ninği gisañ anjam di plaltoqnaib.” <sup>4</sup> O Timoti, gisañ tamo nanği di lanja sa anjam ti nanğo moma nanğo ñam qa ti anjam koba lanja lanja mareleneqnub. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanğo kumbra di uratqab. Nanğo anjam dena tamo unğasari nanğo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanğo areqalo singilateqa yeqnab gisañ tamo nanğo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa ingi bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai. <sup>5</sup> Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanğo areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñangalaq di une saıqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub. <sup>6</sup> O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqñub deqa nanği tulan narioqnsibqa anjam lanja lanja mareleneqnub. <sup>7</sup> Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqñum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqñub qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaeqnu.

<sup>8</sup> Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. <sup>9</sup> Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranıyo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanğo kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreıyoqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Nanği nanğo ai abu ñumsib moiyoqñub. Osib tamo qudei nanği dego ñumeleneqnub. <sup>10</sup> Nanği sambala kumbra yoqnsib laqñub. Nanği unja wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnub. Nanği tamo qudei bajınelenqnsib nanği kanğal tamo ateqnub. Nanği gisañ anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanğo gisañ anjam di singilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Nanğo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub. <sup>11</sup> Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleıgwajqa utru agi Qotei a segi.

*Qotei a Pol qa dulej*

<sup>12</sup> Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiqa e giltbosiqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan binjyeqnum. <sup>13</sup> Bole, nami e Yesus aqa nam misilinyoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. <sup>14</sup> Osiqa a e qa are tulan boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

<sup>15</sup> Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanqi elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanqi anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanqi tulan bunjroqnem. <sup>16</sup> Yesus Kristus a une tamo nanqi qa tarinsokebaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo ungasari kalil nanqi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyayaqa? Nanqi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanqo areqalo singilatosib nambile gaigai sqajqa deqa. <sup>17</sup> Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa nam soqtoqnsim a binjyoqnoqom. Bole.

*Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”*

<sup>18</sup> O ijo angro Timoti, Kristen gate nanqi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam bantosib wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanqo anjam babteb qaji dena ni singilatmoqnimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne. <sup>19</sup> Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa nangalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nanqi nanqo neq di tulan sougetejunub deqa nanqi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanqo kumbra tingitetnrqa yeqnaq nanqi olo urateqnu. Nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatqa asginjreqlaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanqi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nanqi tulan ugetnjrqas. <sup>20</sup> Agi Himeneus Aleksander wo nanqi aiyel kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nanqi aiyel Satan aqa banq di atem. Di kiyayaqa? Nanqi aiyel endegsi poinjrqajqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyqasai.”

## 2

*Iga tamo ungasari kalil nanqi qa pailyoqnoqom*

<sup>1</sup> O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanqi minjroqnimqa nanqi tamo ungasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjyoqnebe. <sup>2</sup> Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanqi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanqi na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnoqom. <sup>3</sup> Pailyo deqaji Qotei aqa nangalaq di tulan boledamu. Qotei agi iga elenjej qaji. <sup>4</sup> Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo ungasari kalil nanqi elenqamqa nanqi aqa anjam bole poinjrim ojesqab. <sup>5</sup> Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. <sup>6</sup> Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo ungasari kalil nanqi elenqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo ungasari kalil nanqi elenqajqa are koba unu. <sup>7</sup> Qotei na e giltbej

deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisaḡosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanḡi poinjrim Yesus qa nanḡo areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

<sup>8</sup> Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanḡi minjroqnimqa nanḡi minjin ti njirin ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanḡo baḡ soqtoqnsib pailyoqnebe.

*Unḡasari nanḡi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnqab di nanḡo wala bole*

<sup>9</sup> Ni na Kristen unḡasari nanḡi minjroqnimqa nanḡi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nanḡi diqoqnsib nanḡo gate baḡa walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanḡo jejamu maqtosib gara wala ti jigonaib. <sup>10</sup> Ni na unḡasari nanḡi minjroqnimqa nanḡi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanḡo wala bole. <sup>11</sup> Unḡasari nanḡi nanḡo segi ñam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe. <sup>12</sup> Nanḡi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanḡo gate saib. E na nanḡi saidnjronum. Nanḡi medabu getentosib anjam segi quoqnebe. <sup>13</sup> Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiq bunuqna a Iv gereiyej. <sup>14</sup> Satan na Adam gisaḡ anjam minjosai. A na Iv gisaḡ anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej. <sup>15</sup> Deqa ni na unḡasari nanḡi minjroqnimqa nanḡi aḡrotoqnsib aḡro qa wauoqnebe. Nanḡi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanḡo areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanḡo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanḡi elenqas.

### 3

*Tamo bei a Kristen nanḡo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem*

<sup>1</sup> O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanḡo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja. <sup>2</sup> Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanḡo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo unḡasari nanḡi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unḡa aiyeltaiq. A unḡa qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanaj nanḡi aqa meq boqnbqqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiyim anjam palontoqnem. <sup>3</sup> A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq. <sup>4</sup> A na aqa unḡa ti aqa aḡro nanḡi ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa aḡro nanḡi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe. <sup>5</sup> A aqa segi unḡa ti aqa aḡro nanḡi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanḡi geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanḡo gate sqa keresai. <sup>6</sup> Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan ḡolawotej dego kere a ḡolawotqas. <sup>7</sup> Deqa ni tamo bei a Kristen nanḡo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo unḡasari Qotei qaliesai qaji nanḡo ḡamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanḡi a misilinyibqa Satan na a tulanḡ ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

*Kristen nanḡo wau tamo nanḡi areqalo bole ti sosib wauoqnebe*

<sup>8</sup> Tamo qudei nanġi Kristen nanġo wau tamo sqa marsibqa nanġi deġo areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanġi medabu aiyeltaib. Nanġi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanġi tamo nanġo silali yainjrqaġa are koba qalaib. <sup>9</sup> Nanġi Qotei aqa nġamgalaq di are gulbe saiġoji sosibqa uli anġam Qotei a nami babtej qaji di siġgila na ojoqnebe. Uli anġam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo siġgilatam. <sup>10</sup> O Timoti, ni na Kristen nanġo wau tamo nanġi geregere peleinjriime. Nanġi wau bole yibqa ni di unsim nanġi wau tamo ate. <sup>11</sup> Nanġo nġauġ nanġi deġo areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanġo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanġi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nanġi yomu anġam maroqnaib. <sup>12</sup> Kristen nanġo wau tamo nanġi uġa aiyeltaib. Nanġi uġa quġai segi esoqneb. Sosibqa nanġo nġauġ nanġi ti nanġo anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. <sup>13</sup> Kristen nanġo wau tamo nanġi wau bole yoqnaqab di nanġi nġam bole ti sosib nanġo areqalo Kristus Yesus qa bole siġgilatoqnaqab. Deqa nanġi Yesus aqa anġam mare mare laqajqa ulaqasai.

*Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulaġ kobaquġa*

<sup>14</sup> O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anġam endi nenġrenyosim inoq qarinyonum. <sup>15</sup> E inoq urur bqa keresaiamqa ni iġo anġam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanġi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanġo utru agiende. Nanġi Qotei nġabile so qaji aqa segi tamo uġgasari unub. Nanġi tal ai bul tigelooqnsib Qotei aqa anġam bole siġgilateqnu. <sup>16</sup> Iga kalil medabu quġaitoqnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulaġ kobaquġa.” Aqa kumbra agiende, A segi tamo bulyonaqa tamo uġgasari nanġi a unoqneb. Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiġ iga osorgeġ. Lanġ anġro nanġi deġo a unoqneb. Aqa wau tamo nanġi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anġam mare mare laqnu.

Mandamq endi tamo uġgasari nanġi a qa nanġo areqalo siġgilateqnu. Qotei na a olo osiq lanġ qureq osi oqnaqa a dia nġam kobaquġa ej.

## 4

*Gisaġ tamo nanġi mondor bqa*

<sup>1</sup> Qotei aqa Mondor a anġam endegsi babtej. Diġo bati jojomoqnimqa tamo uġgasari gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo siġgilatqa uratoqnaqab. Nanġi gisaġ mondor ti mondor uge uge ti nanġo anġam qusib dauryoqnaqab. <sup>2</sup> Dauryoqnaqab gisaġ tamo nanġi na nanġo areqalo tulaġ niġaġyetnjribqa nanġi nanġo segi une poinjrqa keresaiinjrqas. <sup>3</sup> Gisaġ tamo nanġi dena anġam uge endegsib tamo uġgasari nanġi minjroqnaqab, “Niġi uġataib. Niġi tamotaib. Niġi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anġam di gisaġ. Qotei na inġi inġi kalil atelenej deqa iga inġi inġi di oqa maroqnsim Qotei binġyoqnsim oqnaqom. Iga Qotei aqa anġam bole qalieosim gago areqaloq di siġgilatejunum deqa iga inġi inġi di oqnaqom. <sup>4</sup> Iga qalie, inġi inġi kalil Qotei na ateġ qaji di bole. Deqa iga inġi bei getentqasai. Iga Qotei binġyoqnsim inġi inġi kalil di oqnaqom. <sup>5</sup> Inġi inġi di Qotei aqa segi inġi bole tiġtiġ. Qotei a gago pailo na ti aqa segi anġam na ti inġi inġi di boleteqnu.

*Pol na Timoti minnej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”*

<sup>6</sup>O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanği minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti ni powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas. <sup>7</sup>Tamo qudei nanği larja sa anjam uge uge mareqnum. Anjam dena tamo unğasari nanği nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne. <sup>8</sup>Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim gegerere taqatoqnqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaigwas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mondonj dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas. <sup>9</sup>O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanği qusib marqab, “Bole.” <sup>10</sup>Qotei ñambile unu qaji a na tamo unğasari kalil nanği elenqajqa wauqnu. Od, a na tamo unğasari a qa nanğo areqalo singilateb qaji nanği bole elenğj koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinjoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

<sup>11</sup>Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanği minjroqne. <sup>12</sup>O Timoti, tamo qudei nanği ni qa mareqnum, ni anğro kiñala. Tamo nanği dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni gegerere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanği ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnqab. <sup>13</sup>Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanği louqa korooqnbqa ni tigelooqnsim Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanği Qotei aqa gam bole osornjroqne. <sup>14</sup>Nami Kristen gate nanği ino gateq di nanğo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq. <sup>15</sup>Ni gaigai wau di gegerere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanği ino kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.” <sup>16</sup>Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti gegerere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo unğasari kalil ino anjam queqnum qaji nanği ti elenqas.

## 5

*Kristen kalil nanği gago was, jaja, ai abu bul unub*

<sup>1</sup>O Timoti, ni na tamo qeli nanği ñirinjnjoqnaim. Ni lawo na nanği tingitnjroqne. Ni nanği tingitnjrqa osimqa nanği ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Anğro meli nanği ti anğro wala nanği ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanği tingitnjrqa osimqa nanği ino was bul lawo na tingitnjroqne. <sup>2</sup>Uña qeli nanği dego tingitnjrqa osimqa nanği ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Uña meli nanği dego tingitnjrqa osimqa nanği ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sosimqa uña meli nanği tingitnjroqne.

*Uña qobul nanği taqatnjraqajqa anjam*

<sup>3</sup>Nunğo ambleq di uña qobul unub. Nanği qudei anğro saiqoji. Deqa ni na uña qobul nanği di kumbra bole osornjroqne. <sup>4</sup>Uña qobul qudei nanğro anğro ti moma ti soqnib ni na nanği endegsi minjre, “Nunğo

ai ti moma ti nanġi qobulonub deqa ninġi na nanġi taqatnjroqnsib inġi inġi enjroqniy. Nunġo wau bole agide. Ninġi nami anġro kiñilala sonabqa nanġi waukobaoqnsib ninġi gereinjoqnebe. Bini nanġi qobulonub deqa ninġi na kamba nanġi taqatnjroqniy. Ninġi kumbra degyqab di Qotei a ninġi qa tulañ areboleboleiyqas.”

<sup>5</sup> Uña qobul qudei nanġi anġro saiqoji. Nanġi segi unub. Nanġi Qotei qa nanġo areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub. <sup>6</sup> Ariya nanġi qudei nanġo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanġi moiyoqnsibunub. <sup>7</sup> Deqa ni na uña qobul nanġi di minjroqnmqa nanġi Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanġi kumbra degyqab di nanġi tamo unġasari kalil nanġo njanġalaq di une saiqoji sqab. <sup>8</sup> Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanġi gereinjroqnsai di a kumbra tulañ ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanġi Qotei qaliesai qaji nanġi kumbra uge deqaji yosaieqnub.

<sup>9</sup> O Timoti, ni uña qobul nanġo ñam nengrenyim Kristen nanġi na inġi inġi qa aqaryainjroqnsib. Ni uña qobul endeqaji nanġo ñam nengrenye. Nanġi uña qeli wausau 60 onub. Nanġi nami tamo qujai segi esoqnebe. <sup>10</sup> Nanġi wau bole bole yoqnebe deqa nanġi tamo unġasari nanġo njanġalaq di uña bolequja. Nanġi na nanġo anġro nanġi gereinjroqnsib boletnjroqnebe. Tamo lanġaj nanġi nanġo meq beqnsib gereinjroqnebe. Nanġi na Kristen nanġo sinġa yansetnjroqnebe. Tamo unġasari nanġi gulbe ti sonabqa nanġi na aqaryainjroqnebe. Nanġi wau bole bole yqajqa singilaoqnebe. O Timoti, ni uña qobul deqaji nanġo ñam nengrenyim Kristen nanġi na inġi inġi qa aqaryainjroqnsib.

<sup>11</sup> Ariya uña qobul meli nanġi sinġila bole unub deqa ni nanġo ñam nengrenyaim. Nanġi qudei olo tamo oqajqa are prugnjqreñaqa Kristus qoreiyeqnub. <sup>12</sup> Nanġi nami anjam singilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanġo anjam di nanġi bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqreñu. Deqa nanġi unetonub. <sup>13</sup> Nanġo kumbra uge bei agiende. Nanġi lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nanġi ta talq giloqnsib anjam lanġa lanġa maroqnsib yomu anjam quqwajqa tulañ arearetnjreñu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanġi mare mare laqnub. <sup>14</sup> Deqa e are qalonum, uña qobul meli deqaji nanġi olo tamo osib anġrotoqnsib nanġo segi tal gereiyoqnsib di kere. Nanġi degyqab di jeu tamo nanġi na Kristen nanġi misilinjroqnsai. <sup>15</sup> Ni qalie, uña qobul meli qudei nanġi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqnub. <sup>16</sup> Ariya Timoti, ni que. Unġasari qudei Yesus qa nanġo areqalo singilateqnub qaji nanġo ai nanġi qobulonub. Deqa ni na nanġi minjrimqa nanġi nanġo ai nanġi taqatnjroqnsib inġi inġi enjroqnsib. Yimqa Kristen nanġi na gulbe di qoboiyqnsai. Uña qobul anġro saiqoji unub qaji nanġi segi Kristen nanġi na taqatnjroqnsib inġi inġi qa aqaryainjroqnsib.

*Kristen gate nanġi wau bole yeqnub deqa iga na nanġi gereinjroqnsib*

<sup>17</sup> Kristen gate nanġi wau bole yeqnub deqa ni na tamo unġasari nanġi minjrimqa nanġi Kristen gate nanġo ñam soqtetnjroqnsib inġi inġi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanġi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unġasari nanġi osornjqreñu. Deqa ni na tamo unġasari nanġi minjrimqa nanġi Kristen gate nanġi di tulañ gegerenjroqnebe. <sup>18</sup> Iga qalie, tamo nanġi wauqab

di nango awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Makau nanngi waukobaoqnsib ingi ñengi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninngi na makau nanngi damu uyqa saidnrajib.”<sup>19</sup> Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngi na degsib mermibqqa ni nango anjam di quetnjre.<sup>20</sup> Kristen gate qudei nanngi une yoqnsibqqa ni na nanngi joqsim Kristen gate kalil nango ulatamuq di tigeltjrsim nango une boleq atsim njirintjre. Yimqa Kristen gate kalil nanngi ino kumbra di unsib nanngi dego une yqajqa ulaqab.

*Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”*

<sup>21</sup> O Timoti, Qotei aqa lanj angro nanngi ti Kristus Yesus ombla nango ñangalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino lenj qujai nanngi ti tamo ñam ti nanngi segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil nanngi turtnjrsim geregereinjroqnime.<sup>22</sup> Ni tamo bei a Kristen nango gate atqa osimqa ino ban aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñangalaq di une saiqoji soqne.

<sup>23</sup> Ariya Timoti, ni mene jaqatinmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

<sup>24</sup> Tamo qudei nango une boleq di unu. Qotei na tamo nanngi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nango une uliejunu. Bunuqna nango une di dego boleq dqas.<sup>25</sup> Dego kere tamo nango kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

## 6

*Kanqal tamo nanngi kumbra bole segi yoqnebe*

<sup>1</sup> Ni na Kristen kanqal tamo nanngi minjrimqa nanngi nango wau qa gate nango ñam soqtoqnsib nango sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanngi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

<sup>2</sup> Kristen kanqal tamo qudei nango wau qa gate nanngi dego Kristen. Deqa ni na kanqal tamo nanngi di minjrimqa nanngi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanngi gago Kristen was. Deqa unqum, iga nango anjam gotranjoqnoqom.” Nanngi degsib are qalaib. Ni na nanngi minjrimqa nanngi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanngi Yesus qa nango areqalo singilateqnsib. Deqa iga nanngi qalaqalainjroqnoqom.” Nanngi degsib are qalqab di nanngi nango wau qa gate nanngi geregere wauetnjroqnoqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanngi minjroqne.

*Tamo nanngi silali koba oqajqa are qalqab di*

*Satan na nanngi uneq breinjrqas*

<sup>3</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisan anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanngi degyosaieqnsib. Nanngi Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnsib.<sup>4</sup> Tamo deqaji nanngi nango segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqnaqa diqoqnsib laqnsib. Nanngi powo saiqoji sosibqqa anjam qudei qa lanja lanja njirinoqnsib ñam qudei



qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanjo are ugetetnjreqnaqa nanji qotoqnsibqa misilin anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqñub.<sup>5</sup> Osib nanji gaigai njirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqñub. Nanji Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanji endegsib are qaleqñub, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanjo anjam di gisanj.

<sup>6</sup> Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lanj goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa inji inji Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inji di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lanj goge qaji ñoro bole oqom. <sup>7</sup> Iga qalie, iga nami njambabem di iga inji inji ti njambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga inji inji ti olo moiqasai dego. <sup>8</sup> Deqa iga endegsi marqom, “Iga inji uyo ti gara ti yala eqnum di kere.” <sup>9</sup> Ariya tamo nanji silali koba oqajqa are qaleqñub qaji nanji Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme nanji ojelenjeqnu dego kere. Deqa nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqnaqa kumbra dena nanji tulanj ugetnjreqnu. Mondonj nanji torei padalqab. <sup>10</sup> Tamo deqaji nanji silali tulanj qalaqalaiyeqñub. Nanjo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanji titnjreqnaqa nanji Yesus qa nanjo areqalo sinjilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqñub.

*Tamo unjasari Yesus qa nanjo areqalo sinjilateqñub qaji nanji njambile bole oqab*

<sup>11</sup> O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo sinjilatoqnsim tamo unjasari nanji qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboioyqnsim tamo unjasari nanji lawo kumbra osornjroqne. <sup>12-13</sup> Tamo unjasari Yesus qa nanjo areqalo sinjilateqñub qaji nanji sinjila na gurgurobuloqnsib bubunjeqñub. Deqa Timoti, ni sinjila na ururoqne. Osim dena ni njambile gaigai sqam. Njambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inji inji kalil njambile enjreqnu. Ni tamo unjasari gargekoba nanjo njamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqñem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanjo njamgalaq di e ni sinjila na endegsi mermqai. <sup>14</sup> Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanji ni misilinmqqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lanj qureq na brantim ni unqam. <sup>15</sup> Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inji inji kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanjo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanjo Tamo Koba. <sup>16</sup> A segi qujai moyosaieqnu. A suwanjoq di unu. Aqa suwanj di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaijoqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqñqom. A bati gaigai sinjila koba ti sqas. Bole.

*Ñoro tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo sinjilatoqnebe*

<sup>17</sup> O Timoti, ni na Kristen tamo unjasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanji endegsim minjre, “Ninji diqosib nunjo segi ñam soqtaib. Nunjo ñoro urur koboqas deqa ninji ñoro qa are sinjilataib. Ninji Qotei

qa nungo areqalo singilatosib soqniy. Qotei na ingi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleigeqnu. <sup>18</sup> Deqa ningi kumbra bole bole yoqnsib tamo ungasari nangi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nungo ingi ingi jeiyiqnsib tamo ungasari ingi ingi qa truqueqnu qaji nangi enjroqniy. Mandam qa ñoro a ingi bole edegaib. Ingi bole agi tamo ungasari aqaryainjrqaqqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nangi deqsim minjroqne. <sup>19</sup> Nangi ino anjam di dauryqab di mondon nangi lan goge qaji ingi ingi tulan koba koroiyib ingi ingi dena nangi tulan aqaryainjrqaq. Yimqa nangi ñambile bole gaigai sqab.

*Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne”*

<sup>20</sup> O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nangi anjam uge lanja lanja mareqnuq deqa ni nanjo anjam di qoreiye. Tamo nangi di mareqnuq, “Iga powo bole ti unum.” Di gisan. Nangi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreqnu. <sup>21</sup> Tamo deqaji nangi Yesus qoreiyiqnsib a qa nanjo areqalo singilatqa urateqnuq.

O ijo was, Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

## 2 TIMOTI

<sup>1</sup> E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo unğasari nanği endegsi minjreqnum, “Ninği Kristus Yesus qa nunğo areqalo sinğilatqab di ninği nğambile oqab.” Nğambile di Qotei a nami iga egwa marej.

<sup>2</sup> O Timoti, ni ijo anğro bole bulonum. E anjam endi nenğrenğyosim inoq qarınyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel ni qa dulosis are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

*Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai*

<sup>3</sup> Ijo moma nanği nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanğo are miligiq di nanği qalieeb, nanği Qotei aqa nğangalaq di une saiqoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. <sup>4</sup> Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulañ areboleboleibqas. <sup>5</sup> Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanği aiyel Yesus qa nanğo areqalo sinğilateqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo sinğilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum. <sup>6</sup> Nami e ijo bañ ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojajqa deqa sinğila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni sinğila deqa olo are qaloqnsim wau di sinğilateqne. Tamo a nğam puyim puloğosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo sinğilatim kobaqas. <sup>7</sup> Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga sinğila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

<sup>8</sup> Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa sinğila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom. <sup>9</sup> Qotei na iga elenosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulañ nami a inği inği kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qarınğyosiq dena iga eleñej. <sup>10</sup> Bati kereonaqa Kristus Yesus ağı iga eleñej qaji a boleq dosiq moiyo aqa sinğila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo unğasari nanği endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga nğambile gaigai sqom.”

<sup>11</sup> E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej. <sup>12</sup> Deqa unğum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo sinğilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

<sup>13</sup> O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo sinğilateqnsim a qalaqalaiyoqne. <sup>14</sup> Qotei na aqa anjam bole di ino bañ di atej. Anjam di tulañ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne.

Mondor Bole agi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnmqa ni Qotei aqa wau gegerere ojsim laqne.

<sup>15</sup> Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanqi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanqi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

<sup>16</sup> E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanqi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai. <sup>17</sup> A Rom qureq bosiq dia e qa namosiq itbej. <sup>18</sup> Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondor ni na tamo ungasari nanqi peginjrqqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiq aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

## 2

*Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboie-soqne”*

<sup>1</sup> O ijo angro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqneme. <sup>2</sup> E tamo gargekoba nanjo namgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnm di ni quoqnm. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanqi dego minjroqnmqa nanqi kamba tamo qudei nanqi minjroqncab.

<sup>3</sup> Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne. <sup>4</sup> Qoto tamo nanjo kumbra di ni qalie. Nanqi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnum. Nanqi qotqajqa wau segi ojeqnum. Deqa nanjo gate a nanqi qa tulan areboleboleiyeqnu. <sup>5</sup> Tamo bei bei wo gurgurosib bubujosib bei na bei bunyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra gegerere dauryqasai di a awai oqasai. <sup>6</sup> Tamo bei a wauosim inji yagwas di inji meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim inji uyqasai. <sup>7</sup> O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi gegerere poimqas.

<sup>8-9</sup> Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanqi na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanqi Qotei aqa anjam getentqa keresai. <sup>10</sup> E tamo ungasari Qotei na giltjnrej qaji nanqi qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieqnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? Qotei na nanqi elenjamqa nanqi Kristus Yesus aqa nam na nambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

<sup>11</sup> Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisan sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqbullem deqa iga a ombla olo nambile gaigai sqom.

<sup>12</sup> Iga gulbe kalil qoboioqnsim singila na tigelesqom di mondor iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

<sup>13</sup> Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

*Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”*

14 O Timoti, Kristen nanġi ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa njanġalaq di nanġi endegsim minjroqne, “Ninġi anjam qudei qa lanja lanja njinjoqnaib. Osib njanġi qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ninġi aqaryainġwa keresai. Ninġi anjam di quosib dauryqab di nunġo areqalo niñaqesqas.”

15 O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontognqajqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan areretoqnas. Deqa ni aqa njanġalaq di jemaimqasai. 16 Tamo qudei nanġi anjam uge lanja lanja mareleñeqnub deqa ni nanġo anjam di qoreiye. Nanġo anjam di tulan ugedamu. Anjam dena tamo unġasari nanġi are prugtetnjroqnim nanġi Qotei aqa kumbra torei uratoqnaqab. 17 Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo unġasari nanġi ugeugeinjroqnas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus Filetus wo. 18 Nanġi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisanj anjam endegsib mareqnub, “Tamo unġasari kalil nanġi nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanġi olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisanj anjam dena tamo unġasari qudei nami Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġo areqalo olo niñaqyetnjreqnu.

19 Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nengrenjyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo unġasari nanġi qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nengrenjyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa njanġi ejunub qaji nanġi kumbra uge uge qoreiyebe.”

20 E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyebe. Tabir qudei njanġanjanġ na gereiyebe. Tabir qudei jagi na gereiyebe. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyebe. 21 Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa njanġalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyebe qaji di bulsqas. Deqa a njanġi bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnas. A wau bole kalil yoqnaqajqa tulan kere na sqas.

22 Deqa Timoti, areqalo uge uge anġro wala nanġi dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnaqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo unġasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa njanġi na pailyeqnub qaji nanġi ni ombla kumbra kalil di yoqniy. 23 Tamo unġasari areqalo bole ti sosai qaji nanġi nanari anjam lanja lanja mareleñeqnub deqa ni nanġo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti njinjanġi ti tigelteqnu. 24 Tamo Koba aqa wau tamo nanġi anjam na qotoqnsib njinjanġi. Nanġi na tamo unġasari kalil nanġi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanġi gulbe enjribqa nanġi deqa njinjanġi. Nanġi kamba olo kumbra lawo nanġi osornjroqnebe. 25 Nanġi lawo na Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo nanġo areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nanġo are bulyetnjrimqa nanġi aqa anjam bole poinjrim dauryqab. 26 Nami Satan a tamo nanġi di singila na ojesonaqa nanġi aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanġi lawo na nanġi tingitnjribqa nanġi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

## 3

*Dijo bati jojomoqnimqa tamo nanği kumbra uge uge yoqnqab*

<sup>1</sup> O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonj diño bati jojomoqnimqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. <sup>2</sup> Tamo nanği kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Nanği nanço segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nanği silali koba oqajqa are prugnroqnqas. Nanği nanço segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ñirin anjam koba maroqnsib tamo nanği misilinroqnqab. Nanği nanço ai abu nanço anjam gotranjoqnqab. Tamo qudei na nanği aqaryainroqnbqa nanği kamba olo nanği qa are boleinjroqnqasai. Nanği Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab. <sup>3</sup> Nanği qalaqalayi kumbra dauryqa uratoqnqab. Nanği ñirinjoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Nanği yomu anjam gargekoba maroqnsib nanço segi jejamu taqatqajqa asginroqnqas. Nanği laña laña qotoqnsibqa tamo nanği ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab. <sup>4</sup> Nanği tamo qudei nanği ugeugeinjroqnqab. Nanği urur kumbra uge uge yoqnqab. Nanği kumbra di yqajqa ulaoqnqasai. Nanği nanço segi ñam soqtoqnsib mandam qa inği inği qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nanği Qotei qa yala arearetnroqnqasai. <sup>5</sup> Nanği laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa singila nanği yala poinjrqsai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnbqa ni na nanği beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

<sup>6</sup> Tamo deqaji nanği kumbra uge endegyeqnb. Nanği uña qudei nanço tal miligiq giloqnsib nanği walawalainroqnsib areqalo titetnjreqnb. Uña nanği di areqalo bole ti sosai. Nanği une gargekoba yeqnab nanço une dena nanği singila na ojeqnaqa nanği kumbra uge uge yqajqa are prugnjqnu. <sup>7</sup> Uña nanği di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanği anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreqnu. <sup>8</sup> Gisan tamo nanği di Qotei qa nanço areqalo singilatosaeqnb. Nanço areqalo tulan niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanği aiyel Moses jeutoqneb dego kere gisan tamo nanği na Qotei aqa anjam bole jeuteqnb. <sup>9</sup> Ariya nanço kumbra di tulan kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanği aiyel kumbra deqaji yeqnabqa tamo unğasari kalil nanği unoqnsib maroqneb, “Nanço kumbra di nanari.” Dego kere gisan tamo nanği kumbra uge uge yoqnbqa tamo unğasari kalil nanği unoqnsib maroqnqab, “Nanço kumbra di nanari.”

*Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne”*

<sup>10</sup> O Timoti, ni nami e ombla soqnem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai singilatoqnsim waukobaoqnem. Osim tamo unğasari nanği qalaqalainroqnsim singila na tigeloqnsim gulbe qoboioqnem. Di ni qalie bole. <sup>11</sup> Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanği na e kumbra uge uge ebeqnbqa e jaqatin koba oqnem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqnej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqnej. Deqa bini e bole unum. <sup>12</sup> Ni qalie, jeu tamo nanği na tamo unğasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqnb qaji nanği ugeugeinjroqnqab. <sup>13</sup> Tamo uge uge nanği ti gisan tamo nanği ti tulan ugeoqnqab. Ugeoqnsib gisan anjam gargekoba maroqnb Satan

na kamba dego nan̄gi olo gisa gisan̄jroqnaqas. Yim nan̄go kumbra di tulan̄ ugedamuqas.

<sup>14</sup> Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatam qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne. <sup>15</sup> Nami ni angro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nen̄gren̄q di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatonomqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. <sup>16</sup> Qotei aqa anjam kalil nen̄gren̄q di so qaji di Mondor a segi na babetj. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqnu. <sup>17</sup> Deqa anjam dena Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi keretnjreqnaqa nan̄gi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnu.

## 4

*Pol na Timoti min̄jej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulan̄ singilaoqne”*

<sup>1</sup> Qotei aqa N̄iri Kristus Yesus wo nan̄go n̄amgalaq di e ni singila na endegi merm̄qai. Mondon̄ Yesus a lan̄ qureq na brantosim tamo un̄gasari kalil n̄abile so qaji nan̄gi ti nami moreñeb qaji nan̄gi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. <sup>2</sup> Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo un̄gasari nan̄gi ino anjam quqwa arearetnjroqnaqas kiyu asginjroqnaqas kiyu di un̄gum. Ni na nan̄gi tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigel-tetnjroqne. Ni asgimaiq. <sup>3</sup> O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nan̄gi Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnaqas olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugn̄jroqnaqas. Osib nan̄go segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nan̄gi metnjroqnaqas bosib gisan̄ anjam min̄jroqnaqas qusib arearetnjroqnaqas. <sup>4</sup> Deqa nan̄gi anjam bole quqwa uratosib lan̄a sa anjam quqwajqa dab atoqnaqab. <sup>5</sup> Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatin̄ ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo un̄gasari nan̄gi min̄jre min̄jre laqne. Ni nan̄gi aqaryain̄jrqajqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

*Pol a moiqa bati jojomej*

<sup>6</sup> Ni qalie, jeu tamo nan̄gi na e lubsib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nan̄gi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere e moisiyqa ijo len̄ aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai. <sup>7</sup> Tamo nan̄gi gurguroqnsib bubuñeqnu dego kere e nami singila na uruosim Yesus dauryoqnem agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnem di e uratosioqnem. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum. <sup>8</sup> Tamo nan̄gi gurguroqnsib bubuñeqnu di nan̄gi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lan̄ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariñoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondon̄ Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tin̄tin̄ na tamo un̄gasari nan̄gi peginjrqas. Peginjrqas bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lan̄ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nan̄gi dego awai bole enjrqas.

*Pol na Timoti min̄jej, “Ni ijoq urur au”*

<sup>9</sup> O Timoti, ni ijoq urur au. <sup>10</sup> Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulan̄ areareteqnu. Deqa a na e uratbosiqqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej. <sup>11</sup> Aqo Luk

wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqa wau bole yeqnu. <sup>12</sup> Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

<sup>13</sup> Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanjo jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmai.

<sup>14</sup> Bras na inji inji gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugei-boqnej. Deqa mondonj Tamo Koba a na kamba Aleksander ñolawotqas. <sup>15</sup> Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqa gago anjam tulanj ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ñam atoqne.

<sup>16</sup> Jeu tamo nanji nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanji e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, “O Abu, ni nanjo une deqa olo kambatnjraime.” E degsi Qotei pailyem. <sup>17</sup> Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqa singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanji quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqa baun juwanj nanjo medabuq na e osiq taqal waibej. <sup>18</sup> Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanji boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqrib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanjo banq dena e oqnsim taqal waiboqngas. Osim bunuqna a na e lanj qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqngom. Bole.

<sup>19</sup> O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanji Onesiforus aqa talq di unub qaji nanji ti Prisila Akwila wo nanji koba na minjrieme. <sup>20</sup> Erastus a Korin qureq di unu. Trofimius a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. <sup>21</sup> Ni ijoq urur boqumat. Ni tarinoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanji qolqe Kristen tamo kalil nanji ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

<sup>22</sup> Tamo Koba a na ino qununj geregere taqateme. Osim ninji kalil qa are boleyeme. Bole.



## TAITUS

<sup>1</sup> E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltinjrej qaji nanqi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa deqa qarinqbej. E na nanqi aqaryainjritqa nanqi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinqbej. Qotei aqa anjam di gisañ sai. Di anjam bole. <sup>2</sup> E na nanqi aqaryainjritqa nanqi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanqi nambile di oqajqa tarinqnsib unub. Tulañ nami Qotei a inqi inqi kalil atosaisosiq a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisañosaieqnu. <sup>3</sup> Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanqi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

<sup>4</sup> O Taitus, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanqi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo anqro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nanqi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

*Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nanqo gate ateleñ”*

<sup>5</sup> O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanqo gate ateleñ. Agi e nami wau deqa ni mermem. <sup>6</sup> Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanqo gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanqo namgalaq di une saiqoji soqneme. A unja aiyeltaiq. Aqa anqro nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosib soqnebe. Nanqi kumbra uge uge yoqnaib. Nanqi diqoqnsib nanqo ai abu nanqo anjam gotranjoqnaib. <sup>7</sup> Ni qalie, Kristen nanqo gate nanqi Qotei aqa wau taqateqnum. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanqo namgalaq di une saiqoji unu. A aqa segi ñam soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanqi njirin na taqatnjrosiaieqnu. A urur minjin oqetosiaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaieqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnaqajqa tulañ arearetosaieqnu. <sup>8</sup> Tamo lanaj nanqi aqa meq beqnaqqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tinjin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulañ areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. <sup>9</sup> A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanqo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanqi anjam di gotranjeqnaib a na nanqi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

*Krit nuiq di tamo gargekoba nanqi gisañeqnub*

<sup>10</sup> O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanqi di anjam lanja lanja maroqnsib tamo ungasari nanqi gisañnjreqnub. Tamo nanqi di Juda tamo. Deqa nanqi na tamo muluñ breinjraqajqa tulañ singilaeqnum. <sup>11</sup> Nanqi na Kristen nanqo silali yainjraqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnub. Nanqi degyeqnum deqa nanqi na Kristen qudei nanqo anqro

ti nanjo was nanji ti areqalo ugetetnjreqnabqa nanji Qotei aqa gam bole olo urateqnu. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanjo medabu getentosim saidnjre. <sup>12</sup> Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanji gisan ani. Nanji tamo uge. Nanji wagme juwan bul. Nanji qunjan bolet. Nanji wauqa asgim ani.” <sup>13</sup> O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni sinjala na tamo uge uge nanji tingitnjroqne. Yimqa nanji Yesus qa nanjo areqalo geregere sinjilatqab. <sup>14</sup> Osib nanji Juda nanjo gisan anjam ti tamo nanji Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnu qaji nanjo dal anjam ti quqwa uratqab.

<sup>15</sup> Tamo ungasari Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub qaji nanji qalie, inji uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanji oqnsib uyeqnu. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanjo areqalo sinjilatosaieqnu qaji nanji torei jiga ti. Deqa nanji mareqnu, “Inji inji kalil jigat.” Nanjo areqalo ti nanjo are miligi ti tulan jigat. <sup>16</sup> Nanji segi mareqnu, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisan. Nanji kumbra uge uge yeqnu dena iga poigeqnu, nanji Qotei qoreiyeqnu. Deqa Qotei na nanji torei walinjreqnu. Nanji Qotei aqa anjam gotranyo qaji tamo unub. Nanji kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

## 2

### *Tamo qeli nanji kumbra bole bole yoqnebe*

<sup>1</sup> O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne. <sup>2</sup> Ni na tamo qeli nanji anjam endegsim minjroqne, “Ningi nunjo so geregere taqatij. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Ningi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboioyosib sinjala na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanji anjam degsim minjroqne.

<sup>3</sup> Ni na unja qeli nanji anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di ningi dauryosib soqniy. Ningi yomuoaqnaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Ningi na Kristen nanji kumbra bole osornjroqniy. <sup>4-5</sup> Osib unja meli nanji dalnjribqa nanji kumbra endegsib yoqnebe. Nanji nanjo tamo ti nanjo angro ti qalaqalainjroqnebe. Nanji areqalo bole na walwelosib Qotei aqa namgalaq di une saiqoji soqnebe. Nanji Kristen nanji gereinjroqnebe. Nanji nanjo tal geregere taqatosib nanjo tamo nanjo anjam dauryoqnebe. Nanji kumbra bole degyoqniyqa nanjo tamo nanji na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuuyqa uratqab.” O Taitus, ni na unja qeli nanji anjam degsim minjroqne.

*Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim angro meli nanji unsib dauryqab”*

<sup>6</sup> Ariya ni na angro meli nanji dego are tigeltetnjroqniyqa nanji areqalo bole na walweloqnebe. <sup>7</sup> O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa angro meli nanji ino kumbra di unoqnsib dauryoqniyqa. Ariya ni gisan anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoqne. Alan anjam koba maroqnaim. Digoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne. <sup>8</sup> Ni anjam bole segi palontoqniyqa tamo nanji ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanji na iga yomuigwa keresainjrimqa nanji jemainjrqas.

*Kanjal tamo nanji gaigai nanjo wau qa gate nanjo sorgomq di soqnebe*

<sup>9</sup> O Taitus, ni na kanjal tamo nanji anjam endegsim minjroqne, “Ningi nanjo nanjo wau qa gate nanjo sorgomq di sosibqa wau bole bole nanji arearetnjreqnu qaji di yoqniy. Ningi nanjo medabu ojoqnaib. <sup>10</sup> Osib nanjo inji bei bajinaib. Ningi nanjo anjam geregere dauryosib nanji kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanji nanjo kumbra deqa tulan areboleboleinjrqas. Ningi kumbra bole kalil yoqniyqa nanjo wau qa gate nanji unoqnsib Qotei agi iga elenjej qaji aqa anjam tulan binjiyoqnsib maroqnaqab, ‘Di anjam bolequja.’” O Taitus, ni na kanjal tamo nanji anjam degsim minjroqne.

*Iga Yesus bqajqa bati qa tarinoqnaqom*

<sup>11</sup> Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nanji padalo sawaq dena elenqa kere. <sup>12</sup> Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari nanjo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnaqom. <sup>13</sup> Walweloqnsim inji bole bole iga mondon oqom qaji di oqajqa tarinoqnaqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondon a wala bole ti rian koba ti osim lan qureq na bqas. Iga di unqajqa tarinoqnaqom. <sup>14</sup> Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnaqom.

<sup>15</sup> O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nanji anjam di minjroqnimqa nanji quoqnsib dauryoqnaqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranjeqnu qaji nanji tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

### 3

*Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej*

<sup>1</sup> O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanji anjam endegsim minjroqne, “Ningi na mandor nanji ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanjo sorgomq di sosibqa nanjo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. <sup>2</sup> Ningi tamo qudei nanji misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nanji kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanji anjam degsim minjroqne.

<sup>3</sup> Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanjeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanji jeutnjroqnem.

<sup>4</sup> Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulan qalaqalaigosiq aqa qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. <sup>5</sup> Osiqa iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa dulosiq iga lanja elenjej awai saiqoji.

Osiqa gago are miligi yansetgosiqa aqa Mondor Bole egsiqa iga angro bunuj bul nambabtgej. <sup>6</sup> Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej. <sup>7</sup> Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondor iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tarinoqnsim unum. <sup>8</sup> Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnmqa tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqnuq qaji nanji quoqnsib kumbra bole bole yoqngab. Anjam dena tamo ungasari nanji aqaryainjreqnu. <sup>9</sup> Tamo qudei nanji laja laja niriñoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnuq. Nanji Moses aqa dal anjam qa ti nanjo moma nanjo nam qa ti anjam na qoteqnuq. Nanji anjam di marqajqa tulan arearetnjreqnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanjo anjam di quetnjraim. Torei urat.

<sup>10</sup> Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanjo areqalo ugetetnjrsim nanji pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye. <sup>11</sup> Ni qalie, tamo deqaji nanji Qotei aqa gam torei urateqnuq. Nanji une yo qaji tamo unub. Nanjo une dena nanji osornjreqnu, nanji tamo uge.

*Pol na Taitus minjej, “Ni urur bosim e itbe”*

<sup>12</sup> Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe. <sup>13</sup> Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanji aiye ino qure uratosib walwelqa laqribqa ni na aqaryainjrimqa nanji gamq di ingi bei qa truquqasai.

<sup>14</sup> Ni na Kristen nanji anjam plaltosim minjroqnmqa nanji wau bole yoqngajqa geregere qalieosib tamo qudei ingi ingi qa truqueqnuq qaji nanji aqaryainjroqnebe. Nanji laja sosib wau bole bole yosaio uge.

<sup>15</sup> Kristen kalil e koba na endi unum qaji nanji na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqnuq qaji nanji gago kaiye anjam endi minjrime. Tamo ungasari nanji di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum.

O ijo was, Qotei a nanji kalil qa are boleiyeme. Bole.

## FILEMON

<sup>1</sup> O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai. <sup>2</sup> Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo ungasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanqi qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

<sup>3</sup> Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ninqi qa are boleinjrimqa ninqi lawo na soqniy.

*Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiy-oqnej*

<sup>4</sup> E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum. <sup>5</sup> E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi dego qalaqalainjreqnum. <sup>6</sup> Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim ingi bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.” <sup>7</sup> Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi qalaqalainjroqnsim nanjo are tulan singilatetjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

*Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”*

<sup>8</sup> O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere. <sup>9</sup> Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. <sup>10</sup> E tonto talq endi sonamqa ino kanqal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. <sup>11</sup> A nami kanqal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanqal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

<sup>12</sup> Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaaqa? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa. <sup>13</sup> E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnaqas. A ino kanqal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam. <sup>14</sup> Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

<sup>15</sup> Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaaqa? Ni na a olo

osim nin̄gi ombla bati gaigai sqajqa deqa. <sup>16</sup> Onesimus a ino kan̄gal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulañ qalaqalaiyeqnum. A ino kan̄gal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulañ qalaqalaiyoqn̄qam.

<sup>17</sup> Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim gegerereiyoqne. Ni e osim gegerereibeqnum dego kere. <sup>18</sup> Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiq bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai. <sup>19</sup> E Pol. Anjam endi e ijo segi bañ na neñgrenyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunuñ qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ñambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. <sup>20</sup> O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

<sup>21</sup> E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi neñgrenyonum. <sup>22</sup> Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nuñgo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nuñgoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ñeiqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

*Pol aqa wau qujai nan̄gi na Filemon kaiyeiyeb*

<sup>23</sup> Aqo Epafraſ wo ombla tonto talq endi unum. Epafraſ a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nan̄gi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo. <sup>24</sup> Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nan̄gi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nan̄gi e koba na wau qujai.

<sup>25</sup> Tamo Koba Yesus Kristus a nin̄gi qa are boleiyosim nuñgo qunuñ gegerere taqatoqneme. Bole.

## HIBRU

*Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu*

<sup>1</sup> Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjreqnaqa nanği giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanği anjam minjroqneb. <sup>2</sup> Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diño bati jojomoqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inği inği kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu. <sup>3</sup> A na Qotei aqa rianj koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na inği inği kalil singilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lanj qureq oqsıq Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

*Qotei aqa Niri a lanj angro nanği tulanj bunjnrejunu*

<sup>4</sup> Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lanj angro nanjo ñam tulanj bunyejunu. <sup>5</sup> Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej, “Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.” Ariya Qotei na aqa lanj angro nanği anjam degsi minjrosaiocnej. <sup>6</sup> Nami Qotei na aqa Niri matu qarınyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lanj angro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.” <sup>7</sup> Ariya Qotei a lanj angro nanği qa anjam degsi marosaiocnej. A nanği qa endegsi marej,

“E ijo lanj angro nanği wau enjrem.

Deqa nanği jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnu.”

<sup>8</sup> Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo ungasari nanği taqatnjroqngam.

<sup>9</sup> Ni kumbra bole yqajqa tulanj arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goreñ bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulanj areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanjo arebolebole tulanj bunyejunu.”

<sup>10</sup> Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim lanj dego ino segi ban na gereiyem.

<sup>11</sup> Lanj ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lanj ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

<sup>12</sup> Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lanj ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lanj ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

<sup>13</sup> Qotei na aqa Njiri degsi minjsiqa olo minjej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqnimqa

e na ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sinğaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lanğ anğro nanği minjrosai oqnej. <sup>14</sup> Lanğ anğro nanği Qotei aqa Njiri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarinjre qnaqa nanği aqa wau ojeqñub. Nanğro wau agiende. Nanği giloqñsib tamo unğasari a na elenqas qaji nanği aqaryainjre qñub.

## 2

*Qotei na iga elenğej aqa wau di tulanğ kobaquja*

<sup>1</sup> Deqa ijo was, anjam ninği nami quoqñeb qaji di ninği olo sinğila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonjosim anjam di torei urato uge. <sup>2</sup> Nami Qotei na aqa lanğ anğro nanğro medabu na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. Anjam di sinğila koba. Deqa tamo unğasari kalil anjam di gotranjoqñeb qaji nanği Qotei na kambatnjroqñsiqu awai uge enjroqnej. <sup>3</sup> Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenğej. Aqa wau di tulanğ kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulanğ ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenğajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanği aqa anjam di quoqñeb qaji nanği kamba olo mare mare laqñeb. Osib iga endegsib mergoqñeb, “Anjam di bole.” <sup>4</sup> Yeqnaqa Qotei na nanğro anjam di sinğilatoqnej. A gam endena nanğro anjam sinğilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjre qnaqa nanği manğa ti kumbra sinğila ti babtoqñeb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

*Qotei na iga elenğej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej*

<sup>5</sup> Mondonğ Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lanğ anğro nanği mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. <sup>6</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenğyeb unu,

“O Qotei, ni kiyaaqa tamo nanği qa are qaleqñum?

Osim nanği qa duloqñsim aqaryainjre qñum?

<sup>7</sup> Ni na tamo nanği lanğ anğro nanğro sorgomq di atem unub.

Deqa nanği lanğ anğro nanğro sorgomq di sokiñala soqñib

bunuqna ni na nanğro ñam olo soqtetnjrimqa

nanğro ñam tulanğ kobaosim lanğ anğro nanğro ñam bunyqas.

<sup>8</sup> Od, ni na inği inği kalil osim tamo nanğro sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inği inği kalil osim tamo nanğro sorgomq di atim sqab. A inği bei uratqasai. Ariya bini iga uneqñum di inği inği kalil tamo nanğro sorgomq di sosai. <sup>9</sup> Ariya iga Yesus uneqñum. Nami a lanğ anğro nanğro sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanği qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanğro padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinğ koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqqa ñam kobaquja yej.

<sup>10</sup> Qotei a inği inği kalil qa utru. A na inği inği kalil gereiyej. A na aqa anğro gargəkoba nanği joqsim lanğ qureq oqğwajqa deqa are qalsiq Yesus sinğilatoqnaqa a jaqatinğ koba ej. Osiqa aqa jaqatinğ dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nanği elenğajqa wau tigeltej. Qotei a degsi



Yesus singilatej di kumbra bolequja. <sup>11</sup> Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanği a ombla Abu qujai. Deqa a na nanği minjreqnu, “Ninği ijo was tintin.” A nanği was qa minjrqaqja jemaiyosaieqnu. <sup>12</sup> Deqa a na aqa Abu endegsi minjej, “O Qotei, e na ijo was nanği di ino ñam qa sainjroqñai. Nanği louqa koroqñibqa e nanžo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqñai.”

<sup>13</sup> Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinjoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ninği e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanği di e koba na unum.”

*Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej*

<sup>14</sup> Yesus aqa angro nanği di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo unğasari nanği moiyo tñjrqaqja singila ti unu. <sup>15</sup> Deqa nanği moiqa ulaeqñab Satan a nanği singila na ojeleneqnu. Ariya nanği degsib ulaeqñsib sonabqa Yesus a nanği Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

<sup>16</sup> Yesus a lan angro nanği aqaryainjrqa osiq moiyo sai. A Abraham aqa moma nanği aqaryainjrqa osiq moiyej. <sup>17</sup> Utru deqa a aqa was kalil nanği bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo unğasari nanği qa dulosim nanği aqaryainjrqaqja deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo unğasari nanžo une kobotetñjroqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu. <sup>18</sup> Gulbe gargakoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo unğasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqñub qaji nanği geregere aqaryainjrqa kere.

### 3

*Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu*

<sup>1</sup> O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ninği metñjej deqa ninği Yesus qa are qaloqñiy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqñqom. <sup>2</sup> Qotei na Yesus minjej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo unğasari nanžo ambleq di wauoqnej. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa tal bul soqñeb. <sup>3</sup> Iga qalie, tamo nanği tal ateqñub qaji nanžo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu. <sup>4</sup> Tal kalil agi tamo nanği na ateqñub. Ariya Qotei a segi na inği inği kalil ateleñej. <sup>5</sup> Moses a kanğal tamo bul sosiqqa Qotei aqa tamo unğasari nanžo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo unğasari nanği di agi Qotei aqa tal bul soqñeb. Moses a nanžo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. <sup>6</sup> Ariya Kristus a Qotei aqa Niri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo unğasari nanği taqatñjroqnej. Tamo unğasari nanği di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Niri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqñsim a mondon olo bosim

iga boletgwajqa deqa tariñoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

*Tamo qudei nanği Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai*

<sup>7</sup> Iga Qotei aqa tamo unğasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ninği Qotei aqa medabu quoqniy.

<sup>8</sup> Ninği nunğo are miligi getentaib.

Ninği nunğo moma utru nanği bul saib.

Agi nami nunğo moma utru nanği ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranıyoqneb.

Nanği wadau sawaq di ijo singila laņa tenemtoqneb.

<sup>9</sup> Nanği ijo singila bati gaigai unoqneb gilsı gilsiq wausau 40 koboej.

Ariya nanği deqa e qa are qalosaioqneb.

<sup>10</sup> Deqa e nanği qa minjin oqnaqa marem,

‘Nanği nanğo are miligiq di e daurbosaieqnum.

Nanği gaigai ijo gam bole urateqnum.’

<sup>11</sup> Deqa e nanği qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

‘Ninği ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merıjonum.’”

<sup>12</sup> O ijo was, ninği geregere ıam atoqniy. Ninği ıam atqasai di ninği qudei nunğo are miligi ugeqas. Amqa ninği Yesus qa nunğo areqalo singilatqa uratosib Qotei ıambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ninği ıam atoqniy. <sup>13</sup> Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa ninği bati gaigai nunğo Kristen was nanği singilatnıroqniy. Une aqa kumbra na ninği qudei gisaıgosim nunğo are miligi getentaim deqa ninği degyoqniy. <sup>14</sup> Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatoqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiıqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo unğasari tinjin sqom.

<sup>15</sup> Iga qalie, anjam endegsi unu,

“Bini bati endi ninği Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninği nunğo are miligi getentaib.

Ninği nunğo moma utru nanği bul saib.

Agi nami nunğo moma utru nanği ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranıyoqneb.”

<sup>16</sup> O ijo was, yai nanği Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqnaqa gotranıyoqneb? Di Israel tamo unğasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsıq gilej qaji nanği.

<sup>17</sup> Qotei a yai nanği qa minjin oqnaqa gilsı gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo unğasari agi une yoqnsib wadau sawaq di moreıoqneb qaji nanği.

<sup>18</sup> Qotei na yai nanği endegsi minjrej, “Ninği ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole merıjonum”? Di tamo unğasari aqa medabu gotranıyoqneb qaji nanği.

<sup>19</sup> Deqa iga qalieonum, Israel tamo unğasari nanği di Qotei qa nanğo areqalo singilatosaioqneb. Utru deqa nanği Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

## 4

*Qotei aqa tamo unğasari nanği aqarato sawa miligiq gilqab*

<sup>1</sup> Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo unğasari nanği ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati kobosai unu. Deqa ninği ulaoiy. Ninği qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonı uge.

<sup>2</sup> Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam bole quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nanqi anjam di lanja quoqnsib nanjo areqaloq di singilatosaiquoqneb. Deqa anjam dena nanqi yala aqaryainjrosaiquoqnej.

<sup>3</sup> Iga Qotei qa gago areqaloq singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanqi qa endegsi marej,

“E nanqi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej. <sup>4</sup> Agi aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.”

<sup>5</sup> Osib bunuqna anjam endi nenngrenyeb, “Nangi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.” <sup>6</sup> Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nanqi miligiq gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneb qaji nanqi aqa aqarato sawa miligiq gilosai. <sup>7</sup> Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nunjo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.”

Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanqi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

<sup>8</sup> Josua na aqarato di Israel nanqi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. <sup>9</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere. <sup>10</sup> Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. <sup>11</sup> Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan singilaqom. Singilaqasai di ningi qudei Israel nanjo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonjo uge.

<sup>12</sup> Qotei aqa anjam a njambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nanjo are qametnjroqnsiqa nanjo qunun ti tanu ti sinja ti miligiq aiyoqnsiqa nanjo areqalo ti nanjo are miligi ti geregere pegiyeqnu. <sup>13</sup> Ingi bei a Qotei qa uliqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei a atelenej qaji di a na geregere njam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonj a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

*Yesus a gago atra tamo gate unu*

<sup>14</sup> Gago atra tamo gate unu. A lanj qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa njam boleq di maroqnsim ojesqom. <sup>15</sup> Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaiqwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. <sup>16</sup> Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnmom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnm a iga qa duloqngas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyeqnsim gago gulbe qa aqaryaiqoqngas.

## 5

*Atra tamo gate nanjo wau*

<sup>1</sup> Qotei a mandam tamo qudei nanji giltjroqnsiqa nanji atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanjo wau agiende. Nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu. <sup>2</sup> Atra tamo gate nanji di iga bul mandam tamo. Nanji dego singila saiwoji unub deqa nanji une yoqnqa kere. Deqa nanji na tamo ungasari powo saiwoji unub qaji nanji ti tamo ungasari Qotei aqa gam groteqnu qaji nanji ti lawo na aqaryainjreqnu. <sup>3</sup> Nanji dego une ti unub deqa nanji tamo ungasari nanjo une qa ti nanjo segi une qa ti are qaloqnsib wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu.

<sup>4</sup> Tamo lanaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanji metjroqnsiqa ñam koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiqa atra tamo gate atej.

<sup>5</sup> Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiqa atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiqa atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Ni ijo segi Anjro.

Bini e ino Abu unum.”

<sup>6</sup> Osiga olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

<sup>7</sup> O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiqa a singa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelej ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. <sup>8</sup> Yesus a Qotei aqa Njiri. Ariya a jaqatin koba oqnej dena a powo osiqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. <sup>9-10</sup> Qalieosiqa deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiqa minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji nanji elenqas. Nanji elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanji ñambile gaigai sqab.

*Iga anjro mom bul sqasai*

<sup>11</sup> O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ninji merngwajqa unu. Ariya nunjo areqalo getenjejunu deqa ninji anjam di aqa utru geregere poinjwa keresai. Deqa e ninji anjam di merngwajqa banji koba. <sup>12</sup> Ninji nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ninji Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nunjo powo kobaosai unu deqa ninji anjro mom mungum uyeqnu dego bul unub. Ninji inji singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosiqa ninji merngwab di kere. <sup>13</sup> Iga qalie, anjro mom nanji mungum segi uyeqnu. Nanji kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu. <sup>14</sup> Tamo nanji kokbaonub qaji nanji inji singila uyeqnu. Nanji nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqeb. Deqa nanji areqalo bole ti powo bole ti unub.

## 6

*Iga Qotei qa tarijoqnoqom*

<sup>1</sup> Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnoqom. Yim anjam dena iga singilatgoqnoqas. Anjam iga nami utruq na quoqnem qaji di ningi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, <sup>2</sup> yanso oqa, Kristen gate nanngo gateq di ban atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanngi peginjroqa, tamo qudei nanngi nhamyuwog di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnoqom. <sup>3</sup> Qotei na marim iga degyqom.

<sup>4</sup> O ijo was, ningi qalie. Nunngo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei na areqalo suwantetnjrnaqa nanngi lan qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanngi Mondor Bole esoqneb. <sup>5</sup> Nanngi Qotei aqa anjam uyo oneiyognoqnoq-sib maroqneb, “Anjam di bolequja.” Nanngi Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqneb. <sup>6</sup> Ariya bati bei tamo nanngi di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanngi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam sainjrej. Nanngo une dena nanngi Qotei aqa Niri olo namburbasq di qamobulosib tamo unqasari kalil nanngo nhamgalaq di aqa nam tulan ugeugeiyeb.

<sup>7</sup> Tamo deqaji nanngi qa e yawo anjam endegsi mernqwai. Wau lanja nanngi ingi yageqnaqqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa ingi bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja nanngi boqnsib ingi oqnsib uyeqnu. <sup>8</sup> Ariya sil luwit oqsim ingi kabutnjrqas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliosim nhamyuwu na koitqas.

<sup>9</sup> O gago was bole, anjam singila di iga na ningi mernqonum. Ariya iga qalieonum, ningi degsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas. <sup>10</sup> Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunngo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nunngo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo unqasari nanngi geregerinjreqnub. Ningi nami degyoqneb agi bini ningi degyeqnu. <sup>11</sup> Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqnsib mondon Qotei na ningi boletngwajqa deqa tariñoqniy. <sup>12</sup> Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo unqasari nanngo kumbra agiende. Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatognoqnsib olo asginjrosaieqnu. Deqa mondon nanngi ingi bole bole Qotei a nami aqa anqro nanngi enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanngo kumbra di ningi dego degsib dauryoqniy.

*Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej*

<sup>13-14</sup> Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanngi tulan kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanngi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa nam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi nam na anjam di singilatognoqnsib minjej, “E bole mermonum.” <sup>15</sup> Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñoqnsiq soqnej. A tariñqas asgiyosai. A tariñesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

<sup>16</sup> Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa nam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nanngi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nanngi anjam di olo uge qa marqa keresai. <sup>17</sup> Qotei na Abraham minjej, “E ino moma nanngi kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra

dena a na Abraham aqa moma nanği osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. <sup>18</sup> Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisanqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariñoqnqom. <sup>19</sup> Qotei agi iga a qa tariñeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulañ Getento Koba gara gainejunu qaji di torei miligiq giloqnqom. <sup>20</sup> Yesus a getento warum di iga qa waqtosiq a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

## 7

### *Melkisedek a ñam koba ti soqnej*

<sup>1</sup> Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nanği ti qotsiqa nanği ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di bañ atetosiq a qa pailiej. <sup>2</sup> Onaqa inği inği kalil Abraham a mandor nançoq dena elenėj qaji di a na potu 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiiej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. <sup>3</sup> Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Niri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

<sup>4</sup> Melkisedek aqa ñam tulañ kobaquja. E deqa inği sainğwai. Gago moma utru Abraham a mandor nançoq dena inği inği boledamu elenjosiq potu 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiiej. <sup>5</sup> Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanği minjrej, “Ninği atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanği na inği inği potu 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanği atrainjroqnqab.” Israel nanği Abraham aqa leñ na ñambabeb. Nanği Livai aqa moma nanço was. <sup>6</sup> Melkisedek a Livai aqa leñ sai. Ariya Abraham a inği inği potu 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiiej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di bañ atetosiq a qa pailiej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanği kobatnrqai.” <sup>7</sup> Iga qalie, tamo ñam ti nanği na tamo ñam saiqoji nanço gateq di bañ atetnjroqnsib nanği qa pailieqnu.

<sup>8</sup> Israel nanği na Livai aqa moma nanği inği inği atrainjreqnu. Livai aqa moma nanği moreñeqnu. Ariya Melkisedek agi Abraham na inği inği atraiiej qaji aqa moiqajqa bati nanği nami nenğrenyosaiqne. Deqa a bati gaigai sobulejunu. <sup>9</sup> Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na inği inği di osiq Melkisedek atraiyobulej. <sup>10</sup> Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ñambabosaisoqnej. Abraham a inği inği di Melkisedek atraiiej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leñ na ñambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego inği inği di Melkisedek atraiyobulej.

*Yesus a atra tamo gate bunuj unu*

<sup>11</sup> Livai aqa moma nanği atra tamo sosib wauoqneb nanço wau dena tamo unğasari nanği boletnjrosaiioqnej. Nanği boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanği atra tamo sqab. Dal anjam di İsrail nanği nami esoqneb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. <sup>12</sup> O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanği atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanği kobotnjrsiq olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. <sup>13</sup> Yesus a Livai aqa leñ na ñambabosai. A leñ bei nançoq na ñambabej. Leñ nanği di atraiyqajqa wau nami ojosaiioqneb. <sup>14</sup> Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leñ na ñambabej. Leñ dena atra tamo nanği brantqajqa Moses a deqa marosaiioqnej.

<sup>15</sup> Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nanği tulañ bunñrejunu. <sup>16</sup> Dal anjam a marej, atra tamo nanği Livai aqa leñ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ñambile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. <sup>17</sup> Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

<sup>18</sup> O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiçoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. <sup>19</sup> Dal anjam dena iga boletgosaiioqnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulañ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulañ bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tarinçoqnoqom.

<sup>20-21</sup> Qotei na Yesus giltosiq minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiq aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanği dego Qotei na giltnjroqnsiq minjroqnej, “Ninği atra tamo sqab.” Ariya aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğreñyeb unu,

“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej,  
‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

<sup>22</sup> Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulañ bolequja. Di kiyayaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulañ bunyejunu.

<sup>23</sup> Nami tamo gargekoba nanği atra tamo soqneb. Nanği moreñoqneb deqa nanği gaigai atra tamo sqa keresai. <sup>24</sup> Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. <sup>25</sup> Deqa tamo unğasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqnuñ qaji nanği Yesus na torei elenqa kere. Di kiyayaqa? A gaigai ñambile sosiq nanği qa Qotei pailyeqnu.

<sup>26</sup> Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulañ aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. A une bei saiçoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulañ bolequja. Qotei na a osi oqsıq lañ çureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanço ambleq di sosai. A isaç di unu. <sup>27</sup> Atra tamo gate nami qaji nanği bati gaigai wagme

inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Mati nanġi nanġo segi une qa wagme inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Osib olo tamo unġasari nanġo une qa dego Qotei atraiyeqñub. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu nambale sonaq osiqa Qotei atraiyej. <sup>28</sup> Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanġi atra tamo gate sqab. Tamo nanġi di singila saiqoġi. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiqqa a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

## 8

### *Yesus a lanġ qureq oqsiq dia atra tamo gate unu*

<sup>1</sup> Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lanġ qureq oqsiq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu. <sup>2</sup> A lanġ qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

<sup>3</sup> Atra tamo gate nanġo wau di ninġi qalie. Nanġi wagme inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. <sup>4</sup> Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaaqa? Livai aqa moma nanġi segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inġi inġi Qotei atraiyeqñub. Dal anjam a degsi unu. <sup>5</sup> Livai aqa moma nanġi gaigai mandam qaji atra tal miligiq di wauqñub. Atra tal dena lanġ qure qaji atra tal iga lanġa suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minnej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inġi inġi kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minnej. <sup>6</sup> Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulanġ bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanġo wau tulanġ bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulanġ bunyejunu. Inġi bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inġi bole bole namij dego tulanġ bunyejunu.

### *Anjam bunuj a na anjam namij tulanġ bunyejunu*

<sup>7</sup> O ijo was ninġi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. <sup>8</sup> Ariya Tamo Koba a na tamo unġasari nanġo une babetnġrsiqa endegsi marej, “Ninġi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanġi ti Juda nanġi ti minjrit nanġi qusib dauryqab. <sup>9</sup> Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanġo moma nanġi Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanġi enjrem. Bati deqa nanġi ijo anjam di dauryqa uratosib gotranġoqneb deqa e na kamba nanġi qoreinjrem. <sup>10</sup> Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanġo areqaloq di atqai. Osiy nanġo are miligiq di dego nengrenyqai. Deqa e nanġo Qotei soqnit nanġi ijo segi tamo unġasari sqab. <sup>11</sup> Sosib bati deqa nanġi kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanġi olo bunuqna nanġo was nanġi endegsi minjrqasai, ‘Ninġi Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqasai. Nanġi kalil e qa qalieqab. Tamo niam ti tamo niam saiqoġi nanġi ti kalil e qa qalieqab. <sup>12</sup> Di kiyaaqa? E nanġi qa dulosisy nanġo une



kobotetnrqai. Deqa bunuqna e nanqo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

<sup>13</sup> Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

## 9

### *Atra tamo gate nami qaji nanqi wagme aqa leñ atraiyeqñub*

<sup>1</sup> Israel nanqi anjam namij dauryoqneb bati deqa nanqi mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb. <sup>2</sup> Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanqi lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej. <sup>3</sup> Getento warum qoreq di nanqi gara kobaqaja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulañ Getento Koba.” <sup>4</sup> Qa sum koitib qurem quleqñwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam moñgum dego warum dia soqnej. Ñam moñgum aqa qalaq di gol na walateb. Ñam moñgum miligiq di lañ qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanqi anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Ñam moñgum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniñ aiyel Qotei a nami nanqo quraq di aqa dal anjam nenqrenyej qaji di dego ñam moñgum miligiq di atnab soqnej. <sup>5</sup> Ñam moñgum aqa quraq di lañ anqro aiyel nanqo sigito qunun atnab soqnej. Lañ anqro aiyel nanqi di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanqo bari na ñam moñgum di kabutesoqnej. Ñam moñgum aqa qura di tamo unqasari nanqo une kobotetnrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

<sup>6</sup> Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanqi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqñub. <sup>7</sup> Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulañ Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo unqasari nanqo une qa ti leñ oqnsiqa Qotei atraiyeqñu. Tamo unqasari nanqi di powo bole ti sosai deqa nanqi une yeqñub. <sup>8</sup> O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqñu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu. <sup>9</sup> Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqñu qaji di iga laña suwi osorgeqñu. Tal dia atra tamo nanqi wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Ariya wagme ingi ingi dena tamo unqasari Qotei qa loueqñub qaji nanqo are miligi gereiyetnrqqa keresai. Deqa nanqi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai. <sup>10</sup> O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jemu ingi ingi qa ti segi mareqñu. Qotei na Israel nanqi anjam namij di enjrej. Di kiyqaqa? Nanqi anjam di dauryosib soqñib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

### *Kristus na aqa segi leñ osiqa Qotei atraiyej*

<sup>11</sup> Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa lañ qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulañ bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulañ bunyejunu. Mandam tamo nanqi na lañ qure qaji atra tal di gereiyosai. <sup>12</sup> Kristus a makau ti kaja du du ti nanqo leñ osiqa atra tal di miligiq

gilosai. A aqa segi leŋ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga ŋambile gaigai sqom. <sup>13</sup> Atra tamo nami qaji naŋgi makau ti kaja du du ti naŋgo leŋ oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau naŋgo damu koiteqna b skuleqnaq sum oqnsib tamo uŋgasari naŋgo gateq di bilenteqnu. Naŋgi na tamo uŋgasari une ti unub qaji naŋgo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu. <sup>14</sup> Ariya Kristus aqa leŋ na wagme naŋgo leŋ tulaŋ bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi ŋambile osiqa Qotei atraiyej. Osiqa aqa leŋ ayej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei ŋambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnqom.

*Kristus aqa leŋ na anjam bunuj singilatej*

<sup>15</sup> Yesus aqa leŋ ayej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiqqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo uŋgasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji naŋgi ti ŋambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na ŋambile di ijo segi aŋgro tintin naŋgi enjrjai.”

<sup>16</sup> E mandam tamo naŋgo kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa aŋgro naŋgi aqa iŋgi iŋgi kalil oqajqa marsim naŋgo ŋam nengrenjim sqas. A moiyo saisoqnimqa aqa aŋgro naŋgi aqa iŋgi iŋgi oqa keresai. A moiyoimqa naŋgi aqa iŋgi iŋgi oqab. <sup>17</sup> Tamo di a ŋambile soqnimqa aqa anjam nengrenjeje qaji di a laŋa sqas. Ariya a moiyoimqa aqa anjam di singila ti sqas. <sup>18</sup> Dego kere nami atra tamo naŋgi anjam namij singilatqa osibqa naŋgi na wagme naŋgi ŋameqna b naŋgo leŋ aiyoeqnej. <sup>19</sup> Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo uŋgasari naŋgi minjrseq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti naŋgo leŋ osiqa ya ti sil lent ti ŋamtaŋ aqa dani aqa ŋam hisop de ti turtosiq tamo uŋgasari naŋgo gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nengrenj aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du naŋgo juŋgum na gereiyo qaji. <sup>20</sup> Moses a leŋ bilentosiq marej, “Leŋ endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami niŋgi endegsi merngej, ‘Niŋgi anjam di dauryiy.’” <sup>21</sup> Osiqa Moses a olo leŋ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa iŋgi iŋgi ti naŋgoq dego ayej. <sup>22</sup> Deqa iga qalieonum, leŋ na iŋgi iŋgi kalil yansqas. Leŋ aqasai di Qotei na tamo uŋgasari naŋgo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

*Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej*

<sup>23</sup> Atra tal namij aqa iŋgi iŋgi dena laŋ qaji iŋgi iŋgi laŋa sigitejunu. Atra tamo naŋgi na wagme naŋgo leŋ oqnsib dena iŋgi iŋgi di yanseqnu. Ariya wagme naŋgo leŋ na laŋ qaji iŋgi iŋgi yansqa keresai. Leŋ tulaŋ boledamu na segi laŋ qaji iŋgi iŋgi yansqas. <sup>24</sup> Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo naŋgi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole laŋa sigitejunu. Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

<sup>25</sup> Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanjo lenj oqnsiqqa Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi lenj osaieqnu. A wagme nanjo lenj oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lanj qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej. <sup>26</sup> A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatinj oqnsiq bosu bosiq aji bini olo jaqatinj eqnu qamu. Ariya diño bati jojomoq deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. <sup>27</sup> Iga qalie, tamo kalil nanji bati qujai qa moiyeqnu. Mondoñ nanji Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanjo une qa nanji peginjraqas. <sup>28</sup> Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanjo une qoboyetnjraqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondoñ a lanj qureq na bñas. Bati deqa a na tamo unjasari nanjo une olo qoboyetnjraqasai. A bosim tamo unjasari a qa tariñeqnub qaji nanji torei elenqas.

## 10

### *Wagme nanjo lenj na gago une kobotqa keresai*

<sup>1</sup> Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na inji bole bole Qotei a mondoñ iga egwas qaji di iga laña suwi osorgeqnu. Damu osorogosaieqnu. Atra tamo gate nanji wagme inji inji oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo unjasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanji torei boletnjraqa keresai. <sup>2</sup> Wagme inji inji dena tamo unjasari Qotei qa loueqnub qaji nanjo une yansetnjraqa kere qamu atra tamo gate nanji na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo unjasari nanji nanjo une qa olo are gulbeinjrosai qamu. <sup>3</sup> Ariya atra tamo gate nanji wausau gaigai wagme inji inji di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo unjasari nanji nanjo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. <sup>4</sup> Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanjo lenj na tamo unjasari nanjo une kobotetnjraqa keresai bole sai.

<sup>5</sup> Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inji inji qa arearetmosaieqnu. Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

<sup>6</sup> O Abu, atra tamo nanji na tamo unjasari nanjo une qa aqaryainjraqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib ñamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub.

Ni inji inji deqa arearetmosaieqnu.

<sup>7</sup> Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nenñrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

<sup>8</sup> Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inji inji qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanji na tamo unjasari nanjo une qa aqaryainjraqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib ñamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub. Ni inji inji deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inji inji deqa marej. <sup>9</sup> Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiqa olo kumbra bunuj

atej. <sup>10</sup> Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenjosiq Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

*Yesus aqa leŋ na gago une kobotetgej*

<sup>11</sup> Atra tamo kalil nanŋi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanŋo wau yeqnu. Nanŋi bati gargekoba wagme inŋi inŋi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Inŋi inŋi dena tamo unŋasari nanŋo une kobotetnrqa keresai. <sup>12</sup> Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osiq laŋ qureq oqsiiq dia Qotei aqa baŋ woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. <sup>13</sup> A Qotei aqa baŋ woq di awesosiqa mondon Qotei na aqa jeu tamo kalil nanŋi osim aqa sinŋaq di koroinjrqaŋqa deqa tariŋeqnu. <sup>14</sup> Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo unŋasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanŋi torei boletnjrej. Deqa nanŋi bati gaigai une saiqoji sqab.

<sup>15</sup> Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu, <sup>16</sup> "Tamo Koba a marej, 'Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo unŋasari nanŋo are miligiq di atqai. Osiy nanŋo areqaloq di dego nenŋrenyqai.'" <sup>17</sup> Osiq olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, "E nanŋo une kobotetnrqai deqa bunuqna e nanŋo une qa olo are qalqasai." <sup>18</sup> O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inŋi bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

*Iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gilqa kere*

<sup>19</sup> O ijo was kalil, Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq giloqnoqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. <sup>20</sup> Yesus a segi na ŋambile qa gam bunuj waqtetgosiq a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainjejunu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu. <sup>21</sup> Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo unŋasari kalil nanŋi taqatnjreqnu. <sup>22</sup> A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi leŋ bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisaŋ kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei sinŋilatosisim aqa areq giloqnoqom. <sup>23</sup> Iga qalie, inŋi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa ŋam sinŋila na ojsim boleq di maroqnsim inŋi bole bole deqa tariŋoqnoqom. Iga areqalo aiyeŋtqasai. <sup>24</sup> Iga gago Kristen was nanŋo are tigeltetnjroqnmqa nanŋi qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnoqab. <sup>25</sup> Osim iga Qotei aqa ŋam qa koroqnoqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanŋi koroqajqa asginreqnu. Deqa iga nanŋi sinŋilatnjroqnoqom. Niŋgi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

*Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai*

<sup>26</sup> Niŋgi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnoqasai. Yoqnoqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa inŋi bei iga egwasai. <sup>27</sup> Iga une yoqnoqom di iga pegiwajqa bati qa ulaosim tariŋqom. Pegiwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanŋi ojelenosim ŋamyuwo kaŋkaŋ kobaq

di breinjrqas. <sup>28</sup> Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranjymqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanqi a qa dulqasai. Nanqi a qalib moiqa. <sup>29</sup> Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa leñ na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leñ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas. <sup>30</sup> Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanjo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqi. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nanjo une qa peginjrqas.” <sup>31</sup> O ijo was, Qotei ñambile unu qaji a na tamo bei ñolawotqas di a tulan ulaugetqas.

*Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di gegerere ojesoqniy*

<sup>32</sup> Ninqi are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwantetngonaqa bati deqa jeu tamo nanqi na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ninqi engoqneb. Engeqneb ninqi singila na tigeloqnsib gulbe di gotranjoqneb. <sup>33</sup> Jeu tamo nanqi dena nunjo Kristen was qudei nanqi joqoqnsib tamo ungasari kalil nanjo ñamdamuq di tigeltjnroqnsib nanjo ñam misilinjyoqnsib nanqi ugeugeinjroqneb. Yeqnab ninqi na nunjo Kristen was nanqi di beternjroqnsib singilatjnroqneb. <sup>34</sup> Jeu tamo nanqi dena nunjo Kristen was qudei nanqi ojoqnsib tonto talq di breinjreqnab sonabqa ninqi na tonto tamo nanqi deqa are qaloqnsib nanqi gegerereinjroqneb. Bati di jeu tamo nanqi dena ninqi qudei nunjo ingi ingi yaingoqneb. Ariya ninqi deqa are ugeingosaioqnej. Ninqi areboleboleingojnej. Di kiyaa? Ninqi qalie, ingi di lanja mandam qaji ingi. Ingi bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondon ninqi ingi di oqab. Di ninqi qalie.

<sup>35</sup> Kumbra bole ninqi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di gegerere ojesoqniy. Ninqi olo urataib. Ninqi uratqasai di mondon ninqi awai tulan boledamu oqab. <sup>36</sup> Ninqi nunjo gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Ninqi degyqab di Qotei na ninqi singilatngimqa ninqi aqa areqalo dauryekritosib mondon ingi bole bole a nami ninqi engwa marej qaji di ninqi oqab. <sup>37</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas. <sup>38</sup> Ijo segi tamo ungasari bole nanqi e qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi ñambile sqab. Nanqi na e qoreibqab di e nanqi qa areboleboleibqasai.”

<sup>39</sup> O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanqi degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga ñambile gaigai sqom.

## 11

*Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra*

<sup>1</sup> Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariñesoqniqna a na egwas. Iga gago ñamdamu na ingi di unqa keresai di unqum. Iga ingi di oqom. <sup>2</sup> Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji

nanġi a qa nanġo areqalo sinġilatoqneb deqa a nanġi qa maroqnej, “Nanġi tamo bolequja.”<sup>3</sup> O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo sinġilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lanġ ti mandam ti brantej. Inġi inġi iga unġa keresai qaji di Qotei na eleŋosiqa dena a inġi inġi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

*Abel na Enok na Noa na nanġi qalub  
Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb*

<sup>4</sup> Abel a Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq deqa a inġi bei Qotei atraiyon-aqa Qotei a inġi deqa tulan arearetej. Kein a dego inġi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inġi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa nŋamgalaq di tamo bole une saiġoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

<sup>5</sup> Enok a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa a moiyoŋsai. A nŋambile sonaqa Qotei na a osiq lanġ qureq oqej. Oqnaqa tamo unġasari nanġi a qa nŋamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lanġ qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej. <sup>6</sup> O ijo was, niŋġi Qotei aqa areq gilqa osibqa niŋġi mati a qa nunġo areqalo sinġilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa nŋamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, niŋġi degsib marqab di Qotei a niŋġi qa tulan arearetqas. Tamo nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilateqasai di a nanġi qa arearetqa keresai.

<sup>7</sup> Noa a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa Qotei na minnej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa anġro nanġi ti aqa unġa a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo unġasari kalil mandamq di soqneb qaji nanġo une babtetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiġoji qa minnej.

*Abraham Sara wo nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb*

<sup>8</sup> Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minnej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyu di a qalieosaisosiqa gilej. <sup>9</sup> A Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiq yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minnej. A di sonaqa Qotei na minnej, “Mondon e na ino moma nanġi mandam mutu endi enjrqi.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiq jagwa oqajqa tal gereiyoqnsiq di nŋeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanġi joqsiqa koba na soqneb. Qotei na nanġi aiyej dego minjrej, “Mondon e na nunġo moma nanġi mandam mutu endi enjrqi.” <sup>10</sup> Abraham a lanġ qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariŋoqnej. Lanġ qure di bati gaigai sqas. Lanġ qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

<sup>11</sup> Abraham aqa nŋaun Sara a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa a tulan qeliosiq marej, “Bole, e anġrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumaŋej. <sup>12</sup> Abraham a dego qeliosiq a moiġajqa bati jojomonaqa Qotei na a sinġila yonaqa a anġro mel qujai nŋambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanġi tulan gargekobaeb. Bongar tulan gargekoba

unub dego kere Abraham aqa moma nanği ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

<sup>13</sup> O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanği kalil Qotei qa nango areqalo singilatesosib moreñeb. Nanği mandamq endi sosibqa ingi bole bole Qotei a nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği osai. Nanği ingi di oqajqa tariñesosibqa isaq na ingi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanği maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.” <sup>14</sup> O ijo was, iga qalieonum, tamo unğasari anjam degsib mareqñub qaji nanği nango segi sqajqa sawa boleq oqwjajqa are qaleqñub. <sup>15</sup> Nanği nango qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanği puluosib aiyeb qamu. <sup>16</sup> Ariya nanği nango qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqñub. Nanği sawa tulan boledamu agi lan qureq di unu qaji deq oqwjajqa are qaleqñub. Tamo unğasari nanği dena Qotei endegsib minjeqñub, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nango Qotei sqajqa jemaiyosaieqñu. Nanği a qa nango areqalo singilateqñub deqa a nango qure agi lan goge dia gereiyetnjrej unu.

<sup>17</sup> Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi anğro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqi.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej. <sup>18</sup> Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa leñ na ino moma nanği bumbranyqab.” <sup>19</sup> Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, unğum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

*Aisak na Jekop na Josep na nanği qalub Qotei qa nango areqalo singilateb*

<sup>20</sup> Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Jekop Iso wo nango gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanği qa pailyosiqa kumbra bunuqna nanjoq di brantqas qaji deqa nanği minjrej.

<sup>21</sup> Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Josep aqa anğro aiyel nango gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanği qa pailyej. A tulan qeliosiq moiqa jojomosiqa deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq sinğa pulutosiq Qotei qa louej.

<sup>22</sup> Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tulan qeliosiq moiqa jojomosiqa a na aqa was nanği endegsi minjrej, “Ninği na nunjo moma agi Israel nanği minjribqa bunuqna nanği Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanği ijo tanu osi gilqab.”

*Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej*

<sup>23</sup> Ariya Moses aqa ai abu nanği dego Qotei qa nango areqalo singilateb. Deqa Moses a nambabonaqa nanği a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanği qalieeb, Moses a anğro tulan bolequja. Nanği Isip nango mandor koba ulaiyosai deqa nanği aqa anjam gotranjosib Moses ulitonab soqnej.

<sup>24</sup> Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo unğasari nanği na minjoqneb, “Ni Isip nango mandor koba aqa asi aqa anğro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nango anjam di quqwa uratoqnej. <sup>25</sup> A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo unğasari agi

Israel nanği gulbe ti unub. Deqa unğum, e nanği koba na sosiy gulbe oqñqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboças. Di e uratqai.”<sup>26</sup> Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa ñam qa jemaı oqai di kere. Mondoñ e awai tulañ boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawağ endi unu qaji di tulañ bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

<sup>27</sup> Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanğo mandor koba a Moses qa minjin oqetey ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. <sup>28</sup> Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo unğasari nanği minjrnaqa nanği kaja du du ñumsib nanğo damu uyeb. Uysib kaja du du nanğo leñ ainaqa di osib Qotei na aqa lañ anğro bei qarinyim bosim Israel nanğo anğro matu nanği ñumaim deqa leñ di nanğo siranmeq di liyeb.

*Tamo unğasari tulañ gargekoba nanği  
Qotei qa nanğo areqalo singilatoqneb*

<sup>29</sup> Israel nanği Qotei qa nanğo areqalo singilatosib deqa nanği Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileqñab Isip nanği na nanği daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreñeb.

<sup>30</sup> Bunuqna Israel nanği Qotei qa nanğo areqalo singilatosib deqa nanği Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ulu- loñeb.

<sup>31</sup> Sambala unğa Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanği lumu na Jeriko qure unğa bonabqa a na nanği aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam gotranjoqneb deqa Qotei na nanği kalil padalt- njrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

<sup>32</sup> Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego Qotei qa nanğo areqalo singilatoqneb. E nanği qa olo ningi saingwajqa bati keresaiibqo. <sup>33</sup> Nanği Qotei qa nanğo areqalo singilatoqneb deqa nanği na mandor kokba nanği qoto itnjroqnsib qoto bunjoqneb. Osib kumbra bole tiñtin yoqneb. Inği bole bole Qotei na nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği elenjoqneb. Laion nanği boqnsib nanği uyqa laqñab nanği na nanğo medabu geten- tetnjroqneb. <sup>34</sup> Namyuwo na nanği koitnjrqa laqnaq nanği olo namyuwo mosotoqneb. Jeu tamo nanği boqnsib serie na nanği ñumqa laqñab nanği jaraiyoqneb. Nanği segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanği singilatnjroqnej. Nanği singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanği teteinjroqneb. <sup>35</sup> Unğasari qudei nanğo anğro nanği moreñeqñab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanği na Qotei aqa tamo qudei nanği tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Ninği Qotei qoreiyib iga ningi uratngim ninği tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanği na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondoñ iga olo subq na tigelosim nambile tulañ boledamu oqom. Deqa unğum, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere.”

<sup>36</sup> Jeu tamo nanği na Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği mis- ilinjnroqnsib kumbainjnroqneb. Osib nanği tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanği tontnjroqneb. <sup>37</sup> Osib Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği meniñ na ñumoqnsib moiyoñnjroqneb. Osib olo qudei nanği serie na gingenjnreñab moreñjoqneb. Osib olo qudei nango jejamu qaja



na qametnjroqneb. Nanġi qudei gara bolesai deqa nanġi kaja nanġo junġum na gara gereiyuqnsib juġoqneb. Nanġi inġi inġi tulaġ saiinrej deqa nanġi laġa soqneb. Jeu tamo nanġi na nanġi gulbe enjroqnsib tulaġ ugeuġinjoqneb. <sup>38</sup> Tamo unġasari nanġi di tulaġ ugeosib soqneb deqa nanġi wadau sawaq di, manaq di, menin kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneb deqa nanġi kumbra bole yoqneb. Nanġi tamo unġasari kalil mandamq di soqneb qaji nanġi bul sai. Nanġo kumbra tulaġ bolequja.

<sup>39</sup> Nanġi kalil Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneb deqa nanġi aqa njanġalaq di tamo unġasari tulaġ bolequja soqneb. Ariya inġi bole bole Qotei na nanġi enjrqqa minjrej qaji di nanġi osaiuqneb. <sup>40</sup> Di kiyaaqa? Qotei na olo inġi tulaġ boledamu bei iga egwajqqa marsiqa gereiyej unu. Mondoġ a na iga ti nanġi ti turtgosim iga kalil koba na inġi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

## 12

### *Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo sinġilatqom*

<sup>1</sup> Tamo unġasari nami soqneb qaji nanġi di Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneb deqa bini nanġi laġbi bul iga agutgesonab iga nanġi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga sinġila na gurgurobuloqnsim buburjoqnoqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqqa iga gulbe di olo gotranjoqnoqom. Une qudei gagoq di beteqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnoqom. <sup>2</sup> Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo sinġilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a njanburbasq di moisim bunuqna a olo tulaġ areboleboleiyqas. Jeu tamo nanġi a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are sinġilatosiq njanburbasq di moiyej. Bini a olo laġ qureq di Qotei aqa awo jaram baġ woq di awejunu.

### *Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu*

<sup>3</sup> Niġi geregere are qaliy. Une tamo nanġi Yesus qa tulaġ ugeoqnsib a jeuteqnaab a sinġila na tigelesoqnej. Niġi dego sinġila na tigelesoqniy. Niġi ulaaib. Osib asġinġaiq. <sup>4</sup> Bole, niġi une gotranjoqajqa sinġilakobaeqnu. Ariya jeu tamo nanġi na kamba niġi moiyoġosaieqnu. <sup>5-6</sup> O ijo was, Qotei a nami anjam bei niġi merġej. Niġi anjam deqa are walġwo kiyu? A niġi dalġwa osiqa endegsi merġej, “O ijo anġro, e nuġo Tamo Koba. Deqa e niġi tingitgwa marsiyqa gulbe enġoqnit niġi gulbe di qoboiyqa asġinġaiq. Osib are gulbeinġaiq. Niġi quiy. Tamo unġasari e qalaqalainjreqnum qaji nanġi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo unġasari e ijo segi anġro qa mareqnum qaji nanġi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a niġi aqa segi anġro sqa marsiq deqa anjam degsi merġej. Niġi anjam deqa olo are walġwo kiyu?

<sup>7</sup> O ijo was, Qotei na niġi tingitnjoqnsim gulbe enġoqnmqqa niġi sinġila na tigelesoqnsib gulbe di qoboiyqniy. Abu nanġi na nanġo anġro nanġi gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na niġi tingitnjoqnu. <sup>8</sup> Qotei na aqa anġro kalil nanġi gaigai tingitnjreqnu. A na niġi tingitnjoqnsai di niġi aqa anġro sqa keresai. Niġi gam qaji unja aqa anġro bul sqab. <sup>9</sup> Niġi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanġi na iga tingitjoqneb. Deqa iga nanġo njan soqtoqnem. Ariya gago laġ qaji Abu a gago qunun taqateqnu.

Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa ñam tulan soqtoqnoqom. Osim dena iga ñambile sqom. <sup>10</sup> Gago mandam qaji abu nanqi sokiñala sosib nango segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaaqa? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. <sup>11</sup> Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tinqin dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

*Ninqi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy*

<sup>12</sup> Deqa nungo ban a laesqas di ninqi na olo singilatosib wauoqniy. Nungo sinqa tombol dego laesqas di ninqi olo singila na tigelesoqniy. <sup>13</sup> Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ninqi degyqab di nungo sinqa ugeqasai. Nungo sinqa olo boleqas.

<sup>14</sup> Ninqi tamo kalil nanqi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ninqi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai. <sup>15</sup> Ninqi geregere ñam atoqnsib soqniy. Qotei a ninqi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ninqi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsiq gei uge uge ateleneqnu dego kere nungo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnmqa ninqi na saidiyiy. Tamo dena ninqi niñaqngimqa ninqi Qotei aqa ñangalaq di jiga ti so uge. <sup>16</sup> Ninqi na Kristen tamo ungasari nanqi saidnjribqa nanqi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa njiri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalosaiosiq inqi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minjej qaji di qarinyosiq dena inqi uyo bei awaiyosiq uyej. <sup>17</sup> Ninqi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa inqi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyej.

*Ninqi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji deq beleneb*

<sup>18</sup> Nami Israel nanqi Sainai mana utru jojomyosib dia ñamyuwo ti amburu ti jagwa ti unoqneb. Nango ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ninqi inqi inqi deq bosai. <sup>19</sup> Israel nanqi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nanqi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.” <sup>20</sup> Nanqi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nanqi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ninqi a meniñ na qalib moyem.” Qotei na nanqi degsi minjrej. <sup>21</sup> Manaq di nanqi inqi inqi di unoqnsib deqa nanqi tulan ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan ginda gindañeqnum.”

<sup>22</sup> Ariya ninqi inqi inqi deq bosai. Ninqi Saion manaq beleneb. Osib Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji. Ninqi lan angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nangoq dego beleneb. <sup>23</sup> Tamo ungasari Qotei qa ko-rooqnsib loueqnub qaji nangoq dego ninqi beleneb. Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa segi angro matu tinqin. Nango ñam Qotei a lan qureq di nenngrenyej unu. Ninqi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nango qunun qa ti beleneb. Tamo ungasari nanqi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondon iga kalil pegigwas. <sup>24</sup> Ariya ninqi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga

Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq̃a yeba waiyej unu. Yesus aqa leñ bilen̄ej q̃aji a qa dego niñgi beleneb. Deqa leñ dena Qotei aqa anjam niñgi mern̄gobuleqnu. Yesus aqa leñ di tulan̄ bolequja. Leñ dena Abel aqa leñ tulan̄ bun̄yeyumu. Abel aqa leñ na dego niñgi anjam mern̄gobuleqnu.

*Niñgi Qotei aqa anjam quqwa urataib*

<sup>25</sup> O ijo was, niñgi gerere ñam atoqniy. Qotei na niñgi anjam mern̄goq̃nimqa niñgi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandam̄q̃ endi sosiq̃a Israel nan̄gi anjam siñgila na min̄jroq̃nej. Min̄jreq̃naqa nan̄gi aqa anjam di dauryqa uratoq̃neb. Deqa Qotei na nan̄gi awai uge en̄jrej. Awai uge di nan̄gi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan̄ goge di sosiq̃a iga dego anjam siñgila na mergeq̃nu. Deqa iga a qoreiyq̃om di a na iga awai tulan̄ ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai. <sup>26</sup> Nami Qotei na Israel nan̄gi anjam siñgila na min̄jreq̃naqa aqa kakro dena mandam̄ reñgin̄yoq̃nej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeq̃nu, “Bunuq̃na bati qujai qa e olo mandam̄ reñgin̄yq̃ai. E mandam̄ segi reñgin̄yq̃asai. E mandam̄ ti lan̄ ti reñgin̄nrq̃ai.” <sup>27</sup> A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga q̃alieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej q̃aji di taq̃al breinjrim nan̄gi torei koboq̃ab. Ingi ingi di agi Qotei na reñgin̄nrq̃as. Yimqa ingi ingi a na reñgin̄nrq̃asai q̃aji di gaigai sq̃ab.

<sup>28</sup> Qotei a gago Mandor Koba sosiq̃ iga taq̃atgeq̃nu. Aqa kumbra di reñgin̄qa keresai. Deqa iga Qotei bin̄iyiq̃nsim kumbra a tulan̄ areareteq̃nu q̃aji dena a qa louoq̃nsim aqa ñam soq̃toq̃nsim ulaoq̃nsim aqa sorgom̄q̃ di sq̃om. <sup>29</sup> Iga degyq̃om. Di kiyaqa? Gago Qotei a ñamyuwo bul ingi ingi kalil koiteleneq̃nu q̃aji.

## 13

*Niñgi segi segi qa qalaq̃alaiyo kumbra yoq̃niy*

<sup>1</sup> O ijo Kristen was, bati gaigai niñgi segi segi qa qalaq̃alaiyo kumbra yoq̃niy. <sup>2</sup> Qure bei q̃aji tamo nan̄gi nun̄go meq̃ boq̃nib niñgi na oq̃nsib gerereinjroq̃niy. Kumbra di niñgi urataib. Niñgi q̃alie, qure bei q̃aji tamo nan̄gi nami nun̄go moma qudei nan̄go meq̃ beq̃nab tamo bole edegoq̃nsib gerereinjroq̃neb. Ariya nan̄gi tamo sai. Nan̄gi lan̄ angro.

<sup>3</sup> Qotei aqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi tonto talq̃ di unub deqa niñgi nan̄gi uratnjraib. Niñgi nan̄gi qa are q̃aloq̃nsib koba na tonto talq̃ di sobulosib nan̄gi gereinjroq̃niy. Kristen tamo qudei nan̄gi j̄eu tamo nan̄gi na jaq̃atin̄ en̄jreq̃nub deqa niñgi nan̄gi qa dego are q̃aloq̃nsib koba na jaq̃atin̄ obuloq̃nsib nan̄gi gereinjroq̃niy. Niñgi q̃alie, j̄eu tamo nan̄gi na nun̄go j̄ejamu dego ugeugeiyqa kere.

<sup>4</sup> Tamo a un̄atq̃as di kumbra bole. Un̄a a tamotq̃as di dego kumbra bole. Deqa niñgi kumbra di ugetaib. Niñgi kumbra di gerere taq̃atosib Qotei aqa ñamgalaq̃ di jiga saiq̃oji soq̃niy. Niñgi q̃alie, tamo un̄gasari sambala kumbra yeq̃nub q̃aji nan̄gi Qotei na awai uge en̄jr̄q̃as.

<sup>5</sup> Niñgi silali qa mamaul̄ngaiq̃. Niñgi endegsib maroq̃niy, “Iga silali ti ingi ti kiñala eq̃num di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratm̄q̃asai. E ni q̃oreim̄q̃asai dego.” <sup>6</sup> Deqa iga gago are siñgilatoq̃nsim endegsi maroq̃nq̃om,

“Tamo Koba a na e aq̃aryaibeq̃nu.

Deqa e ulaq̃asai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

*Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai*

<sup>7</sup> O ijo was ningi quiy. Kristen gate nanği Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merngeqñub. Osib Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeqñub. Nanço kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqñiy.

<sup>8</sup> Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. <sup>9</sup> Deqa tamo qudei nanği bosib anjam utru segi segi na nunço are tigeltetñgibqa ningi nanço anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyeqñu aqa kumbra dena nunço are singilatetñgoqneme. Ariya tamo qudei nanği mareqñub, “Iga inği uyo na gago are singilatoqñqom.” Di gisanj. Kumbra di lanja jejamu qa kumbra. Inği uyo dena tamo nanği yala aqaryainjrosaieqñu.

<sup>10</sup> Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanği atra tal namij miligiq di waueqñub. Deqa nanği atra bijal bunuj dena inği uyqa keresai. <sup>11</sup> Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanço une kobotetñjrqa maroqñsiq wagme nanço leñ oqñsiq Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gileqñu. Atra tamo nanği olo wagme nanço damu osi aiyooqñsib qure qalaq di atoqñsib koiteleneqñub. <sup>12</sup> Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatin osiq aqa segi leñ bilentosiq tamo ungasari nanği qa moiyej. Aqa leñ dena a na tamo ungasari nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanği qa moiyej. <sup>13</sup> Deqa iga dego qure qalaq aiyooqñsim Yesus aqa areq di brantoqñsim a ñam uge osiq jemaiey dego kere iga ñam uge oqñqom. <sup>14</sup> Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiçoji lanja unum. Mondon iga lanj qureq oqñsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqñwajqa tariñeqñum. <sup>15</sup> Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjyoqñsim atraiyobuloqñqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqñqom. <sup>16</sup> O ijo was, ningi na tamo ungasari nanği kumbra bole bole enjroqñiy. Nanği inği qudei qa truquoqñibqa ningi na aqaryainjroqñiy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqñqab. Yim Qotei a nunço kumbra deqa tulanj arearetoqñqas.

*Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqñu*

<sup>17</sup> Nunço Kristen gate nanği na nunço qunuj taqateqñub. Mondon nanği nango wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanço medabu geregere dauryoqñsib nanço sorgomq di soqñiy. Ningi degyqab di nanği are gulbe na ningi taqatñgwasai. Nanği arebolebole na ningi taqatñgwab. Osib nanği are gulbe saiçoji sosib ningi geregere aqaryaingoqñqab.

<sup>18</sup> Ningi iga qa Qotei pailyoqñiy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqñum. <sup>19</sup> Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailiybqa a na gam waqtetbimqa e nunçoq urur boqujatqai.

<sup>20</sup> Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanço Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanği agi iga. Aqa leñ aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. <sup>21</sup> Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqñiy. A gago are miligi gereiyet-gimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulanj areareteqñu qaji di yoqñqom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

*Anjam getento*

<sup>22</sup> O ijo was, e na ningi singilatɲgwajqa deqa anjam truɲuyala endi neɲgrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoɲniy. <sup>23</sup> E ningi endegsi mernɲwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bɲas di aqo aiyel ombla na nuɲgoq bosim nuɲgwom.

<sup>24</sup> Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil naɲgi ti Qotei aqa tamo unɲasari kalil naɲgi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji naɲgi na dego ningi kaiyeiɲgonub.

<sup>25</sup> Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

## JEMS

<sup>1</sup> E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo leŋ agi ninŋi. O was ninŋi kalil kaiye. E na anjam endi nenŋrenyosim nunngoq qarinyonum. Ninŋi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

*Iga gulbe qoboieqnum dena iga sinŋila eqnum*

<sup>2</sup> O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ninŋi gulbe deqa tulaŋ areboleboleinŋim soqniy. <sup>3</sup> Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ninŋi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ninŋi qalie, gulbe dena ninŋi sinŋilatnŋeqnaqa ninŋi gulbe qoboieqnum. <sup>4</sup> Deqa ninŋi bati gaigai sinŋila na tigelosib gulbe qoboieqniy. Ninŋi degyqab di ninŋi Qotei aqa kumbra bei qa truquonqasai. Ninŋi tulaŋ kere na sqab.

*Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas*

<sup>5</sup> Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ninŋi qalie, Qotei a tamo unŋasari kalil nanŋi inŋi bole bole enjreqnu. Nanŋi Qotei pailyeqnab a nanŋi qa olo nŋirinosaieqnu. <sup>6</sup> Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na inŋi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo sinŋilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aiyeqnu dego kere tamo are gulbeiyeqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo sinŋilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo sinŋilatosieqnu. <sup>7</sup> Tamo Koba a na tamo deqaji nanŋi inŋi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanŋi endegsib are qalaib, “Iga inŋi bole bole oqnoqom.” Di sai. <sup>8</sup> Nanŋi areqalo aye aiyeltoqnsib kumbra laŋa laŋa yeqnub deqa Qotei na nanŋi inŋi bei enjrqasai.

*Jems a ñoro tamo ti tamo inŋi saiqoji nanŋi ti anjam minjrej*

<sup>9</sup> Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaqa? A Qotei aqa nŋamgalaq di ñam koba ti unu deqa. <sup>10</sup> Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaqa? A Qotei aqa nŋamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanŋi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanŋi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab. <sup>11</sup> Iga qalie, seŋ oqsim kanŋanŋamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanŋi ñoro koba ti unub qaji nanŋi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenosib koboqab.

*Qotei na iga are qametgosaieqnu*

<sup>12</sup> Tamo unŋasari gulbe qoboieqnsib sinŋila na tigelejunub qaji nanŋi areboleboleinjreme. Mondonŋ Qotei a nanŋi qa tulaŋ arearetim awai boledamu enjrim nanŋi nŋabile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanŋi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. <sup>13</sup> Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametima a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. <sup>14</sup> Gago segi segi are miligi tigelosiqsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanŋeqnu. <sup>15</sup> Gago are miligi

tigeleqnu di unja a gumanjeqnu dego kere. Bunuqna unja a angroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiga une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

<sup>16</sup> O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisanqaim deqa ningi une kalil uratiny. <sup>17</sup> Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga lanja elenjeqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A serj qunun bul sai. Serj qunun a olekobaoqnsiga olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. <sup>18</sup> A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjnrejrunum.

### *Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai*

<sup>19</sup> O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq. <sup>20</sup> Tamo nanji urur minjin oqetnjreqnu qaji nanji Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. <sup>21</sup> Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nunjo segi nam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nunjo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nunjo qunun oqas. <sup>22</sup> Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ningi lanja quqwab di ningi nunjo segi jejamu gisanjqab. <sup>23</sup> Tamo bei a Qotei aqa anjam lanja quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. <sup>24</sup> A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. <sup>25</sup> Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiga dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanji dal anjam di geregere peleiyoqnsib dauryoqnsiq di Qotei a nanjo wau kalil boletqnsas. Ariya tamo nanji dal anjam di lanja qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanjo wau bei boletqasai.

<sup>26</sup> Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanjqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a lanja loueqnu. <sup>27</sup> Iga Kristen tamo ungasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na angro mandum nanji ti unja qobul nanji ti geregereinjroqnsim nango gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa njamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

## 2

### *Ningi na tamo kalil nanji turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rianj koba ti unu. Ningi a qa nunjo areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi mernqwai. Ningi na tamo nam ti nanji areinjroqnsib olo tamo nam saiqoji nanji qoreinjroqnaib. <sup>2-3</sup> Nunjo kumbra agiende. Noro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrin gol na gereiyo qaji di jigsim nunjo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa nam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa nam aguq atsib minjqab, “Ni

qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.” <sup>4</sup> O ijo was, ningi kumbra degyeqnub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nanqi lanja peginjreqnub.

<sup>5</sup> O ijo was bole, ningi quiy. Tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanqi Qotei na giltjnrej deqa nanqi torei a qa nango areqalo singilateqnub. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo ungasari e qalaqalaibeqnub qaji nanqi di e na taqatnjrsiy nanjo Mandor Koba sqai.” <sup>6</sup> O ijo was, ningi kiyaaq tamo ingi ingi saiqoji nanjo ñam aguq ateqnub? Ningi are qaliy. Yai nanqi na ningi ugeugeingqnsib nunjo jejamuq di une enjoqnsib ningi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltneqneq? Ñoro tamo nanqi na ningi degneqneq. <sup>7</sup> Tamo nanqi dena Yesus aqa ñam boledamu misilinyeqnub. Ñam di agi Qotei a nunjoq di atej unu.

<sup>8</sup> Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere tamo ungasari nanqi degsim gereinjroqnime.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab. <sup>9</sup> Ariya ningi na tamo qudei nanqi areinjroqnsib olo tamo qudei nanqi qoreinjreqnub di ningi une ateqnub. Deqa ningi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonub. <sup>10</sup> Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas. <sup>11</sup> Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyyotaim.” Bole, ni tamo bei aqa unja jejamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyyotam di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam. <sup>12</sup> Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was ningi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ningi nunjo anjam maro ti nunjo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy. <sup>13</sup> Ningi tamo nanqi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ningi qa dulqasai. Ariya ningi tamo nanqi qa duloqneqab di une pegiyo bati qa ningi une saiqoji sqab.

*Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babtoqnqas*

<sup>14</sup> O ijo was ningi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqnu. Lanja medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai. <sup>15-16</sup> Kristen was bei a gara saiqoji kiyo ingi saiqoji kiyo soqnimqa nunjo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim ingi uysim menetmim soqne.” A anjam segi lanja minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. <sup>17</sup> Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatqasim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga lanja gago areqalo Yesus qa singilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu lanja unu dego bul sqom.

<sup>18</sup> Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatqasim kumbra bole dego turtosiy yoqneqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqnum.’ <sup>19</sup> Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge nanqi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqneq. <sup>20</sup> Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E



Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laña medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.”<sup>21</sup> O ijo was ningi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa angro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minjej, “Ni degyonum deqa ni ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.”<sup>22</sup> Ningi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji di taqyosiq tulañ keretej.<sup>23</sup> Deqa Qotei aqa anjam bei nami nenjrenjyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na minjej, ‘Ni ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.’”<sup>24</sup> Deqa ijo was ningi qalie, tamo nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosib ariya nanji olo kumbra bole bei babtqasai di nanji Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqá keresai. Tamo nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji nanji segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

<sup>25</sup> Ningi sambala uña Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nanji qarinjnrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nanji na tamo aiyel nanji di ñumqa laqnab Rahap a nanji aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osornjrnaqa nanji jeu tamo nanji alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ñamgalaq di uña bole une saiqoji soqnej.<sup>26</sup> Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqas.

### 3

#### *Iga gago segi medabu geregere taqatqom*

<sup>1</sup> O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanji anjam palontoqnaib. Ningi qalie, mondonj une pegiyu batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nanjo wau qa geregere peginjrqas.<sup>2</sup> Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago banj ti singa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom.<sup>3</sup> Iga hos nanjo medabuq di sil atoqnsim nanji titnjreqnam nanji iga daurgeqnum. Iga nanjo medabu segi ojeqnam nanjo jejamu dego iga daurgeqnu.<sup>4</sup> Ningi qobun uniy. Qobun a tulañ kobaquja. Aqa kuñi tulañ kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobun tutqa laqnaqa qobun aqa abu na kuñi ojoqnsiq tingiteqnaq qobun a dauryoqnsiq gileqnu.<sup>5</sup> Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, ñamyuwo yusiq tulañ kobaqujaoqnsiq ñamtañ kalil yueleneqnu.<sup>6</sup> Gago medabu a ñamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulañ jigatqom. Mondonj tamo nanji ñamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulañ ugeugeiyeqnu.<sup>7</sup> Ningi wagme nanji qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum.

<sup>8</sup> Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleñeqnum. Amal uge na tamo nanği uñinjqroqnsib moiyoñjreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. <sup>9</sup> Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo uñgasari nanği misiliñjreqnum. Tamo uñgasari nanği di Qotei na gereinjrasiqa aqa segi so boleq di atej. <sup>10</sup> Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleñeqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. <sup>11</sup> Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. <sup>12</sup> Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

*Tamo powo bole ti unub qaji nanği kumbra bole bole yoqnebe*

<sup>13</sup> Nungo ambleq di tamo qudei nanği qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanği nanço segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo uñgasari nanği nanço kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nanği tamo bole.” <sup>14</sup> Ariya ninği olo nunço segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjoqnm diqoqnaib. Ninği degyqab di ninği gisañ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. <sup>15</sup> Osib ninği powo uge ti sqab. Powo deqaji lañ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. <sup>16</sup> Ninği quiy. Tamo uñgasari nanği nanço segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjqroqnm diqoqnqab di nanği so tulañ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab. <sup>17</sup> Ariya tamo uñgasari lañ goge na powo eqnub qaji nanği kumbra tulañ bolequja yeqnum. Nanği kumbra jigat dauryosaieqnum. Nanği lawo na sosib tamo nanği jinga na gereinjqroqnsib nanği qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanği na tamo kalil nanği turtnjqroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanği laña babañ na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnum. Nanği bole dauryeqnum. <sup>18</sup> Tamo deqaji nanği lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tinñin babteqnum. Inği meli branteqnu dego kere.

## 4

*Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas*

<sup>1</sup> O ijo was, ninği qudei nunço segi jejamu qa areboleboleinjeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugnjeqnu. Utru deqa ninği qotoqnsib ñirinjkobaeqnum. Kumbra di nunço jejamu miligiq di singila na waueqnu. <sup>2</sup> Ninği inği inği koba oqajqa tulañ arearetñjeqnaqa mamaulñjeqnu. Ariya ninği inği inği di osaieqnum deqa ninği qoto tigeltoqnsib tamo ñumeqnum. Ninği inği inği di osaieqnum di aqa utru agiende. Ninği Qotei pailyosaieqnum deqa. <sup>3</sup> Ninği qudei inği inği qa Qotei pailyoqnsib ariya ninği inği inği di osaieqnum. Di kiyaaqa? Ninği nunço segi jejamu qa areboleboleinğwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnum deqa. <sup>4</sup> Uña bei na aqa gumbuluñ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnum dego kere ninği Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnum. Ninği quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ninği di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas are qalqas di a Qotei jeutqas. <sup>5</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenjyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di

atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ningi anjam di lanja sa anjam edegaib.

<sup>6</sup> Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nango segi ñam soqteqnu qaji nanngi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nango segi ñam aguq ateqnub qaji nanngi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” <sup>7</sup> Deqa ijo was, ningi nunngo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ningi uratngosim ulanqas. <sup>8</sup> Ningi Qotei jojomyoqniy a kamba dego ningi jojomngoqnas. O une tamo, ningi quiy. Tamo nanngi nango ban yansoqnsib jiga koboteqnu dego kere ningi nunngo are miligi gereiyosib bulyoqniy. Ningi areqalo aiye ayelteqnu qaji olo nunngo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. <sup>9</sup> Ningi nunngo une qa are gulbeingonim akamugetoqniy. Od, ningi nunngo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunngo arebolebole kobotosib olo are gulbeingonime. <sup>10</sup> Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nunngo segi ñam aguq atoqniy. Ningi degyqab di a na nunngo ñam olo soqtetngwas.

*Ningi nunngo Kristen was nanngi uge qa minjraib*

<sup>11</sup> O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi anjam uge minjrqa kiyo nango une qa nanngi peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqnub di ningi dal anjam dauryqa urateqnu. <sup>12</sup> Qotei a segi na dal anjam bajtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanngi elenqa kere. A na qujai nanngi padaltnjrqa kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo ungasari nanngi peginjreqnub? Di kumbra uge.

*Ningi nunngo segi ñam soqtoqnaib*

<sup>13</sup> Ningi qudei endegsib mareqnu, “Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wausim olo bqom.” <sup>14</sup> Ningi degsib mareqnu. Ariya nebe kumbra kiye nunngoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab. <sup>15</sup> Deqa ningi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.” <sup>16</sup> Kiyaaq ningi qudei olo nunngo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnu? Nunngo kumbra di uge. <sup>17</sup> Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

## 5

*Tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi awai ugedamu oqab*

<sup>1</sup> O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunngoq boqnaqas. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. <sup>2</sup> Nunngo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbin na nunngo gara kalil dego ugeugeiyqo. <sup>3</sup> Nunngo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondon baisuwi dena nunngo une boleq atsim ñamyuwo bulosim nunngo jeamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab. <sup>4</sup> Ningi quiy. Nunngo wau tamo nanngi nunngo inngi meli gentoqnsib nunngo banq di ateqnub ningi na kamba olo nanngi gisanjnroqnsib awai oto nunngo segi qa getentoqnsib oto segi nanngi enjreqnub. Deqa nanngi maoqnsib endegsib Qotei pailyeqnu, “O Tamo Koba, nanngi iga kumbra uge degsib egeqnu.” Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nango pailyo di queqnu. Deqa mondon a na ningi awai uge enqwas. <sup>5</sup> O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqnsib nunngo segi jeamu qa areboleboleingeqnaqa inngi

koba uyeqñub. Deqa mondonj Qotei na ningi lungwas. Kaja nanjo jejamu diq diqeqnaq nanjo mandor nanji na ñumeqñub dego kere Qotei na ningi lungwas. <sup>6</sup> Nunjo kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanjo jejamuq di une qametnjroqñsib ñumeqñub. Ariya nanji na kamba olo ningi gotranjgosaieqñub.

*Ningi gulbe qoboioqñsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqñiy*

<sup>7</sup> Deqa ijo was, ningi nunjo are miligi singilatoqñsib gulbe qoboioqñsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqñiy. Ningi asgingaiq. Ningi wau lanja nanji bul soqñiy. Ningi qalie, wau lanja nanji asginjrosaieqñu. Nanji inji yagoqñsib awa qa tariñeqñub. Awa beqnaqa inji melieqnaqa nanji inji meli di oqñsib uyeqñub. <sup>8</sup> Dego kere ningi nunjo are miligi singilatoqñsib gulbe qoboioqñsib tariñoqñiy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomqo deqa ningi degyoqñiy.

<sup>9</sup> O ijo was, ningi Qotei aqa tamo unjasari qudei nanji qa njirinoqñsib yomuoqñab. Qotei a nunjo une di unsim ningi pegiño uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.

<sup>10</sup> O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji qa are qaliy. Nanji nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqñeb deqa jeu tamo nanji na nanji ugeugeinjroqñeb. Ariya nanji Qotei aqa anjam marqa ulaosaiqñeb. Nanji nanjo are miligi singilatoqñsib jaqatinj oqñsib gulbe di qoboioqñeb. <sup>11</sup> Ningi quiy. Iga endegsi mareqñum, “Tamo unjasari gulbe qoboioqñsib singila na tigelejunub qaji nanji Qotei na taqatnjreqñu. Deqa nanji areboleboleinjreqñu.” Ningi Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a singila na tigelosiqqa gulbe kobaquja qoboioqñeb. Ningi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqñsiqua iga qa are boleyeqñu.

*Ningi anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib*

<sup>12</sup> O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ningi anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib. Ningi lanj qure aqa ñam na anjam singilataib. Ningi mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ningi od qa segi mariy. Ningi said qa segi mariy. Ningi degyqab di Qotei na ningi awai uge bei enjwasai.

*Tamo nanji kumbra bole bole yeqñub qaji nanjo pailyo singila koba*

<sup>13</sup> Nunjo ambleq di tamo qudei nanji jaqatinj eqñub kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanji nanjo jaqatinj deqa Qotei pailyoqñebe. Nunjo ambleq di tamo qudei nanji areboleboleinjreqñu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanji Qotei qa louoqñsib aqa ñam soqtoqñebe. <sup>14</sup> Nunjo ambleq di tamo qudei nanji mainjreqñu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanji Kristen gate nanji metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanjo gateq di ban atetnjrsib gorenj bilentosib nanji qa pailyebe. <sup>15</sup> Nanji Tamo Koba a qa nanjo areqalo singilatosib pailyoqñeb di a na tamo mainjro qaji nanji olo tigeltnjrqas. Osim nanji une yoqñeb degamqa a na nanjo une kalil dego kobotetnjrqas. <sup>16</sup> Deqa ijo was, ningi nunjo segi segi une palontoqñsib Kristen was nanji ubtosib minjroqñiy. Osib ningi segi segi qa Qotei pailyoqñiy. Yim a na ningi boletnjwas. Tamo nanji kumbra bole bole yeqñub qaji nanjo pailyo di singila koba. Deqa nanji pailyeqñab Qotei a quoqñsiqua nanjo anjam dauryeqñu. <sup>17</sup> Ningi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqñeb, “O

Qotei, ni na lan getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na lan getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. <sup>18</sup> Onaqa Elaija a olo pailyonaqa lan waqonaqa awa bej. Bosiq ingi ingi kalil melielenej.

*Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas*

<sup>19</sup> O ijo was ningi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. <sup>20</sup> Ningi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qununj moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

## 1 PITA

<sup>1</sup> E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenjrenjosim nungoq qarinyonum. <sup>2</sup> Tulan nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq giltınej. A degyej. Di kiyaga? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atımqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa len aiyej qaji dena ningi yansıgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulan boleiyımqa ningi gegerere lawo na soqniy.

*Qotei a nambile boledamu lan goge dia iga gereiyetgej unu*

<sup>3</sup> Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa nıam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulan dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga sıngilatgeqnu deqa iga ınđi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tariñoqnsim unum. <sup>4</sup> ınđi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lan goge dia ningi gereiyetınej unu. <sup>5</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei aqa sıngila kobaquja na ningi taqatınejunu. Deqa dıno batıamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

<sup>6</sup> Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulan areboleboleınejnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatıı engeqnu di unqum. Sokińala gulbe di olo koboqas. <sup>7</sup> Gulbe deqaji nungoq boqnimqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole sıngilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yımqa mondon dıno batıamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulan areboleboleiyim ningi bıınjıgosim nıam koba enqwas. Iga qalie, gol a ınđi tulan boledamu. Tamo nanđi nıamyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa sıngilateqnu qaji di tulan bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulan bunıejunu. <sup>8</sup> Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnub. Ariya ningi a tulan qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo sıngilatoqnsib a qa tulan areboleboleınejnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulan bunıejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai. <sup>9</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

<sup>10</sup> Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanđi nami maroqneb. Nanđo anjam di aqa utru nanđi qalieqa osib deqa gegerere nıamoqnsib wauoqneb. <sup>11</sup> Kristus aqa Mondor a nanđo are miligiq di sosisqa nanđo medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatıı osim moısım olo subq na tigelosım lan qureq oqsim dia a nıam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nanđi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bıqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bıqas?” <sup>12</sup> Onaqa Qotei na kamba nanđi endegsi mınjrej, “Anjam ningi mareqnub qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanđi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarinyonaqa lan goge na aisıq

Qotei aqa anjam maro tamo nan̄gi singilatn̄jroqnej. Yeqnaqa nan̄gi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib nin̄gi mern̄goqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lan̄ an̄gro nan̄gi geregere qalieqajqa are koba unu.

*Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej*

<sup>13</sup> Deqa nin̄gi nun̄go walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon̄ Jesus Kristus a olo lan̄ qureq na brantosim nin̄gi qa are boleiyqajqa deqa tariñoqnsib soqniy. <sup>14</sup> Sosib nin̄gi an̄gro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami nin̄gi Qotei qaliesai deqa nin̄gi nun̄go areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini nin̄gi kumbra di olo dauryaib. Uratiy. <sup>15</sup> Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa nin̄gi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na nin̄gi met̄gej. <sup>16</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb unu, “Nin̄gi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

*Kristus aqa len̄ aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej*

<sup>17</sup> Nin̄gi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa n̄amgalaq di tamo un̄gasari kalil nan̄gi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nan̄go une qa pegin̄reqnu. A nan̄go segi segi wau unoqnsiq dena nan̄gi pegin̄reqnu. Deqa nin̄gi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy. <sup>18</sup> Nin̄gi qalie, nami nin̄gi nun̄go moma nan̄go kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nun̄go uneq na nin̄gi awain̄gej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na nin̄gi awain̄gosai. <sup>19</sup> Kristus aqa len̄ aiyej qaji dena nin̄gi awain̄gej. Kristus aqa len̄ di tulan̄ bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nan̄go jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. <sup>20</sup> Tulan̄ nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a nin̄gi qa osiq Kristus qarinyonaq bej. <sup>21</sup> Bosiq nin̄gi aqaryain̄gej deqa nin̄gi Qotei qa nun̄go areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan̄ qureq oqsic dia ñam kobaquja ej. Utru deqa nin̄gi Qotei qa nun̄go areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib unub.

*Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom*

<sup>22</sup> Nin̄gi anjam bole dauryosib nun̄go qunun̄ yansobuleb. Utru deqa nin̄gi na nun̄go Kristen was nan̄gi bole qalaqalain̄reqnub. Ariya kumbra di nin̄gi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. <sup>23</sup> Nin̄gi in̄gi meli bulosib n̄ambile bunuj eb. In̄gi meli ugeqas qaji dena nin̄gi n̄ambile osai. In̄gi meli gaigai sqas qaji dena nin̄gi n̄ambile eb. In̄gi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di n̄ambile ti. A gaigai sqas. <sup>24</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb unu, “Tamo un̄gasari nan̄gi mandamq endi bati olekoba sqasai. Nin̄ a gaigai kan̄graneqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq ulon̄eqnu dego kere tamo un̄gasari nan̄gi urur koboqab. Nan̄go ñam balamtamo aqa so bulosim ulon̄qas. <sup>25</sup> Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Jesus aqa anjam maro tamo nan̄gi palontoqnsib nin̄gi mern̄goqneb.

## 2

<sup>1</sup> Niŋgi ŋambile bunuj eb deqa niŋgi kumbra uge kalil uratiy. Gisaŋ anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di niŋgi torei uratekritiy. <sup>2</sup> Iga qalie, aŋro mom naŋgi muŋgum qaŋ uyqajqa qarn-jreqnu. Dego kere niŋgi muŋgum qaŋ bolequja Qotei aqaŋ na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Muŋgum qaŋ di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Muŋgum qaŋ dena nuŋgo qunuŋ aqaryaiyimqa niŋgi tulaŋ boleosisi ŋingilaqab. Yim Qotei na niŋgi elenqas. <sup>3</sup> Tamo Koba a na niŋgi kumbra bole eŋgeqnu. Aqa kumbra di niŋgi uyo oneiyiqnsib mareqnu, “Bole.”

<sup>4</sup> Tamo Koba a tal ai bul ŋingila na tigelejunu. Tal ai di ŋambile unu. Niŋgi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqa marej, “Tal ai di tulaŋ bolequja.” <sup>5</sup> Niŋgi dego tal ai bul ŋambile unub. Qotei aqa Mondor na niŋgi aqa segi tal sqa marsiqa niŋgi gereiŋgeqnu. Deqa niŋgi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ŋam na nuŋgo segi jejamu Qotei atraiyoqniŋ a niŋgi qa tulaŋ arearetoqnas.

<sup>6</sup> Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Niŋgi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal ŋingilatqajqa deqa tumaq di tigeltim unu. Tal ai di tulaŋ bolequja. A ŋingila koba. E na Saion manaq di tigeltim unu. Deqa tamo naŋgi tal ai di osib naŋgo areqaloq di ŋingilatqab di naŋgi jemainjrqasai.” <sup>7</sup> O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo ŋingilateqnu deqa niŋgi mareqnu, “Tal ai di tulaŋ bolequja.” Ariya tamo naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo ŋingilatosaieqnu qaji naŋgi tal ai di uge qa mareqnu. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,

“Tal gereiyo qaji tamo naŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltim unu.”

<sup>8</sup> Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib neŋgreŋyeb, “Tamo qudei naŋgi tal ai di quraqyoqnsib maŋgaleqnu.” O ijo was, tamo naŋgi di Qotei aqa anjam gotraŋyeqnu. Utru deqa naŋgi tal ai di quraqyoqnsib maŋgaleqnu. Qotei a nami marej, “Naŋgi tulaŋ padalqab.”

<sup>9</sup> Ariya Qotei na niŋgi giltŋgej deqa niŋgi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib niŋgi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnu. Niŋgi aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ unub. A na niŋgi giltŋgej deqa niŋgi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnu. Nami niŋgi ambruq di soqneb deqa Qotei na niŋgi metŋgonaqa niŋgi ambru uratosib suwaŋoq beleŋeb. Suwaŋo di tulaŋ bolequja. <sup>10</sup> Nami niŋgi tamo uŋgasari laŋaj soqneb. Ariya bini niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari unub. Nami Qotei a niŋgi qa are boleiyosaiqnej. Ariya bini a niŋgi qa are boleiyeqnu.

### *Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom*

<sup>11</sup> O ijo was bole, niŋgi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e niŋgi endegsi merŋwai. Nuŋgo areqalo namij ti nuŋgo qunuŋ ti ombla qoteqnu. Deqa niŋgi nuŋgo areqalo namij torei qoreiyiy. <sup>12</sup> Bini niŋgi sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di unub. Deqa niŋgi naŋgo ŋamgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniŋ naŋgi nuŋgo kumbra di unoqnaqab. Unoqnsib naŋgo yomu anjam niŋgi qa mareqnu qaji di naŋgi uratosib mondonj une pegiyo bati qa naŋgi Qotei aqa ŋam soqtoqnaqab.



<sup>13</sup> O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanqi ti mandor kokba ti nanqo anjam dauryoqniy. <sup>14</sup> Osib tamo gate nanqo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanqi di agi mandor kokba nanqi na qarinjreqlab giloqnsib tamo unqasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi kamba awai uge enjreqlab. Osib tamo unqasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqo ñam soqtetnjreqlab. <sup>15</sup> Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqniqqa nanari tamo agi ningi yomuinqeqnub qaji nanqi nunqo kumbra di unsibqa nanqo anjam uge di olo uratosib mequmesqab. <sup>16</sup> Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, "Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqniqom." Ningi degsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kanqal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy. <sup>17</sup> Ningi tamo unqasari kalil nanqi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nunqo Kristen was nanqi qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nanqo ñam soqtetnjroqniy.

*Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatin qoboioqniqom*

<sup>18</sup> O kanqal tamo, ningi nunqo wau qa gate nanqo sorgomq di sosibqa nanqo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanqo anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nanqo anjam dego dauryoqniy. <sup>19</sup> Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nunqo wau qa gate nanqi laqa jaqatin enqwab di unqum. Ningi jaqatin di qoboioqniy. Yimqa Qotei a nunqo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas. <sup>20</sup> Ariya ningi wau uge yib nunqo wau qa gate nanqi deqa lunqib ningi jaqatin qoboioqniqab di Qotei a ningi awai bole enqwasai. Ningi wau bole yib nunqo wau qa gate nanqi na lunqib ningi jaqatin qoboioqniqab di Qotei a nunqo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

<sup>21</sup> Kristus a dego ningi aqaryainqwa osiqa jaqatin qoboioqniq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osornqej deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatin oqnsib soqniy. Qotei a ningi degyqa osiqa metnqej. <sup>22</sup> Kristus a une bei yosaiqnej. Aqa medabu na gisan anjam bei dego marosaiqnej. <sup>23</sup> Jeu tamo nanqi na a misilinqoqnsib anjam uge uge minjeqlab a deqa kamba anjam uge bei nanqi minjrosaiqnej. Nanqi a jaqatin koba yeqnab a deqa olo nanqi jaqatin enjraqajqa marosaiqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji. <sup>24</sup> Kristus a gago une kalil qoboioqniq aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ñamburbasq di iga qa gainqej. Iga moiyoqbulosim olo ñambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqniqajqa deqa osiqa ñamburbasq di iga qa gainqej. Jeu tamo nanqi na Yesus qalougetosib jaqatin koba yeb. Aqa jaqatin dena a na iga olo boletqej.

<sup>25</sup> Nami ningi kaja bul sosibqa nunqo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nunqo qunun geregere taqatejunu.

### 3

*Tamo unq wo nanqi kumbra bole yoqnebe*

<sup>1</sup> O unqasari, ningi nunqo gumbulun nanqo sorgomq di soqniy. Nunqo gumbulun qudei nanqi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unqum, ningi mequmesosib nanqo ñamqalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nanqi

unsib dena nan̄gi are bulyqab. <sup>2</sup> Niñgi degsib kumbra bole na wal-welosib nan̄go sorgomq di soqñib nan̄gi unsib marqab, niñgi un̄gasari bole. <sup>3</sup> Niñgi nun̄go jejamu walatqajqa are prun̄goqñaiq. Niñgi nun̄go gate pran̄yoqñsib wala bole bole gateq di jugoqñai. Osib kolilei na nun̄go jejamu walatoqñai. Gara wala ti dego jugoqñai. In̄gi in̄gi di laña jejamu qa wala. <sup>4</sup> Niñgi nun̄go are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Niñgi are bole na sosibqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi lawo na gereinjroqñiy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa ñamgalaq di tulañ boledamu. Wala di ugeqa keresai. <sup>5</sup> Agi Qotei aqa un̄gasari nami soqñeb qaji nan̄gi nan̄go are miligi degsib walatoqñeb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarin̄yoqñsib nan̄go gumbuluñ nan̄go sorgomq di soqñeb. <sup>6</sup> Niñgi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqñsiqa minjoqñej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa un̄gasari, niñgi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqñiy. Niñgi ulaaib. Niñgi kumbra bole yoqñqab di niñgi Sara aqa an̄gro tin̄tin̄ sqab.

<sup>7</sup> O tamo, niñgi dego areqalo bole dauryosib nun̄go ñauñ nan̄gi koba na geregere soqñiy. Nun̄go ñauñ nan̄gi tamo sai. Nan̄gi un̄a. Nango jejamu sin̄gila sai. Deqa niñgi lawo na nan̄gi kumbra bole bole osorn̄jroqñiy. Niñgi qalie, nun̄go ñauñ nan̄gi niñgi ti koba na ñabile gaigai sqab. Deqa niñgi nun̄go ñauñ nan̄gi geregereinjroqñiy. Niñgi kumbra degyqab di in̄gi bei na nun̄go pailyo getentqa keresai. Qotei a nun̄go pailyo quoqñqas.

*Niñgi gaigai kumbra bole yoqñiy*

<sup>8</sup> Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy niñgi endegsi mern̄gwai. Niñgi kalil koba na geregere are qujaitoqñsib tamo un̄gasari kalil nan̄gi qa duloqñiy. Osib niñgi segi segi qa qalaqalayo kumbra yoqñsib Kristen was nan̄gi qa are bolein̄goqñim nun̄go segi ñam aguq atoqñiy. <sup>9</sup> Tamo qudei na niñgi kumbra uge en̄gibqa niñgi kamba olo nan̄gi kumbra uge en̄jraib. Tamo qudei na niñgi anjam uge mern̄gibqa niñgi kamba olo nan̄gi anjam uge min̄jraib. Niñgi nan̄gi qa endegsib pailyoqñiy, “O Abu, ni na nan̄gi boletñjime.” Qotei a niñgi degyqa osiqa metñgej. Deqa niñgi degyibqa Qotei a kamba niñgi boletñgoqñqas.

<sup>10</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqñaiq. A gisañ anjam dego maroqñaiq.

<sup>11</sup> A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqñeme. Osim tamo un̄gasari kalil nan̄gi koba na lawo sqajqa sin̄gilaoqñeme.

<sup>12</sup> Tamo un̄gasari nan̄gi kumbra bole deqaji yoqñqab di Tamo Koba a na nan̄gi geregere taqatñjroqñqas.

Osim nan̄go pailyo dego quetñjroqñqas.

Ariya tamo un̄gasari kumbra uge uge yeqñub qaji nan̄gi Tamo Koba a na olo qoreinjroqñqas.”

*Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nan̄gi na iga jaqatin̄ egwab*

<sup>13</sup> O ijo was, niñgi kumbra bole bole yqajqa sin̄gilaoqñqab di tamo yai na niñgi olo ugeugein̄gwas? <sup>14</sup> Bole, niñgi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na niñgi jaqatin̄ en̄gwab. Di un̄gum. Niñgi deqa arebolebolein̄gem. Tamo nan̄gi dena niñgi ula en̄geqñub. Ariya niñgi nan̄gi ulain̄jraib. Osib are gulbein̄gaiq. <sup>15</sup> Niñgi nun̄go are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqñiy. Soqñibqa tamo qudei na niñgi endegsib nenem̄gwab, “Niñgi in̄gi bole kiye qa tarin̄yoqñsib deqa arebolebolein̄geqñu?” Degsib nenem̄gibqa

ningi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy. <sup>16</sup> Ariya ningi anjam singila na nanği minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanği anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa nřamgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa řnam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqniyb jeu tamo agi ningi misilingeqnub qaji nanği nunęo kumbra di unsib jemainjręas. <sup>17</sup> Deęa iga kumbra bole bole yoqniqom. Yoqnim Qotei a marim tamo qudei na iga jaęatın egoqniqab di kere. Ariya iga kumbra uęe uęe yimęa tamo qudei na iga jaęatın egwab di uęe. Iga deęyęasai.

*Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej*

<sup>18</sup> Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosiqa a une tamo nanęo padalo sawa osiq nanęo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joęsim Qotei aqaq oęwajęa deęa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deęa a olo moięa keresai. A tamo bulyosiqa mandamę endi sonaęa jeu tamo nanği na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiqa a mondor ti soęnej. <sup>19</sup> Sosiqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uęe uęe nanği Qotei aqa anjam palontosiq minjroęnej. <sup>20</sup> Noa aqa bati qa mondor nanği di Qotei aqa anjam gotranęoęneb. Bati deęa tamo unęasari nanęo kumbra uęe tulaņ kobaoęnej. Ariya Qotei a nanęo une qa urur kambatnjrosaięnej. A tarinęosiq sokobaiyonaęa Noa a qobun kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaęa tamo unęasari 8 segi qobun goęetosib sonabęa awa koba bosiqa ya tulaņ koba deę. Tamo unęasari 8 nanği di Qotei na eleņej deęa nanği bole soęneb. <sup>21</sup> Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanği yaq dena eleņej deęo kere ningi ya na yanso onabęa Qotei a ningi eleņej. Ya dena Qotei a nunęo jejamu qaji jiga yansetnjęosai. Ningi yanso osib Qotei pailyonab a nunęo pailyo di qusiqa nunęo are miligi qaji jiga yansetnjęej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ningi eleņej. <sup>22</sup> Kristus a laņ qureę oęej deęa bini a Qotei aqa baņ woę di awejunu. Deęa laņ anęro nanği ti laņ qaji mondor kokba ti laņ qaji singila ti kalil nanği Kristus aqa sorgomę di unub.

## 4

*Iga gago areqalo namij uratqom*

<sup>1</sup> Kristus na aqa segi jejamu osiqa jaęatın koba qoboiyosię moiyej. Deęo kere ningi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunęo segi jejamu osib jaęatın qoboiyesoqniy. Ningi deęyiy. Di kiyaaęa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaęatın qoboiyęas di a une uratęas. <sup>2</sup> Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoęnięas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryęasai. <sup>3</sup> Ningi qalie, sawa bei bei qaji nanği kumbra uęe uęe yęajęa tulaņ arearetnjreęnu. Nami ningi deęo nunęo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uęe uęe yoęneb. Sawa bei bei qaji nanęo kumbra agiende. Nanği sambala kumbra yęajęa are prugnjreęnu. Qolo jigeęqnaęa nanği ya uęe uyoqnsib alanękobaoqnsibqa nanarioqnsib laęnub. Osib Qotei aqa dal anjam gotranęoqnsib gisaņ qotei nanği binjnreęnub. <sup>4</sup> Nami ningi nanği daurnjrsib koba na kumbra uęe uęe deęaji yoęneb. Ariya bini ningi kumbra di urateęnub deęa nanği na ningi nunęoqnsib tulaņ prugoqnsib ningi misilingeqnub. <sup>5</sup> Mondonę sawa bei bei qaji nanği di Qotei aqa ulatamuę di tigelosib nanęo une kalil babtosib minjib a quęwas. Bati deęa Qotei na tamo nřambile so qaji nanği ti tamo moreņo

qaji nan̄gi ti peginjrqas. <sup>6</sup> Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nan̄gi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo nan̄gi di jejamu ti sonab Qotei na nan̄gi peginjrej. Ariya mondon nan̄gi olo n̄abile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

*Qotei a nin̄gi wau segi segi en̄gej*

<sup>7</sup> Mandam ti in̄gi in̄gi kalil ti koboqajqa bati jojomoqo. Deqa nin̄gi areqalo bole ti sosib nun̄go kumbra kalil geregere taqatoqniy. Nin̄gi degyqab di nin̄gi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqnaqab. <sup>8</sup> E anjam kobaquja bei dego nin̄gi endegsi merngit quiy. Nin̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu. <sup>9</sup> Deqa Kristen was nan̄gi nun̄go talq boqnbqqa nin̄gi nan̄gi oqnsib geregereinjroqniy. Nin̄gi nan̄gi aqaryainjrqajqa asgingaiq. <sup>10</sup> Qotei a nin̄gi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi en̄gej. Deqa nin̄gi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo un̄gasari nan̄gi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy. <sup>11</sup> Nin̄gi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontoqniy. Nin̄gi qudei tamo un̄gasari nan̄gi aqaryainjrqqa wau osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nan̄gi yeqnuv qaji di tamo un̄gasari nan̄gi na unoqnsib Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjyoqnaqab. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila ti sqas. Bole.

*Kristus a jaqatin̄ qoboijej dego kere iga jaqatin̄ qoboieqnum*

<sup>12</sup> O ijo was bole, gulbe ugedamu n̄amyuwo bulosiq nun̄goq beqnu. Nin̄gi deqa tulan̄ prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaiqnej.” Nin̄gi degsib are qalaib. Nin̄gi nun̄go areqalo Kristus qa bole singilateqnuv kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nun̄goq beqnu. <sup>13</sup> Kristus a nami jaqatin̄ qoboijej dego kere nin̄gi jaqatin̄ qoboieqnuv. Nin̄gi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon̄ Kristus a rian̄ koba ti brantimqa bati deqa nin̄gi olo tulan̄ areboleboleingim sqab. <sup>14</sup> Nin̄gi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na nin̄gi misilingwab di un̄gum. Nin̄gi deqa areboleboleingem. Nin̄gi qalie, Qotei aqa Mondor rian̄ ti unu qaji a na nin̄gi betern̄gejunu. <sup>15</sup> Ariya nin̄gi tamo ñumibqa kiyo, in̄gi bajin̄ibqa kiyo, tamo nan̄gi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin̄ engwab di kere engwab. Deqa ijo was, nin̄gi kumbra uge di yaib. <sup>16</sup> Nin̄gi ñam Kristen ojesoqniy tamo qudei na ñam deqa jaqatin̄ engwab di kere. Nin̄gi deqa jemaingaiq. Nin̄gi tulan̄ areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

<sup>17</sup> Une pegiyo bati jojomoqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo un̄gasari Qotei aqa anjam bole gotran̄yeqnuv qaji nan̄gi a na peginjrsim awai tulan̄ ugedamu enjrqas. <sup>18</sup> Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Qotei na tamo un̄gasari kumbra bole bole yeqnuv qaji nan̄gi elen̄qajqa ban̄gi koba. Deqa iga qalieonum, tamo un̄gasari Qotei qoreiyosib une yeqnuv qaji nan̄gi a na elen̄qajqa olo tulan̄ ban̄gi koba.” <sup>19</sup> Deqa ijo was, Qotei a are soqnim nin̄gi qudei jaqatin̄ oqab di kere. Nin̄gi nun̄go segi jejamu osib Qotei aqa ban̄q di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

## 5

*Kristen gate nanġi na Qotei aqa tamo unġasari nanġi geregere taqatnjro-qnebe*

<sup>1</sup> O Kristen gate kalil, e ninġi anjam endegsi mernġwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi njamdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji inġi bole bole ninġi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ninġi wau endegyiy. <sup>2</sup> Ninġi Qotei aqa tamo unġasari nanġi geregere taqatnjriy. Nanġi kaja bul unub deqa Qotei na nanġi joqsiqa nunġo banq di atej. Qotei na ninġi wau di engej deqa ninġi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ninġi singila na waingibqa ninġi deqa wau di ojaib. Ninġi silali qa osib wau di ojaib. <sup>3</sup> Ninġi nunġo segi njam soqtosib Qotei aqa tamo unġasari nanġi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanġi joqsiqa nunġo banq di atej deqa ninġi kumbra bole na ti lawo na ti nanġi taqatnjriy. Yimqa nanġi nunġo kumbra di unsib ninġi daurnġwab. <sup>4</sup> Ninġi kumbra degyibqa mondon kaja nanġo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ninġi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

*Iga gago segi walwel geregere taqatqom*

<sup>5</sup> O anġro wala, ninġi Kristen gate nanġo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ninġi nunġo segi njam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjyeb unu, "Tamo unġasari nanġo segi njam soqtetqnu bati deqa Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unġasari nanġo segi njam aguq ateqnub qaji nanġi qa Qotei a olo are boleiyeqnu." <sup>6</sup> Deqa ninġi nunġo segi njam aguq atoqnsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nunġo njam olo soqtetnġwas. <sup>7</sup> Qotei a gaigai ninġi qa are koba qaleqnu. Deqa ninġi na nunġo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

<sup>8</sup> Ninġi nunġo segi walwel geregere taqatosib njam atoqnsib soqniy. Laion nanġi tulan lelenoqnsib tamo njam oqnsib uyeqnu dego kere nunġo jeu tamo Satan a gaigai tamo unġasari nanġi padaltnjrqajqa njam oqnsib laqnu. <sup>9</sup> Deqa ninġi Yesus qa nunġo areqalo singilatoqnsib Satan go-tranjoqniy. Ninġi qalie, ninġi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi degsib jaqatin eqnub. <sup>10</sup> Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa njam na ninġi metnġej deqa mondon ninġi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ninġi mandamq endi sokiñala jaqatin oqnsib koboamqa Qotei na ninġi olo boletnġgosim singilatnġgimqa ninġi gaigai singila na tigelesqab. <sup>11</sup> Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

*Anjam mutu qudei*

<sup>12</sup> Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqqa nenġrenjosiq nunġoq qarinyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ninġi qa are boleiyeqnu. E nunġo areqalo tigeltetnġgitqa aqa kumbra di ninġi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nenġrenjonum.

<sup>13</sup> Kristen was nanġi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanġi na ninġi kaiyeingonub. Agi nanġi ninġi ti Qotei na giltnġej. Mak a dego ninġi kaiyeingwo. Mak a ijo anġro bul. <sup>14</sup> Ninġi na nunġo Kristen was kalil nanġi segi segi kundoqnjsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ninġi kalil Kristus beteryejunub deqa ninġi lawo na soqniy. Bole.

## 2 PITA

<sup>1</sup> E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum. <sup>2</sup> Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanji aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulan boleiyosim nungo are latetjgeme.

*Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tintinj unub*

<sup>3</sup> Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga nambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulan keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej. <sup>4</sup> A na lan qure qa ingi bole bole iga egej. A nami ingi di iga egwa marej. Ingi di tulan boledamu. Mandam tamo ungasari nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreanu. Kumbra dena nanji ugetnjreanu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

<sup>5</sup> Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy. <sup>6</sup> Osib dena ningi nungo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. <sup>7</sup> Osib dena ningi nungo Kristen was nanji geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

<sup>8</sup> Kumbra bole deqaji nungoq di tulan kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nungo qalie di loumqa keresai. Qalie di nungoq di tulan singilaoqnsim gei gargekoba atelenqas. <sup>9</sup> Kumbra bole deqaji tamo qudei nanjoq di sosai deqa nanji nam qandimo bul unub. Nanji geregere nam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanji di nanjo une kobotetnjrej. Ariya nanji deqa olo are walnjreanu. <sup>10</sup> O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltjngosiq metjgej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tintinj sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqa keresai. <sup>11</sup> Qotei na gam waqtetjngonimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

<sup>12-13</sup> Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walngaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merngoqnsiy nungo areqalo tigeltetjngonqai. E kere degyeqnum. <sup>14</sup> E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej. <sup>15</sup> Deqa e ijo anjam endi ningi merngoqnsiy. Merngoqnsiy bunuqna e moiytqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

*Qotei a Yesus ñam kobaquja yej*

<sup>16</sup> Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merngeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo nanjo sa anjam dauryosaiognem. Iga segi na Yesus aqa rian ti manwa ti unsim deqa ningi saingonem. <sup>17</sup> Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqa aqa segi rian ti manwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Anjro e na

qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”<sup>18</sup> Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem.<sup>19</sup> Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nanjo anjam di torei ojji. Ningi ojgab di bolequja. Nango anjam di wanjal bul sawa ambruc di puloneqnu. Pulonosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nunjo are miligiq di suwanqnu.

<sup>20-21</sup> O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji nami anjam maroqneb nenjrenq di unu. Nanjo anjam maroqneb qaji di nanji mandam tamo nanjo areqalo na marosaiqneb. Mondor Bole na nanjo areqalo tigeltetnjreqlaqa nanji Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

## 2

### *Bunuqna tamo qudei nanji bosib gisan anjam koba maroqnqab*

<sup>1</sup> Bole, gisan anjam maro tamo nanji Israel nango ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunjo ambleq na dego tamo deqaji nanji lumu tigelosib gisan anjam koba ningi merngoqnqab. Yimqa ningi qudei nanjo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanji dena Gate Koba Yesus nami nanji awainjrej qaji a qoreiyonqab. Deqa mondon nanji urur padalqab.

<sup>2</sup> Gisan tamo nanji di kumbra uge uge yoqnbqa tamo ungasari gargekoba nanji na nanjo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab.

<sup>3</sup> Gisan tamo nanji di mamaul ani deqa nanji bosib nunjo silali ingi ingi gisan na yaingoqnqab. Tulan nami Qotei na gisan tamo nanji di peginjrqqa bati atsiqa nanji qa endegsi marej, “E nanji padaltnjrougetqai.” Od, tamo nanji di bole padalqab. Qotei a nanji padaltnjrqqa bati qa tarineqnu.

<sup>4</sup> Ningi qalie, nami lan angro qudei nanji une atoqneb. Deqa Qotei na nanji uratnjrosai. A nanji ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia namyuwo unu. Dia lan angro nanji tarinesoqnbqa mondon Qotei a nanjo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.

<sup>5</sup> Tamo ungasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanji Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanji dego uratnjrosai. A nanji padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanji padaltnjrej.

Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Ningi kumbra bole dauryoqniy.”

Deqa Qotei na Noa a ti tamo ungasari 7 nanji ti geregere taqatnjrnaqa nanji bole soqneb.

<sup>6</sup> Sodom qure ti Gomora qure ti nanji dego Qotei na padaltnjrqqa marsiqa namyuwo qarinyonaqa aisiq nanji koitnjrnaq nanji torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo ungasari nanji Sodom Gomora ti nanji qa are qaloqnsib ulaoqnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab.

<sup>7</sup> Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanji kumbra ugeteqnabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai.

<sup>8</sup> Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanjo kumbra uge unoqnsiq nanjo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulan boledamu deqa nanji Qotei aqa dal anjam gotranjyeqnbqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulan jaqatinjkbaiyoqnej.

<sup>9</sup> O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo ungasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanji gulbe iteqnabqa a na

nanği elenqa kere. Nanği elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanžo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoŋ a na nanği peginjrsim awai uge enjrqas. <sup>10</sup> Tamo qudei nanği kumbra tulaŋ uge uge yeqñub deqa nanği awai ugedamu oqab. Tamo nanği di sambala kumbra tulaŋ jigat yoqnqajqa are prugnjqreñnu. Osib nanği endegsib are qaleqñub, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laŋa sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisaŋ anjam maro tamo nanžo kumbra tulaŋ uge. Nanği kumbra endeqaji yeqñub. Nanği diqoqñsib nanžo segi areqalo dauryeqñub. Nanği laŋ angro kokba nanği misiliŋnjrqajqa ulaosaieqñub. <sup>11</sup> Laŋ angro qudei nanği tulaŋ singila koba ti unub deqa nanği na laŋ angro kokba nanği di bunjnjqreñub. Ariya laŋ angro singila ti unub qaji nanği di diqosaieqñub. Nanği gisaŋ anjam maro tamo nanği bul sai. Deqa nanği Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di laŋ angro kokba nanği misiliŋnjrosaeieqñub.

<sup>12</sup> Gisaŋ tamo nanği di wagme juwaŋ bul tulaŋ nanarioqñsib laqñub. Nanği nanžo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Anjam nanği poinjrosai qaji di nanği olo misiliŋyeqñub. Iga wagme juwaŋ nanği ojelenjoqñsim ñumeqñum dego kere mondoŋ Qotei na gisaŋ tamo nanği di ñumougetqas. <sup>13</sup> Nanği kumbra uge uge yeqñub deqa bunuqna nanği gulbe koba itqab. Nanžo kumbra agiende. Nanği qanam jige alaŋkobaoqñsibqa ya uge uyoqñsib nanarieqñub. Nanği kumbra di yqajqa tulaŋ areboleboleinjqreñnu. Nanği niŋgi ti iŋgi uyoqñsib dena nuŋgo ñam ugetoqñsib niŋgi jiga engeqñub. Nanği gisaŋ kumbra dauryqajqa tulaŋ areboleboleinjqreñnu. <sup>14</sup> Nanği gaigai uŋa qa mamaulnjreñnu deqa nanği sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanği une yoqnqajqa tulaŋ arearetnjqreñnaqa olo uratosaeieqñub. Nanği na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqñub qaji nanği walawalainjqreñnabqa nanği daurnjqroqñsib une yeqñub. Gisaŋ tamo nanği di tamo qudei nanžo iŋgi iŋgi qa mamaulnjreñnu. Nanği kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanği torei padaltnjrqas. <sup>15</sup> Nanği Qotei aqa gam bole uratoqñsib nanarioqñsib laqñub. Osib nanği Beor aqa angro Balam aqa gam dauryeqñub. Balam a nami kumbra uge yoqñsiqa silali oqajqa tulaŋ arearetoqnej. <sup>16</sup> Donki nanği anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa ñirinjeŋ. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisaŋjoqñsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

<sup>17</sup> Gisaŋ tamo nanği di ya sub bul jeŋo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqñu dego kere tamo nanği di baban na tamo bole unub ariya nanği kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa mondoŋ Qotei na nanği sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu. <sup>18</sup> Gisaŋ tamo nanği di medabu waqtoqñsib diqoqñsib anjam uge uge mareleŋeqñub. Nanği na tamo uŋgasari qudei nanği walawalainjqreñnabqa sambala kumbra yoqñsib nanžo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Tamo uŋgasari nanği di ya ya endi are bulyosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanžo kumbra urateb. Ariya gisaŋ tamo nanği na nanği titnjreñnab nanği olo kumbra uge uge dauryeqñub. <sup>19</sup> Gisaŋ tamo nanği dena tamo uŋgasari nanği walawalainjqroqñsib endegsib minjqreñub, “Niŋgi iga daurgwab di kumbra bei na niŋgi taqatŋgwa keresai. Deqa uŋgum, niŋgi nuŋgo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqñsib yoqñiy.” Nanžo anjam di gisaŋ. Agi nanžo segi kumbra uge uge na nanği



tulanj singila na ojoqnsiq nanġi taqatnjreqnu. Niġi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kanġal tamo bul sqas. <sup>20</sup> Bole, tamo unġasari nanġi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a qa bole qalieeb. Nanġi degsib qalieeb deqa nanġi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nanġi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnub. Deqa kumbra dena nanġi singila na ojesonaq nanġo so tulanj ugeeqnu. Nanġo so uge namij dego sai. Nanġo so olo tulanj ugedamueqnu. <sup>21</sup> Nanġi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nanġi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini nanġi anjam di qoreiyeqnu. Deqa mondoj nanġi awai tulanj ugedamu oqab. <sup>22</sup> Tamo unġasari nanġi di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun nanġi nġiloqnsib olo puluoqnsib nanġo nġilo uyeqnu.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nanġi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagi di brineqnu.”

### 3

#### *Tamo Koba Yesus a olo bqas*

<sup>1-2</sup> O ijo was bole, e nami anjam bei nenġrenyosim nunġoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nunġoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenej qaji aqa wau tamo nanġi dego anjam palontoqneb. E nunġo areqalo tigeltetnġitqa niġi nanġo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunġoq qarinyonum.

<sup>3</sup> Ariya e na anjam kobaquja bei niġi mernġit poingem. Mondoġ diġo bati jojomoqnmqa meqe meqem tamo nanġi boqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilinġ anjam endegsib maroqnaqab, <sup>4</sup> “Qotei a nami marej, ‘Mondoġ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Niġi uniy. Gago moma utru nanġi morenjoqneb bosu bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?” <sup>5</sup> O ijo was, meqe meqem tamo nanġi di tulanj nanariosib deqa nanġi anjam degsib maroqnaqab. Nami Qotei a anjam marnaqa lanj brantej di nanġi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanġi poinjrosai. <sup>6</sup> Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inġi inġi kalil padaltej. <sup>7</sup> Bini lanj ti mandam ti tariġoqnsib unub. Tariġesoqnaqab mondoġ Qotei a olo anjam marimqa nanġi nġamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unġasari a qoreiyeqnu qaji nanġo une qa peginjrsim nanġi torei padaltnjrqas.

<sup>8</sup> O ijo was bole, niġi ijo anjam endeqa olo are walnġaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanġi ombla kerekere. <sup>9</sup> Ariya tamo qudei nanġi endegsib mareqnu, “Tamo Koba Qotei a nami inġi bole bole iga egwa marej. Kiyaqa a inġi di iga egwajqa tariġoqnsiq lanja sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu. Deqa a niġi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na niġi qa tariġoqnsiq unu.

#### *Mandam ti lanj ti koboqab*

<sup>10</sup> Diġo bati brantimqa Tamo Koba a bajinġ tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa lanj a poġosim koboqas. Inġi inġi kalil Qotei na atej qaji

di dego n̄amyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa iŋgi iŋgi kalil ti olo bunu sqasai. <sup>11</sup> Niŋgi are qaliy. Iŋgi iŋgi kalil degsi koboqas deqa e niŋgi kumbra kiye dauryqajqa mern̄gwai? Od, niŋgi kumbra endi dauryiy. Niŋgi nun̄go segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy. <sup>12</sup> Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa niŋgi siŋgila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a n̄amyuwo na yusim koboqas. Iŋgi iŋgi kalil Qotei na atej qaji di dego n̄amyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab. <sup>13</sup> Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tiŋtiŋ gaigai sqas.

*Niŋgi n̄am atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariŋoqnsib soqniy*

<sup>14</sup> O ijo was bole, niŋgi maŋwa di brantqajqa tariŋeqnub deqa niŋgi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa siŋgila na wauoqniy. Osib niŋgi Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqniy mondoŋ Qotei a nun̄go kumbra di unqas. <sup>15</sup> Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariŋeqnu. Niŋgi di qalieqajqa deqa e anjam endi nen̄grenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nen̄grenyoqnsiq nun̄goq qarinyoqnej. <sup>16</sup> Pol a gaigai anjam deqaji nen̄grenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa n̄aŋgo areqalo siŋgilatosai qaji n̄aŋgi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nen̄grenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondoŋ n̄aŋgi tulaŋ padalougetqab.

<sup>17</sup> O ijo was bole, niŋgi qalie, maŋwa kalil di brantqas. Deqa niŋgi geregere n̄am atoqniy. Niŋgi n̄am atqasai di dal anjam gotraŋyo qaji tamo n̄aŋgi bosib niŋgi gisan̄gosib titŋgibqa niŋgi siŋgila na tigelesqa uratosib uloŋo uge. <sup>18</sup> Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elen̄ej qaji a niŋgi qa are boleiyeqnu. Niŋgi a qa qalieonub. Nun̄go qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo niŋgi qa are tulaŋ boleiyeqnqas. A rian̄ ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa ñam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqnsim sqom. Bole.

# 1 JON

## *Anjam a boleq donaq a iga unem*

<sup>1</sup> Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem. <sup>2</sup> Nambile di boleq donaq a iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaq a iga unem. Deqa iga a qa ningi saiñgeqnum. <sup>3</sup> Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saiñgeqnum. Di kiyaq? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanji aiyel beternjrsim nanji koba na are qujaitosim unum. <sup>4</sup> Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

## *Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walweloqnom*

<sup>5</sup> Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, “Qotei a pulon bul. Ambru bei aqag di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. <sup>6</sup> Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi marsimqa ariya iga olo ambrug di walwelqom di iga gisanjeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. <sup>7</sup> Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa len aiyey qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

<sup>8</sup> Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisanjeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. <sup>9</sup> Ariya iga gago segi une babtosim marqom, “Od, e une ti.” Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintinj dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. <sup>10</sup> Iga marqom, “E nami une yosaiqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa nãam ugetoqnsim a gisan tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

## 2

## *Yesus a gago aqaryaigo tamo*

<sup>1</sup> O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. Ariya ningi gudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintinj yeqnu. <sup>2</sup> A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanji dego une kobotetnrqajqa bej.

## *Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqngas*

<sup>3</sup> Iga kiyersi endegsi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

<sup>4</sup> Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisan tamo. Aqa

are miligiq di anjam bole sosai. <sup>5-6</sup> Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum. <sup>7</sup> O ijo was bole, dal anjam e nenjrenyonum qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. <sup>8</sup> Ariya dal anjam e nenjrenyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosisq nunjoq di dego unu. Di kiyaaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

<sup>9</sup> Tamo bei a marqas, “E suwanjoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanji jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanjoq di sosai. A ambruq di unu. <sup>10</sup> Tamo bei na aqa Kristen was nanji qalaqalainjroqnqas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu. <sup>11</sup> Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanji jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosisq walweleqnu. Ambru na aqa namdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

<sup>12</sup> O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nunjoq une kalil kobotetnjeji. E deqa anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

<sup>13</sup> O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

<sup>14</sup> O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nunjoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenjrenjosim nunjoq qarinyonum.

### *Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib*

<sup>15</sup> O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. <sup>16</sup> Mandam qaji tamo ungasari nanjo kumbra agiende. Nanji nanjo segi jejamu qa are prugnjqeqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra. <sup>17</sup> Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti ma-maulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a gaigai sqas.

### *Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanji branteqnu*

<sup>18</sup> O ijo angro, diño bati jojomqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanji branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo. <sup>19</sup> Jeu tamo nanji di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaaqa? Nanji gago Kristen was bolesai deqa. Nanji gago Kristen was bole qamu nanji iga koba na unum qamu. Ariya nanji iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanji gago Kristen was bolesai.

<sup>20</sup> Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub. <sup>21</sup> E anjam endi nenjrenjyosim nunjoq qarinyonum. Di kiyaca? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenjrenjyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai. <sup>22</sup> Gisan anjam maro tamo nanngi tal qabe? E ningi mernjgwai. Tamo nanngi di endegsib mareqnu, “Yesus a Kristus sai.” Nanngi deqsib maroqnsib deqa nanngi Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnub. Osib Kristus jeuteqnu. <sup>23</sup> Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

*Qotei aqa Mondor na ningi anjam bole mernjgeqnu*

<sup>24</sup> Anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ningi na Abu Qotei aqa Niri wo beternjrsib nanngi ti sqab. <sup>25</sup> Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E ningi njambile engitqa ningi njambile gaigai sqab.”

<sup>26</sup> O ijo was kalil, gisan tamo nanngi na ningi gisanjwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nenjrenjyosim nunjoq qarinyonum. <sup>27</sup> Ningi Kristus aqa Mondor eb agi nunjoq di unu deqa ningi powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy ningi mernjwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi mernjgeqnaq quoqnsib poingeqnu. Mondor aqa anjam di gisan sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poingim Kristus beteryosib soqniy.

*Iga Qotei aqa segi anjgro tintin unum*

<sup>28</sup> Od, ijo anjgro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqniy. Ningi degyqab di mondonj a olo brantimqa ningi jemainjwasai. Ningi are singilatosis aqa ulatamuq di tigelesqab. <sup>29</sup> Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulan bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnu qaji nanngi Qotei aqa segi anjgro tintin unub. Nanngi olo njambabulosib Qotei aqa anjgro branteb.

### 3

<sup>1</sup> Gago Abu Qotei na iga tulan qalalaieqnu. A na iga aqa segi anjgro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa anjgro tintin unum. Mandam qaji tamo nanngi Qotei qa qaliesai. Deqa nanngi iga qa dego qaliesai. <sup>2</sup> O ijo was bole, iga Qotei aqa segi anjgro unum. Ariya mondonj iga kiyersim sqom di iga geregere qaliesoi unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. <sup>3</sup> Tamo unjasari kalil Yesus bam unqajqa tarijeqnu qaji nanngi nanngo une olo urateqnu. Deqa nanngi Qotei aqa njangalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

<sup>4</sup> Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo unjasari une ateqnu qaji nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjyqnu. <sup>5</sup> Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. <sup>6</sup> Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

<sup>7</sup> O ijo anjgro kiñilala, ningi geregere njam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nanngi kumbra bole tintin dauryeqnu qaji nanngi tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere. <sup>8</sup> Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo

unġasari une ateqnub qaji nanġi Satan aqa anġro unub. Ariya Qotei aqa Nġiri a Satan aqa wau kobotqa bej. <sup>9</sup> Tamo bei a olo nġambabobulosim Qotei aqa segi anġro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nġabile unu deqa a une atoqnqasai keresai. Di kiyaaqa? A Qotei aqa segi anġro unu deqa. <sup>10</sup> Tamo bei a Qotei aqa anġro unu kiyo a Satan aqa anġro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo unġasari kumbra bole tintiġ dauryosaieqnub qaji nanġi Qotei aqa anġro sai. Tamo unġasari nanġo Kristen was nanġi qalaqalainjrosaieqnub qaji nanġi dego Qotei aqa anġro sai.

*Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej*

<sup>11</sup> O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di niġi nami queb. <sup>12</sup> Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaaqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintiġ yoqnej.

<sup>13</sup> O ijo was, mandam qaji tamo nanġi na niġi jeutnġoqniqbqa niġi deqa prugosib ulaaib. <sup>14</sup> Iga gago Kristen was nanġi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nġabile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanġi nanġo Kristen was nanġi qalaqalainjrosaieqnub qaji nanġi padalqa gamq di unub. <sup>15</sup> Tamo nanġi nanġo Kristen was nanġi jeutnġreqnub qaji nanġi leġ ojo tamo bul unub. Niġi qalie, leġ ojo tamo nanġi nġabile gaigai sqa keresai. <sup>16</sup> Yesus a aqa segi nġabile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nġabile uratosim gago Kristen was nanġi qa morenqom. <sup>17</sup> Tamo bei a mandam endeqa iġi iġi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei iġi saiqoġi soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai. <sup>18</sup> O ijo anġro kiñilala, niġi quiy. Iga laġa anjam maro na Kristen nanġi qalaqalainjrġom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnqom di kere.

*Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom*

<sup>19-20</sup> Iga tamo unġasari nanġi qalaqalainjrġom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unġum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulaġ bunyejunu. <sup>21</sup> O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are siġilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. <sup>22</sup> Osim iga iġi bei qa Qotei pailymqa a gago pailyo qusim iġi di egwas. Di kiyaaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa. <sup>23</sup> Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Nġiri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo siġilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. <sup>24</sup> Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

## 4

*Niġi na mondor kalil nanġi peginjroqniy*

<sup>1</sup> Tamo gargekoba nanġi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnu, "Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole." O ijo was bole, nanġo

anjam di gisaŋ. Deqa niŋgi naŋgo anjam di nuŋgo areqaloq di siŋgilataib. Niŋgi na mondor kalil naŋgi geregere peginjroqnsib dena niŋgi qalieqab, naŋgi Qotei aqaq na beqnuub kiyo sai kiyo. <sup>2</sup> Tamo uŋgasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji naŋgi endegsib mareqnuub, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej.” Dena niŋgi qalieqab, tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqaq na beb. <sup>3</sup> Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo uŋgasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji naŋgi saideqnuub. Dena niŋgi qalieqab, tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqaq na bosai. Naŋgi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Niŋgi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

<sup>4</sup> O ijo angro kiŋilala, niŋgi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nuŋgoq di unu deqa niŋgi na gisaŋ anjam maro tamo naŋgi go-traŋnjreqnuub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo naŋgoq di unu qaji a tulaŋ bunyeqnu. <sup>5</sup> Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi di mandamq endena branteb deqa naŋgi mandam qa segi anjam mareqnuub. Mareqnuub mandam tamo naŋgi naŋgo anjam quoqnsib dauryeqnuub. <sup>6</sup> Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo uŋgasari Qotei qa qalieonub qaji naŋgi gago anjam quetgeqnuub. Ariya tamo uŋgasari Qotei qa qaliesai qaji naŋgi gago anjam quetgosaieqnuub. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisaŋ mondor ti naŋgi peginjroqnsim naŋgi qa poiqeqnu.

*Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen naŋgi dego qalaqalainjrqom*

<sup>7</sup> O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnuub qaji naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa naŋgi Qotei qa qalieonub. <sup>8</sup> Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai. <sup>9</sup> Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ŋam na ŋambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. <sup>10</sup> Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalayem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

<sup>11</sup> O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. <sup>12</sup> Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaiognem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnmqqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqmqas.

<sup>13</sup> Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. <sup>14</sup> Abu na tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoqnsim laqnum. <sup>15</sup> Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. <sup>16</sup> Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di

beteryesqas. <sup>17</sup> Beteryesoqnm qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqngas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondonj Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. <sup>18</sup> Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondonj Qotei na e n̄olawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

<sup>19</sup> Iga gago Kristen was nan̄gi qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaignej deqa. <sup>20</sup> Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaigneqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nan̄gi jeutnjreqnu. A na nan̄gi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa tamo di a gisan̄ tamo. A na aqa Kristen was agi nan̄go ulatamu gaigai uneqnu qaji nan̄gi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaiognej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. <sup>21</sup> Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nan̄gi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

## 5

### *Iga mandam endeqa singila gotran̄yeqnum*

<sup>1</sup> Yesus a segi Kristus. Tamo nan̄gi degsib maroqnsib Yesus qa nan̄go areqalo singilatqab di nan̄gi olo n̄ambabobulosib Qotei aqa an̄gro tintin̄ sqab. Tamo nan̄gi Abu qalaqalaiyqab di nan̄gi aqa an̄gro nan̄gi dego qalaqalainjrqab. <sup>2</sup> Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa an̄gro nan̄gi dego qalaqalainjreqnum. <sup>3</sup> Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. <sup>4</sup> Tamo nan̄gi olo n̄ambabobulosib Qotei aqa segi an̄gro unub qaji nan̄gi mandam endeqa singila gotran̄yoqngab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bun̄yoqnsim mandam endeqa singila gotran̄yoqngom.

### *Qotei na aqa N̄iri qa anjam babtej*

<sup>5</sup> Tamo kiyero nan̄gi mandam endeqa singila gotran̄yoqngab? E ubtosiy marqai. Tamo nan̄gi di mareqnu, “Yesus a Qotei aqa N̄iri.” Nan̄gi degsib maroqnsib Yesus qa nan̄go areqalo singilateqnu deqa nan̄gi segi mandam endeqa singila gotran̄yoqngab. <sup>6</sup> Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osiqqa n̄amburbasq di moinaqa aqa len̄ aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa len̄ aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. <sup>7</sup> Tamo qalub nan̄gi Yesus aqa anjam babteqnu. <sup>8</sup> Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti len̄ ti nan̄gi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

<sup>9</sup> Tamo lan̄aj nan̄gi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi N̄iri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lan̄aj nan̄go anjam tulan̄ bun̄yejunu. <sup>10</sup> Tamo nan̄gi Qotei aqa N̄iri qa nan̄go areqalo singilatqab di nan̄gi aqa anjam dego nan̄go are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nan̄gi Qotei aqa anjam deqa nan̄go areqalo singilatqasai di nan̄gi na Qotei aqa n̄am ugetosib Qotei a gisan̄ tamo qa minjobulqab. Di



kiyaqa? Nanği Qotei aqa Njiri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanžo areqaloq di singilatosai deqa. <sup>11</sup> Qotei aqa anjam agiende. A na iga nambile gaigai sqajqa marsiq nambile egej. Nambile di Qotei aqa Njiri aqaq di unu. <sup>12</sup> Tamo bei a Qotei aqa Njiri beteryesqas di a nambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Njiri beteryesqasai di a nambile oqasai.

*Iga qalieonum, iga nambile gaigai sqom*

<sup>13</sup> O ijo was, ningi Qotei aqa Njiri aqa ñam qa nunžo areqalo singilateqnu. E na anjam endi nengrenyosim nunžoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Ningi bole qalieqajqa, ningi nambile gaigai sqab. <sup>14</sup> Iga inği bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. <sup>15</sup> Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inği bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

<sup>16</sup> Ningi na Kristen was bei a une atim unsibqa ningi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa ningi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A nambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Ningi a qa pailyqajqa e na mernğosai. <sup>17</sup> Kumbra uge kalil tamo nanği yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nanği moiyojnrosaiqnu.

<sup>18</sup> Iga qalie, tamo unğasari Qotei aqa segi anğro unub qaji nanği une atosaieqnu. Qotei aqa Anğro Yesus a na nanği taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanği ugeugeinjrqa keresai. <sup>19</sup> Iga qalie, iga Qotei aqa segi anğro unum. Mandam qaji tamo unğasari kalil nanği tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanği singila na taqatnjreqnu.

<sup>20</sup> Iga qalieonum, Qotei aqa Njiri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Njiri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

<sup>21</sup> O ijo anğro kiñilala, ningi gisañ qotei kalil nanği torei qoreinjsib sasaloiy.

## 2 JON

<sup>1</sup> E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanği qa ti qarinyonum. E ninği bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo ungasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanği dego ninği qalaqalaingeqnum. <sup>2</sup> Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ninği qalaqalaingeqnum. <sup>3</sup> Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanği aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

### *Ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy*

<sup>4</sup> Ino angro qudei nanği anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulañ areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ninği anjam bole di dauryiy.” <sup>5</sup> Ariya uña, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji. <sup>6</sup> Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ninği nami quoqneb. Deqa ninği dauryosib walweloqniy.

### *Ninği Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy*

<sup>7</sup> Ninği quiy. Gisañ tamo gargekoba nanği mandamq endi laqnum. Laqnsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di nanği na olo saideqnum. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisañ ani tamo. <sup>8</sup> Deqa ninği geregere ñam atoqniy. Ninği ñam atqab di gago wau iga nami nuño ambleq di yoqnem qaji di ninği olo ulontqasai. Ninği singila na tigelesosib mondoñ awai tulañ boledamu oqab. <sup>9</sup> Ninği Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ninği Qotei ombla sqa keresai. Ninği Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ninği Abu Qotei aqa Niri wo nanği aiyel koba na gaigai sqab. <sup>10</sup> Tamo bei a nuñoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ninği a bañ ojetaib. Ninği a osib nuño talq osi gilaib dego. <sup>11</sup> Ninği a bañ ojetqab di ninği a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

### *Jon a Kristen nanñoq bosim anjam kalil minjrekritqas*

<sup>12</sup> E anjam gargekoba nengrenyosiy nuñoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ninği nuñgsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ninği qusib areboleboleingwas.

<sup>13</sup> Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanği na ni kaiyeimonub. Bole.

## 3 JON

<sup>1</sup> E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

<sup>2</sup> O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu. <sup>3</sup> Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum. <sup>4</sup> Ijo anngro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

### *Gaius na aqa Kristen was nanngi gegerereinjqnu*

<sup>5</sup> O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi gegerereinjqnum. Osim Kristen was qudei nanngo ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beq nabqa nanngi dego ni na gegerereinjqnum. <sup>6</sup> Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeq nab Kristen tamo unngasari qure endia unub qaji nanngi queqnum. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laq nabqa ni na inngi inngi qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqngas. <sup>7</sup> Was nanngi di Yesus aqa wau oj qajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnum. Nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di waeqnum. Nanngo wau dena nanngi silali inngi inngi osaieqnum. <sup>8</sup> Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqngom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqngom.

### *Diotrefes a kumbra uge yeqnu*

<sup>9</sup> Nami e anjam qudei nenngrenyosim Kristen tamo unngasari ino qureq di unub qaji nanngoq qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgo-saeqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanngi bunngjrsim aqa segi ñam soqtqajqa singilaeqnu. <sup>10</sup> Deqa e nunngoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareneqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nunngo qureq beq nab a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Ye qnaqa tamo qudei na was nanngi di nanngo meq joqsi gilqa laq nab a na nanngi dego getentnjreqnu. Osiqa nanngi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

### *Demitrius a kumbra bole yeqnu*

<sup>11</sup> O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanngi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanngi Qotei unqa keresai.

<sup>12</sup> Tamo kalil nanngi Demitrius a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

### *Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab*

<sup>13</sup> E anjam gargekoba nenngrenyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenyqasai. <sup>14</sup> Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

<sup>15</sup> Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nangi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nangi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nangi minjime. Bole.

## JUT

<sup>1</sup> E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nenngrenyosim ningsi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nunngo qarinyonum. Abu Qotei na ningsi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningsi taqatngeqnu. <sup>2</sup> Qotei a ningsi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningsi geregere lawo na soqniy.

*Jeu tamo nanngi uliosib Kristen nanngo ambleq aiyeb*

<sup>3</sup> O ijo was bole, Qotei na ningsi e ti padalo sawaq na elenjej. Qotei aqa wau deqa e na nenngrenyosiy nunngo qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nenngrenyosiy nunngo qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanngi na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ningsi na tamo nanngi di gotranjnroqniy. Ningsi qalie, Qotei na gam waqtetgonaga iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. <sup>4</sup> O ijo was, tamo qudei nanngi uliosib nunngo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanngi deqa endegsi marej, “Mondon e nanngo une qa peginjrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nanngi di Qotei qoreiyeqnu. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanngi dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unum, iga kumbra uge uge yoqnoq.” Nanngi deqsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnu.

<sup>5</sup> Ningsi qalie, nami Israel nanngi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanngi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanngi qudei a qa nanngo areqalo singilatosa deqa a na nanngi padaltnjrej. E nunngo are tigeltetngitqa ningsi Israel nanngo kumbra deqa are qaliy. <sup>6</sup> Ningsi lan angro uge uge nanngi qa dego are qaliy. Tulan nami nanngi lan qureq di Qotei aqa wau ojqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanngi ojelenosiq sawa ambruc di breinjrsiq tontnjrej. Nanngi sawa dia tarinsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanngi olo osimqa nanngo une qa nanngi peginjrqas. <sup>7</sup> Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jom di soqneq qaji nanngi ti lan angro uge uge nanngo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneq. Nanngo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanngi namyuwoq di breinjrim nanngi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanngi deqsib padaltnjrqas deqa iga ulaoqnsim nanngo kumbra uge di dauryqa uratqom. <sup>8</sup> Ariya tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi dego kumbra uge deqaji dauryeqnu. Agi nanngi neiobilqeoqnsib dena nanngo segi jejamu jiga yeqnu. Osib Qotei a nanngo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanngi misilinjreqnu. <sup>9</sup> Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla njrinjrosib nanngi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.” <sup>10</sup> Tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi di tulan diqoqnsib kumbra nanngi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnu. Nanngi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nanngo kumbra deqa mondon Qotei na nanngi numougetqas. <sup>11</sup> Od, tamo nanngi di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanngi

di Kein dauryosib kumbra uge yeqñub. Nanđi silali koba oqajqa deqa maroqñsib gam grotoqñsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqñub. Kora ađi nami Qotei aqa anjam gotranjoqñej qaji aqa kumbra uge dego nanđi dauryeqñub. Deqa nanđi padalougetqab.

<sup>12</sup> Tamo nanđi di tulañ ugedamu. Niñđi iñđi uyqa koroqñsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqñsib awoeqñab tamo nanđi di uli na boqñsib nuñgo ambleq di kumbra tulañ jigat yeqñub. Nanđi kumbra di yqajqa jemainjrosaieqñu. Nanđi nanđo segi jejamu qa are qaleqñub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqñu dego kere tamo nanđi di kumbra bole bei babtosaieqñub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqñu dego kere tamo nanđi di kumbra bole bei babtosaieqñub. Iga ñamtañ moiyo otoroqñsim taqal breinjreqñnum dego kere tamo nanđi di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondoñ nanđi moiyougetosib torei padalqab. <sup>13</sup> Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqñsiq mormanñ aiyeqñu dego kere tamo nanđi di kumbra uge uge babtelenjoqñsib nanđi nanđo kumbra uge deqa jemainjrosaieqñu. Nanđi bongar bul dego unub. Ađi bongar nanđi lañ goge di gam grotoqñsib laña laña laqñub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanđi di breinjrim sawa ambruq aiyelenosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanđi gereiyetñjrej unu.

<sup>14</sup> Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanđi deqa anjam maroqñej. A Adam aqa silei 7q dena ñambabej. A anjam bei endegsi marej, “Niñđi uniy. Mondoñ Tamo Koba a na aqa segi lañ anđro tulañ gargekoba nanđi joqñsim bqas. <sup>15</sup> Bosim tamo kalil a qoreiyeqñub qaji nanđo une qa peginñrsim ugeugeinñrqas. Osim nanđo kumbra uge uge kalil nanđi osornjrimqa nanđi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanđi di Qotei qa misilinñ anjam koba maroqñsib kumbra ugedamu yeqñub. Deqa Qotei na nanđi gulbe tulañ kokba enñrqas.” Enok a nami anjam degsi marej. <sup>16</sup> Tamo nanđi di gaigai ulatamu ugeinñreqnaqa tamo nanđo jejamuq di anjam laña laña qamelenjoqñsib nanđo segi areqalo uge uge dauryeqñub. Nanđi nanđo medabu waqtoqñsib diqoqñsib nanđo segi ñam soqteqñub. Osib tamo unđasari nanđi walawalainñreqñab nanđi na nanđi daurnñreqñub.

*Nunđo areqalo Qotei qa siñgilateqñub qaji di niñđi ojesoqñiy*

<sup>17</sup> Ariya ijo was bole, niñđi kumbra mondoñ brantqas qaji deqa are qaloqñiy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanđi qarinñreqnaqa nuñgoq boqñsib kumbra deqa mernjoqñeb. Nanđo anjam deqa niñđi olo are qaloqñiy. <sup>18</sup> Ađi nanđi anjam endegsib mernjoqñeb, “Mondoñ diño bati jomamqa meqe meqem tamo nanđi boqñsib Qotei qoreiyosib nanđo segi areqalo uge uge dauryoqñqab.” <sup>19</sup> O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanđi dena Kristen nanđi potoaiyeltñreqñub. Osib mandam qa iñđi iñđi qa are koba qaleqñub. Qotei aqa Mondor a nanđoq di sosai deqa nanđi kumbra uge di yeqñub.

<sup>20</sup> Ariya ijo was bole, nuñgo areqalo Qotei qa siñgilateqñub qaji di niñđi ojesosibqa dena niñđi tulañ siñgilaqab. Osib niñđi Mondor Bole aqa siñgila na pailyoqñiy. <sup>21</sup> Qotei a niñđi qalaqalainñeqñu deqa niñđi a beteryesoqñiy. Yimqa a gaigai niñđi qalaqalainñgoqñqas. Niñđi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iqa qa dulqajqa tarinjoqñiy. Niñđi degyqab di niñđi ñambile gaigai sqab. <sup>22</sup> Tamo qudei Yesus qa nanđo areqalo siñgilateqñub qaji nanđo areqalo olo gulbeinñreqñu. Deqa niñđi nanđi qa duloqñiy.

<sup>23</sup>Tamo qudei nanġi une ti unub deqa nanġi nġamyuwoq aiqa laqnub. Deqa ninġi nanġi urur minjribqa nanġi nanġo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanġi nġamyuwoq aiqasai. Qotei na nanġi elenqas. Tamo qudei nanġi nanġo areqalo namij dauryeqnub deqa nanġi gara sari bulosib tulaġ jiga ti unub. Deqa ninġi nanġi qa olo duloqnsib nanġo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

*Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom*

<sup>24</sup>O ijo was kalil, Qotei na ninġi taqatnġimqa ninġi ulonqasai. Mondon a na ninġi joqsim laġ qureq osi oqimqa ninġi aqa rian unsib une saiqoji sqab. Bati deqa ninġi tulaġ areboleboleinġim sqab. <sup>25</sup>Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenġej. Deqa iga aqa ñam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba sinġila ti unu qaji. A na inġi inġi kalil taqatejunu. A nami degsi soqneġ. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

## ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

1-3 Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiq anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

*Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej*

<sup>4</sup> E Jon. E anjam endi nengrenyosim ninqi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nunqoq qarinyonum. Ninqi Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji. Ninqi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ninqi qa are boleiyimqa ninqi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ninqi qa are boleijnrimqa ninqi lawo na soqniy. <sup>5</sup> Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ninqi qa are boleiyimqa ninqi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigne. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. <sup>6</sup> Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

<sup>7</sup> Ninqi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeijnrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

<sup>8</sup> Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

*Jon a Kristus unej*

<sup>9</sup> E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ninqi ti gulbe qoboioqnsim jaqatin eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboijejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui ñam Patmos endia e ateb unum. <sup>10</sup> E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere. <sup>11</sup> Lelenosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira



qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa ñam qa koroeqñub.”

<sup>12</sup> Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim ñam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. <sup>13</sup> Lam nango ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. <sup>14</sup> Aqa gate ti gate banqa ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa ñamdamu ñam pulon bul pulonjoqnej. <sup>15</sup> Aqa singa minjaloqnej. Bras ñamyuwo na koiteqñab minjaleqñu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqñu dego kere. <sup>16</sup> Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu señ bul tulan suwanjoqnej.

<sup>17</sup> E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim ñam ambruibonaqa e aqa singa jojomq di ulonjosim moyobulem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. <sup>18</sup> E ñambile gaigai sqajqa utru. Nami e moyem. Bini ni e nube. E olo ñambile unum. E bati gaigai ñambile sqai. E segi na moyi ti moyi qure ti taqatejunum. <sup>19</sup> Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nenqrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nenqrenye. <sup>20</sup> Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nanqi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanqi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo unqasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanqo lan angro 7 nanqi sigitnjrejjunub. Lam 7 dena tamo unqasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanqi sigitnjrejjunub.”

## 2

### *Jon a Efesus qure nanqoq anjam qarinyej*

<sup>1</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo unqasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqo lan angro qa anjam endegsi nenqrenye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanqo ambleq di walweleqñum. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>2</sup> Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqñsimqa tamo uge nanqi qa tulan asgimeqñu. Tamo nanqi di endegsib mermeqñub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo.” Di gisanj. Qotei na nanqi qarinyrosai. Ni nanqo anjam di tenemtosim endegsi poimqo, nanqi gisanj tamo. <sup>3</sup> Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ugeugeimeqñub. E qalieonum, ni singila na tigeloqñsimqa gulbe di qoboieqñum. Ni asgimosaiqñu.

<sup>4</sup> “‘Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqñem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqñum. <sup>5</sup> Nami ni kumbra bole dauryoqñem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulonjonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqñem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. <sup>6</sup> Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanqi kumbra uge uge yeqñub. Nanqo kumbra di ni tulan urateqñum. Keretosim urateqñum. E dego urateqñum.

<sup>7</sup> “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo unqasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreñu. Tamo a Satan ombra qotsim singilaqas

di e na lan qure qa nam gei osiy anaiyit a uysim dena nambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.' O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Efesus nanjo lan angro aqaq qarinye."

*Jon a Smerna qure nanjoq anjam qarinyej*

<sup>8</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Smerna qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, 'E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiye. Bini e olo nambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>9</sup> Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni ingi tulan saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa ingi ingi koba elenejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinqnsib anjam uge uge mermeqnub. Nanji segi qa mareqnub, "Iga Juda tamo." Di gisan. Nanji Satan aqa angro. <sup>10</sup> Bunuqna ni jaqatin koba oqnam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ningi qudei ojelenosim tonto talq di breingwas. Ningi ijo nam geregere ojqab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ningi tonto talq di breingwas. Ningi bati <sup>10</sup> gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa ningi e qa nunjo areqalo singilatosis soqniy. Soqniy jeu tamo nanji na ningi lungib morenqab. Amqa e ningi awai boledamu engwai. Awai agiende. Ningi nambile gaigai sqab.

<sup>11</sup> "Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnub qaji nanji minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.' O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Smerna nanjo lan angro aqaq qarinye."

*Jon a Pergamum qure nanjoq anjam qarinyej*

<sup>12</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Pergamum qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, 'E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>13</sup> E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo nam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunjo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nanji na a qalnah moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaasai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

<sup>14</sup> "Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanji Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanji saidnjrosaiqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiq Israel nanji gisa gisanjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreanaqa nanji gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb. <sup>15</sup> Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanji Nikolas aqa wau tamo nanjo anjam dauryeqnub. <sup>16</sup> Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanji di qoto itnjrqai.

<sup>17</sup> "Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnub qaji nanji minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meninj qat dego

yqai. Osiy meniñ quraq di ñam bunuj nenğrenyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meniñ oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nenğrenyosim Pergamum nanğo lañ anğro aqaq qarinye.”

*Jon a Taiataira qure nanğoq anjam qarinyej*

<sup>18</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğo lañ anğro qa anjam endegsi nenğrenye, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo ñamdamu ñam puloñ bul puloñeqnu. Ijo siñga minjaleqnu. Bras geregere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>19</sup> Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboioqnsim siñgila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqñem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulañ boledamu. Di e qalie.

<sup>20</sup> “‘Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanğı gisa gisañjroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanğı sambala kumbra yoqnsibqa gisañ qotei atrainjro qaji inğı uyeqñub. <sup>21</sup> A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. <sup>22</sup> Deqa ni que. E na uña di jaqatın koba yitqa a makobaıyqas. Tamo nanğı a ombla sambalaoqnsib laqñub qaji nanğı dego jaqatın ti gulbe koba ti enjrqai. Nanğı aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanğı degnjrqai. <sup>23</sup> Aqa anğro nanğı dego ñumit moreñqab. Amqa tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğı qalieqab, e tamo kalil nanğo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ninğı quiy. E nunğo kumbra segi segi keretosiy awai enğwai.

<sup>24</sup> “‘Ariya ninğı qudei Taiataira qureq di unub qaji nunğo kumbra bole agi ubtosiy mernğwai. Ninğı Jesebel aqa anjam dauryosaieqñub. Tamo nanğı mareqñub, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninğı qaliesai. Deqa e ninğı gulbe bei enğwasai. <sup>25</sup> Kumbra bole kalil ninğı ojejunub qaji di siñgila na ojesoqñib e bqai.

<sup>26</sup> “‘Tamo a Satan ombla qotsim siñgilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e siñgila yitqa a na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanğı taqatnjroqñqas. <sup>27</sup> A na nanğı tulañ siñgila na taqatnjroqñqas. Tamo nanğı web paraparainjreqñub dego kere. E na tamo di siñgila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e siñgila ebej dego kere a siñgila yqai. <sup>28</sup> Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. <sup>29</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğı minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenğrenyosim Taiataira nanğo lañ anğro aqaq qarinye.”

### 3

*Jon a Sardis qure nanğoq anjam qarinyej*

<sup>1</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğo lañ anğro qa anjam endegsi nenğrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino

kumbra di bolesai. Nan̄gi ni qa mareq̄nub, “Ni n̄ambile unum.” Di sai. Ni moyem. <sup>2</sup> Deqa ni n̄am sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moyosaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa n̄amgalaq di keresai. <sup>3</sup> Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di gerere dauryosim are bulye. Ni n̄am sirosim tigelq̄asai di e bajin̄ tamo bul inoq̄ boqujatq̄ai. Bati gembu e inoq̄ bq̄ai di ni qalieqa keresai.

<sup>4</sup> “Ariya tamo un̄gasari qudei Sardis q̄ureq̄ di unub qaji nan̄go kumbra bolequja. Nan̄go gara jigatosai deqa nan̄gi gara qat jigsib e ombla walweloq̄nq̄ab.

<sup>5</sup> “Tamo a Satan ombla q̄otsim singilaq̄as di e na gara qat jigetq̄ai. Aqa n̄am n̄ambile qa buk miligiq̄ di unu qaji di e na olo nuntq̄asai. Aqa n̄am di e na ijo Abu ti aqa lan̄ an̄gro nan̄gi ti nan̄go ulatamuq̄ di ubtq̄ai. <sup>6</sup> Tamo a dabkala ti sq̄as di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gerere quem. Anjam di Mondor na tamo un̄gasari q̄ure q̄ure kalilq̄ di ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄gi minjrēq̄nu.’ O Jon, ni anjam degsi nen̄gren̄yosim Sardis nan̄go lan̄ an̄gro aqaq̄ qarinye.”

*Jon a Filadelfia q̄ure nan̄goq̄ anjam qarinyej*

<sup>7</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia q̄ureq̄ di tamo un̄gasari ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄go lan̄ an̄gro qa anjam endegsi nen̄gren̄ye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiq̄oji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soq̄nej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siran̄ waqtq̄ai di tamo bei na getentq̄a keresai. E getentq̄ai di tamo bei na olo waqtq̄a keresai. E na anjam endi inoq̄ qarinyonum. <sup>8</sup> Kumbra bole kalil ni yeq̄num qaji di e qalieonum. Deqa ni unum. Ino ulatamuq̄ di e siran̄ bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentq̄a keresai. E qalie, singila kiñala inoq̄ di unu. Ni ijo anjam gerere ojoq̄nsim dauryeq̄num. Ni ijo n̄am uratosai eq̄num. <sup>9</sup> Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nan̄gi bosib ino singaq̄ di singa pulutosib endegsib qalieq̄ab, e ni qalaq̄alaimeq̄num. Nan̄gi segi qa mareq̄nub, “Iga Juda tamo.” Di gisan̄. Nan̄gi Juda tamo sai. <sup>10</sup> Ni ijo anjam dauryoq̄nsim gulbe q̄oboijejunum deqa e ni taq̄atmesoq̄nitqa Satan na tamo un̄gasari kalil nan̄gi uneq̄ breinj̄rqa batiamqa a ni uneq̄ breimq̄asai. <sup>11</sup> E inoq̄ boqujatq̄ai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoq̄ne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimq̄asai.

<sup>12</sup> “Tamo a Satan ombla q̄otsim singilaq̄as di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq̄ di tigeltit sq̄as. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq̄ dena oq̄edq̄asai. Aqa jejamuq̄ di e na ijo Qotei aqa n̄am ti ijo Qotei aqa q̄ure koba agi Jerusalem bunuj aqa n̄am ti ijo segi n̄am bunuj ti nen̄gren̄yq̄ai. Jersalem bunuj agi lan̄ goge di unu. Q̄ure di ijo Qotei aqaq̄ dena mandamq̄ aiq̄as. <sup>13</sup> Tamo a dabkala ti sq̄as di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gerere quem. Anjam di Mondor na tamo un̄gasari q̄ure q̄ure kalilq̄ di ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄gi minjrēq̄nu.’ O Jon, ni anjam degsi nen̄gren̄yosim Filadelfia nan̄go lan̄ an̄gro aqaq̄ qarinye.”

*Jon a Laodisia q̄ure nan̄goq̄ anjam qarinyej*

<sup>14</sup> Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia q̄ureq̄ di tamo un̄gasari ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄go lan̄ an̄gro qa anjam endegsi nen̄gren̄ye, ‘Ijo n̄am Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil gerere palonteq̄num. Ingi in̄gi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e

segi. E na anjam endi inoq qarinyonum. <sup>15</sup> Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanjan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanjan sqam di kere. <sup>16</sup> Ni tulan kanjan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanjan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmjai. <sup>17</sup> Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisanonum. Ni ingi ingi tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai. <sup>18</sup> Deqa e ni endegsi mermjai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni gorej dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas. <sup>19</sup> Tamo nanqi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirintjroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

<sup>20</sup> “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom. <sup>21</sup> Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere. <sup>22</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unqasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanqo lan anqro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

## 4

### *Lañ qureq di nanqi Qotei binjyoqnsib loueqnub*

<sup>1</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa lañ goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormjai.” <sup>2</sup> Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lañ goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. <sup>3</sup> Aqa jejamu tulan minjalej. Menin jaspata tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu menin konilian bul tulan lent. Tuembin na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembin aqa nengren di tulan minjalej. Menin emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembin di ñam banqa gesgi bul. <sup>4</sup> Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanqi awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanqi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanqo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb. <sup>5</sup> Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumbloneleneb. Ñam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub. <sup>6</sup> Awo jaram namoq di ingi kobaquja bei sonaq unem. Ingi di yuwal banqa bul. A qunuj bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagme ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanqi na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanqo bile ti qore ti dia ñamdamu gargekoba soqneb. <sup>7</sup> Wagme ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ñambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme ñambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme ñambile so qaji namba

4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. <sup>8</sup> Wagne qolqe nambile so qaji nanği di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi nãdamu gargekoba soqneq. Qanam ti qolo ti nanği gaigai louoqnsib endegsib mareqnuq, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanği degsib louoqnsib maroqnsib olo wainoqnsib mareqnuq, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagne qolqe nanği gaigai degsib louoqnsib mareqnuq. Nanği aqaratosaieqnuq.

<sup>9</sup> Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a nambile gaigai unu. Deqa wagne qolqe nambile so qaji nanği a qa tulan areboleboleinjreqnaqa aqa nãam soqtoqnsib binjiyeqnuq. <sup>10</sup> Yeqnaqa tamo gate 24 nanği singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnuq. Tamo di agi nambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanği nanço gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnuq,

<sup>11</sup> “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum.

Deqa tamo kalil nanği ni qa tulan areboleboleinjreqnaqa ino nãam soqtoqnsibqa ino singila binjiyeqnuq.

Nanği ni kumbra degmeqnuq. Di kiyaqa? Ni na qujai marnam inği inği kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na inği inği kalil gereiyem.

Gam dena qujai inği inği kalil branteb unub.”

## 5

### *Jon a buk bei unej*

<sup>1</sup> Onaqa e olo nãam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banqa olekokba. Banqa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengren ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanği na aqa banqa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. <sup>2</sup> Onaqa e olo nãam atsimqa lan anğro singila koba bei brantonaq unem. Lan anğro di a tulan lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?” <sup>3</sup> Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. <sup>4</sup> E degsi unsim deqa e tulan akamugetem. <sup>5</sup> Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa len na nãambabej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nanği tulan burnjrej. A Mandor Koba Devit aqa len na nãambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

### *Jon a Kaja Du unej*

<sup>6</sup> Onaqa e olo nãam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagne nambile so qaji qolqe nanği ti tamo gate nanço awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti nãdamu 7 ti soqnej. Nãdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanği sigitnjrej unub. Mondor di Qotei na qarijnjrnaqa sawa sawa kalilq gileleneq qaji. <sup>7</sup> Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq dena buk di yaiyej. <sup>8</sup> Buk di yaiyonaqa wagne nambile so qaji qolqe nanği ti tamo gate 24 nanği ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nanği kalil segi segi gombin ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneq. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa Qotei aqa

ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu. <sup>9</sup> Wagme qolqe nanji ti tamo gate nanji ti bosib Kaja Du aqa areq di sinja pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere.

Ni lumnab moisis ino lej aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelenem unub.

Od, ni na tamo ungasari lej segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelenem.

<sup>10</sup> Ni na nanji giltnjrem deqa nanji Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nanji taqatnjroqncab.”

*Inji inji kalil nanji Kaja Du aqa ñam soqtoqneb*

<sup>11</sup> Ariya e olo ñam atsimqa lan angro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanji di iga na sisiyqa keresai. Nanji handet milion dego. Nanji tigelosibqa awo jaram ti wagme ñambile so qaji nanji ti tamo gate 24 nanji ti agutnjresosibqa tulan murqumyeqneq e nanjo kakro quem.

<sup>12</sup> Nanji endegsib lelenjoqnsib maroqneq,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanji aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan areboleboleinjroqnmqa a binjiyoqnsib sqab.”

<sup>13</sup> Onaqa inji inji kalil Qotei na gereinjrej qaji nanji anjam mareqneq e nanjo kakro quem. Inji inji kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanji anjam mareqneq e nanjo kakro quem. Od, inji inji kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo kakro quem. Nanji endegsib maroqneq,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanji Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanji aiyel binjinjroqncqm.”

<sup>14</sup> Onaqa wagme qolqe ñambile so qaji nanji maroqneq, “Anjam di bole.” Degsib mareqneqqa tamo gate nanji sinja pulutoqnsib louoqneq.

## 6

*Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej*

<sup>1</sup> Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. <sup>2</sup> Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanji na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaaq marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

<sup>3</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” <sup>4</sup> Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanji na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneq qaji nanjo areqalo niñaqyetnjrnaqa nanji lawo kumbra uratosib tamo nanji

ñumoqnsib moiyoṭnjroqneb. Naṅgi na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

<sup>5</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ṅabile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ṅam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa baṅq di skel ojesonaq e unem. <sup>6</sup> Unsimqa wagme qolqe ṅabile so qaji naṅgo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo uṅgasari naṅgi mam koba enjre. Yimqa naṅgi silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqṅqab. Silali kobaquja na balı dego tabir qalub segi awaiyoqṅqab. Deqa ni na oliv ṅamtaṅ ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

<sup>7</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme ṅabile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.” <sup>8</sup> Degsi marnaqa e ṅam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa naṅgi aiyel siṅgila osib tamo uṅgasari mandam taqal qujaiq di so qaji naṅgi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti ñumnab moreṅeb. Mandam taqal qalubq di so qaji naṅgi uratnjrnab soqneb. Naṅgi ñumosai.

<sup>9</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo uṅgasari nami ñumnab moreṅeb qaji naṅgo qunun atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo uṅgasari naṅgi di Qotei aqa anjam siṅgila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo naṅgi na naṅgi ñumnab moreṅeb. <sup>10</sup> Naṅgo qunun tulaṅ leleṅoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni iṅgi iṅgi kalil naṅgo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tariṅonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji naṅgi na iga lughab gago leṅ aiyey deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?” <sup>11</sup> Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba eleṅosiq naṅgi segi segi jigetnjrsiq minjrej, “Niṅgi mati kiṅala aqaratosib tariṅoqnsib soqniy. Jeu tamo naṅgi na niṅgi luṅgnab nungo leṅ aiyey dego kere nungo wau qujai naṅgi ti nungo was naṅgi ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo naṅgi na ñumqab di e segi maritqa naṅgi kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba naṅgi peginjrsiy awai uge enjrqai.”

<sup>12</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e ṅam atsimqa mimin tulaṅ kobaquja donaq unem. Unem di seṅ ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq leṅ bulej. <sup>13</sup> Onaqa bongar naṅgi laṅ goge na ululoṅosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululoṅosib mandamq aiyeleneqnub dego kere. <sup>14</sup> Laṅ dego loumej. Qobuṅ rer qalsib lubteqṅnub dego kere. Mana ti nui ti kalil naṅgo so sawa uratosib jaraiyeb. <sup>15</sup> Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo naṅgo gate ti ñoro tamo ti tamo siṅgila ti kaṅgal tamo ti tamo naṅgo segi wau ojo qaji naṅgi ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniṅ kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb. <sup>16</sup> Uliesosib tulaṅ leleṅkobaqnsib mana ti meniṅ kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Niṅgi bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai. <sup>17</sup> Naṅgi aiyel tamo uṅgasari naṅgi qa minjin oqetnjrqa bati brantqo deqa tamo yai na naṅgo siṅgila gotraṅyqa kere? Tamo dego bei sosai.”



## 7

*Israel tamo 144,000 nanġi Qotei aqa toqor eb*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro qolqe nanġi lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanġi na mandam ti yuwal ti nġam baŋga ti puynjraib deqa lan angro qolqe nanġi dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb. <sup>2</sup> Lan angro nanġi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnrqajqa siŋgila enjrej. Onaqa lan angro bei seŋ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei nġambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulaŋ lelenosiqa lan angro qolqe nanġi di minjrej, <sup>3</sup> “Niŋgi mandam ti yuwal ti nġam baŋga ti nami niñaqnrjaib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo naŋgo lanjaq di toqor atnam soqnimqa di niŋgi na iŋgi iŋgi kalil di niñaqnrjriy.” <sup>4</sup> Onaqa tamo gembub toqor elenġeb di marnab e quem. Tamo 144,000 naŋgo lanjaq di toqor atelenġeb. Tamo nanġi di Israel naŋgo moma utru 12 naŋgo leŋ. <sup>5</sup> Juda aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Ruben aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Gat aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. <sup>6</sup> Aser aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Naptali aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Manase aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. <sup>7</sup> Simeon aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Livai aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Isakar aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. <sup>8</sup> Sebulun aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Josep aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Benjamin aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb.

*Tamo unġasari tulaŋ gargekoba nanġi koroesosibqa Qotei biŋjiyoqneb*

<sup>9</sup> Onaqa bunuqna e olo nġam atsimqa tamo unġasari tulaŋ gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unġasari nanġi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanġi leŋ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanġi awo jaram ti Kaja Du ti naŋgo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib naŋgo baŋ na tuwom baŋga ojelenesoqneb. <sup>10</sup> Osib nanġi siŋgila na endegsib maroqneb, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanġi Kaja Du wo na iga elenjosib boletgeb.”

<sup>11</sup> Onaqa lan angro kalil nanġi na awo jaram ti tamo gate nanġi ti wagme qolqe nġambile so qaji nanġi ti agutnjrsib tigelesoqneb. Tigelesosibqa awo jaram namoq di siŋga pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneb, <sup>12</sup> “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti nġam ti siŋgila ti sqas. Deqa iga a biŋjiyoqnsim sqom. Bole.”

*Qotei na aqa tamo unġasari naŋgo gulbe kalil kobotetnrqas*

<sup>13</sup> Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo unġasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanġi? Nanġi tal qabe?” <sup>14</sup> Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo unġasari nanġi di jeu tamo nanġi na tulaŋ ugeugeinjsib gulbe ti jaqatin ti enjreb. Nanġi Kaja Du aqa leŋ aiyej qaji dena naŋgo gara yanselenonab qatej. <sup>15</sup> Deqa nanġi Qotei aqa awo jaram namoq di tigelosibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanġi koba na sosimqa taqatnjroqnas. <sup>16</sup> Deqa nanġi olo bunu mamnjrqasai. Nanġi bunu ya qarnjrqasai. Seŋ na olo nanġi kanġanjrqasai. Ingi bei na dego nanġi kanġanjrqasai. <sup>17</sup> Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a naŋgo Mandor Koba gaigai sqas. A nanġi joqoqnsim nġambile gaigai sqajqa ya jumbumq

giloqngas. Qotei na nanngo nam ya kalil nuntetnjrimqa nanngi olo bunu akamqasai.”

## 8

### *Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej*

<sup>1</sup> Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lan qureq di nanngi kirikiriosib sonab sawa dabkonosiq sokiñalayej. <sup>2</sup> Sokiñalayonaq e na lan angro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneq qaji nanngi unjrem. Unjrem di nanngi gul 7 ojsib tigelesoqneq.

<sup>3</sup> Onaqa lan angro bei bosiq atra bijal jomomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaq? A nam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwajqa deqa. Onaqa nanngi nam sum koba a yonabqa osiq Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngo pailyo ti nam sum de ti turtosiq atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu. <sup>4</sup> Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngo pailyo ti qurem quleqt de ti lan angro aqa banq dena oqsqa Qotei aqa ulatamuq di brantej. <sup>5</sup> Onaqa lan angro a tabir di osiq atra bijalq dena namyuwo osiq tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti miminj koba ti brantej.

### *Lan angro qolqe nanngi gul anjameb*

<sup>6</sup> Onaqa lan angro 7 gul 7 ojesoqneq qaji nanngi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

<sup>7</sup> Lan angro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul namyuwo ti len ti turtosib mandamq aiyeb. Ainabqa namtan ti ñinj ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyel uratonab soqnej.

<sup>8</sup> Onaqa lan angro namba 2 na aqa gul anjamonaqa ingi bei mana kobaquja bul yusiq puloneqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai len bulyej. Yuwal taqal aiyel len bulyosai. <sup>9</sup> Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di nambile so qaji nanngi morenej. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanngi padalekriteb.

<sup>10</sup> Onaqa lan angro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq pulonosiq lan qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyelq di sai. <sup>11</sup> Bongar di aqa nam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanngi ya di uysib isakobainjrnaqa morenej.

<sup>12</sup> Onaqa lan angro namba 4 na aqa gul anjamonaqa sen taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanngi dego ugeeleneb. Lan taqal aiyelq di sai. Deqa qanam sen taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanngi dego ambrueleneb.

<sup>13</sup> Onaqa e olo nam atsimqa baira kobaquja lan sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulan lelenosiq endegsi marnaq e quem, “O ayo! Lan angro qalub nanngi gul anjamosaiunub. Nanngi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji nanngi gulbe tulan kokba osib padalougetqab.”

## 9

### *Lan angro namba 5 na aqa gul anjamej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei lan uratosiq mandamq ayeqnaq e unem. Unem di nanqi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej. <sup>2</sup> Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsqa senj ti lan ti ambrutej. <sup>3</sup> Onaqa quremq dena sis tulan gargekoba nanqi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na nanqi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nanjo singila ti kere. <sup>4</sup> Singila enjrsiq minjrej, “Ninji na ninj ti nam banqa gesgi ti namtanj ti ugeugeinjraib. Nanqi uratnjrib soqneb. Tamo ungasari nanjo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanqi segi ugeugeinjriy. <sup>5</sup> Ugeugeinjrsib jaqatinj koba enjroqniqbai bai 5 nanqi jaqatinj oqnsib sqab. Ariya ninji na nanqi moiyojnraib. Jaqatinj segi enjroqniy.” Onaqa sis nanqi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji nanqi jaqatinj tulan uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo ungasari nanqi uñinjreqnub dego kere. <sup>6</sup> Bati deqa tamo ungasari nanqi morenqa gam namab namab ugeinjraqas. Nanqi morenqa are soqnim nanqi morenqa keresai.

<sup>7</sup> E sis nanqi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis nanjo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelejesoqneb. Nanjo ulatamu tamo ulatamu bul. <sup>8</sup> Nanjo gate banqa olekoba. Unja nanjo gate banqa bul. Nanjo qalagei laion nanjo qalagei bul. <sup>9</sup> Nanjo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneb. Nanjo bari aqa anjam ato hos gargekoba ronjom ti qoto qa gurgur ti gileqnaq singa anjam ateqnub dego kere. <sup>10</sup> Sis nanjo weru belqalaqala nanjo weru bul, qaja ti. Nanjo singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari nanqi jaqatinj enjrq kere. Yim nanqi bai 5 jaqatinj oqnsib sqab. <sup>11</sup> Sis nanjo mandor agi sub guma koba taqato qaji lan angro. Aqa nam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

<sup>12</sup> Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ninji quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

### *Lan angro namba 6 na aqa gul anjamej*

<sup>13</sup> Onaqa lan angro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanjo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu. <sup>14</sup> Onaqa tamo dena lan angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lan angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanqi di palontnjre.” <sup>15</sup> Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lan angro qolqe nanqi di palontnjrej. Nanqi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumib morenqajqa deqa osiq nanqi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanqi ñumqasai. Nanqi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lan angro qolqe nanqi dena tamo ungasari nanqi ñumqab. Nanqi deqa tariñosib sonab bati di tintinj brantonaqa lan angro namba 6 a gilsiq nanqi palontnjrej. <sup>16</sup> Onaqa qaja tamo tulan gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanqi branteb. Nanqi 200 milion e degsi quem. <sup>17</sup> E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanqi unjrem di nanjo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanjo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanjo gate laion nanjo gate bul. Nanjo medabuq na namyuwo ti qurem ti meninj yuo ti branteleneb. <sup>18</sup> Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi

ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. Njamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanjo medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanji ñumeleneb. <sup>19</sup> Hos nanjo singila nanjo medabuqsi weruqsi unu. Nanjo weru amal bul, gate ti. Nanjo weru dena tamo ungasari nanji ugeugeinjreknub.

<sup>20</sup> Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanji are bulyosai. Nanji mondor uge uge ti gisan qotei nanjo sulum ti binjinroqneb. Nanjo kumbra uge di nanji uratosaiqneb. Nanjo segi ban na sulum di gereiyqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyqneb. Sulum di qunun saiqoji. Deqa nanji ñam atqa keresai. Nanji anjam quqwa keresai. Nanji walwelqa keresai. <sup>21</sup> Tamo ungasari nanji di lej ojoqneb. Nanji gumaninjoqneb. Nanji quñam qaloqneb. Nanji sambalaoqneb. Nanji bajinjoqneb. Nanjo kumbra uge uge kalil di nanji uratosaiqneb. Osib are bulyosaiqneb.

## 10

### *Jon a buk kiñala uyej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro bei a lan goge na aiyeqnaq e unem. A lan angro singila koba. A lanbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembiñ atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwanjoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul. <sup>2</sup> Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonanj mandamq di atej. <sup>3</sup> A tulan lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanji anjam ateb. <sup>4</sup> Kola 7 nanji anjam atnabqa e nanjo anjam qusim nenjrenyqa laqnamqa lan goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanjo anjam di qusim tent. Nenjrenyaim.”

<sup>5</sup> Onaqa lan angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa ban wo soqtonaqa lanq oqej. <sup>6</sup> Osiqa Qotei lan ti mandam ti yuwal ti inji inji kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tarinsokobaiyqasai. <sup>7</sup> Lan angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanji minjroqnej qaji di a na baktekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanji di aqa wau tamo.”

<sup>8</sup> Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lan angro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayiosim am.” <sup>9</sup> Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qa q bul tulan qa qatinmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.” <sup>10</sup> A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayiosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qa q bul tulan qa qatinbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

<sup>11</sup> Onaqa nanji na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo ungasari lej segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanjo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nanjo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

## 11

### *Tamo aiyel nanji Qotei aqa anjam palontoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa nanġi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo unġasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanġi dego sisiy. <sup>2</sup> Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanġi enjrimqa nanġi aqa qure koba niñaqoqnbqa bai 42 gilqas. <sup>3</sup> Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanġi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnbqa bati 1,260 gilqas.”

<sup>4</sup> Tamo aiyel di kañar qeli bul. Nanġi aiyel lam bul dego. Nanġi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub. <sup>5</sup> Tamo qudei na nanġi aiyel ugeugeinjrqqa maribqa nanġo aiyel medabuq na njamyowo brantosim nanġo jeu tamo nanġi di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nanġi aiyel ugeugeinjrqqa marinqa kumbra dena qujai a segi moiqas. <sup>6</sup> Qotei na nanġi aiyel sinġila enjrimqa nanġo anjam maro bati qa nanġi lanġ getentibqa awa bqasai. A na nanġi aiyel sinġila enjrimqa nanġi maribqa ya kalil lanġ bulyqas. Nanġi aiyel na tamo unġasari nanġi gulbe uge uge enjroqna kere. Yim dena nanġi tulaġ niñaqoqnbqa. Nanġi aiyel manwa di babtqajqa are soqnm babtoqnbqa.

<sup>7</sup> Nanġo aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanġi aiyel qoto itnjrsim a qoto sinġilaosim nanġi nnumim morenqab. <sup>8</sup> Morenabqa nanġo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa niam iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanġo Tamo Koba namburbasq di qamnab moiyej. <sup>9</sup> Nanġo aiyel jejamu gam ambleq di soqnbqa tamo unġasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, lanġ segi segi kalil nanġi belenosib nanġo aiyel jejamu koqnjroqnbqa bati qalub bei oto gilqas. Nanġo aiyel jejamu subq atqa saidoqnbqa. <sup>10</sup> Nanġi aiyel morenonub deqa tamo unġasari kalil mandamq di unub qaji nanġi tulaġ areboleboleinjroqnmqa inġi uyoqnsib lou tuoqnsib nanġo was nanġi lueinjroqnbqa. Nanġi kumbra degyoqnbqa. Di kiyaaq? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanġi dena tamo unġasari kalil mandamq di so qaji nanġi jaqatinj koba enjroqneb deqa.

<sup>11</sup> Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanġo aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanġi aiyel olo mondor osib nambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo unġasari nanġi na nanġi aiyel unjrsib tulaġ ulaugteb. <sup>12</sup> Onaqa lanġ goge dia lanġ anġro bei a tulaġ lelenosiqqa nanġi aiyel metnjrej, “Ninġi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nanġi aiyel aqa kakro qusibqa lanġi miligiq na lanġ qureq oqeqnabqa nanġo jeu tamo nanġi na nanġi koqnjresoqneb. <sup>13</sup> Onaqa bati qujai deqa mimin tulaġ kobaquja dosiq qure koba di renġinyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo unġasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo unġasari mimin dena padaltnjrosai qaji nanġi tulaġ ulaugetosib Qotei lanġ qureq di unu qaji aqa niam soqteb.

<sup>14</sup> Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ninġi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

### *Lanġ anġro namba 7 na aqa gul anjamej*

<sup>15</sup> Onaqa lanġ anġro namba 7 na aqa gul anjamonaca tamo unġasari kalil lanġ qureq di so qaji nanġi tulaġ lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanġi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.”

16 Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanqo awo jaramqsi awesoqneq qaji nanqi sinqa pulutosib nam quosib Qotei louetoqneq. 17 Osib endegsib pailyoqneq,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Ni bini unum. Ni nami soqnem.

Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binimeqnum.

18 Sawa bei bei qaji nanqi tulan minjin oqetnjreqnu.

Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo ungasari moreno qaji nanqi peginjraqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanqi awai bole enjraqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nanqi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo ungasari bole nanqi ti, tamo kalil ino nam qa ulaeqnub qaji nanqi ti.

Ino wau tamo nanqi di agi tamo nam kokba ti tamo nam saiqoji ti. Ni na nanqi awai bole enjraqajqa bati brantqo.

Ariya tamo ungasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nanqi ni na kamba ugeugeinjraqa bati dego brantqo.”

19 Tamo gate 24 nanqi degsib Qotei qa loueqnabqa lan angro nanqi na Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqteq. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji nam mongum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimin ti ais ongol kokba awa bul ti aiyeleneb.

## 12

### *Jon a unqa bei amal uge wo unjrej*

1 Lan goge dia Qotei aqa manwa bei brantonaq e unem. E unem di unqa bei tigelesoqnej. Unqa di a sen na kabuosiqqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej. 2 Unqa di a guman ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulan pailoqnej. 3 Onaqa lan goge dia manwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate total 7 soqneq. Gate total di mandor kokba nanqi na ateqnub deqaji bul. 4 Aqa weru na bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanqi butuynjrnaqa ulunjosib mandamq aiyeleneb. Lan taqal aiyelq di sai.

Unqa di angrotimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq unqa aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinoqnej. 5 Onaqa unqa di aqaratonaga aqa angro mel nambabej. Angro di mondon Qotei na singila yimqa a bu toqon ojsim tamo ungasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnas. Angro mel nambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lan qureq osi oqej. Oqsiqu aqa awo jaramq di awotej. 6 Onaqa unqa di a ulanjosiqqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inji anaiyoqnas.

7 Ariya lan goge dia qoto koba brantej. Lan angro gate Maikel aqa lan angro nanqi ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lan angro nanqi ti kamba tigelosib Maikel aqa lan angro nanqi ti qoto itnjreb. 8 Onaqa amal aqa lan angro nanqi ti qoto singilaqajqa keresainjrej deqa nanqi lan qureq di sqa keresai. 9 Qotei aqa lan angro nanqi na amal kobaquja aqa lan angro nanqi ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa nam Satan. Aqa nam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nanqo Nam

Ugetetnjro Qaji.” A na tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nangi gisa gisanjnreqnu.

<sup>10</sup> Onaqa olo lan goge dia lan angro bei tulan lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo ungasari nangi padalqa laqnabqa gago Qotei na nangi elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanjo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu. <sup>11</sup> Gago was nangi nanjo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaiqneq. Kaja Du a moisiq aqa len aiyej deqa nangi qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneq, ‘Unqum, jeu tamo nangi na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nangi degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneq. <sup>12</sup> Deqa lan qure ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji ninqi ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninqi geregere ñam atiy. Gulbe kobaquja nunqoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninqi ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

<sup>13</sup> Amal di waiyonub mandamq aiyej di unsiqa a na unja angro mel ñambabtej qaji di qalim moiqaqqa deqa dadauryoqnej. <sup>14</sup> Onaqa nangi na baira kobaquja aqa bari aiyej unja di yonabqa jigsiaq amal di uratosiaq pururuosiaq aqa segi so sawaq gilsiaq wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na unja di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 ingi anaiyoqngas. <sup>15</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosiaq unja di dauryonaq unem. Ya dena unja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej. <sup>16</sup> Onaqa mandam na unja aqaryaiyosiaq meanjosiaq ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej. <sup>17</sup> Deqa amal a unja qa minjin ani oqetonaqa unja aqa angro qudei nangi qoto itnjraqajqa gilej. Unja aqa angro nangi di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnuq qaji. <sup>18</sup> Ariya amal a gilsiaq alile di tigelesoqnej.

## 13

### *Wagme juwan aiyej nangi branteb*

<sup>1</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneq. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneq. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnuq deqaji bul. Aqa gateq di ñam qudei nenqrenyonab soqneq. Ñam di Qotei misilinjo qaji ñam. <sup>2</sup> Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosiaq minjej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osiaq a ñam kobaquja yej. <sup>3</sup> Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nangi tulan prugugetosib a dauryoqneq. <sup>4</sup> Amal na aqa segi ñam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nangi amal a qa louoqneq. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneq, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

<sup>5</sup> Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosiaq diqoqnsiaq Qotei misilinjoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej.

<sup>6</sup> Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misilinyoqnej. Osiqa Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nanqi ti misilinjroqnej. <sup>7</sup> Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi qoto itnjroqnsiqa nanqi ñumoqnsiqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanqi taqatnjroqnej. <sup>8</sup> Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi na wagme juwan di binjiyoqnsib aqa ñam tulan soqtoqngab. Tamo ungasari nanqi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanqi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanjo ñam nenjrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

<sup>9</sup> Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiye. <sup>10</sup> Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboioqnsib soqnebe.

<sup>11</sup> Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nango qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. <sup>12</sup> Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanqi ti nanjo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanqi wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosonaq e aqa pirigi unem. <sup>13</sup> Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nango ulatamuq di ñamyuwo meteqnaqa lan goge na ñamyuwo brantonaqnsiqa mandamq aiyeqnu. <sup>14</sup> Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanqi gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjreqnu, “Ningi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa ñambile soqnej. <sup>15</sup> Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a ñambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaya? Tamo ungasari nanqi sulum di binjiyoqnsib a qa louoqngajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjiyqa urateqnu qaji nanqi di a na ñumim morenqab.

<sup>16</sup> Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanqi endegsi minjreqnu, “Ningi na tamo ungasari kalil nango ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanqi giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo ñam saiqoji nanqi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo inji inji saiqoji nanqi ti kanjal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanqi ti kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnub. <sup>17</sup> Tamo bei aqag di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inji awaiyqajqa getentqab. A inji bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas. <sup>18</sup> Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa ñam di geregere sisiyosim poiye. Ñam di tamo nanjo ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.



## 14

### *Kaja Du aqa tamo ungasari nanqi lou bunuj na louoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa e olo nam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanqi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanjo lanjaq di Kaja Du aqa nam ti aqa Abu aqa nam ti nengrenjonab soqnej. <sup>2</sup> Onaqa lan goqe dia tamo ungasari tulan gargekoba nanqi anjam bei murqumyoqnsib mareqnaqba e nanjo kakro quem. E nanjo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanqi gombin anjamo bul. <sup>3</sup> Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe nambile so qaji nanqi ti tamo gate nanqi ti nanjo namdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanqi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanqi lou di qalieqa keresai. <sup>4</sup> Tamo 144,000 nanqi di nami unja ti sambalaosaioqneb. Deqa nanjo jejamu yala jigatosai. Nanqi une saiqoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa nanqi a dauryosib laqnuq. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanjo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanqi di awaiyelenej. Deqa nanqi inji meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanjo segi tamo unub. <sup>5</sup> Nanqi nami gisan anjam bei marosaioqneb. Nanjo jejamuq di une bei saiqoji.

### *Lan angro qalub nanqi Qotei aqa anjam maroqneb*

<sup>6</sup> Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanqi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej. <sup>7</sup> A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanqi peginjraqajqa bati brantqo. Deqa ningi Qotei ulaiyoqnsib aqa nam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ningi a qa louoqniy.”

<sup>8</sup> Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanqi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanqi anainjreqnaq nanarioqneb.”

<sup>9</sup> Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanqi di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. <sup>10</sup> Wain dena Qotei aqa minjin singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanqi Kaja Du ombla nanjo ulatamuq di namyuwo na ti meniñ yuo na ti jaqatin koba oqnsim sqas. <sup>11</sup> Namyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas. Tamo nanqi wagme juwan aqa nam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjreqnuq qaji nanqi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatin koba oqnsib sqab. Nanqi aqaratqa keresai.”

<sup>12</sup> Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanqi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanjo areqalo singilateqnuq.

<sup>13</sup> Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenngrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanjo areqalo singilatosib morenqab qaji nanqi tulan areboleboleinjrim sqab.’” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanqi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanqi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanqi lan qureq oqsib itqab.”

*Mandam qa ingi meli gentqa batiqo*

<sup>14</sup> Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej. <sup>15</sup> Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minjej, “Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa ingi meli ginjenye.” <sup>16</sup> Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqa mandamq di ingi melielenej di kalil ginjenyej.

<sup>17</sup> Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej. <sup>18</sup> A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa qujaiq di koroinjre.” <sup>19</sup> Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiq aqa sarep osiqa ganinyej. Ganinyosiqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginjenyekritosiqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu. <sup>20</sup> Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanqi na wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena lej koba aisiqa mandamq di tulan maqosiq oqsiq hos nanjo medabu tinj di dinej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

## 15

*Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan pruguetem. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

<sup>2</sup> Onaqa e ingi bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa nam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanqi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombin ojelenesoqneb. <sup>3</sup> Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

4 O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanqi bati gaigai ni binjimoqnsibqa ino ñam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ino areq boqnsib ni qa louoqnqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq baktekritonum.”

<sup>5</sup> Onaqa e olo ñam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu.

<sup>6</sup> Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneq qaji nanqi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanqi gara jugo qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanngo are targaq di kainyosib soqneq.

<sup>7</sup> Onaqa wagme ñambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa lan angro 7 nanqi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneq.

<sup>8</sup> Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanqi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

## 16

### *Lan angro 7 nanqi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej*

<sup>1</sup> Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanqi di endegsi minjrej, “Ninji tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenjejunu qaji di bimbleyenib mandamq aiyem.”

<sup>2</sup> Onaqa lan angro matu a gilsiqqa aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneq qaji nanngo jejamuq di yu singila kokba tulan uge bumbranyleqneq.

<sup>3</sup> Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiqqa aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nanngo len bulej. Onaqa inji ingi kalil yuwal miligiq di ñambile so qaji nanqi moreñekriteb.

<sup>4</sup> Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiqqa aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil len na ugeej. <sup>5</sup> Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanqi peginjrsimqa gulbe endi nanngoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tintin. <sup>6</sup> Jeu tamo nanqi dena ino medabu o qaji tamo nanqi ti ino segi tamo ungasari nanqi ti moiyo tñjreqneq nanngo len aiyeqnej. Deqa ni na kamba len anainronum nanqi uynub. Keretosim anainronum.” <sup>7</sup> Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanqi di peginjreqnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

<sup>8</sup> Onaqa lan angro namba 4 a gilsiqqa aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa sen tulan kanjanosiqa tamo nanngo jejamu koitetnjrej. <sup>9</sup> Sen aqa ñamyuwo di tulan kanjanosiq tamo nanngo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanqi aqa ñam misilinjoqnsib aqa ñam soqtqa urateb. Osib nanqi are bulyosai.

<sup>10</sup> Onaqa laŋ angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanŋi ambrukobainjrnaq soqneb. Sosib jaqatin tulaŋ koba osib qala bisiriqtoqneb. <sup>11</sup> Nanŋo jaqatin q a ti yu uge uge nanŋo jejamuq di bumbraŋyeleneb qaji deqa ti nanŋi tulaŋ minjin oqetnjrnaqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a misilinjoqneb. Nanŋo kumbra uge uge yoqneb qaji di nanŋi uratosai. Nanŋi are bulyosai dego.

<sup>12</sup> Onaqa laŋ angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jeŋosiq mandor kokba nanŋi seŋ oqo sawaq dena bqaŋqa gam waqej. <sup>13</sup> Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanŋi amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisaŋ anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti branteleneb. <sup>14</sup> Mondor uge qalub dena maŋwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanŋoq giloqnsib minjreqnub, “Niŋgi na nunŋo qaja tamo kalil koroinjsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanŋi peginjrq a batiamqa nanŋi qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei sinŋila ti unu qaji aqa bati koba.

<sup>15</sup> Onaqa Yesus a marej, “Niŋgi quiy. E bajin tamo bul nunŋoq boqujatqai. Deqa tamo bei a ŋam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanŋi aqa jemaŋ unqasai.”

<sup>16</sup> Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanŋi joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Ŋam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

<sup>17</sup> Onaqa laŋ angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jomq di tigelesoqnej. A tulaŋ lelenosiq a marej, “Gulbe kalil koboonub.” <sup>18</sup> Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimin dego brantej. Mimin di tulaŋ kobaquja. Mimin deqaji nami brantosaijoqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. <sup>19</sup> Mimin dena Babilon qure koba tulaŋ niŋaqyosiq aq potocalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulaŋ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiq a wain sinŋila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu. <sup>20</sup> Onaqa nui kalil nanŋo so sawa uratosib jaraiyeleneb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb. <sup>21</sup> Bati deqa ais onŋol kokba awa bul aiyeleneb. Ais onŋol di tulaŋ kokba. Ais onŋol segi segi nanŋo gulbe 50 kilogram. Ais di laŋ goge na tamo nanŋo jejamuq aisiqa nanŋi tulaŋ ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanŋi Qotei misilinjoqneb.

## 17

### *Qotei na sambala uŋa kobaquja awai ugedamu yqas*

<sup>1</sup> Onaqa laŋ angro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosiq a merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala uŋa kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala uŋa di ya kokbaq di awejunu. <sup>2</sup> Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanŋi a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanŋi dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanŋi wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

<sup>3</sup> Onaqa Qotei aqa Mondor na e sinŋilatbonaqa laŋ angro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e ŋam atsim uŋa bei sonaq unem. Uŋa

di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwan aqa jejamuq di ñam garggekoba nenngrenyonab soqneb. Ñam di Qotei misilinyo qaji ñam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb. <sup>4</sup>Unja di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniñ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa ñamgalaq di tulan ugedamu. <sup>5</sup>Unja aqa lanjaq di aqa ñam nenngrenyonab soqnej. Ñam di sasir anjam. Aqa ñam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nanjo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanjo ai agi a segi.” Aqa ñam bole agide. <sup>6</sup>Unja dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ugeugeinjroqnsiq ñumeleneqnaq moreñoqneb. Tamo ungasari nanqi di Yesus qa nanjo areqalo singilatosib aqa ñam mare mare laqneb qaji. Unja dena nanqi ñumeqnaq nanjo leñ aiyeqnaqa a leñ di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulan prugugetosim are koba qaloqnem.

<sup>7</sup>Onaqa lan angro dena e merbej, “Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Unja de wo wagme juwan lent wo nanjo kumbra di sasir anjam. Wagme juwan di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na unja di qolaiyejunu. Nanjo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbtitqa ni que. <sup>8</sup>Wagme juwan ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi na wagme juwan di unsibqa tulan prugugetqab. Wagme juwan di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanqi di Qotei a nami mandam atosaisosiq nanqi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanjo ñam nenngrenyqa uratej.

<sup>9</sup>“Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiye. Wagme juwan aqa gate 7 nanqi dena mana 7 sigitnjrejunub. Unja di a mana 7 goge quraq di awejunu. <sup>10</sup>Gate 7 nanqi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanqi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tarijeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas. <sup>11</sup>Wagme juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanjo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

<sup>12</sup>“Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanjo utru e na ubtit ni quqwam. Nanqi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanqi dego mandor brantosaiunub. Nanqi bunuqna wagme juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab. <sup>13</sup>Nanqi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanjo segi singila ti ñam ti kalil wagme juwan di yqab. <sup>14</sup>Osib Kaja Du qa ñirinjosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanqi bunjrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanjo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanjo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanqi a ti qoto singilaqab. Nanqi di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltnejrej qaji. Deqa nanqi aqa anjam bole dauryeqnub.”

<sup>15</sup>Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala unja a di awesonag ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo ungasari tulan garggekoba nanqi sigitnjrejunub. Nanqi di leñ segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanqi. <sup>16</sup>Qala 10 ni unjronum qaji nanqi ti wagme juwan a ti nanqi na sambala unja di jeutosib a tulan

ugeugeiyosib gara bumbranjetosib aqa damu uyekritosib tanu namyuwo na koitqab. <sup>17</sup> Qotei a segi na mandor kokba 10 nanjo are tigeltnjrej deqa nanji aqa areqalo dauryosib unja di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanji areqalo qujaitosib nanjo segi singila ti nam ti kalil wagme juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. <sup>18</sup> Unja ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwan. Unja di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanjo mandor koba sosiqqa nanji taqatnjreqnu.”

## 18

### *Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lan angro di tulan singila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanekritej. <sup>2</sup> A tulan lelenosiqqa endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanjo so sawa. Mondor uge nanji ti qebari jigat nanji ti qebari uge kalil dego qure dia unub. <sup>3</sup> Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanji wain singila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanji dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanji Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulan ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiioqnej.”

<sup>4</sup> Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo ungasari, ningi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di ningi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulan ugedamu oqas. Ningi a beteryosib gulbe di o uge. <sup>5</sup> Babilon aqa une kalil di tumbolosi qnsiq lan qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu. <sup>6</sup> Ningi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiq olo di bunyoqnsiqqa kumbra tulan ugedamu yeqnu. Ningi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningi olo wain tulan singila koba bulyosib a kamba anaiyiy. <sup>7</sup> A na aqa segi nam soqtoqnsiqqa sambalaoqnsiqqa kumbra uge uge yeqnu. Ningi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E unja qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’ <sup>8</sup> A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu namyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padaltougetqas.

<sup>9</sup> “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanji Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a namyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanji qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjraqas. <sup>10</sup> Nanji Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnaqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

<sup>11</sup> “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqnaqas. Di

kiyaqa? Tamo qudei nanġi olo nanġo inġi inġi awaiyoqnqasai. <sup>12</sup> Nanġo inġi inġi aġi gol, silva, meniņ boledamu, kolilei tulaņ boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunjo pirqaqo. Nanġo ñoro qudei aġi ñamtaņ quleqt bole bole, inġi inġi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inġi inġi ñamtaņ boledamu na gereiyo qaji, inġi inġi bras na gereiyo qaji, inġi inġi ain na gereiyo qaji, inġi inġi meniņ naimyo na gereiyo qaji. <sup>13</sup> Nanġo inġi inġi qudei aġi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwjaja, namur quleqt, gorenj quleqt, wain, gorenj goiyo qaji, bem sum. Nanġo ñoro qudei aġi makau, kaja, hos rongom ti, kaņgal tamo nanġo jejamu ti nanġo qununj ti. Inġi inġi kalil deqaji tamo qudei nanġi olo bunu awaiyoqnqasai. <sup>14</sup> Deqa silali qa wauo tamo nanġi na Babilon endegsib minjoqnqab, 'Inġi inġi kalil ni tulaņ arearetmoqnej qaji aġi ni uratmosib koboonub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti aġi koboonub. Deqa inġi inġi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.'

<sup>15</sup> "Silali qa wauo tamo nanġi na inġi inġi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnaiqa silali tulaņ koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatiņkobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanġi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulaņ gulbeinjoqnqas. <sup>16</sup> Osib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni tulaņ padalougetonum! Nami ni gara qat tulaņ naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniņ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem. <sup>17</sup> Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil aġi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo nanġi degsib Babilon minjoqnqab.

"Qobunj ojo tamo nanġi ti tamo qobunj na laqnuq qaji nanġi ti tamo qobunj di waueqnuq qaji nanġi ti tamo yuwalq dena silali eqnuq qaji nanġi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab. <sup>18</sup> Tigelesosib ñamyuwo na a yuim qurem oqoqnimqa di unsibqa tulaņ leleņoqnsib maroqnqab, 'Qure endi tulaņ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.' <sup>19</sup> Nanġi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nanġo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulaņ gulbeinjoqnqas. Osib tulaņ leleņoqnsib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobunj taqato tamo yuwalq di laqnuq qaji nanġi inoq dena silali tulaņ koba oqneb. Deqa nanġi ino jaqatiņ di unsibqa are tulaņ gulbeinjoqnqas. O aiyu! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!'

<sup>20</sup> "O laņ qure ti Qotei aqa segi tamo unqasari niņgi ti tamo kalil Yesu na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej qaji niņgi ti Qotei aqa medabu o tamo niņgi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na niņgi ugeugeiņgoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo."

<sup>21</sup> Ariya anjam di koboonaja laņ anġro siņgila koba bei a bosiqqa bem sum kuroyo qaji meniņ kobaquja osiq soqtosiqqa yuwalq di waiyey. Osiqqa marej, "Qotei na degsim Babilon qure koba siņgila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai. <sup>22</sup> O Babilon qure, bunuqna tamo nanġi inoq di gombiņ ti yumba ti gul ti nango anjam ato olo quoqnqasai. Inġi inġi gereiyo tamo nanġi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai. <sup>23</sup> Wanjal inoq di olo puloņqasai. Inoq

di tamo uña wo olo ban ojgasai. Deqa nanngo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanngi tamo kokba soqneb. Ariya bini nanngi koboonub. O Babilon, ni ino gumaninj kumbra na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi gisa gisanjnroqnem.

<sup>24</sup> “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ti ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo ungasari kalil jeu tamo nanngi na ñumoqneb qaji nanngo leñ aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

## 19

### *Tamo ungasari nanngi Qotei aqa ñam soqtoqneb*

<sup>1</sup> Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi murqumyeq nabqa e nanngo kakro quem. Nanngi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqnqom! A ñam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga eleñej. <sup>2</sup> A kumbra bole tintinj na tamo ungasari nanngi peginjreqnu. Agi a na sambala uña kobaquja pegiyqo. Uña dena aqa sambala kumbra na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngi ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanngi dego ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

<sup>3</sup> Ariya nanngi olo lelenoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom! Namyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnqas!” Nanngi degsib maroqneb. <sup>4</sup> Onaqa tamo gate 24 nanngi ti wagme qolqe ñambile so qaji nanngi ti singa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom!” <sup>5</sup> Onaqa awo jaram jomq di tamo bei a tigelosiq anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenosiq endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo ninngi ti tamo ungasari Qotei qa ulaeqnub qaji ninngi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil ninngi Qotei aqa ñam soqtoqniy!”

### *Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo*

<sup>6</sup> Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi murqumyoqnsib anjam mareq nabqa e nanngo kakro quem. Nanngo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanngo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanngi tulan lelenoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqnqom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq inngi inngi kalil taqateqnu! <sup>7</sup> Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnmqa aqa ñam soqtoqnqom. Di kiyaya? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiq aqa jejamu gereiyqo. <sup>8</sup> Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanejunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tintinj kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi dauryeqnub.

<sup>9</sup> Onaqa lan angoro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nenngrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na inngi koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nanngi metnjrqoqa inngi uyqa bonub. Bonub qaji nanngi tulan areboleboleinjrqas.’” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.” <sup>10</sup> Lan angoro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanngo areqalo singilateq nub qaji nanngi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime. Iga



qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanji aqa anjam palonteqnub.”

*Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej*

<sup>11</sup> Onaqa e olo nam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa nam agiende, “Qotei aqa wau gegerere taqateqnu qaji tamo.” Aqa nam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tintin na tamo ungasari nanji peginjroqnsiqa nanji qoto itnjreqnu. <sup>12</sup> Aqa namdamu nam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanji na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di nam bei nengrenyeb unu. Nam di a segi qalie. Tamo bei a nam di qaliesai. <sup>13</sup> A gara olekoba osiqa lenq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa nam endegsib mareqnu, “Qotei aqa Anjam.” <sup>14</sup> Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnu e unjrem. Hos nanji di qat kalil. Qaja tamo nanji di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. <sup>15</sup> Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji nungelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji singila na taqatnjroqngas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjrqsas. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejunu. <sup>16</sup> Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi nam endegsib nengrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba.”

<sup>17</sup> Onaqa lan angro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiqa qebari kalil lan sorgomq di pururueqnu qaji nanji endegsi minjrej, “Ninji bosib koroabqa Qotei na inji koba atsim metngim ninji uyiy. <sup>18</sup> Mandor kokba ti qaja tamo nanngo gate kokba ti tamo singila ti hos nanji ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanji ti nanngo qusa ninji bosib uyiy. Kanjal tamo ti tamo nanngo segi wau ojo qaji nanji ti tamo lanaj ti tamo nam ti kalil nanngo qusa ninji bosib uyiy.”

<sup>19</sup> Onaqa e olo nam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanji ti nanngo qaja tamo nanji ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanji na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanji ti qoto itnjrqa marsib koroesoqneb. <sup>20</sup> Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanji ayiel ojej. A na nanji ayiel nambile sonab ojsiqa wainjrnaq namyuwoq ayieb. Namyuwoq di menin kalil yusiq nangaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nanji gisa gisanjroqnej. Tamo ungasari nanji di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneb. <sup>21</sup> Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanji nuneqnaq morenoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanji nunoqnej. Onaqa qebari kalil nanji bosib qaja tamo nanngo qusa uynab mene diqnjrej.

## 20

*Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunga osiq mandamq aiyej. <sup>2</sup> Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nanjo Ñam Ugetetnro Qaji.” <sup>3</sup> Lan angro dena Satan ojsiq tontosiqqa sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiqqa sub me kabutosiqqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanji olo gisa gisanjnraqasai. A subq di tariñosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

<sup>4</sup> Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanji awoelenesoqneb. Tamo nanji di Qotei na wau enjrnaqa nanji awo jaram kokbaq di awoosib tamo ungasari nanji peginjroqneb. Onaqa e tamo ungasari tulan gargekoba nami morenej qaji nanjo qunun unjrem. Tamo ungasari nanji di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanji na nanjo kakro ginjenjnab nanji morenej. Tamo ungasari nanji di wagme juwan aqa sulum wo binjnrosaiqneb. Nanjo lanjaqsi banqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanji olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombra mandor kokba sqab. <sup>5</sup> Di subq na tigelu namo qaji. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilatosai qaji nanji bati deqa ñambile oqasai. Nanji mati tariñosib soqnbqqa wausau 1,000 di koboamqa nanji subq na tigelqab. <sup>6</sup> Tamo ungasari namoosib subq na tigelqab qaji nanji di Qotei aqa segi tamo ungasari bole. Deqa nanji tulan areboleholeinjrqa. Nanji moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanji taqatnjrqa keresai dego. Nanji Qotei aqa Kristus wo nanjo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombra mandor kokba sqab.

### *Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas*

<sup>7</sup> Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas. <sup>8</sup> Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo ungasari nanji gisa gisanjnroqnaqas. Tamo ungasari nanji di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belenqab. Satan na nanji koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanjo qaja tamo nanji tulan gargekoba. Nanji ulul bul sisiyqa keresai. <sup>9</sup> Nanji sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulan qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lan goge na ñamyuwo aisim qaja tamo nanji di koitnjrqa. <sup>10</sup> Satan a nanji gisa gisanjnroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aiqas. Ñamyuwoq di menin kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanji aiyel nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aisim nanji aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

### *Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej*

<sup>11</sup> Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulan qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lan ti jaraiyosib loumeb. <sup>12</sup> E ñam atsimqa tamo ungasari nami morenej qaji nanji awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil e unjrem. Unjreqlam lan angro qudei nanji na buk qudei osi bosib waqteleneb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo ungasari nanji nami yoqneb qaji di Qotei na nenjrenyonaq soqnej. Buk bei dego lan angro

nanği osi bosib waqteb. Buk di n̄abile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo un̄gasari moreño qaji nanği peginjrej. <sup>13</sup> Tamo un̄gasari kalil nami yuwalq di moreñeb qaji nanği yuwal na uratn̄rnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo un̄gasari nami moreñeb qaji nanği uratn̄rnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo un̄gasari nanço segi segi kumbra kalil dena nanği peginjrej. <sup>14</sup> Osiqa Moiyo Qure osiq n̄amyuwo kobaq di waiyej. N̄amyuwo koba di moiyo bunu qaji. <sup>15</sup> Tamo un̄gasari kalil nanço n̄am n̄abile qa buk miligiq di sosai qaji nanği di Qotei na breinjrn̄aq n̄amyuwo kobaq aiyelen̄eb.

## 21

### *Lañ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab*

<sup>1</sup> Onaqa e lañ bunuj ti mandam bunuj ti un̄jrem. Lañ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. <sup>2</sup> Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq ayeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulañ boledamu. Uña a tamo bañ ojq̄a osim walaqas dego kere. <sup>3</sup> Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulañ lelen̄osiq marej, “N̄ingi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo un̄gasari nançoq di unu. Deqa Qotei a nanço ambleq di sqas. Nanği aqa segi tamo un̄gasari sqab. Od, Qotei a nanği koba na sqab. A nanço Qotei sqas. <sup>4</sup> A nanço n̄am ya kalil nuntetn̄rqas. Deqa nanği olo akamqasai. Nanği olo moreñqasai. Nanği olo are gulbejn̄rqasai. Nanği olo jaqatin̄ oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas.”

<sup>5</sup> Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “N̄ingi quiy. E inği inği kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nen̄gren̄ye. Anjam endi bole. Tamo nanği qusib marqab, ‘Bole.’ ” <sup>6</sup> Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E inği inği kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na n̄abile qa ya jumbunq dena tigsy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laña anaiyqai. <sup>7</sup> Tamo a Satan ombla qotsim sin̄gilaqas di e na inği inği kalil di laña yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo an̄gro sqas.

<sup>8</sup> “Ariya tamo ulakobaeq̄nub qaji nanği ti tamo Yesus qa nanço areqalo sin̄gilatosaeq̄nub qaji nanği ti n̄amyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumanin̄o qaji, quñam qalo qaji, gisañ qotei bin̄jn̄ro qaji, gisañ anjam maro qaji nanği di n̄amyuwo kobaq aiyelen̄qab. N̄amyuwoq di menin̄ yusiq n̄angaeq̄nu. N̄amyuwo di moiyo bunu qaji.”

### *Jon a Jerusalem bunuj unej*

<sup>9</sup> Onaqa lañ an̄gro 7 tabir 7 ojesoqneb nanği deqaji bei bosiq̄a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo un̄gasari nanği tulañ ugeugejn̄rsiq Qotei aqa minjin̄ kobotej. Lañ an̄gro dena merbej, “Ni endeq̄ au. Bamqa Kaja Du aqa uña bunuj walaqo qaji di osormit un̄qam.” <sup>10</sup> Onaqa Qotei aqa Mondor na e sin̄gilatbonaqa lañ an̄gro dena e osiq̄a mana tulañ goge kobaq oqej. Oqs̄iq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. <sup>11</sup> Qure di

Qotei aqa rian na tulan suwantej. Qotei aqa rian di tulan bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulan suwanosiq meniñ jaspas bulej. Osıqı tulan jeqilosıq qunun bulej. <sup>12</sup> Qure di nanğı na dadanyeb. Dadan di tulan goge koba. Dadan di aqa siranme 12 soqneb. Siranme jomomq di lan angro 12 nanğı tigelesoqneb. Siranmeq di Israel tamo ungasari nanğı moma utru 12 nanğı ñam nenğrenyonab soqneb. <sup>13</sup> Dadan guta qa di siranme qalub soqneb. Dadan tauñ qa di siranme qalub soqneb. Dadan beben qa di siranme qalub soqneb. Dadan guma qa di siranme qalub soqneb. <sup>14</sup> Meniñ kokba 12 na dadan aqa utru singilateb. Meniñ quraq di tamo 12 Kaja Du na qarınjnırnaq aqa anjam mare mare laqneb qaji nanğı ñam atnab soqneb.

<sup>15</sup> Lan angro e anjam merbej qaji a toqon bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsıqı qure ti qure aqa dadan ti dadan aqa siranme ti nanğı ole keretej. <sup>16</sup> Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lan angro dena toqon di osıqı qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere. <sup>17</sup> Lan angro na qure aqa dadan keretej di aqa goge 144 meta. Toqon lan angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

<sup>18</sup> Qure aqa dadan di Qotei na meniñ jaspas na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianosiq qunun bulej. <sup>19</sup> Meniñ boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspas. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul. <sup>20</sup> Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banğa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent. <sup>21</sup> Dadan aqa siran 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyej. Gam di tulan jeqilosıq qunun bulej.

<sup>22</sup> Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanğı segi aiyel qure di aqa atra tal. <sup>23</sup> Qure di senj ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon. <sup>24</sup> Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanğı qure di aqa rian na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanğı na nanğı ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab. <sup>25</sup> Dadan aqa siranme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanosıq sqas. <sup>26</sup> Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanğı na nanğı wala ti nanğı ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab. <sup>27</sup> Ariya tamo kumbra uge uge yeqñub qaji nanğı ti tamo gisan anjam mareqñub qaji nanğı ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nanğı ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nenğrenyej qaji nanğı segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

## 22

*Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej*

<sup>1</sup> Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosiq qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanğı awo jaramq

dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej. <sup>2</sup>Ya qalaq di n̄ambile qa n̄am bei tigelesoqnej. N̄am di bai segi segi gei utru yoqñqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banga na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄go ma kobotetn̄roqñqas. <sup>3</sup>Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nan̄gi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nan̄go awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nan̄gi a qa louoqñqab. <sup>4</sup>Osib aqa ulatamu unoqñqab. A na aqa segi n̄am nan̄go lan̄jaq di nen̄gren̄yim sqas. <sup>5</sup>Qure dia ambruqasai. Deqa wañal qatrentqasai. Sen̄ suwan̄qasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nan̄gi suwantn̄jroqñim nan̄gi bati gaigai mandor kokba sqab.

### *Yesus a boqumatqas*

<sup>6</sup>Onaqa lan̄ an̄gro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nan̄gi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan̄ an̄gro qarinyqoqa bosiq aqa wau tamo nan̄gi kumbra urur brantqas qaji di osorn̄jr̄qo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nan̄go are tigeltetn̄jreñaqa nan̄gi aqa anjam palonteqnub. <sup>7</sup>Nin̄gi quiy. Yesus a marqo, ‘E nun̄goq boqumatqai.’ ”

Tamo ungasari nan̄gi Qotei aqa anjam e buk endia nen̄gren̄yonum qaji di dauryqab di nan̄gi tulan̄ arebolebolein̄jr̄qas.

<sup>8</sup>E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nen̄gren̄yonum qaji di e unem. Unsimqa lan̄ an̄gro kumbra di osorbej qaji aqa areq di sin̄ga pulutosim a bin̄iyqa laqnamqa a na merbej, <sup>9</sup>“Ni e bin̄ibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nan̄gi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi bin̄iyqoqñime.”

<sup>10</sup>Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nen̄gren̄yonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nen̄gren̄yonum qaji di brantqa bati jojomqo. <sup>11</sup>Deqa un̄gum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nan̄gi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nan̄gi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nan̄gi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nan̄gi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

<sup>12</sup>Yesus a mareqnu, “Nin̄gi quiy. E urur boqumatqai. Bosiy tamo nan̄go kumbra segi segi pegiyosiy awai en̄jr̄qai. <sup>13</sup>E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

<sup>14</sup>“Tamo ungasari nan̄go gara yansonab qatej qaji nan̄gi tulan̄ arebolebolein̄jrim sqab. Nan̄gi n̄ambile qa n̄am gei osib uyqa kere. Nan̄gi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nan̄gi arebolebolein̄jrim sqab. <sup>15</sup>Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nan̄gi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nan̄gi oqeq di sqab. Tamo ungasari guman̄iño qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len̄ ojo qaji, gisan̄ qotei bin̄injro qaji, gisan̄ kumbra dauryqajqa tulan̄ arearetn̄jro qaji nan̄gi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nan̄gi oqeq di sqab. <sup>16</sup>E Yesus. E na ijo lan̄ an̄gro qarinyonumqa nin̄gi qure qureq di ijo n̄am qa koroeqnub qaji nun̄goq aisiq anjam endi palontosiq mern̄gwo. E Mandor Koba Devit aqa len̄ na n̄ambabem qaji. E Devit aqa An̄gro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim min̄jaleqnum.”

<sup>17</sup> Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa uña bunuj wo nan̄gi aiyel na mareq̄nub, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queq̄nub qaji nan̄gi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim ñambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lan̄ja anaiyqas.

*Jon a anjam bei singila na marej*

<sup>18</sup> E Qotei aqa anjam buk endia nen̄gren̄yonum. Tamo kalil anjam endi queq̄nub qaji nan̄gi e singila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nen̄gren̄yonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. <sup>19</sup> Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nen̄gren̄yonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a ñambile qa ñam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

<sup>20</sup> Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.”

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

<sup>21</sup> Tamo Koba Yesus a tamo un̄gasari kalil nan̄gi qa are boleiyeme. Bole.